

SŁOWNIK GÓRALI POLSKICH NA BUKOWINIE

JĘZYK NA POGRANICZACH

36

Komitet Redakcyjny

HANNA POPOWSKA-TABORSKA (przewodnicząca)
WIESŁAW BORYŚ, IRYDA GREK-PABISOWA, ZBIGNIEW GREŃ,
MAŁGORZATA KORYTKOWSKA, IRENA MARYNIAKOWA

INSTYTUT SŁAWISTYKI POLSKIEJ AKADEMII NAUK
FUNDACJA SŁAWISTYCZNA

ZBIGNIEW GREŃ
HELENA KRASOWSKA

SŁOWNIK GÓRALI POLSKICH
NA BUKOWINIE

Warszawa 2008

<http://rcin.org.pl>

Publikację opiniowali do druku
Janusz Siatkowski i Eugeniusz Kłosek

**Wydanie publikacji dofinansowane
przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego**

Projekt okładki
Monika Handke

Redaktor
Joanna Pomorska

Skład i łamanie
Jerzy Pieńkowski

© Copyright by Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy
& Fundacja Sławistyczna
Printed in Poland

ISBN 978-83-89191-75-5

Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy (SOW)
Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk
Pałac Staszica, ul. Nowy Świat 72, 00-330 Warszawa
tel. (0-22) 827 17 41, tel. (0-22) 657 28 49
sow-ispan@wp.pl, www.ispan.waw.pl

<http://rcin.org.pl>

Spis treści

1. Wstęp	7
2. Stan badań nad językiem Polaków bukowińskich (ze szczególnym uwzględnieniem górali)	8
3. Zakres eksploracji terenowej i ogólna charakterystyka korpusu materiałowego	14
4. Zasady redakcyjne	17
5. Wykaz skrótów	20
6. Słownik	25

1. Wstęp

Publikacja niniejsza stawia sobie za cel przedstawienie współczesnego słownictwa grupy góralskiej żyjącej na Bukowinie w granicach Rumunii i Ukrainy. Wybraliśmy formę słownika alfabetycznego, lecz staraniem naszym jest dostarczenie odbiorcy, oprócz faktów leksykalnych, określonego ładunku wiedzy kulturowej, tak jak jest ona ukryta w słownictwie – pojedynczych leksemach i kontekstach ich użycia. Chodzi nam przede wszystkim o tę część kultury materialnej i duchowej górali bukowińskich, która stanowi o ich specyfice i różni się od polskiej kultury ogólnej. Stąd też *Słownik* ma charakter dyferencyjny (zakres *Słownika*, zob. niżej).

Specyfiką zarówno prezentowanego słownictwa, jak i ukrytego w nim obrazu świata jest przynależność do świata wielokulturowego i wielojęzycznego. Tak więc różnice w stosunku do polszczyzny ogólnej, ale często także do regionalnych odmian polszczyzny, są rezultatem sąsiedztwa z innymi grupami etnicznymi, zwłaszcza ukraińską i rumuńską – można tu mówić nawet o określonej wspólnocie językowej i kulturowej. Staramy się przedstawić, w stopniu, w jakim jest to możliwe i może być interesujące, wszelkie relacje międzykulturowe oddane w leksyce góralskiej.

Forma *Słownika* jest rezultatem przyjętego zamierzenia – przekazania nie tylko informacji leksykalnych, ale i kulturowych. Zastosowaliśmy więc w *Słowniku* zapis półfonetyczny, nawiązujący do ortografii polskiej, w nadziei, że w znacznym stopniu poszerzy to krąg odbiorców. W doborze materiału przykładowego kierowaliśmy się treścią cytatów, wybierając, o ile było to możliwe, te, które mają w stosunku do hasła wartość eksplikacyjną.

Słownikiem naszym pragniemy się włączyć w proces poznawania Polaków na Bukowinie ukraińskiej i rumuńskiej. Zdajemy sobie sprawę, że w tym względzie jest jeszcze wiele do zrobienia.

Autorzy składają serdeczne podziękowania wszystkim, którzy na różnych etapach pracy włożyli cenny wkład w realizację *Słownika*, a zwłaszcza Pani Doktor Marii Ostrowschi za możliwość skorzystania z jej materiałów doktorskich i za współpracę. Szczególne podziękowania winni jesteśmy recenzentom *Słownika*, Panu Profesorowi Januszowi Siatkowskiemu i Panu Profesorowi Eugeniuszowi Kłóskowi, za wiele cennych uwag, jakie wnieśli do jego ostatecznego kształtu.

2. Stan badań nad językiem Polaków bukowińskich (ze szczególnym uwzględnieniem górali)

W niniejszym opracowaniu uwzględniono jedynie te prace, które bezpośrednio dotyczą stanu polszczyzny na Bukowinie. W *Słowniku* nie wzięto pod uwagę materiału leksykalnego górali bukowińskich, którzy przesiedlili się do Bośni i na tzw. Ziemię Zachodnie w Polsce; język tych grup górali zasługuje na odrębne opracowanie. W związku z tym nie zajmujemy się też literaturą przedmiotu z tego zakresu.

W literaturze naukowej znajdujemy niewiele informacji językoznawczych na temat języka Polaków bukowińskich, w tym i gwary polskich górali. Badania dotyczące języka tej grupy były prowadzone sporadycznie, rzadko i wycinkowo.

Pierwszy opis znajdujemy w artykule Mieczysława Małeckiego i Gregora Nandrisza¹, przedstawionym na posiedzeniu Komisji Językowej PAN 16 marca 1938 roku, w którym znaleźć można charakterystykę gwary polskiej na terenie Bukowiny. Autorzy szczególną uwagę zwracają w nim na cechy językowe odróżniające język polski od słowackiego, „gdyż w ten sposób będzie można najlepiej ustalić, czy i o ile język słowacki wpłynął rzeczywiście na te gwary”². Wymieniając niektóre cechy właściwe gwarze, podkreślają, „że pod względem fonetycznym omawiane gwary przedstawiają zdecydowanie polski charakter, różniąc się wybitnie od języka słowackiego”³. Podsumowując sprawozdanie, autorzy podkreślają głównie to, że „cechy językowe, tak gramatyczne, jak zwłaszcza słownikowe, w zupełności potwierdzają pochodzenie danej gwary; jeżeli nie wyłącznie, to przynajmniej w olbrzymiej większości muszą ci Polacy bukowińscy wywodzić się z Czadeckiego”⁴. Opis Małeckiego i Nandrisza nie objął wszystkich miejscowości zamieszkałych przez górali przybyłych z Czadeckiego.

W kolejnej pracy, *Język polski na południe od Karpat (Spisz, Orawa, Czadeckie, wyspy językowe)*⁵, Mieczysław Małecki, pisząc o mowie górali z Czadeckiego, wspominał także o gwarach czadeckich w Rumunii na Bukowinie. Stwierdził, że „Górale z Czadeckiego osiedleni w takich wsiach jak Pojana Mikuli, Plesza i Nowy Sołonec,

¹ M. Małecki, G. Nandriş, *Uwagi o polskich gwarach na Bukowinie*, Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności, XLIII/3, Kraków 1938, s. 79-84.

² Ibidem, s. 80.

³ Ibidem, s. 82.

⁴ Ibidem, s. 83.

⁵ M. Małecki, *Język polski na południe od Karpat (Spisz, Orawa, Czadeckie, wyspy językowe)*, Kraków 1938.

używają gwary czadeckiej zbliżonej najbardziej do typu Oszczadnic”⁶. Pierwszy też przedstawił ówczesny stan gwary, po 135 latach przebywania górali w środowisku wielokulturowym i wielojęzycznym, poza zwartym obszarem polszczyzny.

Po ukazaniu się pracy Małeckiego na jakiś czas osłabło zainteresowanie badaniami gwar polskich na Bukowinie. Po podziale Bukowiny na południową i północną na Bukowinie ukraińskiej, tj. północnej, badania językoznawcze rozpoczęły się dopiero na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Natomiast Bukowina południowa, w granicach Rumunii, przyciągnęła uwagę badaczy z różnych krajów. Przypomnieć tu należy przede wszystkim artykuł Emila Vrabiego⁷, w którym wymienia on wsie, gdzie Polacy stanowią, według spisu ludności, duży procent, i w związku z tym istnieją warunki do prowadzenia w miarę systematycznych badań nad ich gwarą.

Ważną pozycją w polskich badaniach na terenie Bukowiny jest wydany w roku 1966 artykuł Eleny Deboveanu i Stanisława Gogolewskiego. Autorzy ci dokonali szczegółowej analizy polskich gwar w granicach Rumunii. Rezultaty kilkuletnich badań gwarowych we wszystkich wsiach rumuńskiej Bukowiny przedstawili w publikacji *Przegląd gwar polskich na terenie Rumunii*⁸.

Szczegółowy opis i charakterystykę gwary górali bukowińskich na terenie Rumunii pierwsza przedstawiła Elena Deboveanu w monografii *Polska gwara Górali bukowińskich w Rumunii*⁹. Autorka opisuje w niej język Polaków osiadłych w trzech wsiach okręgu suczawskiego: Nowym Sołońcu, Pleszy i Pojanie Mikuli. Szczegółowo analizuje system fonetyczny i fleksyjny badanej gwary, porównując go z systemem języka ogólnopolskiego i innych gwar polskich.

W monografii tej autorka przedstawia fakty potwierdzające polskość gwary, omawia cechy, które gwara ta wyniosła z okresu wspólnego rozwoju z językiem polskim, oraz te, które nawarstwiły się w ciągu wielu lat kontaktu z językiem słowackim, a później również z językami niemieckim, rumuńskim i ukraińskim.

Artykuł Eleny Deboveanu¹⁰ z 1978 roku przedstawia terminologię rodzinną w ośmiu miejscowościach położonych w granicach dzisiejszej Rumunii, ze szczególnym uwzględnieniem gwary górali bukowińskich. Został on opracowany na podstawie ankiet przeprowadzonych przez autorkę w latach 1963–1967 i w 1973 roku. Autorka posługiwała się „Kwestionariuszem do badań słownictwa ludowego” pod redakcją Witolda Doroszewskiego. W efekcie zebrała 242 odpo-

⁶ Ibidem, s. 80.

⁷ E. Vrabie, *Privire asupra localitatilor cu graiuri slave din Republica Populara Romana*, „Romanoslavica” VII, București 1963, s. 75–85.

⁸ E. Deboveanu, S. Gogolewski, *Przegląd gwar polskich na terenie Rumunii*, „Język Polski” 46, 1966, s. 112–131.

⁹ E. Deboveanu, *Polska gwara Górali bukowińskich w Rumunii*, Wrocław 1971.

¹⁰ Eadem, *Nazwy stopni pokrewieństwa w polskich gwarach na terenie Rumunii*, „Prace Filologiczne” XXVIII, Warszawa 1978.

wiedzi na 90 zadanych pytań. W podsumowaniu Deboveanu dochodzi do wniosku, że niektóre jednostki leksykalne pozwalają ukazać badane gwary w powiązaniu z takimi obszarami, jak południowy Śląsk i Wysoka (Czadeckie) oraz południowo-wschodnia Małopolska. W gwarze górali są też wyrazy przyswojone w wyniku kontaktu z językami słowackim, rumuńskim i ukraińskim.

Na uwagę zasługuje artykuł z 1981 roku autorstwa Aneli Drosceac *Toponimia i antroponimia dwóch wsi: Nowego Sołońca i Pleszy w okręgu suczawskim w Rumunii*. Zredagował go i do druku przygotował Aleksander Zajda. Przedmiotem tej pracy są nazwy terenowe (nazwy własne części wsi, pól, przysiółków, gór, lasów, gospodarstw) i nazwy osobowe (imiona, nazwiska, przezwiska) dwóch wsi. W nazwach terenowych Nowego Sołońca i Pleszy występują apelatywne pożyczki rumuńskie, służące za podstawy nazw terenowych także na terenie Orawy i Beskidu Śląskiego. W związku z tym nasuwa się pytanie, czy górale z tych wsi znali już te nazwy terenowe przed osiedleniem się na Bukowinie, czy poznali je dopiero na terenie Rumunii. Autorka stwierdza, że większość nazw terenowych i osobowych Nowego Sołońca i Pleszy jest pod względem językowym podobna do nazw znanych z terenu Polski.

Dopiero jednak na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku rozpoczęła się „swoista moda na Bukowinę”, podyktowana, być może, z jednej strony zmianami politycznymi, z drugiej zaś większym zainteresowaniem językoznawców tym terenem.

Pierwszy podjął badania na terenie Bukowiny oraz wśród przesiedleńców na Ziemiach Zachodnich, m.in. w Złotniku i Brzeźnicy, Kazimierz Feleszko.

Kazimierz Feleszko, który podróżował po Bukowinie (tak północnej, jak i południowej), a jednocześnie śledził mowę przesiedleńców bukowińskich w Polsce, pierwszy poszerzył problematykę gwar polskich na Bukowinie o studia socjolingwistyczne. Na uwagę zasługuje jego artykuł „*Rumuni*” czy „*Słowacy*”? Czyli *droga Górali bukowińskich nad Gwdę*¹¹. Autor stwierdza w nim, że „młode pokolenie Górali bukowińskich w Polsce roztapia się w unifikującym tyglu Ziemi Zachodnich, zaś Ziemia Czadecka jest już gruntownie zesłowaczona. Źródło autentyczności bije jeszcze tylko na Bukowinie”¹².

O gwarze górali bukowińskich, ich migracjach i osiedleniu się w górskich terenach Bukowiny można znaleźć informacje w następujących artykułach Kazimierza Feleszki: *Integracja językowa Polaków bukowińskich*¹³ i *Tożsamość językowa, czyli: kto zasiedlił kilka wiosek Bukowiny?*¹⁴.

¹¹ K. Feleszko, „*Rumuni*” czy „*Słowacy*”? Czyli *droga Górali bukowińskich nad Gwdę*, „Rocznik Nadnotecki” XXIV, Piła 1993, s. 91-105.

¹² Ibidem, s. 101.

¹³ Idem, *Integracja językowa Polaków bukowińskich*, [w:] *Bukowina. Wspólnota kultur i języków*, red. K. Feleszko, J. Molas, Warszawa 1992, s. 67-73.

¹⁴ Idem, *Tożsamość językowa, czyli: kto zasiedlił kilka wiosek Bukowiny?*, [w:] *Bukowina. Blaski i cienie „Europy w miniaturze”*, red. K. Feleszko, J. Molas, Warszawa 1995, s. 153-165.

Praca magisterska Marii Ostrowschi *Słownictwo gwarowe polskich Górali bukowińskich zamieszkałych w Nowym Sokołcu na obszarze Rumunii*¹⁵, napisana w 1997 roku we Wrocławiu pod kierunkiem Władysława Paryła, zawiera słownik obejmujący 1916 haseł. Omawiana gwara zachowała się w dobrym stanie. Wpłynęło na to utrzymanie się polskiej świadomości narodowej u jej użytkowników, pamięć o polskich korzeniach, a także zachowane zwyczaje i obyczaje polskie, pielęgnowane do dnia dzisiejszego.

W artykule Heleny Krasowskiej *Kilka uwag o gwarze Górali bukowińskich w Dolnych Piotrowcach na Bukowinie północnej*¹⁶ jego autorka zwraca uwagę na charakterystyczne cechy fonetyczne, fleksyjne i leksykalne tej gwary. W podsumowaniu stwierdza, że polscy górale badanej miejscowości, mimo przebywania w otoczeniu z językową większością rumuńską, bardzo dobrze zachowali gwaraę. Pewien wpływ miał na to ich naturalny, niezmienny tryb życia – żyją oni z uprawy roli i hodowli zwierząt, a jedyne zajęcie poza gospodarstwem znajdują przy wyrębie lasu. W tym samym zbiorze co wspomniany artykuł ukazały się też *Teksty gwarowe ze Starej Huty na Bukowinie północnej*¹⁷.

W *Charakterystyce słownictwa weselnego w gwarze górali bukowińskich zamieszkałych w Dolnych Piotrowcach*¹⁸ Helena Krasowska analizuje słownictwo związane z tym obrzędem. W wyniku analizy znajduje potwierdzenie na istnienie wpływów rumuńskich w różnych dziedzinach kultury ludowej górali (np.: *dulczy puchar, pocharek, nanaszkwowie*). Widoczne jest więc wzajemne przenikanie się kultur na danym terenie (polskiej góralskiej, rumuńskiej, też słowackiej); w efekcie dało to pewien wspólny zasób wyrazów, które funkcjonują we wszystkich grupach mieszkających na tym terenie.

Maria Ostrowschi w kolejnym artykule przedstawiła opinie górali bukowińskich w Rumunii na temat ich pochodzenia, stosunku do Polski, Polaków, a także własnej gwary. We wnioskach autorka pisze, że „na Bukowinie, która zasłużyła sobie na szacunkowe przydomki «Szwajcaria Wschodu» lub «Europa w miniaturze», żyją ludzie, którzy czują się i są Polakami, którzy swoją gwaraę, choć «nieczystą», uważają za polską, którym zależy, aby ich dzieci i wnuki nie zatraciły tradycji, zwyczajów, a przede wszystkim polskiej mowy»¹⁹. W innym natomiast

¹⁵ M. Ostrowschi, *Słownictwo gwarowe polskich Górali bukowińskich zamieszkałych w Nowym Sokołcu na obszarze Rumunii*, Wrocław 1997, ss. 230, maszynopis pracy magisterskiej, za zgodą autorki.

¹⁶ H. Krasowska, *Kilka uwag o gwarze Górali bukowińskich w Dolnych Piotrowcach na Bukowinie północnej*, [w:] *Czadecka Ojcowizna*, red. K. Nowak, Lublin 2000, s. 125-130.

¹⁷ Eadem, *Teksty gwarowe ze Starej Huty na Bukowinie północnej*, [w:] *Czadecka Ojcowizna*, red. K. Nowak, Lublin 2000, s. 131-135.

¹⁸ Eadem, *Charakterystyka słownictwa weselnego w gwarze górali bukowińskich zamieszkałych w Dolnych Piotrowcach*, [w:] *Polacy z Bukowiny. Ich losy i kultura – źródłem tożsamości narodowej*, red. Cz. Osękowski, Żary 2002, s. 187-194.

¹⁹ M. Ostrowschi, *Poczucie polskości Górali bukowińskich w Rumunii*, [w:] *Polacy z Bukowiny. Ich losy i kultura – źródłem tożsamości narodowej*, red. Cz. Osękowski, Żary 2002, s. 142-152.

artykule dokonuje podsumowania spostrzeżeń na temat relacji między omawianą w nim gwara Nowego Szołca a językiem rumuńskim. Píše: „Podsumowując można by stwierdzić, że wszystkie te zapożyczenia są spowodowane po pierwsze tym, iż język rumuński jest obowiązkowym językiem szkół, urzędów państwowych, wojska, instytucji oświatowych i kulturalnych, po drugie – rozwojem cywilizacyjnym, w wyniku którego użytkownicy gwary zmuszeni są do nazywania pojawiających się pojęć i zjawisk nowymi wyrazami, po trzecie – codziennym kontaktem ludności miejscowej z rodowitymi Rumunami w pracy, szkole, wojsku”²⁰.

Szczegółowe badania dotyczące gwary górali bukowińskich na terenie Rumunii prowadzi obecnie w dalszym ciągu Maria Ostrowschi z Nowego Szołca. Napisała ona i obroniła rozprawę doktorską (pod kierunkiem Stanisława Gogolewskiego) na temat słowotwórstwa rzeczowników i przymiotników w gwarze górali bukowińskich w Rumunii na tle ich słownictwa²¹. Badaniami gwary polskiej na terenie Bukowiny ukraińskiej zajmuje się obecnie Helena Krasowska²².

W ostatnim czasie ukazała się jeszcze jedna pozycja, która w istotny sposób wzbogaca naszą wiedzę o Polakach żyjących na Bukowinie, w tym i o grupie góralskiej. Mowa o dwutomowym opracowaniu wielkiego znawcy Bukowiny Kazimierza Feleszki, zatytułowanym *Bukowina, moja miłość*. Pierwszy tom tego opracowania, noszący podtytuł *Język polski na Bukowinie Karpackiej do 1945 roku*, ukazał się w Warszawie w wydawnictwie Instytutu Slawistyki PAN (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy) w 2002 roku. Zebrano w nim teksty wydane w rozproszeniu, traktujące o różnych aspektach badań nad Bukowiną jako regionem wielokulturowym i wielojęzycznym. Drugi tom, opublikowany w tymże samym ośrodku w 2003 roku, zawiera słownik. Jest to nieocenione źródło do badań nad leksyką polszczyzny bukowińskiej.

Elena Deboveanu i Stanisław Gogolewski – w wymienionych wyżej pracach – podzielili społeczność polską na terenie Rumunii na cztery grupy różniące się pod względem języka i pochodzenia:

- 1) społeczność i gwara wsi Kaczyki,
- 2) grupa tzw. górali bukowińskich i ich gwara,
- 3) społeczność i gwara wsi Ruda,
- 4) społeczność i gwara wsi Bulaj i Michoveny²³.

²⁰ Eadem, *Wpływ języka rumuńskiego na gwara mieszkańców Nowego Szołca*, [w:] *Polacy i Rumuni na drodze do wzajemnego poznania*, red. E. Wieruszewska, Suczawa 2002, s. 160-169.

²¹ Eadem, *Słowotwórstwo rzeczownika i przymiotnika gwary górali bukowińskich w Rumunii na tle leksyki*, Łódź 2004, maszynopis pracy doktorskiej.

²² H. Krasowska, *Skupiska Górali bukowińskich na północnej Bukowinie*, „Rocznik Wschodni”, red. A. Madera, t. 7, Rzeszów 2001, s. 111-122; eadem, *Bukowina. Mała ojczyzna – Pietrowce Dolne*, Warszawa 2002; eadem, *Język polskich górali na Bukowinie*, maszynopis pracy doktorskiej.

²³ E. Deboveanu, S. Gogolewski, *Przegląd gwar polskich na terenie Rumunii*, „Język Polski” 46, 1966, s. 112-131.

Na terenie Bukowiny północnej – według dotychczasowych badań Kazimierza Feleszki i Heleny Krasowskiej – istnieje:

- 1) polszczyzna tzw. bukowińska, która jest kontynuacją polszczyzny południowo-wschodnich kresów;
- 2) gwara górali bukowińskich (o cechach odrębnych od p. 1).

Jak wynika z powyższego przeglądu, niewiele jest prac poświęconych gwarze górali bukowińskich. Gwara ta, choć najlepiej utrzymuje się jeszcze na Bukowinie, coraz bardziej podlega wpływom języka rumuńskiego i/lub ukraińskiego, z którymi jest w ciągłym kontakcie.

3. Zakres eksploracji terenowej i ogólna charakterystyka korpusu materiałowego

Słownik przedstawia współczesny zasób leksykalny gwary górali bukowińskich zamieszkałych w dwu całkiem odmiennych otoczeniach językowych: rumuńskim i ukraińskim. Dotychczas nie ukazało się żadne pełne opracowanie na temat słownictwa tej grupy.

Badaniami terenowymi objętych zostało sześć miejscowości: trzy położone dziś w granicach Rumunii (Pojana Mikuli¹ – PMr, Nowy Sołoniec – NSr i Pleśza – Pr) oraz trzy położone w granicach Ukrainy (Dolne Piotrowce – DPu, Stara Huta – SHu i Tereblecze – Tu). Są to wsie zamieszkałe przez górali polskich. Odpytywano generację najstarszą, tzn. osoby ponadpięćdziesięcioletnie, mówiące tzw. gwarą górali bukowińskich. Kwestionariusze wypełniano w dwu grupach informatorów w każdej z miejscowości, żeby sprawdzić, czy pojawiają się różnice leksykalne w tej samej miejscowości, czy też ich nie ma. Wszyscy informatorzy urodzili się i mieszkają stale na Bukowinie karpackiej; posługują się daną gwarą na co dzień. Mimo iż korzystają w coraz większym stopniu z języków państwowych (rumuńskiego i ukraińskiego), w gwarze ich zachowało się wiele tradycyjnych cech fonetycznych, gramatycznych i leksykalnych.

Materiał do *Słownika* został zebrany w latach 2000–2005. Posługiwano się najpierw ankietą-kwestionariuszem do badań słownictwa górali bukowińskich, zawierającym 2000 pytań, sporządzonym w 2001 roku na użytek własny przez autorów *Słownika*. Korpus podstawowy został rozbudowany o materiał wyekscerpowany z pracy doktorskiej Marii Ostrowschi „Słowotwórstwo rzeczowników i przymiotników u górali bukowińskich w Rumunii na tle słownictwa”. Praca jej opiera się na materiale zebranym na podstawie kwestionariusza Witolda Doroszewskiego², zaprezentowanym w pracy w formie słownika alfabetycznego. Ponieważ materiał tak zebrany pochodził jedynie z rumuńskiej części Bukowiny, po stronie ukraińskiej wykonano paralelne badania terenowe. W korpusie uwzględniono również słownictwo z pracy doktorskiej Heleny Krawowskiej „Język polskich górali na Bukowinie”. W tym wypadku materiał zebra-

¹ Duże litery oznaczają skróty miejscowości. Małe litery przy skrócie miejscowości oznaczają państwo, w której dana miejscowość się znajduje.

² W. Doroszewski (red.), *Kwestionariusz do badań słownictwa ludowego*, z. 1–4, Wrocław 1958.

no na podstawie kwestionariusza (*Ogólno*)karpackiego atlasu dialektologicznego – OKAD³.

Wybór kwestionariusza OKAD-u uzasadniał fakt, że: 1) Bukowina geograficznie położona jest w areale karpackim; 2) w siatce punktów OKAD-u nie uwzględniono wybranych wsi, a jednocześnie obszar ten leży w zasięgu tego atlasu; 3) kwestionariusz obejmuje zakresy kultury materialnej i duchowej istotne również dla badanego obszaru.

Zarówno Ostrowschi, jak i Krasowska dokonywały również nagrań magnetofonowych w terenie, co dało możliwość późniejszej weryfikacji wszelkich kwestii wątpliwych. Całe tak zebrane słownictwo posłużyło do stworzenia komputerowej bazy danych – leksykalnej, z uwzględnieniem w szerokim zakresie kontekstów zdaniowych. Tak utworzoną bazę leksykalną poszerzono o słownictwo poświadczane w opublikowanych dotychczas pracach – chodzi tu głównie o artykuły etnograficzne. Niejednokrotnie korzystano też z komentarzy odautorskich. Uwagę zwracają w tym zakresie teksty Eugeniusza Kłoska (zob. wykaz źródeł), zawierające dużą liczbę leksemów, zwłaszcza z zakresu obrzędowości ludowej.

W zebranych materiale występuje duże zróżnicowanie zarówno znaczeń leksemów gwarowych, jak i oznaczeń leksykalnych dla tych samych realiów. Zróżnicowanie to ma charakter przede wszystkim terenowy, co świadczy o małej integracji językowej badanego obszaru, ale też i historyczny – różnice leksykalne często sprowadzają się do różnicy źródła językowego, oddającego szczególnie wyraźnie poszczególne warstwy słownictwa: rodzimą, zapożyczenia rumuńskie, ukraińskie itd. W dużym stopniu zaznaczyła się również wariantywność odpowiedzi w grupach respondentów, mająca najczęściej za podłoże różnice generacyjne.

Słownik zawiera więc materiał pochodzący z następujących źródeł:

- 1) odpowiedzi na kwestionariusze,
- 2) bezpośrednie rozmowy z informatorami i odpowiedzi ustne (o luźnym charakterze),
- 3) teksty z nagrań magnetofonowych,
- 4) źródła drukowane z lat 1938–2006.

Słownik *górali polskich na Bukowinie* ma charakter dyferencyjny. Do Słownika włączono leksemy:

- a) pod względem formy i treści różne od wyrazów ogólnopolskich, np. *taniurek* ‘talerz’, *primar* ‘burmistrz’, *seło* ‘wieś’;
- b) formalnie zgodne ze stanem ogólnopolskim, różniące się od niego znaczeniem, np. *pańczocho* ‘skarpeta’;

³ OKDA. *Вопросник*, Москва 1981. Co istotne, w tej części korpusu widać wyraźnie wielowarstwowość leksyki górali bukowińskich (elementy rodzime, karpackie, śląskie, słowackie, ukraińskie, rumuńskie).

- c) w języku ogólnopolskim mające status archaizmów, w gwarze nienacechowane, np. *lico*, *kabot*;
- d) różniące się od stanu ogólnopolskiego cechami gramatycznymi, np. w zakresie kategorii rodzaju, np. *pomidor/pomidora*, *makaron/makarona*;
- e) o innej niż w ogólnej polszczyźnie budowie słowotwórczej, np. *cielacko*, *łosiacko*;
- f) nazwy analityczne, nieznanne polszczyźnie ogólnej, np. *choroba z cukru* ‘cukrzyca’, *kości głowy* ‘czaszka’;
- g) specyficzne dla gwary frazeologizmy;
- h) ogólnopolskie warianty synonimiczne wyrazów gwarowych, poświadczone w gwarze, opatrzone kwalifikatorem ogpol. i odsyłaczem zob. do synonimów gwarowych;
- i) wyrazy wprawdzie zbieżne z leksyką ogólnopolską, lecz z różnych względów, przede wszystkim kulturowych, uznane przez autorów za interesujące.

4. Zasady redakcyjne

4.1. Postać hasła

Hasło ma następującą budowę: wyraz hasłowy, znaczenie, lokalizacja terenowa, egzemplifikacja kontekstowa (wraz z lokalizacją), relacje leksykalne międzyjęzykowe, odesłania. W przypadku haseł będących leksemami wieloznacznymi segment: znaczenie, lokalizacja i egzemplifikacja (z lokalizacją) powtarza się w liczbie stosownej do liczby znaczeń. Ze względów technicznych nie wyodrębniano w postaci oddzielnych haseł jednostek homonimicznych – jest ich niewiele i w większości odpowiada im homonimia w językach (gwarach) porównywalnych. Powodowałyby to konieczność powtarzania odniesień międzyjęzykowych.

W *Słowniku* zastosowano zapis półfonetyczny¹, taką też postać ma wyraz hasłowy². Cechy wymowy gwarowej spoza standardu ogólnopolskiego sprowadzone zostały do najbliższych im cech oddawanych przez system ortograficzny języka polskiego. W wypadku wyrazów z części rumuńskiej, w których występuje głoska *l* w miejscu ogólnopolskiej głoski *ł*, w związku z brakiem tej głoski w systemie fonetycznym pozostawiono zapis *l* w wyrazach poświadczonych tylko w części rumuńskiej, natomiast w wyrazach poświadczonych również w części ukraińskiej zastosowano system odsyłania między formami wariantywnymi (z *l//ł*).

Rozwiązanie to przyjęto z myślą o poszerzeniu kręgu odbiorców poza wąskie grono specjalistów językoznawców. W tym samym celu zdecydowano się materiał egzemplifikacyjny z AJŚ, podany tam w wersji fonetycznej, sprowadzić do postaci półfonetycznej (na odpowiedzialność Zbigniewa Grenia). Pomocne w tym względzie były prace słownikowe SGŚ, SGŚC i MSGGŚ.

4.2. Znaczenie

Znaczenie zapisywane jest w tzw. łapkach, np. *lico* ‘twarz’. Jeżeli wyraz hasłowy ma więcej niż jedno znaczenie, znaczenia te są numerowane.

¹ Teksty z badań terenowych w całości zebrała i rozpisała Helena Krasowska. Badania te były możliwe m.in. dzięki pomocy finansowej z Biura Uznawalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej w Warszawie. Teksty ze źródeł publikowanych i niepublikowanych (zwłaszcza z pracy doktorskiej Marii Ostrowschi) zachowano w wersji nadanej im przez autorów.

² Jedynym wyjątkiem są hasła w pełni oparte na takich źródłach pisanych, w których wyrazom gwarowym nadano formy literackie. Hasła w pełni oparte na literaturze przedmiotu (bez potwierdzenia w materiale pochodzącym z badań terenowych) sygnalizujemy kwalifikatorem Źród.

4.3. Lokalizacja

Po formie i znaczeniu (znaczeniach) podano skróty nazw miejscowości, w których dane hasło znalazło potwierdzenie. Brak jakiegokolwiek skrótu lokalizującego oznacza, że hasło w określonym znaczeniu zostało zarejestrowane we wszystkich sześciu badanych miejscowościach. Skróty Źród. w miejscu przeznaczonym dla skrótów lokalizujących świadczy, że materiał dla danego hasła lub jego wydzielonej części pochodzi nie z badań terenowych, a z ekscerpji źródeł (co nie znaczy, że w terenie jest niemożliwy).

4.4. Kontekst

Konteksty zdaniowe podajemy po dwukropku. Po każdym przykładzie w nawiasie podajemy skrót źródła (terenowego lub pisanego). Konteksty mają znaczenie egzemplifikacyjne nie tylko w sensie językowym (gwarowym), ale i kulturowym.

4.5. Relacje międzyjęzykowe

Przytoczenie nawiązań wyrazu hasłowego (przez zapożyczenie lub pierwotną wspólnotę leksykalną) do leksemów z innych języków (literackich) i gwar ma na celu zasygnalizowanie wspólnoty kulturowej i językowej z obszarami, z jakimi grupa góralska zetknęła się w przeszłości i styka się obecnie. Autorzy na tym etapie pracy nie stawiają sobie za cel definitywnego rozstrzygnięcia kierunków przepływów leksykalnych, gdyż *Słownik* nie ma charakteru diachronicznego. Przytaczany materiał porównawczy ma więc moc interpretacyjną przede wszystkim jako egzemplifikacja wewnętrznego zróżnicowania leksyki grupy góralskiej.

W doborze materiału porównawczego kierowano się następującymi zasadami:

- uwzględniono leksykę języków standardowych, jakie wchodziły w grę na danym obszarze (ogólnopolski, ukraiński, rumuński, słowacki, czeski, niemiecki);
- podano również materiały gwarowe z badanego obszaru: ukraińskie (w tym z autopsji – Helena Krasowska) i polskie (zwłaszcza SBF);
- zachodni kraniec możliwych nawiązań językowych dokumentują materiały śląskie, z wydawnictw śląskoznawczych i z autopsji (Zbigniew Greń), oraz czadeckie (w zakresie ograniczonym do nielicznych publikacji).

Autorzy zdają sobie sprawę z faktu, że nie wyczerpuje to wszystkich możliwości nawiązań międzyjęzykowych, kwestie te mogą stać się przedmiotem dalszych badań szczegółowych³. Zespół autorski w pełni i solidarnie biorąc odpowiedzialność za możliwe uchybienia, a jednocześnie starając się zmniejszyć ich liczbę, rozdzielił pracę nad całością odwołań stosownie do swoich najlepszych

³ Warto w tym miejscu wspomnieć pracę K. Feleszki, *Dalekie pogranicze: dialog polsko-słowacki na Bukowinie*, [w:] K. Feleszko, *Bukowina, moja miłość*, red. A. Źor, t. 1, Warszawa 2002, s. 183-190.

kompetencji w sposób następujący: materiał ukraiński⁴ i rumuński wprowadziła Helena Krasowska, materiał śląski (z uwzględnieniem zróżnicowania wewnętrznego), czadecki, słowacki, czeski i ogólnopolski – Zbigniew Greń.

W trosce o to, by materiał porównawczy i dane bibliograficzne nie przysłoniły bogatego kulturowo materiału oryginalnego, przyjęto następujące uproszczone zasady sygnalizowania nawiązań międzyjęzykowych:

1. W wypadku wyrazów polisemicznych z obcych kodów, w których nie wszystkie znaczenia pojawiają się w wyrazie hasłowym, uwzględniamy tylko znaczenie (znaczenia) do niego nawiązujące.
2. Jeżeli jednostka kodu obcego ma warianty formalne, przytaczane są z reguły warianty wspólne z wyrazem hasłowym.
3. Obecność w uwzględnionych w *Słowniku* językach literackich wyrazów zbieżnych pod względem formy i funkcji (z zastrzeżeniem obu warunków wymienionych powyżej) z wyrazem hasłowym sygnalizujemy, nie opierając się na jednym konkretnym słowniku (z wyjątkiem Hrin, ze względu na jego historyczny już dziś charakter), bez powtarzania tegoż znaczenia – skrótem „ts.”.
4. Potwierdzenie identycznego typu w materiałach gwarowych opatrzone jest stosowną lokalizacją, z informacją skróconą „ts.”.
5. Wszelkie odstępstwa od formy i znaczenia wyrazu hasłowego opatrzone są zarówno informacją co do ich charakteru, jak i pełną lokalizacją źródła, na którym się opieramy (niezależnie od ich literackiego/nieliterackiego charakteru)⁵.
6. Ponieważ z niektórych źródeł zaczerpnięto kilka form z różnych obszarów językowych, a ponadto w materiale literackim często rezygnowano z zapisu bibliograficznego (według wyżej wskazanych reguł), wprowadzono zasadę odzielania materiałów z różnych źródeł znakiem średnika.

4.6. Odesłania

Jeżeli desygnat ma dwie lub więcej nazw synonimicznych, umieszczono je w porządku alfabetycznym, z odsyłaczem zob. też. W wypadku wyrazów pochodnych, których podstawy również zarejestrowano w *Słowniku*, gdy ich motywacja jest jednoznaczna w języku górali bukowińskich, czasem rezygnowano z powtarzania nawiązań międzyjęzykowych, odsyłając (zob.) do hasła z wyrazem motywującym. W szeregach synonimicznych uwzględniono również formy ogólnopolskie (z kwalifikatorem ogpol.), o ile znalazły potwierdzenie w zebranych materiale.

⁴ Autorstwa Heleny Krasowskiej są również tłumaczenia znaczeń jednojęzycznych słowników ukraińskich.

⁵ Wyjątek uczyniono jedynie w związku z wielością wykorzystywanych słowników dla przykładów z literackiego języka niemieckiego.

5. Wykaz skrótów

Skróty literatury przedmiotu

- ADO – Drosceac A., *Toponimia i antroponimia dwóch wsi: Nowego Szołńca i Pleszy w okręgu suczawskim w Rumunii*, *Onomastica XXVI*, 1981, s. 149-181.
- AHR – *A Lexical Atlas of the Hutsul Dialects of the Ukrainian Language*, ed. J. Rieger, Warszawa 1996.
- AJPP – Małecki M., Nitsch K., *Atlas językowy polskiego Podkarpacia*, Kraków 1934.
- AJŚ – *Atlas językowy Śląska* pod red. A. Zaręby, I-VIII, Kraków – Warszawa 1969–1996.
- AKell – Kellner A., *Východolašská nářečí II*, Brno 1949
- AZ – Ziółkowski A., *Ocena teologiczna przesądów związanych z obrzędami pogrzebowymi w Starej Hucie*, [w:] *Bliżej siebie. Rumuni i Polacy w Europie. Historia i dzień dzisiejszy*, red. St. Iachimovschi, E. Wieruszewska, Suceava 2006, s. 118-132.
- Budz – Budziszewska W., *Słowiańskie słownictwo dotyczące przyrody żywej*, Wrocław 1965.
- COE – Kłosek E., *O Czadeckiej góralszczyźnie z południowej Bukowiny*, [w:] *Czadeccka Ojcowizna* pod red. K. Nowaka, Lublin, s. 79-107.
- COH – Krasowska H., *Kilka uwag o gwarze Górali bukowińskich w Dolnych Piotrowcach na Bukowinie północnej*, [w:] *Czadeccka Ojcowizna*, red. K. Nowak, Lublin, s. 125-130.
- COK – Krasowska H., *Teksty ze Starej Huty na Bukowinie północnej*, [w:] *Czadeccka Ojcowizna*, red. K. Nowak, Lublin, s. 131-135.
- Crân – Crânjală D., *Rumunské vlily v Karpatech se zvláštním zřetelom k moravskému Valašku*, Praha 1938.
- CzPS – *Česko-polský slovník/Słownik czesko-polski*, red. B. Vydra, Praha 1953.
- DMR – *Дикционар молдовенеск-рус/Молдавско-русский словарь*, ред. Т. Ф. Челак, Кишинев 1987.
- ED – Deboveanu E., *Polska gwara Górali bukowińskich w Rumunii*, Wrocław 1971.
- EK – Kłosek E., *Świadomość etniczna i kultura społeczności polskiej we wsiach Bukowiny rumuńskiej*, Wrocław 2005, ss. 449.
- EKB – Kłosek E., *Izolacja i transkultuacja w polskich wsiach Południowej Bukowiny* [w:] *O Bukowinie. Razem czy oddzielnie?*, red. K. Feleszko, Piła – Warszawa 2000, s. 173-190.
- EKD – Kłosek E., *O niektórych elementach świadomości i kultury Polaków z bukowińskich wsi w Rumunii (doniesienie z badań)* [w:] *Bukowina po stronie diaлогу*, red. K. Feleszko Sejny 1999, s. 153-163.
- EKF – Kłosek E., *Polskie wsie na południowej Bukowinie* [w:] *Bukowina wspólnota kultur i języków*, red. K. Feleszko, J. Molas, Warszawa 1992, s. 29-38.

- EKR – Kłosek E., *Między polskimi wsiami, Bukowiną, Rumunią i Polską* [w:] *Blżej siebie. W kręgu relacji polsko-rumuńskich*, red. St. Iachimovschi, E. Wieruszewska, Suceava 2005, s. 13-24
- EKT – Kłosek E., „*Wczoraj i dziś*” *społeczności polskiej na południowej Bukowinie. Próba podsumowania* [w:] *Bukowina. Tradycje i współczesność*, red. Z. Kowalski, H. Krasowska, J. Makar, W. Strutyński, Piła – Czeriowce – Suczawa 2006, s. 147-160.
- ESJ – Deboveanu E., Gogolewski S., *Przegląd gwar polskich na terenie Rumunii*, *Język Polski* XLVI, 1966, s. 112-132 i 214-217.
- ESUM – *Етимологічний словник української мови*, red. O. C. Мельничук, I–III, Київ 1982–1989.
- HK – Krasowska H., *Bukowina. Mała ojczyzna – Pietrowce Dolne*, Warszawa 2002.
- H.K. – Helena Krasowska (materiały z autopsji)
- HKD – Krasowska H., *Górale polscy na Bukowinie Karpackiej. Studium socjolingwistyczne i leksykalne*, Warszawa 2006.
- HKJ – Krasowska H., *Polska gwara górali bukowińskich. Zarys problematyki* [w:] *Języki mniejszości i języki regionalne*, red. E. Wrocławska, J. Zieniukowa, Warszawa 2003, s. 419-427.
- HLT – Krasowska H., Suchomłynow L., *Relacyjność językowego i kulturowego pogranicza* [w:] *Bukowina. Tradycje i współczesność*, red. Z. Kowalski, H. Krasowska, J. Makar, W. Strutyński, Piła – Czeriowce – Suczawa 2006, s. 191-198.
- Hrin – Грінченко Б., *Словарь української мови*, Київ 1907–1909.
- JSiAt – Siatkowski J., *Językowe wpływy niemieckie w Karpatach*, [w:] Witold Doroszewski *Mistrz i Nauczyciel*, Łomża 1997, s. 75-99.
- JSiAt1 – Siatkowski J., *Językowe wpływy niemieckie w Karpatach, II (w V tomie OKAD)*, [w:] *Kontakty językowe polszczyzny na pograniczu wschodnim*, red. E. Wolnicz-Pawłowska, W. Szulowska, Warszawa 2000, s. 231-238.
- Kurz – Kurzowa Z., *Polshczyzna Lwowa i Kresów południowo-wschodnich do 1939 roku*, Warszawa 1985.
- Linde – Linde M. S. B., *Słownik języka polskiego*, I–VI, (reprint) Warszawa 1951.
- Lob 1971 – Lobiuc I., *Împrumuturi românești în zoonimia huțulă*, [w:] *Anuar de lingvistică și istorie literară*, Iași 1971, XXII, s. 27-48.
- Lob 1972 – Lobiuc I., *Elemente românești în terminologia păstoritului și a creșterii vitelor la Huțuli*, *Romanoslavica* XVIII, București 1972, s. 109-134.
- Machek – Machek V., *Etymologický slovník jazyka českého a slovenského*, Praha 1957.
- Mih – Mihăila G., *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română*, București 1960.
- MNB – Małecki M., Nandriş G., *Uwagi o polskich gwarach na Bukowinie*, *Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności*, XLIII/3, Kraków 1938, s. 79-84.
- MO – Ostrowschi M., *Słownictwo rzeczownika i przymiotnika gwary górali bukowińskich w Rumunii na tle leksyki*, maszynopis pracy doktorskiej, Łódź 2004.
- MOM – Ostrowschi M., *Słownictwo gwarowe polskich Górali bukowińskich zamieszkałych w Nowym Sokołcu na obszarze Rumunii*, maszynopis pracy magisterskiej, Wrocław 1997.
- MSGGŚ – Cząstka-Szymon B., Ludwig J., Synowiec H., *Mały słownik gwary Górnego Śląska*, wyd. II, Katowice 2000

- MSPS – *Mały słownik polsko-słowacki*, red. D. Abrahamowicz, Z. Jurczak-Trojan, M. Papierz, Warszawa 1994.
- MSSP – *Mały słownik słowacko-polski*, red. D. Abrahamowicz, Z. Jurczak-Trojan, M. Papierz, Warszawa 1994.
- OKAD – *Общекарпатский диалектологический атлас, вступительный выпуск*, Скопје 1987, t. I Кишинев 1989, t. II Москва 1994, t. III Варшава 1991, t. IV Киев 1993, t. V Братислава 1997.
- PBE – Kłosek E., *Zróżnicowanie społeczno-kulturowe bukowińskich Polaków (na podstawie środowiska wiejskiego południowej Bukowiny)*, [w:] Polacy z Bukowiny. Ich losy i kultura – źródłem tożsamości narodowej, red. Cz. Osękowski, Żary 2002, s. 85-94.
- PBH – Krasowska H., *Charakterystyka słownictwa weselnego w gwarze Górali bukowińskich zamieszkałych w Dolnych Piotrowcach*, [w:] Polacy z Bukowiny. Ich losy i kultura – źródłem tożsamości narodowej, red. Cz. Osękowski, Żary 2002, s. 187-194.
- PBM – Ostrowski M., *Poczucie polskości Górali bukowińskich w Rumunii*, [w:] Polacy z Bukowiny. Ich losy i kultura – źródłem tożsamości narodowej, red. Cz. Osękowski, Żary 2002, s. 142-152.
- PEK – Kłosek E., *Małżeństwa polsko-rumuńskie we wsiach południowej Bukowiny – środowisko społeczno-kulturowej integracji* [w:] Polacy i Rumuni na drodze do wzajemnego poznania, red. St. Iachimovschi, E. Wieruszewska, Suceava 2002, s. 170-183.
- PMO – Ostrowski M., *Wpływ języka rumuńskiego na gwarę mieszkańców Nowego Sokołca* [w:] Polacy i Rumuni na drodze do wzajemnego poznania, red. St. Iachimovschi, E. Wieruszewska, Suceava 2002, s. 160-169.
- Pop – Popowska-Taborska H., *Losy niektórych karpатыzmów w gwarach polskich*, Slavia Occidentalis, t. 43, 1986, s. 193-200.
- REK – Kłosek E., „*Nie taki diabeł straszny jak go malują*”, czyli o stereotypowych obrazach Ukraińców, Niemców, Cyganów i Żydów w polskich wsiach Bukowiny rumuńskiej [w:] Relacje polsko-rumuńskie, red. St. Iachimovschi, E. Wieruszewska, Suceava 2004, s. 25-41.
- RHK – Krasowska H., *Sytuacja języka polskiego w kilku wsiach na Bukowinie Północnej zamieszkałych przez Górali bukowińskich*, [w:] Relacje polsko-rumuńskie, red. St. Iachimovschi, E. Wieruszewska, Suceava 2004, s. 95-104.
- Rob – Robciuc I., *Raporturile lingvistice româno-ukrainene*, București 1996.
- ROM – Mitric O., *Nazwy związane z medycyną ludową we wsi Plesza*, [w:] Relacje polsko-rumuńskie, red. St. Iachimovschi, E. Wieruszewska, Suceava 2004, s. 62-94.
- RPR – Kłosek E., *Między polską a rumuńską świadomością narodową w środowiskach polonijnych południowej Bukowiny*, [w:] Relacje polsko-rumuńskie, red. St. Iachimovschi, E. Wieruszewska, Suceava 2003, s. 191-200.
- Rud – Rudnycki J. B., *An etymological dictionary of the Ukrainian language*, parts 6–15 Winnipeg 1967–1976 i parts 6–11, Ottawa 1982.
- SBF – Feleszko K., *Bukowina moja miłość. Słownik. Język polski na Bukowinie karpackiej*, red. E. Rzetelska-Feleszko, Warszawa 2003.
- SBH – *Словник буковинських говірок*, Чернівці 2005.

- Sbuk – *Матеріали до словника буковинських говірок*, I-VI, Чернівці 1971-1979.
- SCzP – Siatkowski J., Basaj M., *Słownik czesko-polski* pod red. J. Siatkowskiego, Warszawa 1991.
- SG – Gogolewski S., *Słowiańskie i niesłowiańskie interferencje językowe w wybranych gwarach polskich na terenie Rumunii*, [w:] *Słowiańskie pogranicza językowe*, red. K. Handke, Warszawa 1992, s. 55-60.
- SGP – Karłowicz J., *Słownik gwar polskich*, I-VI, Kraków 1900-1911.
- SGŚ – *Słownik gwar śląskich* pod red. B. Wyderki, I-IX, Opole 2000-2007
- SGŚC – Krop J., Twardzik J., Pilch J., Wronicz J., *Słownik gwarowy Śląska Cieszyńskiego* pod red. J. Wronicz, Wisła – Ustroń 1995
- SHJ – Janów J., *Słownik huculski*, red. J. Rieger, Kraków 2001.
- SJP – *Słownik Języka Polskiego*, red. W. Doroszewski, I-XI, Warszawa 1958-1969.
- SJPSz – *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, I-III, Warszawa 1978-1981
- SJPSz Sup – *Słownik języka polskiego Supplement*, red. M. Bańko, M. Krajewska, E. Sobol, (wyd. II) Warszawa 1992
- SłSE – Sławski F., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, I, Kraków 1952 i nn.
- SRP – *Słownik rumuńsko-polski*, red. J. Reychman, Warszawa 1970.
- SSJ – *Slovník slovenského jazyka*, I-V, red. Š. Peciar, Bratislava 1959-1965.
- SSJC – *Slovník spisovného jazyka českého*, red. J. Bělič, I-VIII, Praha 1989
- SSN – *Slovník slovenských nářečí*, I-II, Bratislava 1994, 2006
- SSP – Jurczak-Trojan Z., Mieczkowska H., Orwińska E., Papierz M., *Słownik słowacko-polski*, red. M. Honowska, (wyd. II), I-II, Kraków 2005
- TPPG – HERNICZEK-MOROZOWA W., *Terminologia polskiego pasterstwa górskiego*, t. I-III, Kraków 1975-1976.
- Vasmer – Фасмер М., *Этимологический словарь русского языка*, I-IV, Москва 1964-1973.
- Wopiński – Wopiński H., *Peresuvyny w mowie górali bukowińskich w Strzegomianach na Dolnym Śląsku*, *Językoznawstwo* VI, Opole 1977, s. 101-103.
- Wor – Woroszczuk A., *Paralele południowosłowiańskie w polszczyźnie bukowińskiej* [w:] *Bukowina, blaski i cienie „Europy w miniaturze”*, red. K. Feleszko, Warszawa 1995, s. 167-174.
- WSRP – *Wielki słownik rosyjsko-polski/Большой русско-польский словарь*, red. A. Mirowicz, I. Dulewiczowa, I. Grek-Pabisowa, I. Maryniakowa t. I-II, Warszawa 1996.
- Z.G. – Zbigniew Greń (materiały z autopsji).

Skróty nazw miejscowości

- DPu – Dolne Piotrowce (miejscowość położona na Ukrainie)
- NSr – Nowy Sołonec (miejscowość położona w Rumunii)
- PMr – Pojana Mikuli (miejscowość położona w Rumunii)
- Pr – Plesza (miejscowość położona w Rumunii)
- SHu – Stara Huta (miejscowość położona na Ukrainie)
- Tu – Tereblecze (miejscowość położona na Ukrainie)

Inne skróty

blm.	– bez liczby mnogiej	ogpol.	– ogólnopolski
blp.	– bez liczby pojedynczej	opol.	– opolski
bot.	– botaniczny	pejor.	– pejoratywny
buk.	– bukowiński	pieszcz.	– pieszczotliwy
bułg.	– bułgarski	pl.	– pluralis
cz.	– czeski	płn.	– północny
czad.	– czadecki	pogard.	– pogardliwy
czas.	– czasownik	pol.	– polski, polszczyzna
dawn.	– dawny	por.	– porównaj
dial.	– dialekt, dialektalny	posp.	– pospolity
ekspr.	– ekspresywny	pot.	– potoczny
f.	– femininum, rodzaj żeński	praes.	– praesens
fraz.	– frazeologizm	prasłow.	– prasłowiański
geol.	– geologiczny	przen.	– przenośny
gór.	– górski (w: śląskocieszyński)	przestarz.	– przestarzały
grnśl.	– górnośląski	reg.	– regionalny
gwar.	– gwarowe	relig.	– religijny
hist.	– historyczny	ros.	– rosyjski
huc.	– huculski	rum.	– rumuński
j.w.	– jak wyżej	rzad(k).	– rzadkie
jabł.	– jabłonkowski	sg.	– singularis
jęz.	– język	śl.	– śląski
książk.	– książkowy	słow.	– słowiański
kulin.	– kulinarny	st.	– starsze
l.mn.	– liczba mnoga	śl.	– śląski
las.	– laski (w: północnomorawski)	ślciesz.	– śląsko-cieszyński
leśn.	– leśnictwo	techn.	– techniczny
lit.	– literacki	ts.	– to samo
lud.	– ludowy	ukr.	– ukraiński
m.	– masculinum, rodzaj męski	węg.	– węgierski
małop.	– małopolski	wulg.	– wulgarny
mołd.	– mołdawski	zdrob.	– zdrobniały
mor.	– morawski	zn.	– znaczenie
n.	– neutrum, rodzaj nijaki	zob.	– zobacz
niem.	– niemiecki	żart.	– żartobliwy

SŁOWNIK

A

- abator** ‘ubojnia, rzeźnia’ NSr, PMr, Pr: Jag krowa usz stara albo slaba, to sie jom wiezie do abatoru. (MO). Por. rum. *abator* ‘ts.’. Zob. też **ubojnia**.
- abrykosa** ‘morela’ DPu, SHu, Tu: Abrykosy som dobre, tam w Odesie, można kupić maj tanio (DPu). Por. ukr. *абрикос* ‘ts.’. Zob. też **kaisa, zarza**.
- adewerinca** ‘zaświadczenie’ NSr, PMr, Pr: Bo u nas wszaje sie gwari po rumuńsku i na tym, na to zaświaczenie, gwariom adewerinca, a te adewerinca trieja, jag idzie do Sundu, czy jag idzie coś wyrobiac z pracy, czy do pracy, to mu trieja take adewerinca (MO). Mi trieja adewerinca od primara (PMO, 163). Por. rum. *adeverință* ‘ts.’. Zob. też **poswidzenia, zaświaczenie**.
- adukat** ‘adwokat’ NSr, PMr, Pr: Adukata trieja zapłacić, a un potem bruni tam czlowieka (MO). Por. rum. *advocat* ‘ts.’, *aducător* ‘sprawczy’ od *aduce* ‘kierować, skierowywać’ (SRP, 9). Zob. też **adwokat**.
- adwokat** ogpol. Zob. też **adukat**.
- afyna** ‘borówka’: Afyny to są niskie krioki, czorne, małe jak groch (DPu). Afyny to je tam w górach, takie czorne kuszczu, tam to rośnie (Tu). To u naz nazywajom, że to som afyny, no i ty afyny som dobre, bardzo som dobre, namoczyć do takiego jakiego szpirtu i som dobre na żolundek (MO). Por. rum. *áfină* ‘borówka, czernica, (czarna) jagoda’ (SRP, 11); por. ukr. *афіна* ‘ts.’ (Hrin I, 11).
- agryst** ogpol. agrest. Zob. też **angrys, rewizle**.
- aledziere** ‘wybory’ NSr, PMr, Pr: Downo, za Czauszeska, jacy gwarili, że som aledziere, ale nichto nie szel wotować i wyszel Czauszesku, a taraz jak som te aledziere, to ideme wotować (MO). W tym roku u nas bedom aledziere (PMO, 162). Por. rum. *alegeri* ‘ts.’ (SRP, 17). Zob. też **wybory**.
- algokalmin** ‘proszek od bólu głowy’ NSr, PMr, Pr: Algokalmin to je taki, aby glowa nie bolala (Pr). Por. rum. *algocalmin* ‘ts.’. Zob. też **antinewradzik, proszek od głowy**.
- amanda** ‘kara pieniężna, mandat’ NSr, PMr, Pr: Amanda, no to musisz placić leje, za kare, take, co dostaniesz. Dostol jech amande (PMO, 163). Por. rum. *amendă* ‘ts.’. Zob. też **sztat, sztrof**.
- ancug** ‘garnitur’: Ancugi downo szyli, taraz kupujom (SHu). Mlody zebrany w ancug idzie do mloduchi (DPu). Por. niem. *Anzug* ‘ts.’; ślczes. *ancug* ‘ts.’ (SGŚC, 36); grnśl. *ancug* ‘ts.’ (MSGGS, 5).

angrys ‘agrest’ Pr: My angrys nie zbierome, je za kisly i trieja mocki cukru, jak chceż warić kompot (MO). Zob. też **agryst**, **rewizle**.

antinewradzik ‘proszek od bólu głowy’ NSr, PMr, Pr: Antinewradzik biorem jak głowa boli (PMr). Por. rum. *antinevralgic* ‘ts.’ (ROM, 76). Zob. też **algokalm-in**, **proszek od głowy**.

apelsyna ‘pomarańcza’ DPu, SHu, Tu: Apelsyna je dobra, kupujem na bazari (DPu). Dziwki lubiom apelsyny (SHu). Por. ukr. *апелсин* ‘ts.’.

apometru ‘wodomierz’ NSr, PMr, Pr: Jag zaloży sie apometry, to maj malo sie placi za wode (MO). Por. rum. *apometru* ‘ts.’. Zob. też **wodomir**.

aptyka ogpol. *apteka*. Zob. też **farmacija**.

aragaz ‘kuchenka gazowa’ NSr, PMr, Pr: Na aragazie chytro można zwarić jeść (MO). Por. rum. *aragaz* ‘ts.’. Zob. też **plitka 2**.

ardej ‘papryka’ NSr, MPr, Pr: W lecie u naz ardeje som tanie, to kupujeme i robime, albo ze śmietanom, albo w occie, albo nadziewome ryżem (MO). My robime ardeje nadziewane (POM, 165). Por. rum. *ardei* ‘ts.’. Zob. też **kiperusza**.

arenda ‘dzierzawa’ Żród.: Arenda to take pole arendowane, trieja bylo zapłacić i czlowiek arendowol u tego bogatego kawalek pola, to jezd arenda, no takie, jag zapriedosz kiemuś pole na rok cy wincel, to gwariom, że dol w arende (MO). Por. ukr. *оренда* ‘ts.’.

asistenta ‘pielęgniarka’ NSr, PMr, Pr: To jezd asistenta no, a tej asistenta to w każdym sele jom trieja, bo jak chto zachoruje, cy co, no to idom za niom (MO). W szpitalu asistenta była chora (PMO, 163). Por. rum. *asistentă* ‘pielęgniarka’ (SRP, 40). Zob. też **sanitarka**.

aspirator ‘odkurzacz’ NSr, PMr, Pr: Aspiratorem to chytro sie popriunce (MO). Por. rum. *aspirator* ‘ts.’. Zob. też **piliesos**.

astra ‘aster’ Tu: Astra kwitnom na griondkach (Tu). Tyn kawalir dal mi astra, takom fajnom lilijowom (Tu).

aszcz zob. **eszcz**.

autobuzna ‘dworzec autobusowy’ DPu, SHu, Tu: Autobuzna u nas była maj dawno, prijechali tu autobuzy, taros mało tego je (Tu). Por. ukr. buk. *автобузна* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **autogara**.

autogara ‘dworzec autobusowy’: U naz autogara nie je blisko gary, tag jak w Polsce. Por. rum. *autogară* ‘ts.’. Zob. też **autobuzna**.

awtobus ‘autobus’. Por. ukr. *автобус* ‘ts.’. Zob. też **kursa**.

B

baba 1. ‘kobieta’: Baby u nas robiom szycko (DPu). 2. ‘żona’: Gwariom, że idzie jedna baba albo moja baba a chlop z babom tesz tak samo, jak sie zgodzajom, jak sie dobrze rozumiom, to im sie bardzo dobrze żyje (MO). No to kowolowa baba, ale u naz gwariom na miano jako sie tam nazywie (MO). 3. ‘bochenek

chleba': Albo gwariom upieczem babe chleba (MO). Por. ukr. *баба* 'ts.' (Hrin I, 12-13).

babie ucha 'grzyb brązowy, pomarszczony, podobny do smardza' Źród.: Babie ucha, i uny rosom też na wiosne, razem ze smorżami, ale ty smorży som lepsze niż ty babie ucha (MO).

babiniac 'miejsce w kościele dla kobiet z małymi dziećmi, blisko drzwi' Źród.: To jest taki babiniac, bo w tym babinicu siedzo mamki z malemi dziećmi (MO). Por. ukr. *бабиниць* 'osobne miejsce w cerkwi, w którym stoją kobiety, zazwyczaj od razu przy wejściu' (Hrin I, 14).

babka Źród. 1. 'matka ojca lub matki': Babka mnie bardzo lubiała i jo babke też lubiała, i wdycy mi cośika dali (MO). Dziadek i babka byli wypoczniuni (ED, 59). 2. 'kowadełko do klepania kosy': Albo babka, co sie klepie kosa (MO). 3. 'słodkie ciasto wielkanocne z rodzynkami': Czwartek lub sobota przeznaczone są na pieczenie *pasek*, *babek*, *medowniczków*, *plackanków* ze sera (HK, 78). Por. ogpol. *babka* 'matka ojca lub matki', 'ciasto słodkie, pieczone w formie, zwykle w kształcie ściętego stożka (...)' (SJPSz I, 108); ukr. *бабка* 'ts. 1.-3.' (Hrin I, 14).

bachno zob. **bahno**.

bachor 'nieposłuszne dziecko': Dzieciska, jak som puste, to gwariom cicho tam bachory! (SHu). Bachor to puste dziecko (Tu). Te bachory nic cicho nie siedzom (SHu). Por. ogpol. pot. *bachor* 'ts.:'; ukr. *бахыр* 'nieślubne dziecko; dziecko; żydowskie dziecko' (Hrin I, 34).

bacia zob. **bacz**.

bacz 'kierownik gospodarstwa szałaśniczego, baca': Bacz to starszy, który rozpridzieła mliko, komanduje w stynie, on odpowiada za czystość, za wyroby odpowiada (DPu). Bacz to tam dzieli szycko i pantruje (SHu); **bacia**: Bacia sobie wybierał chłopców za ciobanów, może czterech, co pasom owce i jednego strungara (EK, 206). Por. rum. *bacă* 'ts.:'; śl. *bača* 'baca' (SSP I, 21); śl. *bacza* 'pasterz owiec w górach' (AJŚ III, 452, SGŚC, 39), 'kierownik gospodarstwa szałaśniczego', 'pomocnik służący na hali' (AJŚ III, 452), st. 'właś ciciel owcy (owiec), który w wyznaczonym dniu pomaga pasterzowi na sałaszu i zabiera do domu masło, ser i żętycę' (SGŚC, 39), jabł. *bacza* 'kierownik gospodarstwa szałaśniczego' (AJŚ III, 452), czad. *bacza* 'pasterz owiec' (AJŚ III, 452). Zob. też. **stepyn**.

bagatela 'kłamstwo': Jako ktosika gwari nie do prowdy, to je bagatela (NSr). Por. ogpol. *bagatela* 'rzecz bez znaczenia; drobnostka (...)' (SJPSz I, 110); rum. *bagatelă* 'drobnostka, błahostka' (SRP, 51). Zob. też **brechnia**.

bahno 'bagnó, błóto' Źród.: Bahno to je tam, jako je mokro (Tu); **bachno**: Bachno sie robi w carinie, jak padze dlugo deszcz, to sie robi tag mokro i bez bachno je cinszko priejechać furom ze sianem (MO). Por. śl. *bahno* 'bagnó, grzęzawisko' (SSP I, 22); ukr. *багно* 'ts.:'.

bahor 'narzędzia do gaszenia pożaru' SHu, Tu: Bahor to je tam piasek i łopata, i eszcze cosik, aby gasić chałupy (Tu); **bahro**: Bahro je tam blisko szopy, mom to, bo jako by goriało, to trieja (SHu).

bahro zob. **bahor**.

baja ‘łazienka’ NSr, PMr, Pr: To u naz gwariom baja, i każdy, chto se robi chalupe, to każdy gwari, że mo zrobiune baje (MO). W selie nie szycy ludzie majom baje (PMO, 164). Por. rum. *baie* ‘ts.’. Zob. też **bania**, **wanna**.

bajasz ‘strażnik przy Grobie Pańskim’ Źród.: U naz je taki zwyczaj na Wielkanoc, że we Wielki Piunteg idom tag z dziesięć chłopców [bajasz], som zebrani fajno, majom na głowie takie czopki z piórkami, z pociorkami, bardzo ubrane, majom takie gwery, driewiane uny som, i od piuntku aż do Rezurekcji pantrujom Grób w kościele (MO).

bajstruk ‘nieślubne dziecko’ Tu: Jedna baba miała bajstruka, przinesła sobie (Tu). Por. ukr. *байстрюк* ‘ts.’ (Hrin I, 21). Zob. też **dziecko nahulane**, **dziecko naturalne**, **nazbiraniec**, **odzykar**, **odzykarka**.

bal ‘przyjęcie z okazji chrztu dziecka’ PMr: Jag usz sie okyrści dziecko w kościele, to kumotry i goście zaproszuni idom wieczór na bal (MO). Zob. też **kyrściny**.

balaja 1. ‘owca lub krowa o białej sierści’ DPu, PMr: Krowa moja je balaja, bo je taka bioła (DPu). 2. ‘nazwa własna owcy lub krowy’: Krowe mianujom Balaja i owcy tam mianujom (PMr). Por. rum. *balaja* (Lob 1971, 37); rum. *bălai* ‘płowy, błąd; (o zwierzętach) biały, siwy (SRP, 56); również w ukr. buk. *Балая* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **bielica**, **krowa bioło**, **owca bioło**, **Cymyntała**.

balaski ‘balustrada oddzielająca ołtarz od reszty kościoła’ NSr, PMr, Pr: Balaski, my mieli taki malučki kościół stary, to kolo tych balasków szyckie dziwczacka klinczały, taraz už ni ma balasków (MO).

baliga ‘łajno’: Idź weź balige od chudoby (Tu). Tam je baliga, dziwaj się, aby nie chodźć tam (Tu). Por. w rum. *baligă* ‘ts.’ (Crân, 206); w ukr. buk. *баліга* ‘krowie łajno’ (H.K.). Zob. też **gnój**, **krowinieć**.

baligować ‘oddawać kał – o krowie’: Krowa baliguje (DPu). Por. w rum. *baligă* ‘łajno’; ukr. buk. *балігати* ‘ts.’ (H.K.).

balmusz ‘mamałyga przyrządzona na maślanec lub z dodatkiem mleka’ NSr, PMr, Pr: Balmusz wariom u nas, ale maj znamy mamalige (PMr). Por. rum. *balmuș* kulinarne, ludowe ‘bryja’ (SRP, 52). Zob. też **banusz**, **banosz**.

balta zob. **bałta**.

bałabuszka ‘bułka’ Źród.: W góralskich wioskach na specjalne okazje wypiekało się *bałabuszki*, rodzaj bułek, które wykorzystywano między innymi podczas wróżb andrzejkowych (EK, 260, COE, 102). W Pleszy i Nowym Sołońcu wypieka się tyle bułek, *bałabuszek*, ilu jest domowników, nie zapominając również o zwierzętach. Każdy dostaje jedną *próżną bałabuszkę*, którą łamie podczas jedzenia (EK, 330). Por. ukr. *балабух, балабушка* ‘ts.’ (Hrin I, 23).

bałta ‘kałuża’: Bałty robiom się, jak deszcz idzie (Tu); **bałta** Źród.: A te balte trija obejść, bo jak czlowieg wejdzie do bałty, to se namoczy do nogów, a bałta to w carinie, dzie tak sie trimie mokro i tak malo kiedy wysycha, chyba som wielkie posuchi, to nazywajom bałta, a jag deszcz pridzie taki wielki, a po cestach som takie jamki, no to gwariom, że pelno bałtów po ceście (MO). Por.

w rum. *baltă* ‘staw, sadzawka’, ‘rozlewisko rzeki’, ‘kałuża, bajoro’ (SRP, 52); w ukr. *балта* ‘płytki bród’ (Hrin I, 25).

bani ‘pieniądz’ Źród.: W Pleszy pierwszego dnia nowego roku domownicy powinni umyć się wodą i *baniami*, czyli pieniędzmi, a czasem również chlebem (EK, 338). Por. rum. *ban*, *bani* ‘pieniądz, rumuńska jednostka monetarna’ (SRP, 52).

bania 1. ‘łazienka’: W bani się myjemy (Tu). Por. ukr. *баня* ‘łaźnia’. Zob. też **baja**, **wanna**; 2. ‘duża bańka’: Bier banie i idź do lasa po afiny (PMr). Zob. **bańka**.

baniok ‘duże naczynie, wielkości 4 wiader’ Tu, SHu, DPu: Wode do świni to taraz w baniakach griejo (SHu). Por. ukr. *баняк* ‘ts.’.

banka ‘słoik’: W lecie to dajom szycko do banki i kompot i griby, i co tam (Tu). ukr. *банка* ‘ts.’. Zob. też **borkan**, **słoik**.

bankiet ‘zabawa po ukończeniu szkoły’ NSr, PMr, Pr: No to chyba u nas to je bankiet, bo jag skunczy jakieś szkole, gwarime už licieu cy jaki, może dzieścić klasów, no i na ostatku robiom take zabawe, i to gwariom, że to jezd bankiet (MO). Zob. też **wypusknoj**.

banno ‘żał’: Banuje to jak ktoś umrił, to je tak banno (SHu). Por. rum. *a bănuî* ‘ts.’; ukr. buk. *бано, банно* ‘ts.’ (H.K.).

banosz zob. **banusz**.

banować ‘żałować, za kimś, za czymś’: Banuje, to jak ktoś umrił, to je tak banno (SHu). Banujem taroz za tym chłopem, ali uže ma babe (DPu). Coś je na duszy, coś zrobiła złego i banujesz (Tu). Człowiek banuje, jag zrobi coś złego i tesz potem, jak sie z kimż wadzisz, to tesz ci bano (MO). Por. rum. *a bănuî* ‘ts.’. Zob. też **żałować**.

banusz ‘mamałyga przyrządzona na maślance lub z dodatkiem mleka’ DPu, SHu: Banusz jak robiom, dawajom tam maslonki, potemu monke kukurużnom, wariom i soliom, i to je takie dobre (Tu); **banosz**: Banosz w Czarniowcach warili na Kobylańskij w restawranti (Tu). Por. ukr. buk. *бануш, банош* ‘ts.’; huc. *banusz, banuż* ‘kulesza, mamałyga gotowana na śmietanie’ (AHR 203, SHJ, 7). Zob. też **balmusz**.

bańda ‘muzyka, orkiestra’: Po łupaczkach downo bawili sie, bańda grała (DPu). Bańda na wiesielu gra (NSr). I bańda grała i szli do młodej (DPu). To na każdym weselu muszom być muzykanty, bo jakie by to bylo wesele, jacy z umritym idom bez bańdy (MO). U naz musi być bańda, jak sie robi wiesiele, nie można robić wiesiela bez bańdy (MO). Por. niem. *Bande* ‘banda, zgraja, hałastra’; ukr. *банда* ‘ts.’ (Hrin I, 26). Zob. też **komanda**.

bańka ‘blaszane naczynie’: Jak sie podoi krowe, to mliko lejeme do bańki (MO). Por. ogpol. *bańka* ‘ts.’; ukr. *банька* ‘ts.’. Zob. też **blaszek**, **kańka**.

bańta 1. ‘belka łącząca krokwie’: To downo gwarili, że to bańta, ale tego taraz uže wcale nie robiom (MO). Na bańty tyż my siano kładnimy (SHu). 2. ‘grzędą w kurniku’: Kury na bańtach spają (SHu). Por. ukr. *банта* ‘ts.’ (Hrin I, 27). Zob. też **grinda**.

- barabula** ‘ziemniak’ Tu: Barabuli warim, taj dajim jeść (Tu). Barabuli my sadzim na wiosne, a jesiniom taki fajne rodzom (Tu). Por. ukr. *бараболя* ‘ts.’, pol. buk. *barabula* ‘ts.’ (SBF, 51). Zob. też **ziemnioki**.
- baraka** ‘barak’: Downo, jag ludzie chodzili po jakichś robotach w lesie, to ty baraki wystawiune były, takie długie chalupy, i tam spali, to gwarili, że tam siedzom w barakach (MO). Por. rum. *baracă* ‘ts.’.
- barchietka** ‘duża wełniana chustka o czterech rogach z frędzlami, noszona przez kobiety na ramionach lub na głowie’: Barchietki na zim ubiram (DPu). No to jest barchietka, take barchietke, to takie babki starsze w zime, to uny kladom na glowe (MO). Por. ślczes. *barchet* ‘tkanina bawełniana (...)’; barchan, flanela’, barchetowy ‘przymiotnik od *barchet*’ (SGŚ I, 150), ‘tkanina-barchan’ (SGŚC, 42); ślc. *barchet* ‘barchan’ (SSP I, 24), *barchetka* ‘barchanka’ (SSP I, 24).
- barda** ‘rodzaj siekiery do obciosywania drzewa’: Barda to je duża, driewno sie krieszy do dźwigania chałupy (DPu). Barda to kriesać driewo, szyroka (Tu). Driewo kriesajo bardom (SHu). Por. rum. *bárdă* ‘topór ciesielski’ (SRP, 53); ukr. *бапда* ‘siekiera do ciosania drzewa’, pol. buk. *barda* ‘szeroka siekiera do ciosania drzewa’ (SBF, 51).
- bardeczka** ‘kij pastucha z toporkiem’: Pastuch ma bardeczke specjalno do tego (NSr). Zob. też **ciupaga**, **ciumaga**, **toporasz**.
- bariera** ‘szlaban’ NSr, PMr, Pr: No to bariera, ale to uże je chyba z rumuńskiego, bo i po rumuńsku to tak samo, bariera, w lesie som ty bariery, aby nie jechaly fury (MO). Por. rum. *barieră* ‘ts.’. Zob. też **szlaban**.
- bariołka** ‘beczulka na wino’ SHu: Dzisiaj bariołków wina tam mieli i szycko wypili (SHu). Por. ogpol. *baryłka* ‘mała becuka, antałek’ (SJPSz I, 127); ukr. *барилка* ‘ts.’ (Hrin I, 30).
- barłóg** 1. ‘brud w domu’ Pr: W domu mioł barłóg (Pr). 2. ‘legowisko dla zwierząt domowych ze słomy’ DPu, Tu: Prosienta malućkie dajom do barłogu, tam słoma, aby ciepło było (Tu). 3. ‘legowisko dla niedźwiedzia’ DPu, SHu, PMr, NSr: Barłóg to słoma stara už pore lat dla niedźwiedzia (SHu). Por. ogpol. *barłóg* ‘nędzne, nieporządne posłanie’, ‘dzienne legowisko niedźwiedzia lub dzika’ (SJPSz I, 125); grnśl. *barłóg* ‘śmiecie, nieporządek, bałagan’, ślczes. ‘nędzne, nieporządne posłanie, najczęściej ze słomy’ (SGŚ I, 154).
- baros** ‘duży młot kowalski’: to je baros, no i tym barosem kowol potem bije po tych żelazach takich zagrioty i robi z niego co trieja, potkowy, co tam mu trieja (MO). Por. rum. *baros* ‘młot, pobijak kowalski’ (SRP, 54).
- basy** ‘kontrabas’ NSr, PMr, Pr: Basy, ale u nas to na weselu nie używajom tych basów, basy nie bierom grać (MO). Por. ślc. *basa* ‘ts.’; grnśl., ślczes. *basy* ‘basetla’ (SGŚ I, 159).
- batalyu** ‘drewniany kij do mieszania w beczce mleka z podpuszczką’ SHu: Batalyu bierem i miszom mliko, aby ten syr był taki maj dobry (SHu). Por. ukr. *баталев* ‘tłuczek w maselniczce’ (Hrin I, 32).

batiar ‘stary kawaler, hultaj, pijak’: Batiar to tyn, co chodzi po kobietach, piją, hulają (DPu). Batiar to taki parobek co nie dba o niczym (Tu). Batiar pracować nie bardzo chciał (SHu). Batiar to taki stary kawaler, pijak, nierobotny, leniwy (PMr). Por. rum. *becher* ‘stary kawaler’ (SRP, 59); rum. buk. *bacher* ‘człowiek unikający pracy i wchodzący w kolizję z prawem’; ukr. buk. *батяр* ‘ts.’; pol. buk. *batiar* ‘ulicznik, łobuz’ (SBF, 51).

bawić się ogpol. Zob. też **chukać się**.

bawidelko ‘grzechotka’: Bawidełkiem sie macho i dziecko dziwa sie (SHu). Zob. też. **sztrykaczka**.

bebechi ‘wnętrznosci zwierząt’: Rieznik wypuszcza szycki bebechi (DPu). Por. ogpol. *bebechy* ‘wnętrznosci’; ukr. *бебеху* 1. ‘pierzyna, poduszki’, 2. ‘wnętrznosci’ (Hrin I, 36).

beczeć 1. ‘o owcy lub kozie: wydawać głos’ NSr, PMr, Pr: Nojwincel gwariom, że owcy bezcom, jak sie na wiosne ich daje do styny, owcy to sie rozlunczy ich od jagniaczków, to owcy strasznie bezcom, a jagniaczka tak samo bezcom (MO). 2. ‘płakać’: NSr, PMr, Pr: A maj i na dzieci gwariom, że bezcom, kiere som takie zażgriane, że takie to zabeczane dzieciska (MO). Por. ogpol. *beczeć* ‘ts. 1., 2.’; ukr. buk. *бечаму* ‘ts. 1., 2.’ (H.K.) .

beczka ‘bazie, kwiat wierzby’ Tu: Beczke święcimy pried Wielkanocom (Tu). Por. ukr. buk. *бечка* ‘roślina z rodziny wierzbowych’ (SBH, 29). Zob. też **kocanki**, **kocianki**.

beczułka ogpol. Zob. też **dziżeczka**, **berbenica**, **faska**.

bednar ogpol. *bednarz* : A bednar robi szycko z driewa (MO).

bek ‘żarówka’ NSr, PMr, Pr: To jezd bek, no i na bek musi być, bo jag ni ma beka, to je ćma (MO). Por. rum. *bec* ‘ts.’. Zob. też **łampoczka**.

berbenica ‘beczułka’: Bryndze downo trimało sie w berbenicy, zaliewało się sadłem świńskim (SHu). Tradycyjnie wytwarzano w nich szafle, czyli naczynia klepkowe wykorzystywane w hodowli bydła, gielety używane w gospodarstwie pasterskim, berbenice, czyli nieduże beczułki służące do kiszenia ogórków i kapusty oraz wyrobu bryndzy, kody, duże, wysokie (do 2 m) naczynia, wykorzystywane między innymi do wytwarzania śliwowicy, wreszcie konewki i wazoniki na kwiatki (EK, 220). Por. rum. *berbeniță* ‘dzieżeczka, beczułka do wyrobów mlecznych’, pol. buk. *berbenica* ‘mała beczułka, bez obręczy, służąca do przewożenia na koniu bryndzy lub innych produktów; wąska beczułka z dwoma dnami do przechowywania sera’ (SBF, 52); ukr. *бербениця* ‘beczułka, najczęściej przeznaczona do przechowywania sera i produktów mlecznych’ (Hrin I, 50). Zob. też **beczułka**, **dziżeczka**, **faska**.

berdo ‘przejście w górach, wysoko’ SHu: Berdo je tam moc wysoko w górach i jak można přijść to tym berdem i je dobre (SHu). Por. ukr. *бердо* ‘przepaść’ (Hrin I, 50).

bereźnik ‘starszy wśród bratków, odpowiedzialny za zebranie pieniędzy’: Bereźnik u nas zbioro pieniędzy, jako chodzą bratki (SHu). Bereźnik odpowiało za grajarcy, aby starczyło na szycko, jak tańce robiom (Tu). Por. ukr. *береза*

- ‘chłopak, wybierany do kierowania wieczorynek, śpiewania kolęd i in’ (Hrin I, 51); ukr. buk. *бepeза* ‘chłopak, który zbiera pieniądze w czasie kolędy’ (SBH, 29); śl. *bereźnik* ‘mężczyzna pośredniczący w zawarciu małżeństwa’ i śl. *bere-sić* ‘pośredniczyć w zawarciu małżeństwa, swatać’ (SGŚ I, 17). Zob. też **kalfa**.
- bez** ‘przez’: Nogami bez las szternaście kilometrów (MOM, 227). Mliko cedzi sie bez cecke, to je specjalny materiał (Tu). A taras sie cedzi bez kawaleczek takiego płótna, zrobione naomyślnie na cedzynie mlika, i to sie nazywie cecka (MO). Z Pojany Mikuli rano wychodzi bez lias i góry procesja do Sołońca (EK, 353). Por. opol., grnśl., czad. *bez* ‘ts.’ (AJŚ V, 922).
- bez poly** zwykle w l. mn. ‘w pasie’ NSr, PMr, Pr: Jag boli bez poly, to nie można nic robić (MO). Por. śl. *bez poly* ‘ts.’ (Z.G.).
- bezrobotny** ogpol. Zob. też **szomer**.
- bicie dranic** ‘przybijanie’ Źród.: Klaki robi się również do krzesania driewa, czyli ciesielskich prac polegających głównie na kantowaniu bali drzewnych pod budowę domu czy *bicia dranic*, krycia dachu (EK, 264).
- bicigiel** ‘rower’ DPu, PMr, Tu: Bicigiel mamka kupiła dla Frania (Tu). Tyn bicigiel dobry kolo chałupy, moja siostra siedzi na kuńcu sela, to na biciglu chytri dojadem (MO). Parobki u nas na biciglu do dziwek (DPu). Por. grnśl., śl. *bicygiel* ‘ts.’ (SGŚ II, 45); śl. *bicykel* ‘ts.’. Zob. też **biciklieta**, **cwajrat**, **kolieso**.
- biciklieta** ‘rower’ NSr, Pr: My, jag byli mali, to my nic nie wiedzieli, taraz dzieci majom różne, a u nas w selie to prawie każdy mo bicikliete (MO). Kupim ci bicikliete, jag będziesz potrzebny (PMO, 164). Por. rum. *bicicletă* ‘ts.’. Zob. też **bicigiel**, **cwajrat**, **kolieso**.
- biczowisko** ‘trzonek bicza’: Biczowisko ja priniesim z lasa (DPu). Nojlepsze biczowisko jest jodlowe (MO). Por. ukr. buk. *бичушко* ‘ts.’ (SBH, 30); ogpol. *biczysko* ‘trzonek, rękojeść bata’ (SJPSz I, 158).
- bić się** ‘o popędzie płciowym u klaczy’ Źród.: Sie bije i wtedy jom trieja zawieźć do charmasara, jak sie una bije (MO).
- bieci be, bieci be** ‘przywoływanie owiec’ DPu, SHu, Tu: Bieci be, bieci be, tak, aby owca przisła (DPu). Zob. też **byr**, **byr**, **byr-byrka**, **by**, **byrka by-byrka byr**.
- biednorka** ‘klepka becзки’ SHu: Biednorka to je taka łateczka, albo kliepeczka i z tego robi się becзка (SHu). A z tych biednorków sie robiom becзки, kuneweczki, szkopczy, szafle (MO). Por. grnśl., śl. *bednarka* ‘klepka w beczcze i innych naczyniach drewnianych’ (SGŚ II, 6). Zob. też **dunga**, **kliepkka**.
- biegać się** ‘o popędzie płciowym u krów’: Krowy biegają się i trieja prowadzić do byka (DPu). A jak sie biego, to sie jom wiedzie do byka (MO). Por. grnśl., śl. *biegać się* ‘o samicy zwierząt domowych, zwłaszcza o krowie; przejawiać popęd płciowy’ (SGŚ II, 55). Zob. też **brykać się**, **pytać się**.
- bielica** 1. ‘owca lub krowa o białej sierści’ DPu, Tu, NSr, Pr: Bielica to krowa biola (NSr). 2. ‘nazwa własna owcy lub krowy’ PMr, Pr: Bielica to biola krowa, może być i miano ‘imię’ krowy (Pr). Por. śl. *belica* ‘biała owca’ (SSP I, 28). Zob. też **balaja**, **krowa bioło**, **owca bioło**, **Cymyntałka**.

- bielić** ‘sposób obróbki płótna na słońcu’: No to w lecie, kiedy było bardzo ciepło, rościelalo sie to płótno kolo potoka, i sie polewalo wodom i jacy wyschlo, jak sie polewalo wodom i tak se jedno robilo, asz se zrobilo biole i to nazywali, to sie bieli płótno (MO). Por. ukr. *білиту* ‘ts.’ (Hrin I, 65).
- bier go, bier!** ‘szczuć kogoś psem’ DPu, NSr, PMr, Pr: Bier go, bier!. Zob. też **puc, puc wziat’, wziat’ jewo!**
- bierco** ‘poziomo zawieszony drążek u wozu lub pługa, na który zakłada się postronki uprzęży’ PMr, SHu: Bes tego bierca nie można zapriungać kunia ani do fury, ani do pluga (MO). Por. grnśl., ślciesz. *bierco* ‘ts.’ (SGŚ II, 60). Zob. też **worczyk**.
- bija, bija!** ‘odganiecie owiec’ PMr: Bija, bija gwari się, aby se poszli owcy (PMr). Zob. też **br, br!, byra prus!, haria, haria!**
- bijok** ‘część cepa’: No i tyn maj krótki bok cepa, to sie nazywie bijok (MO). Por. ogpol. *bijak* ‘kij przytwierdzony do rękojeści cepa służący do młócenia’ (SJPSz I, 164); grnśl., ślciesz., czad. *bijak* ‘ts.’ (SGŚ II, 67).
- bilycia** ‘nieużytek, nieurodzajna ziemia’ SHu: Na bilyci nic nie urośni (SHu). Por. ukr. *білиця* ‘kredowa gleba, ziemia’ (Hrin I, 64); ukr. buk. *білиця* ‘nieurodzajna ziemia, zła gleba’ (H.K.). Zob. też **glinka, zim bahnowa, zim pusta**.
- bindiak** ‘giez’ Tu, DPu: Bindiaki gryzom krowy w lecie i uni brykajom potemu (Tu). Por. ukr. buk. *бендяк, биндяк, біндяк, біндек, бриндік* ‘trzmieł’ (SBH, 28). Zob. też **bunk**.
- bioły kuń** ‘biały koń’: Bioły koni sie tam pasom (Tu). Zob. też **deres, deresz, szimel**,
- birka** 1. ‘oznaczenie, tabliczka’ DPu, SHu, Tu: Birki majom szycy owieczki, jak idon do styny, aby poznać czyja (SHu). Jak owcy do około dajom, to na ucho birka je (Tu). Birka to znak dla owców, jak guniom do styny (Tu). Por. ros. *бурка* ‘metryczka towarowa, metka’; ukr. *бурка* ‘kij, na którym zaznaczają znaczek miary’ (Hrin I, 56). 2. ‘mała owieczka’ NSr: Na maliućkie owieczki gwari sie birka (NSr). 3. ‘nazwa własna owcy’ Pr: U nas owca na miano miała Birka (Pr). Por. ślciesz. *birka/bierka* ‘owca z krótką, krętą wełną’ (SGŚ II, 148); ukr. *бурка* ‘owca, skóra z owcy’ (Hrin I, 56).
- bisagi** ‘torby, podwójny wór, nakładany z dwóch stron na ramię człowieka’: Bisaga to jedna torba z przodku, druga z zadu, przywionzana porwozem i tak nosili (DPu). Z bisagami przisła z mniasta (DPu). Jedna torba z przodku insza z zadku to je bisagi, a jedna to bisaga (Tu). „Poświadczone już w XV w *bi(e)sagi* ‘wór do przewieszania na piersi i plecy, torby z obu stron siodła’, znane również w tym znaczeniu polszczyźnie XVI i XVII wieku.” (Pop, 195). Por. ukr. *бесаг, бесагу* ‘ts.’ (Hrin I, 53); ślciesz. *bisaga* ‘worek przeznaczony do przenoszenia żywności, do przewożenia czegoś na koniu, także plecak’ (SGŚ II, 62, AJŚ V, 771).
- bisznicar** ‘osoba trudniąca się handlem’: Handlujące osoby określa się tu mianem bisznicarów (EK, 220).

- bitka** Źród. 1. 'bójka': Pleszany są do bitki dobitne (EKR, 15). Un by był sie stawol do bitki, może by go byli zlapali (ED 105). Słowacy przychodzili do Domu Polskiego i robili śmichy. Były bitki (EK, 131). Pleszany rządźili weselami. Dochodziło do bitki, na kamienie nawet, że potok płynął czerwony, tak w 1962-63 roku (...) Tak się sprali za te hore (EK, 181). 2. 'lanie': Roz jech zbi-la jedne szklunke i jech miała dostać bitki (MO). Por. ukr. *битка* 'ts. i inne' (Hrin I, 59); ogpol. *bitka* 'zwada, bójka' (SJPSz I, 170); ślciesz. *bitka* 'awantura połączona z biciem się; bójka, bijatyka', 'bicie kogoś, chłosta' (SGŚ II, 73); ślc. *bitka* 'bijatyka, bójka, burda', 'bicie, lanie' (SSP I, 36). Zob. też **zarwanica**.
- biultko** 'białko' Źród.: Z biultków sie robiom różne piany do pieczynia (MO).
- biwulica** 'rasa krów z wielkimi rogami' NSr: Biwulicy majom duże rogi (NSr). Por. rum. *bivolită* 'bawolica' (SRP, 64).
- blacha** 1. 'blacha, np. do okrycia dachu' Źród.: Blachom pobijajom sie dachi na chalupie, na stodolie (MO). 2. 'naczynie do pieczenia ciast, chleba' PMr, Pr, SHu: Blachów trieja mocki, jak sie robi wiesiele (MO). Zob. też **patelnia**. 3. 'garnek' Pr: My mume take blache i warime borszcz (MO). Por. ukr. *бляха* 'ts. '1' i '2' i inne' (Hrin, I, 77); ogpol. *blacha* 'ts. 1,2' (SJPSz I, 171); grnśl., ślciesz. *blacha* 'ts.1, 2' (SGŚ II, 75-76). Zob. też **gorczek, gorneczek**.
- blady** 'różowy' NSr, Pr: A blady, to tag nojwincel male dzieci, dziwciacka to kupjom im takie blade kostumiki (MO). Por. ogpol. *blady* 'nie mający rumień-ców, mizerny', 'mało intensywny' (SJPSz I, 172); ukr. *блідий* 'blady' (Hrin I, 75). Zob. też **różowy**.
- blana** 1. 'listwa z zewnątrz przybita do ramy okiennej i ściany' NSr, PMr, Pr, DP: Blany trieja zabić do okna (DPu). To som blany i to sie kladzie uže, jag jest okno gotowe, bo to pokazuje fajnie (MO). 2. 'skóra gotowa do szycia czegoś' Tu: Jak je skóra z zwieria wydembiona, wyprawiona, to się nazywa blany. Z blany szyje się kozuchy, kiptary (Tu). Por. rum. *blană* 1. 'gruba deska podłogowa', 2. 'sierść, futro' (SRP, 65).
- blaszek** 'blaszane naczynie': Blaszek to je na to, aby trimać tam mliko slotkie, kisle (MO). Por. grnśl., ślciesz. *blaszak* 'ts.' (SGŚ II, 82). Zob. też **bańka, kańka**.
- blaszka** 1. 'kubek do wody, metalowy' SHu: Prinies jedne blaszke wody i dodaj do zupy (SHu). Zob. też **garnuszek, gorczek, gorneczek**. 2. 'mała blacha' DPu: Daj do blaszki to ciasto (DPu).
- blawat** 'chaber, Centaurea cyanus' NSr, PMr, Pr: A tyn blawat nie byl taki szkodli-wy, no to my nie wyciungali z pszynicy (MO). Por. ukr. *блават* 'ts.', śl. *blawat* 'ts.' (SGŚ II, 98). Zob. też **wołoszka**.
- blecha** 'pchła': Ale usz taras tych blechów ni ma, to eszcze jag była wojna, to ble-chi były (MO). Blecha chiba go ukunsiła (SHu). Por. ukr. *блоха* 'ts.'; ślciesz., grnśl. *blecha* 'ts.' (SGŚ II, 101, AJŚ IV, 590); ślc. *blcha* 'ts.', cz. *blecha* 'ts'.
- blin** 'placek smażony z mąki na słodko' SHu: Dziśka zrobim bliny (SHu). Bliny jedzom ze śmitanom (Tu). Por. rum. *blinie* 'blin' (SRP, 65); ukr. buk. *блін, блінчик* 'ts.' (H.K.); pol. reg. *blin* 'ts.' (SJPSz I, 174).

blot ‘grzebień do przewijania wątku w warsztacie tkackim’ NSr, PMr, Pr: A bez tego blotu nie było można zrobić płótna (MO). Por. jabł. *blot* ‘część warsztatu tkackiego’ (SGŚ II, 83-84).

bludo ‘danie’ SHu, DPu, Tu: Różne bluda to donoszali (DPu). Por. ros. *блюдо* ‘ts.’.

błogosławieństwa ‘okrągłe chlebki obrzędowe do błogosławieństwa młodych’
Źród.: Rodzice trzymają w rękach specjalnie na tę okazję wypieczone małe, okrągłe chlebki, w których środki wkłada się sól i ozdabia się je mirtem. Chlebki te nazywa się *błogosławieństwami*. Podczas błogosławieństwa pan młody klęka przed rodzicami, którzy przykładają do jego głowy *błogosławieństwa* i wypowiada następującą formułę (...) (EK, 279). Ci ostatni trzymają przy jego głowie chlebki – błogosławieństwa (EK, 292).

bocian ogpol. Zob. też **buśko**.

bogacyja ‘bogactwo’ Źród.: Tyn chłop służył u jednego bojara, co miol strasznie mocki krowów, straszne bogacyje (ED 139). Por. rum. *bogație* ‘bogactwo’ (SRP, 66).

bojar ‘szlachcic, dziedzic’ Źród.: Tyn chłop służył u jednego bojara, co miol strasznie mocki krowów, straszne bogacyje (ED 139). Por. rum. *boier* ‘bojar, bojarzyn, szlachcic, dziedzic’ (SRP, 67); ukr. *боярин* ‘ts.’ (Hrin I, 91).

bokańcze ‘zimowe, męskie obuwie wysokie do kolan’: Z wojny tatko przszel w bokańcach (Tu). Bokańcze to takie buty, skóriane na grubej podoszwie (SHu). Bokańcze to wojenna obuw (Tu). Por. rum. *bocânc* ‘(gruby) trzewik, but’ (SRP, 66); ukr. buk. *боканици* ‘trzewiki z grubej skóry niezgrabnie uszyte’, pol. buk. *bukańczy* ‘trzewiki sznurowane sięgające do kostek; buty wojskowe’ (SBF, 59); ślc. *baganče* ‘saperki, pionierki’ (SSP I, 21); ślciesz., jabł. *bagańcze* ‘ts.’ (SGŚ I, 106).

bolfa ‘miejsce opuchnięte od uderzenia’: Na rynkach ma bolfy, tak jo chłop po-bił (Tu). Zapuchnione na rynkach szyji, zrobiła sie bolfa (DPu). Bolfa może być na ciele ludzkiej czy chudobiej (Tu). Por. rum. *bólfă* ‘gula, guz’ (SRP, 67); w ukr. buk. *больфа* ‘ts’ (Crân, 217). Zob. też **gluza**.

bolnisznyj ‘urlop chorobowy’ DPu, SHu, Tu: Na bolnisznymu była jech miesiunc i znów pójdem (DPu). Por. ros. *больничный* ‘ts.’ Zob. też **medikal**.

bor ‘las mieszany, iglasty i liściasty’ DPu, Tu: Idem do boru, jak je taki minszany las (Tu). Por. ukr. *бiр* ‘las sosnowy’ (Hrin I, 69); ogpol. *bór* ‘duży, gęsty, stary las iglasty lub z przewagą drzew iglastych’ (SJPSz I, 192); grnśl., ślciesz. *bór* ‘jakikolwiek las’ (SGŚ II, 141); ślc. *bor* ‘las sosnowy, bór’ (SSP I, 45).

bordejka ‘szałas dla krów w górnej części pastwiska’ Źród.: Każde gospodarstwo posiadało również szałas krowi, tzw. bordejkę usytuowany w górnej części pastwisk położonych blisko wsi’ (EKF, 34). Pogorzalcy zdołali uciec do lasu, w góry, na bordejki, czyli szałas krowie, następnie po długich wędrówkach znaleźli schronienie przede wszystkim u swoich pobratymców mieszkających w Tereblaczach, część w okolicach Baniłowa (EK, 86). Por. rum. *bordei* ‘lepianka, ziemianka; ukr. *бурдєй* ‘kurna chata, stary domek, ziemianka’ (Hrin I, 111).

- borg** ‘kredyt’ Źród.: Na borg się piło. Jakby coś trzeba, to pożyczyl (EK, 77). Dobrzy byli, na borg się piło (REK, 38). Por. niem. *Borg* ‘ts.’; ukr. *бope* ‘kredyt, dług’ (Hrin I, 86); ogpol. przestarz. *borg* ‘kredyt’ (SJPSz I, 190); grnśl., ślczes. *borg* ‘ts.’ (SGŚ II, 131).
- borgować** ‘brać jakiś towar na kredyt’ Źród.: Ta borgować, to no idzie tam do tego sklepu, taraz som takie priwaty, i gwariom, że naborgowol tam kupe pinindzy, potem jak dostanie leje, to idzie zapłacić (MO). Por. niem. *borgen* ‘pożyczać’; ukr. *бoпeчaмy* ‘ts.’; ogpol. przestarz. *borgować* ‘dawać coś na kredyt’ (SJPSz I, 190); śl. *borgovat* ‘borgować; brać na borg’ (SSP I, 45); ślczes. *borgować* ‘dawać na kredyt’ (SGŚ, 49).
- borkan** ‘sloik’ NSr, PMr, Pr, DPu: To u naz gwariom borkan, gwariom i sloik, ale wincel gwariom borkan, no bo tag u nas sie gwari, borkan nie sloik (MO). Por. rum. *borcan* ‘ts.’. Zob. też **banka**, **sloik**.
- borkut** ‘źródło wody mineralnej’ DPu, PMr, Pr: Borkuty tam je w Budyńcu, dobre i liczebne (SHu). Por. ukr. *бoркyм* ‘ts.’ (Hrin I, 112); rum. *burkút* ‘woda mineralna’.
- bormaszyna** ‘wiertarka’ Źród.: No to gwariom, że to bormaszyna, a downo wim jak ty dziury wybijali, sie tak mynczyli różnie kowole (MO). Por. niem. *Bohrmaschine* ‘ts.’, rum. *bormașină* ‘ts.’ (SRP, 68); grnśl., ślczes. *bormaszyna* ‘ts.’ (SGŚ II, 131).
- borochaty** ‘brzydki, gruby’ (SHu): Jaki un borochaty był, briuch mniał wielki, a taki niefajny był na gymbi aż strach (SHu). Por. ukr. *бoпoxaмyш* ‘ts.’; rum. *buricat* ‘wybrzuszony’.
- borszcz** ‘rodzaj zupy, barszcz’: Borszcz to sie robi z minsem, sie daje śmietane, zimnioki, albo z burakiem czerwunym (MO). Borszcz u nas wariom ze szycim, szycko, co rośni na polu, daje sie do borszczu (Tu). Por. ogpol. barszcz ‘ts.’; ukr. *бoпyц* ‘ts.’; ukr. buk. *бoпyц* ‘ts.’ (H.K.).
- bosorka** ‘wróżka zabierająca mleko krowom’: To u kogo krowa ma dużo mlaka, to ta baba bosorka, bo umie coś robić (SHu). Wapnem na drzwiach chliwa krzyż się kaliło, żeby nie zbliżały sie bosorki (EK, 369). Mówili i teraz też mówią na jakąś kobietę, że jest bosorka, bo potrafi zabrać mleko krowie (EK, 379). Por. śl. *bosorka* ‘czarownica; jędza’ (MSSP, 21); ukr. *бoцopкa* ‘wiedźma, wróżka’ (Hrin I, 91).
- boškać** ‘całować: Chlop to boško babe w rynke albo boškajom sie two, co sie lubiom (MO). Por. śl. *bozkat* ‘ts.’; ślczes., jabł., czad. *božkać, boškać* ‘ts.’ (SGŚ II, 136).
- bota** 1. ‘kij pasterski’ NSr, PMr, Pr: To bota, gwariom mocki, a ty czobany, co pasom owcy, to u naz majom takie fajne boty, takie wyrobiane ty boty som (MO). A un ji powiedziol: oddej róg i taszke i bote, to ci ich odbierem bez żadnego boli (ED 141). Przychodzi Nowy z dużą *botą*, znajduje Stary Rok i wygania go na dwór (EK, 336). 2. ‘pogardliwie o człowieku mało inteligentnym’ NSr, PMr, Pr: A eszcze je i takie maj prysłowie co gwariom, że taki si durny jag bota (MO). Por. rum. *bâtă* ‘laga, pałka’, *prost ca o bătă* ‘głupi jak kij’ (SRP, 64).

bowar ‘pastuch krów’ PMr: Krowy może paść bowar (PMr). Por. rum. *bouár* ‘pastuch wołów’ (SRP, 70). Zob. też **pastuch**, **pastyr**’.

br, br! ‘odganiecie owiec’ Tu: Br, br styla (Tu). Zob. też **bija, bija! byra prus!, haria, haria!**

brać na zbytki ‘żartowac okłamując’: Oni mnie tam brali na zbytki, a ja płakała furt (DPu). Por. ukr. buk. *брати на збитки* ‘ts.’ (H.K.).

brajtura ‘część pieca kuchennego, piekarnik’ DPu, PMr, Pr: W brajturie pieczone strudel, chlip i różne zakunski (MO). Por. ukr. buk. *брапурпа* ‘piekarnik elektryczny’ (SBH, 38); niem. *Bratröhre* ‘ts.’; grnśl. *bratrura* ‘ts.’ (SGŚ II, 155). Zob. też **rula**.

brakonier ‘kłusownik’: Brakonierzy chodzą i dzieciżne strielajom, maj mało je taras dziczyzny, maj mało (SHu). Brakonierzy tera nie mogom (DPu). Por. rum. *bracoonier* ‘ts.’; ros. *браконьер* ‘ts.’.

brama ogpol. NSr, Pr, Tu: Brama, a jak sie jadzie z furom siana, cy tam z pszynicom, ze snopkami, to sie otwiero cale brame, a brama je też, jak sie jadzie do placu (MO). Por. ukr. *брама* ‘ts.’; grnśl., ślciesz. *brama* ‘ts.’ (SGŚ II, 148). Zob. też **wrota**.

bramtaniec ‘taniec, podczas którego panna młoda musiała z każdym zatańczyć, za co dostawała pieniądze’ Źród.: Potym uże tańcuje bramtaniec, chto się niechał do rana (PBH, 192); **brautaniec**: Kiedyś w Sołońcu, już nad ranem, tańcowoło się z panią młodą. To się nazywało brautaniec i skończyło się jeszcze przed wojną (EKB, 184); **brantaniec**: Podobnie jak w Pojanie Mikuli, także w Pleszy ostatnim etapem wesela był w przeszłości **brantaniec** (EK, 294). Por. niem. *Braut* ‘narzeczona’, *Tanz* ‘taniec’.

brantaniec zob. **bramtaniec**.

brataniec ‘bratanek’: No to jest brataniec i siostrinica, a to som dzieci, ciotki, no siostry mamki cy brata tatki (MO). Por. ukr. *братанець* ‘ts.’; grnśl., ślciesz. *brataniec* ‘ts.’ (SGŚ II, 153); ślc. *bratanec* ‘ts.’.

bratki ‘grupa ludzi odwiedzająca z kołędą sąsiadów i rodzinę w dzień Bożego Narodzenia’: Bratki chodzm i w nocy, jako w dzień nie skonczom (Tu). U naz bratki chodzm w Boże Narodzynie, po kolindzie, do każdej chalupy, a ty leje, co nazbierajom, to som na kościół (MO). W Pojanie Mikuli chodzą po kołędzie **bratki** – dorośli mężczyźni, którzy zbierają datki na kościół. Po II wojnie światowej **bratki** się nie przebierają, ale najstarsi mieszkańcy w Pojanie Mikuli twierdzą, że na początku okresu międzywojennego chodzili po wsi kołędnicy-przebierańcy (EK, 333). Por. ukr. *братство* ‘rada duchowna kościoła’ (Hrin I, 95); pol. buk. *bractwo* ‘rada starszych mężczyzn przy kościele’ (SBF, 55). Zob. też **kołędniki**.

brautaniec zob. **bramtaniec**.

brawek ‘prosię-samiec’ SHu, NSr, Pr: Mom brawka maluckiego (NSr). **brawiec** ‘wykastrowany samiec świni’ PMr: W zimie takiego tłustego brawca, to sie rieże (MO). Co roku zariezali brawca czy swinię (EK, 260). Por. ślc. *brav* ‘knur’, ‘tucznik, wieprz(ek)’ (SSP I, 48); cz. *brav* ‘mniejsze zwierzęta gos-

podarskie (trzoda chlewna,kozy i owce)' (SCzP 45); śl. *brawek, browek* 'wykastrowany samiec świni' (AJŚ III, 456); 'wieprzek przeznaczony do tu-
czenia' (SGŚC, 52); las. *brawek*, jabł., czad. *browek* 'wykastrowany samiec
świni' (AJŚ III, 456). cz Zob. też **paciok**.

brawiec zob. **brawek**.

brazdar 'krój w pługu, trzósłó' Tu: Brazdar to tak aby si maj uriezało dobrze i bruz-
dy wykręciło (Tu). Por. rum. *brăzdăr* 'lemiesz' (SRP, 71). Zob. też **nóż, krój**.

brechnia 'kłamstwo': To je brechnia, my wiemy nie tak (SHu). Por. ukr. *брехня*
'ts.'. Zob. też **bagatela**.

brechun 'kłamca': Un je brechun (SHu). A takiego brechuna, to nigdy nichto nie
slucho i nikt mu nie wieri (MO). Por. ukr. *брехун* 'ts.' (Hrin I, 97).

breszeć 'kłamać, mówić nieprawdę' Źród.: A breszeć to je bardzo paskudnie, a som
takie ludzie, co breszom, taki człowiek, co breszy, to nazywajom go brechun
(MO). Por. ukr. *брешати* 'ts.' (Hrin I, 97).

brewno 'pień drzewa, okrągły': Dyliny z desek lub z brewien robiom (DPu).
Brewno je tam na placu (Tu). Por. ukr. buk. *бревно* 'ts.' (H.K.); śl. *brvno*
'bierwiono, polano, kłoda, szczapa' (SSP I, 52).

brić 'golić' Tu: Ja britwom brije lico (Tu). Por. ukr. *брити* 'ts.' (Hrin I, 100).

briezula 1. 'krowa lub owca o ciemnej sierści z białą głową' DPu, SHu, Tu, NSr,
Pr: Briezula to taka krowa, co ma ciemno skóre i białó głowó (DPu). 2. 'na-
zwa własna krowy': Moja Briezulka niechała sie na liwadzie (NSr). Briezula
to miano krowy, kiera je strokata z czerwunem, białym, to je briezula (Tu).
Por. śl. *brzezula* 'krowa czarna lub czerwona w białó łaty, z jasnym
pasem wzdłuż grzbietu' (SGŚ III, 54); śl. *Brzezula* 'ts. 2' AKell II,136.

briftreger 'listonosz' Źród.: (ED, 51). Por. śl. *briftreger* 'ts.' (SGŚ III, 41); niem.
Briefträger 'ts.'. Zob. też **faktor, pocztar, poćtaljon**.

brig 'pole na zboczach wzniesienia' PMr: Dawniej tańczono wokół domów, na dro-
dze i w innych miejscach wsi, łącznie z wychodzeniem *na brigi*, czyli otacza-
jące ją góry, gdzie znajdowały się pola (EK, 343). Jag ideme kosić, cy grabić, to
my gwarime, że ideme na brik (MO). Por. grnśl., śl. *brzeg* 'stromo
zbocze, pagórek, skarpa' (SGŚ III, 52). Zob. też **carina, pole**.

briodówka ogpol. *brodawka*: Briodówki się nie liczom (Tu). Zob. też **kurska rić**.

briustor 'łopuch' Tu: Briustory rosna na liwadzie (Tu). Por. rum. *brustur, brus-
ture* 'łopian, łopuch' (SRP, 73). Zob. też **łopuch**.

brod ogpol. *bród* Tu: Jak jest brod, to można priejść potuczek (Tu). Por. ukr. *бріd*
'ts.' (Hrin I, 100); śl. *brod* 'ts.'.

brodować 'haftować' NSr, PMr, Pr: U naz brodujom dziwciacka ruczniki na kosz,
jag ideme na Wielkanoc do kościola świncić (MO). Por. rum. *a broda* 'ts.'.

bronietny 'brunet' NSr, PMr, Pr: No a wisz, że Romuny to som takie ludzie,
troszke maj bronietne jako my (MO). Por. rum. *brunet* 'o włosach, ciemny,
śniady' (SRP, 73); ukr. *брунатний* 'smagły, ciemny' (Hrin I, 101); ogpol. *bru-
net* 'ts.'; śl. *brunet, bronet* 'ts.' (SGŚ III, 31).

- browa** ‘brew’: A każdy człowieg mo nad oczami browy, no i nad każdym okiem jest ta browa (MO). Un ma takie czorne browy, jako Cygan (SHu). Por. ukr. *брова* ‘ts.’ (Hrin I, 100).
- brucak** ‘plecak’ PMr, Pr: Brucak bierze chlop, jag idzie do lasu, tam kladzie jedzynie (MO). Por. niem. *Brotsack* ‘ts.’ Zob. też **rupsak**
- brus** ogpol. ‘kamień do ostrzenia noża, siekiery’ DPu, Pr, SHr, Tu: Kiedy sie zatympi nóż albo sikiera, to trieja brusem naostrić (MO). Por. ukr. *брус, брысок* ‘ts.’ (Hrin I, 102); grnśl., ślciesz. *brus, brusek* ‘ts.’ (SGŚ III,32-33); ślc. *brus* ‘ts.’ (SSP I, 52); cz. *brus* ‘ts.’ (SCzP 47). Zob. też **polizor**.
- bruszyć** ‘ostrzyć’ Źród.: Zatympil siebie nóż, poszel bruszyć noży, koza stanyla i uciekla (ED 136). Por. ślc. *brusit’* ‘ts.’ (SSP I, 52); grnśl., ślciesz. *brusić* ‘ts.’ (SGŚ III, 33).
- bruśnika** ‘brusznica’ DPu, SHu, Tu: Bruśniki dobre na lik z cujkom (Tu). Por. ogpol. *brusznica* ‘ts.’; ukr. *брусниця* ‘ts.’ (Hrin I, 102); ślc. *brusnica* ‘ts.’ (SSP I, 52); grnśl., ślciesz. *brusinka* ‘ts.’ (SGŚ III, 35).
- bruzda** ‘pokos’ Tu: Siano w bruzdy składajo, potemu na ostrewki (Tu). Por. ogpol. *bruzda* ‘rów podłużny wykonany w ziemi pługiem lub innym rolniczym narzędziem, zagłębienie między skibami, rów między zagonami’ (SJP I, 678), rum. *brăzdă* ‘pokos trawy’. Zob. też **pokos**.
- bruźny** ‘koń zaprzężony z prawej strony’ NSr, PMr, Pr: Bruźnego kunia sie zapriungo z prawego boku (MO).
- brykać się** 1. ‘o popędzie płciowym u krów’ PMr: Krowa sie bryko co tri tydzie i trieja pantrować (MO). 2. ‘o nienormalnym zachowaniu krowy’ Źród.: Krowy sie brykajom w lecie, kiedy je bardzo ciepło i kunsajom ich bunki, a nojwincel brykajom sie takie male cielacka i loszoki (MO). Zob. też **biegać się, pytać się**.
- brynduszka** ‘kwiat krokus, *Crocus vernus*’ SHu: Brynduszki tak fajno kwitno, ja bardzo lubie (SHu). Por. ukr. *бриндуша* ‘ts.’ (Hrin I, 99); ukr. buk. *бриндушка* ‘ts.’ (H.K.).
- bryndza** ‘ser owczy, słony’: Bryndze z mamaligom my jimy w domu (Tu). Ta kasz, to jest taka bryndza od owców, no, to czobany majom uni coś takie i kladom do tego mlika slotkiego od owców i to wariom i z tego robiom kasz (MO). Bryndze na stynie wyrabiają i potemu my zabierome (Pr). Por. ogpol. *bryndza* ‘ts.’; ślc. *bryndza* ‘ts.’; ukr. *бриндза* ‘ts.’; rum. *brînză* ‘ts.’; grnśl., ślciesz. *bryndza* ‘ts.’ (SGŚ III, 47).
- bubka** ‘małe skaleczenie, strupek’: Ja była tak raniona, mniała bubki na głowi i na rynkach. Dziecko ma bubke (SHu). Por. ukr. *буба* ‘rana, ślady uderzenia i inne’ (Hrin I, 103); rum. *bubă* ‘pryszcz, krosta’ (SRP, 73).
- buchać** ‘mocno stukać do drzwi, ogólnie stukać, walić’: Kunie w nocy w chliwie buchajom, albo jak kiemuś sie co stanie, no i pileci i bucho do dźwiri (MO). W nocy ktosika buchol (PMr). Chtosika bucho na dźwiri (DPu). Prichodzi umrity, ten kochanek, pod dźwiri i bucho: wstawoj umrity, podawoj żywego, a tyn umrity naros się dźwigo (ED 148).

- bucłaty** ‘pucułowaty’ NSr, PMr, Pr: Un w lico maj buclaty jak Michalko (PMr). Por. słc. *bucłaty* ‘ts.’; rum. *bucălai* ‘ts.’ Zob. też **bucmaty**.
- bucmaty** ‘człowiek o zaokrąglonej twarzy, pucułowaty’ DPu, SHu, Tu: Tyn parobek to je bucmaty i goriołeczke pije (DPu). Na gymbi jak pelny, to bucmaty (SHu). Zob. też **bucłaty**.
- budaka** ‘beczka na mleko z podpuszczką’ SHu: W budace, to mliko sie tam gladzi (SHu). Por. rum. *buduroi* ‘kadź, beczka, beczka wydrążona w pniu’, ukr. buk. *бyдака* ‘beczułka 50-60 litrów, do której zlewają mleko w szałasie pasterskim’ (SBH, 40-41).
- budz** ‘owczy twaróg, z którego robi się bryndzę’ DPu, SHu, Tu, PMr, Pr: Uni budz robili w stynie (SHu). Kłag się daje do mlika i to się robi budz (DPu). Por. ukr. *бyдз* ‘ts.’, rum. *bunț*, ale i formy *bulz*, *bulț* (Rob, 101); ślczes. *bundz* ‘ts.’ (SGŚ III, 99). Zob. też **kasz**.
- budzarnia** ‘pomieszczenie do przechowywania wyrobów mlecznych’ SHu: Budzarnia to je takie pomieszczenie, gdzie się trimie mliko, bryndze, budz (SHu). Zob. też **kumora**, **komarnik**.
- buhaj** ‘instrument muzyczny, drewniana beczka z końskim ogonem przymocowanym u góry beczi skórą: Z buhajem to chodzo małankować (SHu). W Nowy Rok w Pleszy i Sołońcu chodzi się z buhajem. W Pojanie ten rumuński zwyczaj nie został przyjęty przez Polaków (EKD, 162-163). Podobnie dzieje się w Pojanie Mikuli, gdzie w Nowy Rok Rumuni chodzą z buhajem (EKB, 187). W Pleszy chodzą w *Pierwsze Święto z kozą i buhajem*. *Buhaj* jest to niewielka beczułka zamknięta skórą, odpowiednik występującego w Polsce burczybasa. W środku powstałej w ten sposób membrany przymocowany jest pęk końskich włosów. Jedna osoba trzyma beczkę bądź opiera na parapecie okna, a druga mokrymi rękami pociąga za włosie, wydobywając charakterystyczny, dudniący odgłos, który może kojarzyć się z rykiem zwierzęcia. Wizyty kołędujących z *buhajem* mają najczęściej miejsce w domach, w których mieszkają panny na wydaniu (EK, 333-334). Zdarzało się w Pleszy, że wraz z *kozą i buhajem* chodził Żyd z Żydówką, podobnie jak dzieje się to u Rumunów (EK, 334). Por. rum. *buhai* ‘grzechotka (bęben z przewleczonym przez błonę skrzypiącym włosiem)’ (SRP, 75).
- bujnie** ‘urodzajnie’: Jag je pole wygnojune, dobrze wyprawiuene, to bujnie rośnie szycko i kukurydza i zimnioki (MO). Bujnie barabule w tym roku mamy (Tu). Por. ukr. *буїнуї* ‘urodzajny’.
- bukat / bukata** ‘kawałek czegoś: Gwarime tak bukata chliba, bukata mamaligi (SHu). Uriezać bukate chliba (SHu). Polog to je po rumuńsku u nas bukata (NSr). Por. rum. *bucată* ‘kawałek czegoś’; ukr. *бyкaмa* ‘kawałek’ (Hrin I, 108); pol. buk. *bukata* ‘wielki kawałek całosci; kawałek płótna’ (SBF, 59); huc. *bukata* ‘kąsek, kawałek chleba, czegoś’ (SHJ, 19). Zob. też **oszczypek**.
- bukiew** ogpol. Zob. też **bukwia**.
- bukluk** ‘kłótnia, awantura, niezgoda’ Źród.: Bukluk to po rumuńsku sie gwari i my tesz tak gwarime, to jak sie wadzom, gwariom, że tam taki bukluk sie

zrobił, albo jak się nie zgodzajom, to gwariom, że tam jedno bukluk je (MO).
Por. rum. *bucluc* ‘ts.’.

buksza ‘żelazne łożysko w środku piasty’ Źród.: A oś wchodzi do bukszy (MO).
Por. ukr. *букша* ‘łożysko do koła’ (Hrin I, 109); niem. *Buchse* ‘łożysko’.

bukwia ‘owoc buka’ DPu, SHu, NSr, PMr, Pr: A ty bukwie strasznie lubiom dzikie
świnie, a my jak chodzili do szkoły, to my to zbierali, nie wim, na co to było
dobre, i my to jedli i jak chto się najod tego za mocki, to go strasznie głowa
z tego bolala (MO). Bukwia to je taki małe, to i jimy (DPu); **bukiew**: Bukiew
się suszyło, prażyło w piecu, żeby było pripolone aż (EK, 262). Por. śl. *bukva*
‘ts.’; ukr. *буква* ‘ts.’ (Hrin I, 108); ukr. buk. *буквя* ‘ts.’ (H.K.); śl. *czad.*
bukwia ‘ts.’ (SGŚ III, 89). Zob. też **bukwica**, **żyr**.

bukwica ‘owoc buka’ DPu, SHu: Gwariom u nas i bukwia, i bukwica, maj wincyl
bukwica, tako się minszo u nas (SHu). Por. śl. *bukwica* ‘ts.’; grnśl., śl. *czad.*
bukwica ‘ts.’ (SGŚ III, 89-90). Zob. też **bukwia**, **żyr**.

bulbona ‘głębina, wir na rzece’: W miejscu, gdzie spada woda, tworzy się bul-
bona (SHu). Por. rum. *bulboană* ‘wir’ (SRP, 75); ukr. buk. *бульбона* ‘głębini-
na’ (H.K.).

bulka ‘bochenek chleba z wyskrobanych resztek ciasta’: No to taka bulka, jag usz
powsadzali chlib i te bulke położyli tak z kraju, a wyciungli, tak się dzieci
cieszyły, bo strasznie była dobra ta bulka (MO). Por. rum. *bulcă* ‘bułka’; ukr.
булка ‘ts.’; ogpol. *bulka* ‘białe pieczywo pszenne kształtu okrągłego albo po-
dłużnego’ (SJPSz I, 217).

bumbak ‘bawełna’ Źród.: (ED, 20). Por. rum. *bumbac* ‘ts.’.

bunduszka ‘kamizelka uszyta z materiału’ SHu: Bunduszki u nas nosili, taj teras
szyjo z materiału (SHu). Por. rum. *bundă*, *bundiță*, ‘bunda (płaszcz podbity
owczym futerkiem)’ (SRP, 76); śl. *czad.* *bunda* ‘rodzaj płaszcza’ (SGŚ III, 99).

bunk ‘giez’ Źród.: A tych bunków nojwincel je w lipcu, w lipcu tak to kunsze,
krowy cy kunie, że trieja dodnia iść paść krowy, aby można było ich napaść
(MO). Por. grnśl., śl. *czad.* *bąk* ‘giez’ (SGŚ I, 127). Zob. też **bindiak**.

buntować ‘krzyczyć, nie dawać spokoju’: Nie buntuj się, goście je som (DPu). Pri-
szel pijany, taj się buntował cale noc (Tu). A co mnie buntujesz w nocy (PMr).
Por. grnśl., śl. *czad.* *buntować się* ‘hałasować, tłuc się, zakłócać spokój’
(SGŚ III, 100).

burdej 1. ‘drewniany domek w polu, schronienie od niepogody’ SHu, NSr, PMr,
Pr: To taki prymitywny, złożony z driewa domek, gdzieśika w lesie, w polu,
biedniutki, można się przespać, okienka małe (DPu). 2. ‘drewniany domek, za-
mieszkały przez osoby starsze, biedne’ DPu: W burdeju żyjom maj starsze oso-
by (Tu). 3. ‘pomieszczenie w polu, służące do dojenia krów na pastwisku’ SHu,
PMr, NSr, Pr: Burdej to w polu je, taka stajenka mała, drewniana, bydlō śpi tam
(Pr). Na lato zaganiajom krowy, aby nie trieja dołu gnać, ino na lato do burde-
ja idymy doić krowy, nie zganiajmy na dół (NSr). Por. ukr. *бурдеї* ‘ziemianka’,
‘izba kurna’ (Hrin I, 111); rum. *burdei* ‘ts.’ (Grân, 229). Zob. też **buźda**.

- burdiuch** ‘zółądek świni, krowy’ SHu: Te burdiuchy majom wielkie i świnię, i krowy (SHu). Por. ukr. *бордюх* ‘pęcherz moczowy’, ‘skóra z kozy lub cielęcina służąca jako worek’ (Hrin I, 86); rum. *burduf* ‘bukłak, miech (na powietrze), pęcherz’.
- burdziuch** ‘wierzchnie okrycie męskie, zwykle zimowe’ Pr: Burdziuch, to w zimie noszom chłopy (MO). Zob. też **kontusz**.
- buria** ogpol. *burza*: Por. ukr. *бур’я* ‘ts.’. Zob. też **furtuna, tucza**.
- burian** ‘chwast’: A tyn burian trieja pleć, bo zagluszy griuntki i nic nie zarodzi sie (MO). A na miedzach rosnom różne buriany (MO). W grapie je dużo burianów (SHu). Mają one przyczyniać się do urodzaju, chronić plony przed gradem i oczyszczać ziemię od *burianów*, czyli chwastów (EK, 354). Por. rum. *buruiană* ‘ts.’; ukr. *бур’ян* ‘ts.’.
- buric** ‘robić żarty po wspólnej pracy’: Chłopaki rzucają dziewczyny w łupiny od kukurydzy i napychają łupiny pod ubrania dziewczyn, to znaczy buriom ich (SHu). Por. ukr. *буриму* ‘ruszyć kogoś do gry, do rozmowy’ (Hrin I, 112).
- buszcz** ‘nietoperz’ DPu: Buszcz lata po nocach i straszy (DPu). Zob. też **gacoper**.
- buszko** zob. **buško**.
- buško** ‘bocian’: Buški lapajom myszy (DPu). Buški nie siedzom bez zime u nas, a potem, jak pridom na wiosne, gwariom buški, buški. Pridzie śnig, bo prziszly buški (MO). Prileciaw uże buško (SHu); **buszko**: Buszki prichodzom na wiosne i robiom se gniozda na kuminie (MO). Por. ukr. *бузько* ‘bocian’ (Hrin I, 107); ukr. buk. *бузьок, бузько* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **bocian**.
- but** ‘but kozak’: To nazywajom buty, takie długie pot kolana, albo asz poza kolana nawet, że to som buty (MO). Por. grnśl., ślczes. *but, buty* ‘buty z wysoką cholewką aż do kolan, przeważnie skórzane, gumowe lub filcowe’ (SGŚ III, 110-111).
- butela** ‘butla na gaz’ NSr, PMr, Pr: W lecie to warime jeźć na aragazie, bo maj chytro, a w lecie nie mome czasu, no to kupujeme butele i dwie butele na mie-siunc (MO). Por. rum. *butelie* ‘ts.’. Zob. też **butla**.
- butla** ogpol. *butla do gazu*: Por. ukr. *бутля* ‘ts.’. Zob. też **butela**.
- butuk** ‘ścięty pień drzewa, dłużyca, bal drewna’: Butuki to jodłowe grube driewo do materiału (Tu). Do okola naszego sela je las i maj kradom ludzie po jednym butuku, ale to ot czasu do czasu (MO). Zeszło driewo na potuk, zrobili butuka (ESJ, 215). Tak już prieszło, może czterdzieścia pięć lot od tego czasu, już ja zapomniałem za to, już byłem tutaj w Pojana Mikuli, i to było jakoś w 1979 roku, może ta, pracowałem tu z jednym majstrem, co robił dom, pojechali my zawiść mu butuki i schynuli my te driewo do placu, i jadyme du dom, a tu już sie tak mierkało (EK, 383). Por. rum. *butúc* ‘pieniek, pniak; kłoc, pień’.
- bužda** 1. ‘drewniany domek w polu, schronienie od niepogody’ Tu: Jako pasem krowe i padze deszcz, to idem se do buždy (Tu). 2. ‘stary mieszkalny dom’ Tu: Buždy majom stare ludziska, bo už nie majom rubli za co nowy budować, taj siedzom tam (Tu). Por. rum. *bújdă* ‘mały stary domek; lepianka’; ukr. buk. *бужда* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **burdej**.

- być w takim stanie** fraz. ‘o ciężarnej kobiecie’ NSr, PMr, Pr: Kiedy baba je w takim stanie, to musi uważować (MO).
- była** ‘nać ziemniaka’ Tu: Była jest zielona eszcze (Tu). Por. *било, билька* ‘ts.’ (Hrin I, 56); czad. *byla* ‘ts.’ (SGŚ III, 145); śl. *była* ‘łodyga’ (SSP I, 56).
- bynkart** ‘nieposłuszne dziecko’: Bynkarty nie słuchajom, kriczom tam na placu (Tu). Por. ukr. buk. *бе́нькер, бе́нькарт* ‘nieślubne dziecko’ (SBH, 28); ogpol. *bękart* pot. ‘ts.’, ‘pogardliwie o nieślubnym dziecku’ (SJPSz I, 154); ślciesz. *bynkart* ‘dziecko nieślubne; o nieposłusznym dziecku’ (SGŚC, 57). Zob. też **dzichar, pyngart**.
- byr, byr, byr-byrka, by, byrka by-byrka byr** ‘przywołanie owiec’ NSr, PMr, Pr: No to na owcy to wolajom byr, byr, byr-byrka, by, byrka by-byrka byr. (MO). Zob. też **bieci be, bieci be**.
- byra prus!** ‘odganieanie owiec’ DPu, SHu: Byra prus, tako sie wygania owcy z liwady (DPu). Zob. też **br, br!, bija, bija!, haria, haria!**
- byrna** ‘ociosane belki’ Źród.: Ściany domu tworzy się przez wypełnianie przestrzeni między słupami poziomymi, ociosanymi belkami (sumiakami) zwanymi *byrnami* (EK, 227). Por. rum. *bîrna* ‘bierwionko, belka’. Zob. też **sumiki**.
- byrnować** ‘wypełnianie ścian domu ociosanymi belkami’ Źród.: Byrnujala, ta byrnujala zariezuje sie na kuńcach i tym sie byrnuje chalupa (MO). Zob. **byrna**.
- byrnujala** ‘krótka belka w ścianie, wsuwana w górny łątek’ NSr, PMr, Pr: Byrnujala ta byrnujala zariezuje sie na kuńcach i tym sie byrnuje chalupa (MO). Por. rum. *bîrnuială* ‘ts.’.

C

- cajgier** ‘wskazówka zegara, wagi’ Źród.: Ta cajgry to som w dzygarku, dzygarek musi mieć dwa cajgry, a waga to mo jeden cajger (MO). Por. niem. *Zeiger* ‘ts.’; grnśl., ślciesz. *cajger* ‘wskazówka zegara’, grnśl. *cajger* ‘wskazówka wagi’ (SGŚ IV, 4).
- cap** ‘cap, samiec kozy’: Jako je mały to je capek, a maj duży to cap (DPu), Widziol jech dużego capa (ED, 62). Por. ogpol. *cap* ‘ts.’; ukr. *чан* ‘ts.’ (Hrin I, 422).
- capek** ‘koziółek’: Jako je mały to je capek, (...) (DPu). Zob. też **koziacko, koźlik, koźlacko**.
- capina** ‘bosak, narzędzie do przemieszczenia drzewa w lesie’: Capina koło butuków mieli (NSr). Capina ma kuniec ostry, ma ronczke i to dla pomocy, ładować driewo na maszynu (Tu). Tradycyjnymi narzędziami pracujących przy wyrębie drwali były siekiera i piła oraz capina, czyli osadzone na drewnianym trzonku rodzaj metalowego trójkąta – zęba, za pomocą którego podważa się i przenosi drzewo. Kiedy Fundusz wprowadził pierwsze piły i capiny, robota i zarobek podniosły się (EK, 45). Por. ogpol. *capina* ‘narzędzie do przesuwania zrąbanych drzew, złożone ze stalowego haka i drewnianej rękojeści’ (SJP I, 784). Zob. też **czumflinek, hak**.

- carina** 1. 'ogólna nazwa pola' SHu, Tu, NSr, Pr: My je na carinie oto takie polie (Pr). Idem do cariny 'na pole coś robić' (NSr). Carina to zim oddalona od domu (SHu). Znajdowała się tam również w pobliżu drewniana konewka na wodę, do cariny i szafliczek – cebrzyk do mycia naczyń (EK, 240). Zob. też **brig**. 2. 'pole obsiane trawą, łąka' DPu: Carina to je pole, dzie bydzie rosło tylko siano (DPu). 3. 'obszar ziemi przeznaczonej pod uprawę, nadający się do uprawy' Tu, NSr, Pr: Carina to je puchka zim, obrubiona (Tu). No to, że sie idzie do cariny, a w lecie sie idzie do cariny grabić, cy na wiosne sie idzie do cariny sadzić, cy co za robote mosz, tak w polu, to u naz gwariom, że to je w carinie (MO). Por. rum. *țárină* 'pole uprawne, rola; obszar gminy'; ukr. *царина* 'ts.' (Hrin IV, 423); huc. *caryna* 'ogród, pole; nazwa pola ornego; grządk; pole dalsze od chaty' (SHJ, 23). Zob. też **pole**.
- carina wolna** 'pole po sprzątniętych płodach rolnych, na którym wolno paść krowy – zgodnie ze zwyczajem – nawet sąsiadowi' NSr, Pr: Od Michala už je wolna carina (MO). Zob. też **fraj**.
- cecka** 'plócienko do cedzenia mleka, w postaci woreczka' SHu, Tu, PMr, NSr, Pr: Mliko cedzi sie bez cecke, to je specjalny materiał (Tu). A taras sie cedzi bez kawaleczek takiego plótna, zrobiune naomyśnie na cedzynie mlika, i to sie nazywie cecka (MO). Por. śl. *cedzka* 'ts.' (Z.G.). Zob. też **cedzidło, mieszek do syra, strykatoria**.
- cedzidło** 'plócienko do cedzenia mleka, w postaci woreczka'. Por. grnśl., śl. *cedzidło* 'sitko do cedzenia mleka po dojeniu', 'naczynie z dziurkowanym dnem do odcedzania ugotowanej potrawy; durszlak' (SGŚ IV, 26); śl. *cedidlo* 'cedzak, durszlak' (SSP I, 60); ukr. *цідило* 'ts.' (Hrin IV, 431). Zob. też **cecka, mieszek do syra, strykatoria**.
- cedzorka** 'szmatka lub sito, przez które cedzi się mleko dla uzyskania twarogu' SHu: Cedzorka tam wisi na ganku, prinieś, bo musze zrobić syr na jutro (SHu).
- ceglarnia** 'miejsce, gdzie dawniej wypalano cegłę' ADO, 159: Ceglarnia była tam koło Sztefki i tam chodzili i wypolali cegle (DPu).
- celina** 1. 'ziemia, przez jakiś czas nieobrobiona' SHu: Celina zostaje dwa roki, a potemu sadzi sie kukurudzy (SHu). Por. ukr. *цілина* 'nowe pole, które pierwszy raz jest orane' (Hrin IV, 432); ukr. buk. *цілина* 'pole obsiane trawą (na siano)' (H.K.); rum. *țelină* 'ugór, calizna, odłóg, łąka; seler' (SRP, 647); śl. *celina* 'gleba gliniasta', 'głina', grnśl. *celina* 'gleba gliniasta' (SGŚ IV, 7); śl. *celina* 'ziemia dziewicza, odłóg, ugór' (SSP I, 60). Zob. też **prilug, pyrlog**. 2. 'seler' PMr, NSr, Pr: Celina sie daje do zupy (PMO, 165).
- centerijka** 'roślina tysiącznik, Erythraea Centaurium': Centerijka kwitnie na różowo drobnymi kwiatuśkami (SHu). Por. ukr. *центурія* 'ts.' (Hrin IV, 427); grnśl., śl. *centuryjka* 'ts.' (SGŚ IV, 37).
- cepisko** 'część cepa, uchwyt' Źród.: To cepisko, a saraku downo ludzie mlócili po dwa, tri dni, że pelno pinchurów mieli po rynkach od tego cepiska (MO).
- cercam** 'narzędzie do mierzenia długości i szerokości drzewa' DPu: Cercam to instrument do poznaczania grubości i szerokości driewa (DPu). Por. ukr.

capcama ‘narzędzia rzemieślnicze’ (Hrin IV, 103); huc. *sarsama* ‘narzędzia do roboty leśnej’ oraz jako ‘narzędzie ciesielskie do pracy w lesie’ (SHJ, 206).

cesta ‘droga’: Iszła po ceście, taj do bałty nogom stąpiła (DPu). U naz gwariom, szła jech cestom i jech se zdybala ze sumsiadom (MO). U nas w seli je dobra cesta (DPu). Zimom je lodowica na cestach (Tu). Woda sie zlewo do tych szańców i cesta sie robi chytro sucha (MO). Por. cz. *cesta* ‘ts.’; ślc. *cesta* ‘ts.’; grnśl., ślciesz., czad. *cesta* ‘ts.’ (SGŚ IV, 42-43).

cesta kriżowa ‘skrzyżowanie dróg’ Źród.: A na tej kriżowej ceście trieja bardzo uważać, bo choć skila może wyjechać maszyna (MO).

chalat ‘rodzaj luźnego fartucha, noszonego np. w pracy, by chronić ubranie’: Jag idziesz do roboty, tam sie robi osim godzin, no to sie naciungo taki chalal (MO). Jo mam taki chalal, ubirom do chliwa (Tu). Por. rum. *halat* ‘ts.’; ukr. *халат* ‘rodzaj długiego kobiecego ubrania’ (Hrin IV, 384).

chalbija zob. **halbija**.

chaldamasz zob. **haldamasz**.

chalma zob. **halma**.

chalmować zob. **halmować**.

chalupa ‘dom mieszkalny na wsi’: Chalupy som takie w sele driewiane i tak siedzom ludzie w nich (MO). Tak zbudowali my te chalupy, taj żyjemy tu, jest tu bardzo fajno (SHu). Un se dwie chalupy dzwignuł (DPu). A kiedy je zima, to każdy sie pcho do chalupy, dzie je ciepło (MO). Por. ukr. *xalyna* ‘domek’ (Hrin IV, 384); ogpol. *chalupa* ‘ts.’; ślc. *chalupa* ‘ts.’; grnśl., ślciesz. *chalupa* ‘ts.’ (SGŚ IV, 57-58).

chalupny ‘domowy’: Ten nóż jest chalupny (DPu). Zob. też **domajszy**.

chambar ‘budynek do przechowywania zapasów zboża’ NSr, PMr, Pr: A ty chambar, to byly takie wielkie, no jak czlowiek ni mo tag mocki zboża, to se trime na izbie (MO). Por. rum. *hambar* ‘stodoła’.

charbuz zob. **harbuz**.

charczeń 1. ‘chrapać’ Źród.: Jak czlowiek spi w nocy, no i charczy, i to drugiego okrutnie złości wtedy (MO). 2. ‘warczeń’ PMr, NSr, Pr: A też i pies charczy, jak go droźnisz (MO). Por. ślciesz. *charczeń* ‘chrapać’ (Z.G.)

chareszt ‘więzienie, areszt’ NSr, PMr, Pr: Chto co priewini, może kiego nabije, albo co ukradzie, albo coś zrobi, to go zapierajom do tego charesztu (MO); **herest**: On [ksiądz] się zgodził, żeby przešli na prawosławie, bo inaczej by poszedł do herestu (REK, 26). Por. ogpol. *areszt* ‘ts.’; grnśl., ślciesz. *chareszt* ‘ts.’ (SGŚ I, 66-67). Zob. też **krymynar**, **tiurma**.

charmasar zob. **harmasar**.

chaśnik ‘kawaler z wyboru’ SHu: Chaśniku czemu się nie żenisz? (SHu). Por. ślciesz. *chaśnik* ‘służący, parobek w gospodarstwie, także pomocnik parobka’, ‘czeladnik’, ‘dorastający chłopiec, młodzieniec’, czad. *chaśnik* ‘chłopiec lub dziewczynka około 8-12 lat’ (SGŚ IV, 69); ślc. *chasnik* ekspr. ‘kawaler, wyrostek, młodzieniec’ (SSP I, 250); cz. *chasník* ‘młodzieniec, kawaler, wyrostek’, ‘czeladnik, terminator’ (SCzP 176).

chaukać zob. **hawkać**.

chawka wulg. 'usta, twarz, szczeka': Zamknij chawke, bo dostaniesz (Tu). Po co otwierasz swoją chawke, cicho tam (DPu). Chawke miał pobitą i tak chodził (DPu). Por. ukr. *хавка* 'ts.' (Hrin IV, 382).

chinczyć 'jęczeć' Źród.: A loszok, kielo kobyly ni ma doma, to uno chinczy za niom (MO).

chipnąć 'skoczyć' Źród.: Jo zaczun chybać do wewiurki kaminiami, no to skakala z jednej jedliczki na druge, jak chipla na zim, hore nogami spadła (ED, 138). Por. śl. *hipnóć* 'skoczyć' (SGŚĆ 119); grnśl. *hipnónć* 'ts.' (MSGGŚ 85).

chipsnyć 'skoczyć, podskoczyć' Źród.: To, że chipsnyć i nieroz, jak chtosika zabucho w nocy do okna, to sie gwari: tag jech sie nastraszył, że jech chipsnył na rowne nogi (MO).

chladać 'szukać': Trieja chladać gynski, nie przisli ku chalupie (NSr). Wczora mój chłop nie prziszeł, trieja chladać, może do bałty upadł (DPu). Chladam dziecko, mi pripadło (NSr). Chladaj swojej mamce, lepsze robotnice (DPu). A chladać można o griby w lesie, albo chtoś ci sie spyto, co tu chladziesz (MO). Por. śl. *hl'adat* 'szukać, poszukiwać'; śl. *hladać* 'ts.' (SGŚĆ 119).

chlapiec 'chłopic': Chlapcy dla nas som fajni, i dobri (SHu). Downo żenili się ze swoimi chlapcami, taros uże nie (PMr). Por. cz. *chlapec* 'ts.:', śl. *chlapec* 'ts.:', śl. *chłapiec* 'ts.' (SGŚ IV, 115).

chlib 'pszenica': Dziżma, to la statu chlib zdawali (Tu). Por. ukr. buk. *хліб* 'ts.' (H.K.).

chliw 'obora, stajnia': Ta chliw, a w chliwie som i kunie, i krowy my razem trimieme (MO). W chliwi my trimieme taraz krowe (DPu). Por. ukr. *хлів* 'ts.:', ogpol. *chlew* 'pomieszczenie dla świń (rzadko także dla bydła) (SJPSz I, 260); śl. *chliw* 'chlew' (SSP I, 253), cz. *chlév* 'chlew, obora' (SCzP 177); grnśl., śl. *chlew* 'pomieszczenie gospodarskie dla zwierząt domowych, dla świń; również dla owiec i kóz', 'dla koni', 'wspólne pomieszczenie dla różnych (często wszystkich) zwierząt domowych hodowanych w gospodarstwie', śl. także 'dla krów', czad. 'dla krów' (SGŚ IV, 96-8).

chliwek 1. 'pomieszczenie dla świń, osobno wybudowane' SHu, NSr, PMr, Pr: Tam w chliwku świnię siedzom, postrojone osobno (SHu). Chliwek, wolaś chto trimie w chliwku na polu świnię, a wolaś chto trimie w chliwie z krowami (MO). 2. 'pomieszczenie dla gęsi' PMr: My trimieme gynsie tesz w chliwku (MO). Por. śl. *chlewek* 'ts. 1 i 2' (SGŚ IV, 99). Zob. też **corek**, **kucza**, **swiniarnik**.

chlop zob. **chłop**.

chlupnyć 1. 'uderzyć' PMr, Tu: Chlupnym cie zaroz, to zobaczysz (Tu). 2. 'dać klapsa' PMr, DPu, SHu: Jak ci chlupnem jedne, to sie uspokoisz (MO). Zob. też **gwizdnyć**, **machnyć**, **riznyć**, **szusnyć**, **triasnyć**, **uderić**, **usadzić**.

chłop 'mężczyzna, mąż': Mój chłop uż tri dni nie przychodzi do dom (Tu). Beczki robi sie z dungie, na seli je taki chłop, co robi te dungie (DPu). Pribierał sie ktoś, no chłop, parobek, ubiera sie w takiego niedźwiedzia (COH, 129). Mój chłop

je taras na zarobkach (DPu); **chłop**: A chłop jag je dobry, pracowity, no to i gospodarka dobrze idzie, a mój chłop wczora był w młynie z eszcze jednym chłopem (MO). Por. ukr. *хлон* 'ts.'; ogpol. pot. *chłop* 'ts.'; grnśl., ślczes. *chłop* 'ts.' (SGŚ IV, 109-111). Zob. też **chłopisko**.

chłopczacko 'mały chłopiec': Chłopczacka som puste i nie chcom sie uczyć (DPu).

chłopisko 'mężczyzna': Dziesińc chłopisków było na kłace (SHu). Zob. też **chłop**.

chmara 'chmura' Źród.: Żeby ten dym, co idzie z komina, odegnał te chmary (EK, 345). Oczywiście jest również, że większość ludzi nie zastanawia się nad przyczynami powstawania *chmar* (EK, 372). Por. ukr. *хмара* 'ts.' (Hrin IV, 404); ślczes., czad. *chmara* 'ts.' (SGŚ IV, 119).

choćjaki 'jakikolwiek': Donież mi tyn chomunt, może być choćjaki (MO). Por. śl. *hocijaký* 'ts.'

chodnik 'ścieżka': Chodniki, jak do lasu sie idzie (DPu). A tym chodnikiem trieja iść do cariny (MO). To idziesz bez jakieś cariny i weźniesz takim chodnikiem na prost, to chytri dojdiesz du domu. A un za krowami idzie taje chodnikiem, a jo spoza jedliczki z korbaczem, jak jech nadeszel blisko, tag jech go zestraszyl, a un chipnył, hore nogami sie kopyrtnyl (ED 138). Por. śl. *chodnik* 'ts.'; grnśl., ślczes., czad. *chodnik* 'ts.' (SGŚ IV, 127-8).

chodzić po czornymu / po czornu fraz. 'być w żalobie, chodzić na czarno ubranym': Chodziła jech po czornymu, jako mój chłop umril (SHu). Za dziadkami chodzi się sześć miesięcy po czornu (EK, 319). Por. ślczes. *chodzić po czornu* 'ts.' (Z.G). Zob. też **pokorować się**.

chodzić hore dolu fraz. 'chodzić bez celu w tę i z powrotem' NSr, PMr, Pr: Taki czlowiek, co sie mu nie chce robić, to chodzi hore dolu cestom (MO). Por. śl. *hore dolu* 'ts.'

chodzić na kino fraz. 'iść do kina' Źród.: Downo ludzie nie mieli dzie iść, na usz późni, to uże chodzili na kino (MO). Zob. też **iść na kino**.

chodzić na muzyki fraz. 'chodzić na zabawę' Źród.: Głowy zdobiono mirtą i żywymi kwiatami, robiono wianuszki z mirty i kwiatów lub wkładano kwiaty we włosy – tak dziewczęta chodziły do kościoła, na muzyki (HK, 66).

chodzić na powinszowanie fraz. 'dawny zwyczaj, wieszania na drzwiach solenizanta wianków' Źród.: (COE, 94).

chodzić po kropiniu fraz. 'zwyczaj składania życzeń w dzień Bożego Narodzenia': Po kropiniu chodzą chłopaki rano w Boże Narodzynie (DPu).

chodzić po moju fraz. 'zwyczaj składania życzeń z okazji świąt Wielkiej Nocy' Źród.: Począwszy od *Czarnej Niedzieli*, która przypada dwa tygodnie przed Wielkanocą, przez cały *Kwietny Tydzień*, czyli okres od *Czarnej Niedzieli* do *Kwietnej Niedzieli*, w Pojanie Mikuli i Pleszy chodzą od domu do domu dziewczynki *po moju* (EK, 344).

chodzić po pieski fraz. 'o małym dziecku: raczkować' NSr, PMr, Pr: Jag dziecko uż zaczyno chodzić, to un idzie tag na rynkach, na noszkach i to gwariom, że chodzi po pieski (MO). Por. ślczes. *chodzić po piesku* 'ts.' (SGŚ IV, 136).

- chodzić po pytaniu** fraz. ‘zapraszać na wesele’: Chodzą drużby po pytaniu z go-riółko tam i z palicom (Tu). W sobotę przed weselem państwo młodzi z druż-bami chodzą w Sołońcu *po pytaniu* (EK, 294). Zob. też **chodzić po zwaniu**.
- chodzić po siociu** fraz. ‘zwyczaj noworoczny’ Źród.: Rano chłopcy wchodzą do domów i rzucają ziarna pszenicy, kukurydzy czy grochu, powtarzając nie-zmienną od dawna formułę zapowiadającą urodzaj (PBE, 94). We wszystkich wioskach góralskich od rana chodzą po chałupach chłopcy w wieku 4–12 lat *po siociu* (EK, 336).
- chodzić po słowo** fraz. ‘swaty, oficjalne zaręczyny’ Źród.: Prichodzi tyn młody po słowo, jak uż zgodzom się z młodom (PBH, 191). Szel parobek po słowo do dziwki, gwaril z jej ojcami, a potem iszli zapisować zapowiedzi do ko-ściola i za tri tydzień było wesele (MO). Z reguły ojciec chrzestny, który był z młodym *po słowo*, sprawował w czasie wesela funkcję *stariszego*, czyli sta-rosty (EK, 277).
- chodzić po śmiergucie** fraz. ‘zwyczaj chodzenia chłopaków w poniedziałek wielkanocny rano do dziewczyn ze śmiergustem, w zamian dostają pisan-kę’ Źród.: Typowo polskim zwyczajem w Dolnych Pietrowcach jest chodze-nie po śmiergucie. W poniedziałek rano parobki zbierają się wcześniej, bio-rą śmiergusty, koszyk i chodzą po pisankach. Śmiergustując, czyli uderzając dziewczęta różgą, głównie po nogach, i oblewając wodą, chłopcy wołają: „śmiergust – pisanka, śmiergust – pisanka”, za co w zamian dostają pisan-kę i zapraszają dziewczyny po południu na zabawę (HK, 78).
- chodzić po wiązaniu** fraz. ‘zwyczaj przychodzenia chłopaków do dziewczyny wieczorem przed imieninami’ Źród.: (COE, 94).
- chodzić po winszowaniu** fraz. ‘chodzić z życzeniami’ Źród.: W Pleszy z kolei w Wi-gilię rano również chłopcy chodzą po domach *po winszowaniu* (EK, 326).
- chodzić po zwaniu** fraz. ‘zapraszać na wesele’ Źród.: Trieja chodzić po zwaniu nanaszków (PBH, 191). Zob. też **chodzić po pytaniu**.
- chodzić z gwiazdą** fraz. ‘zwyczaj chodzenia po kołędzie z gwiazdą’: Jak chodzm z gwiazdą, to fajnie, gwiazda się świeci tam postriodku (DPu).
- choina** 1. ‘choina, igły świerka lub sosny’ NSr, Pr: Choina je som pod sosnom (Pr). 2. ‘gałązki jodły, świerka’: Z jedliczki, cy tam ze smereka, to nazywajom, że to je choina, z choinki, z jedliczków robiom wiunki na cynter, a choinom takom wiel-kom to nakrywome gruntuiki na zime (MO). Por. śl. *ściesz.*, czad. *choina* ‘ts. 1 i 2’. Zob. też **igły, igliczki**.
- chojny** ‘zarozumiały, bezczelny’: Co si przszel taki chojny i zaczynosz sie wadzić (MO). O jaki chojny, dziwoj sie (DPu).
- chojta** ‘zawołanie na konie, żeby jechały w prawo’ NSr, PMr, Pr: To chojta (MO). Por. ukr. *zajma!* ‘ts.’ (Hrin I, 266).
- chołodilnik** ‘lodówka’ DPu, SHu, Tu: W chołodilniku trimiemy szycko, aby sie nie zepsuło, downo w studniach trimali mliiko (Tu). Por. ukr. *холодильник* ‘ts.’. Zob. też **fridzider**.

chomunt ‘chomąto’ Źród.: Jak sie zapriungo kunia, to sie kladzie pirszeros poduszke, a na poduszke chomunt (MO). Por. ogpol. *chomąto* ‘ts.’; grnśl., ślczes., czad. *chomąť* ‘ts.’ (SGŚ IV,144-5).

chore zob. **hore**.

choroba rybia ‘łuszczycą’: Una mo to chorobe rybiom i leczom trawami, i nic nie pomaga (SHu).

choroba z cukru ‘cukrzyca’: Jako liczyć te chorobe z cukru? (SHu). Por. rum. *boală de zahăr* ‘ts.’, w mowie ludowej (ROM, 77). Zob. też **cukrówka**.

chram 1. ‘odpust’: Na Anny chram je w Pleszy (NSr). Na odpust, albo gwariom, że idem na chram (MO). 2. ‘przyjęcie z okazji odpustu’: Jag idziesz na tyn odpust i tacy, co sie znajom jeden z drugim, to bierom takiego czlowieka na chram (MO). Na chram my chodzili od sefa do sefa i modlili sie, i śpiewali (Tu). Por. ukr. *xpam* ‘odpust’, ‘budynek cerkwi’ (Hrin IV, 412); pol. buk. *chram* ‘ts.’ (SBF, 64).

chramować się ‘świętować z okazji święta patrona parafii’: Tu w niedziele byndymy chramować sie (Pr). Tam się chramują po domach, na muzykach (DPu). Uni tam sie chramujom (DPu). Jak pójdem do Pleszy, bydem się chramowac tri dni (NSr). Jak w rodzinie są Rumuni, to się goszczą, razem się chramuje i w święta razem robi się stół (PEK, 180). Por. ukr. *xpamyamu* ‘ts.’ (Hrin IV, 412).

chramownicy zwykle w l. mn. ‘goście przyjeżdżający do rodziny w czasie odpustu’: To chramownicy i po kościele sie bierie ich do domu, i sie robi im stół (MO). Mocki chramowników u nas było (Tu). Prichodzim chramownicy, założy się im na stół, poloży się zakunska, kielbasa, chlip, goriolka (ED 132).

chrań zob. **hrań**.

chraszczy zwykle w l. mn. ‘suche gałęzie, chrust’ Źród.: A ty chraszczy, kiere eszcze som takie troszke maj chrube, to som dobre na dyrwa (MO). Por. śl. *chrast/chrastie* ‘zarośla, gąszcz’ (SSP I, 258-259); grnśl., ślczes. *chraście* ‘ts.’ (SGŚ IV,167).

chripać ‘kaszeleć’ Źród.: No to u naz gwariom chripać, tag jech priemarzla i bardzo chripiem, albo w kościele ksiondz otprawio msze, jag zacznom chripać, to ni można nic czuć (MO). Czlowiek jak priemarźnie, to chripie cy chce, cy nie chce (MO). Por. czad. *chrzypać* ‘ts.’, ślczes. *krzypać* ‘ts.’ (SGŚ IV, 168-9).

chripota ‘kaszel’: Mynczy mnie chripota (SHu). Por. ukr. *xpunomu* ‘ts.’ (Hrin IV, 414); czad. *chrzypota* ‘ts.’, grnśl., ślczes. *krzypota* ‘ts.’ (SGŚ IV, 169). Zob. też **duszynie**.

chrium zob. **chrun**.

chrobok ‘dżdżownica’: A ty chroboki, jag je mocki deszczu, to pelno tego je, gynsiacka to zbierajom i zdychajom (MO). Por. ślczes. *chrobok* ‘owad, np. chrabąszcz, karaluch itp.’ (SGŚC 65); grnśl. *chrobok* ‘robak, owad’ (MSGGŚ 30); śl. *chrobák* ‘chrząszcz’ (SSP I, 260).

chromy ‘kulawy’: Jak był chromy, to wywlókl się na drzewo (EK, 384); **chrumy**: Chruma je ta Anielka (Tu). Por. ogpol. *chromy* ‘ts.’; śl. *chromý* ‘ts.’; ukr. *xpomuii* ‘ts.’ (Hrin IV, 414); grnśl., ślczes., czad. *chromy* ‘ts.’ (SGŚ IV, 162-163). Zob. też **kulhawy**.

chrubka zob. **hrupka**.

chruby zob. **hruby**.

chrum zob. **hrium**.

chrumać ‘kuleć’ Źród.: Ta chrumać to, na, może chrumać i człowiek, jak go boli noga, może chrumać i krowa, i kuń nawet, jak coś zrobi w noge (MO). Por. ukr. *хромати, хромату* ‘ts.’ (Hrin IV, 412); ogpol. książk. *chromać* ‘ts.’; grnśl., ślczes., czad. *chromać* ‘ts.’ (SGŚ IV, 162); ślc. *chromat’, chramat’, chromiet’* ‘ts.’.

chrummy zob. **chromy**.

chrun / chriun ‘chrzan’: A chrun jest dobry robić z buraczkami, na Wielkanoc, ale tego chriunu, kiemu sie roskorini, to usz cinszko z niego skapać (MO). W Wielki Piątek rychtuje się chrun (HK, 78). Chrun dajemy do buraczków (SHu); **chrium**: Do koszyka zanoszonego do kościoła na poświęcenie wkłada się *paszkę*, jajka, sól, chleb, *chrium*, czyli chrzan, ćwikle ... (EK, 348). Por. ukr. *хрін* ‘ts.’ (Hrin IV, 416); ogpol. *chrzan* ‘ts.’; ślc. *chren* ‘ts.’.

chruszcz ‘chrabąszcz’ Źród.: Ty chruszczy som na wiosne, tag w maju, i wieczór nojwincel som (MO). Por. ukr. *хрущ* ‘ts.’ (Hrin IV, 416); ślc. *chrúst* ‘ts.’; czad. *chrust/chruszt* ‘ts.’, ślczes. *kruszc* ‘ts.’ (SGŚ IV, 173).

chrycek zob. **hrycek**.

chto ‘kto’: Chto do nas prijdzie dziśka? (SHu). Por. ukr. *xmo* ‘ts.’.

chtosika ‘ktoś’: Chtosika priszeł (SHu).

chudoba ‘bydło, dobytek’: Chudoby downo było maj dużo, tarasika mało je (Tu). Ta chudoba, człowiek gospodar trimie chudobe kolo chalupy, aby miol z czego żyć, u nas sie gwari na szycko chudoba (MO). U nich je mocki chudoby (DPu). Baby robiom kolo chalupów, odbywajom chudobe, stepynom dzieci, chlopy dowozajom dyrwa, rumbajom, jidom do lasa, aby było można zarobić, aby było można żyć i tak z roku na rok ... (ED 135). Dzień św. Mikołaja jest czasem modłów do tego patrona, w których powtarza się prośbę, aby wilki i inne dzikie zwierzęta nie napadały na *chudobę* (EK, 322). Por. ukr. *худо́ба* ‘ts.’; ogpol. przestarz. *chudoba* ‘skromny dobytek, ubogie mienie, gospodarstwo’ (SJPSz I, 283); grnśl., opol. *chudoba* ‘ts.’, ślczes. *chudoba* ‘gospodarstwo małe, ubogie’ (SGŚ IV, 184-185).

chukać się ‘bawić się’ Pr: Małe dzieci furt chukajom się (Pr). Por. ukr. *зукати* ‘głośno krzycheć kogoś wołając lub popychając’ (Hrin I, 337); ślczes. *hokać* ‘bardzo głośno mówić, wołać’ (SGŚC 120). Zob. też **bawic się**.

chulać zob. **hulać**.

chulica ‘droga na pastwisko’ NSr, PMr, Pr: A w lecie tom chulicom chodzm ludzie paść krowy (MO). Por. ukr. *зулиця* ‘ulica’ (Hrin I, 338).

chuś, chuś ‘odganianie kur’ NSr: Chuć chuś styla (NSr).

chuśle zob. **huśle**.

chwalipinta ogpol. *chwalipięta*. Zob. też **chwalko**.

chwalko ‘chwalipięta’ DPu, SHu, Tu: Un taki chwalko, co zrobi, czy dobrze, czy źle, zawsze sie chwali (Tu). Por. ukr. *хвалько* ‘ts.’. Zob. też **chwalipinta**.

- chwoja** ‘choina, igły świerka lub sosny’ Tu: Chwoja, jak je zieluna, to je fajna (Tu). Por. ukr. *хвоя* ‘sosna, *Pinus silvestris* L’ (Hrin IV, 395); ukr. buk. *хвоя, фоя* ‘gałązka choiny’, ‘igły choiny’ (H.K.); ślc. *chwoja* ‘choina, igliwie’ (SSP I, 264).
- chwost** ‘ogon’: Chwost mo i krowa i świnia, i kuń, i kot, szycy majom chwosty (MO). Pies macho chwostem (SHu). A jo chwost ji chycil i za klobuk, to i doniuz do domu (ED 138). Krowy nie podoi, bo się chwosta boi (EK, 301). Por. ślc. *chvost* ‘ts.’; cz. *chvost* ‘ts.’; ślciesz. *chłost/kwost* ‘ts.’ (SGŚ V, 9-10).
- chybać** ‘wrzucać, rozrzucać, wyrzucać’ Źród.: Na wiosne ludzie chybajom zimnioki do zimi, z chliwa trieja chybać gnój (MO). Por. ślciesz., czad. *chybać* ‘ts.’ (SGŚ V, 12-13).
- chybać zadkiem** fraz. ‘o zwierzęciu: wierzgać’ Źród.: Chybie zadkiem, kunie nojwincel chybajom zadkiem (MO).
- chynyc** ‘rzucić’: Chynil mnie męż i siedze sama (Tu). Dziecko chynylo kaminiem i zbilok okno (MO). Un chynił tu mjacz (DPu). Por. ślciesz. *chynyc, chynóc* ‘ts.’ (SGŚ V, 20).
- chyrb** zob. **hyrb**.
- chyrbaty** zob. **hyrbaty**.
- chyrbieć** ‘grzbiet’: A każdy czlowieg mo chyrbieć (MO). Por. ślc. *chrbát* ‘ts.’
- chyrić** ‘spać’ DPu, SHu: Un nic nie robi, ino chyriji (SHu). Cały dzień chyriji nic nie robi, szycko mnie boli, a un se chyriji i co (DPu). Un je taki leniwy, tylko chyrije, nic nie robi (SHu). Por. ukr. *xupimu* ‘chorować’ (Hrin IV, 398).
- chyrnadla** ‘klamra do włosów’ Źród.: To nazywali chyrnadle i chto miol takie chrube warkoczy, no to tymi chyrnadlami se zapinol (MO). Por. ukr. buk. *зернадля* ‘ts.’ (H.K.); ślc. dial. *harnadla* ‘ts.’ (SSN I, 552).
- chyrtanka** ‘krtań’: Roz jedna baba sie napila trula i se spolila cale chyrtanke (MO). Por. ślc. *hrtan* ‘ts.’; ślciesz. *hyrtoń* ‘ts.’ (SGŚC 124).
- chycić** ‘złapać, schwytać’: Chycić kota, cy wrabca (Tu). Nu jak już chycił, ale to je bardzo ciekawe, uciekajom, dzieś chowajom się, czeba szukać (COH, 130). Leciol jech za zajuncem, ale ni móg jech go chycić, albo można chycić jakiegoś ptozka (MO). Chyc Anie i priwiedz tu (DPu). Por. ślc. *chytit* ‘ts.’; cz. *chytit* ‘ts.’, grnśl., ślciesz. *chycić* ‘ts.’ (SGŚ V, 15-17).
- chycić cug** fraz. ‘zdążyć na pociąg, złapać pociąg’ PMr, NSr, Pr: Pojme chytro, aby my chycili cug (MO). Por. rum. *a prinde trenul.*; niem. *Zug* ‘pociąg’. Zob. **chycić**.
- chytro** ‘szybko’: Pojme chytro do kościoła, bo je późno, pojme chytro na cug, bo usz późno i stracime, pojme chytro, bo bedzie padol deszcz (MO). Chytro prinieś mi wody dla chudoby (DPu). Por. ślc. *chytro* ‘ts.’; ukr. *xumpo* ‘ts.’ (Hrin IV, 398); ślciesz., czad. *chytro* ‘ts.’ (SGŚ V, 25).
- ciała** ‘przywoływanie wołu w prawo’ Tu: Ciała, ciała (Tu). Por. ukr. *чала!* ‘zawołanie na konia’ (Hrin IV, 443).
- ciapnyc** ‘następować na coś, przydeptywać’ NSr, Pr: To ciapnyc coś nogami, możesz ciapnyc kiemuż na chwost, możesz ciapnyc na jakieś take roślinie, abo

na jakiś kwiatek fajny posadzony, i go nie uwidził i go ciapniesz, sie złumie (MO). Zob. też **deptać**.

cielacko 'cielę': A małym cielackom sie daje mliko (MO). Cielacka sie pasom na polach (DPu).

cieliczka 'jałówka' SHu: Cieliczki Jadzia ma czerwune (SHu). Ta cieliczka je cielna (SHu). Por. grnśl., ślczes. *cieliczka* 'ts.' (SGŚ V, 64). Zob. też **jałówka**.

cieluście 'otwór do pieca chlebowego': To cieluście, to downo jacy były takie ty piecy z cieluściem, a taraz už ni ma (MO). Por. ukr. *челюсту* 'ts.' (Hrin IV, 450); ślc. *čel'ustie* 'otwór do pieca'; ślczes. *czeluście* 'ts.' (SGŚ VI, 40).

cieścina 'teściowa' Źród.: A cieścina to maj prichodzila casem do nas, tag nie mocki, ale jo jech jom lubiala (MO). Teściowa to *cieścina*, a *cieść* to teść (EK, 170).

cieść 'teść' Źród.: A mój cieść byl daleko od nas i nie za bardzo do nas chodzil (MO). Teściowa to *cieścina*, a *cieść* to teść (EK, 170).

cigaja 'owca o krótkiej i miękkiej wełnie': Cigaja to jak owca ma welna maj mieńka, maj drosza, taki gatunek (SHu). Cigaja to owcy co majom welne mińkuńke (Tu). Por. rum. *țigăie* 'ts' i 'rasa owiec'; ukr. buk. *цугайка* 'rasa owiec mająca krótką i miękką wełnę' (H.K.). Zob. też **karakul**.

cikawy 1. 'pracowity' Źród.: Kiery czlowieg je taki cikawy, to un mocki robi, a baba tesz, kiera cikawa, to mo poriundeg doma. A i kot też może być cikawy (MO). 2. 'szybki' Tu: Cikawy to taki szustryj, taki szyćko chce zrobic, widzieć (Tu). Cikawy je taki chytry do roboty (PMr). Widział dobrze pracować, zarządzać, to taki cikawy (SHu). Parobki som cikawe, ukradzie szlapek (DPu). Por. ukr. *цікавий* 'interesujący się, ten kto chce wszystko wiedzieć; szybki, żywy' (Hrin IV, 431). Zob. też **szustryj**.

cimknąć 'kucnąć': Dziecko cimknie tak i dziwo się (NSr).

cioban zob. **czoban**.

ciobotar 'szewc' SHu: Muszem zanieść do ciobotara, aby mi zrobil (SHu). Por. ukr. *чоботарь* 'ts.' (Hrin IV, 467).

ciok, ciok 'przywoływanie świni' Źród.: To śwynie, to na na cioka, na cioka, cioka cioka cioka (MO). Por. ukr. *цю!* 'zawołanie na świnię' (Hrin IV, 439); pol. buk. *ciok-ciok* 'okrzyk przywoływania świni', rum. buk. *cioacă-cioacă* 'ts.', ukr. buk. *цюк-цюк* 'ts.' (SBF, 66).

ciokać się 'trącać się (czymś)' Źród.: W Pojanie Mikuli członkowie rodziny *ciokają się*, trącają wzajemnie opłatkiem, czemu towarzyszą życzenia (EK, 329).

ciosk zob. **czosk**.

ciotka 1. 'siostra mamy'. 2. 'siostra ojca': Mom ciotków dużo i na Hucie i na Dunawcu (Tu). Zob. też **ujna**.

cip, cip! 'przywoływanie małych kurcząt': Cip cip, to gwari się na małe kurczaczka, aby szli jeść (SHu). Por. ukr. *ціп-ціп* 'ts.' (Hrin IV, 432); grnśl., ślczes. *cip cip* 'ts.' (SGŚ V, 102-103); czad. *cip cip* 'ts.' (AJŚ 572).

ciudo 'dziwo' Źród.: (ED, 21). Por. ukr. *чудо* 'ts.' (Hrin IV, 475).

ciumaga ‘górska laska z toporkiem’ DPu, SHu, Tu, PMr: Ciumaga, to je taka siekierka, co pastuchi noszom (Tu); Por. rum. *ciomăgel* ‘kijek’. Zob. też **bardeczka, ciupaga, toporasz**.

ciupać ‘dłubać’ NSr: Halbija downo dłutkiem ciupali (NSr).

ciupaga: Z ciupagom chodzili czobany (DPu). Por. ogpol. *ciupaga* ‘górska laska z toporkiem lub z rączką w kształcie toporka, o trzonku niekiedy nabijanym metalowymi ozdobami’ (SJPSz I, 309). Zob. też **bardeczka, ciumaga, toporasz**.

ciupierka ‘pieczarka’ Tu: Ty ciuperki rosnom u nas (Tu). Por. rum. *ciupércă* ‘grzyb’ (SRP, 109) (przestawienie sylab czu-pie-rka<pie-czu-rka). Zob. też **peczerica**.

ciuplik ‘końcówka, czubek drzewa, wierzchołek’: Dawniej, to znaczy do pierwszych lat po II wojnie światowej, dzieci zostawiały w odwiedzanych domach połaźniczki, które się następnie stroiło i wieszalo u powały *ciuplikiem* do góry (EK, 326). Por. śl. *ciupel, czupel, czupelek* ‘ts.’ (SGŚ V, 194-195; SGŚC 75).

ciupyr ‘włosy’ DPu: Ahi, jaki ty masz fajny ciupyr (DPu). Por. ukr. *чупыр* ‘ts.’ (Hrin IV, 478).

ciur, ciur! ‘przywoływanie kur’: Ciur, ciur! (NSr).

ciurkoć ‘drewniana rynienka, w lesie, ujęcie wody źródlanej’: To robili w lesie żłobek na wodę, taraz gwariom na rynwe ciurkoć u nas (SHu). Od dżereła, żeby woda ściekała po tych ciurkociach drewnianych (Tu). Por. ogpol. *ciurkać* ‘lać się małą strugą, ciec z pluskiem, kapać’ (SJPSz I, 309); grnśl., śl. *ciurkać* ‘lać się małą strugą, wydając charakterystyczny odgłos’ (SGŚ V, 116-117).

co dnia ‘codziennie’: Codnia człowiek staje rano i musi iść do roboty (MO). Codnia trieja warić jedzynie (SHu). A ty cylindry, to codnia bylo trieja pucować, albo go myli popiolem i wody tam nalol, i go myl, potem fajno go splukol i položyl se, opuszyl, a jag nie, to jakimś papirem go pucowol (MO). Zob. też **co dzień**.

co dzień ‘codziennie’ Źród.: Bez zime codziń wyszywała si koszule (ED, 88). Zob. też **co dnia**.

corek 1. ‘ogrodzone miejsce w chlewie dla młodych zwierząt’: Jak krowa sie ocie-li, to corek musi być prierychtowany dla cielacka i świnię tesz kladom do corka (MO). 2. ‘pomieszczenie dla świń, osobno wybudowane’ DPu: Corek to je prigrudzony w chliwie lub okromy (DPu). Corek to gwariom w Pietrowcach, u nas kuczka (Tu). Por. rum. *țarc* ‘koszar, ogrodzenie, kojec’ (SRP, 646); śl. *cárok* ‘przegroda, stanowisko w oborze dla zwierząt’ (SSP I, 59); śl. *czad*. *corek* ‘ts. 1 oraz inne znaczenia’ (SGŚ IV, 16-17). Zob. też **chliwek, kuczka, swiniarnik**.

cosika ‘coś’: Cosika ci powim (SH). Guteje som takie gorszkie, robime cosika z nich (Tu); **cośka**: Cośka ci powiem (SHu).

cosnek ogpol. *czosnek* Źród.: To cosnek, a cosnek jest dobry do fazuli mlodej, do kielbasów sie daje, do ogurków, jak sie kwasi, a tego roku malo sie zarodzilo cosneku, bo bardzo zgnil (MO).

cośka zob. **cosika**.

cudzy ‘obcy’: Takie coś, co nie jezd moje, to znaczy, że je cudze, a też możesz się zdybać z kimś, co je cudzy, go nie znosz (MO). Cudzy un je, prijechał, taja i wybudowała się i zyje (DPu). Por. ogpol. *cudzy* ‘ts.’; ślc. *cudzi* ‘ts.’.

cug ‘pociąg’: Cug i tag u naz gwariorom cug, ale po jakiemu, to jo to nie wim (MO). My cugim jechali do Polski (SHu). Por. niem. *Zug* ‘ts.’; grnśl., ślciesz. *cug* ‘ts.’ (SGŚ V, 155-156).

cujka ‘wódka pędzona domowym sposobem, samogon’: No jak my už te krowy sprzedali, to potemu pijemy haldamasz, no to oko cujki (PMr). To u nas taka goriolka wariuna doma, z jabków, cy tam ze śliwków, to gwariorom, że to jest cujka (MO). Nie, nie chce, nie puszczaom starościny, nie pozwalajum, dowajum ji oko cujki, una se idzie (ED 145). Ci, co majom śliwek dość, to wariom cujke. Sołończany mają dużo śliwek, to wariom dużo cujki (EK, 216). Por. rum. *țuică* ‘ts.’. Zob. też **samogonka**.

cukrówka ‘cukrzyca’ Źród.: Cukrówka liczy się w szpitalu, i się trime režim i się ji mocki (ROM, 77). Por. ślciesz. *cukrówka* ‘ts.’ (SGŚ V, 161-162). Zob. też **cho-roba z cukru**.

cupkać ‘stukać’ Źród.: Według miejscowych relacji „chłopcy cupkają połaźniczkom po podłodze i przy tym winszujom” (EK, 326). Por. ukr. *уynкamu* ‘deptać’ (Hrin IV, 436); ślciesz. *cupkać* ‘ts.’ (SGŚ V, 165).

curik ‘zawołanie na konia, żeby się cofnął’ Źród.: To curik, w carinie, kiedy chcesz cofnąć kunia, to gwarisz curik, curik (MO). Por. niem. *Zurück* ‘ts.’; grnśl., ślciesz., czad. *curik* ‘ts.’ (SGŚ V, 166).

curować się ‘wstydzić się’ Tu: Curować się swojej mamki (Tu). Por. ukr. *уурамуся* ‘odrzucać kogoś, oddalać się’ (Hrin IV, 437).

cwajrat ‘rower’ SHu: Cwajratem tam można dojechać (SHu). Cwajraty za ruskich robili (SHu). Por. niem. *Zweirat* ‘ts.’. Zob. też **bicigiel**, **biciklieta**, **kolieso**.

cwibak ‘keks’ Źród.: Cwibak to jag doż mocki wajków, to je taki fajny, żółty (MO). Por. ogpol. *cwibak* ‘słodkie ciasto pieczone dwukrotnie, przekładane warstwowo bakaliami; rodzaj keksu’ (SJPSz I, 317); niem. *Zwieback* ‘ts.’; grnśl. *cwibak* ‘sucharek’, ślciesz. *cwibak* ‘keks’ (SGŚ V, 170),.

cycek 1. ‘piers’: Dziecko plieko się cyckami (Pr). 2. ‘stryk krowy’: Krowa mo sztyri cycki, a jag jom coż ukunsi, to sie nie doi na jeden cycek (MO). Por. ukr. *ууука* ‘piers kobieca’ (Hrin IV, 430); ślc. ekspr. *cecik/cecok* ‘ts.’; cz. ekspr. *cecek* ‘ts.’; ogpol. ekspr. *cycek* ‘ts.’; grnśl., ślciesz. *cycek* ‘ts.’ (SGŚ V, 174).

cycha 1. ‘bielizna pościelowa’ NSr, PMr, Pr, SHu: Ty cychi nawlekajom na pierine, na poduszki (MO). 2. ‘poszewka na poduszkę’ Tu, SHu: Do cychi dajem piórka i mom poduszke (Tu). Por. grnśl., ślciesz., czad. *cycha* ‘ts.’ (SGŚ V, 174-5). Zob. też **nasyпка**.

cychlować ‘znakować drzewa w lesie (np. do wyrębu)’ SHu: Tam w lesie uni cychlujom, cy to dobre driewo, cy nie (SHu). Por. niem. *zeichnen* ‘oznaczać’; grnśl., ślciesz. *cechować*, *cychować* ‘znakować, sygnować’ (SGŚ IV, 22-3).

cyckać 'ssać, o małym dziecku, młodym zwierzęciu': Odbierała dziecko od niewiasty, skumpala, powinęła i cyckać dawali (Tu). I dziecko cycko i jagnie cycko, i cielacko cycko (PMr). To male cielacko cycko (ED, 59). Między innymi w Nowym Sołońcu można się dowiedzieć, że *gady* dzielą się na domowe i *cyckające* krowy (EK, 379). Jak gad cycka krowę, to krowa nie chce, żeby ją doić (EK, 380). Por. grnśl., ślczes. *cyckać* 'ts.' (SGŚ V, 175-6).

cygan 'siniak, rodzaj grzyba' SHu: Siniak, jak urwisz kawał griba, to un od razu siny (SHu).

cymra 'pokój': W cymrach małych szyćko sie robiło i sie tam spało (SHu). W dużych cymrach ino dla gości, tam poduszki i szyćko nowe (SHu). W Pojanie Mikuli, najprawdopodobniej za sprawą przedwojennych niemieckich sąsiadów, pomieszczenia te często zwie się *cymrami* (EK, 230). Por. niem. *Zimmer* 'ts.:'; jabł. *cymra* 'ts.' (SGŚ V, 191).

Cymyntałka 'nazwa własna krowy' Tu: Sumsiada ma krowe, co miano ma Cymyntałka (Tu). Zob. też **balaja**, **bielica**.

cynter 'cmentarz': Na cynteriu jutro je pogrib (NSr). A na cynteriu je wykopana jama i niesom tam umritego, zagriebajom fajno, położom kriż, wiunek, a potem na Szyckich Świntych strasznie ludzie ubierajom fajno cynter, świcom świczki, lampki, i potem eszcze przychodzi ksionc i sie modlom (MO). U nas w seli to je dwa cynteri (DPu). Jag weszli na cynter, sanie sie gdziesika podziały, kunia nie było, niczego, jacy oni dwa (ED 148). A na tyn pogrieb to idom ludzie i cudzi, i sumsiadzi, a nojwincel rodzina, dzieci, szycy i czlowiek umrity leży na stole, kladom go do truchly i zaperajom i wynoszajom, placzom okrutnie i niesom go do kościola, to idom na pogrieb, a z kościola na cynter (MO). Por. śl. *cintorin*, *cintor* 'ts.:'; czad. *cynter*, *cyntor*, *cyntar* 'ts.' (SGŚ V, 220).

cyweczka 'rurka do nawijania nici w czółenku' Źród.: A na cyweczke sie nawijajom nitki i sie kladzie jom do czółka (MO). Por. ogpol. *cewka* 'ts.' (SJPSz I, 247); ukr. *уїва* 'ts.' (Hrin IV, 430); ukr. buk. *уївка* 'ts.' (H.K.); ślczes. *cewka* 'ts.' (SGŚ V, 47).

Czarna Niedziela 'niedziela na dwa tygodnie przed Wielkanocą' Źród.: Począwszy od *Czarnej Niedzieli*, która przypada dwa tygodnie przed Wielkanocą, przez cały *Kwietny Tydzień*, czyli okres od *Czarnej Niedzieli* do *Kwietnej Niedzieli*, w Pojanie Mikuli i Pleszy chodzą od domu do domu dziewczynki *po moju* (EK, 344).

czarny post 'całkowity zakaz jedzenia lub spożywanie tylko chleba i wody' Źród.: W środę popielcową w wielu domach obowiązuje *czarny post*, co oznacza całkowity zakaz jedzenia lub spożywanie tylko chleba i wody (EK, 344). Niektóre rodziny w Pleszy, Pojanie Mikuli i Nowym Sołońcu w ciągu siedmiu tygodni Wielkiego Postu nie jedzą w ogóle mięsa, jajek i sera, a w środy, piątki i soboty obowiązuje u nich *czarny post*, kiedy nie spożywa się nawet mleka i masła (EK, 344). Wielki Piątek jest również wszędzie dniem, w którym przestrzega się *czarnego postu* (EK, 346).

- czartak** ‘strażnica’ Źród.: W 1847 r. nałożono na Pojanę Mikuli obowiązek zbudowania i utrzymania wojskowego czartaka (strażnicy) (EK, 46).
- ceferist** ‘kolejarz’: Ceferisty majom dosta dobre salary (MO). Por. rum. *ceferist* ‘ts.’.
- czelada** ‘zbiorowisko ludzi, gromada ludzi’ Tu: Czelada downo gwarili na szyc-
kich ludzi i mali i wielcy (Tu). Por. ukr. *челяда, челядь* ‘grupa młodzieży;
kobiety, sługi we dworze’ (Hrin IV, 450); ogpol. dawn. *czeladka* zdrobnienie
od *czeladź*; żart. ‘gromadka domowników, zwłaszcza dzieci’ (SJPSz I, 333);
śl. *czeladka* ‘grupa osób służących we dworze, w karczmie, na plebanii lub
u bogatych gospodarzy; grupa znajomych przyjaciół’ (SGŚ VI, 38). Zob. też
glota, hołota.
- czelular** ‘telefon komórkowy’ NSr, PMr, Pr: Chciol pogwarić ze mnom i zadzwunil
na czelular (MO). Por. rum. *telefon celular* ‘ts.’. Zob. też **mobilnyj telefon.**
- czemerica** ‘ciemnizyca, roślina trująca, Veratrum’ DPu, SHu, Tu, NSr: Czemerica
to ziele, rośnie tam pod briegiem, to weszy truc z naparu (SHu). Czemerica to
trujny burian (SHu). Czemerica ma liście takie, co sie duje krowa tym, to je
otrujny burian (Tu). Por. ukr. *чимериця* ‘ciemnizyca biała Veratrum album L’,
‘ciemnizyca żółta Veratrum Lobellianum’, ‘ciemnizyca czarna Veratrum ni-
grum’ (Hrin IV, 451); pol. buk. *czemerycia* ‘środek odurzający’ (SBF 71); ukr.
buk. *чимериця* ‘trująca roślina’, ‘środek odurzający’ (H.K.); ślc. *čemerica* ‘cie-
mierznik (Helleborus)’ (sic!) (SSP I, 77), ogpol. *ciemnizyca/ciemierzycza* ‘ts.’.
- czentr** ‘centrum’ Źród.: ED, 24; Por. rum. *centru* ‘ts.’ (SRP, 98).
- czepечи** ‘dwa pręty przymocowane do grządzieli, służące oraczowi do kierowa-
nia pługiem, czepigi’ blp.: Czepечи som drewniane, a taraz maj mocki żelężne
(MO). Por. ukr. *чениза* ‘ts.’ (Hrin IV, 452); ogpol. *czepigi* ‘ts.’; ślciesz. *czepiga*
‘ts.’ (SGŚ VI, 44).
- czepić** ‘zdejmować welon (w obrzędzie weselnym)’ Źród.: I śpiwajom, i pijom, i po-
tem czepiom młoduche (ED, 146). No uże w końcu wiesiela nad ranem to sypiom
młode, czepiom, zaczepujom no schybujom jej welon z głowy (PBH, 192).
- czepinie** ‘oczepiny, obrzęd zdjęcia welonu pannie młodej’: Śpiewojcie uż te śpi-
wanki na czepinie (DPu). Por. grnśl., ślciesz. *czepienie* ‘ts.’ (SGŚ VI, 43). Zob.
też **oczepiny, zaczepiny.**
- czerek** ‘czyrak, wrzód’: Czerek mi na rynku się zrobił, jech ni mogła nic robić
(SHu). Por. ukr. *чєряк* ‘ts.’ (Hrin IV, 463); ogpol. *czyrak* ‘ts.’.
- czerep** ‘płytką z wypalanej gliny do pokrywania dachów, dachówka’ NSr, PMr,
Pr: To je czerep, tyn czerep je bardzo dobry na pokrywanie dachu (MO). Por.
ukr. *чєпен* ‘gliniane naczynie’ (Hrin IV, 456); ogpol. *czerep* ‘skorupa stłu-
czonego naczynia’, tech. ‘masa wypalonego wyrobu ceramicznego, z wyłā-
czeniem angoby i szkliwa’ (SJPSz I, 334); ślciesz. *czerepa* ‘naczynie na mleko’
(SGŚ VI, 45). Zob. też **czerepica.**
- czerepica** ‘płytką z wypalanej gliny do pokrywania dachów, dachówka’ DPu,
SHu, Tu: Wiatr zerwał czerepice, una rozbiła się, ale nacisk na czerepicy jesz-
cze w jenzyku polskim, bo Kołomyja wtedy była pot Polskom (COK, 135).

Szkoła nasza czerepicom pokryta (SHu). Por. ukr. buk. *черепиця* ‘ts.’ (H.K.); ros. *чепеница* ‘ts.’. Zob. też **czerep**.

czerniawa ‘ciemna: o burzy’ Źród.: A kiedy je taka wielka furtuna strielo i gyirmi i som takie czerniawy na niebie, że asz strach sie dziwać, to szycy ludzie uciekajom du domu z cariny (MO).

czernoglazik ‘biała owca mająca czarne obwódki wokół oczu’ SHu: Czernoglazik to owieczki, co majom takie czorne koło oczów, gwarimy, że oczy czorne, ale to tak koło oczów, to je (SHu). Por. ros. *черноглазый* ‘czarnooki, o czarnych oczach’ (WSRP II, 730).

czerpak ‘chochła, łyżka wazowa’: Czerpakom to sie naliwo zupy, albo wariechom (SHu). Por. ukr. *чернак* ‘ts.’ (Hrin IV, 459); rum. *ciorpac* ‘czerpak’; ogpol. *czerpak* ‘naczynie drewniane lub metalowe z trzonkiem lub uchem, służące do czerpania cieczy lub ciał sypkich’ (SJPSz I, 334); śl. *czerpak* ‘drewniane naczynie do nabierania mleka, woda’ (SGŚ VI, 46). Zob. też **wariecha**.

czertifikat de moarte ‘świadectwo zgonu’ NSr, PMr, Pr: Jak chtoż umri, to sie idze do swatu, wybrać tyn czertifikat de moarte (MO). Por. rum. *certificat de moarte* ‘ts.’. Zob. też **świadectwo prie szmierć**.

czertifikat de nasztere ‘świadectwo urodzenia’ NSr, PMr, Pr: Jak sie dziecko narodzi, to na drugi dzień tatko robi czertifikat de nasztere (MO). Musim zrobić czertifikat de nasztere (PMO, 166). Por. rum. *certificat de naștere* ‘ts.’. Zob. też **metryka**.

czzerwuny o szyi ‘błonnica, choroba dziecięca’ Źród.: Czzerwuny o szyi się liczy ciepłom charbatom, daje się pigułki asperyny i peramidony (ROM, 77).

czetina 1. ‘gałązka drzewa iglastego’: Czetina jako je fajna, to robiom na Boże Narodzynie takie fajne (NSr). 2. ‘suche igielki’ DPu, SHu, Tu, NSr, Pr: Czetina to krak ubrany, może być zieleunyj i suchyj, ale z igliczkami (Tu). Por. rum. *cétina* ‘choina, cetyna’ (SRP, 100); śl. *četina*, *četyna* ‘ts.’; śl. *czetyna* ‘ts.’ (SGŚ IV, 46). Zob. też **kriangia**.

czimir ‘szeroki, skórzany pas’ Tu: Griwny tatko trimie w czimiru, un tam chowie od dziecisków (Tu). Por. rum. *chimir* ‘trzos, szeroki skórzany pas z kieszeniami na pieniądze’ (SRP, 103). Zob. też **kure, kuriawa, ramięń**.

czimpoj ‘instrument dęty z miechem skórzanym, dudy’ DPu, Tu, NSr, Pr: Downo mieli te czimpoje w seli, taros ni wim (Tu). Por. rum. *cimpoi* ‘dudy’. Zob. też **gajdy**.

czkanie ‘czkawka’ Źród.: A czlowieka jak chyci to czkanie, to nie może sie zeprić (MO). Por. śl. *czkanie* ‘ts.’ (SGŚ VI, 61).

czkukwać ‘czkać’ PMr, NSr, Pr: Nie pristaje czkukwać (ROM, 78). Zob. też **nykać**.

czoban ‘pastuch owiec’: Czobany u nas pasom owcy i dojom (SHu). Czoban to najstarszy na owcy i bryndze robi (Tu). Ta owcy pasie czoban, i tym czobanom cinszko je żyć, bo uny cale lato z tymi owcami som na tłokach, i może być deszcz, może być zima, może być zlewa, no to uni ty owcy muszom iść paść (MO); **cioban**: Bacia sobie wybierał chłopców za ciobanów, może czterech, co pasom owce i jednego strungara (EK, 206). Por. rum. *cioban* ‘ts.’; ukr. *чабан* ‘ts.’; ros. *чабан* ‘ts.’.

- czolany** blp. 'część drewniana obwodu koła': Czolanami się obkladajom koleśa, ale taras to som fajtony i majom takie koliesy jag w maszynie (MO). Te czolany gotowało się w wodzie i cały był, teraz z kawałków robio (DPu). Takie mi kolkami się lunczom czolany (MO). Por. rum. *ciolănaș, ciolănel* 'kostka, kosteczka' (SRP, 107).
- czop** 1. 'ociosany koniec słupa, który wchodzi w podwalinę i w belkę górną' NSr, PMr, Pr: Czopy, no i na każdym słupie je zakriesane takie i to nazywajom, że je czop (MO). 2. 'umocowanie dolnego i górnego bieguna bramy, zawias': To som czopy i to się bilo jeden czop dolu, i się wieszalo, na ty zawiasy się kładło i tak się otwierala brama (MO). 3. 'korek u beczi, zatyczka' DPu, Tu, NSr, Pr: Prinieś mi czop dyrwany, aby zapchać diurkę beczi (Tu). Por. ukr. *чин, чопує* 'ts. 3.' (Hrin IV, 470); ogpol. *czop* 'ts. 3'; grnśl., ślczes. *czop* 'ts. 1-3' (SGŚ VI, 65-6). Zob. też **koczan, kołek, sztupeł**.
- czoplas** 'rowek, specjalnie robiony dla sadzenia ziemniaków' PMr: Co się markuje, a po tym marku tyn znak zostaje, to je czoplas (PMr). Tam do czoplasu dawajom ziemnioki (DPu). Por. rum. *ciopli* 'ciosać, ociosywać; przecierać się (między ludźmi)'
- czorba** 'zupa' Źród.: Zaczęło się lata trwające – concentrare – do czorby nasi przyzwyczaić się nie mogli, toteż dokupywanie chleba tysiące lejów pochłoneło (EK, 79). Por. rum. *ciorbă* 'ts.'
- czort** 'czart, diabeł' NSr, Pr, DPu: Tyn czort se maj ciśnie chwost, dzie nie trieja (MO). Un strazy dzieciacka czortem (DPu). Por. ukr. *чорт* 'ts.' (Hrin IV, 472); ślczes. *czert, czort* 'ts.', czad. *ciert* 'ts.' (SGŚ VI, 23-4). Zob. też **demon, dzitko, szatan**.
- czosk** 'narzędzie służące do wygarniania ognia z pieca chlebowego': Do szparhatu nadaje się sirhak, a do piecu czosk (SHu). Grań to czoskom ja wygrabuje (SHu); **ciosk**: Do pieca się dowo chlip i godzine się piecze, jak się upiecze, to cioskiem wyciungnieme chlip (ED, 83). Por. ślczes., czad. *ciosk* 'ts.' (SGŚ V, 100).
- czołko** 'czołenko, np. tkackie': Na to czołko się chybie i tym się robi płótno (MO). Por. ślczes. *czoł(n)ko* 'ts.' (SGŚ VI, 69).
- czuczac** 'siadać, do małego dziecka': Czuczaj sebe na stołeczku (DPu). Czuczaj tam na taboretke (SHu). Czuczaj taja (Pr). Por. rum. *ciuciuli* 'kulić się' (SRP, 109); ukr. buk. *чучаму* 'w zwrocie do małego dziecka – siadać' (H.K.).
- czuć** 1. 'słyszeć': A czuć to czlowiek może, to czuje uchami, że go chtoż wolol, no to un czuje, ale też jech czula, że w sele zgoriala kiemuś chalupa, albo się coś stalo (MO). Nie czuli takie słowo (Tu). Ja czujem, to Ukraińcy gwariom (SHu). Ty, co ot malusieńkich my czuli i co my na muzykach kiedyś tańcowali (COH, 129). Un ani nie chce czuć tego (ED 91). Czuli, że na Bobejce ktoś widziol, że się suszyły pieniądze (EK, 384). Ochrczilime ją, nazywa się Bernadeta; [...] 11 października – czulime tu smutne nowine na Simeczka [...] (EK, 88). 2. 'cuchnąc, śmierdzieć' Tu, PMr, NSr, Pr: Jakież minso się zepsulo no to też gwariom, że to minso czuć i uno nie je dobre (MO). Por. ukr. *чуму* 'ts. 1 i 2' (Hrin IV, 479); ślc. *čut* 'słyszeć; czuć, odczuwać' (SSP I, 85); ogpol.

czuć ‘doznawać wrażeń zmysłowych; niesob. w bezokoliczniku ‘coś się daje odczuć zmysłami (najczęściej o wrażeniach powonieniowych, zwykle nieprzyjemnych)’ (SJPSz I, 345); śl. *czuć* ‘słyszeć’, grnśl., śl. *czuć* ‘dawać się odczuć powonieniem najczęściej w sposób nieprzyjemny, przykry; cuchnieć, śmierdzieć’ (SGŚ VI, 80).

czudować ‘wydziwiać’ (ED, 24): Uni na tych muzykach tam czudujom (DPu). Por. śl. *czudować* ‘ts.’ (SGŚ V, 152-153).

czudy ‘złość’: Mamy na niego czudy, zabiłby go (NSr). Por. rum. *ciudă* ‘złość’.

czuła ‘owca lub krowa mająca małe uszy’ SHu, Tu, NSr, PMr, Pr: Chuła to krowa, cy owca jaka, ma małe uszy (Tu). Por. śl. *čula*, *čulena* ‘owca (koza) bez uszu lub z małymi uszami’; czad. *czuły* ‘o baranie: bezrogi’ (SGŚ VI, 81).

czumflinek ‘bosak, narzędzie do przemieszczenia drzewa w lesie’ DPu: Butuki czumflinkim trieja ciągać (DPu). Por. huc. *czofłynok* ‘żelazny klin z kołkiem, [nanizany na kółko], służący do szepiania kłoców przy zwożeniu drzewa’ (SHJ, 34); por. rum. *șoflânc*, *cioflânc* ‘ts.’, niem. *Schivlänk* ‘ts.’ (Rob, 109). Zob. **capina**, **hak**.

czupryna 1. ‘bujna grzywa nad czołem konia’ Źród.: No to taka czupryna fajna, kuń taki pokazuje, że fajny je, mo take frizure, a dziekiery ni mo (MO). 2. ‘ładne włosy – ogólnie’: Ale Wiolietta ma czupryne (DPu). Por. ogpol. *czupryna* ‘bujne, gęste włosy układające się swobodnie na głowie’ (SJPSz I, 347); ukr. *чуприна* ‘ts.’ (Hrin IV, 478); grnśl., śl. *czupryna* ‘włosy na głowie człowieka – zazwyczaj bujne, gęste, czasem sterczące lub zbyt długie’, grnśl. *czupryna* ‘grzywka nad czołem u konia i innych zwierząt’ (SGŚ VI, 81-82).

czyścić ‘kastrować samce zwierząt, sterylizować (barana, byka, knura, konia)’ DPu, Tu, NSr, Pr: To sie czyści pacioczki, ich sie czyści, kiedy som male, bo wtedy je nojlepi czyścić, a kunie tesz sie czyści (MO). Por. ukr. *чучмуму* ‘ts.’; śl. *czyścić* ‘ts.’ (SGŚ VI, 93-94). Zob. też **kastrować**, **wałoszyć**.

czyścić ‘piołun’ Źród.: Plotą je ze wszystkich polnych kwiatów i dodają wiele innych roślin: czosnek, kukurydzę, koper, witki wierzbowe, groch, ziemniaki, mirt, krwawnik, różę, miętę, malwę, rzepę (*rypiki*), piołun (*czyścić* – „gorzkie ziele na każdą ranę”) i owies (EK, 354). Por. ogpol. *czyścić* ‘roślina, Stachys’; śl. *čistec* ‘czyścić, Stachys’.

Ć

ćma ‘ciemność’ Źród.: Jag w nocy nie świci miesiunczek, to je strąśnie ćma (MO). Por. śl. *tma* ‘ciemność’ (MSPS, 48); grnśl., śl. *ćma*, *cima* ‘ts.’ (SGŚ VI, 97-98).

ćmić sie ‘ściemniać się’ Źród.: A jak sie ćmi, to każdy idzie du domu (MO). Por. grnśl., śl. *ćmić sie* ‘ts.’ (SGŚ VI, 102-103).

ćmil ‘trzmieł’ Źród.: No ty ćmile, takie to wielkie, jag my byli mali, tag my sie tego boli, bo gwarili, że jak tyn ćmil ukunsi, to że czlowieg umri (MO). Por. ukr. *чміль* ‘ts.’ (Hrin IV, 467); śl. *ćmiyl* ‘ts.’ (SGŚC 77).

ćwiek zob. **ćwok**.

ćwik zob. **ćwok**.

ćwikiel 'trójkątny kawałek materiału wszyty pod rękawem koszuli' NSr, PMr, Pr: Ćwikle szyli, aby nie ścisnęło człowieka rynkow (MO), Por. grnśl., śl. *ćwikiel* 'ts.' (SGŚ VI, 110).

ćwirczek 'świerszcz' Źród.: Ty ćwirczki, to uny wieczór tak ćwirkać (MO). Por. śl. *cvrčok* 'ts.'; cz. *cvrček* 'ts.'; grnśl., śl. *ćwirczek* 'ts' (SGŚ VI, 106). Zob. też **świerszcz**.

ćwok 'gwóźdź': Prinieś mi ty ćwoki z główkami (DPu); **ćwiok**: Wieszadło to takie, jak ćwiok przybity i tam kawałek porwózka (NSr). Rąfy do kolesa się przybijają ćwiokami (MO); **ćwiek**: Ćwiekami się przybijają deski do podłogi (MO); **ćwik**: Ćwików koło chałupy zawsze trzeja (MO). Por. ogp. *ćwiek* 'gwóźdź z szeroką, płaską lub wypukłą główką' (SJPSz I, 354); ukr. buk. *у́вук* 'ts.' (H.K.). Zob. też **klinek**.

D

dach na kopińcu fraz. 'ruchomy dach na czterech słupach, do składania siana' Źród.: A dach na kopińcu je i tam som w słupach nawiertane dziury i kolki, i można go sunąć, jag je mało siana, to maj dolu, a jak chce człowiek maj mocki siana nachybać, to trzeja go posunąć do góry i się tam trimie siano (MO).

dać diworc fraz. 'o małżeństwie: rozwieść się' NSr, PMr, Pr: No to u naz gwariom, że na się rozeszli i nie siedzom, ale už jak tag i tag, że nie siedzom, no to usz dowajom diworc potem i usz się roschodzom chet (MO). Por. rum. *a da diworț* 'ts.'

dać na zadek fraz. 1. 'cofnąć' Źród.: Dzygareg, jak ci idzie za chytro, to go trzeja dać na zadek (MO). Por. rum. *a da înapoi*. 2. 'zwrócić' Źród.: Jak ot kiego cośika weźniesz, to musisz mu to dać na zadek (MO). Potem jag una pytała, doł ji na zadek (ED 150).

dać telifon fraz. 'zadzwoń' NSr, PMr, Pr: Jech dała telifon do roboty i jech powiedziała, że dziśka nie pridem, dej mi telifon i ci powim, co możesz robić (MO). Por. rum. *a da telefon* 'ts.'

deka 'narzuta na łóżko z wełny, koc' NSr, PMr, Pr, DPu: Deke się robi z wełny (DPu). To jezd deka, ty deki się zaścielo na pościel (MO). Por. niem. *Decke* 'ts.'; śl. *deka* 'ts.'; ukr. buk. *дека* 'kołdra i inne znaczenia' (SBH, 90); grnśl., śl. *deka* 'ts.' (SGŚ VII, 10-12). Zob. też **dżerha**.

demon 'czart, diabeł' PMr: O tych demonach lepi nie spominać, wołałkiery człowiek to je czysty demon (MO). Por. ogp. *demon* 'ts.'; śl. *démon* 'ts.'; rum. *demon* 'diabeł, szatan, czart'; ukr. *демон* 'ts.' (Hrin I, 366). Zob. też **czort**, **dżitko**, **szatan**.

deptać ogp. Zob. też **ciapnąć**.

deres zob. **deresz**.

- deresz** 1. 'koń o sierści karej, gniadej lub kasztanowatej, z domieszką włosów białych' PMr, NSr, Pr: U nas deresz je, chodź jest ciemny, a chodź jest jańszy (MO); **deres** 2. 'biały koń' DPu: Szycki biole koni to deresy (DPu). Por. ogpol. *deresz* 'ts. 1'; grnśl. *deresz* 'koń o sierści jasnopopielatej' (SGŚ VII, 22). Zob. też **bioły kuń**, **szimel**.
- deskurkać sie** 'radzić sobie' NSr, PMr, Pr: Czlowieg, jak sie deskurko, no to maj lachko mu je w życiu (MO). Por. rum. *a se descurca* 'ts.'
- dieckij sadik** 'przedszkole' DPu, SHu, Tu: Moje dziecko chodzi tam do dieckoho sadika na cały dzień i tam dawajom jeść (Tu). Dieckij sadik u nas w seli je (Tu). Por. ros. *детский сад* 'ts.'. Zob. też **grydynica**.
- diee!** 'odganianie konia' Tu, PMr, Pr: Por. rum. *de* 'wio! (przy poganianiu zwierząt pociągowych)'. Zob. też **hyj**, **hyj!**, **wje dali!**
- dniczka** 'jutrzenska' NSr, PMr, Pr: A ta dniczka, jag už zachodzi, to gwarior, usz sie bedzie robić dzień (MO).
- dobnia** 'duży drewniany młot: Prynieś dobnie, mi trieja (DPu). Szczypali sie kierom i dobniom na metry dyrwa, to tag iszli, asz po górach i siedzieli, i po miesiuncu w tej robocie była koliba dolu, była glina (MOM, 225). Por. ukr. *дoвбня* 'ts.' (Hrin I, 401).
- dobytek** 'inwentarz żywy (zwierzęta domowe) i nieruchomość gospodarcza': Un ma dobytek bogaty (DPu). Ale dobytku ma dużo (DPu). Por. ogpol. *dobytek* 'ts.'; ślc. *dobytok* 'bydło, trzoda, dobytek' (SSP I, 118); grnśl., *dobytek* 'ts.', ślciesz. *dobytek* 'ts.', 'inwentarz żywy (zwierzęta domowe)' (SGŚ VII, 80-81).
- dochtor** 'ten, kto kastruje zwierzęta domowe, kastrator' SHu, NSr, Pr: Dochtory chodzo, taj wyriezujō (NSr). Zob. też **sanitar**, **weterinar**. 2. 'lekarz': Ja sama dochtor, mnie nie cza dochtora (DPu). Potem był jakiż dochtor w Solce, Oswald Żyd (MOM, 228). Por. ogpol. doktor 'lekarz' (SJPSz I, 417); ślc. *doktor* 'lekarz' (SSP I, 124-125); grnśl., ślciesz. *doktor, doktór, dochtor* 'lekarz', ślciesz. *świński dochtór* 'weterynarz' (SGŚ VII, 105).
- dochtor od oczy** 'okulista': Dochtor od oczy to je w Storożyńcu, u nas nimo (DPu).
- doczuć** 'dowiedzieć się, dosłyszeć' (ED, 21): Doczuł jech, że umriła Hanka (Tu). Por. ukr. *доцyтyти, доцyвaтyти* 'dobrze słyszeć, dosłyszeć' (Hrin I, 437); ślc. *do-čut'* 'dosłyszeć, usłyszeć' (SSP I, 119); jabł. *doczuć* 'dosłyszeć' (SGŚ VII, 87).
- do dnia** 'pora dnia przed wschodem słońca, przedświt' Źród.: A do dnia sie staje, wtedy jak czlowieg mo iść do miasta, albo w lecie kosary stowajom do dnia by iść kosić (MO). W Wielki Piątek do dnia rano, żeby sie strupy, szkraby nie chyciły, idom do źródła albo potoku (EK, 346). Por. ukr. buk. *додня, доднини* 'ts.' (SBH, 98).
- dohot** zob. **dziechć**.
- dokuczać** ogpol. Zob. też **dopikać**.
- dolinian** 'mieszkaniec Nowego Sołońca, nazywany tak przez mieszkańców Pleszy' NSr: Uni na nas doliniany gwarior, a my na ich plieszany (NSr). Zob. też **sołończan**.

- dołu seła** ‘dolny koniec wsi’: Dołu seła je potuczek (Tu). Por. śl. *dolu, dole* ‘w dół, na dół’; ukr. *цело* ‘wieś’.
- doma** ‘w domu’: Jag ni ma nikiego doma, to dźwirie som zamkniunte. Jutro nie bedem doma (MO). Por. ukr. *дома* ‘ts.’ (Hrin I, 418); śl. *doma* ‘ts.’; cz. *doma* ‘ts.’; grnśl., śl. *doma, dōma* ‘ts.’ (SGŚ VII, 114-5).
- domajszy** ‘domownik’ Źród.: Jag je mocki gości, to sie gwari, że pirszeroz bedom jeść goście, a potem domajsi (MO). Kiedy jech przisła, ci domajsi byli zrychtowani na wesiele (ED 101).
- domejszy** ‘domowy’ Źród.: Koszula domejszego robienia (COE, 92). Dalej zakładały kobiety długie, lniane, białe koszule *domejszego robienia*, z większym wycięciem niż w męskich z przodu (EK, 255). Por. jabł. *domajszy* ‘zrobiony w domu, u siebie, domowym sposobem; domowy’ (SGŚ VII, 117).
- dopiec** ‘dokuczyć’ Źród.: Jak som dzieci w chalupie takie puste, ci pustujom, to gwariż, no usz tag mi ty dzieci dopiekly, że ni możem wytrimać (MO). Por. ogpol. *dopiec* ‘ts.’
- dopikać** ‘dokuczać’ Źród.: A nas ciasami dopikajom sumsiady (MO). Por. ukr. *доникаму* ‘ts.’ (Hrin I, 423), Zob. też **dokuczać**.
- doprowdy** ‘naprawdę’: Jo doprowdy pridem (SHu). Por. ukr. *донправду* ‘rzeczywiście’ (Hrin I, 424); grnśl., śl. *doprawdy* ‘ts.’ (SGŚ VII, 131).
- dostać** 1. ‘dostać’ Źród.: Można dostać pismo, leje. Może dostać dziecko bitki i mu gwarisz, sieć cicho, bo dostaniesz bitki (MO). 2. ‘osiągnąć’ Źród.: Dej mi stolęg, naj wyjdem chore, bo ni możem tego dostać (MO). Por. ukr. *доцмавам* ‘ts.’ (Hrin I, 430); ogpol. *dostać* ‘ts.’; śl. *dostat* ‘ts. 1’; grnśl., śl. *dostać* ‘ts.’ (SGŚ VII, 143-151).
- dozgunić** 1. ‘dogonić’ NSr, PMr, Pr: Dozgunić można kiegoś, tag leciol, aż go dozgunil (MO). 2. ‘odrobić zaległości w pracy, uzupełnić braki’ Źród.: Wczora my malo zrobili, ale dziska tag my robili, że my dozgunili to, co wczora nie zrobili (MO). Por. ogpol. *dogonić* ‘ts.’
- dozierać** ‘pilnować’: A dozierać można i chudobe (MO). Dozierajom starszych ludzi wnuki (SHu). Por. ukr. *дозупаму* ‘ts.’ (Hrin I, 411); śl. *dozerat* ‘ts.’; cz. *dozírát* ‘ts.’; śl. *dozdrzyć / dojdzdrzyć* ‘ts.’ (SGŚC 82); grnśl. *dozdzić, dozdzić, dozdzić, dozdzić* ‘ts.’ (MSGŚ 48); jabł. *dozierać* ‘pilnować, doglądać, opiekować się’ (SGŚ VIII, 164).
- drabina** ‘dwie żerdzie drewniane z poprzecznymi szczeblami, za które zakłada się siano’ DPu, SHu, Tu, NSr, Pr: Za drabine siano sie kładni (SHu). Nad żodeszczem je drabina, a za drabine sie daje siano chudobie (MO). Por. ukr. *драбина* ‘ts.’; ogpol. *drabina* ‘w stajni: dwie żerdzie drewniane z poprzecznymi szczeblami, za które zakłada się siano dla konia’ (SJPSz I, 446); grnśl., śl. *drabina* ‘ts.’ (SGŚ VIII, 13). Zob. też **jaśli**.
- drabiny** blp. ‘drabiny wozu’: Drabiny som zrobione z bukowego driewa i se kładom do fury, fajtona (MO). Por. ogpol. *drabina* ‘ts.’ (SJPSz I, 446); grnśl., śl. *drabina* ‘ts.’ (SGŚ VIII, 12).

dragar ‘sosrąb, podłużna belka, która idzie pod belkami pułapu wewnątrz izby’: Dragar to je pod powałom, trimie popiecne podwaliny (SHu). Por. ukr. buk. *δραγαρβ* ‘ts.’ (SBH, 102); śl. *tragarz* ‘ts.’ (SGŚC 302); pol. reg. *tragarz* ‘ts.’ (SJPSz III, 521). Zob. też **swółok**.

dranica ‘niefugowane deseczki do krycia dachu’: Dranica dlatego, że sie drze z drzewa: jodły, świerka, smerek, bez synków (DPu). Dranicy robiom z jodła, smereka, jak skóra cieniutka, to idzie na dranicy, a jak hruba, to nie (SHu). Moja chałupa to je dranicami nakryta (SHu). Dranicy z jodłowego je, która się szczypie, bo jak ma guzy, to nie idzie na dranicy (NSr). Na zewnątrz był obity dranicami – schów dla milionów robactwa i pajaków różnego rodzaju (EK, 59). Przy dostatku surowca drzewnego dachy kryto gontem (*dranicami*) (EK, 230). Dach się stawiało na krokwiach i kładło się dranice (EK, 234). Por. ogpol. *dranica* ‘ts.’; ukr. *δρανущя* ‘ts.’ (Hrin I, 445); rum. *draniță* ‘dranica, gont’.

draperija ‘karnisz’ NSr, PMr, Pr: Draperija, tak sie nazywie po rumuńsku, tag i my gwarime (MO). Por. rum. *draperie* ‘ts.’; ogpol. *draperia* ‘tkanina ułożona w dekoracyjne fałdy, stosowana zwykle jako ozdoba wnętrza, np. w postaci zasłony, portier’ (SJPSz I, 448); śl. *drapéria* ‘draperia’ (SSP I, 145); cz. *drapérie* ‘draperia’ (SCzS 113). Zob. też **karniza**.

dratwia ‘nitka przygotowana do robienia na drutach’: Dratwia to taka nitka, už ssukowana w jedną, gotowa do plecienia (SHu). Por. ukr. *δпамва* ‘ts.’ (Hrin I, 441), ogpol. *dratwa* ‘nić konopna lub lniana nasyciona smołą i nawoskowana, używana przez szewców i rymarzy’ (SJPSz I, 449), grnśl., śl. *dratwa*, *dratwia* ‘gruba nić szewska do szycia skóry’ (SGŚ VIII, 24-5), śl. *dratwa* ‘dratwa’ (SSP I, 146), cz. *dratev* ‘dratwa’ (SCzP 113).

driewo ‘drewno przeznaczone do budowy’ Źród.: Driewo sie narychtuje, sie go niecho, aby wyschło, a potem sie stawio chalupe (MO). Por. ogpol. *drzewo* ‘materiał otrzymany ze ściętego drzewa po usunięciu kory i gałęzi, używany jako budulec, w przemyśle drzewnym itp.; drewno’, ‘materiał opałowy ze ściętego, popiłowanego i porębanego drzewa; drewno’ (SJPSz I, 463); grnśl., śl. *drzewo* ‘materiał pochodzenia roślinnego, przeznaczony do budowy domów, produkcji różnych sprzętów i przedmiotów domowych i gospodarczych (...), oraz w postaci niewielkich kawałków do palenia w piecach; drewno’ (SGŚ VIII, 77).

driewo do stawiania fraz. ‘belka w scianie, okorowana’ PMr: Driewo do stawiania, naskładane tam, czako, jako bydeme chalupe dźwigać (PMr).

driewo kriesane fraz. ‘obrobiona belka’: Driewo kriesane je maj drogie (SHu).

driewo krynte fraz. ‘drzewo powykręcane, karłowate’: I takie driewo krynte, to nie je dobre na nic, to chyba jacy na dyrwa (MO).

driewowy ‘drewniany’ Tu: Driewowy u nas robiom szopy (Tu). Por. śl. *drevový*, *drevný* ‘drzewny’ (SSP I, 147).

drobny deszcz ‘mżawka’ Źród.: To taki drobny deszcz, a tyn drobny deszcz casem tak dlugo trimie i ni ma nic pogody (MO).

- dropać piórka** fraz. ‘drzeć pierze’ Źród.: Ta dropać piórka, z gynsi sie dropajom na poduszki (MO);
- driopanie piórek** fraz. ‘darcie pierza’ Źród.: Tradycyjnym wspólnym zgromadzeniem kobiet jest darcie pierza (*driopanie piórek*), a także wyrabianie *płatków* – szmatek na *koce*, podczas których dużo się opowiada, żartuje i śpiewa (EK, 264).
- drugi tatko** ‘ojczym’ Źród.: Ojczyma zwie się najczęściej drugim tatkiem (EK, 170).
- drugieroz** ‘po raz drugi’ Źród.: Jak pridzie drugieros, to go nie primim (MO). Por. ukr. buk. *дpyзyї паз* ‘ts.’ (H.K.); śl. *opól.*, *jabł.* (*na*) *drugi raz* ‘następnym razem’ (SGŚ VIII, 54).
- druk** ‘paważ’ DPu, Tu: Druk pritrimume siano, jak zwozim (Tu). Druk kładni się na snopki i tak trieja wozic, aby fura równo szła (DPu). 2. ‘dyszal wozu’. Por. ukr. *дpyк, дpyк* ‘gruba pałka, gruby kij’ (Hrin I, 449-450); śl. *drúk* ‘drag, kół’ (SSP I, 150). Zob. też **dyszal, pawuns**.
- drumul slowacilor** ‘nowo wybudowana droga prowadząca do Nowego Sołońca’ Źród.: Nowo wybudowaną drogę do tej wsi określają mianem drumul slowacilor (PBE, 88). Por. rum. *drumul slowacilor* ‘ts.’
- drunczek** ‘drag w drabinie wozu’ Źród.: Drunczki som robiune z bukowego driewa (MO). Por. ukr. buk. *дpyчok* ‘ts.’ (H.K.); śl. *drúćik* ‘drag, kół’ (SSP I, 150).
- druszka** ‘druhna na weselu’: Druszka to na wiesielu, kładnom kwiotki družbom, szyckim ludziom (Tu). Druszki tesz som dwie i w sobote rano sie schodzm do mlodej, i druszki ubierajom tych družbów mirtom, i idom całym selem po pytaniu, a w niedziele rano, jag idom už do ślubu, to družby wiadom mloduche, a druszki wiadom mlodego (MO). Por. rum. *drușcă* ‘ts.’; ukr. *дpyжка* ‘ts.’ (Hrin I, 448); grnśl., śl. *druszka* ‘jedna z panien towarzyszących pannie mlodej podczas obrzędu weselnego; druwna’ (SGŚ VIII, 63).
- družba** ‘kawaler towarzyszący panu mlodemu do ślubu’ Źród.: A družby som dwa, družby idom po pytaniu, w niedziele rano chodzm z mlodym za nanaszkami, a do kościoła wiadom mloduche (MO). Por. ukr. *дpyжба* ‘ts.’; ogpól. *družba* ‘mężczyzna, zwykle rówieśnik pana mlodego, towarzyszący mu do ślubu’ (SJPSz I, 461); śl. *družba* ‘družba’ (SSP I, 150); grnśl., śl. *družba* ‘jeden z kawalerów towarzyszących panu mlodemu podczas obrzędu weselnego’ (SGŚ VIII, 62).
- drymba** ‘drumla’ DPu, Tu, NSr: I na drymbach grali na tych muzykach (Tu). Por. ukr. *дpyмба* ‘harmonijka ustna’ (Hrin I, 442); rum. *drâmbă* ‘drumla’.
- drywutnia** ‘pniak do rąbania drzewa’ DPu, Tu: Do drywutni roz uderił i masz driewa na całe zime (Tu). Por. ukr. *дpyвiтня* ‘ts.’ (Hrin I, 444); pol. reg. *drewnutnia* ‘pomieszczenie, w którym się rąbie i składa drwa przeznaczone na potrzeby gospodarstwa domowego; drwalnia’ (SJPSz Sup 19); grnśl., śl. *drewutnia* ‘szopa na drzewo’ (SGŚ VIII, 35). Zob. też **klotek**.
- duchać** ‘dmuchać’ Źród.: Jag jedzynie jezd gurunce, to sie ducho, albo jak sie kładzie ogień i nie chce gorieć, to trieja go poduchać, aby goriol (MO). Por. śl. *dúchat* ‘dmuchać’ (SSP I, 153); śl. *duchać* ‘dmuchać na gorące; studzić’, śl. *duchać*, *jabł.* *duchać* ‘dmuchać; dymać miechem w celu podsycenia ognia’ (SGŚ VIII, 87).

- duczka** ‘piłka’ Źród.: To je duczka i duczkom dzieci sie lubiom bawić (MO). Jak my się bawili w duczki w szkole, ta i jedyn chłopiec uderzył duczke nogom, udarila drugiego chłopca po glowie (ED 142). Zob. też **hapuga**, **mjacz**.
- duć** ‘wiał, dmuchać’ Źród.: I tak gwariom, że ale dziška cały dzień dul wiater, a tesz trieja duć do kiszaków, jak sie robi, aby dziwieć, czy nie som pukniune (MO). Por. śl. *dút* ‘ts.’; ukr. *диму* ‘ts.’ (Hrin I, 458); śl. *duć* ‘o wietrze: wiał, dąć’ (SGŚ VIII, 89).
- dudy** ‘mankiety u koszuli’: Dudy są wyszywane i zapinają się na gumbiczek (DPu). Por. ukr. *дяду* ‘mankiety na rękawach koszuli’ (Hrin I, 453); huc. *dudy* ‘mankiety kobiecej koszuli, we wschodnich wsiach, też męskiej’ (SHJ, 49). Zob. też **lamcy**, **manżeta**.
- dulczy pochar** ‘zwyczaj zbierania datków dla nowożeńców’: No jak jest wiesiele, to zbirajom na dulczy pochar (PBH, 192). Na wesele zbierajom dulczy pochar (DPu); **dulczy puchar**: Ten, który wypije dulczy puchar, płaci pieniądze (EK, 284). Jak wynika z relacji, pierwotnie rytuał *dulczego pucharu* miał rekompensować przede wszystkim koszty związane z organizacją wesela (EK, 285). Por. rum. *dulce* ‘słodki’ *pahar* ‘szklanka, kieliszek’.
- dulczy puchar** zob. **dulczy pochar**.
- dumoć** 1. ‘rozmyślać, zastanawiać się, medytować, marzyć’: I tak casem czlowieg w nocy nie może spać i dumie (MO). 2. ‘mieć zamiar’: My dumomy prijdź do was w pjuntek (SHu). Por. ukr. *думати* ‘ts.’; ogpol. *dumać* ‘ts. 1’ (SJPSz I, 467); grnśl. *dumać* ‘rozmyślać, medytować nad czymś’ (SGŚ VIII, 93); śl. *du-mat* ‘dumać, rozmyślać, medytować’ (SSP I, 153). Zob. też **myślić**.
- dunga** 1. ‘kleпка becзки’: Beczki robi sie z dungi, na seli je taki chlop, co robi te dungi (DPu). 2. też jako przezwisko o kimś skrzywionym: Chodzisz jak dunga, kriwo, pomału (SHu). Por. śl. *dúha* ‘kleпка’ (MSPS, 127); śl. *jabł.*, czad. *daga* ‘ts. 1’ (SGŚ VII, 34-6). Zob. też **biednorka**, **kleпка**.
- dureństwo** ‘głupstwo’ Źród.: Takie straszne dureństwo zrobili, poszli do światu, niechali swoje gospodarstwa (EK, 134). Zob. też **durnica**.
- durić** 1. ‘okłamywać kogoś, żartować z kogoś’ Źród.: Durić to można na pirszego kwietnia, to duriom jeden drugiego, albo chtoś ci nagwari różne i potem sie śmieje, że ci zduril (MO). 2. ‘wariować’ przen.: Mosz telo roboty, że ci sie przychodzi durić (MO). Por. ukr. *дурити* ‘okłamywać kogoś’ (Hrin I, 457).
- durnica** ‘głupstwo’: Czasami czlowieg narobi durniców i potem banuje, albo też maj gwariom, że była jech w mieście i jech zmarnila leje na różne durnicy (MO). Durnice gwarisz (SHu). Por. ukr. *дурниця* ‘ts.’ (Hrin I, 457). Zob. też **dureństwo**.
- durny** 1. ‘człowiek umysłowo chory’ NSr, Pr: No to gwariom, że to je durny (MO). 2. ‘głupi’ Źród.: Taki czlowiek casem un nie je durny, ale coź narobi, to też gwariom, że tyn zduriol i narobil durniców (MO). Por. ukr. *дурний* ‘ts.’ (Hrin I, 457); ogpol. *durny* ‘niemądry, nierozsądny, głupi, naiwny’ (SJPSz I, 468). Zob. też **glupi**.

- dursłak** ‘durszlak, cedzak’: Durślak kupujem na bazari, to je takie z blachi, aby cedzic tam syr (Tu). Por. niem. *Durchschlag* ‘ts.’; ogpol. *durszłak* ‘ts.’; grnśl., ślciesz. *durszłak* ‘ts.’ (SGŚ VIII, 99).
- dusz** ‘prysznic’: W lecie, kiedy je tak ciepło, to asz sie chce zrobic dusz (MO). Zrobil jech dusz (PMO, 164). Dusz maj taros robiom, downo nie było (SHu). Por. rum. *duș* ‘ts.’; ukr. *дущ* ‘ts.’.
- duszane** ‘(żelazko) z duszą’: Downo były takie duszane, taros už nimo takich prasków (SHu). Por. opol. *duszane* ‘ts.’ (SGŚ VIII, 101); ogpol. *dusza* ‘sztabka żelaza wkładana po rozżarzeniu w żelazko dawnego typu i powodująca jego nagrzewanie się’ (SJPSz I, 469).
- duszmań** ‘nieodobra, zła osoba’ Pr: Duszmań tam żyje, ale nie gwari z nikim (Pr). Por. rum. *dușman* ‘wróg, nieprzyjaciel’; ukr. *душман* ‘osoba, która naciska, wymusza’ (Hrin I, 460).
- duszynie** ‘kaszel’ Pr: Na duszynie się biere miód pczoły i mliko słodkie, wariune z masłem (ROM, 78). Zob. też **chripota**.
- duszynie osła** ‘koklusz’: Na duszynie osła nie ma liku; dziecko musi być w ciepłym pokoju i prenoszany za jakiś czas bez kotar (ROM, 38). Por. rum. *tuse măgărească* ‘ts.’ (ROM, 78).
- dwacatka** ‘komitet kościelny składający się z 20 osób’ Źród.: Po zakończeniu kolędy bratkwie zbierają się u kogoś z dwacatki i liczą zebrane pieniądze, które oddają skarbnikowi i kościelnemu na potrzeby kościoła (HK, 73). Por. ukr. buk. *двадцятка* ‘ts.’ (H.K.); ślc. *dvadziatka* ‘dwudziestka’ (SSP I, 156); ślciesz. *dwacatka* ‘rzeczownikowe określenie liczby 20’ (SGŚ VIII, 103).
- dwasto** ‘dwieście’: Kiedyż za tych dwasto lej se móg kupic pore striewików, a tarazyka jacy paczek siarników (MO). Dwasto ludzi było na tym weselisku (DPu). Por. ukr. *двіцми, двіцма* ‘ts.’; ślc. *dvesto* ‘dwustu; dwieście’ (SSP I, 157); opol. *dwasta* ‘liczebnik główny oznaczający liczbę 200’ (SGŚ VIII, 105), grnśl., ślciesz. *dwiesta* ‘liczebnik główny oznaczający liczbę 200’ (SGŚ VIII, 107).
- dwornik** ‘zwierzchnik gminy wiejskiej’: A tyn dwornik rosказowol ludziom, co mieli w sele i go mus było sluchać, ale taraz už ni ma dwornika, taraz je primar (MO). Por. ukr. buk. *двірник* ‘ts.’ (H.K.).
- dychać** ‘oddychać’: Cinszko mi je dychać (DPu). Por. ukr. *дихаму* ‘ts.’ (Hrin I, 385); ogpol. *dychać* ‘oddychać, oddychać głośno, z trudem’ dyszeć, sapać’ (SJPSz I, 480); grnśl., ślciesz. *dychać* ‘oddychać’ (SGŚ VIII, 114); ślc. *dýchat* ‘ts.’ (SSP I, 161-162).
- dychawica** ‘astma’: Un tak słabował, nie mógł dychać, bo mniał dychawicy (Tu). W seli dychawice ma Bazyl (SHu). A na te dychawice to jest sie wyliczyć cinszko (MO). Por. ogpol. *dychawica* ‘ts.’; ślc. *dýchavica* ‘ts.’; ukr. *дихавиця* ‘ts.’ (Hrin I, 385).
- dyliny** ‘podłoga w chlewie’: Dyliny z desek lub z brewien (DPu). U nas w chliwi to je dyliny (SHu). Por. czad. *dyliny* ‘podłoga’ (AJŚ III, 368); niem. *Diele*

(JSiat, 81); grnśl., ślczes. *dylina, delina* ‘podłoga z drewnianych desek’, ‘deska drewniana przeznaczona na podłogę’ (SGŚ VIII, 119).

dymbić ‘wyprawiać skórę’: Dymbiom skórę u nas na seli i robiom kozuchy z tego (Tu). Por. ukr. *дыбуму* ‘ts.’ (Hrin I, 451).

dymbinie ‘wyprawianie skóry’ Źród.: Dymbinie gwariom, że sie dymbi szkóra (MO).

dymnik ‘urządzenie do odprowadzania dymu, np. rura, komin’ SHu, Tu: Na kuchni to je dymnik, aby dym wychodził, no downo to dym w chalupi sie trimał (Tu). Por. ogpol. *dymnik* ‘przewód wentylacyjny wykonany z desek, wystający ponad dachem, mający nad wylotem dwuspadowy daszek’ (SJPSz I, 484); grnśl., jabł. *dymnik* ‘przewód kominowy, komin’ (SGŚ VIII, 121). Zob. też **kumin**.

dyneczko zob. **dynko**.

dynko 1. ‘pokrywka’: To je dynko do beczki (DPu). Dynkiem ja prikriwam tyn dzbanek (SHu); **dyneczko**: Żeby tam nie padało różnych tam brudów, to dajem dyneczko zwirchu na dziżeczke (DPu). 2. ‘drewniane denko do wyłożenia mamałygi’ SHu, Tu: Mamalige na dynko dajim i riżem nitkom, i tak je (DPu). Por. ukr. *денечко* od *дно* ‘ts.’ (Hrin I, 367); ogpol. *denko* ‘dolna albo górna ścianka (powierzchnia) niewielkiego przedmiotu o walcowatym (zwykle) kształcie’ (SJPSz I, 380); grnśl., ślczes., jabł. *dynko, denko* ‘pokrywka, wieko, często drewniane, do przykrywania pojemników i naczyń’, grnśl., jabł. *dynko* ‘pokrywka naczynia kuchennego, garnka, dzbanka’ (SGŚ VII, 18).

dyno ‘przednia i tylna deska wozu’ NSr, PMr, Pr: Dyno każdy wóz mo. Dyno z priodku i ze zadku (MO).

dyrwo ‘drewno służące do palenia w piecu’: No a dyrwa, to takie porumbane na dyrwa i sie kladzie z nich ogiń, aby gorialo i aby si warila jeść (MO). Pilowac dyrwo trieja na krosnach, to maj trimie tam, i dyrwo nie ucieka (Tu). Por. ogpol. książk. *drwa* blp. ‘kawałki drzewa porąbanego na opał’ (SJPSz I, 461); jabł. *drwo* ‘kawałek drzewa na opał; polano, szczapa’ (SGŚ VIII, 65).

dyszal ‘dyszal wozu’: Dyszli to robił sam (SH). Każdy wóz musi mieć dyszel, a kunia sie priewiunzuje do dyszla i dyszel musi być mocny, aby sie nie zlumul (MO). Por. ogpol. *dyszal* ‘ts.’, ukr. *дишель* ‘ts.’ (Hrin I, 385); grnśl., ślczes. *dy-szel* ‘ts.’ (SGŚ VIII, 125). Zob. też **druk**.

dyszlik zwykle w l.mn. ‘rodzaj krótkiego, podwójnego dyszla’ PMr: U nas kunie sie zapriungo na dwa dyszliki (MO). Por. opol. *dyszlik* ‘zdrobnienie od dyszel’ (SGŚ VIII, 125).

dywan ‘wersalka’ DPu, SHu, Tu: Pokrywało to kupne z magazynu, ruskie na dywan (Tu). Por. ukr. *диван* ‘ts.’.

dzer ‘serwatka’: Dzer robiom jak bryndze (Tu); **dzyr**: Dzyr jako wychodzi, to uże ni dobry jeść, trieja świni dać (Tu). Dzyr to wyciekuje z syra, riodkie (Tu). Por. ukr. *дзеп* ‘ts.’ (Hrin I, 378); rum. *zer, zăr* ‘serwatka’; ukr. buk. *дзеп* ‘serwatka z krowiego i owczego mleka’ (H.K.). Zob. też **syrowotka**.

dziadeczki ‘bratki, *Melampyrum nemorosum*’ DPu, SHu, Tu: Dziadeczki som różne w kolory kwitnom (SHu). Zob. **wytriszczoki**.

- dziadko** ‘dziadek’ NSr, PMr, Pr: Dziadko mi gwaril mocki bajków (MO). Mój dziadko był na wojnie i fajno rozkazuje, jako tam było (SHu). Por. czad. *dziadko* ‘ts.’ (SGŚ VIII, 131); ślc. *dedko* ‘dziadzio, dziadziuś’ (SSP I, 92).
- dziaduch** ‘siano, które podczas Wigilii leży pod stołem, na św. Jana spala się je’ Źród.: Rano część siana wynosi się na podwórko i spala. Jest to tzw. *dziaduch* (HK, 73). Najczęściej są to kocianki święcone w Kwietną Niedzielę, zioła święcone w dniu Matki Boskiej Zielnej i w Serce Jezusa, ziarna, jakie chłopcy rozrzucają w Nowy Rok, chodząc po siociu, oraz ziarno wymłócone z wigilijnego dziaducha i z zostawionej na polu kęпки najładniejszych kłosów (EK, 211). *Dziaduch* stawiany był powszechnie w wigilijnej wielkiej chałupie w Pleszy jeszcze w pierwszych latach po zakończeniu II wojny światowej (EK, 328). *Dziaducha* przechowywano do Trzech Króli (EK, 328). Por. ukr. *diðyx* ‘ts.’ (Hrin I, 389).
- dziaka** ‘kurtka’ NSr, PMr, Pr: U naz gwarioru dziaka i chłopcy i dziwciacka, to kupujom se ty dziaki (MO). Musim kupić se dziake na zime (PMO, 164). Por. rum. *geacă* ‘ts.’. Zob. też **kurtka**.
- dzianta** ‘torba’ NSr, PMr, Pr: Do dzianty to se kladom zakupy, cy jag gdzież idziesz, to bierz do dzianty, co ci trieja (MO). Por. rum. *geantă* ‘ts.’. Zob. też **tanistra, taszka, torba, trajsta, trajstra**.
- dzianteczka** ‘torebka dziecięca’ NSr, PMr, Pr: To male dziwczacka majom dzianteczki, bo usz ty maj wielkie, to majom poszety (MO). Zob. **dzianta**.
- dzichar** ‘nieposłuszne dziecko’ DPu: Una mo tri dzichary, takie puste szystkie (DPu). Zob. też **bękart, pyngart**.
- dzidko** ‘diabeł’ NSr, Pr, Tu: Jak sie czlowieg znerwuje, to maj gwari, co nie trieja, nasza sumsiatka gwarila na jej chłopca, że to czysty dzidko (MO). Był chłop i baba, i strasznie se dobrze żyli, ale dzitko se myśli: jako jo by ich skusił, aby uni się wadzili (ED, 147). Dzitko lata, ma skrzydła i jest cały czarny. Jak sie kopnęło kota w nocy, a był to dzidko, to przemieniał sie w owce i tak długo nosił człowieka w nocy, aż z niego nic nie zostało (EK, 377); **dit’ko**: Un je czorny jak dit’ko (SHu). Por. ukr. *diðbko* ‘ts.’ (Hrin I, 389). Zob. też **czort, demon, szatan**.
- dziechć** ‘smar, dziegieć’ DPu, PMr: U nas dziechciem maszczą wóz (DPu); **dohot**: Dohot je do smarowania dranic (NSr). Por. ukr. *degom, dižom* (Hrin I, 365); ogpol. *dziegieć* ‘ts.’; jabł. *dziecheć* ‘ts.’ (SGŚ VIII, 140); ślc. *decht* ‘ts.’; cz. *dehet* ‘ts.’. Zob. też **szmir**.
- dzieciacko** ‘dziecko’: Moje dzieciacko ma niezdrowisko (SHu). Dzieciacka w szkole je puste (DPu). Un straszny dzieciacka czortem (DPu).
- dziecko nahulane** fraz. ‘nieślubne dziecko’ Tu: Una ma nahulane dziecko, to nie je od tego chłopca (Tu). Zob. też **bajstruk, dziecko naturalne, nazbiraniec, odzykar’, odzykarka**.
- dziecko naturalne** fraz. ‘nieślubne dziecko’ NSr, Pr: Majom dziwki u nas naturalne dzieci, i downo mieli i taroz majom (NSr). Zob. też **bajstruk, dziecko nahulane, nazbiraniec, odzykar’, odzykarka**.

dzień mój fraz. ‘urodziny’ NSr, PMr, Pr: W tyn dzień, co sie urodzil, to tak sie gwari, że dziška je mój dzień (MO). Por. rum. *ziua mea* ‘ts.’ Zob. też **dzień roźdienija**.

dzień roźdienija fraz. ‘urodziny’ DPu, SHu, Tu: Wczoraj miałam dzień roźdienija i przisli kumotrowie, pośpiwali (DPu). Por. ros. *день рождения* ‘ts.’ Zob. też **dzień mój**.

dziergnyc ‘oddzielić główki od łodyg’ Źród.: A kiedy trieja dziergnyc lin, to je taki dziergocz i ty snopeczki sie tag na niego kladzie, i sie obdziergujem ty główki (MO). Por. ukr. *депзату* ‘urywać’ (Hrin I, 368); ogpol. techn. *dziergać* ‘usuwać z łodyg główki nasienne za pomocą dziergaczki’ (SJPSz I, 502); jabł. *dziergać* ‘ts.’ (SGŚ VIII, 144).

dziergliczka ‘kokardka’ Źród.: Z tyłu zawiązywano zopaskę na dziergliczke (HK, 66).

dziergocz ‘przyrząd do oddzielania główek lnu’ Źród.: I se snopki wse tak po dziergoczcu szurujom, asz ty głoweczki odejdom (MO). Por. ogpol. *dziergaczka* ‘ts.’; jabł. *dziergce* ‘ts.’ (SGŚ VIII, 144).

dzika koza ‘sarna’: Un zastrielił dzike koze (SHu). Mocki tych dzikich kozów u nas je (DPu).

dziki zajunc ‘zajac’: Dziki zajuncy dobrze na minso (DPu).

dzimindziana ‘duża butelka do fermentacji wina’ Źród.: To takie dzimindziany, ty dzimindziany som szklane i som polożune w takich koszach pryntowych (MO). Por. rum. *damingiană* ‘ts.’.

dzinglaszliwy ‘wybredny, taki, co wybiera w jedzeniu’ SHu: Dzinglaszliwy jak wybiera w jedzeniu (SHu). Por. ukr. buk. *дженгашливий, дженгашливий, джинглишливий* ‘ts.’ (SBH, 92).

dziordan 1. ‘ozdoba na szyję, korale’ DPu, SHu, Tu, NSr: Dziordany to baby wyszywali na szyje z paciorków, szyrokie na dwa palce (Tu). Dziordan to na szyje z paciorków, każda baba to miała (NSr). Por. rum. *gherdan* ‘naszyjnik; wieniec, wianek’. 2. ‘dalia, *Dahlia variabilis*’ DPu, PMr, Pr: Dziordany kwitnom dopiru pod koniec lata (SHu). A dziordan, jag už je wielki, to go trieja priwiunzac do jakiejś tyczki, bo un zakwitnie, to sie może polumać (MO). Por. rum. *gherghină* ‘ts.’.

dziška ‘dzisiaj’: Dziška fajny je dzień (DPu). A dziška do wieczora eszcze możem rumbać dyrwa (MO). Ja pridem dziška do tebie, ja dobre dom ci te kniszke (MO). Trieja dziška puścić chlopca na muzyke (MO). Por. jabł., czad. *dziška* ‘ts.’ (SGŚ I, 163).

dziubak ‘dziób’ Źród.: Dziubak majom kury, kochut, ptozski (MO). Por. ślciesz. *dziobok* ‘dziób ptaka’ (SGŚ VIII, 159); ślc. *zobák* ‘ts.’; cz. *zobák* ‘ts.’.

dziubas: To dziubas, no i każdy ptozsek mo dziubas, bo czym sie naji, jag by ni miol dziubasa, to by nie jot (MO).

dziwać sie ‘spoglądać, patrzeć’ Źród.: Ta dziwiem sie na telewizor, dziwiem sie do okna (MO). Por. grnśl., ślciesz., jabł. *dziwać się* ‘ts.’ (SGŚ I, 167); ślc. *dívat* ‘sa’ ‘ts.’; cz. *dívat se* ‘ts.’.

dziwczacko ‘dziewczynka’: Dziwczacko moje poszło do szkoły (SHu). Dziwczacka som bardzo robotne u nas (DPu). I dziwczacka som mocki maj potrzebne, nisz chłopcy (MO). Por. jabł., ślczes. *dziewczacko* ‘ts.’ (SGŚ VIII, 148); ślc. *dievčatko* ‘ts.’; cz. *děvčátko* ‘ts.’.

dziwka ‘dziewczyna, panna’: Nasza dziwka nie jest do wydania (PBH, 188). Nie ma dla ciebie dziwki (PBH, 188). U nas w seli je fajni dziwki (DPu). U naz dziwka, to je takie dziwczacko, uże winksze, co mo osimnaście roków, co gwariom, ede uże dziwka może sie wydować (MO). Miał dwanaście synów i jedne dziwke (EK, 120). Por. ślc. *dievka* ‘ts.’; cz. *dívka* ‘ts.’; ogpol. *dziewka* ‘niezamężna dziewczyna wiejska, służąca na wsi’ (SJPSz I, 506); grnśl., ślczes., jabł., czad. *dziewka* ‘młoda, niezamężna kobieta; dziewczyna’ (SGŚ VIII, 149).

dziwny 1. ‘osoba z którą nie można dojść do ładu’ Źród.: To jakiś człowiek, co ni możesz sie z nim wyrozumieć, to gwariom, że to jest dziwny człowiek (MO). 2. ‘o wietrze; szczególnie silny’ NSr, PMr, Pr: A może być tak, że duje dziwny wiater, że ni można iść (MO). Por. ukr. *дивний* ‘niejasny, niezrozumiały’; ogpol. *dziwny* ‘odznaczający się czymś osobliwym, zwracający na siebie uwagę tą osobliwością; niezwykły, szczególny, nieokreślony, niezrozumiały’ (SJPSz I, 510); grnśl., ślczes., *dziwny* ‘o kimś lub o czymś: odznaczający się jakąś osobliwą cechą i zwracający tą osobliwością na siebie uwagę; niezwykły, osobliwy, oryginalny’ (SGŚ VIII, 169); ślc. *divný* ‘dziwny’ (SSP I, 112).

dziwować sie ‘dziwić się, być zdziwionym’: Wołochi strasznie sie dziwujom (SHu). Por. ogpol. *dziwować się* ‘ts.’; grnśl., ślczes., jabł. *dziwować się* ‘ts.’ (SGŚ VIII, 170).

dziżeczka ‘beczułka’ DPu, Tu: W dziżeczkach my trimali i bryndze i słunine (Tu). Zob. też **beczułka**, **berbenica**, **faska**.

dziżma 1. ‘opłata za dzierżawę pola’ Pr: Dziżme jak płacił, to miał maj pola mocki (Pr). Dziżma, to jak pole wzionc w dzierżawe lub opłata za pole (Pr). 2. ‘podatek oddawany państwu’ Tu: Dziżma to la statu chlib zdawali. (Tu). Por. rum. *dîjmă*, *déjmă* ‘czynsz dzierżawny w naturze’; ukr. *дежма* ‘część zbiorów, które oddawano właścicielowi ziemi’; ślc. *dežma* ‘dziesięcina’.

dzygar ‘papieros’: Mój chłop, kiedy był maj slaby, to kuril po pół dzygara (MO). U nas mocki chłopów kuriom dzygary i baby zaczynajom (Tu). No jak chłop kuri dzygary, to pół bidy, ale jak baby uż kuriom, to je niedobre (DPu). Por. ukr. buk. *дзыгарь* ‘ts.’ (SBH, 93).

dzygarek ‘zegarek’: Kozdy mo te dzygarki (DPu). Mój chłop dzygarek mi kupił na dzień roźdienia (Tu). Por. ukr. *дзыгарок* ‘ts.’ (Hrin I, 379); ukr. buk. *дзыгарок*, *дзыгарчик* (SBH, 93).

dzygarniczka ‘cygarniczka’: Downo chłopy trimaly dzygary w dzygarniczce (MO). Dzygarniczki majom chłopy i noszom tam dzygary (SHu). Por. ukr. buk. *дзыгарничка*, *дзыгарничка* ‘ts.’ (SBH, 93).

dzyr zob. **dzer**.

dźwiganie ‘wzniesienie domu’: Majster kreśli plany, oblicza proporcje i nadzoruje oznakowywanie poszczególnych elementów oraz całość przedsięwzięcia

dźwigania domu (EK, 231). W Pojanie Mikuli wielu dobrych majstrów było wśród Niemców, ale dźwiganiem chałup zajmowali się również mieszkający w dolnej części wsi Polacy (EK, 231). Uni tam dźwigajom ty chałupy (SHu).

dźwiganie kumotrów ‘podrzucanie chrzestnych’ Źród.: Kumotrów, czyli chrzestnych, którzy po raz pierwszy pełnią tę funkcję, podrzuca się po wyjściu z kościoła na rękach w górę (*dźwiganie kumotrów*) (EK, 269-270).

dźwirie ‘drzwi’: Dźwirie zapierajom i nie puszkajom (DPu). To kolco, ale to trija dwa ty kolca, aby zamknąć klódkom dźwirie (MO). Odemknij te dźwirie, to zim je (PMr). Jag ni ma nikiego doma, to dźwirie som zamkniunte (MO). Por. grnśl., ślczes., jabł. *dźwierze* ‘ts.’ (SGŚ VIII, 175-176); słc. *dvere* ‘ts.’

dźwirka ‘drzwiczki’: Dźwirka sie otwierajom, sie zapierajom dźwirka i tamtaje klademe polanka na ogień (MO). Por. grnśl., ślczes. *dźwierka* ‘ts.’ (SGŚ VIII, 175); słc. *dvierka* ‘ts.’

dżereło ‘źródło’: Od dżereła, żeby woda ściekała po tych ciurkociach drewnianych (Tu). Por. ukr. *джерело* ‘ts.’

dżerha ‘narzuta na łóżko, z wełny’ SHu: To, co na pościli, to my kupili u Huculów, uni tym sie zajmujom i robiom te dżerhy, u nas tego nima (SHu). Por. ukr. *джерга* ‘rodzaj poduszki’ (Hrin I, 375); ukr. buk. *джерга* ‘koldra wełniana domowej roboty, tkana’ (SBH, 92). Zob. też **deka**.

E

ede ‘wykrzyknik: popatrz!’ Źród.: Ede, jaka fajna sukinka, ede, co zrobil z tom kniszkom (MO).

eszcze ‘jeszcze’: Ta faska to je eszcze od cieściny mojej (DPu). Eszcze jech nie napisala to pismo, eszcze prichodzi do nas (MO). I ty kwiotki, to eszcze, choć śniega wszaje pelno jest, to uny usz som zakwitniune i my nazywieme go gi-jociel, ale to je po rumuńsku (MO). Glowatnicy, to sie eszcze niechaje troche, uny dozrielaom, potem sie ich wybiero, sie mlóci i z nich je nasinie (MO): **aszcz** Źród.: Staro się, aby miała baba co jeść z dziećmi, leja, aby było, aby starczylo na szycko: na jedzynie, na ubranie i wyjść mindzy ludzi, a co aszcze prigazdować (ED, 134). Por. słc. *ešte* ‘ts.’

F

facarnik ‘człowiek dwulicowy’ Tu: Facarnik ty je, tu ze mno dobrze, a tu z nim (Tu). Por. rum. *fațarnic* ‘obłudny, obłudnik’ (SRP, 218).

fajanca ‘kafelki’ NSr, PMr, Pr: Fajance kladzie sie do bai (MO). Por. rum. *faianta* ‘ts.’ Zob. też **plitka**.

fajerka ‘żelazne kółko, zamykające otwór w płycie kuchennej’ SHu, Tu: Fajerki som takie male, maj winksze i maj winksze, tri na jedno dziure (SHu). Por. ogpol. *fajerka* ‘ts.’. Zob. też **koliesko**.

fajny 1. ‘piękny, ładny’ Źród.: Fajny może być człowiek, fajna kniszka, fajny dzygarek (MO). 2. ‘ciekawy, interesujący’: Bardzo fajna kniżka czytałam downo, ale nie pamiętam, kto napisał (DPu). Por. ukr. *файний* ‘ts.’; ogpol. *fajny* ‘pierwszorzędny, dobry, ładny; porządny, do rzeczy’ (SJPSz I, 566); ślc. *fajn* ‘fajny, klawy’ (SSP I, 175); cz. *fajn* ‘fajny, klawy, morowy’ (SCzP 133); grnśl., ślciesz. *fajny* ‘ładny, piękny’, opol. *fajny* ‘inteligentny, ciekawy’ (SGŚ IX, 24-25). Zob. też **piekny, pikny**.

fajton ‘wóz z ogumionymi kołami’ Źród.: Taraz už majom ludzie fajtony, uny majom kolesa, takie jako w maszynach, downo byly fury, a tara som fajtony, ale i tak vse gwariom, że dowióz jech dwie fury siana, a nie dwa fajtony siana (MO). Podstawowym środkiem transportu pozostają tu wciąż ciągnięte przez konie wozy, współcześnie mające koła z gumowymi oponami, zwane z rumuńska fajtonami (EK, 224). Por. rum. *faiton* ‘ts.’.

faktor ‘listonosz’ NSr, PMr, Pr: Faktory donoszo pisma, pensie (MO). Por. rum. *factor poștal* ‘ts.’. Zob. też **briftreger, pocztar, poctaljon**.

falcza ‘miara pola; hektar’: Falcza miara pola, mniejsze niż hektar (Pr). Falcza to hektar pola, to gwarili nasi ojcowie (DPu). Falcza hektar zim to je (Tu). 80 prażyn to 1 falcza, 10 prażyn to 13 arów, 5 m75 cm to 1 prażyna (SHu). Por. rum. *fâlce*, pol. buk. *falcza* ‘mołdawsko-bukowińska jednostka powierzchni gruntu...’ (SBF 82); ukr. buk. *фальча* ‘jednostka powierzchni gruntu, która równa jest 14322 m/kw’ (SBH, 578). Zob. też **prażyna**.

faldanki blp. ‘falbanki’ NSr, PMr, Pr: No to u nas gwariom faldanki i to takie faldanki, to do jakichś sukinków, cy do czego tam sie robi (MO). Por. ogpol. *falbanka* ‘ts.’, *falda* ‘zakładka w tkaninie’.

falfa ‘część kołowrotka, na którą nawija się nici’ NSr, PMr, Pr: A ta falfa to musi być, bo na te falfie sie zawijajom ty nitki, co sie prindom (MO). Potemu sie prindzie i tak sie oprindzie, to ty łokcie, ty nitki, to się zwijo na falfy i z falfów se snuje (ED, 148). Por. ślciesz. *falfa, fajfa* ‘ts.’ (SGŚ IX, 18); niem. *Pfeife* ‘fajka’.

familija 1. ‘nazwisko’. Familija moja Niedzielan (SHu). 2. ‘rodzina’ SHu: Że około tysiundz osimsto tridziestym szczwortym roku tu przisli tricadź i kieloś famil i że uni mieli być skilaż z Galicji (PBM, 143). U nas to je wielka familija (SHu). Por. ukr. buk. *фамілія* ‘rodzina’ (SBH, 579); rum. *familie* ‘rodzina, familia’; niem. *Familië* ‘rodzina’; ogpol. przest., żart. *familia* ‘rodzina, ród; ogół osób spokrewnionych lub spowinowaconych’ (SJPSz I, 571); ślc. *familia* ‘rodzina, familia’ (SSP I, 176); grnśl., ślciesz. *familia* ‘ogół osób spokrewnionych; rodzina, ród’ (SGŚ IX, 32-33); ros. *фамилия* ‘nazwisko’.

familijant ‘ktoś z rodziny’: To je tysz mój familijant (SHu). Por. ukr. buk. *фаміліянт* ‘ts.’ (SBH, 579).

fandel 'płaskie naczynie do smażenia, patelnia' Źród.: No to jest fandel, no i w tym fandlu, tam dobrze wajka prażyć, cy co tam czlowieg mo (MO). Por. ukr. buk. *фангля* 'ts.' (SBH, 580); niem. *Pfanne* 'ts.'

faraczyna zob. **fereczyna**.

farasz 'szufelka, którą do pieca wrzuca się węgiel' Pr: Na farasz bierzesz wungli i dajesz do szparhatu (Pr). Por. rum. *foraş, fâraş* 'ts.'

farmacija 'apteka' NSr, PMr, Pr: Do farmacji trieja iść kupić proszki (MO). Mu-sim kupić z farmaciji jakieś proszki (PMO, 163). Por. rum. *farmacie* 'ts.'. Zob. też **aptyka**.

farmacista 'kobieta aptekarz, farmaceutka' NSr, PMr, Pr: Wolaśkiedy farmaci-sta ci do jakieś proszki, że nawed nie musiz iźć do dochtora (MO). Por. rum. *farmacistă* 'ts.'

faska 'beczułka' DPu, SHu: Faska nadaje sie do trimania bryndzy i masła (DPu). Ta faska to je eszcze od cieściny mojej (DPu). Do faski dawało się słoninę, a mięso w slacinie się trzymało, żeby się nie popsulo (EK, 260). Por. niem. *Fass* 'beczka'; ukr. *фаска* 'beczułka do masła, sera' (Hrin, IV, 375); grnśl., ślczes. *faska* 'ts.' (SGŚ IX, 46). Zob. **beczułka**, **berbenica**, **dzięciczka**.

fasować 'otrzymywać rentę' NSr, PMr, Pr: To fasować, to coś takie gwarime, jag usz czlowieg wyjdzie starszy na pensie, że bierie jakież leje, to gwariom, że fasuje (MO). Por. ukr. buk. *фасуваму* 'ts.' (SBH, 583); niem. *fassen* 'chwycić, złapać'; ogpol. *fasować* 'wydawać lub pobierać z magazynu żywność, odzież, broń itp.' (SJPSz I, 576).

faszanki 'karnawał, okres od Trzech Króli do Środy Popielcowej, w którym wol-no urządzić zabawy i wesela' Źród.: We faszanki można robić wesele aż do niedzieli priet Striodom Popielcowom, a usz potem nie (MO). Okres od Świąt Bożego Narodzenia do Popielca nazywany jest faszankami (HK, 75). Por. śl. *fašiangy* 'karnawał; zapusty', ostatki' (SSP I, 178); opol. *faszyng* 'ts.' (SGŚ IX, 49); niem. *Fasching* 'ts.'

fata padure 'leśna dziewczyna (postać mityczna)' Źród.: (COE 103; EKB 188): Jed-ną z nich jest *fata padure*, której nazwa również świadczy o tym, że wyobraże-nia z nią związane zostały zapożyczone od ludności rumuńskiej (EK, 374). Fata padure grasowała w lesie. Miała włosy aż do pięty i szablę ostrzyła na włosach, żeby porżnąć ludzi... Fata padure jak kogoś zakłęła, to mógł on spać do końca świata (EK, 375). Por. rum. *fată* 'dziewczyna' *păduratic* 'leśny'.

faury 'baki' Tu, PMr: Un miał fajne te faury (PMr). Por. rum. *favorit, favoriți* 'bo-kobrody, faworyty, baczki' (SRP, 217); ukr. *фабуру* 'baki' (Hrin IV, 374).

fazula 'fasola' Źród.: To fazula sie sadzi na wiosne, jezd i tyczna, a jezd i taka bes tyczków (MO). Powszechnie spożywano spotykaną również dzisiaj kwaszoną fasolę (*fazula*), którą czasem przysmażano na oliwie z dodatkiem czosnku (EK, 261). Por. śl. *fazula* 'ts.'; grnśl., ślczes. *fazola, fazol* 'ts.' (SGŚ IX, 46-48).

fereczyna 'paproć' SHu, NSr, PMr, Pr: Fereczyna rośnie w lesie (MO); **faraczyna**: Te faraczynie to kladom, dzie kiedy, tag do jakiegoż bukieta (MO). Por. rum.

- férigă, fèrigi* bot. 'ts.:' ślczes. *fereczyna* 'ts.' (SGŚ IX, 64). Zob. też **paporoć, paproć**.
- fermuar** 'zamek błyskawiczny' NSr, PMr, Pr, Tu: Fermuar sie zaklado do spódnicy, do spodni, ale ty fermuary chytro sie psujom (MO). Fermuar do gaci wszywamy, do sukienki, tam na zadku (Tu). Por. rum. *fermoar* 'ts.'. Zob. też **zamek**.
- fest** 'bardzo': Mocno roz jech sie tak fest uderila w noge, że jech potem chrumala caly tydziń, a ros tak fest sie zachmarilo, że od razu zaczuni dzwónić w kościele (MO). Fest ja jo lublu, a una mnie nie chce (DPu). Por. niem. *fest* 'ts.:' ukr. buk. *фест* 'ts.' (SBH, 587); ogpol. *fest* 'mocno, dobrze, doskonale' (SJPSz I, 583); cz. *fest* 'mocno'; grnśl., ślczes. *fest* 'bardzo, mocno' (SGŚ IX, 70-71).
- feteleu** 'baran kastrowany' NSr: Feteleu, to taki uże wyczyszczuny baran (NSr). Por. rum. *fătălău* ludowe anatomiczne 'obojniak'; pogardliwe 'niewieściuch' (SRP, 218). Zob. też **kastrowany, wyczyszczuny**.
- fiesztor** 'leśniczy' NSr, PMr, Pr, SHu: A fiesztor to codnia musi być w lesie i pantrować las (MO). Por. niem. *Förster* 'ts.:' rum. *forestier* 'ts.:' ukr. buk. *фештор* 'ts.' (SBH, 587); grnśl., ślczes. *feszter* 'ts.' (SGŚ IX, 72). Zob. też **lisniczyj, padurar**.
- filcak** 'but z filcu' Źród.: Filcaki to bardzo ciepłe buty na zime, ale u naz ni ma takich filcaków, my co mome, to som kupiune w Polsce (MO). Por. grnśl., ślczes. *filcaki* 'ts.' (SGŚ IX, 84-85).
- fin** m 'chrześniak, syn chrzestny' Tu: Mom trich finów u nas i jednego u sumsiadki (Tu). Co my im byli za nanaszków, to som fin i fina (MO). Por. rum. *fin* 'ts.:' ukr. *фін* 'ts.' (Hrin IV, 377). Zob. też **kriesny, pokrieśnik**.
- fina** f 'chrześniaczka, córka chrzestna' Tu: Moja fina, to je Anielka (Tu). Mom finów w Moskwie (DPu). Por. rum. *fină* 'ts.:' ukr. *фіна* 'ts.' (Hrin IV, 57). Zob. też **kriesna, pokrieśnica**.
- fioletowy** ogpol. Zob. też **lilijowy**.
- firtka** 1. 'furtka, bramka' NSr, Pr, DPu, SHu, Tu: Ta firtka koło cesty je furt otworiona (SHu). To firtka, no i każdy tyn plod musi mieć firtke, aby można bylo wejść, a do placu, jak sie wchodzi, to też je firtka i tom firtkom można wejść do placu (MO). Zob. też **wrotka**. 2. 'furteczka wejściowa na ganek' SHu: Na ganek bez firtke trieja iść i do sieni (SHu). Por. ukr. *фиртка* 'ts.' (Hrin IV, 377).
- flanc** 'sadzodka' NSr, PMr, Pr: Flanc, u nas som takie jedliczki, smereki i to sadzom po lasach, downo to musielimy iść sadzić flancy (MO). Por. niem. Pflanze 'roślina'; ślczes. *flancka* 'ts.', grnśl. *flanca* 'ts.', opol. *flanc* 'ts.' (SGŚ IX, 97).
- fojda** 'dziewczyna lekkiego prowadzenia się' Tu: Fojda to je dziewczyna pusta, rozpuszczona, co z chłopami hulo (Tu). Por. ukr. buk. *фойда* 'brudna kobieta; zła gospodyni' (SBH, 596). Zob. też **lotawica, pusta dziwka**.
- folga** 'drażek' PMr: Folga to je taki drung, co się daje do fury (PMr). Por. grnśl., ślczes. *folga* 'ts.' (SGŚ IX, 116-117).

folgi ‘część płotu z chrustu’ Źród.: (ED, 51).

fortuch ‘rodzaj halki, którą kobiety zakładały pod wierzchnią spódnicę lub sukienkę’ Źród.: To fortuch, no i downo to każda baba, cy tam ty dziwki, to miały tych fortuchów maj mocki (MO). Na samym dole fortucha przyszywano koroneczki, robione ręcznie szydełkiem lub na drutach z cienkich lnia-nych nici (HK, 66). Na spódnicę wkładano *fortuch*, (lub) *zopaskę*, najczęściej koloru białego (EK, 255). Por. grnśl. *fartuch* ‘ts.’, grnśl., ślczes. *fartuszek* ‘ts.’ (SGŚ IX, 45).

fota ‘spódnica, składająca się z dwóch niezszytych połówek’ DPu, Tu: Downo fotu nosili, bo tkali, taros uż nimo tego (Tu). Por. rum. *fôtă* ‘zapaska, fartuch’ strój ludowy (SRP, 230); ukr. *фота* ‘ts.’. Zob. też **horbotka**, **katrinca**, **spodnica**.

fracj ‘pole po uprzątniętych płodach rolnych, na którym wolno wypasać krowy – zgodnie ze zwyczajem – nawet sąsiadowi’ PMr: W jesini, kiedy usz sie szycko pozbiro, to można puskać krowy na fracj, pasom sie kaje chcom (MO). Krowy na jesini sie puszczo do cariny wolnej, i spożywamy słowa, że krowy pasom się na fracju (SHu). Por. niem. *frei* ‘wolny’; grnśl., ślczes. *fracj* ‘uwolniony od czegoś, np. obowiązku opłaty; wolny’ (SGŚ IX, 129). Zob. też **carina wolna**.

fridzider ‘lodówka’ NSr, PMr, Pr: W lecie mliko klademe do fridzidera, bo chytro kiśnie (MO). Por. rum. *frigider* ‘ts.’. Zob. też **chołodilnik**.

fudulny ‘dumny, zarozumiały’: Fudulny to nichto go nie lubi (MO). Co ni gwarisz do mnie, taka fudulna taras ty je (HKJ, 424). Por. rum. *fudul* ‘pyszny, pyszałkowaty’; ukr. *фудульний* ‘ts.’.

fufola ‘kurniawa, śnieg z wiatrem’ Tu, Pr: Fufola jak je, to z chałupy nie wychodzim (Tu). Por. ukr. buk. *фуфеля, фуфила* ‘ts.’ (SBH, 608). Zob. też **fujawica**, **kurniawa**, **kurniawica**, **zawierucha**.

fujawica ‘kurniawa, śnieg z wiatrem’ PMr: U nas w zimie takie fujawice straszne, że tej cesty nie widno (PMr). Por. pol. gwarowe *fujawica* ‘zawierucha, zawieja śnieżna’ (SJP II, 987); ślc. *fujawica* ‘zamieć, zadymka’ (SSP I, 187); grnśl., ślczes. *fujawica* ‘zadymka, śnieżyca’ (SGŚ IX, 144). Zob. też **fufola**, **kurniawa**, **kurniawica**, **zawierucha**.

funsaty ‘mający wąsy’: No a chlopy noszom funsy, a nawed i pszynica mo funsy, gwarior, pszynica funsata (MO). Benedikt je taki funsaty (DPu).

funsy 1. ‘wąsy’: Downo to funsy byli takie wielkie (SHu). Mój tatko ma fajne funsa (SHu): **wunsa**: Wunsa tatko nie goli (DPu). 2. ‘wąsy zbóż’: No a chlopy noszom funsy, a nawed i pszynica mo funsy, gwarior, pszynica funsata (MO). Por. ogpol. *wąs* ‘ts.’; ślczes. *fus* ‘wąs’ (SGŚC 99).

furt ‘cały czas, wciąż’: Jo jech ci kazowała to nie robić, a ty furt to robisz (MO). Ty furt robisz swoje (DPu). Cy lato, cy jesień, cy zima, no furt fajnie (COK, 134). Nasza mamka furt gwariała, aby my trimali się swojego, aby my z rimo-katolik nie приходzili na druge wiare (RHK, 99). Por. niem. *fort* ‘ts.’; ukr. buk. *фурт* ‘ts.’ (H.K.); ślc. *furt* ‘ts.’; cz. *furt* ‘ts.’; grnśl., ślczes. *furt* ‘ts.’ (SGŚ IX, 156-157).

furtuna ‘burza’ NSr, PMr, Pr: A kiedy je taka wielka furtuna, strielo i gyrmi, i som takie czerniawy na niebie, że asz strach sie dziwać, to szycy ludzie uciekajom du domu z cariny (MO). Taki furtuny robiom mocki szkody (PMO, 166). Por. rum. *furtună* ‘ts.’. Zob. też **buria**, **tucza**.

futro ‘pokarm dla koni; siecзка z owsem’: To futro sie nazywie, trieja kuniowi dować futro, bo un je i mocny i fajny (MO). Por. niem. *Futter* ‘pasza, obrok’; grnśl., ślczes., czad., *futro* ‘pasza dla zwierząt hodowlanych’ (SGŚ IX, 163); śl. *futro* ‘pasza’.

futrować ‘karmić konie’: Sztefka futruji koni (DPu). Musiol jech futrować koni i do lasa iść (NSr). Por. ukr. buk. *фуппывamu* ‘ts.’ (SBH, 608); ukr. *фуппывamu* ‘karmić, czyścić (konie)’ (Hrin IV, 380); niem. *füttern* ‘karmić, zadawać paszę’; grnśl., ślczes. *futrować* ‘zadawać paszę zwierzętom gospodarczym; karmić’ (SGŚ IX, 164-165); śl. *futrovat* ‘karmić, napychać’.

G

gachur ‘samiec żaby’: Gachury maj kriczom w nocy (SHu).

gacie 1. ‘kalesony’: Každy chlop musi mieć gacie (MO). Zob. też **portki**. 2. ‘letnie spodnie męskie’: Gacie zawiązywano oczkurem (HK, 67). Chłopy noszo gacie (DPu). Por. ukr. buk. *savi* ‘spodnie męskie z domowego sukna’ (SBH, 69); ukr. *zavi* ‘spodnie; białe z sukna’ (Hrin I, 277); ogpol. *gacie* ‘kalesony’ (SJPSz I, 623); śl. *gate* ‘kalesony; portki, gacie’ (SSP I, 192); cz. *gatě* ‘portki (spodnie)’ (SCzP 144); ślczes. *gacie* ‘spodnie; spodnie lniane; kalesony’, grnśl. *gacie* ‘spodnie’ (SGŚ IX, 174).

gacoper ‘nietoperz’ Źród.: To je gacoper, to taki ptosezg je, co to jacy w nocy guni (MO). Por. jabł. *gacopier*, *gacopierz* ‘ts.’, czad. *gacopier* ‘ts.’ (SGŚ IX, 174); ogpol. *gacek* ‘ts.’. Zob. też **buszcz**.

gad ‘wąż’ Źród.: A my gwarime, że to je gad, a gady som w lesie (MO). Por. ogpol. pot. *gad* ‘zwierzę, stworzenie budzące obrzydzenie, grozę, najczęściej wąż’ (SJPSz I, 623); grnśl., ślczes. *gad* ‘zmija lub ogólnie wąż’ (SGŚ IX, 175); śl. *had* ‘ts.’.

gadzidzundlo ‘ważka’ NSr, PMr, Pr: To gwarili, że to gadzidzundlo, a ty gadzidzundla, to už maj w lecie, późni uny przychodzom tak asz kolo Matki Boży i gwariom, że uny jedzom bunki i usz potem bunków ni ma (MO). Por. ślczes. *gadzio główka* ‘ts.’ (SGŚC 101).

gadzinka ‘żaba’ Źród.: Zapowiedzią śmierci mogą być również gadzinki, które można zobaczyć na polu. Jeżeli gadzinki są na polu, to znaczy, że osoba będzie jeszcze żyć, jeżeli ich nie ma, to wkrótce nastąpi zgon (HK, 87).

gaik zob. **gaj**.

gaj 1. ‘młody lasek z dolinkami, polankami’ DPu, SHu, Tu, PMr: W tym zielonym gaju, jeliń wode pije (SHu); **gaik**: Podleśne gaiki, pried lasom tako (Tu).

2. 'ogródek z kwiatami koło domu' Pr: Mom taki mały gaj i tam kwiotki rosnom różne (Pr). Por. ogpol. *gaj* 'niewielki las, grupa drzew przeważnie dziko rosnących' (SJPSz I, 624); ukr. *zau* 'niewielki lasek' (Hrin IV, 265); ślczes. *gaj* 'zagajnik' (SGŚC 108); grnśl., ślczes., czad. *gaj* 'młody lub mały las' i inne znaczenia (AJS II, 199); śl. *háj* 'zagajnik, lasek, gaj' (SSP I, 204).

gajdy blp. 'instrument dęty z miechem skórzanym' NSr, PMr, Pr: I to downo gwarili, że strasnie fajno grol tyn czlowiek, co miol gajdy, grol na gajdach, ale taraz usz tego ani nie wime, jakie to je (MO). Por. ogpol. *gajda* (zwykle w l.mn.) 'ts.' (SJPSz I, 624); ślczes., czad. *gajdy* 'ts.' (SGŚC 101; AJS V, 752); śl. *gajdy* 'ts.'. Zob. też **czimpoj**.

gajka 'wieszak w ubraniu, szlufka' NSr, PMr, Pr: Gajka i tam kolo kolniera tag je, spotku sie priszywo i można zawiesić na ćwok, a w spodniach tesz som gajki i sie zaklodo riamiń (MO). Por. rum. *gaică* 'ts.'

galife 'spodnie sukienne, u góry szerokie, na dole od kolana wąskie, przylegające do nogi' SHu: Stare ludzie downo nosili galife, downo, downo, už tego nie szyjo (SHu).

gałaneczka 'kochaneczka': Na zdrowie, na zdrowie gałaneczce mojej (SHu). Por. ślczes. *galanka* 'dziewczyna, o którą ubiega się kawaler' (SGŚC 102); *galanka* 'narzeczona; panna na wydaniu' (AJS IV, 701), grnśl. *galanka* 'narzeczona; panna na wydaniu; dziewczyna, o którą stara się chłopiec' (AJS IV, 701).

gałanek 'kochanek': Taros nimo tak, downo gwarili, tak una mo gałanka (SHu). Por. ślczes. *galan* 'kawaler ubiegający się o rękę dziewczyny; narzeczony' (SGŚC 102; AJS IV, 701).

gałbana 1. 'krowa o żółtawej sierści': Jako krowa je żółta, to je gałbana. 2. 'nazwa własna krowy': Anielka ma krowe, co na miano ma Gałbana (SHu). Por. rum. *galbeniu* 'żółtawy' (SRP, 240), *galben* 'żółty' (SRP, 237).

gancz 'usterka, wada': Ten bednar dobrze robi, ale te faski majom gancz (Pr). Por. huc. *gancz* 'brak, usterka' (SHJ, 61); ukr. *ганч* 'ts.' (Hrin I, 346).

ganczuwatyj 'mający wadę': Kupiła jech kiptar ganczuwatyj (SHu). Por. ukr. buk. *ганчовитий, ганьчовитий* 'ts.' (SBH, 80).

gara 'dworzec kolejowy' NSr, PMr, Pr: Aż do gary mome siedem kilometrów (MO). Siedziała na garie, bo cug miol spóźninie (PMO, 163). Por. rum. *gară* 'ts.'. Zob. też **stacja, wokzał**.

garnuszek ogpol. Zob. też **blaszka, gorczek, gorneczek**.

gata 'koniec; gotowe': Gata, už my skunczyli te robote, gata na dziška z robotom (MO). Gata, zrobiune i wsio (Tu). Jak to schado twoja dziwka, to gata, jo jom weznem (ED 139). No i tyn bojer gwari do tej swojej baby, iże gata (ED 139). W gwarze polskiej górali występują dziś liczne rumunizmy, np. *primar* 'burmistrz', *gata* 'gotowe', *saraku* 'biedak' (HLT, 196). Wreście dosypał tyle, że Giwnicz był gata (EK, 384). Por. rum. *gata* 'ts.'

gazda 'gospodarz, właściciel gospodarstwa wiejskiego' SHu, PMr, Pr: Un je dobry gazda, un ma kunia (DPu). Por. pol. reg. *gazda* 'ts.' (SJPSz I, 636); śl.

gazda ‘ts.’; rum. *gazdă* ‘o mężczyźnie, gospodarz, pan domu’ (SRP, 239); ukr. *razda* ‘ts.’ (Hrin I, 345); śl. *gazda* ‘gospodarz’ (SGŚC 103); czad. *gazda* ‘ts.’ (AJS 873). Zob. też **gospodar**.

gaździna ‘gospodyni (zameżna)’: Gaździna nas przyjmowała do chałupy (DPu). A gaździna narychtowała jedzynie i kolo tej goriolki dowala im jeść (MO). Mężatki (*gaździny*) wiązały chusty z tyłu głowy, podczas gdy panny robiły to pod brodą (*wiązanie pod kuniec*) (EK, 255). Por. pol. reg. *gaździna* ‘gospodyni, żona gazdy’ (SJPSz I, 638); śl. *gazdina* ‘gospodyni’ (SSP I, 192); ukr. *razdunia* ‘ts.’ (Hrin I, 344); śl. *gaździno* ‘gospodyni’ (SGŚC 102); czad. *gaździno* ‘ts.’ (AJS V, 872).

gdziesika ‘gdzieś’ Źród.: Postawili mamalige, warium, ale łys gdziesika poszeł, a ten rak waril te mamalige, chcioł zażrić do kotła, czy sie woda wari, wpadnył i uwarił sie tam (ED, 149). Jag weszli na cynter, sanie sie gdziesika podziały, kunia nie było, niczego, jacy oni dwa (ED, 148).

geszeft ‘interes’: Oni [Żydzi] z geszeftami, karczmy mieli (REK, 37). Priszeł do mnie, bo ma do mnie geszeft (SHu). Por. niem *Geschäft* ‘ts.’; ogpol. pot. *geszeft* ‘interes, często nieuczciwy, spekulacja, szwindel’ (SJPSz Sup. 25); pol. buk. *gieszeft*, *giszeft* ‘interes, transakcje, udane przedsięwzięcia finansowe; kłopot’ (SBF, 88); rum. *gheșeft* ‘geszeft’ (SRP, 243).

gieleta zob. **gilata**.

giergielica ‘robak znajdujący się w zbożu, mące’: Giergielica to czorne małe i w pszenicy sie zawodzi (Tu). Giergielica je w pszenicy i je w fazoli, i bob ma giergielice (SHu). Por. rum. *gărgăriță* ‘wołek zbożowy, Calandra granaria’ (SRP, 240); ukr. buk. *серпениця*, pol. buk. *giergielica* ‘ciemny skorupiak, robaczek w mące’ (SBF, 88).

gierła ‘oberwany brzeg, stromy i wysoki’ Tu: Tam w gierłach dawajom różne tam szkło i śmiecie, i to tak (Tu). Por. rum. *gherlă* ‘jama’ i *gârlă* ‘koryto rzeki’, rum. möld. buk. *gyrly* ‘urwisko’, ukr. buk. *зерла*, *зурла* ‘jar, urwisko, przepaść’, pol. buk. *gierła* ‘mały zagajnik’, ‘dół parów’ (SBF, 88). Zob. też **grapa**, **rypa**.

gijociel ‘przebiśnieg’ NSr, PMr, Pr, DPu: I ty kwiotki to eszcze, choć śniega wszaje pelno jest, to uny usz som zakwitniune i my nazywieme go gijociel, ale to je po rumuńsku (MO). Por. rum. *ghiocel* ‘przebiśnieg, Galanthus nivalis’. Zob. też **klekocej**.

gilata ‘drewniane naczynie do dojenia owiec’ PMr, Pr: Na stynie owcy dojom do gilaty (PMr); **gieleta**: Owce przyszły z paszenia, weszły do strungi i każdy wydoił swoje owce. Kto miał mało, to kupą, kto miał więcej, to do gielety (EK, 206-207). Tradycyjnie wytwarzano w nich szafle, czyli naczynia klepkowe wykorzystywane w hodowli bydła, gielety używane w gospodarstwie pasterskim, berbenice, czyli nieduże beczułki służące do kiszenia ogórków i kapusty oraz wyrobu bryndzy, kody, duże, wysokie (do 2 m) naczynia, wykorzystywane między innymi do wytwarzania śliwowicy, wreszcie konewki i wazoniki na kwiatki (EK, 220). Por. rum. *găleata* ‘wiadro’; ukr. *гелета*

‘drewniane naczynie, beczka’ (Hrin I, 348); śl. *gielata* ‘drewniany cebrzyk na mleko owcze, używany dawniej na sałaszu’ (SGŚC 104; AJŚ III, 447); czad. *gielata* ‘drewniane naczynie do dojenja owiec na hali’ (AJŚ III, 447); śl. *geleta* ‘geleta, szkopek’ (SSP I, 193).

gilatka ‘naczynie drewniane z klepek, miara 25 kg’ DPu, SHu, Tu, NSr: Gilatke owsa mam dać (DPu). Gilatka to miara zboża, una ma 25 kilo pszenicy (Tu). Kukurydzy i pszenicy to je 25 kilo, jedna gilatka (SHu). Gilatka, a downo ludzie nie mieli wagów i mieli ty gilatki, i tym mieriali pszynice, a to miało dwacać pinć kil (MO). Por. ukr. buk. *гілетка, селетка, гилетка* ‘beczułka o miarce 24-25 kg; beczułka, wiadro do dojenja owiec; kosz’ (SBH, 83). Zob. **gilata**.

ginglawy ‘jąkała’: Ginglawy, to nie może dobrze gwarić, zainkuje sie (Tu). Ginglawy, to tak gwari niewyraźnie (SHu). Gienia je ginglawy, una kiery gwari, to tak jakoby inkała się (DPu). Por. ukr. buk. *генглавий* ‘bardzo wolny; chowrowity’ (SBH, 82).

giozdan ‘tornister szkolny’ NSr, PMr, Pr: Giozdany noszom dzieci do szkoły, noszom w nich kniszki (MO). Por. rum. *giozdan* ‘ts.’

gizdawa ‘o kobiecie, która ma w domu nieporządek’ Pr, Tu: Taka baba, co je brudna, co moř doma kierynie, ni mo nigdy czysto, to gwariom, że to gizdawa baba (MO). Por. opol. *gizd* ‘brudas, niedbaluch’, grnśl. *gizd* ‘brud, gnój, ropa w ranie, robactwo’, śl. *gizd* ‘przewisko, nieznośne dziecko’ (AJŚ IV, 501); śl. *hyzdiit* ‘szpecić, zniekształcać’ (SSP I, 247); śl. *gizdzić pod siebie* ‘załatwiać się w ubraniu lub w pościeli’ (SGŚC 105). Zob. też **kierynica**.

gizdula ‘brudna kobieta’ SHu: Gizdula to taka baba nieochajna, nieriacha, brudna (SHu). Por. śl. *gizdula* ‘nieposłuszna dziewczyna’ (SGŚC 105); ‘brudna lub bezwstydną dziewczyna’ (AJŚ IV, 501).

gladiola ‘mieczyk, gladiola, *Gladiolus gandavensis*’ Źród.: Gladjola to taki fajny kwiatek, wysoki i różne kolory mo (MO). Por. rum. *gladiolă* ‘ts.’; ogpol. *gladiolus* ‘ts.’; cz. *gladiola* ‘ts.’; śl. *gladiola* ‘ts.’

glag ‘podpuszczka do zakwaszania mleka owczego’: Glag jak robiom, to żelundek wariom w dzerie i kładnom syr, i moc soli, i troszke owczej bryndzy (Tu). Por. ukr. buk. *гляг, глєг, гліг* ‘ts.’ (SBH, 84). Zob. też **klag**.

glinka 1. ‘gliniasta ziemia, nieurodzajna’ NSr: Na glinkach nic nie rośni (NSr). 2. ‘gleba z dużą ilością gliny’ NSr, PMr, Pr: Glinka i w takiej glince, to sie tak cinszko robi (MO). Por. ogpol. *glinka* ‘gleba zawierająca glinę’ (SJPSz I, 657). Zob. też **biłyca, zim bahnowa, zim, pusta**.

gliw ‘rodzaj grzyba, rosnący na drzewie; jadalny’: Gliwy można jić, na oriechowym drzewie rośnie (DPu). Gliw rośnie na drierwie, można go jeść (Tu). Gliwy rosnom na buku zgnitym, na jaworze, dobre do jedzynie (PMr). Gliwy na drierwie rosnom, dobre griby, siwe som, rosnom wiencel na pniaku, późno po jesieni (NSr). Por. cz. *hlíva* ‘huba drzewna’, śl. *hliva* ‘bocznik’ (SSP I, 217); ukr. buk. *глива* ‘rodzaj grzybów rosnących na drzewie orzechowym’ (SBH, 71). Zob. też **gymbal, pistriak, piztercy**.

- glota** ‘dużo ludzi, zbiorowisko ludzi’ DPu, SHu, Tu, NSr: Glota to wielka siemia, wielka kompania, w awtobusie była glota (Tu). Glota, to je tak mocki ludzi (Tu). To, jak mocki je ludzisków, to je glota (SHu). Por. rum. *gloáta* ‘tłum; banda, wataha’ (SRP, 247); huc. *głota* ‘działwa; dużo dzieci’ (SHJ, 63); *hlota* ‘duża grupa ludzi’ (AHR, 70). Zob. też **czelada**, **hołota**.
- glowatnicy** ‘główki konopi’ NSr, PMr, Pr: Glowatnicy, to sie eszcze niechaje troche, uny dozrielajom, potem sie ich wybiero, sie mlóci i z nich je nasinie (MO).
- glowna** ‘palące się polano’ Źród.: Kiedy padze ta glowna ze szparchatu, to robi mocki dymy w chalupie (MO). Por. ogpol. *glownia* ‘palące się lub tłące polano’ (SJPSz I, 666).
- glupi** ‘umysłowo chory’: Czasami starsi ludzie tracom rozum nic nie pamintajom, taki glupi nie wi co robi, ani dzie je (MO). Zob. też **durny**.
- gluza** ‘miejsce opuchnięte od uderzenia’ NSr: Gluza na minkim sie robi, na rynku, to samo jak bolfa (NSr). Por. ślczes. *gluza* ‘wodnista lub krwawa torbiel na ciele’ (SGŚC 106); śl. *hl’uza* ‘narośl, gula’ (SSP I, 218); cz. *hlíza* ‘wrzód, guz’ (SCzP 156). Zob. też **bolfa**.
- głosować** ogpol. Zob. też **wotować**.
- głowcoki** ‘kijanki’ Źród.: (ED, 22). Por. ślczes. *głowocz* ‘kijanka’ (SGŚC 106).
- główka** ‘część środkowa koła, w której tkwią szprychy’ Źród.: Szpicy lunczom czolany z główkom (MO).
- gmul** ‘muł’ NSr, PMr, Pr: No to gwariom, że ze mocki gmulu i tam, dzie je gmul we wodzie, to una, jag bez nie idziesz, to sie bardzo kali i jezd brudna, u nas we wodach pjosku ni ma, jacy gmul albo kaminie (MO). Zob. też **namuł**.
- gnoić się** ‘zwykle o ranie: podchodzić ropą’: Gnoi sie mu ta rynka, trieja iść do dochtora (DPu). Por. ogpol. pot. *gnoić się* ‘ropieć, jątrzyć się’ (SJPSz I, 672); ukr. buk. *гноїтмучу* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **spajewić się**.
- gnojnica** 1. ‘ziemia użyźniona gnojem’ SHu: Gnojnica, to je taka zim, co je wyturlujona gnojem (SHu). Zob. też **zim nagnojona**, **zim wygnojona**. 2. ‘obornik’ SHu: Gnojnicy trieja wywieźć i roztrunsać (SHu).
- gnojówka** ‘gnojowica’ Źród.: Gnojówke trieja w lecie wyczerpować i wynoszajom jom po trowie, choć po czym je una dobra (MO). Por. ogpol. *gnojówka* ;ts.’
- gnój** 1. ‘obornik’: Na wiosne się wywożajom gnoje do cariny (ED, 135); **kuński gnój** ‘gnój spod koni’: Kuński gnój je dobry na cosnek (SHu). Zob. też **kiziak koński**; **świński gnój** ‘gnój spod świń’; **kurski gnój** ‘gnój spod kur’: A kurski gnój gwariom, że je bardzo dobrze na ogórki, a świński pod kukurudze (MO); **krówski gnój** ‘gnój spod krów’: I tyn krówski gnój je maj lepszy, bo tyn kuński jest bardzo taki suchi (MO). 2. ‘miejsce składania gnoju’: Na gnoju, jag mo czlowiek coś zepsute, to gwariom, wychyń to na gnój (MO). Na gnoju rosnom casami hubki durne (DPu). 3. ‘wydzielina ropna’: No i tyn czereg jak puknie, to ciecze taki gnój z niego (MO). Zob. też **baliga**, **krowinieć**. Por. ogpol. *gnój* ‘ts. 1’, ślczes. *gnój* ‘ts. 1,2,3’ (SGŚC 107; AJŚ III, 422, IV, 659); czad.

gnój ‘ts. 2,3’ (AJŚ III, 422, IV, 659); grnśl. *gnój* ‘ts. 1,2,3’ (AJŚ III, 422, IV, 659; MSGGŚ 73).

gnój w uchach fraz. ‘zapalenie ucha’ Źród.: Gnój w uchach dzieciom przychodzi z premarżninia, albo z kompiela, jak mu najdzie wody do uchw. Można zaliczyć u dochtora, aby wybieroł tyn gnój z uchwów, bo inac je gorunczka wielka i dziecko umri (ROM 79). Zob. też **zapolinie ucha**.

gnót ‘knot’: Gnót, to sie kupowalo tego gnota i po takim kawaleczku sie striglo, i sie kladlo do tej lampy (MO). Por. ukr. *zhim* ‘ts.’.

gogoszar ‘okrągła mięsista papryka’: Gogoszary som dobre w occie, a w lecie je mocki gogoszarów u nas (MO). Gogoszary możem jeść kazdy dzień (DPu). Taros gogoszary z Mołdawii priwożom (SHu). Por. rum. *gogoşar* ‘(okrągła, czerwona) papryka’ (SRP, 248); ukr. buk. *sosouap* ‘ts.’ (SBH, 84).

gonżewka ‘kółko splecione z gałązek, służące do łączenia dwu kołów płotu’: Gonżewka to jest z grabowego driewa i łoża tak coby driewno zawiunzować (Tu). Por. ślczes. *gonżewka, gójżewka* ‘metalowe kółko’, *gónżewki* ‘rzemienie u cepa lub chomąta’ (SGŚC 110). Zob. też **gużwa**.

gorczek 1. ‘garnek’: To gorczek, no i w tym gorczku zupy, borszczy sie wariom (MO). Zob. też **blacha**. 2. ‘kubek’: Gorczek tam priwiunzany do studni (DPu). Por. ogpol. *garnczek* ‘mały garnek do gotowania i przechowywania potraw’ (SJPSz I, 633); ślczes. *gorczek* ‘kubek’ (SGŚC 108); grnśl. *gorczek* ‘garnuszek (mały garnek)’ (MSGGŚ 74). Zob. też **blaszka, garnuszek, gorneczek**.

gorgoje ‘kierpce gumowe’: Potym robili takie gorgoje, takie kyrpce, ale na gumie z koliesów (EK, 255). Por. rum. *gurgui* ‘nos (kierpca)’ (SRP, 254).

gorieć 1. ‘palić się, płonąć’: Ogiń nakladziesz w szparchacie, to un gorie, chalupa też, jak chto potpoli, to może gorieć (MO). 2. przenośnie: Może dzie jacy duo sie nie zgodzajom okrutnie, to gwariom, ta takie sie tam zapolilo pieklo i jedno gorie (MO). 3. ‘mieć wysoką temperaturę’: Dzieciacko mi cale noc goriało, rano pojechała do Storożyńca, do bolnicy (DPu). Por. ogpol. *gorzeć* ‘palić się, płonąć; paląc się świecić’ (SJPSz I, 682); ukr. *zopimu* ‘ts.1 i 3’ (Hrin I, 312); ślczes. *goreć, gorzeć* ‘palić się’ (SGŚC 108).

goriołka ‘wódka’: Gospodarze częstują kołędników porcją goriołki i jedzeniem (HK, 71). Ta goriołka je dobra, cy to samohon? (DPu). Goriołkę sami robimy i to je najliepsza (SHu). Przykładowo chłopcy wyzuwali strzewiki pannom i chowali je do okupu, którym najczęściej było oko goriołki (EK, 207). Por. ogpol. przestarz. *gorzałka* ‘ts.’; ślczes. *gorzołka* ‘ts.’ (SGŚC 109); grnśl. *gorzołka* ‘ts.’ (MSGGŚ 75); ukr. *zopilka* ‘ts.’ cz. *kořalka* ‘ts.’.

gorneczek ‘kubek’: Doj mi gorneczek wody, ja nie możem wstać (Tu). No to jezdz gorneczek, takie gorneczki som do charbaty, można pić i mliko, nie jacy charbate i kawe tesz (MO). Dawali w gorneczku mlika (DPu). Por. ślczes. *gorneczek* ‘ts.’ (Z.G.) Zob. też **blaszka, garnuszek, gorczek**.

gospodar ‘gospodarz, właściciel gospodarstwa wiejskiego’ DPu, Tu, NSr: Tutaj gwariom gospodar, a na Hucie to je gazda (Tu). A każdy gospodar na gospo-

darce mo szycko co mu trieja (MO). Por. rum. *gospodar* ‘ts.’; ogpol. *gospodarz* ‘ts.’; ukr. *сoцнопаpв* ‘ts.’ (Hrin I, 350). Zob. też **gazda**.

gospodarka ‘budynek mieszkalny z zabudowaniami, polem i wszystkim, co należy do jednego gospodarza’ Źród.: A każdy w sele mo gospodarke, jedni maj male, jedni maj wielkie (MO). No i na gospodarce, to te sikiere każdy musi mieć, bo bes sikiere to ni można rumbać dyrwa (MO). Por. ogpol. *gospodarka* ‘ts.’; ukr. *зoцнодaркa* ‘ts.’ (Hrin I, 317).

gospodarski ‘należący do gospodarza’ Źród.: A wóz jest gospodarski (MO). Por. ogpol. *gospodarski* ‘ts.’; ukr. *зoцнодaрцькuй* ‘ts.’ (Hrin I, 317).

gowiedź ‘ptactwo domowe’ NSr, PMr, Pr: No to u naz gwariom, że to je gowiedź w lecie, jag wrócisz z cariny zmynczuny, że nie wiż, dzie troche siadnyć, to ta gowiedź jacy guni, abys ji dol żrać (MO). Por. ślczes. *gowiydź* ‘ts’ (SGŚC 109); grnśl. *gowiedź*, *gowiydź* ‘ts.’ (MSGGŚ 75).

grabisko ‘trzon u grabi’ Źród.: A grabisko, jak sie zlumie, to trieja drugie zakładać (MO). Por. ogpol. *grabisko* ‘ts.’; ślczes. *grabisko* ‘ts.’ (SGŚC 110).

grabkowanie ‘układanie owsa kosą, w trakcie koszenia’: Kiedy owies wyrastał niski, wiązano do kosy siatkę, żeby kładł się odpowiednio, co nazywano grabkowaniem owsa (EK, 213).

grać szach fraz. ‘grać w szachy’ NSr, PMr, Pr: Mój wnuczek grol szach ze mnom i mi pobil (MO). Por. rum. *a juca șah* ‘ts.’

gradus ‘stopień temperatury’: To było tricać gradusów gorunca (SHu). Por. ros. *зpaдyc* ‘ts.’; ukr. *зpaдyc* ‘ts.’ (Hrin I, 321).

grajcary ‘pieniądze, ogólnie’ Źród.: Jag moż mocki grajcarów, to można kupić, co sie chce (MO). No bardzo się podobało temu gospodarzowi, bogaczowi, tyn podział i doł mu mocki pszynicy i grajcarów (ED, 146). Inna interpretacja zaopatrywania nieboszczyka w *grajcary* odwołuje się do relacji między małżonkami ... (EK, 312). Por. niem. *Kreuzer* ‘grajcar, moneta’; ogpol. *grajcar* ‘dawna moneta zdawkowa w południowych Niemczech i w Austrii’ (SJPSz I, 692); ślczes. *grajcar*, *grejcar* ‘drobna moneta austriacka’, ‘pieniądze’ (SGŚC 111); ślc. *grajciar* ‘grajcar’, ‘grosz’, ‘pieniądze’ (SSP I, 197).

granie do wionka fraz. ‘obrzęd w przeddzień wesela’ Źród.: W sobotę wieczorem matka młoduchy przynosi starościnnie na talerzu specjalnie uwity na tą okazję wianek. Starościna po włożeniu wianka na nóż wbija go w ścianę, „żeby młodzi się tak kochali jak nóż wbił się w ścianę”. Po tym zabiegu obecni przy tym krewni i inni goście tańczą i śpiewają do północy przy akompaniamencie kapeli. Wianek ten w niedzielę rano wkłada młoda pani (PBE, 94; COE, 96). Weselne rytuały rozpoczyna *granie do wionka*, odbywające się wieczorem w przeddzień wesela, najczęściej w sobotę (EK, 289). Rytuał *granania do wionka* lub *hulania do wionka* łączy w sobie symboliczne pożegnanie z rodzinnym domem i rozpoczęcie nowego etapu życia, określonego przez los, o którym rokować ma bardziej lub mniej umiejętnie wbity w ścianę nóż (EK, 291). Zob. też **hulanie do wionka**.

grań ‘zar piecowy, węgle rozpalone w piecu’: Grań to czoskom ja wygrabuje (SHu). Por. ukr. buk. *грань* ‘ts.’ Zob. też **hrań**.

grapa ‘oberwany brzeg, stromy i wysoki; dolina o wąskich i stromych zboczach’ DPu, SHu, NSr, PMr, Pr: Grapa to je takie zarwane pole, co tam i śmiecie i woda może być, tam w dolinie za briegiem (DPu). Do tej grapy można spadnąć i potem strasznie cinszko by było wyjść, do grapy chybajom też zgnite siano (MO). Por. pol. reg. *grapa* ‘stromy grzbiet wzgórze; urwisko’ (SJPSz I, 695); ślc. *grapa* ‘grapa, kamienista rola’ (SSP I, 198); rum. *groápă* ‘dół, jama’ (SRP, 252); ślciesz. *grapa* ‘góra, wzniesienie, szczyt; strome zbocze góry’ (SGŚC 111; AJŚ VI, 1153); jabł., czad. *grapa* ‘stromo zbocze’ (AJŚ VI, 1153). Zob. też **gierła**, **rypa**.

graska ‘narzędzie do usuwania chwastów’ Źród.: Tom graskom dowajom pomyndzy kukurudze, potem sie maj lachko ruszo (MO). Por. ukr. buk. *спасок* ‘ts.’ (SBH, 86).

graskować ‘usuwać chwasty, pleć’: Graskować trieja, bo inacy buriany zagluszom szycko (MO). Graskujemy ziemnioki graskom, kuń ciungni to i wyrumbuje te buriany (Tu). Por. ukr. buk. *спаскувати* ‘ts.’ (SBH, 86).

gratki blp. ‘krata w piecu, na której kładzie się drewno i węgiel’: To som gratki, no bo bez tych gratków to ogień nie chce gorieć, bo mo lucht taki (MO). Por. ukr. *спаму* ‘ts.’ (Hrin I, 350); ukr. buk. *спаму* ‘ts.’ (SBH, 86).

grewa ‘strajk’ NSr, PMr, Pr: Ta u nas gwariom, że grewa, no i jak coś tam może w jakiejś fabryce, cosika tam ludziom sie nie lubi, to robiom te grewe, albo może coś tag maj winksze jakiesika, cały kraj naweć może robić grewe (MO). Czeferisty robiom grewe (PMO, 162). Por. rum. *grevă* ‘ts.’ Zob. też **strajk**, **zabastowka**.

grib bioły ‘borowik’ DPu, NSr, PMr, Pr: Griby bioły jacy cinszko nazbierać (DPu). Por. ukr. buk. *білий гриб* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **grib sprawiedliwy**.

grib sprawiedliwy ‘borowik’ SHu, NSr, PMr, Pr: To je grib sprawiedliwy, a to som nojlepsze griby (MO). Por. ukr. buk. *справедливиий гриб* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **grib bioły**.

griby ‘grzyby’ ogpol. Zob. też **huby**.

griebień ‘grzbiet dachu, kalenica, grzebień’: Majstry jak kładnom połazniczke, to uże griebień robią (SHu). Por. ogpol. *grzebień* ‘ts.’; ukr. *гребінь* ‘ts.’ (Hrin I, 323).

grinda ‘grzęda w kurniku’: Na grindzie kury spajom (NSr). W grindzi kury spajo, deska lub patyki w tej kuczcy lub w chliwi (DPu). Por. ogpol. *grzęda* ‘ts.’ Zob. też **bańta**.

griwna ‘oficjalna waluta Ukrainy’: Griwny tatko trimie w czimiru, un tam chowie od dziecisków (Tu). Por. ukr. *гривня* ‘ts.’.

griza ‘przepuklina’ DPu, SHu, Tu: To u nas maj chłopy słabujom na griże (SHu). Un ma griże uże sztyri roki (DPu); **hryża**: Hryża to je taka choroba, że niemożno chodzić, to takie napuchnione tu na dole briucha (Tu). Por. ukr. buk. *грижа* ‘przepuklina’; rum. *grijă* ‘troska’. Zob. też **hernija**.

grochowianka ‘pędy grochu’: A grochowianka jest dobra na sieczke (MO). Grochowianka się suszy na płocie (SHu).

grochowisko ogpol. ‘pole, na którym rósł groch’ Źród.: To grochowisko, ale groch jag usz sie wybiere, to tam prawie gola zim sie niecho, niczego tam ni ma (MO).

grunt 'ziemia' Źród.: A chto mo mocki gruntu, to może trimać i mocki chudoby, no i je bogaty, chto mo mocki gruntu (MO). Por. ogpol. *grunt* 'ts. '; ukr. *грунт* 'ts.' (Hrin I, 351).

grydynica 'przedszkole' NSr, PMr, Pr: Takie male dzieci, to chodzą do grydynicy (MO). Por. rum. *grădiniță* 'ts.'. Zob. też **dieciskij sadik**.

gryf 'wzniesienie na podkowie' NSr, PMr, Pr: To som gryfy, no bo też bes tych gryfów nie może kuń chodzić (MO). Por. huc. *gryf* 'draż żelazny do podważania kłoców', 'draż żelazny' (SHJ, 64); śl. *gryf* 'ts.' (SGŚC 112).

grymbi 'spróchniały': Na grymbi buku, cy tam inszym dyrwie, rosnom huby (Tu). Por. śl. *zgrymbiały* 'ts.' (Z.G.).

grynżel 'grządziel pługa' PMr, NSr, Pr: Grynżel je na to, aby priekryncić do niego nóż (MO). Por. rum. *grindei* 'grządziel' (SRP, 252); ogpol. *grządziel* 'część konnego narzędzia rolniczego, np. pługa, obsypnika, pogłębiacza, do której przymocowany jest korpus tego narzędzia' (SJPSz I, 707); śl. *grzónziel* 'główna część konstrukcji pługa' (SGŚC 113).

grys 'otręby pszenne' DPu, NSr, Pr, SHu, Tu: No, grys to jest takie, sie niechaje, jak sie miele pszynica, to sie niechajom takie szlupki i na to sie gwari grys, i my go dajeme krowom (MO). Z grysu warić można kasze świniom (Tu). Ale choć chto mógł se w nim kupić, co chciol, trimol i mumke i kukurudze i grys, co byli trieja kiemu (MOM, 226); **grysa**: Grysa sie daje chudobie do polocia (MO). Por. ukr. *спуч* 'ts.' (Hrin I, 351).

grysa zob. **grys**.

gryżć 'uwierać, o butach': Roz jech szła na Matke Boże i tag mi gryzły striewiki, że jech ni mógl dojsć du domu (MO). Por. ukr. *зпущму* 'ts.' (Hrin I, 326).

gryżć sie zob. też **martwić się**, **tropić sie**, **żuric sie**.

guc 'ktoś gruby': To taki guc gruby, bridki (SHu). Por. ukr. buk. *гудз* 'silny' (SBH, 87).

gudiok 'prosię starsze niż czteromiesięczne' NSr, PMr, Pr: Takie gudioki, a z takiego gudioka bardzo dobre minso je (MO). Por. rum. *godac* 'ts.'.

gudz 'węzeł, supeł' Źród.: Wolaškiedy sie zrobi gudz na tasimkach i nie można chytro rozwiunzać, albo można też coś zawiunzać na gudz (MO). Por. ukr. buk. *гудз* 'ts.' (SBH, 87); ukr. *гудз* 'ts.' (Hrin I, 352).

gugla 'kok z włosów' DPu, SHu, Tu: Baby robiom sebi gugli na głowi (DPu). Tak włosy się zbiro do kupy i robi sie gugla (Tu). W gugle baby noszom włosy, zbirajom tam (SHu). Por. ukr. buk. *гуля* 'ts.' (SBH, 87).

gulirata 'ciemne zwierzę z białą głową lub piersią' Pr: Jako krowa mo biołe głowe, to się gwari gulirata (Pr). Por. rum. *gulerát* '(o zwierzętach) białoszyi' (SRP, 253). Zob. też **łysula**, **tarola**.

guma ogpol. *gumka*. Zob. też **gumka**, **stirka**.

gumbik 'guzik': To jest gumbik, no som takie kaboty, co sie zapinajom i na gumbiki (MO). Gumbiki som i zielune i czerwune i biołe (SHu). Męskie koszule z cienkiego płótna były długie, noszone na spodnie, mały kołnierzyk (*obujek*) z guzikiem (*gumbikiem*) i pętelką (EK, 254). Por. śl. *gombik* 'ts.'.

gumka ogpol. Zob. też **guma, stirka**.

gunić ‘zwykle o dzieciach: biegać’: To nojwincel dzeci guniom, no i ty dzieci-ska tak guniom, to sie gwari, ta nie guń telo, bo sie ugriejesz i bedziesz slaby (MO). Por. śl. *gónić* ‘biegać’ (SGŚC 109).

gunić sie 1. ‘określenie stosunku płciowego u królików’ DPu: Zajuncy sie guniom (DPu). Zob. też **trachać się, slonczkać się**. 2 ‘określenie stosunku płciowego u psów’ DPu: Suka też sie guni (DPu). Zob. też **tikać się, parować się**. 3. ‘popęd płciowy u owiec i kóz’ DPu, PMr: Owca sie guni, i owcy sie guniom jacy w jesini (MO). Zob. też **myrlić się, nabierać się, wałować się**. Por. ogpol. *gonić się* ‘o zwierzętach: odczuwać popęd płciowy w określonym czasie’ (SJPSz I, 678); śl. *gónić się* ‘o psach, kotach, zającach itp. – być w okresie rui’ (SGŚC 109); ‘określenie popędu u kłaczy, kozy, suki, kotki, królika’ (AJŚ IV, 578-584); grnśl. *gonić się* ‘określenie popędu płciowego u krowy, u kozy, u suki, u królika’, czad. *goni sie* ‘określenie popędu płciowego u kozy, suki, kotki, królika’ (AJŚ IV, 578-584); śl. *honit’ sa* ‘parkocić się’ (SSP I, 226).

guralnia ‘gorzelnia’: To tam, gdzie wódka się pendzi, była u nas jedna guralnia (DPu). Por. ukr. *гуральня* ‘fabryka wódki’ (Hrin I, 352).

gusza ‘tarczyca, nabrzmienie na szyi z powodu choroby’: U tej baby, co poszła, to je gusza, temu taka szyja gruba (DPu). Una je chora, ma gusze i nic nie robi (Tu). Por. z rum. *gușă* ‘podgardle, wole u zwierząt’; ukr. buk. *гуша, гушыя* ‘ts.’ (SBH, 89).

gutej ‘pigwa’ DPu, SHu, Tu: Guteje som takie gorszkie, robimie cosika z nich (Tu). A dziesika takie guteje fajne dostała (Tu); **gutuja**: U naz gutuje nie rosnom (MO). Por. rum. *gutuie* ‘ts.’; ukr. buk. *гумей, гумея, гумеля* ‘ts.’ (SBH, 88).

gutuja zob. **gutej**.

guzaty ‘sękaty’ Tu: Driewa bywajom guzate i cinzko ich rymbać (Tu). Dyrwo jak guzate to deski nie dobre (SHu). Por. ukr. buk. *гудзатуї* ‘ts.’ (SBH, 87).

guźwa ‘kółko splecione z gałązek, służące do łączenia dwu kołów płotu’: Worinie to taja priwionzują guźwami i tak sie składa (DPu). Por. huc. *huźwa, huźewka* ‘ts.’ (SHJ, 78); ukr. *гужва* ‘ts.’ (Hrin I, 336). Zob. też **gonźewka**.

gwaric ‘mówić’: My tu gwarimy nie po czystemu (DPu). A gwaric, czlowiek caly dzień gwari i ksionc kozanie gwari (MO). Gwariom tak chiba temu, że nasze pradziidki pochodzili z Polski, ale dzieź granicyli si ze Slowacjom (PBM, 145). Gwariom na nas tak, bo my nie gwarime czysto po polsku, gwarime jedno slowo i po rusku i po slowacku (PBM, 145). Por. ogpol. *gwarzyć* ‘prowadzić poufałą rozmowę, pogawędkę; gawędzić’ (SJPSz I, 716); śl. *gwarzić* ‘rozmawiać, zwłaszcza przyjaźnie, poufnie’, ‘mówić’ (SGŚC 115); czad. *gwaric* ‘mówić’ (AJŚ IV, 740).

gwer ‘karabin, strzelba’: Ta gwer, no to fiesztory majom gwer i wojsko tesz mo gwery (MO). Ludwiś wziun gwer i poszed do lasa (DPu). Por. niem. *Gewehr* ‘ts.’; śl. *gwer* ‘karabin’ (SGŚC 115); grnśl. *giwera, gywer(a)* ‘flinta, karabin’ (MSGGS 71, 79).

gwizdnyć ‘uderzyć’ PMr: Gwizdnyć to można kiemuś po głowie, gwizdnyć mu jedne, aby sie uspokoił (MO). Por. ogpol. pot. *gwizdnąć* ‘ts.’. Zob. też **chlupnyć, machnyć, szusnyć, triasnyć, riznyć, uderić, usadzić**.

gymba 1. ‘usta’: Gymba Jankowi się nie zamyka, un cały czas gwari (DPu). Jimy gymbom (Tu). 2. ‘twarz’: Una je czorna na gymbi (Tu). Gymbi ma zbitą i krew ciczny (DPu). Por. ogpol. *gęba* ‘ts.’.

gymbal 1. ‘grzyb rosnący na drzewie, huba drzewna’ NSr: Gymbali rosnom na driewach (NSr). Zob. też **gliw, pistriak, piztercy**. 2. ‘pyskacz’ NSr: To moje dziecisko je gymbol, wadzi się ze mno (NSr). Por. śl. *gymbóń, gymbol* ‘huba na drzewie’, czad. *gómba* ‘ts.’ (AJŚ II, 165).

gyngotać ‘wydawać głos, o gęsi’: Gynsiacka tak gyngotajom, aż niekiery się nie chce słuchać (SHu). Por. ogpol. *gęgot* ‘gęganie’.

gynsiacko ‘piskłę gęsi’: Gynsiacka wychodzim jacy na wiosne i bardzo som fajne (MO). Małe gynsiacka som fajne (SHu).

gyrmieć ‘grzmieć’ Źród.: A u nas na wiosne, jak czuje sie pirszeroz gyrmieć, to weźnie sie kamin i sie bije po głowie tri razy, i gwariom, iże gyirmi, gyirmi, gyrimnia, moja głowa z kaminia, nie boim sie gyrimnia i potem, że to w lecie sie nie boi człowiek, jak gyirmi (MO). Naroz z Bobejki wyszła chmarka mała. Zaczyno gyrmieć (EK, 373). Por. jabł. *grmi* ‘ts.’, czad. *gyirmi* ‘ts.’ (AJŚ 1104).

gyrminie ‘grzmot’ Źród.: (...) nie boim sie gyrimnia (...) (MO).

H

haczek 1. ‘narzędzie służące do wygarniania węgla z pieca kuchennego, pogrzebacz’ Tu: U nas to się nazywa haczek, a w Pietrowcach gwariom na to kaciubka (Tu). Zob. też **kaciubka, sirhak**. 2. ‘szydełko’ Źród.: To je haczek, a u nas tym haczkiem nojwincel kurunki pletom (MO). Por. śl. *hoczek* ‘ts.1’ (SGŚC 120); grnśl. *hok* ‘ts. 1’ (MSGGŚ 86); śl. *háčik* ‘ts. 2’ (SSP I, 202).

hać, hać! ‘odganianie świń’: Hać, hać mi styła (DPu). Por. rum. *hați! hați!* ‘ts.’ (Lob 1972, 120); pol. buk. *hacz!* ‘okrzyk przy napędzaniu świń do chlewa’, ukr. buk. *zacy* ‘ts.’ (SBF, 94).

hadać ‘wróżyć’: Uni chodzili do różnych wrószków, aby im hadali, ale nie mieli dzieci (ED, 149). Chodzo po babach i hadajo, nic nie robiom (Tu). Por. ukr. *zadamu* ‘myśleć, rozmyślać; przypominać’ (Hrin I, 263); ukr. buk. *zadamu* ‘ts.’ (H.K.); śl. *hádat* ‘ts.’. Zob. też **robić**.

haj! ‘wykrzyknik’: Haj posiadajmy, taj podwieczorkujemy (NSr). Haj, pójcie weczeriać (NSr). Haj! Pójmy do chałupy (SHu). Por. rum. *hai* ‘ts.’; ukr. buk. *zau!* ‘ts.’ (H.K.); śl. *haj* ‘ts.’.

hajzla ‘letnia kuchnia’: W tyj hajzli my warimy swiniom (SHu). Hajzli budujom na placu kolo chałupy (PMr). Por. śl. *haziel, hajziel* ‘ubikacja’ (SGŚC 118);

grnśl. *haziel*, *hajziel*, *haźlik* ‘ustęp’ (MSGGŚ 84); słc. *hajzel* wulg. ‘sracz, wychodek’ (SSP I, 204).

hajzy 1. ‘wspólne przedzenie, prządki’ SHu: Na hajzy my chodzili downo i prindli, i śpiewali tam (SHu). 2. ‘wieczorne spotkanie dziewczyn do wspólnego śpiewu lub plotek’: Kiedyś my chodzili na hajzy do Liechockich (SHu). Zob. też **prindzenie**, **priondki**.

hak 1. ‘bosak, narzędzie do przemieszczenia drzewa w lesie’ SHu: Gwarion u nas i capina i hak (SHu). 2. ‘motyka do kopania ziemniaków, z trzema ząbkami’ Tu: Hak do kopania ziemniaków, to taki jak sapa, ale ma tri zumbki (Tu). 3. ‘okucie dyszla’ NSr, PMr, Pr: Każdy dyszel mo na kuńcu hak (MO). Por. ogpol. *hak* ‘metalowy pręt zgięty na końcu (...)’ (SJPSz I, 720); ślciesz. *hoki* ‘ts. 1’ (SGŚC 120); grnśl., ślciesz. *hak* ‘ts. 3’ (AJŚ II, 3), grnśl., ślciesz. *hak*, *haczek*, *haczyk* ‘ts. 2’ (AJŚ II, 144). Zob. też **capina**, **czumflinek**.

halbija ‘koryto dla świń’: Halbija to wydłubana, cy zróbiona z desków (Tu). Do halbiji daji świniom buraki (SHu); **chalbija**: Ta chalbija jest takie coś, co sie daje świniom jeść, ty chalbije downo to jacy driewiane robili, a taras robiom żeleżne, bo śwynie nie niszczo tak (MO). Por. rum. *álbie* ‘koryto’; ślciesz. *halbija* ‘drewniane koryto dla bydła’, *halbijka* ‘małe koryto na karmę’ (SGŚC 116-7); jabł., czad. *halbija* ‘koryto do karmienia świń’ (AJŚ III, 423).

haldamasz ‘poczęstunek po pracy i po transakcji (wódka i przekąską)’ Tu, PMr, Pr: Jak uże my się zgodzili, to my potemu pijemy haldamasz (Tu). Jako kunia priedam, to pijemy haldamasz (Tu); **chaldamasz**: To u nas sie daje chaldamasz, kiedy skunczy sie kopać zimnioki, albo koszynie, robota jak sie skunczy, to pijeme chaldamasz (MO). Por. rum. *aldămaş* ‘ts.’; ślciesz. *hałdamasz*, *hołdamasz* ‘zabawa w gospodzie’ (SGŚC 117); ślciesz. *hajdamasz*, *chajdamasz* ‘zabawa i poczęstunek po pracy’, jabł. *hałdamasz* ‘poczęstunek wódką po kupnie’, czad. *hołdomasz* ‘zabawa i poczęstunek po pracy’ (AJŚ II, 98). Zob. też **mohorycz**.

halma ‘żelazo na łańcuchu, podkładane pod koło; hamulec’: Prinieś tu halmo (Tu); **chalma**: Jak sie jadzje z góry, to chalma sie potklado pod koleso, tag aby troche spieralo fure (MO). Por. ukr. *гальмо*, *гальма* ‘hamulec’ (Hrin I, 268).

halmować ‘hamować’, **chalmować**: Chalmować trieja fure, cy fajton, jak sie jadzje z jakiegoż briega (MO). Por. ukr. *гальмувати* ‘hamować’ (Hrin I, 268).

halpszuchi ‘damskie buty, półbuty’ Źród. Dziewczęta mają białe pańczochi i buciki na wysokim obcasie – szlapyki lub halpszuchi na tasiemce, czyli sznurowane, lub na rzeminkach, czyli na pasczkach (HK, 66).

hanioka ‘wykrzyknik: o, tam!’. Por. ślciesz. *han*, *hań* ‘tam daleko’; *hanej* ‘tam’ (SGŚC 117; AJŚ VI, 1164), grnśl. *hań*, *han*, *chań*, *hanej*, *chanej* ‘tam’, jabł. *han*, *hań* ‘tam’, czad. *hań* ‘tam’ (AJŚ VI, 1164).

hańba ‘wstyd’: Jak ci nie hańba, jak ci nie wstyd (SHu). Por. ukr. *ганьба* ‘ts.’; słc. *hanba* ‘hańba, niesława, ujma’, ‘wstyd’, ‘wstydlive miejsce’ (SSP I, 205); cz. *hanba* ‘hańba, niesława’, ‘wstyd’ (SCzP 149); ogpol. *hańba* ‘wielki wstyd,

ujma, niesława, sromota' (SJPSz I, 724); opol., grnśl., ślczes., jabł. *gańba* 'ts.', czad. *hańba* 'ts' (AJŚ IV, 732).

hańbyć się 'wstydzić się' SHu: Ja za ciebie hańbyła się w szkoli (DPu). Por. ukr. *га́ньбитися* 'ts.' (Hrin I, 271); ślczes. *gańbić się* 'ts.' (SGŚC 102); ogpol. *hańbić się* 'okrywać się hańbą' (SJPSz I, 724).

hapuha 'piłka' Tu: W hapuhi grali my w szkole (Tu). Por. ukr. buk. *ганыса* 'ts.' (H.K.). Zob. też **duczka, mjacz**.

harbuz 1. 'dynia polna': Harbuz to taki żółty, na polu rośnie dla świń (Tu). No dawajom harbuza kawałek (DPu). Harbuzy rosnom na polu, żółte i mają wielkie jądra, takie białe (SHu); **charbuz**: Ty charbuzy som dobre, żorka som bardzo z nich dobre, wybierome żorka, a reszta sie daje świniom (MO). 2. 'arbuz': Ta tesz gwariom charbus, to som takie czerwune, slotkie (MO). Por. ukr. *зарбуз* 'dynia polna, Cucurbita maxima' (Hrin I, 273).

haria, haria! 'odganianie owiec' NSr, Pr: Haria, haria (Pr). Por. opol. *hara hara* 'przywoływanie kaczek (AJŚ 576). Zob. też **br, br!, byra prus!, bija, bija!**

harmasar 'niekastrowany koń, ogier': Harmasarów trimajom do kobyły (Tu); **charmasar**: To je charmasar, takie kunie som bardzo niespokojne i takie kunie malo chto trimie charmasary (MO). Por. rum. *armăsar* 'ts.'

haszpa 'klamra do zamykania furtki' SHu: Zamknij wrotka na haszpe (SHu). Por. niem. *Haspe* 'zawias, skobel'.

haukać zob. **hawkać**.

hawkać 1. 'szczekać, o psie': Pies całe noc hawkał (DPu). 2. 'pyskować': Nie hawkaj już, bo będziesz bity (DPu); **haukać** 'szczekać': Psy hawkają, jak ktosika idzie (SHu); **chaukać** ED, 28. Por. ukr. *завкату* 'szczekać, o psie' (Hrin I, 263); ślc. *havkat* 'ts. 1 i 2'.

hela, hela 'odganianie geśli' Tu: Hela, hela styła (Tu). Por. ukr. buk. *гель-геля!* 'ts.' (H.K.); jabł. *hóla hóla* 'ts.', czad. *hól hól* 'ts.' (AJŚ IV, 575).

hepnąć 'spaść z wysoka uderzając się': Hepnoł jech wczora i sie uderił (DPu). Por. ukr. *гепнути* 'ts.' (Hrin I, 279-280).

herest zob. **chareszt**.

hernija 'przepuklina' NSr, PMr, Pr: To je niedobra choroba hernija, jako to majom, ale to je (NSr). Hernija to robiom tarosika operacje (NSr). Por. rum. *hernie* 'przepuklina'. Zob. też **griza, hryża**.

hilczy bhp. 'buty z drewnianą podeszwą' NSr, PMr, Pr, DPu: Hilczy to był drewniany spód, zwyrchu rzemieńki 1 lub 2, lub cały zakryty (DPu). Były ze zolom drewnianom i z kawalek skórki to nazywali hilczy, taraz už ni ma (MO); **hylcie**: Popularnym do II wojny światowej obuwiem były w wioskach góralskich *hylcie*, drewniaki, będące również wraz z nazwą zapożyczeniem od niemieckich sąsiadów. Jak się zrobiło mokro, to szło się w hylciach (EK, 254). Por. niem. *Holzschuh* 'sabot', *Hölzchen* 'drewienko, patyczek'.

hocyn klocyn przerywnik: Hocyn klocyn, jak un gwari (SHu). Por. *hocki-klocki* 'figle, żarty, głupstwa' (SJPSz I 748).

- hojdać się** ‘kołysać się na huśtawce’: Hojdali sie dzieciska tam (Tu). Por. śl. *hojdat* ‘sa’ ‘ts.’, ukr. *зоїдаться* ‘ts.’ (Hrin I, 299); śl. *hojdać się* ‘ts.’ (SGŚC 121). Zob. też **hucać się**.
- hojdałka** ‘huśtawka’ NSr, Tu: Hojdałki miał jech (NSr). Hojdałka je tam na placu dla dzieci (Tu). Por. ukr. *гойданка, гойдалка* ‘ts.’ (Hrin I, 299). Zob. też **hucanka**.
- hojka** ‘spłot’ Źród.: Istniała tam tradycja wypłatania *korbaczka*, czyli powstałego z dwunastu *hojek* konopi, około dwumetrowego bicia, którego zaplatanie rozpoczynano w wieczór św. Łucji, a trwało ono do wigilii Bożego Narodzenia (EK, 324).
- hojta** ‘przywoływanie konia w prawo’ Tu: Hojta! (Tu). Por. ukr. *гаїта* ‘ts.’ (Hrin I, 266); śl. *heta, cheta* ‘ts.’, czad. *hata* ‘ts.’, opol. *hojta* ‘ts.’ (AJS IV, 566).
- hołota** ‘dużo ludzi, zbiorowisko’ NSr: Mocki ludzi jak je, dzieś tak zbirajom się, to je hołota (NSr). Por. ukr. *голова* ‘biedacy’ (Hrin I, 305); huc. *glota* ‘działwa; dużo dzieci’ (SHJ, 63); ogpol. *hołota* ‘motłoch, pospółstwo’. Zob. też **czelada, glota**.
- horbotka** ‘spódnica, składająca się z dwóch niezszytych połówek’ SHu: W Krasnoilsku horbotki noszo Rumuni, nasi noszo spódnicy (SHu). Por. ukr. buk. *зоботка* ‘rodzaj płachty lub zapaski’; pol. buk. *horbotka* ‘rodzaj długiej spódnicy okręcanej wokół bioder, noszonej na wsi’ (SBF, 102). Zob. też **fota, katrinca, spodnica**.
- hore** ‘na górze’: Hore seła je fajno (SHu); **chore**: Chore na grusce je fajna wewiurka, albo wyszel jech na trieśnie chore, na wyrch (MO). Por. śl. *hore* ‘na górze; w górze; na górę, do góry’ (MSSP, 72); śl. *hore* ‘w górę, do góry’ (SGŚC 120; AJS VI, 1156).
- hotar** ‘miedza, dzieląca pola’: Granica między selem, sonsiadem to je hotar (Tu); **kotar**: Na duszynie osła nie ma liku; dziecko musi być w ciepłym pokoju i prenoszany za jakiś czas bez kotar (ROM, 38). Por. rum. *hotar* ‘granica, włość’, ‘kraina, strona’, (SRP, 263); ukr. *зотар* ‘miedza, granica’ (Hrin I, 319); czad. *chotar* ‘granica wsi’, jabł. *kotar* ‘grzbiet górski’, śl. *kotarz* ‘nazwa zbocza’ (AJS VI, 1155).
- hozy** 1. ‘wierzchnie, tkane spodnie z sukna domowego’ SHu, Tu, PMr: Hozy nosili stari, tkali w domu i ubierali (SHu). 2. ‘spodnie męskie, ogólnie’ Tu, PMr, Pr: Hozy to szyckie wirchnie spodnie (Tu). Por. niem. *Hoze* ‘spodnie’. Zob. też **huzna, nogawice, spodnie**.
- hrań** ‘żar piecowy, węgle rozpalone w piecu’: Na hrani zliwo się woda (Tu); **chrań**: Ta ty wungle z tego pieca, co sie wygarnie ty wungle, to je chrań (MO). Jak chudoba sie wygania do paszy, to sie nabiere „chrań” – wungle rozpalone z pieca na śmieciorkie i niesie sie do stajni, i da sie tej krowie, i obkurzy sie dookoła krowe, i kropi sie święconą wodą (EK, 369). Por. ukr. *грянь* ‘ts.’ (Hrin I, 322).
- hreczka** 1. ‘gryka’: Hreczke my kiedyś siali (DPu). Hreczka i na polu, i to ta kasza, to je hreczka (Tu). 2. ‘kasza gryczana’: Hreczki my jimy z minsom (SHu). Por. ukr. *гrecька* ‘ts.’ (Hrin I, 325); pol. reg. *hreczka* ‘gryka’ (SJPSz I, 756).

- hribok** ‘kopiec na ziemniaki’ Tu: Hribok to je takie, co zimnioki na zime zakopujemy, to je zimnioki, potemu liście, piasek i choina, i glina na górze (Tu). Zimnioki zakopujemy do hripka i na wiosnę wybieramy, i sadzime (Tu). Por. ukr. buk. *зрібок* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **jama**.
- hrium** ‘piorun’: Hrium jak triasnie, to tak straszno je (Tu). Zim je striliune od hriumu (Pr). Hrium może zabić jak je (DPu). Te same gałęzie zatknięte za obrazy w domu chronią od *hriumu*, gromu (EK, 354). Równocześnie towarzyszy temu przekonanie, że w tych dniach może strzelać hrium, więc nie należy zwozić siana (EK, 211); **chrum**: Taki chrum może strzelić, i do stawiania i do kopiców, i nawet i do człowieka może strzelić i go zabić (MO). Por. ukr. *зрим* ‘ts.’ (Hrin I, 326); śl. *hrom* ‘ts.’; jabł., czad. *hróm* ‘ts.’, ‘przekleństwo lub przewisko’, śl. *hróm*, *hrom* ‘przekleństwo lub przewisko’ (AJŚ VI, 1105).
- hruba** ‘ciężarna’: Matką chrzestną nie może być kobieta hruba, czyli ciężarna (HK, 81). Hruba baba jako idzie, to trzeja dać jej tego jedzyna, bo pachnie (Tu). Por. ukr. *зпыба* ‘ts.’ (SBH, 77).
- hrubka** ‘część pieca kaflowego, w której jest piekarnik’: Hrubka dobrze jak je w chałupie (Tu); **chrubka**: Na chrubke kłademe suszyć grzyby, bo tam je ciepło, bo jak w szparchacie gore, to chrubka je ciepła (MO). Por. ukr. *зпыба* ‘piec do ogrzewania’ (Hrin I, 331). Zob. też **nolepka**.
- hruby** ‘gruby, otyły’: Hrubby tyn Hundrasz, asz ni fajno tak (SHu). O jaka dziwka hruba, aż koslawo chodzi (Tu); **chruby**: Chruby może być człowiek, może też być chrube drzewo (MO). Por. ukr. *зпыбуї* ‘ts.’ (Hrin I, 331); śl. *hruby* ‘ts.’; śl. *hruby* ‘ts.’, grnśl. *chruby* ‘ts.’, czad. *hruby* ‘ts.’ (AJŚ V, 963).
- hrycek** ‘rydz’: Między innymi w masywie Obcina Mare zbiera się rydze (*hrycki*), które, podobnie jak inne grzyby, są przyrządzane na wiele sposobów (EK, 261). **chrycek**: Jaki to dobre ty kwaszone chrycki (SHu). To som chrycki, ty chrycki to takie żółte mliko z nich idzie, uny som dobre do kwaszyna, dobre som, takie pieczune (MO). Por. czad. *rycok*, *ryc* ‘ts.’ (AJŚ II, 168). Zob. też **ryżyk**.
- hrynitora** ‘miejsce na pastwisku, gdzie dają owcom, krowom sól’ PMr: Tam na luncie jest hrynitora, krowy prichodzom i liżą sól (PMr). Por. rum. *hrănitór* ‘pożywny, pożywienie’, ‘karmicielka, żywicielka’ (SRP, 263). Zob. też **slocina**.
- hryża** zob. **griza**.
- huby** 1. ‘wszystkie grzyby, nazwa ogólna’: Huby to szyckie grzyby, dobre i durne (Tu). Podczas postnej kolacji zjada się do dzisiaj gotowany groch, fasolę i bób, czasem w postaci zup, *huby*, czyli grzyby suszone, namoczone i smażone z czosnkiem, kapustę prażoną na oliwie, zupę *prismażowaną*, czyli z zasmażką, *pošne* (postne) gołąbki z ryżem, pierogi nadziewane kapustą, bryndzą, *syrem od krowy* lub powidłami, mamałygę okraszaną gotowanymi grzybami, ryby smażone, którymi najczęściej były własnoręczne złowione w rzece pstrągi oraz *kumpot* z suszonych śliwek i jabłek (EK, 329). Zob. też **griby**. Por. śl. *huba* ‘ts.’; ukr. *зуба* ‘grzyb; grzyb rosnący na drzewie’; cz. *houba* ‘grzyb drzewny’; czad. *huba* ‘ts.’ (AJŚ II, 164), śl. *huba* ‘huba drzewna’ (AJŚ II, 165); *hóba* ‘grzyb nieja-

dalny' (SGŚC 121); ogpol. *huba* 'grzyb pasożytniczy (...) na drzewach' (SJPSz I, 756). 2. 'wargi' Tu: Mom huby czerwuny od pomady, tak pomalowany fajny. (Tu). Por. ukr. *zybū* 'usta, wargi'. Zob. też **wargi**.

huby psieczce 'trujące grzyby': To som ty psieczce huby takie, uny nie som dobre jeść (MO). Por. czad. *psia huba* 'ts.', śl. *psi grzyb, psiok* 'ts.' (AJŚ II, 166).

hucać się 'huścić się na hustawce' NSr: Hucajom się te dzieciska, kielo chcom (NSr). Por. ukr. *zyuamu* 'podrzucać dziecko do góry na rękach' (Hrin I, 344); rum. *huțuța* 'hustać się' (SRP, 264). Zob. też **hojdać się**.

hucanka 'hustawka' NSr: Hucanki maj majom kolo chalupów (NSr). Zob. też **hojdałka**.

hukać się 'o świniach, okazywać, zaspokajać popęd płciowy': A kiedy sie huczy, to nie zere i chliwki rozbijo, i wtedy sie jom wiedzie do kańca (MO). Por. grnśl. *chuko sie* 'ts.', śl. *huczy sie* 'ts.' (AJŚ IV, 581). Zob. też **nabierać się**.

hulać 'tańczyć' PMr, DPu, Tu: Hulajom na wiesielach downo w stodołach, taros to maj inac robim, i hulajom i młodzi i stari (Tu); **chulać**: Na wiesielu, czy na balu to goście chulajom (MO). Por. ukr. buk. *гуляти* 'ts.' (H.K.); ogpol. *hulać* 'bawić się hucznie, beztrosko; spędzać czas na zabawach, pijatykach' (SJPSz I, 757). Zob. też **tańcować**.

hulanie do wionka fraz. 'obrzęd w przeddzień wesela' Źród.: Rytuał *grania do wionka* lub *hulania do wionka* łączy w sobie symboliczne pożegnanie z rodzinnym domem i rozpoczęcie nowego etapu życia, określonego przez los, o którym rokować ma bardziej lub mniej umiejętnie wbity w ścianę nóż (EK, 291). Zob. też **granie do wionka**.

hulanie jelinia fraz. 'taniec na wysoki len, tańczony przed Wielkim Postem' Źród.: Choć powszechny na Bukowinie do II wojny światowej lnu nikt już dawno nie sieje, nadal młodzi hulają jelinia, łapiąc się za ręce tańczą korowodowy taniec z charakterystycznymi podskokami, mającymi według ich interpretacji naśladować skoki jelenia (PBE, 91). W Pojanie Mikuli do dzisiaj wiąże się z nim taniec na wysoki len i konopie, zwany tam *hulaniem jelinia* (EK, 342). *Hulanie jelinia* stanowi jeden z przykładów inercji tradycji (EK, 343). W niedziele i poniedziałek był bal, a we wtorek hulali jelinia (EK, 344). Por. ukr. *гуляти* 'tańczyć'.

hule 'sanie' SHu: Pojadymy do nich na hulach (SHu). Większe sanki to sie nazywajom hule (COK, 134).

Hundrasz 'Andrzej' Źród.: Jech jom nimóg dogunić, bo potym idzie na carine do drugich kuniczynów cudzych, tag i potemu ludzie kriczom, że Hundrasz pasie źle krowy (ED 139).

hurtować 'spędzać owce, krowy razem' Tu: Minszanie, to jak hurtujom do kupy (Tu). Por. rum. *hurtă* 'hurtem' (SRP, 264); ukr. *зупывам* 'łączyć, zbierać do gromady, razem' (Hrin I, 342).

huska 'bryłka, kostka' Źród.: Wypieka się *paskę*, czyli „okrągły chleb z lepszego ciasta z korbami dookoła”. W Pojanie Mikuli wkłada się do niej u góry *huske soli* (EK, 347). Por. ukr. *зиска* 'ts.' (Hrin I, 342).

huszpylina ‘galareta mięsna’ SHu, NSr, PMr: Huszpyliny wariom ze świni (SHu). Huszpyliny robim na Wielkanoc (NSr). Por. słc. *huspenina* ‘ts.’; niem. *Eisbein* ‘ts.’; czad. *huszpelina* ‘ts.’ (AJŚ V, 825). Zob. też **studzieniec**.

huśle ‘skrzypce’: W Nowym Sołońcu jeszcze pod koniec lat 70. XX w. działał zespół składający się z mieszkańców tej wsi grających na klawernie, skrzypcach (*huślach*), bębnie i trąbkach (*trumbkach*) (EK, 265). Były *huśle*, akordeon i klarnet (EK, 334). Huśle ma jeden chłop u nas w seli (DPu); **chuśle**: Na chuślach to je cinszko sie nauczyć grać (MO). Por. słc. *husle* ‘ts.’; ukr. *зусла, зьцли* ‘ts.’ (Hrin I, 342); ślczes. *huśle, hósle* ‘ts.’, czad. *hušli* ‘ts.’ (AJŚ V, 753).

huzna: 1. ‘spodnie męskie, ogólnie’ Źród.: Huzna to noszom chłopy maj wincel, ale i baby też uż noszom huzna, i krutkie i długie (MO). Priszel z lasu z huznami porwanemi (ED, 92). Ja szel po korczach, była rosa, cale huzna były mokre po kolana i potem jag jech tam pos krowy, i zbierol jech maliny i jagody, i tam w korczach (ED 138). 2. ‘Iniane spodnie’ Źród.: Lniane spodnie zwano z kolei w Pojanie Mikuli *huzna*, co również wyraźnie wskazuje na niemieckie pochodzenie tego określenia (EK, 254). Zob. też **nogawice, spodnie, hozy**.

hycel ‘chłopiec chętnie rozrabiający, rozrabiaika’ DPu: Hycle tam robiom, musze do nich isć (DPu). Por. ukr. buk. *зуйциль* ‘podrostek-chłopak’ (SBH, 70); ogpol. *hycel* ‘człowiek zajmujący się wyłapywaniem bezpańskich psów; hul-taj, gałgan, nicpoń’ (SJPSz I, 760).

hyj, hyj uciekaj! ‘odganianie krowy’ DPu, SHu, Tu, NSr: Hyj, hyj uciekaj! (DPu). Por. ukr. buk. *zeŭ!, zuŭ!, zu!* ‘okrzyk, odganiania konia lub krowy’ (H.K.). Zob. też **niaa, niaa hariam!**

hyj, hyj! ‘odganianie konia’ DPu, SHu: Hyj, hyj! (SHu). Por. ukr. buk. *zeŭ!, zuŭ!, zu!* ‘okrzyk, odganiania konia lub krowy’ (H.K.). Zob. też **diee!, wje dali!**

hyjs ‘zawracanie wołu w lewo’ Tu: Hyjs, hyjs! Por. rum. *a face hăisa* ‘skręcać w lewo’ (SRP, 257).

hylcie zob. **hilczy**.

hyrb ‘garb’: Hyrb je, jak mo człowiek i hyrb je tam, jak je grapa (SHu); **chyrb** Moja baba ma chyriba (NSr). Por. słc. *hrb* ‘ts.’; jabł. *hyrbel* ‘ts.’, czad. *hyrb* ‘ts.’ (AJŚ IV, 665).

hyrbaty ‘garbaty’: Hyrbata chodzi i nie może nic robić (Tu); **chyrbaty**: A człowiek chyrbaty, to może sie tag narodzil, albo jag je stary, to uże mu tyn chyrb wyrośnie (MO). Por. słc. *hrbaty* ‘garbaty’; ślczes. *hyrbaty* ‘ts.’, czad. *hyrbaty* ‘ts.’ (AJŚ IV, 666). Zob. też **zhyrbiony**.

I

ichkać ‘bawiąc się wydawać charakterystyczne dźwięki ich, och’: Druszki tośkajom, a družby ichkajom (DPu). Zob. też **juchkać**.

igliczki zob. **igły**.

igły zwykle w l. mn. ‘igły drzew iglastych’: Jedla, smerek cy sosna majom takie igły, a ty igły jacy ze sosny padajom, a ze smereka i z jedli to nie (MO); **igliczki**: Igliczki padajom z smreku i tak tam w lesie siedzom (DPu). Por. ogpol. *igły* ‘ts.’. Zob. też **choina**.

imiola ‘jemioła’ Źród.: Imiola je dobrym likiem na romatyz (ROM, 79). Por. ogpol. *jemioła* ‘ts.’; grnśl. *imiola* ‘ts.’, małopol. *imiola, jemioła* ‘ts.’ (AJS II, 197).

inacy ‘inaczej’ Źród.: Musiż mi to dać, bo inacy nie bedzie dobrze, zrób to inacy i bedzie dobrze (MO). Por. śl. *ináč* ‘ts.’; śl. *inacz, inaczy* ‘ts.’ (SGŚC 124).

inakszy ‘inny, różniący się od pozostałych’ Źród.: Každy czlowieg je inakszy, jeden maj fajny, jeden maj wysoki (MO). Por. śl. *inakší* ‘ts.’; śl. *inakszy* ‘ts.’ (SGŚC 124).

injekcja ‘zastrzyk’ NSr, PMr, Pr: No i czlowieg jag je slaby, to musi robić injekcje (MO). Jech slaba i musim robidż injekcje (PMO, 163). Por. rum. *injecție* ‘ts.’; ogpol. *iniekcja* ‘ts.’; śl. *injekcia* ‘ts.’. Zob. też **ukoł**.

inkać się ‘jąkać się’: Gienia je ginglawia, una kiery gwari, to tak jakoby inkała sie (DPu). Zob. też **zainkować sie**.

inować ‘szron’ Tu: Jako je zima, to na dyrwach je inować (Tu). Por. śl. *inovat* ‘ts.’; śl. *inować* ‘okiść na drzewach’ (AJS VI, 1121). Zob. też **mrozowiec**.

istryk 1. ‘kij do czyszczenia pługu z ziemi i perzu’ NSr, PMr, Pr: I tym istrykiem sie czyści plug od gliny (MO). 2. ‘nóż do wycinania ostu’ NSr, PMr, Pr: No to gwarili, że to istryk, a to taki nożyk zalożony na patyku, aby sie tag bardzo nie skyrzczać, bo strasznie boli głowa (MO). Por. ukr. *і́цмук* ‘ts.1’ (Hrin II, 199).

iść do świata fraz. ‘pójść w świat, daleko’ Źród.: Dużo Rusinów poszło do świata, po tych Bukaresztach, po tych Jassach (REK, 27-28). Zob. też **pójść do świata**.

iść na kino fraz. ‘iść do kina’ Źród.: Downo ludzie nie mieli dzie iść, na usz późni to uże chodzili na kino (MO). Zob. też **chodzić na kino**.

iść na pole fraz. ‘wyjść na zewnątrz, na dwór’ Źród.: Że sie idzie na pole, ale taraz na polu je bardzo zima (MO).

iść nogami fraz. ‘iść pieszo, na piechotę’ Źród.: A my na stacje musime siedem kilometrów iść nogami (MO).

iżak jeż, *Erinaceus* DPu, SHu, Tu: Iżaki jak je, to taki fajne som, z igiełkami (Tu); **jiżak**: Jiżak ma igliczki takie fajne i ucieko chytro (DPu). Por. ukr. *їжак* ‘jeż, *Erinaceus europaeus*’ (Hrin II, 197).

J

ja ‘tak’ Źród.: Ja, pridem dziška do tebie, ja, dobre, dom ci te kniszke (MO). Por. niem. *ja* ‘ts.’; śl. *ja* ‘ts.’ (SGŚC 127); grnśl. *ja* ‘ts.’ (MSGŚ 90).

jacy ‘tylko’ Źród.: Jacy roz robim wojsko, jacy sie z nim zdybiem, to mu szycko powim (MO). To takie kabociki, to takie jacy stare babki nosily (MO). Tri-

te, bo jacy z tritych zimnioków można napiec placków (MO). To cieluście, to downo jacy były takie ty piecy z cieluściem, a taraz už ni ma (MO).

jagniacko ‘jagnię’: Ty jagniacka som bardzo fajne i bardzo fajno skokajom (MO).

U nas byli fajne jagniacka (DPu). Zob. też **jagnię**.

jagniczka ‘młoda owca, która jeszcze nie miała jagnięcia’ SHu, PMr: Jagniczki biegają po okoli, to takie, co jeszcze nie mieli młode (SHu). Por. ukr. *ягничка* ‘ts.’ (Hrin IV, 525). Zob. też **jarka**.

jagnię ogpol. Zob. też **jagniacko**.

jagoda ‘poziomka’: Jagody to czerwony, mały, w lesie rosnom, po rusku to lisowi jahody (Tu). Ty jagody jacyl dobre (DPu). To som jagody i uny rosnom w lesie, i som bardzo dobre, rosklucić ze śmietanom, ty co rosnom w lesie, som maj slotkie, nisz ty, co na ogrodzie (MO). Por. śl. *jahoda* ‘ts.’; ukr. buk. *ягоди* ‘poziomki; truskawki’ (SBH, 685); śl. *jagoda* ‘ts.’, czad. *jagoda* ‘ts.’ (AJŚ II, 229).

jak raz ‘w sam raz, akurat’: Jak ras un prijechał (DPu). Jak raz wiedzioł, kiery jech dojechał (SHu).

jakisika ‘jakiś, pewien’ Żród.: Jakisika człowiek chładoł krowe chciol kupić (MO). Tam idum jakisika stare baby (ED, 62). Jech zdybol jakisika stare baby (ED, 62). Roz leciol za jakimsika zajuncem (ED, 81). Por. śl. *jakisi, jakisikej* ‘ts.’ (SGŚC 127).

jako ‘jak’: Powiedz mi, jako to sie robi (MO). Jako była by młoda, to jech hulala se po świecie (Tu). Por. śl. *jako* ‘ts.’ (SGŚC 127); cz. *jako* ‘ts.’; śl. *ako* ‘ts.’

jałówka ogpol. Zob. też **cieliczka**.

jama 1. ‘kopiec na ziemniaki’ Do jamy doć trieja zimnioki i zakopać, prikrić tam (Tu). Ale u naz nie bardzo som ty jamy, u naz do piewnicy kladom (MO). Zob. też **hribok**. 2. ‘miejsce, gdzie się grzebie zmarłego; zwykle wykopany w ziemi dół’: Jame tesz kopajom dla umritego (MO). 3. ‘teren gęsto porośnięty roślinami zielonymi, głównie trawami’ NSr, PMr, Pr: Take rowne pole wilgotne, tam fajna trowa rośnie, no to nazywajom, że to na jamie je (MO). Por. ukr. *яма* ‘ts.2’ (Hrin IV, 540); śl. pot. *jama* ‘dół, grób’ (SSP I, 287).

jarka 1. ‘młoda owca, która jeszcze nie miała jagnięcia’ DPu, SHu, Tu, NSr, Pr: Jarka, owieczka taka, co ni mniola jeszcze młode (SHu). 2. ‘owca lub jałówka, która po raz pierwszy okociła się (ocieliła się)’ SHu, NSr: No to u naz takie owcy to gwarior, że to je jarka, że sie num ukocila jarka (MO). Por. ukr. *ярка* ‘roczna owca’ (Hrin IV, 542); śl. *jarka* ‘owca nieokocona’, czad. *jarka* ‘owca nieokocona; owca pierwszy raz okocona’ (AJŚ III, 460). Zob. też **jagniczka**, **pierwostka**.

jarumbek ‘jarzębina, Sorbus’: I tyn jarumbek usz tak po Matce Boże, ty jagody takie sie zrobiom czerwune i uno je bardzo fajne, i ty jagody takie z niego, to som dobre dla krowów, jag nie możom rumiegać (MO). Por. śl. *jarzomb, jarzombek* ‘ts.’, czad. *jarzomb* ‘ts.’ (AJŚ II, 212). Zob. też **riabina**.

jasieczko ‘poduszcza pod głowę, jasiek’: Jasieczko, to taka małučka poduszcza, aby dzieciska spali (DPu). Na tych jasięczkach to wincel dzieci spajo male (MO). Zob. **jaśko**.

- jaśko** ‘mała poduszka pod głowę’: Jaśko jest dla małych dzieci, albo położyć tak na pościel, aby było fajno (MO). Por. ogpol. *jasiek* ‘ts.’; ukr. buk. *ясик* ‘ts.’ (SBH, 687).
- jaśli** ‘drabinka, za którą kładzie się paszę dla bydła’ SHu, PMr: Do jaśli dawame siano (SHu). Por. ukr. *ясла* ‘ts.’ (Hrin IV, 544) śl. *jaśle* ‘ts.’, czad. *jaśle* ‘ts.’ (AJŚ II, 27). Zob. też **drabina**.
- jądra** ‘pestki owoców’: Harbuzy rosnom na polu, żółte i mają wielkie jądra, takie białe (SHu). Por. ogpol. *jądro* ‘ziarno znajdujące się w łupinie lub pestce owocu; pestka’ (SJPSz I, 829); śl. *jadro* ‘jądro, ziarno, pestka’ (SSP I, 285).
- jedliczka** ‘jodła’: Jedliczka to je takie driewo, u nas to rośni w lesie (DPu). No i usz ty palażniczki sie robiom takie z jedliczki, bo dłuży trimajom (MO). Por. śl. *jedlička* ‘ts.’; śl. *jedliczka* ‘ts.’, czad. *jedla* ‘ts.’ (AJŚ II, 211). Zob. też **połażniczka**.
- jelinica** ‘samica jelenia’: A jelinica ni mo rogów (MO). Z jelinicy dobre je minso (DPu). Por. śl. *jelenica* ‘ts.’.
- jezioro** ogpol. Zob. też **lak**.
- jiżak** zob. **iżak**.
- joj!** ‘wykrzyknik, wyraz zdziwienia, zachwytu’: Joj, jako masz fajno w chalupi (Tu). Joj, ni możem narozkazowac się, jako było fajno (Tu). Por. ukr. *юй* ‘ts.’; śl. *joj*, *jój* ‘ts.’.
- jojczec** ‘jęczec’: Wlazło do chalupy, bachło na pościel, leży, jojczy, że je słaby (ED 138). Uno tako jojczy, bolo zemby, i jojczy i jojczy (DPu). Por. śl. *jojčat* ‘ts.’; śl. *jojczec* ‘ts.’ (SGŚC 129).
- jopa** ‘długi zimowy płaszcz, dawniej’ DPu: Downo jopy nosili, taroz uże nimo tego, gdzie to takie stare (DPu). Por. ukr. buk. *юна* ‘krótki płaszcz’ (SBH, 178); niem. *Joppe* ‘kurtka męska’ (SBF, 107).
- juchkać** ‘wydawać okrzyki juch, juch’ Źród.: Družby juchkają, a družki tośkają (PBH, 189). Por. ukr. buk. *юхкату* ‘wykrzykiwać na weselu w czasie tańca’ (SBH, 684). Zob. też **ichkać**.

K

kabat zob. **kabot**.

kabluk ‘kablak na kosisku’: A tym kablukiem jacy sie kosi zboże (MO). Por. ukr. buk. *каблук* ‘ts.’ (SBH, 179).

kabocik zob. **kabot**.

kabot 1. ‘krótkie wierzchnie ubranie kobiece z rękawami’ NSr, PMr, Pr: Ty kaboty som i maj cinkie na lato i maj chrube na jesień (MO); **kabat**: W zimniejszych okresach noszono *kabaty*, czyli wełniane okrycia wierzchnie, oraz kożuchy owcze, z reguły niedługie, wkładane włosiem do środka (EK, 254); **kabocik**: To takie kabociki, to takie jacy stare babki nosily (MO). 2. ‘marynarka’: W kabotach cho-

dzo do kuścioła (Tu). A chłopy też noszom kaboty, jag majom kostium, to kabot je taki, jak spodnie (MO). Por. ogpol. *kabat* ‘wierzchnie okrycie męskie lub kobiece, zwykle krótkie, rodzaj surdutu, żakietu, serdaka’ (SJPSz I, 851); ukr. buk. *кабат* ‘kurtka żołnierska; sweter z materiału’ (SBH, 179); śl. *kabot* ‘marynarka, kurtka’ (SGŚC 131); śl. *kabát* ‘płaszcz; marynarka’ (SSP I, 300).

kaciacko ‘pisklę, kaczką’ Źród.: Ty kaciacka, takie to zaskreczane, jak som male i cały dzień temu trieza dować żrać (MO).

kaciubka ‘narzędzie służące do wygarniania węgla z pieca kuchennego’ DPu, NSr, Pr: Wungliki ze szparhatu kaciupkom wybieramy (DPu). Kaciupkom można poprawić ogiń w szparchacie i w piecu, kaciupkom sie podgarnie, rozgarnie, aby dobrze gorialo (MO). Por. ukr. *кочуба* ‘ts.’ (Hrin II, 295). Zob. też **haczek**, **sirhak**.

kada 1. ‘beczka’: Kady u nas na seli robi jeden (Pr); **koda**: Tradycyjnie wytwarzano w nich szafle, czyli naczynia klepkowe wykorzystywane w hodowli bydła, gielety używane w gospodarstwie pasterskim, berbenice, czyli nieduże beczułki służące do kiszenia ogórków i kapusty oraz wyrobu bryndzy, kody, duże, wysokie (do 2 m) naczynia, wykorzystywane między innymi do wytwarzania śliwownicy, wreszcie konewki i wazoniki na kwiatki (EK, 220). 2. ‘wanna’ NSr, PMr, Pr: W kadzie to można robić baje, można plukać (MO). W kadzie sie maj lachko płucze (PMO, 164). Por. rum. *cadă* ‘wanna, kadź’ (SRP, 80); śl. *kaďa* ‘kadź, ‘beczka’ (SSP I, 301). Zob. też **sudek**, **wanna**.

kahła ‘otwór na dym z pieca, do sieni’ Tu: Kahła, to jak dym wychodził w sini (Tu). Por. ukr. *кагла* ‘otwór w kominie do utrzymania ciepła’ (Hrin II, 206); ukr. buk. *кагла* ‘dolna część kominu; otwór w kominie; czad’ (SBH, 181); huc. *kahła* ‘otwór dla dymu z pieca do sieni’ (SHJ, 90).

kaisa ‘morela’ NSr, PMr, Pr: To z rumuńskiego gwariom, iże kaisy, a jedni gwariom eszcze zarzy (MO). Kaisy u naz nie rosnom, bo je za zima (PMO, 164). Por. rum. *caisă* ‘ts.’. Zob. też **abrykosa**, **zarza**.

kaisika ‘dokądś’ Źród.: (ED, 28). Por. śl. *kajsi*, *kajsik* ‘ts.’ (SGŚC 132); grnśl. *kajsi*, *kajsik*, *kajsikej* ‘ts.’ (MSGGS 94).

kaj ‘gdzie, dokąd’: Kaj idziesz? (SHu). Por. śl. *kaj* ‘gdzie’ (SGŚC 132, AJŚ VI, 1165), grnśl. *kaj* ‘gdzie, dokąd, kędy’ (MSGGS 94, AJŚ VI, 1165), jabł. *kajz* ‘gdzie’ (AJŚ VI, 1165).

kaje ‘którędy, gdzie’: Kaje trieja iść, aby dojsć na stacje, kaje jo jech był, to nichto nie wi (MO). Kaje nie ideme, to briżek to jama (DPu). W jesini, kiedy usz sie szycko pozbiro, to można puskać krowy na fraj, pasom sie, kaje chcom (MO). Zob. **kaj**.

kalataczka ‘kołatka’ Źród.: To som kalataczki, takie drewiane i tym żoczki kalatajom we wielkim poście (MO).

kalfa 1. ‘starszy wśród bratków, odpowiedzialny za zebranie pieniędzy’: Kalfa niesie dzwonek, którym zaczyna kolęde, kończy ją i daje różne sygnały pozostałym kolędnikom (HK, 71). 2. ‘uczeń, uczący się zawodu’ Pr: Kalfa jest taki młody, co się uczy cosik robić (Pr). Por. rum. *călfă* ‘czeladnik’ (SRP 81); ukr. buk. *калфа* ‘organizator, przywódca (skarbnik)’ (H.K.). Zob. też **bereźnik**.

- kalić** ‘bielić, malować’ Źród.: Ściany trieja kalić, my kalime priet świntami, a w kuchni, dzie sie kladzie ogiń, to maj mocki razy trieja kalić (MO). W tym okresie kali się i priunta się (HK, 77). Z tyłu kobiety mogom kalić wapnem (EK, 234). Kali się wtedy ściany, sprząta się obejście i dom, gromadzi się i przygotowuje pokarmy (EK, 325). Por. ślczes., czad. *kalić* ‘bielić wapnem’ (AJS III, 408).
- kalimar** ‘kałamarz’ Źród.: Kalimar, to byly takie ty szkluneczki, takie troche z boku zagiunte, tag ze szyckim do postriotka, że choć una sie priewróciła, to jag bylo malo atramyntu w niej, to sie nie wylolo (MO). Por. rum. *călimară* ‘kałamarz’ (SRP, 92).
- kalna** ‘o wodzie: mętna: A jak som takie wielkie deszczy, to potem woda w potoku je kalna, jag je posucha, to w studni też je kalna woda (MO). Jako deszcze idom, to w Serecie kalna je woda (Tu). Por. slc. *kalny* ‘ts.’; ukr. *кальний* ‘brudny, nieczysty’ (Hrin II, 211); ślczes., grnśl., jabł., czad. *kalny* ‘ts.’ (AJS VI, 1136).
- kaluchor** ‘mnich w obrządku prawosławnym’: No to usz tak chyba z rumuńskie-go, to je kaluchor, ale u nas takich katolickich to ni ma kaluchorów, to jacy som takie ty ortodoksy (MO). Por. rum. *călugăr* ‘ts.’; ukr. *калуґурь* ‘ts.’ (Hrin II, 211); huc. *kałahur* ‘zakonnik, mnich’ (SHJ, 90).
- kałatki** ‘dzwoneczki zrobione z blachy’ (SHu): Kałatki robimy na owcy (SHu).
- kałub** ‘kopyto szewskie’ Tu: Na kałub naciąga sie szkóra i mieri sie forme na noge (Tu). Kałub, to je to, jak ćwieki zabijajom do obuwia, to striewik dajom na kałub (Tu). Por. ukr. buk. *калун* ‘ts.’ (SBH, 184).
- kałusz** ‘naczynie drewniane, miarka – 2 kg’ Źród.: Kałuszem się miriaje kuniom owies, to po dwa kilogramy. Por. ukr. buk. *кавуш* ‘drewniany czerpak do wody; stepka drewniana do tłuczenia czosnku; miarka do ziarna’ (SBH, 181); pol. buk. *kausz*, *kawusz* ‘szufelka; czerpak do mąki’, rum. *căuș* ‘czerpak’ (SBF, 111).
- kamanda** ‘orkiestra’ Źród.: Dzisiaj, tak jak gdzie indziej, przygrywiają w tej wsi *kamandy* z Gura Humorului i Kaczyki, grające muzykę rumuńską (EK, 297). Zob. też **bańda**.
- kaminiaty** ‘o dnie: kamieniste’: Bez takie dno kaminiate, to jezd bardzo niedobrie iść bosu, bo w takim kaminiatym dnie, to można sie i poriezać (MO), slc. *kamenitý*, *kamenistý* ‘ts.’, cz. *kamenitý* ‘ts.’, czad. *kamiynity* ‘ts.’ (AJS VII, 1294).
- kamizulka** ‘narzuta na plecy bez rękawów, kamizelka’ DPu, NSr, PMr, Pr: A downo chlopcy to nosily ty kamizulki, każdy kostum miol te kamizulke (MO). Por. ukr. *камизелька* ‘ts.’ (Hrin II, 213); ogpol. *kamizelka* ‘ts.’; slc. *kamizolka*, *kamizol(a)* ‘ts.’; ślczes. *kamizola* ‘ts.’ (SGŚC 133). Zob. też **lajbik/lejbik**.
- kancier** ‘rak’ NSr, PMr, Pr: To downo też gwarili rak, a taraz nazywajom to kancier, albo też downe ludzie to gwarili, że to je to nieszczynście (MO). Por. rum. *cancer* ‘ts.’ Zob. też **rak**.
- kaniac** ‘knur, samiec świni’ PMr, Pr, Tu: A tych kańców malo chto trimie, u nas idom z lochami do drugiego sela (MO). Locha chce do kańca, locha nabrała sie u kańca (Tu). Por. slc. *kanec* ‘ts.’; ślczes. *kaniac* ‘ts.’, czad. *kaniyc* ‘ts.’ (AJS III, 464). Zob. też **knur**.

kanior ‘kalianka, Cuscuta, różowo kwitnąca roślina z cienkimi łodyżkami, która owija się wokół łodygi koniczyny i wypala na polu puste plamy’ NSr, PMr, Pr: Jag jest sucho, kanior wtedy lubi roszyć, a jag skosisz kuninczyne, to niczego tam ni ma (MO). Por. ogpol. *kalianka* ‘ts.’.

kantyna ‘stołówka’ NSr, PMr, Pr: Kantyna, tam dzie ludzie jedzom, no to gwarim, że tam zjim w kantynie (MO). W kantynie jedzom robotniki (PMO, 166). Por. rum. *cantină* ‘ts.’; ogpol. *kantyna* ‘gospoda, rodzaj bufetu, miejsce sprzedaży artykułów pierwszej potrzeby dla wojskowych lub cywilnych pracowników jakiejś instytucji (SJPSz I, 873); ślczes. *kantynia* ‘sklep lub jadłodajnia dla wojska, pracowników policji; robotników’ (SGŚC 133); śl. *kantina* ‘kantyna’ (SSP I, 305). Zob. też **stołowaja**.

kańka ‘blaszane naczynie do przechowywania mleka’ NSr: Ta kańka, my cedzime mleko do kańki, i kładzie sie do zimnej wody, wychludzić, i nieseme do mleczarni (MO). W kańkach sie nosi do mleczarni mleko (MO). Por. rum. *cană* ‘dzbaneł’ (SRP, 83); ślczes. *kanka* ‘bańka na mleko’, *kana* ‘duży pojemnik na mleko (SGŚC 133). Zob. też **bańka, blaszek**.

kapaczek zob. **kapak**.

kapak 1. ‘zakrętką’ NSr, PMr, Pr: A kapak to je na sloiku (MO). 2. ‘pokrywka’ Tu: Jak je maliućki, to gwarime kapaczek, a na putnie to kapak (Tu); **kapaczek**: Maśniczke nakriwo sie kapaczkiem (Tu). Por. rum. *capăc* ‘wieko; pokrywka’ (SRP 85). Zob. też **wirchnik**.

kapak głowy fraz. ‘ciemieł’: Jako dziecisko małe, to trieja uwazowac na kapak głowy, aby nie uderić (SHu).

kapcy 1. ‘obuwie do chodzenia po mieszkaniu’ Tu: Kapcy to taki szlopancy, tapki, cosika lachkie na nogi (Tu). Kapcy to domajszii tapoczki na nogi (Tu). Zob. też **tapki, tapoczki, szlopancy**. 2. ‘rodzaj gumowego obuwia’ Pr: Kapcy nosime kolo chalupy, do cariny (MO). Por. ukr. *kanuŭi* ‘skórzane półbuty; rodzaj szytych skarpet sukiennych’ (Hrin II, 217); ukr. buk. *kanecy* ‘kobiece półbuty; rodzaj skarpet; rodzaj obuwia noszonego dawniej; tanie i stare półbuty’ (SBH, 188); ogpol. *kapeć*, l.mn. *kapcie* ‘miękki domowy pantofel; but stary, znoszony, zniszczony, lichy; ciepłe obuwie filcowe’ (SJPSz I, 874). Zob. też **szlap**.

kapesta ‘woreł’ Źród.: Była taka jedna czarownica, jak poszła rano paść krowy jej sąsiadka, to ona szła z takom kapestom i szła, i zbierała ślady tych krow i mówiła „biere pożytek, ale nie wszycek”, a ta straciła na wieczór konia. Jak ta wróżka przyszła do domu, to ludzie widzieli, że z tej kapesty kapało mleko (EK, 379).

kapestra ‘uździenica bez wędzidla, służąca do wiązania konia w stajni lub na pastwisku’ Źród.: Kapestra je zrobiuna z rieminków szkórianych i kuń jom mo na pysku (MO). Takiego mlodego kunia trieja trimać za kapestre (PMO, 166). Por. rum. *căpăstru* ‘ts.’; ukr. *kanecmpa* ‘uźdeczka’ (Hrin II, 217).

kapica ‘skóra surowa na bijaku cepa, łącząca obie części cepa’: Ta kapica była i na tym bijoku i na cepisku (MO). Por. ukr. *kanuŭja* ‘ts.’ (Hrin II, 217).

- kapkan** ‘łapka na myszy’: Tam je kapkany na myszy i szczury (DPu). Kapkan sie kladzie na myszy (MO). Kapkan je maj mały i maj wielki na myszy, tam dawajom jedzynie i łapie się mysz (Tu). Por. rum. *capcană* ‘ts.’; ukr. *капкан* ‘ts.’ (Hrin II, 217). Zob. też **paść**.
- kapok** ‘klapa w spodniach wełnianych, z przodu’ Źród.: Należące do tradycyjnego stroju wełniane, grube spodnie z klapą z przodu (*kapok*) i wyszywanymi czarnymi nićmi parzenicami z gwiazdką w środku nazywano tam *nogawicami* (EK, 254).
- kaporal** ‘kapral’ Tu, NSr, PMr, Pr: Jo we wojsku jech był kaporałem (MO). Por. rum. *caporal* ‘ts.’ Zob. też **kapral**.
- kapra** ‘koza’ Źród.: W Pojanie Mikuli chodzą w Nowy Rok po wsi Rumuni z *buhajem* i *kozą* – *kaprą*. *Kapra* tańczy, podskakuje, ciągnie buhaja, psoci (EK, 338). Por. rum. *capră* ‘ts.’ Zob. też **koza**.
- kapral** ogpol. Zob. też **kaporal**.
- kapsza** ‘kieszka’ SHu, PMr: W kapszy nosime grajarcy (MO). Kapsza je na ancugu, kapsza majom dzieciska w kabotach (SHu). Por. cz. *kapsa* ‘ts.’; grnśl., ślczes., czad. *kapsa* ‘ts.’ (AJS V, 769). Zob. też **kieszka**.
- kapszuk** ‘pęcherz moczowy, też ludzki’ Tu: Kapszuk mnie boli (Tu). Z kapszuka robi sie takie dla dzieci, duć trieja w słome i to taki fajny sie robi (Tu). Por. ukr. buk. *кануук* ‘ts.’ (SBH, 190); pol. buk. *kapszuk* ‘ts.’ (SBF, 110).
- kapszuna** ‘truskawka’: Kapszuny, ale to jest też z romuńskiego i tag każdy gwari kapszuny, a dżem z kapszunów je bardzo dobry (MO). Kapszuny rosnom koło chalupy i je dobre (Tu). Por. rum. *căpșună* ‘ts.’.
- kapusta cwitna** ‘kalafior’ DPu, SHu, Tu: Z kapusty cwitnoji można robić sałatki i można tak prażyć we wajku, jak kotlieta (Tu). Por. ukr. buk. *цвітна каныста* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **konopida**.
- kapuśnica** ‘zupa z kapusty kiszonej’ DPu, Pr: Kapuśnica je dobra (Pr). Kapusnice, jak zwarim, to na całe niedziele mamy (DPu). Por. ślczes *kapuśnica* ‘zupa z kiszonej kapusty; woda z kiszonej kapusty’ (SGŚC 134); grnśl. *kapuśnica* ‘sok z kiszonej kapusty’ (MSGGS 97).
- karabuszka** ‘metalowa puszka’: Kundzerwy priedajom w karabuszkach (DPu). Nazbirała tych karabuszek i bedem tam trimać różne (Tu). Por. ukr. buk. *карабушка* ‘puszka, skrzynka’ (SBH, 190).
- karakul** ogpol. *karakul*. Zob. też **cigaja**.
- karczmorek** ‘cynia’ NSr, PMr, Pr: Ty karczmoreki, to som takie kwiotki, co uny dlugo trimajom, nie opadajom chytro (MO).
- karmenadl** ‘kotlet schabowy’: Karmenadli mamka narobiła mi na droge (DPu). Karmenadle bijom się i potemu do wajka i do sucharów i piecze się i jest dobre (SHu). Por. pol. buk. *karmenadel*, *karmanadla*, *karmenadle* ‘ts.’ (H.K.); ukr. buk. *кармінадль*, *кармінадлі*, *карманадлі* ‘ts.’ (SBH, 191); grnśl. *karminadel*, *karminadle* (i inne warianty) ‘kotlet mielony; sznycel’ (MSGGS 98).

- karniza** ‘karnisz’ DPu, SHu, Tu: Karnizy kupujemy na bazarze w Czarniowcach, taj wiszamy firanki, aby było fajno (Tu). Por. ukr. *карниз* ‘ts.’; ogpol. *karnisz* ‘ts.’. Zob. też **draperija**.
- karp** ogpol. Zob. też **krap**.
- kasarnia** ‘koszary’ DPu, Tu: Tu blisko nas byli te kasarni (Tu). Por. niem. *Kaserne* ‘ts.’; ślc. *kasárna* ‘ts.’; cz. *kasárna* ‘ts.’; ukr. *касарня* ‘ts.’ (Hrin II, 224); ślciesz. *kasarnia* ‘ts.’ (SGŚC 136); grnśl. *kasarnia* ‘ts.’ (MSGGŚ 99).
- kastrować** ogpol.: Kastrowali downo, taraz nie trimajom (DPu). Zob. też **czyścić**, **wałoszyć**.
- kastrowany** ogpol. Zob. też **feteleu**, **wyczyszczuny**.
- kasyrować** ‘marnować’: By nie kasyrować jedzynia (SHu). Por. niem. *kassieren* ‘skasować, unieważnić’; ślciesz. *kasyrować* ‘niszczyć, marnować’ (SGŚC 136).
- kasz** ‘owczy twaróg, z którego robią bryndzę’ Tu, NSr, PMr: Ta kasz, to jest taka bryndza od owców, no to czobany majom, uni coś takie i kladom do tego mlika slotkiego od owców i to wariom, i z tego robiom kasz (MO). Por. rum. *caș* ‘ser owczy’ (SRP 89). Zob. też **budz**.
- katafalek** ‘katafalk’ Źród.: Następnie, jak relacjonują to mieszkańcy tej samej wsi, „w wielkiej chałupie zrychtuje się katafalek, zaścielom płachtom i ułożom nieboszczyka” (EK, 312). Por. rum. *catafalk* ‘katafalk’ (SRP, 89); ogpol. *katafalk* ‘ts.’.
- katrany** ‘różne ubrania, szmaty’: Popriontaj za sebot te katrany (SHu). Ty katrany tam schowaj maj do szafy (DPu). Ale tam takie brudno, katrany wszaje po chałupi (Tu). Por. ukr. buk. *капран* ‘szmata; materiał oraz uszyte z niego rzeczy; przen. osoba o słabym charakterze’ (SBH, 193).
- katrinca** ‘spódnica, składająca się z dwóch niezszytych połówek’ SHu, Tu: Katrinca tkajom, dwie połówki i tak zawiunzujom, Rumuny (Tu). Por. rum. *catrință* ‘zapaska’ strój ludowy (SRP, 90); ukr. buk. *капринца* ‘zapaska, spódnica tkana’ (H.K.). Zob. też **fota**, **horbotka**, **spodnica**.
- kauczuk** ‘opona’ NSr, PMr, Pr: Kauczuki som w maszynie, we fajtonie (MO). Kupił jech dwa kauczuki (PMO, 163). Por. rum. *cauciuc* ‘ts.’. Zob. też **skat**.
- kawowy** 1. ‘o kolorze: wiśniowy’ NSr, PMr, Pr: Kiemu sie lubi kolor kawowy, to se kupuje ubranie kawowe, to je taki kolor, jako wiśnia mo (MO). 2. ‘brązowy’ Tu: Kawowy, to taki po ruski koricznawy, no jako tak się gwari (Tu). Por. ogpol. *kawowy* ‘kolor kawy z mlekiem’ (SJPSz I, 905).
- kazan** ‘duży żeliwny garnek, półokrągły’: W kazani woda kipi na sieczke (DPu). W kazani wode grije (DPu). Golumbeczki som dobre w kazani z pieca (Tu). To u nas gwariom, że to je kazan, no i w tych kazanach sie wariom ty zimnioki dla świń (MO). Jeden człowiek, któremu spalił się dom, znalazł dwa kazany i tam były leje, suknie i trzewiki (EK, 384). Por. rum. *cazán* ‘kocioł’ (SRP, 90); ukr. *казан* ‘ts.’ (Hrin II, 207).
- kidryna** ‘modrzew, Larix’ DPu, SHu, Tu: Kidryny rosnom maj trochi (Tu). Por. ukr. *кедр* ‘cedr; południowe, wiecznie zielone drzewo’ (Rud, 651). Zob. też **mudrina**.

- kielo** 'ile': Kielo grajcarów trieja (SHu). To je w sele kucharyja i jom wolajom, jag robiom wesele, una szycko sie rozumi, kielo trieja kupić munki, cukru, powiedzom jej na kielo por rychtujom wesele, i una to wi, kielo trieja szyckiego, kielo kurów trieja zariezać (MO). Por. czad. *kielo* 'ts.' (AJS V, 915); ślciesz. *kiela* 'ts.' (SGŚC 138); grnśl. *kiela* 'ts.' (MSGGŚ 100).
- kieloś** 'kilka, parę' Źród.: Że około tyśiundz osimsto tridziestym szczywortym roku tu przšli tricadz i kieloś famil, i że uni mieli być skilaż z Galicji (PBM, 143). Por. ślciesz. *kielasi* 'ileś tam' (SGŚC 138).
- kieltowac się** 'wydawać pieniądze': Jo skieltuwała sie na chram (Tu). Un tak skieltował sie, jak my przšli, nakupowali tam mocki (DPu). Por. śl. *keltovat* 'ts.'; ukr. *келтувати* 'ts.'; rum. *a cheltui* 'wydawać, wydatkować; zużywać' (SRP 101).
- kieltunek** 'wydatek' Tu: Dzie dajesz, szycko je kieltunek (Tu). Mioł jech kieltunek, jako prijechali z telewizji z Polski (SHu). Por. rum. *cheltuială* 'wydatek' (SRP, 101); ukr. buk. *кілтунюк* 'strata' (SBH, 202).
- kielzko** 'ślizko' PMr: Jako je kielzko, to można upaść i uderić się (PMr). Por. ślciesz. *kielsko* 'ts.' (SGŚC 38).
- kiepka** 'czapka z daszkiem' SHu, Tu: Kiepka, to je na głowe, z daszkiem (Tu). Por. ukr. buk. *кепка* 'ts.' (H.K.); ogpol. *kepi* 'czapka wojskowa (...) z czworokątym daszkiem (...)' (SJPSz I, 909).
- kiery** 'który, którzy': Tam żyjom Polacy, kiery nazywajom Słowioki (SHu). A ta szkola była doż dlugo, bo uże do kierogo roku, uż i taraz zburili, bo to gwariłi, że uże się to odowalo, że się zacioło to walić i zbudowali nowe szkole (MOM, 223). Por. ślciesz. *kiery* 'który, kto' (SGŚC 138); grnśl. *kiery* 'który' (MSGGŚ 101); cz. *který*, pot. *kery, kerej* 'ts.'.
- kieryn** 'który' Źród.: To kriemienica, bo to nie choć kieryn kamiń kriesol, ty iskry (MO). A kieryn usz taki je porwany i obabrany, to uż gwariom, że to obtargany czlowiek (MO). I kieryn czlowiek je ślepy, to bardzo mu cinszko żyć (MO).
- kierynie** blp. 'nieporządek': Kiera baba je taka leniwa, to mo doma kierynie (MO). Co to za gospodar, jako ma koło chalupy takie kierynie (DPu). Por. ukr. *кириння* 'ts.' (Hrin II, 239); ukr. buk. *киринє, кіриня, кирина* 'ts.' (SBH, 199).
- kierynica** 'o kobiecie, która ma w domu nieporządek' NSr, PMr, DPu, SHu: A take kierynice to nictu nie lubi, taka je leniwa, że nawet w chalupie se nie popriunce (MO). Por. ukr. *кириниця* 'ts.' (Hrin II, 239); ukr. buk. *кириниця, кіринниця* 'ts.' (SBH, 200). Zob. też **gizdawa**.
- kieszunia** 'kieszień' DPu, Tu, NSr, Pr: Kieszenia, a w kieszeni sie trime chusteczka, leje sie trimajom w kieszeni (MO); **kieszynia**: Kieszynie som w spodniach, w kabotach (MO). Por. ukr. *кишеня* 'ts.' (Hrin II, 241); ogpol. *kieszień* 'ts.', małop. *kieśnia* 'ts.' (AJS V, 769). Zob. też **kapsza**.
- kieszynia** zob. **kieszunia**.
- kijunka** 'kijanka do prania' NSr, PMr, Pr: Tom kijunkom na takiej desce sie plu-kalo lochi (MO). Por. ogpol. *kijanka* 'ts.'; ukr. buk. *кіянка* 'ts.' (SBH, 206); ślciesz., czad. *kijónka* 'ts.' (AJS III, 326). Zob. też **pranik**.

- kilawy** ‘człowiek mający przepuklinę’ Tu: Kilawy człowiek jak je, to nic nie może robić (Tu). Por. ukr. *килавий* ‘ts.’ (Hrin II, 238); ukr. buk. *килавий, киловий* ‘ts.’ (H.K.); cz. *kýla* ‘przepuklina’ (SCzP 279).
- kilocy** ‘męskie spodenki’ Pr: Teros kilocy som maj różni, downo chodzili bez (Pr). Por. ukr. buk. *килоци* ‘ts.’ (SBH, 202); rum. *chiloți* ‘majtki, spodenki’ (SRP, 102).
- kiper** ‘pieprz czarny’: Kiper dajemy do barszczu, do kiszki, do szyckiego, dzie trieja, to je czorne (DPu). Por. rum. *piper* ‘ts.’ (SRP, 446). Zob. też **pieriec**.
- kiperusza** ‘papryka’: Kiperusze my warimy i to, co do gułombkow my dajemy, to można pchać do kiperuszy (Tu). Na bazari kupujem kiperusze (SHu). Przykładem mogą być *kiperusze* – papryka, również nadziewana ryżem i mielonym mięsem, a także znana w góralskich wsiach od około 7-10 lat *wineta*, czyli bakłażany, z których wytwarza się powszechnie pastę (EK, 261). Por. rum. *pipăruș* ‘długa mięsista papryka’ (SBF, 113). Zob. też **ardej**.
- kiptar** ‘kamizelka skórzana, półkożuszek bez rękawów’: Z blany szyje się kożuchy, kiptary (Tu). To nie był gospodarz, jak nie miał kiptara (EK, 254). Por. ukr. buk. *кунтарь, кентарь* (Sbuk IV, 45); rum. *cheptar, pieptăr* ‘serdak’ strój ludowy (SRP, 444); pol. buk. *kiptar* ekspr. ‘wyszywany półkożuszek bez rękawów; kamizelka skórzana’ (SBF, 113).
- kiptarek** ‘kamizelka wyszywana kolorowymi nitkami’: Kiptarek ubirajo na festiwal, wyszywajo (Tu). To jest kiptarek, no takie kiptarki wyszywane to nosily do takiego krakowskiego ubrania (MO). Zob. **kiptar**.
- kiselecy** ‘kwaśne dzikie jabłka’: Kiselecy to je dobre na must, na dziczki rosnom (NSr). Por. cz. *kyselý* ‘kwaśny’ (SCzP 279).
- kiselica** ‘rodzaj potrawy, powidła’ Tu: Kiselica ze śliwków, z japków, trochy wody dać sie wari, to chytro sie rozwaruje, to je tak jak powidło, pyrszy rozwar (Tu). Por. ukr. *кислиця* ‘ts.’ (Hrin II, 240); ukr. buk. *кислиця* ‘ts.’ (SBH, 200).
- kisly** ‘kwaśny’: Kisle może być mliko, jak sie siadne, kapusta je kiska, jak sie zakwasi, ogórki kwaszune som kisle, cytryna też je kiska (MO). Jakie kisle te japka, ech (DPu). Por. ukr. *кислий* ‘ts.’ (Hrin II, 240); ślc. *kisly* ‘ts.’; jabł., czad. *kisly* ‘ts.’ (AJŚ V, 821).
- kisnyć** ‘o cieście: ulegać fermentacji, kisać’ Źród.: Jak som dobre drożdzy i dobra munka, to ciasto kiśnie (MO). Por. ogpol. *kisnąć* ‘ts.’; ślc. *kysnúť* ‘ts.’; ukr. *киснути* ‘ts.’ (Hrin II, 240).
- kistka** ‘wstążka, bukiet weselny’: Kistki takie biolo kladom druszki gościom na weselu, a kistkami ubierajom kunie, kiedy robiom kunice (MO). Przed trumną kroczy wtedy rówieśnik, również „zebrany jako do ślubu, z mirtem i w kistkach” (EK, 317). Por. ślciesz. *kistka* ‘kokarda’ (SGŚC 138).
- kiszka** 1. ‘jelita, kiszki, zwierzęce i ludzkie’: Ty kiszki cinkie, jak sie ich umyje, to sie robi kielbasy, a ludzie też majom kiszki (MO). Kiszki burczom, jako chcesz jeść (DPu). 2. ‘kaszanka’: Ty kiszki możom być nadziote ryżem, krupami z chreczki, a downo opowiadali, że i zimniokami (MO); *kiszka ślipa* fraz. ‘wyrostek robaczkowy’ (SHu): Boli mnie kiszka ślipa (SHu). Por. ogpol.

kiszka ‘ts. 1 i 2’, też *ślepa kiszka* ‘ts.’; ukr. *кишка* ‘ts.’; ukr. buk. *сліпа кишка* ‘ts.’ (H.K.); rum. *chișcă* ‘kiszka’ kulin. (SRP, 104).

kiślak ‘kwaśne mleko zsiadłe’: My jimy kiślak z ziemniokami (SHu). Z kiślaka można robić сыр, a można go i jeść (MO). Por. ukr. *кисляк* ‘ts.’ (Hrin II, 240); ukr. buk. *кісляк, кисляк, кіслек* ‘ts.’ (H.K.).

kiziak ‘łajno’ Tu: Peczerica rośnie na łąkach od końskiego kiziaka (Tu). Por. ukr. *кізяк* ‘obornik bydła domowego’ (Hrin II, 243). Zob. też **gnój**.

klaczownica ‘beczułka do przechowywania kłagu’ PMr: W klaczownicach trzymają kłag na stynie (PMr). Por. ukr. buk. *клячивниця* ‘ts.’ (H.K.).

kłag ‘podpuszczka do zakwaszania mleka owczego’: Kłag się daje do mlika i to się robi budz (DPu). Kłag to jest to w żelundku od cielacka, do mlika się dodaje (DPu). To cilacko jak się riży, który mliko pije, to tam zaliwajom mliko i to tam się robi taki kłag, to takie riodkie, to co w żelundku (SHu). Por. ślczes. *kłag, klog* ‘ts.’, czad. *klog* ‘ts.’ (AJS III, 448); śl. *kłag* ‘ts.’. Zob. też **głag**.

klaka ‘bezpłatna pomoc sąsiedzka, kończąca się zabawą i poczęstunkiem’: To maj wincel sumsiadów się zbierajom i idom pomóc jeden drugiemu, to się nazywie klaka (MO). My robimy tam ty klaki, na zimnioki (DPu). Po klakach my pijemy goriolke, siedzimy i śpiewamy tajdany (SHu); **klaka do piórek** ‘pomoc przy darciu pierza’, **klaka do siana** ‘pomoc przy sianokosach’. Por. ukr. *клака* ‘ts.’, mołd. *клякэ* ‘pańszczyzna; wspólna praca’, rum. *clacă* ‘ts.’ (ESUM II, 453); ukr. buk. *клака* ‘ts.’, pol. buk. *klaka, tłoka* ‘ts.’ (SBF 115, 223).

klapaty ‘człowiek mający obwisłe, odstające uszy’: No takie ucha klapate, to nie som asz takie fajne (MO). Un ma takie klapaty ucha, że aż strach dziwoć się na niego (DPu). Por. ukr. buk. *кляпатуї* ‘ts.’ (SBH, 206); ślczes. *klapaty* ‘ts.’ (Z.G.).

kłaść ogień fraz. ‘przygotować w piecu drzewo do palenia’ Źród.: Sie ułoży trioski, uny muszom być suchie i potem kawalek papirka, i to się zapoli, i tak się kładzie ogień (MO). Por. rum. *a face focul* ‘ts.’; ukr. buk. *клясти ватру* ‘ts.’ (H.K.).

klawiaty ‘deski o długości 60 cm, zapakowane po 5 sztuk’ Źród.: Downi klawiaty na to mówili (EK, 45).

klekocej ‘przebiśnieg’ Tu: Klekoceji rosnom wiosnom pod snigim, taki fajne to kwiotki (Tu). Por. rum. *clopoțel* ‘dzwoneczki, Campanula’ (SRP, 116); ukr. buk. *клякоцеї* ‘ts.’ (H.K.); pol. buk. *kłorocaje, kłorocaje* ‘ts.’ (SBF, 115). Zob. też **gijociel**.

klepacz ‘młotek’: W Pleszy zdarza się także, że pod stół gospodarze wkładają *klepacz*, czyli młotek i siekierę, co współcześnie interpretuje się tym, „aby Herod nie przyszedł zabić dzieciątka” (EK, 327). A kose trieja klepać klepoczem (MO). Klepacz mo koždy gospodar w domu (SHu). Por. ukr. *кляпач* ‘młotek’ (Hrin II, 250); cz. *klepač* ‘młotek do klepania kosy’ (CzPS, 137); ślczes. *klepocz* ‘ts.’ (AJS III, 321; SGŚC 140).

klepnąć się ‘uderzyć się młotkiem’ SHu: Jako wczora się klepnołem tym klepoczem i dziška boli palec (SHu). Por. ogpol. *klepnąć się* ‘uderzyć się lekko’; ślczes. *klepnót* ‘stuknąć młotkiem’ (SGŚC 140); śl. *klepnút* ‘stuknąć’ (SSP I, 316).

kleszczyny zwykle w l. mn. ‘drewniana część chomąta’ Źród.: Kleszczyny som drierwane i sie kladom na podusze na chomunt (MO). Por. ogpol. *kleszcze*, *kleszczyny* ‘ts.’

klepka ogpol. *klepka*. Zob. też **biednorka**, **dunga**.

klinczka ‘narzędzie wykonane z drewna, w kształcie ołówka, na końcu którego przymocowany jest metalowy pisak’ Źród.: Piszą pisanki klinczką. Klinczkę macza się w gorącym pszczelim wosku i na ugotowanym jajku rysuje się odpowiedni wzór (HK, 77). Zob. też **pisak**.

klinek 1. ‘gwóźdź’: Klinkiem pribijem deske i bydzie dobrze (NSr). Zob. też **ćwok**, **ćwiek**, **ćwik**. Por. śliesz. *klinek* ‘drewniany gwóźdź’ (SGŚC 141). 2. ‘podłużne kawałki materiału wszywane pod pachami koszuli’: To były klinki takie, tyn rynkow musiol mieć tyn klinek wszyty (MO). Por. ukr. *клин* ‘ts.’ (Hrin II, 251); ogpol. *klin* ‘kawałek (...) materiału w kształcie trójkąta’ (SJPSz I, 932).

klobuk zob. **kłobuk**.

klodka ‘kostka’ Źród.: 17 października – jo pożyczyla Łukaszowi i dostał ode mnie na imieniny 2 klodki cukru i wyplakalime się [...] (EK, 88). Młodzi wychodzący z kościoła są obsypywani cukierkami. Kiedyś czyniono to samo *klodkami* cukru (EK, 301).

klosz ‘naczynie szklane o jednej nodze, służące do podawania ciastek, taca’ PMr, DPu, SHu: Na klosz sie kladom zakunski, jag robime wiesiele (MO). Zob. też **taca**, **walter**, **waza**.

klotek ‘pniak do rąbania drzewa’ NSr, PMr, Pr, SHu: Klotek, na klotku sie szczy-pajom i rumbajom dyrwa (MO). Był tam wielki klotek na rumbanie driewa (DPu). Zob. też **drywutnia**.

klozet ‘ubikacja’: Ja mom klozet za stodołom, te maj nowe chalupy, to majom uż w domu (Tu). Nu klozet to musi być na polu, bo jak to w domu, aby tam robić i tam ten smród, to ja nie chcem (Tu). Por. rum. *closet* ‘ts.’; ogpol. *klozet* ‘ts.’; cz. *klozet* ‘ts.’. Zob. też **prewet**, **uborna**, **wychodek**.

klub ‘dom kultury’ DPu: Nu i ot tego czasu pirszy nasz wystemp na tritjego maja u nas w klubie (COH, 129). Zbirali sie my w klubi (DPu). Por. ukr. buk. *клуб* ‘ts.’ (H.K.).

kluczka ‘zakrzywiony na końcu kij lub z osadzonym na końcu hakiem, służący do chwytania czegoś’ NSr, PMr, Pr: To był taki patyk, a na kuńcu, albo był zakriwiuny, albo jakiś tam ćwiok zabity, to była kluczka i to dzieci za trieśniami jag idom, to to bierom (MO). Por. ukr. *ключка* ‘ts.’ (Hrin II, 255); ukr. buk. *ключка* ‘ts.’ (SBH, 211); pol. gwar. *kluczka* ‘żerdź mająca na końcu odnogę lub zakończona hakiem, służąca do wyciągania wiadra ze studni, do zrywania owoców itp.’ (SJPSz I, 936); śliesz. *kluka*, *kluczka* ‘żerdka wisząca u żurawia’ (AJŚ III, 441), *kluka* ‘drąg zakończony hakiem, służący do wyciągania wody ze studni’ (SGŚC 141), *kluczka* ‘drewniany przyrząd w kształcie cyfry 1 pomocny przy obieraniu owoców’ (SGŚC 141).

klydnie zob. **kłydnie**.

- klymb** ‘staw łączący udo z tułowiem, biodro’: A jak tak człowiek spadnie, a noga wyskoczy mu w klymbe, to bardzo cinszko tam naprawić i bardzo cinszko się to goi (MO). Ta baba ma szeroki klymby (SHu). Por. śl. *klęmba* ‘biodro, staw biodrowy’ (SGŚC 143; AJS IV, 636), ukr. *клуб* ‘biodra u zwierząt’ (Hrin II, 253); ukr. buk. *клуби* ‘biodra’ (H.K.); czad. *klub* ‘ts.’ (AJS IV, 636); cz. *kloub* ‘staw, przegub’ (SCzP 229).
- kładka** ogpol. DPu, Tu, Pr: Kładka tam je priez potuczek i tak sebe chodzim (DPu). Zob. też **ławka, mostek, punczi**.
- kłaki** ‘to, co zostaje na szczotce, po czesaniu lnu’ Źród.: A z tych kłaków się robiom kundziele (MO). Por. ukr. buk. *клак* ‘włosina, wełna’ (SBH, 206), ogpol. *klak* ‘nieforemny, zmierzwiony, zlepiony pęk, strzęp jakiegoś materiału pukszystego, wełnianego’ (SJPSz I, 937).
- kłania** ‘kopka składająca się z 30 snopków’: Kłania ze snopków około 30-32 snopkuw (Pr). Kłania stóg snopów 30 sztuk lub stóg siana (PMr). Kłania z 30 snopów z lenu, tak poukładane fajno (DPu). Snopy kładnemy do kłani (Tu). Kłanie się robi po pińc snopów na kriż i zwirchu jeden (SHu). Len to sortujom i kładnom w kłani, to je tricać snopów (DPu). Z reguły zwyczajka, czyli dzień pracy, oznaczała ustawienie 7 kłani (EK, 211). Por. ukr. *клань, кланя* ‘kopa składająca się z 30 snopków’; huc. *kladnia* ‘półkopek, 30 snopków’ (SHJ, 96); pol. buk. *kłania* ‘snopy zboża ułożone w stóg’ (SBF, 115).
- kłobuk** ‘kapelusz’: Na głowę wkładali kłobuk (HK, 67). Chłopi to noszo kłobuki (Tu); **kłobuk**: Kłobuki nosili takie zwykle, a baby chustki (MO). No i jech nazbierol pełny kłobuk tam malinów (ED, 138). Por. śl. *klobúk* ‘ts.’; grnśl., śl. *klęmba*, czad. *klubuk* ‘ts.’ (AJS V, 788).
- kły** blp. ‘kiełki ziemniaka’: Kły robiom na wiosne (NSr). Ziemnioki jako uże na wiosne majom takie kły i trieja to obrywać (SHu). Por. ogpol. *kiełek*, rzadk. *kieł* ‘zaczątek rośliny w pierwszej fazie wzrostu (...)’ (SJPSz I, 912-913); małop. *kieł* ‘ts.’, czad. *kła* ‘ts.’ (AJS II, 143).
- kłydnie** zwykle w l. mn. ‘kopytka’: Z ziemniaków wyrabiano oczywiście placki, jak również *kłydnie* (EK, 259). **kłydnie**: Kłydnie to my robime tak: kłademe do ciasta troche wariunych zimnioków, a potem krajome takie male kawaleczki, a potem się to wari (MO). Kłydnie warim tak doma, aby było jedzynie (Tu);
- knież** ‘ksiądz’: Do nas prziszel tyn knież i zaprił dźwiri (SHu). Knież taros aż do domu prichodzi, dawno nie było (Tu). Por. śl. *kniaz* ‘ts.’; cz. *kněz* ‘ts.’.
- knieżeczka** ‘książeczka do nabożeństwa, modlitewnik’: A każdy człowiek mo te knieżeczke (MO). My z knieżczków modlimy się, taroz nowe je knieżeczki (DPu). Por. śl. *knieżočka* ‘książeczka’ (SSP I, 319); ukr. *книжечка* ‘książeczka’; cz. *knížečka* ‘książeczka’ (SCzP 231).
- knížka** ‘książka’: To jest knížka, no a by nie było knížków, to by dzieci nie miały się z czego uczyć (MO). Knížki dajom taros z Polski za durno, a dzieciska się nie uczom, gdzie to było jako my, nie było knížków (SHu). Por. śl. *knížka* ‘ts.’; ukr. *книжка* ‘ts.’; ros. *книжка* ‘ts.’.

knopka ‘kobieta, która robi płótno’ NSr, PMr, Pr: I to w sele były dwie cy tri ty knopki i uny jacy płótna robiły (MO).

knur ogpol. Zob. też **kaniec**.

knysz ‘obrzędowy chleb wigilijny, wypiek z pszennej mąki na drożdżach, z makowym nadzieniem, w kształcie okrągłej bułki’: Knysze to pośne na wilię (DPu). Na wigilię piecze się knysze z makiem (HK, 69). Kiedy gospodyni domu kroi knysz, odkłada z niego okrajek, nie zjadając go (HK, 69). Knyszy to robiom z syrym, kapustom, makom, to pośne musi być (DPu). Por. ukr. *книш* ‘rodzaj chleba z zawiniętymi krawędziami ciasta, posmarowanego tłuszczem’ (Hrin II, 257); huc. *knysz* ‘chleb z mąki i kartofli, doprawiony bryndzą, czosnkiem itp.’ (SHJ, 98).

koberto ‘koperta’ Źród.: To do koberta sie kladzie pismo (MO). Zob. też **konwert**.

koc ‘dywan, chodnik’ NSr, PMr, Pr: Ta u naz nazywajom, że to je koc. Koc sie kladzie na podloge (MO). Wieczorem, w wyznaczonym miejscu, w stodole, czysto pozamiatanej i przygotowanej, ustawiano ławki nakryte kocami tkanymi ze szłoćków (HK, 79). Na niej układano koc, dywan-chodnik wykonywany przez gospodynie przez zszywanie różnokolorowych pasków szmat, zwanych szłokami (EK, 244). Tradycyjnym wspólnym zgromadzeniem kobiet jest darcie pierza (*driopanie piórek*), a także wyrabianie *płatków* – szmatek na *koce*, podczas których dużo się opowiada, żartuje i śpiewa (EK, 264). Zob. też **kowor**.

kocanki blp. ‘bazie, kwiat wierzby’ Źród.: Kocanki sie świncom w Niedziele Palmowe (MO); **kocianki**: Niektórzy stawiają gałązkę kocianki zmarłemu do trumny, inni palą je w piecu, kiedy szaleje burza i biją pioruny, lub wrzucają je do ziemi, żeby Bóg chronił ogród od nieszczęścia i dawał dobry urodzaj (HK, 77). Podczas pierwszego wyjścia z obory krowy również są okadzane kociankami i święconą zieliną, skrapia się je święconą wodą i obchodzi trzy razy, co ma zabezpieczyć przed wszelkimi złymi siłami (EK, 208). W Pleszy dodaje się *kocianek* do siewnego ziarna, a także wkłada się kurom do gniazd (EK, 345). Zob. też **beczka**.

kociacko ‘mały kot’: Kociacko i jak sie koćka okoci, to gwariom, że mo male kociacka (MO). Kociacka chodzo pod nogami (Tu).

kocianki zob. **kocanki**.

koczan 1. ‘korek u becзки, zatyczka’ SHu: Beczka z mustem zatkana koczanem (SHu). Koczaniem to można i becżke zaprić (DPu). Zob. też **czop**, **kołek**, **sztupel**. 2. ‘kolba kukurydzy oczyszczona z ziaren, kaczan’ DPu, SHu, Tu, NSr, PMr, Pr: Koczan to je z kukurudzy jak sie otorebi kukurudza, sie niechaje koczan (MO). Por. ukr. *качан* ‘ts’ (Hrin II, 227); ukr. buk. *кочин, кочен, кочан, кочан* ‘ts.’ (SBuk IV, 89); pol. buk. *kaczan* ‘kolba kukurydzy bez ziaren; ogryzek z jabłka; głąb kapusty’ (SBF, 108).

koda zob. **kada**.

kohut ‘kogut, samiec kury domowej’: Kohut, a tych kohutów każdy trimie jacy po jednemu, bo jak som dwa, to sie bijom (MO). Por. ukr. *когут* ‘kogut’ (Hrin II, 262); ślc. *kohút* ‘ts.’; ślciesz., jabł., czad. *kohut* ‘ts.’ (AJS IV, 528).

kolco ‘uszko z wygiętego drutu, na które zakłada się kłódkę’: To kolco, ale to triejaja dwa ty kolca, aby zamknąć kłódkom dźwirie (MO). Jak se pójdziesz, to daj kłódkę na kolco i zamkniesz (DPu). Por. ros. *кольцо* ‘kółko np. na klucze’ (WSRP I, 484).

kolek zob. **kołek**.

kolędniki ‘grupa ludzi odwiedzająca z kolędą sąsiadów i rodzinę w dzień Bożego Narodzenia’. Por. ogpol. kolędnicy ‘ts.’; grnśl., ślczes. jabł. *kolyndnicy* ‘ts.’ (AJŚ VI, 1061). Zob. też **bratki**.

kolędować ‘chodźć z kolędą, śpiewać kolędy w Wigilię i w Boże Narodzenie’
Źród.: W Nowym Sołońcu, gdy pojawi się pierwszy snop, można kolędować, czyli domagać się poczęstunku od gospodarza (EK, 211). Tylko dzieci chodzą i kolędują (EK, 263). Por. ogpol. *kolędować* ‘ts.’; ukr. *колядувати* ‘ts.’ (Hrin II, 274); rum. *colinda* ‘ts.’ (SRP, 121).

koliba 1. ‘szałas pasterski’ DPu, Tu, PMr: Mają tam ty koliby i czobany tam spajom (PMr). Koliba to tam na hori, jak pastuch śpi, siedzi (SHu). Koliba je z dranic, desków, tam czobany spajom i robiom bryndze (PMr). Zob. też **styna**. 2. ‘szopka dla chorych owiec’ Tu, Pr. Koliba to postrojona postrojka z żerdzi, nakryta słomą, jak owca je słaba, to tam dajom (Tu). Koliba to tyż takie koły wysoki i tam pripletiony z łoży (Tu). Por. rum. *colibă* ‘szałas’ (SRP, 121); ukr. *колуба* ‘szałas dla pastucha’ (Hrin II, 268); pol. reg. *koliba* ‘miejsce schronienia w górach, zwłaszcza szałas pasterski; koleba’ (SJPSz I, 958); ślczes. *kolyba* ‘szopa pasterska na sałaszu’ (SGŚC 146); ‘niska szopa dla pasterza owiec’ (AJŚ III, 445), jabł., czad. *kolyba* ‘niska szopa dla pasterza owiec’ (AJŚ III, 445). Zob. też **okół, szopa**.

kolibać ‘kołyśać’: Ta triejaja dziecko kolibać, a dziekiedy tag długo triejaja kolibać, że chytri tyn stary zaśnie, nisz to male (MO). Kolibka była downo priwiunzana do powała i tak triejaja było kolibać nogom, w nocy sie kolibało (SHu). Kolibanie, a jag dziecko je niedobre, to sie nasyci kolibać (MO). Por. pol. reg. *kolebać* ‘ts.’ (SJPSz I, 951); ukr. *коливати* ‘kołyśać’ (Hrin II, 268); ślczes. *kolybać* ‘ts.’ (SGŚC 146); grnśl. *kolybać, kolibać* ‘ts.’ (MSGGS 106).

kolibka ‘kołyśka dziecięca’: Kolibka była downo priwiunzana do powała i tak triejaja było kolibać nogom, w nocy sie kolibało (SHu). Kolibke jak mieli downo to bylo tak: sztyri abo dwa kolca, sztyri troki i to z tkanej werety, abo drewniany (DPu). Dziecko takie male bardzo dobrze sie czuje w tej kolibce (MO). Jak w polu triejaja robić, to małe dziecisko do kolibki, taj sie robiło, szycko tam się robiło i ziemnioki, i buraki (DPu). Niekiedy gwarili kolibka, niekiedy koliska, to to samo je (Tu); **kolibka driewiana** ‘kołyśka drewniana’: To kolibka driewiana, a ty kolibki driewiane to eszcze i taraz wolaś chto mo (MO); **kolibka plótniana** ‘kołyśka z plótna’: Kolibka plótniana, a ta kolibka byla priwiunzana do krakanów i z wyrchu nakrywali plachtom (MO). Por. ogpol. *kolebka* ‘ts.’ (SJPSz I, 954); ślczes. *kolybka* ‘ts.’ (SGŚC 146); grnśl. *kolibka* ‘ts.’ (MSGGS 106). Zob. też **kołyśka**.

- koliesko** ‘żelazne kółko, zamykające otwór w płycie kuchennej’ Źród.: Ty kolieska sie odbiero i jak chce czlowiek chytro, aby sie warilo, to kladzie na dziure (MO). Por. słc. *koliesko* zdrobn. od *koleso* ‘koło’ (SSP I, 322). Zob. też **fajerka**.
- kolieso** 1. ‘koło’: A fura mo sztyri koliesa (MO). Koliesa maj majom fury, bicigiel ma kolieso (Tu). Kolieso je koło studni (DPu). 2. ‘rower’ Tu: Koliesom byłech w pracy i pojady do Hanki (Tu). 3. ‘opona’: Potym robili takie gorgoje, takie kyrpce, ale na gumie z koliesów (EK, 255). Por. słc. *koleso* ‘koło’ (SSP I, 322); grnśl. *koło* ‘koło’; rower’ (MSGGŚ 106); ukr. buk. *колесо* ‘ts.’ (H.K.); ukr. *колесо* ‘ts.1’ (Hrin II, 267). Zob. też **bicigiel, biciklieta, cwajrat**.
- kolki** zwykle w l. mn. ‘choroba koni’ NSr, PMr, Pr: No to som kolki, kuń jak sie czegoż bardzo smacznie naji, albo sie napije wody, jag je zmynczuny, to dostaje ty kolki i un sie chybie do zimi (MO). Por. ogpol. *kolka* ‘napad ostrych bólów w jamie brzusznej (...)’ (SJPSz I, 959).
- kolorado** ‘stonka ziemniaczana’ NSr: Kolorado zjadło nam ziemnioki i były małučki (NSr). Zob. też **żuk koloradzki**.
- kołacz** ‘obrzędowy chleb’: Ja kołacze pieczem na świnta (SHu). Na kołacz trieja munki dobrej, biołej (Tu). Kołacze piekom i na wesela (DPu). Por. ogpol. *kołacz* ‘ts.’; ukr. *копач* ‘ts.’ (Hrin II, 267); ukr. buk. *копач* ‘ts.’ (SBH, 217); rum. *colac* ‘ts’ (SRP, 120); ślczes. *kołocz* ‘kołacz, placek drożdżowy z owocami, makiem lub serem’ (SGŚC 147); grnśl. *kołocz* ‘ciasto drożdżowe z kruszonką, serem, makiem, marmoladą’ (MSGGŚ 106).
- kołaczyć** ‘grzechotać’: Po wieczery dziewczyny zbierają ze stołu łyżki, wychodzą na podwórko i kołaczą głośno nimi, gdzie zaszczeka pies, tam dziewczyna wyjdzi zamąż (SHu).
- kołek** 1. ‘korek u beczi, zatyczka’ PMr: Kołkami becza się zamyka i nic nie czuc z tego, co tam jest (PMr); **kolek**: Kolek, a ty kolki som różne (MO). Zob. też **czop, koczan, sztupeł**. 2. ‘kołek w płocie’. 3. ‘kołek łączący dzwona w wozie’ NSr, PMr, Pr: Takimi kolkami sie lunczom czolany (MO).
- kołun** ‘siekiera do drzewa’ Tu: Kołun to taka siekiera, co szczypie driewo (Tu).
- koły** blp. ‘nosidła służące do noszenia siana’ DPu, SHu, Tu: Kołami nosimy sianko do stodoły i tam trimiemy (SHu).
- kołysać** ogpol. Zob. też **kolibać**.
- kołyska** ogpol. Zob. też **kolibka**.
- komanda** ‘rozkaz’ Źród.: Paki po 5 sztuk, wysuszone, związane, odchodziły tam, gdzie była komanda (EK, 45). Por. rum. *comandă* ‘ts.’; ukr. *команда* ‘ts.’ (Hrin II, 274); ogpol. *komenda* ‘ts.’ Zob. też **prikaz**.
- komarnik** 1. ‘półka w szałasie do suszenia sera’ NSr, PMr. Zob. też **lasa, polica, półka**. 2. ‘pomieszczenie, w którym przechowuje się wyroby mleczne’ SHu, Pr: W komarniku tam mliko prinieś (Pr). 3. ‘piwnica koło domu’: Kómornik to taka piwnica osobno pristrojona koło domu (SHu). Por. słc. *komárník* ‘ława lub półka w kolibie, na których suszy się lub przechowuje ser’ (Machek, 271); rum. *comárníc* ‘komarnik, sernica’ (SRP, 122); ukr. *комарник* ‘rodzaj

szalasu dla pastucha owiec' (Hrin II, 275); śl. *kómornik* '(zamykana) półka w szalasiu do przechowywania sera owczego' (AJS III, 446). Zob. też **kumora**, **budzarnia**.

kombajna 'kombajn' Źród.: To je kombajna i taraz už nawet i do naz, do sela, ty kombajny dojechujom i mocki ludzie uže tesz koszom zboże prosto tam z lana (MO). Por. ukr. buk. *комбайна* 'ts.' (H.K.); ukr. *комбайн* 'ts.'; ogpol. *kombajn* 'ts.'

komenderować 'kierować, dawać polecenia' Źród.: Następnie, według słów informatora z Pojany Mikuli, „jak jest czias, ten starszy – jeden jest wdycki, kto komenderuje całym weselem” – mówi „Idziemy do młodej, bo już czias” (EK, 279). Por. ogpol. *komenderować* 'ts.'; rum. *comanda* 'ts.' (SRP, 122); ukr. *командувати* 'ts.'

komnatuszka 'pokoić' SHu: Majom takie postrojone i takie komnatuszki, dwa na czatynie (COK, 133). Por. ros. *комната* 'pokój', zdrobnienie *комнатушка* 'ts.'

komornik 'lokator': Mom komornika (DPu). Ja sama żyjem, jako mam komornika, to maj pomoże cosik zrobić i maj lachko je (Tu). Por. ukr. *комірник* 'ts.' (Hrin II, 276); ogpol. *komornik* 'w Polsce feudalnej i kapitalistycznej: chłop bezrolny mieszkający kątem w cudzej chacie, na komornym' (SJPSz I, 975); śl. *kumornik*, *kumornica* 'człowiek mieszkający u gospodarza na wsi za odrabianie w polu i w gospodarstwie', 'lokator' (SGŚC 159); grnśl. *kómornik* 'lokator' (MSGŚ 108).

konczed 'urlop' NSr, PMr, Pr: To ci, co robiom w mieście, to na lato bierom konczed (MO). Por. rum. *concediu* 'ts.'. Zob. też **otpusk**.

konewka ogpol. Zob. **kunewka**.

koniuch 'pastuch koni' SHu, Tu: Koniuchiem pracował w kołhozie i taros dawajom za to hrywni (Tu). Por. ukr. *конюх* 'ts.' (Hrin II, 279); ogpol. *koniuch* 'pastuch koni, dawniej sługa, parobek doglądający konia' (SJPSz I, 990). Zob. też **pastuch**, **pastyr**'.

konopida 'kalafor' NSr, PMr, Pr: To konopida, ale to uže też je z rumuńskiego wziunte (MO). U naz sie nie rodzi konopida (PMO, 165). Por. rum. *conopidă* 'ts.'. Zob. też **kapusta cwitna**.

kontusz 'wierzchnie okrycie męskie, zwykle zimowe' NSr, PMr: Downo chlopy nosily ty kontuszy, uny byly takie chrube, ciepłe, to do kościola nosili kontusz (MO). Por. ogpol. *kontusz* 'staropolski strój męski, wkładany na żupan, rodzaj długiej sukni z rozciętymi rękawami (wylotami), spinanymi zwykle na plecach' (SJPSz I, 1002). Zob. też **burdziuch**.

konwert 'koperta' Tu: Konwerty teraz je fajne i kolorowe, downo to takich nie było (Tu). Daj konwert na poczte, aby to pismo poszło do Polski (Tu). Por. ukr. *конверт* 'ts.'. Zob. też **koberto**.

kopanica 'gliniasta droga polna' SHu: Na Wieże trieja iść kopanicom i do góry taja, i już jest wieża (SHu). Kopanica to je droga z gliny, jako je deszcz, to una cała w błocie (Tu). Por. sl. *kopanica* 'karczowisko, kopanina' (SSP I, 332); śl. *kopno* 'o miejscu, gdzie wytopniał śnieg' (SGŚC 148).

kopanice ‘duże sanki’ DPu: Kopanice to je takie sanki wielkie, co driewo z lasa wozom zimom kuniami (Tu). Por. ukr. buk. *копаниці* ‘sanki dziecięce’ (SBH, 222).
Zob. też **korczuhy**.

kopica ‘kopa siana’ Źród.: Jak suche siano, to można wielkie kopicy kłaść i eszcze priwiunzać ich na wyrchu porwozem ze siana, aby nie brol wiater, a jag je maj surowe, to trieja male kopicy, aby wyschly (MO). No i priszel jech do domu i widziol, na ogrodzie se priewrócily sztyri kopicy siana (ED 139). Por. ogpol. *kopica* ‘niewielka kopa siana lub zboża’ (SJPSz I, 1009); ukr. *копиця* ‘ts.’ (Hrin II, 281).

kopiec 1. ‘mrowisko, kopiec mrówek’: I tych kopców je pelno w carinie (MO). W lesie jest dużo kopców z mrówkami (SHu). 2. ‘kopczyk ziemi, którą kret ryjąc wyrzucił na powierzchnię’: A ty kopcy potem na wiosne trieja iść, grabiami, i rozgarnować po trownikach, bo potem ni można kosić (MO). Por. ogpol. *kopiec* ‘ts. 1’ (SJPSz I, 1009).

kopiniec ‘stóg’ NSr, Pr: Na polu, jako je maj dużo siana, klademe kopiniec, maj mały, abo maj wielki, jako je siana (NSr). Por. jabł. rzadk. *kopiniec* ‘stóg słomy’, czad. rzadk. *kopiyniec* ‘stóg’ (AJŚ II, 107).

kopyrtnyć się ‘przewrócić się’ Źród.: Sie kopyrtnyć, no czlowiek tag nieroz sebie idzie, na coś sie zaszmatle i sie kopyrtnie do góry nogami (MO). Po osadzeniu całego pola ktoś, z reguły tęgi, „kopyrtnoł sie na ziemie bez głowe” (EK, 212). Por. ślczes. *kopyrtność się* ‘ts.’ (SGŚC 148); grnśl. *kopyrtność się* ‘ts.’ (MSGGŚ 107); śl. *kopřcnuť sa* ‘fiknąć koziołka, wywalić się’ (SSP I, 332).

korasła ‘pierwsze mleko po ocieleniu (owcy i krowy)’ DPu, Tu: Korasła, jak krowa ocieli sie, owca, to pirsze mliko (Tu). Korasła niedobra do jedzynia, bo taka pirsza i je niedobra, ino cielacko to pije (Tu). Por. rum. *coraslă* ‘ts.’ (SRP, 136); ukr. buk. *кулястра, корясла* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **siara**.

korba ‘kij do obracania kamienia w żarnach’ Tu: Korbom kręciło się i mielilo się w zarnach, downo mielili (Tu). Por. ukr. *корба* ‘rączka’ (Hrin II, 283); ogpol. *korba* ‘część mechanizmu dźwigniowego, przystosowanego do wykonywania ruchu obrotowego (...)’ (SJPSz I, 1011).

korbacz ‘bicz do poganiania koni’ Źród.: Każdy furman musi mieć korbacz (MO). A un za krowami idzie taje chodnikiem, a jo spoza jedliczki z korbaczem, jak jech nadeszel blisko, tag jech go zestraszyl, a un chipnyl, hore nogami sie kopyrtnyl (ED 138). **korbaczek**: Istniała tam tradycja wyplatania *korbaczka*, czyli powstałego z dwunastu *hojek* konopi, około dwumetrowego bicza, którego zaplatanie rozpoczynano w wieczór św. Łucji, a trwało ono do wigilii Bożego Narodzenia (EK, 324). Por. ślczes. *korbacz* ‘bat’ (SGŚC 148); śl. *korbác* ‘bicz, bat’ (SSP I, 333).

korbaczek zob. **korbacz**

korby ‘warkocze’ Źród.: Wypieka się *paskę*, czyli „okrągły chleb z lepszego ciasta z korbami dookoła” (EK, 347).

korcz 1. ‘żyłak na nogach’ DPu, SHu, Tu: Na nogach mniała korczy, nie mugła chodźć, to się robiło takie spułchniune, ciekło to krew (Tu). Korcz to prze-

studzenie na nogach, żyły (DPu). Korcz na nogach łapi (Tu). Una na nogach ma korczy (DPu). Zob. też **kyrcicy**. Por. ukr. *корчи* ‘skurcz mięśni, choroba’ (ESUM III, 46); ukr. buk. *корчи* ‘żylaki na nogach’ (SBH, 226); śl. *korcz* ‘skurcz mięśni’ (SGŚC 149); śl. *krč* ‘kurcz’ (SSP I, 340); ogpol. *kurcz* ‘nagły, mimowolny skurcz mięśnia lub grupy mięśni z towarzyszącym mu często bólem (...)’ (SJPSz I, 1088), 2. ‘krzak’ zwykle w l. mn. Źród.: A bes takie korczy to bardzo cinszko je priejść (MO). Ja szel po korczach, była rosa, cale huzna były mokre po kolana i potem jag jech tam pos krowy, i zbierol jech maliny i jagody, i tam w korczach (ED 138). Por. ukr. *корч* ‘krzak’ (Hrin II, 288); śl. *krč* ‘korzeń z naroślami’ (SSP I, 340).

korczuhy ‘duże sanki’: Taroz ma koždy furman te korczuhy, ali zimy nimo, bo jak zima, to koždy bierie te korczuhy i czepi, i tak jadom (DPu). Por. ukr. buk. *корчуги, курчуги* ‘sparowane sanie do transportowania drzewa’ (SBH, 226); ukr. *корчуга* ‘sanki’ (Hrin II, 289). Zob. też **kopanice**.

koriawy ‘mający strupy na twarzy’ DPu, SHu, Tu: Ty Hanciu nic nie gwar’, za byłaś, jakie un miał lico koriawy (DPu). Koriawy to taki twar’ ma w bubkach (SHu). Por. ukr. buk. *корявий* ‘ts.’ (H.K.).

koriec ‘korzec, 100 kilogramów, miara ciał sypkich’: Koriec to waga na sto kil (Tu). Koriec, no i sto kil pszynicy, to byl jeden koriec (MO). Pól korca (MO). Koriec pszenicy dałam Bolkowi (DPu). Por. ukr. *корець* ‘miara sypkich produktów’ (Hrin II, 283); ukr. buk. *коруц, корець* ‘jednostka miary 100 litrów; jednostka wagi’ (SBH, 224); ogpol. *korzec* ‘dawna polska miara objętości ciał sypkich zawierająca 32 garnce, tj. 120 litrów; także miara ciężaru równająca się w przybliżeniu 98 kilogramom’ (SJPSz I, 1019).

kormanek ‘grzyb zamiast ziarnka w kłosie żyta, sporysz’ NSr, PMr, Pr: To kormanek, a tych kormanków jag je mocki w kłósku, to telo maj malo je zorneczków (MO).

kornuta ‘owca z rogami’ NSr, PMr, Pr: Owca dziekiedy je kornuta (NSr). Owca, jak je kornuta, to maj mało mlika daje, to niedobre owcy, je maj takie, co dajom, ale mało (NSr). Por. rum. *cornút* ‘rogaty, wielkorogi’, pol. dial., śl., ukr. (SłSE II, 490; Crân, 471); ukr. buk. *корнуца* ‘owca z prostymi rogami’ (SBH, 224). Zob. też **rogalka, rogata owca**.

koromesło ‘nosidło do noszenia wody na ramieniu’ DPu, SHu, Tu: Koromesło baby mieli i tym nosili wode (SHu). No to dawno byli te koromesła i baby te wode z potuczka nosili krowom, i prać tam (DPu). Por. ukr. *коромисло* ‘ts.’ (Hrin II, 286).

kort ‘namiot’ Źród.: Teraz domy mają (Cygani), kiedyś korty i szałas (EK, 165). Por. rum. *cort* ‘ts.’ Zob. też **pałatka, szatra**.

koryto 1. ‘koryto do spuszczenia drzewa’ Tu: Driewo spuszcza sie tam w koryto (Tu). Zob. też **ryza, szlip**. 2. ‘wyżłobienie w ziemi, utworzone przez bieg wody rzecznej’: Woda tam po korycie ciecze (DPu). 3. ‘drewniane podłużne naczynie do wyrabiania ciasta na chleb, dzieża’: W korycie bardzo sie dobrze minsi chlip (MO). Nojpyrwi naosiwom munki do koryta i dum tam drożdży

i mlika, rozrobim i niechom, aby się to ruszało (ED 147). Por. ukr. *коруто* ‘koryto do karmienia bydła; w młynie miejsce, gdzie spada mąka; bieg rzeczny’ (Hrin II, 284); huc. *koryto* ‘niecki; koryto do karmienia bydła; rynny, którymi woda spływa do żłobów dla bydła’ (SHJ, 103); ogpol. *koryto* ‘podłużne naczynie, zwykle drewniane, służące do dojenia i karmienia zwierząt domowych’, ‘zagłębienie w dolinie rzecznej, utworzone i ukształtowane przez stale lub okresowo płynącą wodę; łożysko rzeki, potoku, strumienia’ (SJPSz I, 1019); śl. *koryto* ‘duże podłużne drewniane naczynie’ (SGŚC 149); ‘koryto do parzenia świni’ (AJŚ III, 424); śl. *koryto* ‘koryto’ (SSP I, 335); cz. *koryto* ‘koryto’ (SCzP 249); grnśl. *koryto* ‘koryto do parzenia świni’ (AJŚ III, 424).

Kosa ‘pas Oriona’ Źród.: Wyjątek stanowią duży i mały wóz, *Kurki*, czyli Plejady, i pas Oriona zwany *Kosą* (EK, 372). Por. rum. *cei trei cosași* ‘ts.’ (SRP, 139), ukr. *кочарь* ‘ts.’ (Hrin II, 290), ukr. buk. *кочапи* ‘ts.’ (SBH, 226), śl. *Koścy, Kosiarze* ‘ts.’ (AJŚ VI, 1079), małop. *Kosy* ‘ts.’ (AJŚ VI, 1079).

kosar ‘osoba kosząca zboże lub trawę, kosiarz’: Kosari to koszom trawę (DPu). Kosar, a ty kosary to uny lubiom iść tag rano kosić, zakiel je rosa, bo wtedy sie bardzo dobrze kosi (MO). Por. ukr. *кочарь* ‘kosiarz’ (Hrin II, 290); ogpol. *kosiarz* ‘ts.’.

kosić do baby fraz. ‘sposób koszenia wysokiego zboża’ NSr, PMr, Pr: No to do ściany, a u naz mocki gwariom, że do baby, a takie zboże to od razu za kosarem trieja odbierać i wiunzać snopki (MO). Zob. też **kosić do ściany**.

kosić do pokosa fraz. ‘sposób koszenia niższego zboża’ NSr, PMr, Pr: Sie kosi do pokosa, a potem sie wiunzajom snopki (MO).

kosić do ściany fraz. ‘sposób koszenia wysokiego zboża’ NSr, PMr, Pr: Do ściany kosić to je maj lachko (MO). Zob. też **kosić do baby**.

kosok ‘narzędzie do żęcia zboża’: Ale kosokiem bylo maj lachcy żnyć niż sirpem (MO). Por. śl. *kosák* ‘sierp’ (SSP I, 335); śl. *kosok* ‘sierp’, grnśl. *kosak, kosok* ‘sierp’ (AJŚ II, 112).

kostka ‘pestka’: To kostka, a jak sie wari powidla, to trieja i kostki wybierać (MO). Kostki som w trieśniach, w śliwkach (DPu). Wisni jak robim, to kostki wybierom i zaliwom, i to dobre je na zim (DPu). Por. ukr. buk. *кiцmka* ‘ts.’ (H.K.); grnśl., śl. *kostka* ‘ts.’ (AJŚ II, 237).

kostum ‘męski garnitur’ NSr, PMr, Pr: Kabot, spodnie, kamizulka, takie jednakie, to sie nazywie kostum chłopski (MO). Por. rum. *costum* ‘ts.’; ukr. *кocтiом* ‘ts.’.

kosy blp. 1. ‘warkocze’: Kiere dziwciacko mo takie długie włosy, to zaplato se takie warkoczy, to nazywajom, że to som kosy (MO). Por. ukr. *кoca* ‘zaplaczone włosy’ (Hrin II, 289); pol. buk. *kosa, kosy* ‘warkocze’ (SBF, 114, 119); ogpol. *kosa* zwykle w l.mn., przestarz. ‘długie, splecione włosy; warkocze’ (SJPSz I, 1020). 2. ‘pióra na ogonie koguta’ NSr, PMr, Pr: A maj gwariom u nas, że kochut mo fajne kosy, to znaczy, że mo fajne piórka na chwoście (MO).

kosz człowieka fraz. ‘tułów’: Kosz człowieka miol pobity po awarii (NSr). Por. rum. *coșul pieptului* ‘klatka piersiowa’ (POM, 68).

- kosznica** ‘pleciony, wysoki kosz z dachem, do przechowywania kukurydzy’: Kosznica to je duży, pleciony kosz, z otworem do trimania kukurydzy, zwirchu daszek od ptaków, deszczu (DPu). Kosznicy robiom z desków, dla kukurydzy, z daszkiem zwirchu (Tu). Por. ukr. dial. *кошниця* ‘pomieszczenie na kukurydżę, kosznica’ (Hrin II, 296); mołd. *кошниця* ‘kosz, koszyk’ (DMR, 216).
- kościuncior** ‘dawniej: wędrowny handlarz, skupujący stare tkaniny’ NSr, PMr, Pr: Kościuncior, jag jechol, wrieszczol po ceście i ludzie wynosząli ty kościunki, a un dowol pociorki, piskaczki, to už bylo poznać, że bez selo priejchol kościuncior (MO).
- kościunka** 1. ‘stara, zniszczona tkanina’ NSr, PMr, Pr: Kościunki kupowol kościunciar (MO). 2. ‘onuca’: I downo ludzie do tych kościunków obuwali nogi, bo nie bylo panczochów (MO). Downo kościunki ubirali do kyrpców, tarasi-ka panczochy (Tu). Mężczyźni do kyrpców zakładali kościunki (HK, 67).
- kotar** zob. **hotar**.
- kotki** ‘bazie’ Źród.: Po powrocie do domu gospodynie dają każdemu z rodziny po jednemu *kotku* do połknięcia (EK, 345). Por. ogpol. *kotka* ‘bazia’ (SJPSz I, 1029). Zob. też **beczka**, **kocanki**, **kocianki**.
- kotulik** ‘łańcuch rowerowy’ PMr: Kotulik trieja umaścić (PMr). Por. śl. *ko-tula* ‘rodzaj gwoźdźcia z główkami po obu końcach, będący częścią łańcucha, dzięki czemu łańcuch nie ulega skręcaniu’ (SGŚC 150). Zob. też **lanc do kolieska**.
- kowor** ‘dywan’ Źród.: Bo na wiosne to sie pokrywa ta zieleń i ukrywa te szyćkie lasy, no i taka sie ukrywa, niby takim zielonym jakimś kowrem (COK, 134). U nas gwariom kowor, kowor to je, i taki kupowany i taki doma robiuny (MO). Por. rum. *covor* ‘ts.’; ros. *ковёр* ‘dywan, kobierzec’. Zob. też **koc**.
- koza** ‘kukła wykonana z drewna, w kształcie kozy’ Źród.: W Pleszy chodzą w Pierwsze Święto z *kozą i buhajem* (EK, 333). *Koza* to kukła wykonana z drewna, z rogami i kłapiąca szczęką, umocowana na kijku i przykryta jasnym kocem. ... *Koza* goni i straszy przede wszystkim dzieci, robi różne figle (EK, 334). Zdarzało się w Pleszy, że wraz z *kozą i buhajem* chodził Żyd z Żydówką, podobnie jak dzieje się to u Rumunów (EK, 334). Zob. też **kapra**.
- kozar** ‘grzyb kozłak, kozak’: Czerwone główke ma, to kozar, je kozari z czornom główkom (Tu). To u nas nazywajom kozary, ty kozary tesz som dobre takie to rośnie tak pot jakież brieziny, po takich briszkach różnych (MO). Kozar to je moc dobry grib (DPu). Por. ukr. buk. *козарь* ‘ts.’ (SBH, 216). **kozar z czerwoną czopką** ‘kozak z czerwoną czapką’ Tu: Te kozari z czerwuna czopką rosnom koło briezy (Tu). **kozar z kafową czopką** ‘koźlarz, na ciemnej wysokiej nóżce, z brązową czapką’ Tu: Majom maj kafowe czopki te kozary, dobre na borszcz (Tu).
- kozeńka** ‘kózka’ DPu: Kozeńke trimała jech downo (DPu). Kozeńka jako je, to zdrowe mliko daje (DPu). Por. ukr. *кізонька* ‘mała kózka’ (Hrin II, 243); ukr. buk. *кізонька* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **kozyczka**.

- koziacko** ‘koźlę’ DPu: Koziacko cycka koze (DPu); **koźlacko** ‘koźlę’ NSr, SHu, PMr, Pr: Koźlacko, ty koźlacka fajniutkie som, jak som male (MO). Ci maj mali koźlacka sie pochowali (ED 85). Por. śl. *koziatko* ‘koźlę’ (SSP I, 337). Zob. też **koźlik**, **capek**.
- kozyczka** ‘kózka’ Tu: Gwari sie, że taka kozyczka mała (Tu). Ta stara zrubila sztyri kozyczki (Tu). Por. ukr. buk. *козичка* ‘ts.’ (H.K.); grnśl., ślciesz., czad. *koziczka* ‘ts.’ (AJŚ VII, 1255); śl. *kozička* ‘ts.’; cz. *kozička* ‘ts.’. Zob. też **kozeńka**.
- koźlacko** zob. **koziacko**.
- koźlik** ‘koziółek’: Koźlikow dawno mieli my, taros už nie trimiem (Tu). Por. ukr. *козлик* ‘ts.’ (Hrin II, 266), ukr. buk. *козлик* ‘ts.’ (H.K.), cz. *kozlik* ‘ts.’. Zob. też **capek**, **koziacko**, **koźlacko**.
- kożuchar** ‘osoba trudniąca się szyciem kożuchów’: Kożuchy i kiptary szyto u kożuchara (DPu). Bundy kożuchar dymbił i szył, to tak jak kiptar (NSr). Por. ukr. *кожухарь* ‘ts.’ (Hrin II, 263).
- kół** ‘draż, kołek’: To kół do stoga, no i jak czlowiek chciol wielki stóg, to musiol tyn kół być wysoki, a jak chciol taki maly stóg, to tyn kół musiol taki być maj niski (MO). No to nie wim, bo jo jech byla mala, to jech zapamintala, że pól bramy miało taki kół i tym kolem sie zaperala ta brama, a taraz uže każda brama na postriotku mo takie zasuwki i tag zapierajom bes tego kola (MO). Jaki kul, taki menż (COE, 102). Por. ukr. *кіль, кілок* ‘ts.’ (Hrin II, 243); ogpol. *kól* ‘pał zaostrzony na końcu; draż, żerdź’ (SJPSz I, 1034); ślciesz. *kól* ‘ostro zakończony draż żelazny lub drewniany okuty na końcu’ (SGŚC 151).
- kraczek** ‘strączek’ Tu: Kraczków fazuli priniesła do domu i teraz trieja wyluskać (Tu). Por. ukr. buk. *кращок* ‘gałązka’ (SBH, 232).
- kraiczek** zob. **kraik**
- kraik** ‘pierwsza kromka, odkrojona z wierzchu bochenka, piętka’ NSr, PMr, Pr: To kraik, a dzieci bardzo lubiom tyn kraik, a też gwarili, że jag dziwczacka jaldy kraiki, to ich lubiala ciścina (MO); **kraiczek**: Usłyszeć tam dziś można, że „kroili chleb, dowali chudobie jeść *kraiczek*, przynosili snop i wtedy dopiero sie siadało do stołu (EK, 328). Por. ukr. buk. *крайчик* ‘ts.’ (SBH, 230); ślciesz. *krajiczek* ‘ts.’ (AJŚ V, 843), ‘kromka chleba’ (AJŚ V, 841), czad. *krajiczek* ‘ts.’ (AJŚ V, 843), *krajic* ‘kromka chleba’ (AJŚ V, 841), jabł. *krajiczek* ‘ts.’ (AJŚ V, 843); grnśl. *krajiczek* ‘kromka chleba’ (MSGGS 109); śl. *krajíček* ‘kromka’ (SSP I, 339). Zob. też **okrajek**.
- krak, krioki** l.mn. ‘duża gałąź drzewa’: Krak z jabłuni, z jedli szycko, to je krioki (Tu). To taki wielki, nu na driewie, krak (Tu). Krak, jak spadnył, to mógł zażyć (DPu). Por. ukr. buk. *крак* ‘odgałęzienie, gałąź; odnoga rzeki’; rum. *crac* ‘gałąź, rozwidlenie’ (SRP 141).
- krakany** blp. ‘kije, do których jest przymocowana kołyska polowa’ NSr, PMr, Pr: Ta kolibka plótniana sie kladla na ty krakany i brali malutkie dziecko do cariny (MO). Por. ukr. *крананка* ‘gałąź’ (SBH, 230); *crăcăna* ‘rozkraczać się’ (SRP, 141).

- krambla** ‘skoba’ SHu: Krambla to takie, co driewo trimało (SHu). Por. niem. *Krampe* ‘klamra, skobel’.
- kran** ogpol. Zob. też **robinet**.
- krap** ‘karp’ Źród.: A krap maj wincyl jest tag w górach, bo un chce w czystej wodzie żyć (MO). Por. rum. *crap* ‘ts.’ (SRP, 141). Zob. Też **karp**.
- krawatka** ‘krawat’ Tu: Zawiuńz krawatku, bo ja ni umiem (Tu). Krawatki taros na bazari w Czarniowcach je różni, można wiebieroć aż do rana (Tu). Por. ukr. *краватка* ‘ts.’; pol. reg. *krawatka* ‘ts.’ (SJPSz I, 1040); śl. *krawatka* ‘ts.’ (AJŚ II, 248).
- krejda** ‘kreda’ Źród.: Krejda, jag jest dobra, to fajno pisze, krejdom pisajom dzieci w szkole (MO). Por. niem. *Kreide* ‘ts.’; ukr. *крейда* ‘ts.’ (Hrin II, 302); śl. *krejda* ‘ts.’ (SGŚC 154); grnśl. *kryjdka* ‘kredka’ (MSGŚ 111).
- krenwuszt** ‘parówka’ NSr, PMr, Pr: Krenwuszty dowajom na weselu, na kyrści-nach, taki wariuny z musztarem (MO). Por. rum. *crenvușt* ‘ts.’; niem. reg. *Krenwurst* ‘ts.’. Zob. też **sosiska**.
- krianga** ‘gałązka drzewa iglastego’ Tu: Kriangi też ubirajom na świnta (Tu). Por. rum. *creângă* ‘gałąź’ (SRP, 142). Zob. też **czetina**.
- kriasło** ‘przenośna część zagrody, sekcja między dwoma słupami, przęsło’ PMr: Kriasło, a tag na jeden plot, to trieja wincel tych kriesłów, aby ogrodzić coś (MO). Por. śl. dial. *kriesla* ‘ruchome ogrodzenia, płoty’ (SłSE III, 230); śl. *krzasło* ‘część płotu między dwoma słupkami’ (AJŚ III, 436). Zob. też **stienka**, **plasa**, **priesło**.
- kriemienica** ‘kamień w krzesiwie’ Źród.: To kriemienica, bo to nie choć kieryn kamiń kriesol ty iskry (MO).
- kriesać** 1. ‘ciosac np. drzewo’: Trieja kriesać driewo i potem dźwigać chałupy (PMr). Zob. też **tesać**. 2. ‘wzniecać ogień przy pomocy krzesiwa’ Źród.: To kriesali, z tego wychodziły takie iskry i tym sie zapolowol ogni (MO). Por. ogpol. *krzesać* ‘wydobywać iskry, zwłaszcza przez uderzenie żelazem o kamień lub narzędziem stalowym (krzesiwem) o krzemień’, ‘obrabiać powierzchnię kamieni za pomocą narzędzi w celu nadania ich powierzchni odpowiedniego kształtu i odpowiedniej gładkości; ciosać, obcinać; przecinać’ (SJPSz I, 1067).
- kriesna** ‘córka chrzestna, chrześniaczka’: Kriesna moja už je dziwka (DPu). Zob. też **fin**, **pokriesnica**.
- kriesna mamka** ‘chrzestna matka’: Moja mamka kresna żyje w Dawidenach (DPu). Mniej więcej od połowy lat 90. XX w. do chrztu trzymali dzieci rodzice chrzestni. Chłopca trzymał *kriestny tatko*, a dziewczynkę *kriestna mamka* (EK, 269). A kriesna mamka je do kyrstu i do bierzmowania (MO). Moja kresna mamka żyje w Dawidenach (DPu). Por. czad. *kresno mamka* ‘ts.’ (AJŚ IV, 727). Zob. też **nanaszka**, **kumotra**.
- kriesny** ‘syn chrzestny, chrześniak’ DPu, SHu, NSr, PMr, Pr: Kriesny taros we wojsku (DPu). Mój kriesny bydzie się zenił (SHu). Zob. też **fin**, **pokriesnik**.

kriesny tatko ‘ojciec chrzestny’: Kriesnych tatków jest teraz dużo. Kupujom wielkie kriżmo dla dziecka i matki, kowory (EKB, 183). Mniej więcej od połowy lat 90. XX w. do chrztu trzymali dzieci rodzice chrzestni. Chłopca trzymał *kriestny tatko*, a dziewczynkę *kriestna mamka* (EK, 269). A kriesny tatko tak samo do kyrstu i bierzmowania (MO). Umrił kriesny tatko (DPu). Por. czad. *kresny tatka* ‘ts.’ (AJŚ IV, 726). Zob. też **kumoter**, **nanaszko**.

kriiskindel ‘wielkanocne podarunki’: W Pojanie Mikuli narzeczeni obdarowywali się w Święta Wielkanocne różnymi podarunkami, zwanymi tam *kriiskindel* (EK, 351). Por. niem. *Christkindel* ‘podarunek na Boże Narodzenie’; grnśl. *kriiskint* ‘prezent na Boże Narodzenie’ (AJŚ VI, 1062); ślc. dial. *kriiskindel* ‘podarunek pod choinkę’.

kriżmo ‘biały kawałek materiału używany przy chrzcie dziecka’ Źród.: To kriżmo jak sie kyrści dziecko i sie idzie do kościoła, no to kriesnymamka musi mieć to biole płótno i to sie nazywie kriżmo (MO). Matka chrzestna ma kriżmo (HK, 81). W Pojanie Mikuli kumotra darowała matce dziecka białe płótno (*kriżmo*) (EK, 270). Tu nie dajom dużo kriżma. Tak dwa metry, aby do kościoła, żeby ksiądz mógł utrzyć, jak poleje wodą (EK, 271). Por. rum. *crijmă* ‘ts.’; ukr. *крижмо* ‘ts.’ (Hrin II, 205).

kriżownicza ‘część sań’: Kriżownicza, jako je zepsuta, to už te sanki nie poja-dom (DPu). Por. ukr. *крижівниця* ‘część wozu, deska, która łączy dwie drabiny wozu’ (Hrin II, 305).

kriżwy ‘trzeźwy’ Źród.: To kriżwy, a kiedy czlowieg je kriżwy, to maj lepi dumie (MO). Por. ślczes., grnśl. *krzyśby*, *krzyśwy* ‘ts.’, czad. *kryżwy* ‘ts.’ (AJŚ V, 866).

kriży blp. ‘kręgosłup’: A czlowieg ,by tak spadnył na kriży, a coś sie zlumalo, to už wincel chodzić nie będzie (MO). Por. ukr. *крижи* ‘ts.’ (Hrin II, 305); ogpol. *krzyż* ‘część kręgosłupa w okolicach miednicy, między kręgami ogonowymi a ledźwiowymi’ (SJPSz I, 1070); ślczes. *krziże*, *krziż* ‘połączenie kręgów ledźwiowych z miednicą’ (SGŚĆ 157); ślc. *križe* ‘krzyż, krzyże’ (SSP I, 343). Zob. też **krzyzugnat**.

kriżyk ‘snopki żyta, owsa, ustawione do schnięcia’ NSr, PMr, Pr: No to som kriżyki, u nas kladom pszynice, snopki do kriżyków, a do kriżyka kladom pietnaście snopków, a jedna klania, to mo tricać snopków, no dwa ty kriżyki to je jedna klania ... a z wyrchu na kriżyk kladom jeden snopek (MO).

krokwia ‘belka podtrzymująca pokrycie domu’: To som krokwie, a na ty krokwie późni sie kladziełaty (MO). Por. grnśl., ślczes., czad. *krokwia* ‘ts.’ (AJŚ III, 365); ukr. *кроква* ‘ts.’ (Hrin II, 310); ogpol. *krokiew* ‘ts.’.

krosna pl. 1. ‘warsztat tkacki’ DPu, SHu, NSr, PMr, Pr: A każda baba miała ty krosna i na tym sie robilo płótno (MO). Na krosnach my tkali downo, taras už nichto nie robi (SHu). 2. ‘podstawa z 2 koźłów do cięcia piłą drzewa’: Krosna to tkacki stanok i eszcze dyrwo pilić, aby trimało się (SHu). Pilowac dyrwo trieja na krosnach, to maj trimie tam i dyrwo nie ucieka (Tu). Na krosnach rieżom driewo, na tym piłom (Tu). Na krosnach to my piłujemy driew-

no (DPu). I każdy gospodar kolo chalupy mo krosna (MO). Por. ogpol. *krosno* ‘ts. 1.’, ukr. *кросно* ‘warsztat stolarski’ (Hrin II, 311); huc. *krosenci* ‘ts. 2.’ (SHJ, 107); pol. buk. *krosna* ‘ts. 2.’ (SBF 121).

krowa bioła ‘krowa o białej sierści’ Tu, NSr, PMr, Pr: Krowa bioła je i czerwuna (Tu). Zob. też **balaja, bielica**.

krowiniec ‘krowie łajno’ SHu, Tu: Gwariom u nas, i baliga i krowiniec to je to samo (SHu). Por. ogpol. *krowiniec* ‘ts.’ (SJPSz I, 1054); ślczes. *krowiniec* ‘ts.’ (SGŚC 155); ślć. *kravinec* ‘ts.’ (SSP I, 340). Zob. też **baliga, gnój**.

krój ‘krój w pługu, trzósło’ PMr: Krój priwraca tam, tak jak sie idzie plugiem (PMr). Por. pol. reg. *krój* ‘ts.’ (SJPSz I, 1055); ślczes. *krój* ‘ts.’ (SGŚC 155). Zob. też **brazdar, nóż**.

krówka ‘czerwony grzyb, z którego płynie białe mleko i można go jeść na surowo’ NSr, PMr, Pr, Tu: To som krówki i to wim, że my to jedli takie surowe (MO). Krówki to taki gryby ceglany, jak odłamisz, ciecze mliiko biołe (Tu). Por. grnśl. *krówka* ‘ogólne określenie grzybów, z których płynie ciecz (biała lub żółta) po przełamaniu’ (AJŚ II, 174).

kruchkać ‘o głosie świni lub dzika’ Źród.: To świnią, jak leci, to okrutnie kruchko (MO).

kruchta ‘zakrystia’ Źród.: A w tej kruchcie sie zbiero ksionc i żoczki (MO).

krupa 1. ‘grubo mielona kukurydza’: Gułompki zrobim z krupy (SHu). Kukurydza dostarczała surowca również do innych produktów. Między innymi grubo ją mieląc na żarnach, uzyskiwano w góralskich wsiach *krupy*, z których robiono *kaszę* na mleku słodkim i gołąbki (EK, 258). 2. ‘grad’ Źród.: Nagle z góry przysła wielka czarna chmura i nad Majdanem nie spadła ani jedna krupa, a w Sołońcu strzaskało wszystko (EK, 355). Tutaj u nas fajne było lato, a tam, w Rumunii, same nieszczęścia, krupy, wielka woda (EK, 360). Por. ukr. *крупна* ‘ts. 1., 2.’ (Hrin II, 314); ogpol. *krupa* ‘kasza jęczmienna (...)’, ‘ts. 2’ (SJPSz I, 1058); czad. *krupica* ‘grysik’ (AJŚ II, 83), ślczes. *krupy* ‘kasza’, ‘grad’ (SGŚC 156); grnśl. *krupy* ‘kasza’, ‘grad’ (MSGGŚ 111).

krympla ‘szczotka do czesania wełny’: I to sie kladło po kawaleczku tej wełny na ty krymplarnie i sie tak czesalo, i to nazywali, że to som krymple (MO). Por. ukr. *крямпли* ‘ts.’ (Hrin II, 299); ślczes. *krymple* l.mn. ‘ts.’ (SGŚC 156); ogpol. *grępla* ‘ts.’

krymynar ‘więzienie’ NSr, PMr, Pr, SHu: I w tym krymynarie to siedzom maj wincel roków (MO). Nasz sumsiat skapol už z krymynaru (MO). Zob. też **chareshzt, herest, tiurma**.

krzyzugnat ‘kręgosłup’: Złamał sobie krzyzugnat (DPu). Krzyzugnat gwarimy, abo eszcze kriży, jako to boli, to už człowiek nie może chodzić i nic nie chce, ino umrić (DPu). Zob. **krіży**.

ktosika ‘ktoś’: Obcy ktosika idzie (NSr). Skoraja pomoszcz przychodzi, jak ktosika słaby (Tu). Na ogrodzie ktosika watre zapalił, paskudnie dym śmierdzi (NSr). Jako ktosika gwari nie do prowdy, to je bagatela (NSr).

kucharyja 'kobieta zajmująca się przygotowaniem przyjęcia weselnego, kucharka weselna' Źród.: To je w sele kucharyja i jom wolajom, jag robiom wesele, una szycko sie rozumi, kelo trieja kupić munki, cukru, powiedzom jej na kielo por rychtujom wesele, i una to wi, kielo trieja szyckiego, kelo kurów trieja zariezać. Kucharyja prichodzi ot pyndzialku i zaczyno rychtować pirszeros: pieczom takie slotkie, a w piuntek, sobote to z minsem golumpki, baby pomogajom, a kucharyja maj mocki roskazuje (MO). Zamawia się kucharyje (EK, 277). Tradycyjnie *kucharyje* podają na stół zakąskę, w skład której wchodzi kiełbasa, ser, ogórki czy pomidory (EK, 284). Por. śl. *kucharyja* 'kucharka' (SGŚC 158).

kuciu, kuciu! 'przywoływanie psa' Źród.: Kuciu kuciu, wolome tak pieska (MO). Por. ukr. buk. *кучи-кучи; кучю-кучю* 'przywołanie szczeniąt' (SBuk IV, 117). Zob. też **pisio, pisio!**

kucza 1. 'ogrodzone miejsce w chlewie dla młodych zwierząt' SHu, Tu: Zob. też **corek 1**. 2. 'pomieszczenie dla świń, osobno wybudowane' DPu, Tu.: Zob. też **chliwek, swiniarnik, corek 2.3**. 'drewniane pomieszczenie dla świń, chlewek' DPu, SHu, Tu: W kuczii prosiacka trimajom (SHu). 4. 'stara chałupa, rozwalająca się' Pr: W takich kuczii żyjom, to sie wali (Pr). Kucza to stara chałupa, która už przewraca sie (Pr). 5. 'pomieszczenie dla gęsi' NSr, Pr: Kucza, to taki mały chliwek, na gynsie (MO). 6. 'mnogość czegoś, dużo': Kucza driewa priwieszli (DPu). Por. ukr. *куча* 'klatka dla ptaków; chlew dla świń' (Hrin II, 334); śl. *kucza* 'mała, drewniana, stara chata; pogardliwie – o zniszczonym domku' (SGŚC 158); 'stary, nędzny dom' (AJŚ III, 336), jabł., czad. *kucza* 'stary, nędzny dom' (AJŚ III, 336); cz. *kuča* 'pejor. 'buda, chałupa, klitka' (SCzP 271). Zob. też **chliwek, corek, swiniarnik**.

kuczyć sie 'tęsknić' Źród.: Jag mosz chłopca we wojsku, to ci sie za nim kuczysz, albo chto je sum i ni mo už nikiego, to sie mu kuczysz (MO). Por. ros. *скучать* 'tęsknić'.

kukuczka 'kukułka': Kukuczka telo chladzie gniozdo, aby wsunyla drugiemu ptoszkowi, aby wysiedziol ty mlode (MO). Kukuczki kukajom (DPu). Por. śl. *kukučka* 'ts.'; ukr. *кुकучка* 'ts.' (Hrin II, 322); śl. *kukuczka* 'ts.' (AJŚ IV, 554); grnśl. *kukuczka* 'ts.' (MSGŚ 113).

kukuczki blp. 'kwiaty, mające żółte dzwoneczki' NSr, PMr, Pr: To, co na wiosne pirszeros kwitnie, to u naz gwariom, że to som kukuczki, bo to kwitnie wtedy, kiedy kukuczka kuko (MO).

kukurudza 'kukurudza': Matasa je taka fajna, jako zieluna kukurudza i una potemu staje czorna i potemu uže trieja kukurudze zbirać (DPu). **kukuruza**: Kukuruzka je dobra na munke (Tu). Kukuruzka u nas rośni fajna, trieja je sapać, potemu je taka z mlikom, to waric można, a potem sie zbiro, potemu terebimy i je munko (DPu). Por. ukr. *кुकурудза* 'kukurudza' (Hrin II, 322); ros. *кукуруза* 'ts.'

kukuruza zob. **kukurudza**

- kuladło** ‘wałek’: To je kuladło, no i tym kuladłem sie kulo to ciasto na perogi, na bulki (MO). Por. ślczes. *kuladło* ‘ts.’ (AJŚ V, 840).
- kulak** ‘uderzenie pięścią’ Źród.: To kulak, a to nojwincel chlopscy, jag eszcze sie dzieś podpijom, to tam zaroz jeden do drugiego, że jak ci dom pare kulaków, a nieros sie i wykulakujom (MO). Ciungnem no, bo sie bojim, że nabierem kulaków, ciungnem (ED, 138). Por. ogpol. *kułak* ‘ts.’; ukr. *кулак* ‘ts.’.
- kulczyk** ‘kolczyk’: W Czarniowcach kulczyki złote kupiła (SHu). No to kulczyki, no i ty kulczyki, to tesz, no jedne majom takie fajne, złote, różne, a chto ni mo takich, to se jakieś takie tańsze poloży (MO). Por. ukr. *кульчик* ‘ts.’ (Hrin II, 323).
- kulhawy** ‘kulawy’ PMr: Je u nas w seli baba kulhawa (PMr). Por. cz. *kulhavý* ‘ts.’. Zob. też **chromy, chrummy**.
- kuliszor** ‘kijek do mieszania mamałygi’: Kuliszorem się minsza mamalige (Tu). Kuliszor to jest taka drierwiana lopateczka, do tej mamaligi, minszać (MO). Kuliszor to je takie okronglućkie z dyrwa, wyrubione, takie fajne, aby minszać mamalige w kotli (DPu). Por. ukr. *кулешир* ‘ts.’ (Hrin II, 322); rum. *culișer* ‘ts.’; huc. *kuliszar, kułeszir* ‘ts.’ (SHJ, 109); pol. buk. *kuliszyr, kuleszyr, kuliszor* ‘ts.’ (SBF, 123).
- kumin** ogpol. *komin*. Zob. też **dymnik**.
- kumnat** ‘szwagier’: To ty ni wisz, to je monsz mojej sostry, tyn kumnat (Tu). Mom dobrego kumnata, zawsze pomoże, co trieja (Tu). Por. rum. *cumnat* ‘ts.’; ukr. buk. *кумнат* ‘ts.’ (SBH, 240).
- kumnata** ‘szwagierka’: Kumnata je w Moskwi, na zarobkach (Tu). Kumnata jako przisła do mnie, my nawarili, tam napiekli, a potemu pili i jedli cale noc (Tu). Por. rum. *cumnată* ‘ts.’; ukr. buk. *кумната* ‘ts.’ (SBH, 240).
- kumora** 1. ‘pomieszczenie, w którym przechowuje się wyroby mleczne’ DPu, SHu, Tu, PMr, Pr: Szycko, co z mlika, to trimiem w kumorie (Tu). 2. ‘pomieszczenie do przechowywania żywności’: To jedni gwariorom, że kumora, jedni gwariorom, że spiżarnia, tam jest ćma i tam bardzo dobrze stojom jedzynie (MO). Por. ogpol. *komora* ‘ts. 2’ (SJPSz I, 977); ukr. *комора* ‘ts. 2.’ (Hrin II, 276); ślczes. *kumora* ‘pokój naprzeciw kuchni w domu dwuizbowym’, ‘mieszkanie lokatora’ (SGŚC 159); grnśl. *kómora, kumora* ‘komórka, spiżarnia’ (MSGGŚ 108, 114). Zob. też **budzarnia, komarnik**.
- kumoter** ‘ojciec chrzestny w stosunku do matki chrzestnej i do rodziców dziecka’ Źród.: Kiego polożyż, aby ci ukyrścił dziecko, to potem mu gwarisz: kumoter i kumotra (MO). Chrzestna matka dla rodziców dziecka jest *kumotrą*, a chrzestny ojciec – *kumotrem*. Por. rum. *cumătru* ‘kum’ (SRP, 149); śl. *kumotor* ‘kum’ (SSP I, 319); cz. *kmotr* ‘ojciec chrzestny; kum’ (SCzP 230); ślczes. *kumoter* ‘ojciec chrzestny’ (SGŚC 160). Zob. **kriesny tatko, nanaszko**.
- kumotra** ‘matka chrzestna dla ojca chrzestnego i rodziców dziecka’ Źród.: A jak tyn kumoter i kumotra potem sie zdybajom, tak w ceście, cy w kościele, to sie bardzo tag witajom, tak to poznać, że to som jacyś kumotrowie (MO).

Chrzestna matka dla rodziców dziecka jest *kumotrą*, a chrzestny ojciec – *kumotrem*. Wychodząc z kościoła, na ulicy, *kumotra* musi wszystkich ludzi częstować „słodką wódką”, przygotowaną z cukrem, kminkiem i cynamonem. Każdy częstuje się też słodyczami, które przygotowuje *kumotra*, a ludzie składają życzenia dla dziecka (HK, 81). Por. rum. *cumătră* ‘kuma’ (SRP, 149); śl. *kmotra* ‘kuma’ (SSP I, 319); cz. *kmotra* ‘matka chrzestna, kuma’ (SCzP 230).

kumpelaczka ‘wanienka’ Pr: Małe dzieci to ich kumpajom w takiej kumpelaczce, a ta kumpelaczka downo była driewiana, a taras to kupujom (MO). Zob. też **waninka**.

kunewka 1. ‘naczynie do dojenia zwierząt’ DPu: Do kunewki dojom krowy (DPu). 2. ‘drewniane naczynie do noszenia wody’ Tu: Wode downo nosili w kunewkach (Tu). Żelazne to putnia na wode, a drewniana to kunewka (NSr). Kunewka to je z driewa zrobiuna i w kunewce cały dzień woda je zimna (MO); **konewka**: Tradycyjnie wytwarzano w nich szafle, czyli naczynia klepkowe wykorzystywane w hodowli bydła, gielety używane w gospodarstwie pasterskim, berbenice, czyli nieduże beczułki służące do kiszenia ogórków i kapusty oraz wyrobu bryndzy, kody, duże, wysokie (do 2 m) naczynia, wykorzystywane między innymi do wytwarzania śliwowicy, wreszcie konewki i wazoniki na kwiatki (EK, 220). Por. ukr. *конівка* ‘kubek metalowy lub drewniany; wiadro’ (Hrin II, 278); ogpol. *konewka* ‘naczynie do podlewania roślin, zaopatrzone w lejek z sitkiem (...)’ (SJPSz I, 986); grnśl. *konewka* ‘bańka na mleko’ (AJŚ VII, 1356); śl. *konew*, *konewka* ‘naczynie do noszenia wody’ (SGŚC 152).

kunica ‘uroczystość polegająca na powitaniu biskupa czy innego dostojnika przez grupę mieszkańców wsi na koniach’ NSr, PMr, Pr: U naz robiom kunice, jak prichodzi ksionc biskup, albo też robili kunice, jak przisel do nas prymas Polski i pan Kwaśniewski, to wtedy zbierajom sie chlopy i chlopcy, po krakowsku ubierajom kunie, kladom im kistki i takie wiunki na szyje, i jadom na kuniach aż na kuniec sela, potem stanom tag dwoma rindami i jak prijadzie maszyna, to jedni z jednego boku maszyny jedni z drugiego, i tak prowadzom te maszynie aż do kościoła, no a tam czekajom ludzie, ksionc, tag witajom u naz gości. Roz jak przisel naż biskup tez jeden chlop to miol takiego pieska co wszaje z nim szel i ni móg nijako go zaprić, to wziun polozył mu kistke na chwost i tyn pies też byl z tom kunicom, to biskup sie śmiol i gwaril, że ozdobiune kunie maj dziwol, ale psa to eszcze nie (MO). Por. ogpol. *konnica* ‘formacja wojskowa (...) składająca się z żołnierzy konnych; kawaleria, jazda’ (SJPSz I, 992).

kunik ‘zrebię’ Tu, SHu, NSr: Kunika mam w chliwku (Tu). Małe kuniki to je fajne (SHu). Por. ukr. *коник* ‘ts.’; ogpol. *konik* ‘mały koń’. Zob. też **łosiacko**, **zrebaczek**.

kuń pod rynkom fraz. ‘koń zaprzężony z lewej strony’ NSr, PMr, Pr: Tego kunia sie prowadzi i temu sie gwari, że jest pod rynkom (MO).

kupa 1. 'pryzma ziemi' Tu: Na cynteriu je mocki kupów (Tu). 2. 'kubek do dojenia owiec o pojemności 0,5 l' PMr: Najpierw doji się do kupy, jeżeli brudu tam spadało, to można wybrać, dopiero później leją mleko do gilaty (PMr). Mleko miriajom kupom, to je gorneczek drewniany na 0,5 oka (PMr). Owce przyszły z paszenia, weszły do strungi i każdy wydoił swoje owce. Kto miał mało, to kupą, kto miał więcej, to do gielety (EK, 206-207). Jedna kupa to mierzyła czternaście kup wody, co się wlewało do gielety i kielo zaważyło, telo brynzy się dostało (EK, 207). Por. ukr. buk. *kyna* 'miara o pojemności 600 cm³; ilość czegoś' (SBH, 241); ogpol. *kupa* 'wiele rzeczy leżących, zgromadzonych, zwalonych razem; stos, sterta' (SJPSz I, 1086); ślczes. *kupa* 'sterta' (SGŚC 160).

kurciacko 'kurczę': Kurciacka nasze pozdychali (SHu). Kurciacka, jag wychodzom z wajków, sie ich zabiero do chalupy, a jag uże szyckie wyjdom, to sie ich kladzie na zadek pod kwoke (MO); **kurczacko**: Cip, cip to gwari się na małe kurczacka, aby szli jeść (SHu). Szkiekała sroka i zabrała kurczacko (SHu). Kurczacko trieja schytać i zaprić (SHu).

kurczacko zob. **kurciacko**.

kure 'szeroki, skórzany pas' DPu: Kure robiom tylko z prawdziwej skóry, to od Rumunów nasi się nauczyli (DPu). Por. rum. *curea* 'rzemień', 'pas do stroju ludowego' (SRP, 151); ukr. buk. *kype* 'ts.' (H.K.). Zob. też **czimir**, **kuriawa**, **riemień**.

kuriawa 'szeroki, skórzany pas' SHu: Kuriawa je szkuriana, szyroka, na tri priażki (SHu). Por. ukr. buk. *курява* 'ts.' (H.K.). Zob. też **czimir**, **kure**, **riemień**.

kurić 1. 'palić papierosy': Ta kurić dzygar, nie kur w chalupie, bo potem bardzo śmierdzi (MO). Zob. też **pakać**, **smalić**. 2. 'kurzyć (śniegiem)' Pr: Fufula kuri sniegom, nic nie widno (Pr). Por. ukr. *кypumu* 'ts.1' (Hrin II, 329); ogpol. *kurzyć* 'ts. 1.', 'podnosić tumany kurzu, wzniecać kurzawę, prószyć czymś sypkim' (SJPSz I, 1092); ślc. *kúrit* 'palić' (SSP I, 350); cz. *kouřit* 'ts. 1.', 'dymić', 'parować, kurzyć się' (SCzP 254); ślczes. *kurzić* 'ts. 1. i 2.' (SGŚC 161); grnśl. *kurzić*, *kurzyć* 'ts. 1' (MSGGŚ 114).

kurić sie 'dymić się' Źród.: I z kumina sie kuri, jag nakladziez ognia i je zima na polu, to z każdej chalupy sie kuri, wychodzi dym z kumina (MO). Por. ukr. *кypумуся* 'ts.'; ogpol. *kurzy się* 'dymi się'; ślczes. *kurzić się* 'ts.' (SGŚC 161); cz. *kouřit se* 'ts'.

Kurki 'Plejady – gwiazdozbiór' Źród.: Wyjątek stanowią duży i mały wóz, *Kurki*, czyli Plejady, i pas Oriona zwany *Kosą* (EK, 372).

kurmej 'powróż' Tu: Krowa je zawiunzana na kurmej i nie pójdzie (Tu). Kurmej to je takie kupowane, co sie wiunże, to je i cieniuskie i maj hrube (Tu). Por. ukr. *курмеї* 'lina' (Hrin II, 380); rum. *curmei* 'powrósło' (SRP, 152). Zob. też **porwuz**.

kurniawa 'zamięć śnieżna'. Por. pol. reg. *kurniawa* 'ts.' (SJPSz I, 1090); małop. *kurniawa* 'ts.', czad. *kurniok* 'ts.' (AJS VI, 1119); ślczes. *kurniawa* 'zadymka, zamięć' (SGŚC 161). Zob. też **fufola**, **fujawica**, **kurniawica**, **zawierucha**.

- kurniawica** ‘śnieg z wiatrem, kurniawa’ Shu: Tu jak je kurniawica w tej grapie, to nic nie widno (SHu). Kurniawica je jak je zima na Ewdokii (Tu). Por. ukr. *курявиця, куряниця* ‘zawierucha’ (Hrin II, 331). Zob. **fufola, fujawica, kurniawa, zawierucha**.
- kursa** ‘autobus’ NSr, PMr, Pr: A do naz, do sela, prichodzi roz na tydzień kursa z Humoru (MO). Do Manastiri Humoruluj jechala kursa, no to stanyl už, jag my przisli tam, to my czakali na kurse (MOM, 227). Jo jech wracala kursom, a mój chlop cugiem i my sie obešli (MO). Por. rum. *cursă* ‘kurs, autobus, pociąg’ (SRP, 152). Zob. też **awtobus**.
- kurska rić** ‘brodawka’: I to sie robiom, ty kurskie ricie, po rynekach i po nodze, nawet i na twari wyjdzie (MO). Por. opol. *kurska, kurza rzyć* ‘nagniotek’ (AJS IV, 632); ślczes. *kurzowka* ‘brodawka’ (SGŚC 161). Zob. też **briodówka**.
- kurтка** ogpol. Zob. też **dziaka**.
- kurwar** ‘mężczyzna lekkiego prowadzenia się’: Tyn ji chłop to je kurwar, un ze szyckimi babami, ja jech widziala z takom babom, co to už nichto ji nie chce (Tu). Baby cieżko robiom za granicami, dajom im grajarcy, a te chłopy stajom sie kurwarami (Tu). U nas taros tych kurwari jest mocki (Tu). Por. ukr. buk. *курвар* ‘ts.’ (H.K.); ogpol. wulg. *kurwiarz* ‘ts.’ (SJPSz I, 1092).
- kusz!** ‘sposób, w jaki odpędza się żrebię’: Kusz sie gwari do loszoka, jak chceż go wyгнаć (MO). Por. ukr. *кyy!* ‘dźwięk, jakim odpędza się owce’ (Hrin II, 335).
- kuszcz** ‘krzew’: Afyny to je tam w górach, takie czorne kuszczci, tam to rośnie (Tu). Por. ukr. buk. *кyyц* ‘ts.’ (H.K.).
- kuszka** 1. ‘pochwa na osełkę’: A kuszka je zrobiuna, cy z driewa, cy z blachi i chlop se zachaczuje za riemiń (MO). Chłopy jak idom kosić, to bierom kuszke z wodom (SHu). Zob. też **ostriok**. 2. ‘klatka dla królików’: W kuszcze trimieme zajunce (SHu). Por. ukr. *кушка* ‘u kosiarzy, pochwa na osełkę’ (Hrin II, 335); ukr. buk. *кушка* ‘pochwa na osełkę’ (SBH, 246); huc. *kuszka* ‘pochwa na osełkę do kosy; podłużna pochwa na osełkę do kosy’ (SHJ, 111).
- kutać** ‘obrzędzać, karmić zwierzęta domowe’ DPu, Tu: Trieja kutać, a potemu można iść do szkoły (Tu). Mam duzo kutać, bo mom tri krowy i tri byki, zajuncy i kury, i kaczkki, i gynski (Tu). Por. ukr. *кyтamu* ‘ts.’ (Hrin II, 332). Zob. też **obchodzić, odbywać**.
- kutkudakać** ‘o kurze: gdakać’: A jag una kutkudako, to se wi, że znieśla wajko (MO). Kurka, jako už znieście wajko, to kutkudacze (SHu). Por. ukr. buk. *кyткyдaкaтy* ‘ts.’ (H.K.).
- kuwieta** ‘umywalka, zlew’ NSr, PMr, Pr: Kuwieta je w kuchni i w baji (MO). Por. rum. *chiuветă* ‘ts.’ Zob. też **umywalka**.
- kuwik** ‘puszczyk’: Kuwik, jak też w nocy kuwiko, to gwariom, że to nie je dobrze, że tam, dzie un kuwiko, kolo jakiejś chalupy, to że tam musi chtoż umrić (MO). W góralskich wsiach znany jest ptak zwany *kuwikiem*, który śpiewa w nocy, zapowiadając albo śmierć, albo wesele: Kłe, kłe, kłe – tak brzydtko to robi, w środku nocy... Według informacji starszych mieszkańców Pleszy,

kiedy *kuwik* rozpocznie swój złowieszczy śpiew, aby zapobiec nieszczęściu, należy wyjść z domu na dwór, rzucić w jego kierunku kawałek chleba i powiedzieć „Masz to, a mnie daj spokój” (EK, 311). Jednym z nich, „jest śpiew ptaka, zwanego *kuwikiem*, który wydaje charakterystyczny dźwięk – kuwikanie” (AZ, 121). Por. sł. *kuvik* ‘pójdźka’, ekspr. ‘puszczyk’ (SSP I, 351); ukr. *кyvik, kybuk* ‘sowa’ (Hrin II, 318); śl. *kuwik* ‘puszczyk’ (SGŚC 162).

kuwikać ‘o śpiewie puszczyka’ Źród.: Kuwik jak też w nocy kuwiko, to gwariom, że to nie je dobrze, że tam, dzie un kuwiko, kolo jakiejś chalupy, to że tam musi chtoż umrić (MO). Por. śl. *kuwikać* ‘ts.’ (Z.G.)

kwaczek ‘boćwina, odmiana buraka’ NSr, PMr, Pr: Kwaczki som dobre jeść, ale u nas to dowajom chudobie (MO). Por. grnśl. *klacz* ‘brukiew’, śl. *kwacz* ‘brukiew’, czad. *kwaczek* ‘brukiew’ (AJŚ II, 146); grnśl. *klacz, kwacz, kwaczek, kwaczka* ‘brukiew; rzepa’ (MSGGŚ 104, 114-115); sł. *kvaka* ‘brukiew’ (SSP I, 351).

kwias 1. ‘napój chlebowy’ DPu, SHu, Tu: Downo robili kwas, taros i w magazynie można kupic (Tu). Kiedyś kwas robili w domu, a taraz to zabyli (DPu). 2. ‘zakwaszony roztwór; zaczyn chlebowy’ PMr, Pr: Kwas, cy tam nociasta, to je udno do pieczenia chliba (Pr). Por. ogp. *kwias* ‘ts. 1 i 2’ (SJPSz I, 1097); rum. *cvas* ‘kwas chlebowy’ (SRP, 154); ukr. buk. *квас* ‘rosół z beczki; napój chlebowy’ (SBH, 195); grnśl. śl. *kwias*, jabł., czad. *kwias* ‘naciastek rozmięczony przez dodanie wody’ (AJŚ VI, 848). Zob. też **nociasta**.

Kwietna Niedziela ‘Niedziela Palmowa’ Źród.: Najczęściej są to kocianki święczone w *Kwietną Niedzielę*, ziola święczone w dniu Matki Boskiej Zielnej i w Serce Jezusa, ziarna, jakie chłopcy rozrzucają w Nowy Rok, chodząc po siociu, oraz ziarno wymłócone z wigilijnego dziaducha i z zostawionej na polu kępiki najładniejszych kłosów (EK, 211). Począwszy od *Czarnej Niedzieli*, która przypada dwa tygodnie przed Wielkanocą, przez cały *Kwietny Tydzień*, czyli okres od *Czarnej Niedzieli* do *Kwietnej Niedzieli*, w Pojanie Mikuli i Pleszy chodzą od domu do domu dziewczynki *po moju* (EK, 344). Zob. też **Wierzbna Niedziela**.

Kwietny Tydzień ‘okres od *Czarnej Niedzieli* do Palmowej Niedzieli’ Źród.: Począwszy od *Czarnej Niedzieli*, która przypada dwa tygodnie przed Wielkanocą, przez cały *Kwietny Tydzień*, czyli okres od *Czarnej Niedzieli* do *Kwietnej Niedzieli*, w Pojanie Mikuli i Pleszy chodzą od domu do domu dziewczynki *po moju* (EK, 344).

kwoczyć ‘siedzieć na jajkach, o kurze’ NSr: Kwoczka musi bardzo dobrze kwoczyć, aby kurciacka wyszły (MO). Jak kwoczka siedzi na wajkach, to wtedy kwoczy (DPu). Por. ukr. buk. *квочути* ‘ts.’ (H.K.); ogp. *kwoczyć, kwokać* ‘o kurze, wodzącej kurczęta i nawołującej je’ (SJPSz I, 1103); śl. *kwoczyć, kwóczyć* ‘ts.’ (SGŚC 163).

kyć! ‘sposób, w jaki odpęda się cielę’ Źród.: Male cielacka, to sie gwari do nich kyć, kiedy chce sie go wygnąć (MO).

kyrcicy blp. ‘żylaki’ NSr, PMr, Pr: To som kyrcicy, to wychodzą takie guliska paskudne po nogach (MO). Por. śl. *kyrczyć* ‘zgniatać, miąć’ (SGŚC 165). Zob. też **korczy**.

kyrdel ‘stado owiec’ NSr, PMr, Pr: Owcy, jak je mocki, to je kyrdel (NSr). Kyrdel owców się pasie (NSr). Por. śl. *krdel* ‘stado’; ukr. *kupd* ‘stado owiec’ (Hrin II, 239); ukr. buk. *купд, кепд* ‘ts’ (SBH, 199); pol. reg. *kierdel* ‘stado owiec, rzadziej kozic’ (SJPSz I, 913); jabł., czad. *kyrdel* ‘ts.’; śl. *kyrdel, kiyrdel* ‘ts.’ (AJŚ III, 443). Zob. też **turma, styna**.

kyrlik ‘hak, haczyk’: Kyrlik to je taki hak do szyckiego (Tu). Por. rum. *cărlig* ‘ts.’.
kyrliczek ‘haczyk do zapinania, np. koszuli’ Tu: Szyjom jakie koszuli, co nie na gumbiki, ino na kyrliczki (Tu).

kyrpy ‘kierpce’: Kyrpy byli skóriane, Niemcy to inše mode szyli, Rumuny inše mode, dużo dziurków, najkulturniej nosił Niemiec (SHu). Kyrpy robili ze skóry chudobiecej, swińskiej (Tu). Skórę wyrabiano i każdy góral szył kyrpce sam (HK, 66). Por. pol. reg. *kierpce* ‘ts.’ (SJPSz I, 914); śl. *kyrpyce, kiyrpyce* ‘ts.’; jabł. czad. *kyrpyce* ‘ts.’ (AJŚ V, 759); śl. *krpce* ‘ts.’ (SSP, 345).

kyrpiki ‘cegły domowej roboty’ Tu: Kyrpiki robili z gliny, z słomy, do takiej formy się dawało, to było suche i potem z tego budowali chalupe (Tu).

kyrst ‘chrzest’ Źród.: U nas kyrst to je w niedziele (MO). *Kyrst* odbywa się jak najwcześniej, żeby uniknąć różnych niebezpieczeństw: dziecko mogło umrzeć nie ochrzczone, mogły je urieknąć złe oczy itd. (HK, 80). Por. śl. *krst* ‘ts.’

kyrścić ‘chrzcić’ Źród.: To każdy musi dziecko kyrścić (MO). Jak był chłopiec, to kyrścili w kościele katolickim, jak była dziewczynka, to się kyrściła tam, w kościółku grekokatolickim na Majdanie (PEK, 176). Por. śl. *krstić* ‘ts.’

kyrsciny ‘przyjęcie z okazji chrztu dziecka’: Jak się urodziło dziecko, to robili kyrsciny, za tydzień, za dwa, jake tam było, za zdrowe dziecko (MO). Kyrsciny to u nas fajne robiom z muzykom (Tu). Na tace kłademe miodowniki i różne takie slotkie, i taca je na stole, jag je chram na weselu, kyrscinach (MO). Por. śl. *krstiny* ‘ts.’ Zob. też **bal**.

kyrża ‘długi kij pasterski, zagięty na końcu, służący do odławiania owiec ze stada’ SHu, Tu, PMr, Pr: Kyrża to palica podobna do zmiji, kriwa, derewiana (SHu). Kyrżą trieja owcy lowić, te słabe, albo te, co trieja dojić (SHu). Por. z rum. *cârjă* ‘kij, laska’ (SRP, 111); ukr. buk. *кържа* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **palica**.

L

laba zob. **łaba**.

labuz zob. **łabuz**.

lachki blp. 1. ‘płuca (także zwierzęce)’ DPu, SHu, Tu: No, jako gwariom u nas na to lachki, no maj mają i pluca, to je to samo, i tak gwariom i maj inac można (DPu). Moja mamka słabuje na lachki (DPu). Jako Iгнаć kurił, to miał lach-

- ki czorne i tak mu chrypiało. To lachki można dawać do kiszaków (MO). Por. ukr. buk. *лехка, лехки, льохки, лехки* ‘płuca’ (SBH, 255). Zob. też **pluca**.
- lachko** ‘lekko’ Źród.: Malo kiemu je lachko w życiu (MO). Maj lachcy, no bo jak coś się stanie, to użę je kiego zawolać (MOM, 228). Por. śl. *lahko* ‘ts.’; ukr. *лехко* ‘ts.’ (Hrin II, 350); jabł. *lachko, lahko* ‘ts.’ (SGŚC 165).
- lada** ‘skrzynia’ Źród.: Każda dziewczyna krowę dostała, ladę i kawałek płótna (EK, 277). Por. rum. *ladă* ‘ts.’; niem. *Lade* ‘ts.’
- lagany** zwykle w l. mn. ‘zniszczone ubrania’ Źród.: Ta lagany, to som takie różne stare ubrania usz takie może, co sie nie nosi i dzieś to tam sie nazbiero, to gwariom, no pelno tych laganów, je trieja to wynieźć i potpolić (MO).
- lahutki** ‘lekkie’ DPu, NSr: Weż se ten lahutki lajbik (NSr). Niech mu ziemia bydzie lahutka (DPu). Por. jabł. *lahuczki* ‘leciutki’, *lahutko* ‘leciutko’ (SGŚC 166); śl. *lahučký* ‘ts.’ (SSP I, 357).
- lajbik** ‘narzuta na plecy bez rękawów, kamizelka’: Lajbik to je byz rynkawów, coś takie świsnąć na plecy (SHu). Por. ukr. *леїбук* ‘rodzaj kamizelki u Łemków; rodzaj kobiecej odzieży z waty’ (Hrin II, 353); niem. *Leibchen* ‘stanik’; pol. buk. *lajbik, lejbluk, lejbiuk* ‘ts.’ (SBF, 125); rum. *laibăr* ‘kamizelka’ (SRP, 324); śl. *lajbik* ‘stanik’ (SGŚC 166); grnśl. *lajbik* ‘stanik, biustonosz’, ‘stanik przy śląskiej kiece (...), ‘górna odcięta część sukni, karczek’, ‘daw. rodzaj ciepłej bielizny; flanelowy kaftanik, zapinany na plecach (...)’ (MSGŚ 117); śl. *lajblík* ‘lejbiuk, stanik (zazwyczaj część stroju ludowego)’ (SSP I, 358). Zob. też **kamizulka**.
- lajsna** ‘listwa’: Potem trieja założyć pował, takie samo drzewo, jak do ściany. Robi się lajsny do lajsnowania pod gline (EK, 234). Taras to w chliwie sie kładzie lajsny wysoko i kury tam spajom (NSr). *Lajsny* to taki cieńkie żerdzie, które przybija się do belek powału wewnątrz izby, do których przylepia się glina (SHu). Por. śl. *lajśnia* ‘ts.’ (SGŚC 166); grnśl. *lajsta* ‘ts.’ (MSGŚ 117); niem. *Leiste* ‘ts.’
- lajtnar** ‘żołnierz, dawniej’: Lajtnar z wojskiem marszeruje (DPu).
- lak** ‘jezioro’ NSr, PMr, Pr: Bo u nas tag w tych górach, jest takie miejsce fajne strasznie, co tag mocki turystów prichodzi i to sie nazywie Laku Roszu, co nojfajny lak z Rumunii (MO). W lecie sie kumpajom w lakach (PMO, 166). Por. rum. *lac* ‘jezioro, staw’ (SRP, 350). Zob. też **jezioro**.
- lalely** ‘tulipany’ NSr, PMr, Pr: U naz gwariom tag z rumuńskiego lalely, a ty lalely kwitnom na wiosne (MO). Por. rum. *lalea* ‘ts.’. Zob. też **tiulpan**.
- laliczka** ‘żrenica oka’ Źród.: A jag byś sie ździuchla do laliczki, to od razu można oślepnąć (MO). Por. grnśl., śl. *laliczka* ‘żrenica’ (AJŚ IV, 615).
- lama** ‘zyletka’ Źród.: Lamom sie chlop goli (MO). Por. rum. *lamă* ‘ts.’ (SRP, 324); ukr. buk. *лама* ‘ts.’ (SBH, 251); niem. *Lamelle* ‘płytko, blaszka’.
- lamcy** ‘mankiet u koszuli’ Tu: Lamcy u nas wyszywajo różnymi paciorkami (Tu). Por. ogpol. *lamówka* ‘(...) obramowanie, lamowanie, obszywka’ (SJPSz II, 9); śl. *lem* ‘lamówka, plisa, obszywka’ (SSP, 367); cz. *lem* ‘obrębek; lamowanie, lamówka, szamerowanie, obszywka’ (SCzP, 287); ukr. *лямівка* ‘obszywka spódnicy’ (Hrin II, 392). Zob. też **dudy, manżeta**.

lamówki ‘deseczki przybite z zewnątrz do futryny i do ściany’: Lamówki bije się koło dźwirnie takie, tak do ściany (Tu).

lampa ogpol. Zob. też **wijoza**.

lanc ‘łańcuch’ Źród.: Lanc, wołańskie studnie majom lanc, a wołańskie porwus, a na lancu sie przybijo kuń, aby sie pos (MO). Pod stołem w niektórych rodzinach rozciąga się również *lanc*, czyli łańcuch, na którym podczas wieczerzy starają się trzymać nogi dzieci, „żeby im nogi w lecie nie obierały” i „aby rodzina trzymała się zawsze razem” (EK, 327). Por. rum. *lanț* ‘ts.’; ukr. *ланиц, ланицює* ‘ts.’ (Hrin II, 343); ogpol. *łańcuch* ‘ts.’; grnśl., ślczes., jabł. *łańcuch* ‘ts.’, czad. *lancuch* ‘ts.’ (AJŚ II, 33).

lanc do kolieska ‘łańcuch rowerowy’ NSr, Pr: Lanc do kolieska trieja kupić, bo ten už stary (Pr). Zob. **lanc**, **koleso**, zob. też **kotulik**.

lapać 1. ‘łapać, łowić’: To u naz gwariorum łapać ryby. Kot kiery je taki dobry to łapie myszy (MO). 2. ‘chwytać, zaczynać się’: Łapie mnie gurunczka (DPu). Por. ogpol. *łapać* ‘ts. 1 i 2’; ukr. *лапати* ‘ts. 1’ (Hrin II, 344); ukr. buk. *горечка лапає* ‘ts. 2’ (SBH, 253).

lapawica ‘deszcz ze śniegiem’ DPu, Tu, NSr, PMr, Pr: Lapawica to jak deszcz i śnieg razem idom, eszcze gwariorum lapawka (Tu). Por. rum. *lăpoviță* ‘deszcz ze śniegiem’ (SRP 325); ukr. *ляпавиця* ‘słota, szaruga, błoto’ (Hrin II, 392). Zob. też **lapawka**, **szarga**.

lapawka ‘deszcz ze śniegiem’: Lapawica to jak deszcz i śnieg razem idom, eszcze gwariorum lapawka (Tu). Por. ukr. buk. *ляпавка* ‘deszczowa pogoda’ (SBH, 270). Zob. też **lapawica**, **szarga**.

lasa ‘półka w szałasie do suszenia sera’ Tu: Na lasach szuszom tam syr i szyćko (Tu). Por. rum. *leasă* ‘plecionka, zagroda (z płotków plecionych)’ (SRP, 328); ukr. buk. *ляса* ‘półka’ (H.K.). Zob. też **komarnik**, **polica**, **półka**.

laska ‘łasica’ Źród.: U naz laska, jak wejdzie do chliwa i ukunsi krowe we wymiunczko, to tak spuchnie, że trieja mieć z tego z tej laski kawalek szkórki, aby jom potkurić, bo inacy nie wim, co by sie stalo (MO). Por. ogpol. *łasica*, *łaska* ‘ts.’; ślczes. *łaska* ‘ts.’ (AJŚ VI, 1048); grnśl. *łaska* ‘ts.’ (MSGGŚ 126).

lastóweczka ‘jaskółka’ Źród.: A lastóweczki prilatujom na wiosne, jag je usz troche maj ciepło, a dzieciom gwarili, jag widzisz lastóweczke, to sie myj, bo bedziesz taki ciekawy, jag lastóweczka (MO). Por. śl. *lastovička* ‘ts.’; ślczes. *lastóweczka* ‘jaskółeczka’ (SGŚC 166); ukr. *ластівка* ‘ts.’ (Hrin II, 346); ślczes., jabł., czad. *lastówka* ‘ts.’ (AJŚ IV, 549).

latoruzga ‘jednoroczna gałązka drzewa owocowego’ NSr, PMr, Pr: To jezd latoruzga, a to jest dobre do szczepinia (MO). Taki tyn prynt uciunty z tej latoruzgi, to je szczepek (MO).

latoszny ‘letni’ Źród.: Takie japka, co som dobre w lecie to som latoszne, gruszki tesz som latoszne (MO). Por. ślczes. *latojsi* ‘tegoroczny’ (SGŚC 166); cz. *letošní* ‘tegoroczny’ (SCzP 290).

lecieć trap fraz. ‘lecieć, bieć szybko’ Źród.: Zapoźnisz do kościoła, lecisz trap, cy tam zapoźnisz do jakiego autobuzu, to musisz lecieć trap, kuń leci trap (MO).

Por. ukr. buk. *mpan* ‘szybko, biegiem’ (H.K.); grnśl. *drap, drab, drapko, drapa* ‘szybko, prędko, natychmiast’ (MSGGS 49).

legnyć (se) ‘położyć się’ Źród.: Legła se i wtedy przszła do nij św. Lucyja i doniesła 12 wrzecionków, aby to do rania poprindla (EK, 323). Legła jech spać i wtedy chtosika zapukol do dźwiri (ED, 101). Doma głodny, jeść baba nie zwariła, szycko się niechalo tak: jo głodny, zły, jech troche ponazywol, legnol jech spać, nu i skończyło się (ED, 139). Por. ogpol. książk. *lec, legnać* ‘położyć się na czymś, zwłaszcza położyć się z ulgą (...)’ (SJPSz II, 17); ślczes. *legnóc* ‘ts.’ (SGŚC 167); grnśl. *legnónić se, legnyć se* ‘ts.’ (MSGGS 120); cz. *lehnout (si)* ‘ts.’.

legort ‘o człowieku, gdy nie chce pracować’ NSr, PMr, Pr: A taki legort, to un leniuchuje (MO). Zob. **legortować**

legortować ‘leniuchować’ Źród.: Leniuch woli tam legortować, nisz co robić (MO). Por. ukr. buk. *легорити* ‘długo leżeć w łóżku, wylegiwać się’ (SBH, 255); ślczes. *legier* ‘miejsce do odpoczynku, do spania’ (SGŚC 167).

lehońki ‘powolny w pracy, leniwy’: O jaki un lehońki do roboty (DPu). Na kłake nie proś, bo un je lehońki (Tu). Por. ukr. buk. *легонький* ‘ts.’ (SBH, 255); śl. *lahunký* ekspr. ‘lekki; łatwy’ (SSP I, 357); cz. *lehounký* ekspr. ‘leciutki, leciuchny, leciuteńki’ (SCzP 286).

leoplasm ‘plaster’ NSr, PMr, Pr: Leoplasm kładzie się, jak tam palec jest porumbany, cy coś (NSr). Por. rum. *leucoplast* ‘ts.’, niem. *Leukoplast* ‘ts.’ (ROM, 80). Zob. też **likoplaster**.

lewok ‘człowiek leworęczny’: Lewok i mocki dzieci pisze lewom rynkom (MO). Lewoki maj mundre dzieci (Tu). Por. śl. *lavák* ‘ts.’; cz. *levák* ‘ts.’; ukr. *лівак* ‘ts.’ (Hrin II, 366); ślczes. *lewajdka* ‘ts.’ (SGŚC 168).

leżć ‘włazić’: Sie lezie na izbe po drabinie, trieja uważnie leżć, aby nie spadnył (MO). Por. ogpol. pot. *leżć* ‘wchodzić na górę, wspinać się, wdrapywać się’ (SJPSz II, 28).

lica ‘uzda’ SHu, Tu: Lica na konia się zakłada (SHu). Za lica sie pociungo kunia (SHu). Por. ukr. buk. *лиця* ‘ts.’ (H.K.); ogpol. *lejce* ‘ts.’; ukr. *лійці* ‘ts.’; niem. *Leit-seil* ‘ts.’. Zob. też **opraty, ważki**.

lichu mi ‘mdli mnie’: Lichu mi je, cy cosik zjadła, cy cosik mi je (Tu). Por. ukr. *мені лухо* ‘ts.’.

lichtar ‘lampa z knotem bez szkła’ Źród.: Wcześniej wszędzie była lampa naftowa. Do chliwa wieszalo się *lichtar* naftowy (EK, 222). Przed elektryfikacją omawianych wsi do oświetlenia wewnątrz używano lamp naftowych, które wieszano na ścianie lub ustawiano bezpośrednio na stole, oraz *lichtarów*, czyli lamp z knotem bez szkła (EK, 248). Por. ukr. *ліхтарь* ‘ts.’; niem. *Licht* ‘światło; świeca’.

lico 1. ‘policzek’: Każdy mo dwa lica, a male dzieci to majom takie fajne liczka (MO). Ale ty masz lica czerwune (DPu). 2. ‘twarz’: Regina ma lico fajne (SHu). Ubiera sobie takie maske na lico (COH, 129). Por. ogpol. pot. *lico* ‘ts. 1., 2.’; śl. *lice* ‘ts. 1.’; ukr. *лице* ‘ts. 2.’ (Hrin II, 365); ślczes. *lico* ‘ts. 1.’ (SGŚC 168); grnśl. *lico* ‘ts. 1.’ (MSGGS 122). Zob. też **twar**.

- lifcik** ‘biustonosz’ SHu: Baby taros noszom lifciki, downo nie było (SHu). Taros lifcik, to je fajno, maj trimie te cycki (DPu). Baby noszo lifcik, i dziwki noszo (SHu). Por. ukr. *лифчик* ‘ts.’. Zob. też **stanik**.
- lift** ‘winda’: To ty lifty som w takich wysokich blokach (MO). W Polsce pirszy ros widziała jech lift, było tak strasznie (Tu). Por. niem. *Lift* ‘ts.’; rum. *lift* ‘ts.’; ukr. *ліфт* ‘ts.’; ślc. *lift* ‘ts.’.
- lijka** ‘lejek’: A lijkom sie leje, co trieja, do szklunki (MO). Lijka to takie, co syrać goriołke do szklunki, albo eszcze tam wody do czegoś (Tu). Por. ukr. *лійка* ‘ts.’ (Hrin II, 362).
- likoplaster** ‘plaster’ DPu, SHu, Tu: Jak sie skaliczysz, to taros je taki likoplaster, w aptykach można kupić i zakleić te bubke (Tu). Por. ukr. *лейкопластир* ‘ts.’. Zob. też **leoplasm**.
- lilijak** ‘bez’ Tu: Lilijak to fajno pachnie (Tu). Por. rum. *lilias* ‘ts.’; ukr. buk. *ліліяк* ‘ts.’ (SBH, 261); ogpol. *lilak* bot. ‘(...) potocznie zwany bzem’ (SJPSz II, 35).
- lilijowy** ‘fioletowy’ NSr, Pr, Tu: Usz takie starsze baby siebie kupujom takie lili-jowe ubrania (MO). A u naz je bardzo mocki besu i kwitnie biolo, czy tam liljowo, i strasnie wunio i je fajny (MO). Por. ogpol. *liliowy* ‘będący koloru wrzосу, bzu; jasnofioletowy, różowoniebieski, lila’ (SJPSz II, 36); grnśl. *lilowy* ‘liliowy, fioletowy’ (MSGGŚ 122). Zob. też **fioletowy**.
- liska** ‘leszczyna, drzewo (Corulus) i owoc’: Liska to una fajna rośnie, taka prosta, no a w jesini mo orieszki (MO). Liski to dobre, ja chodze, zbiram, jak je lato (DPu). 2. ‘przybrane gałązki leszczyny’ Źród.: Bywa, że chodzą z *liskami* – ubranymi w kolorowe papierki gałązkami leszczyny (EK, 326). Por. ślc. *lieska* ‘ts.’; ukr. buk. *ліска* ‘ts.’ (H.K.); grnśl., ślciesz., jabł., czad. *lyska* ‘ts.’ (AJŚ 223); cz. *liska* ‘ts.’. Zob. też **liszczyna**.
- lisniczyj** ‘leśniczy’ DPu, Tu: Lisniczym downo jech był, a taros w domu siedze (Tu). O lisniczyj jedzie, pojadam z nim do lasa (DPu). Por. ukr. *лісничий* ‘ts.’ (Hrin II, 370). Zob. też **fiesztor, padurar**.
- lisorub** ‘drwal’ SHu: Lisoruby dziśka w lesie robiom, rumbiom szyćko poznako-wane (SHu). Por. ros. *лесоруб* ‘drwal’.
- liszczyna** ‘leszczyna, drzewo (Corulus)’ Tu: Na liszczynie rosnom orieszki (Tu). Por. ukr. *лищина* ‘leszczyna, Coryllus Avellana’ (Hrin II, 373); ogpol. *leszczy-na* ‘ts.’. Zob. też **liska**.
- literka** ‘kubek o pojemności litra’ Tu: Tyn garnczym ma literke (Tu). Literka to je takie drewniane, cy tam z blachy, taki słoik, cy kubek (Tu). Por. ukr. *літурка* ‘ts.’ (SBH, 263).
- liwada** 1. ‘łąka’ NSr: Na liwadzie trawa rośnie, potem kosim (NSr). 2. ‘pole upraw-ne’ DPu: Na liwadzie mamka ziemnioki sapie (DPu). Por. rum. *livadă* ‘łąka, błonie’ (ADO, 153).
- lochi** blp. ‘ubrania różne’ NSr, PMr, Pr: Lochi to szycko razem, co sie nazbiero do plukania (MO). No to sie skladalo na stul i magielnicom sie szurowalo, aby byly takie maj wyprostowane rowne, to sie nazywalo, że sie maglujom lochi

(MO). Lochi sie plucze, a jak sie nazbiero mocki plukania w lecie, to i caly dzien pluczem (MO). Por. ogpol. *lach*, l.mn. *lachy* ‘stare, zniszczone, marne ubranie (czasem ironicznie o kazdym ubraniu); zniszczony kawalek tkaniny; lachman, szmata’ (SJPSz II, 63); czad. *lochi* ‘bielizna, w ogole i do prania’ (AJŚ II, 250); grnśl. *lachy* ‘odziez, ubrania, strój’, ‘stare, zniszczone brudne ubranie; z nacechowaniem ujemnym o ubraniu’ (MSGGŚ 126).

lodowica ‘gofoledz’ DPu, SHu, Tu, NSr: A kiedy zrobi take ceste woda, lod ze spotku, to gwariom, ze take lodowice zrobilo, ze nie mozna sie ruszyc (MO). Zimom je lodowica na cestach (Tu). Por. slc. *ladovica* ‘ts.’; slciesz. *polodowica*, *polodowka* ‘cienki lod na drogach’, *polodowac* ‘gofoledz’ (SGŚC 227). Zob. tez **ozelada**, **slizgawica**.

lopuch ogpol. *lopuch*. Zob. tez **briustor**.

lotawica ‘dziewczyna lekkiego prowadzenia sie’ SHu: Lotawica to je taka dziwka, co chodzi z chlopami tam i lumie glowe (SHu). Por. opol. grnśl. *lotawica* ‘ts.’ (AJŚ IV, 728). Zob. tez **fojda**, **pusta dziwka**.

loza zob. **loza**.

lubek zob. tez **lubek**.

luchtowac ‘wietrzyz’ Źród.: Jag je tak cieplo, to trieja otwierac okno, aby troche luchtowac, bo jag je wyluchtowana chalupa, to maj lepi sie spi (MO). Por. niem. *lüften* ‘ts.’; slciesz. *luftowac* ‘wietrzyz’ (SGŚC 170); grnśl. *luftowac* ‘ts.’ (MSGGŚ 124).

luft ‘okienko, otwor’: Priz luft un dziwuje sie (SHu). Luft je takie ukienko, co tam troche widno przyz niego (SHu). Por. ogpol. *luft* przestarz. ‘przewod w piecu, kuchni, kominie, odprowadzajacy dym’ (SJPSz II, 58); niem. *Luft* ‘powietrze’.

lug ‘roztwor do wybielania bielizny’ NSr, PMr, Pr: Sie nakladzie do szmatki popiolu, sie wetko do guruncej wody i z tego wychodzi lug (MO). Por. ogpol. *lug* ‘ts.’.

lupinie zob. **lupinie**.

lupki blp. ‘lupiez’ Źród.: A ty lupki, jag mo w glowie, to tag zere glowa, i no wlosy som paskudne (MO).

lusterin ‘rodzaj blyszczacego materialu’: Bardzo rzadko z *lusterinu* i satyny lub z innego materialu (HK, 65). Por. ukr. *люстрина* ‘ts.’ (Hrin II, 389); rum. *lustrin* ‘ts.’.

luscie ‘sadze’ Źród.: Puscie, ze nos puscie, padajom z pieca luscie (EK, 301).

luty ‘ostry, srogi’: Un je taki luty, ja sie boim cosik zapytac (NSr). Tyn nasz Czarnowicki prezes je moc luty, dzie to tak z ludziskami mozno robic (Tu). Por. ukr. *лютий* ‘ts.’ (Hrin II, 390); slc. *lutý* ‘dziki, zly, okrutny, bezlitosny’ (SSP I, 385); cz. *litý* ‘wsciekly, dziki, zazarty’ (SCzP 297).

lychtaac ‘laskotaac’ NSr, PMr, Pr: A dziekieryn czlowiek takie mo lychty, ze jak go zaczniez lychtaac, tak sie smieje, ze nawec moze umric (MO); **miec lychty** ‘miec laskotki’. Por. ogpol. *lechtaac* ‘ts.’; grnśl., slciesz., jabl. *lechtaac* ‘ts.’ (AJŚ VI, 1034); cz. *lechtaac* ‘ts.’.

łyżka do wiocia ‘łopata do ręcznego wiania zboża’ NSr, PMr, Pr: Tom lyszkom naberol to zboże, tam dzie eszcze nie bylo wywiote, i tag do takiego szafla z góry go sypol, a te tryne broł wiater i to byla ta lyszka do wiocia (MO).

łyżnik zob. **łyżnik**.

lza ogpol. *lza*. Zob. też **śloza**.

Ł

łaba ‘stopa’: Un ma wielkom łabe (SHu). Tak gwariom u nas, jak człowiek ma nogi wielki, to gwariom, że to je łaba (Tu); **łaba**: A chto mo take wielke labe, to mu cinszko najść obucie (MO). Por. ukr. *лаба* ‘łapa’ (Hrin II, 337); ukr. buk. *лаба* ‘ts.’ (SBH, 246); rum. *labă* ‘ts.’

łabanaty ‘mający wielką stopę’: Człowiek jak mo wielką noge, to gwariom, jaki łabanaty (Tu). Łabanaty taki, że ni można mu kupić striewików (DPu). Por. ukr. buk. *лабанатий* ‘ts.’ (SBH, 246).

łabuz ‘łodyga kukurydzy’: Łabuz dajem krowam. Na sieczkarni posiekać, poparzyć i tak sie daje jeść chudobie (Tu); **łabuz**: A taki zieluny labus, to krowy bardzo lubiom (MO). Łabuz w zimie siekome na sieczke (MO). Por. ukr. *лабуз* ‘liście pokrywające owoce kukurydzy’ (Hrin II, 337); pol. buk. *łabuz* ‘łodyga kukurydzy’, ‘liście kukurydzy’, ‘suszona (zielona) kukurydza’ (SBF, 128-129).

łachmatia ‘ciuchy, stare ubrania’ SHu: To łachmatia takie brudne (SHu). Ubiero sie w takie łachmatia, jak by nie mioła za co kupić (Tu). Por. ukr. *лахміття* ‘ts.’ (Hrin II, 348).

łampoczka ‘żarówka’ DPu, SHu, Tu: Downo nie było łampoczki, było ciemno, a taros mamy i świeci (Tu). Por. ukr. *лампочка* ‘ts.’. Zob. też **bek**.

łapuszyna ‘liście z kolby kukurydzy’: Łapuszyna je i zeliuina i potemu taka sucha. Jako robimy łupaczki, to trieja zdejmować łapuszynu, aby kukuruza była czysta (Tu). Por. ukr. *лабузиння* ‘ts.’; pol. buk. *łapuszyna*, *łapuszynie* ‘ts.’ (SBF, 129); ukr. buk. *лапушиння* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **pawuszyna**.

ława ‘szeroka ławka służąca dawniej do siedzenia i spania’ Tu: Na ławach downo spali, bo to nie było (Tu). Por. ukr. *лава* ‘ts.’; śl. *ława* ‘sprzęt do siedzenia i leżenia’ (SGŚC 171).

ławka ‘mostek przez strumyk’ PMr: Priez ławki prichodzim potuczek (PMr). Por. ogpol. *ławka* ‘kładka, mostek przez wodę’ (SJP VI, 283). Zob. też **kładka**, **mostek**, **punci**.

łosiacko ‘źrebię’: Mome takie małe łosiacko (SH). Łosiacko chodzi za kobyłą (SHu). Por. ukr. *лошатко* ‘ts.’ (Hrin II, 378). Zob. też **kunik**, **źrebaczek**.

łoza ‘wiklina’: Łoza rośni tam hory za selem (Tu); **łoza**: A z lozy pryntki som bardzo dobre na koszy (MO). Por. ogpol. *łoza* ‘ts.’; rum. *lozie* ‘ts.’; ukr. *лоза* ‘ts.’ (Hrin II, 375).

łódź ogpol. Zob. też **szyfa**.

- łubek** ‘czuwanie przy zmarłym’: Na Bukowinie takie wspólne posiedzenie przy zmarłym nazywa się *łubkiem*, zebrani dostają poczęstunek. (...) Wieczorami na łubek zbierała się młodzież (HK, 87). Na łubku przybywali my dwa dni (DPu). We wsiach bukowińskich *łubek* traktuje się jako oddanie swoistej czci zmarłemu, obowiązek względem niego i jego rodziny (EK, 312); **łubek**: A na łubek prichodzą ludzie, sie modlą wieczór za umritego (MO). Por. ukr. *лубок* ‘rodzaj gry podczas czuwania przy zmarłym; zwłoki’, pol. buk. *łubek* ‘czuwanie nocne przy zmarłym, podczas którego starsi się modlą, a młodszy grają w karty’ (SBF 130).
- łupaczka** ‘wspólna praca sąsiedzka przy łupaniu kukurydzy’: Po łupaczkach downo bawili się, bańda grała (DPu). Na łupaczkach razem kukurydze łupili (SHu).
- łupić** 1. ‘ściągać skórę’: Łupili my wczora świnię (DPu). 2. ‘obierać kolby kukurydzy, kartofle ze skórki’: Jako przidiesz wieczorem, to pomożesz nom lupić kukuruze (Tu). Łupim kukurydze i łupim ziemnioki (Tu). Por. ukr. *лупити* ‘ts.’ (Hrin II, 382); ogpol. przestarz. *łupić* ‘ts. 1.’ (SJPSz II, 80).
- łupka** ‘skóra, łupina, kora drzewa’: Zimnioki majom łupki, i kukurudzy majom łupki, i driewa majom łupki (DPu). Por. śl. *łupy* ‘skorupy’ (SGŚC 172).
- łys** ‘lis’ Źród.: Postawili mamalige, warium, ale łys gđziesika poszeł, a ten rak warił te mamalige, chcioł zaźrić do kotła, czy sie woda wari, wpadnył i uwarzył sie tam (ED, 149). No łys, saraku, taki utropiuny, ucieko (ED, 149). Por. ukr. *лис* ‘ts.’.
- łysnyca** ‘dzika jabłoń’ SHu, DPu, Tu: Nie mówi się u nas dziczka, tylko łysnyca (SHu). Por. ukr. buk. *лисниця* ‘dzikie drzewo owocowe oraz owoce z tego drzewa’ (SBH, 259).
- łysula** ‘ciemne zwierzę z białą głową lub piersią’ SHu, PMr: Łysula to taka krowa, co mo biołe głowe, a tam czerwuna, cy czorna (SHu). Por. ukr. buk. *лысуля* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **gulirata**, **tarola**.
- łyżnik** ‘półeczka do wieszania łyżek’ Źród.: W *małej chałupie* (*cymrze*), w tradycyjnym modelu wyposażenia wnętrza, przed II wojną światową znajdował się wspomniany wcześniej *szparchat*, dwie *pościele* (łóżka), stół, długa i szeroka ława pod oknem, *szafka*, a na niej *miśnik*, przy niej na ścianie *łyżnik* (EK, 240); **łyżnik** Źród.: To był łyżnik, to była taka deseczka, nawiertane w tym były takie dziureczki, a tam sie pchały lyszki i to nazywali łyżnik, ale taraz ni ma tych łyżników (MO). Por. śl. *łyżnik* ‘deseczka z otworami na łyżki’ (SGŚC 173).
- łyży** ‘narty’ DPu, SHu, Tu: Po huciańsku narty, *łyży* (COK, 134). Dzieciska se na łyżach jadom do lasa i nazad (Tu). Por. ukr. *лыжи* ‘ts.’; śl. *łyże* ‘ts.’.

M

- machnąć** ‘uderzyć’ NSr, Pr: Mi znerwowol i jech go machnył, aby sie zatkol (MO). Por. ogpol. *machnąć* posp. ‘uderzyć, rąbnać’ (SJPSz II, 85). Zob. też **chlupnąć**, **gwizdnąć**, **riznąć**, **szusnąć**, **triasnąć**, **uderzyć**, **usadzić**.

- machnąć się*** ‘uderzyć się’ SHu, NSr, PMr, Pr: Wczora jech sie machla niehcuncy (MO). Zob. też ***triasnąć się, uderić się***.
- machorka*** ‘tytoń do ręcznego wyrobu papierosów’ DPu: Downo machorke kurili, nie było tako, jak taras (DPu). Por. ogpol. *machorka* ‘gatunek rośliny, tytoń’, (...) z którego otrzymuje się tytoń gorszej jakości, tytoń z tego gatunku’ (SJPSz II, 85). Zob. też ***tabak***.
- maciechwostki*** blp. ‘skrżyp’ NSr, PMr, Pr: To som maciechwostki, no to dzie to rozrośnie, to usz potem nie można z tego skapać (MO).
- maczucha*** ‘macocha’ Tu: Jo rosła z maczuchom, taka niedobra była, ona nas szyckich nie lubiała (Tu). Por. ukr. *мачуха* ‘ts.’ (Hrin II, 413).
- maczuga*** 1. ‘kij pasterski ze zgrubieniem na końcu’: Pałka z takim gulom zwirchu to maczuga (Tu). 2. ‘straszydło na ptaki’ SHu, Tu: Maczugi my kladnimy, jak kukurydza je w zim, to od wronów (SHu). Por. rum. *măciúca* ‘maczuga, pałka, kij’ (SRP, 350); ukr. *мачула, мачуга* (Crân, 338-339); ogpol. *maczuga* ‘rodzaj dawnej broni obuchowej w postaci kija z grubym końcem, nabijanym ostrymi kamieniami lub kawałkami metalu’ (SJPSz II, 86).
- maciek*** ‘żołądek świni’: Mačka dobrze sie umyje i robiom z niego salceson (MO). Z mačka trieja szycko wychybowac, umyc, oczyścić i tam napchać jedzyniem, i je salceson (DPu). Por. ogpol. *maciek* pot. ‘brzuch, żołądek’ (SJPSz Sup 37); ukr. buk. *мацьок* ‘żołądek zwierzęcia’ (SBH, 283).
- magar*** ‘osioł’: Uparty jak magar (Tu). U nas tych magarów nichto nie trime (MO). Si naprity jak magar (PMO, 166). Por. rum. *măgar* ‘ts.’ Zob. też ***osioł***.
- magazyn*** ‘sklep’: Tarasika pościł pokrywałem sie zakriwa, to w magazynie można kupić (Tu). Pokrywało to kupne z magazynu, ruskie na dywan (Tu). Jag je mocki ludzi w magazynie, to musisz stoć na rindzie (MO). Por. rum. *magazin* ‘ts.’ (SRP, 343); ukr. *магазин* ‘ts.’.
- magielnica*** ‘maglownica’: Downo magielnicy byly driewiane, a taraz usz som i takie blaszane, lepsze troche i na tych sie też dobrze plucze (MO). Brali sobie magielnice (DPu). Por. ukr. *маглівниця, магельниця* ‘ts.’ (Hrin II, 396).
- maglować*** ‘maglować, wygładzać wysuszoną bieliznę’ Źród.: No to sie skladalo na stul i magielnicom sie szurowalo, aby byly takie maj wyprostowane rowne, to sie nazywalo, że sie maglujom lochi (MO). Por. ogpol. *maglować* ‘ts.’ (SJPSz II, 87); ukr. *маглювати* ‘ts.’ (Hrin II, 396).
- magura*** 1. ‘góra’ DPu: To tam je magura, jako się idzie hore i z drugiej strony tam je, jak hore idzie (DPu). 2. ‘nazwa góry’ SHu, PMr: Zdaje sie to Magura miano góry, tak mianujom, a góry majom różne miana (SHu). 3. ‘wierzchołek góry’ Pr: Wirch góry to je magura (Pr). Por. rum. reg. *măgura* ‘pagórek, wzgórze’ (SRP, 351); ukr. *магура* ‘wysoka góra’ (Hrin II, 396).
- maharina*** ‘pęcherz moczowy’ Źród.: No to maharina ze świni, to sie wysuszy, sie naduje i dzieci robiom balon (MO). Por. czad. *macharina* ‘pęcherz moczowy zwierzęcia’ (AJS IV, 630); grnśl. *macharzina, macharzyna, macherzina* ‘pęcherz’ ‘worek z pęcherza zwierzęcego’ (MSGGS 140). Zob. też ***moczewoj puzyr***’.

- Majdan** ‘przysiółek wsi Nowy Sołonec’ Źród.: Jak był chłopiec, to kyrścili w kościele katolickim, jak była dziewczynka, to sie kyrściła tam, w kościółku grekokatolickim na Majdanie (PEK, 176). Por. rum. *maidan* ‘pusty plac, majdan; śmietnik’ (ADO, 157); ogpol. *majdan* przestarz. ‘plac na wsi, w obozie wojskowym, w warowni; podwórzec’ (SJPSz II, 91).
- majonieza** ‘majonez’: Majonieze kłademe do salaty (MO). Majonieza trieja kupić (Tu). Por. rum. *maioneză* ‘ts.’; ogpol. *majonez* ‘ts.’; ukr. *майоне́з* ‘ts.’.
- majówka** ‘narcyz’ SHu: Majówki je maj biołe i je takie żółtawe (SHu). Majówki jako je, to bierem do chalupy i tak fajno na stoli uże je na żółto (Tu). Zob. też **narcisa**.
- majster** ‘osoba nadzorująca budowę’ Źród.: Budowę nadzorował *majster*, miejscowy „architekt”, których w górskich wioskach przed II wojną światową nie było wielu (EK, 231). Majster kreśli plany, oblicza proporcje i nadzoruje oznakowywanie poszczególnych elementów oraz całość przedsięwzięcia dźwigania domu (EK, 231). Por. ogpol. *majster* ‘w zakładzie produkcyjnym, w przedsiębiorstwie budowlanym itp.: człowiek kierujący pracą pewnej grupy robotników, mający nadzór nad pewnym odcinkiem produkcji’ (SJPSz II, 91); grnśl., ślciesz., jabł. *majster* ‘mistrz murarski lub ciesielski’ (AJŚ III, 333).
- majuntek** ‘posag panny młodej’ DPu: Majuntek dziwczacko dostaje, jak idzie do chłopca żyć (DPu). Gdy majuntek załadowano już na wóz, śpiewano (HK, 86). Por. ogpol. *majątek* ‘(...) bogactwo, dostatek, duża suma pieniędzy’ (SJPSz II, 90). Zob. też **wiano**, **zestria**.
- makarona** ‘makaron’ Pr: Jak warim zupe kurską, to dajim makarona zrobiona w domu (Pr). To takie kupowane, to nazywajom makarony, a takie doma robiune, domajsze takie, to nazywajom, że to som rieżańcy (MO). Zob. też **ri(e)-zańcy**, **sukańce**.
- makrisz** ‘szczaw Rumex’ Tu: Makrisz je dobry do jedzynie (Tu). Por. rum. *măcriș* ‘ts.’. Zob. też **szczow**, **szczawina**.
- małaj** 1. ‘placek z mąki kukurydzianej’: Małaj ja robim w sobote (DPu). Małaj piekom z kukuruzną, wiermiszel dajom lub manka (Tu). 2. ‘pszono’ Tu: Małaj to takie żółciutkie ukrunglutkie, menencel rumuni gwariom (Tu). Por. rum. *mălai* ‘mąka kukurydziana’ (SRP, 351); ukr. *малай* ‘ts. 1 i 2’ (Hrin II, 400); ukr. buk. *малай* ‘rodzaj chleba z mąki kukurydzianej’ (SBH, 274).
- małanka** 1. ‘kolęda śpiewana w noc sylwestrową lub z 13 na 14 stycznia’: Koliendujom małanki, różne som te małanki (Tu). 2. ‘przebieraniec’: Dzieci się boją tych małanków (SHu). Por. pol. buk. *małanka*, *malanka* ‘ts i inne’ (SBF, 133); ukr. buk. *маланка* ‘ts.’ (H.K.).
- małankować** ‘śpiewać pieśni obrzędowe w noc noworoczną lub z 13 na 14 stycznia’: Z buhajem to chodzo małankować (SHu). W Krasnoilsku małankujom całe noc, jak je Wasyla, to uni małankujom (SHu). Por. ukr. buk. *маланкувати* ‘ts.’ (SBH, 275).

- mamaliga** ‘potrawa z kukurydzianej mąki, mamałyga’: Mamalige można jeść ze studzińcem (Tu). Jak nimo chliba, mamalige my warimy (DPu). U naz ludzie jedzą te mamalige, bo je dobra i zdrowa (MO). Por. rum. *mămăligă* ‘ts.’; ukr. *мамалуга* ‘ts.’ (SBF, 133; Hrin II, 403); ogpol. *tamałyga* ‘potrawa z kukurydzianej mąki lub kaszy gotowanej na gęsto’ <ukr. z rum.> (SJPSz II, 100); śl. *tamałyga* ‘ts.’ (SGŚC 174).
- mamka** ‘mama’: Jo żyjem z mamkom (DPu). A mamka wari jeść dzieciom i każdy lubi mamke (MO). Moja mamka som bogaci (ED, 59). Por. ukr. *мамка* ‘ts.’ (Hrin II, 403); śl. *mamka* ‘pieszczotliwie ‘mama, mamusia’ (SSP I, 395).
- mamona** ‘postać demoniczna’ Źród.: Były takie czasy, że jak kobieta miała dziecko, to przez sześć tygodni nie śmiała wyjść na dwór, bo mamona chodziła i odmieniała dziecko (EK, 376). Ta mamona dusiła ją kolanami, ona aż sapała (EK, 377). Por. ukr. *мамуна* ‘zły duch uwodzący kobiety’ (Hrin II, 403).
- manach** ‘zakonnik’ SHu: Te manachi mają takie włosy, takie włosiska mają, jak przysła do domu, to nie mogła (COK, 133). Por. rum. *monah* ‘ts.’; ukr. *монах* ‘ts.’ (Hrin II, 444).
- manastiria** ‘klasztor’ NSr, PMr, Pr: A w tej manastiri wincel som ty zakonice siostry, ale do tej manastiri chodzą i ludzie się modlić (MO). Por. rum. *mănăstire* ‘ts.’.
- manaszka** ‘zakonnica’: Manaszki chodzą tak na czarno ubrane (SHu). Por. rum. *monahie* ‘mniszka’ (SRP, 372); ukr. *монахиня* ‘ts.’ (Hrin II, 444); ukr. buk. *монашка* ‘ts.’ (H.K.).
- mantla** ‘ciepły, zimowy płaszcz, kupiony w sklepie’: Mantla to je takie na zime, ciepłe, tarasika kupowane w sklepie (Tu). Una poszła w mantli do chliwa (SHu). A mantle się noszą, kiedy je mają zima (MO). Por. niem. *Mantel* ‘ts.’; ukr. buk. *мантля* ‘palto; płaszcz; płaszcz żołnierski’ (SBH, 277); grnśl., śl. *mantel* ‘ts.’ (AJŚ V, 775).
- manżeta** ‘mankiet u koszuli’ Du, Tu: Manżeta to jak sklepowa koszula kupowana, a dudy to wyszywane (Tu). Por. ukr. *манжета* ‘ts.’; pol. buk. *manszet* ‘mankiet’, rum. *manșetă* ‘ts.’ (SBF, 134), cz. *manžeta* ‘ts.’; śl. *manžeta* ‘ts.’. Zob. też **dudy**, **lamcy**.
- marcować się** ‘o popędzie płciowym kotów’: Koty to w marcu się marcują jak trzej i krzyczą po nocach (DPu). Por. śl. *marcuje się* ‘określenie popędu płciowego u kotki’ (AJŚ IV, 583).
- marfa** ‘rodzaj materiału’: Marfa to je płótno, cy na sukienkę, cy na coś (DPu). Z marfy szyję sukienkę (PMr). Por. ukr. buk. *марфа* ‘materiał produkcji fabrycznej’ (SBH, 279).
- marka** 1. ‘urządzenie do wyznaczania równych rowków przy sadzeniu’: Marka to je takie, co robi takie dolinki i tam kładzie się ziemniaki (DPu). Marka, u naz marke ciungnom kuniem i robi trzy rintki, i do tych rintków się chybie ziemniaki, kukurudza (MO). 2. ‘znaczek pocztowy’ DPu, SHu, Tu: Marki trzej kleić na pismo, aby do Polski doszło (Tu). Por. ukr. buk. *марок* ‘ts. 1’

(SBH, 279); rum. *marcă* ‘znak, piętno; znaczek’ (SRP, 347); śl. *marka* ‘ts.2’ (SGŚC 175); niem. *Briefmarke* ‘ts.2.’ Zob. też **timber**.

markować ‘robić rowki do sadzenia ziemniaków, kukurydzy’ PMr: Markuje się też na kukuruzie (NSr). Trieja markowac, chybać tam ziemnioki, potemu sápom i uże rośnie (Tu). Por. rum. *marca* ‘znaczyć, znakować’ (SRP, 347); ukr. buk. *маркувати* ‘ts.’ (SBH, 278).

markwia ‘marchew’: A markwia jezd dobra do zupy, do borszczu, do różnych jezdyniów i jezd bardzo zdrowa (MO). Na griuntki się kładzie markwia, cebula, ugórki, szyćko, co trieja (MO). Por. śl. *marekwia* ‘ts.’, czad. *markwia* ‘ts.’ (AJŚ VII, 1361); grnśl. *markiew, markew, marekwia* ‘ts.’ (MSGGS 143); śl. *mrkva* ‘ts.’.

marsz! ‘odganie psa’: Marsz się gwari, jag chcesz wygnać psa (MO). Por. rum. *marș* ‘wykrzyk marsz!’, ukr. buk. *марш* ‘odganie psa’ (H.K.), ogpol. *marsz!* ‘komenda nakazująca ruszenie (...)’ (SJPSz II, 112).

martwić się ogpol. Zob. **gryźć się, tropić się, żuric się**.

maruneczka ‘biedronka’ DPu, Tu, NSr, Pr: Ta maruneczka jest taka fajniutka i jag my byli dziećmi, to bardzo my się radowali, jag na kiego siadła ta maruneczka (MO). Maruneczka to je takie słunko fajne, ruskie gwariom na to bożaja korowka (Tu). Por. huc. *maruńka* ‘biedronka’ (SHJ, 124); las. *marunka* ‘ts.’ (AJŚ IV, 602). Zob. też **pambureczka**.

marźniuch ‘zmarzluch’ Źród.: I z takiego człowieka się śmiejęm potem, bo un skoro troszke zima, to mu zima w rynki, mu zima w nogi, się trinsie no i z takiego człowieka się śmiejęm, że ede, jaki marźniuch (MO). Por. ogpol. *zmarzluch* ‘ts.’; ukr. buk. *змарзлюх* ‘ts.’ (H.K.).

masny ‘tłusty’ Źród.: Take masne jedzynie, to nie je za zdrowe (MO). Por. śl. *masný* ‘ts.’; ukr. *масний* ‘ts.’ (Hrin II, 408); śl. *masny* ‘ts.’ (SGŚC 175); grnśl. *masny* ‘ts.’ (MSGGS 144).

maszkarić ‘krzyczeć na kogoś, wyzywać kogoś’: Moja baba to je durna, jako pridem, no tam po goriołeczce, to una maszkari mnie asz du rana. Una maszkariła jom (SHu). Coś nie dobrze zrobiła, a ja maszkarił jom (Tu). Por. rum. *măscară* ‘sprośność, świństwo’ (SRP, 353); ukr. buk. *машкарити* ‘ts.’ (SBH, 284).

maszkarić się ‘kłócić się’: Nie raz widno się robi a una dali maszkari się (Tu). Por. ukr. buk. *машкаритися* ‘ts.’ (SBH, 284). Zob. też **swarić się, wadzić się**.

maszyna ‘samochód’ Źród.: Każdy szofer chce mieć dobre maszynie (MO). W Polsce ludzie są bogatsi niż tu. Tam wszyscy mają piękne maszynie (EK, 154). W Polsce wszystko mają, traktory i maszynie, a tu to nic. Daleko jest życie w Polsce od nas (EK, 154). Por. rum. *mașină* ‘ts.’; ukr. buk. *машина* ‘ts.’ (H.K.); ogpol. pot. *maszyna* ‘pojazd mechaniczny, zwykle samolot, samochód (najczęściej ciężarowy)’ (SJPSz II, 121).

maszynka ‘urządzenie do wkręcania knota w lampie’ Źród.: Maszynkom się potkryncalo gnót do góry w doline (MO).

- maścić** ‘smarować’ DPu: U nas dziechciem maszczą wóz (DPu). Maścić można i masłem chlib (Tu). Por. ukr. *мастму* ‘ts.’ (Hrin II, 408); ślczes. *maścić* ‘okraszać’ (SGŚC 176); grnśl. *maścić* ‘dodawać tłuszczu’ (MSGGŚ 145); ślc. *mastiť* ‘krasić’, ‘oliwić, smarować’ (SSP I, 401).
- maść** 1. ‘smalec’: Maść je dobra do jedzyna, taka maść, co je ze sluniny. 2. ‘maść’: A je i maść taka, co sie kupuje we farmaczi na romatys, na różne choroby (MO). Por. ukr. *масть* ‘ts. 2.’ (Hrin II, 409); ślczes. *maść* ‘ts. 2’ (SJPSz II, 121-122); czad. *maść* ‘omasta; tłuszcz’ (AJŚ V, 827, 828); ślc. *mast* ‘smalec; maść, smar’ (SSP I, 401).
- maślina** ‘oliwka’: Kup maśliny w Storożyńcu (DPu). To je po rumuńsku, gwarrime, że to maśliny som czorne i zielune (MO). Maśliny dajem do ryby, na świnta maj się to kupuje, bo i drogo to kosztuje (Tu). Por. rum. *măslină* ‘ts.’; ukr. *малина* ‘ts.’ (Hrin II, 408).
- maśniczka** ‘maślnica, naczynie do robienia masła’: To je maśniczka, tam się robi masło (DPu). Maśniczka taka mała, ma wirchnik i się stuka, i wychodzi masło, a zostaje maślodka (Tu). Maśniczkom my robimy masło (SHu). To maśniczka, downo maśniczki byly driewiane, te maśniczke jag wymyl i polozył na plot, aby sie uszuszyła, sie rozruszala i taraz robime w kańce (MO). Por. ukr. *мащичка* ‘ts.’ (Hrin II, 408); ogpol. *maślnica, maselnica* ‘ts.’ (SJPSz II, 117, 122); ślczes. *maśniczka* ‘ts.’ (SGŚC 176); grnśl. *maśnica, maśniczka* ‘ts.’ (MSGGŚ 145).
- matasa** ‘włosy z kukurydzy’ Tu: Matasa jest dobra na herbate i pic na pieczunke (Tu). Matasa je taka fajna, jako zieluna kukurudza i una potemu staje czorna i potemu uże trieja kukurudze zbirać (DPu). Por. rum. *mătase* ‘ts.’
- mazać** 1. ‘ścierać’ Źród.: Dzieci, jak coś źle napisajom, mazajom w zeszytach gumkom (MO). 2. ‘tynkować’: U nas chalupy kladom z driewa i mazajom potem glinom (MO). Chałupy mazali glinom i tak cinżko było (DPu). To futryny i to i okna i dźwirie muszo mieć ty futryny, ty futryny sie zakladajom pried mazaniem chalupy (MO). 3. ‘smarować’ Źród.: Podłogę stanowiła ubita ziemia (żim), którą wieczorem, jak już wszyscy poszli spać, kobiety mazały gliną (EK, 240, 244). Por. ukr. *мазати* ‘ts.’ (Hrin II, 396); ogpol. *mazać* ‘ts. 1., 3.’ (SJPSz II, 127); grnśl., ślczes., jabł. *mazać* ‘ts. 3.’ (AJŚ V, 832); ślc. *mazati* ‘ts. 1., 3.’ (SSP I, 405-406).
- medikal** ‘urlop chorobowy’ NSr, PMr, Pr: Miala jech tamtego tydnia medikal, a taraz uż musim iżć do roboty (MO). Por. rum. *concediu medical* ‘ts.’ Zob. też **bolnisznyj**.
- medowniczek** ‘placek z dodatkiem miodu’ Źród.: Czwartek lub sobota przeznaczone są na pieczenie pasek, babek, medowniczek, plackanków ze sera (HK, 78).
- megla** ‘gromada czegoś, np. drewna’ DPu, SHu, NSr, PMr: Megła, ciongli na megle kuniami driewo (NSr). Megła, jak wysoko poukladane butuki, to je megła (PMr). Megła tam, gdzie butukuw dużo, tego dyrwa nacielali (SHu). Por. ukr. *мигла* ‘gromada uskładanego drewna’ (Hrin II, 422); rum. *măglă* ‘ts.’ (Rob, 190-191).

- mendeliczek** ‘medalik’ Źród.: To mendeliczek, to nosime tak na lancuszku, na szyi, każdy człowiek (MO). Por. śl. *medaliczek* ‘ts.’ (SGŚC 176).
- merleszty** ‘stosunek płciowy owiec’ Tu: Owcy sebe merleszty i potemu je owczacka (Tu).
- metrówka** ‘drewniane urządzenia do mierzenia pola’: Metrówki u nas majom i tym miriajom sami pole (DPu).
- metryka** ‘świadectwo urodzenia’ DPu, SHu, Tu: Metryke sie robi w sielskim so-wiecie, jak dziecko się narodzi (Tu). Por. ogpol. *metryka* ‘ts.’; ukr. *metryka* ‘ts.’. Zob. też **czertifikat de nasztere**.
- miano** ‘imię’ Tu: No każdy człowiek ma jakieś miano (Tu). Krowa ma miano Briezula (Tu), Por. grnśl., śl. *miano* ‘imię i (lub) ‘nazwisko’ (AJŚ IV, 683); śl. *meno* ‘imię; nazwisko’ (SSP I, 414).
- mianować** ‘nazywać’ SHu: Mianujom mocki ludzi (SHu). U nas tyż tak mianuj-ą krowy (SHu). Por. śl. *mianować* ‘ts.’ (SGŚC 177); grnśl. *mianować* ‘ts.’ (MSGGŚ 146-147); śl. *menovat* ‘ts.’.
- miara** ‘naczynie do mierzenia mleka przy próbnym udoju na hali, mające pewną zawartość, miarę’: Je taka miara, miriajom i kielo je mlika, telo bryndzy do-staniesz (NSr). Por. ogpol. *miara* ‘przedmiot, przyrząd do mierzenia (np. (...) naczynie określonej objętości); miarka’ (SJPSz II, 151).
- miasto** ‘targ’ NSr, PMr, Pr: A na miasto ludzie wynoszajom, co majom na prieda-ż, a co se chce kupić, to idzie, tam se kupi (MO). Por. ukr. *micmo* ‘bazar, plac targowy’ (Hrin II, 433).
- miastowy** ‘pochodzący z miasta, mieszkający w mieście’: A z miasta to som mia-stowi pany (MO). Miastowy, jak pridzi, to nie wiesz, gdzie go posadzić, bo tak-kie panskie (SHu). Por. ogpol. pot. *miastowy* ‘ts.’ (SJPSz Sup 39).
- mic mic!** ‘sposób przywoływania kota’ Źród.: To kota, to na mic mic mic (MO). Por. ukr. buk. *меч меч!* ‘ts.’; śl. *mic mic, myc myc* ‘przywoływanie kró-lika’; grnśl. *myc myc* ‘przywoływanie królika’ (AJŚ IV, 571).
- miczi** ‘kielbaski z mielonego mięsa, które piecze się na ruszcie’: Teraz dużo to kupujom restauranty, na miczi (EK, 218). Efektem rumuńskich wpływów są powszechne współcześnie wśród Polaków micze, kielbaski z mielonego mięsa baraniego, wieprzowego, cielęcego, wołowego lub mieszanych mięs różnego pochodzenia, które pieczone są na ruszcie (EK, 260). Por. rum. *mititei* ‘ts.’.
- miech** ‘worek’: A do miechów sie kładzie pszynice, zimnioki (MO). Por. ogpol. przestarz. *miech* ‘wór, worek, torba, sakwa’ (SJPSz II, 153); grnśl., śl. *miech* ‘worek’ (AJŚ II, 134). Zob. też **mieszek**.
- miechówka** ‘płachta na siano, zboże’ Tu: Bierem miechówke, idem po siano dla krowy i owców (Tu). Por. grnśl., opol. *miechówka* ‘płachta do siana, na trawę’ (AJŚ II, 86).
- mielniczka** ‘żona młynarza’ Źród.: A ta mielniczka, jag nie bylo mielnika doma, to tesz mlela pszynice (MO). Zob. **mielnik**.

- mielnik** ‘młynarz’: Mielniki mielom tam szycko (DPu). Zob. **młynar**’. 2. ‘właściciel młyna’ Źród.: No i mielnik mlel pszynice, kukurudze, co tam si dowius (MO). Por. ros. *мельник* ‘ts.’
- mierkać się** ‘ściemniać się’ Źród.: Tak już prieszło, może czterdzieścia pięć lot od tego cziasu, już ja zapomniałem za to, już byłem tutaj w Pojana Mikuli, i to było jakoś w 1979 roku, może ta, pracowałem tu z jednym majstrem, co robił dom, pojechali my zawiść mu butuki i schynuli my te driewo do placu, i jady-me du dom, a tu już sie tak mierkało (EK, 383). Por. śl. *mrkał sa* ‘ts.’
- mierwa** 1. ‘potargana, zmięta słoma, nadająca się na ściółkę dla bydła; zepsute siano, słoma’ DPu, SHu, NSr: Mierwy to popsute siano, słoma, abo od myszów (DPu) 2. ‘siano z chwastem’: Mierwa to siano z burianami, wymieszane (SHu). Por. ukr. *мерва* ‘przetarta niedobra słoma’ (Hrin II, 417); ukr. buk. *мерва* ‘ts. 1 i 2’ (SBH, 286); ogpol. *mierzwa* ‘ts. 1.’; grnśl. *miyrzwa* ‘zmięzwiona słoma’ (AJŚ II, 126); ‘resztki słomy pozostawione na ściernisku po zebraniu snopków’ (MSGGŚ 150); ślciesz., czad. *miyrzwa*, *miyrwa* ‘zmięzwiona słoma’ (AJŚ II, 126); śl. *mrva* ‘żdźbło, paprochy’ (SSP I, 446). Zob. też **trina**.
- miesiunczek** 1. ‘księżyc’ Źród.: A miesiunczek jak świci, to je bardzo witko w nocy (MO). Jadom dali, jadam, a un znowu gwari: miesiunc świci, opar idzie, nie boisz sie ty dziweczko (ED 148). 2. ‘aster’ NSr, PMr, Pr: Ty miesiunczki kwitnom pod jesiń i różne kolory som (MO). 3. ‘łysina’: Ten chłop to ma miesinczek, az mu błyszczce ta głowiczka (NSr). Por. ogpol. *miesiãczek* zdrobnienie od *miesiãc* ‘ts. 1.’ (SJPSz II, 160); ślciesz. *miesiõnczek*, *miesiõnc* ‘ts. 1.’ (SGŚC 178); grnśl. *miesiõnczek*, *miesiõnc* ‘ts. 1.’ (MSGGŚ 149).
- mieszek** ‘worek’ Źród.: Chto zji żolundek z tego ptoka, to bydzie miol mieszek grajcarów (ED 101). Por. ukr. *мишок* ‘ts.’ (Hrin II, 435); ogpol. przestarz. *mieszek* ‘woreczek, sakiewka’ (SJPSz II, 162). Zob. też **miech**.
- mieszek do syra** ‘woreczek do scedzania sera’: Gwarimy na takie coś mieszek do syra, albo cecka (SHu). Mieszek do syra robili z plótina domowego (NSr). Mieszek to sie robi taraz z marli (DPu). Por. ukr. buk. *мишок до сира* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **cedzidło, cecka, strykatoria**.
- mikulan** ‘mieszkaniec wsi Pojana Mikuli’: Ty mikulany to dobre ludzie (NSr). Zob. też **pojańczyk**.
- miniać** ‘zmieniać’: Miniajom dzieciom nauczycielke (DPu). Por. ukr. *міняти* ‘ts.’ (Hrin II, 431); grnśl. *miynić* ‘ts.’ (MSGGŚ 150); śl. *menit* ‘ts.’
- miniać sie** ‘zamieniać się’: Minio sie na drugie miejsce (NSr). Por. śl. *menit sa* ‘ts.’
- minkuszka** ‘miąsz’ Źród.: Minkuszka jezd bardzo dobra, a chto ni mo zymbów, to bardzo dobrze sie ji, bo minka (MO). Por. *мякушка* ‘ts.’ (Hrin II, 458).
- minso: minso krówskie** ‘wołowina’ Źród.: U nas to minso krówskie, chyba że sie stanie, że krowe zduje i doriezajom, ale inacy to krowów nie riezajom (MO); **minso owcze** ‘baranina’ Źród.: Taraz už malo chto trimie owcy, ale minso owcze można kupić (MO); **minso świńskie** ‘wieprzowina’ Źród.: Świńskie

minso i to bardzo każdy lubi (MO). Minso świńskie to je w zimie, bo wtedy każdy rieżę świnie (MO).

minszenie ‘mieszanie, złączanie owiec należących do różnych gospodarzy’: Od 6 maja zbierajom turmy i minszajom (Tu). Minszenie to jak hurtujom do kupy (Tu). Por. ciesz. *miyszanie* ‘ts.’ (Z.G.).

minyc się ‘zdechnąć’ PMr: Banuje, żal za cimsika, krowa minyła sie (PMr). Por. ukr. *минатися* ‘ts.’ (Hrin II, 426); ukr. buk. *минатиси* ‘ts.’ (H.K.); ślczes. *(po)minąc się* ‘umrzeć’ (Z.G.); ślc. *pominút sa* ‘umrzeć’ (SSP II, 61).

mińkuńki ‘miękki’: Cigaja to owcy co majom welne mińkuńke (Tu).

miodowniki zwykle w l. mn. ‘ciastka pieczone w domu’: No to som takie ciastka, no u naz nazywajom, że to som miodowniki, takie wycinane różnemi formami, różnemi kulkami (MO). Por. ogpol. *miodownik* ‘ciasto na miodzie; rodzaj piernika’ (SJPSz II, 182); ukr. buk. *медівник* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **zakunski**.

mirciuk ‘łopatka drewniana do nabierania mąki’ (SHu): Mirciuk to je taka sobie łopateczka, co munke się nabiero (SHu). Por. ukr. *миртук* ‘ts.’ (Hrin II, 432).

mirta ‘gałązki i krzak mirtu’ Źród.: Głowy zdobiono mirtą i żywymi kwiatami, robiono wianuszki z mirtu i kwiatów lub wkładano kwiaty we włosy – tak dziewczęta chodziły do kościoła, na muzyki (HK, 66). Por. ogpol. *mirt* ‘Myrtus, roślina z rodziny mirtowatych (...)’ (SJPSz II, 184); ślczes. *mirta* i inne formy ‘ts.’, czad. *mirta* ‘ts.’, grnśl. *merta* ‘ts.’ (AJŚ IV, 745).

miśnik ‘drewniana półka na talerze’: W tym miśniku, ty taniurki tag nachylune stoly poukladane (MO). Miśnik to takie, jako to no, na miski, taniurki (DPu). W *małej chałupie (cymrze)*, w tradycyjnym modelu wyposażenia wnętrza, przed II wojną światową znajdował się wspomniany wcześniej *szparchat*, dwie *pościele* (łóżka), stół, długa i szeroka ława pod oknem, *szafka*, a na niej *miśnik*, przy niej na ścianie *łyżnik* (EK, 240).

mitraljować ‘ostrzeliwać z karabinu maszynowego’ Źród.: (ED, 28). Por. rum. *mitralieră* ‘karabin maszynowy; ręczny karabin maszynowy’ (SRP, 366).

mizerny 1. ‘o człowieku bardzo chudym’ Źród.: To gwariom, że to je mizerny (MO). 2. ‘mały palec u ręki’ Źród.: Mizerny, bo jezd nojmaly i nojcinki palec (MO). Por. ogpol. *mizerny* ‘o człowieku (czasem zwierzęciu): źle wyglądający; zmizerowany, wychudły, wątlý; nędzny, lichesy, marny, nikły; bardzo mały, niewiele wart, godny litości’ (SJPSz II, 189); ślc. *mizerný* ‘mizerny, nędzny, ubogi’ (SSP I, 427); rum. *mizer* ‘o człowieku pogrążonym w nędzy’ (SRP, 366); ukr. buk. *мізерний* ‘ts. 1. i 2.’ (H.K.); ślczes. *mizerny* ‘wątlý, kiepski’ (SGŚC 180).

mjacz ‘piłka’ Tu: Gwariom u nas maj mjacz, ale znamy duczka i na Petrowcach to je duczka (Tu). Un chynuł tu mjacz (DPu). Por. ukr. *м'яч* ‘ts.’. Zob. też **duczka, hapuha**.

mlaka ‘bagnó, moczary’: Błocista zim, co krowa po briuch wpadnie do mlaki (SHu). Jak je mlaka, to orać nie można i siać (Tu). Por. ukr. *млака* ‘bagnó’ (Hrin II, 435); ślc. *mláka* ‘kałuża’ (SSP I, 428); ślczes. *mláka* ‘bagnó, moczary

ry' (SGŚC 180); 'podmokła łąka, pole' (AJŚ VI, 1157), jabł. *młaczka* [// *młaka* (Z.G)] 'podmokła łąka, pole' (AJŚ VI, 1157), czad *młaczka, młoczka* 'podmokła łąka, pole' (AJŚ VI, 1157). Zob. też **mławica**.

mławica 'bagno, moczary' Tu: Jako je mławica, to ni możem orać (Tu). Zob. też **młaka**.

mliko: **mliko kisle** 'przegotowane mleko, kiszone za pomocą zakwasu' NSr, Pr: Takie mliko kisle pijem w lici, jak guronco (NSr). **mliko rubiony** 'przegotowane mleko, kiszone za pomocą zakwasu' Tu: Trieja zwarić mliko, potemu wystudzić, potemu dać glagu i wychodzi mliko rubiony (Tu). Por. ukr. *роблене молоко* 'ts. '; **mliko wołoskie** 'przegotowane mleko, kiszone za pomocą zakwasu' SHu, PMr: Od Wołochów my nauczyli się to robić, temu je wołoskie mliko, nasze dziadki, jak tu przisli, nie umieli (SHu); **mliko zaglagane** 'przegotowane mleko, kiszone za pomocą zakwasu' DPu: Do wariunego mlika daje się glag, temu to sie nazywo zaglagane (DPu).

mlynek 'maszyna do oddzielania ziarna od plew' Źród.: A tyn mlynek to nie každy gospodar mo, to pare młynków jest w sele i pożyczajom jeden od drugiego (MO). Por. ogpol. *mlynek* 'ts.' (SJPSz II, 194); ukr. *млинок* 'ts.' (Hrin II, 435),.

mlynkować 'czyścić omłócone ziarno' Źród.: Sie mlynkuje i mlynkować muszom dwo, jeden sypie te pszynice tam, take z plewom, ta plewa wychodzi i sie niechaje czysta pszynica (MO). Por. ogpol. *mlynkować* 'ts.' (SJPSz II, 194); ukr. *млинкувати* 'ts.' (H.K.).

młoda 'panna młoda' Tu: Młoda była fajno zebrana i una tak lubiła tego Stefanka (Tu). Zob. też **młoducha**.

młoducha 'panna młoda': Nu młoducha ucieka i sie chowa (DPu). Zabiera młoduche z domu (DPu). Młoducha się pyto: primicie mnie za niewioste (ED, 145). Stanowi to również sygnał do rozpoczęcia błogosławieństwa rodziców *młoduchy*, czyli pani młodej (EK, 283). Na czele kroczy młoducha prowadzona przez družbów, za nią pan młody wiedziony przez družki (EK, 383). Por. ślc. *mładucha* 'ts. '; ślciesz., jabł., czad. *młoducha* 'ts.' (AJŚ IV, 704). Zob. też **młoda**.

młody 'pan młody': U nas to gwariorom, i młody i żenich, to je tak samo (DPu). Hundrasz był za młodego taki fajny, ancug nowy i taki wysoki, to dziwki za nim tak (SHu). Zob. też **żenich**.

młynar' 'młynarz' Tu: Był u nas młyn i był młynar' taki fajny, i dobry człowiek to był, ale umrił (Tu). Młynar' to ten, co w młynie, nie (Tu). Por. ślc. *mlynár* 'ts. '; ukr. *млинаръ* 'ts.' (Hrin II, 435); ogpol. *młynarz* 'ts.'. Zob. też **mielnik**.

mobilnyj telefon 'telefon komórkowy' DPu, SHu, Tu: Tarozika na mobilnyj telefon dzwunisz i zawsze najdziesz, kiero trieja (SHu). Por. ukr. *мобільний телефон* 'ts.'. Zob. też **czelular**.

mocki 'dużo, wiele': Mocki ludzi prziszło podziwać się (DPu). Można mieć mocki leji, mocki roboty, mocki krowów, a dzie je mocki ludzi, to mocki roboty sie zrobi (MO). Por. grnśl., ślciesz. *mocka* 'dużo, wiele' (AJŚ V, 917).

- moczewoj puzyr** ‘pęcherz moczowy’: Chto słaby na moczewoj puzyr, to czaj pijom z jałowca (SHu). Por. ros. *мочево́й пузырь* ‘ts.’. Zob. też **maharina**.
- modernie** ‘nowocześnie, modnie’ Źród.: Teraz nie chcą. Chcą modernie (...) Jak wiesielie, to po krakowsku się ubierali (EK, 258). Por. śl. *moderne* ‘ts.’.
- mohorycz** ‘poczęstunek po pracy lub po udanej transakcji (wódka i przekąska)’: Chodź taja na mohorycz, zmynczysz sie tym oraniem (DPu). To mohorycz i jag usz coś skunczysz jakeż robote, to dajesz tyn mohorycz (MO). Por. ukr. *mozopуч* ‘poczęstunek po pracy (wódka i przekąska)’ (Hrin II, 438); pol. buk. *mohorycz* ‘opicie przez kontrahentów transakcji lub innej udanej sprawy’ (SBF, 139). Zob. też **haldamasz, chaldamasz**.
- moiczek** ‘roślina, mniszek pospolity’ Źród.: To som moiczki, no uny też na wiosne kwitnom, a jag už otkwitnom, to majom takie czupki biole, jak to poduchosz, to to leci, ani tego ni witko (MO). Por. śl. *mojiczek* ‘ts.’ (SGŚC 181).
- Moskal** ‘Rosjanin’ Źród.: Nie są tacy zgodni jako Rumuny. Po wojnie niedobrzy byli, bo Moskal był ich brat (EK, 160). Por. ukr. buk. *москаль* ‘ts.’ (H.K.); ogpol. hist. *Moskal* ‘ts.’.
- mostek** ogpol. Zob. też **kładka, ławka, punczi**.
- mosza** ‘babka odbierająca poród, akuszerka’: Mosza była w każdym sele, bo nie było downo tag dochtorów i jag miała baba porodzić dziecko, to wolali te mosze (MO). U mnie mosza odbirała dziwczacko (DPu). Downo mosza robiła wszystko i dzieciska nie umirali, a taroz w szpitalach, i baby umirajom i dzieci, tako je (Tu). Por. rum. *moáșă* ‘akuszerka, położna; babcia, babka położnicza’ ludowe (SRP, 369); ukr. buk. *моуа* ‘wiejska akuszerka odbierająca poród’ (H.K.).
- motorieta** ‘motocykl’ NSr, PMr, Pr: To jezd motorieta, a w sele nie majom tych motorietów (MO). Por. rum. *motoretă* ‘ts.’.
- moźdej** ‘czosnek tłuczony’: Moźdej daje się do ryby, to je cosnek potłuczony, troszczeczke z wodom i solom (Tu). Moźdej robime sami, cosnek tak trieja tłuc i potemu dać wody i soli, i to je dobre do minsa, mamaligi (DPu). Por. rum. *mojdei* ‘sos czosnkowy’ (SRP, 371).
- mrak** ‘mgła’ Tu: Wczoraj mrak był i nic nie było widno (Tu). Jako je mrak, to maszynom je cinszko jechać (Tu). Por. śl. *mrak* ‘chmura’. Zob. też **mraka**.
- mraka** ‘mgła’ DPu, SHu, NSr, PMr, Pr: Mraka to je biało, co nie widko (Pr). Nic nie widzom za tyj mraki (PMr). Mraka je, nic nie widać (DPu). A taka mraka, to nojwincel w jesini je (MO). Por. ukr. *мряка* ‘mgła z drobnym deszczem’ (Hrin II, 451); pol. buk. *mraka* ‘mgła’ (SBF, 140). Zob. też **mrak**.
- mrowiec** ‘mrowka’ Źród.: A ty mrowcy som i czorne, i takie żółte, takie u nas gwariom, że to czerwone, i tyn mrowiec taki czerwuny, to strażnie kunsze (MO). Por. śl. *mravec* ‘ts.’; śl. *mrowiec* ‘ts.’, grnśl. *mrowiec, murowiec* ‘ts.’, jabł. *mrowiec* ‘ts.’, czad. *mrowec* ‘ts.’ (AJŚ IV, 600).
- mrozowiec** ‘szron’ Źród.: I kiedy jest po driewach taki mrozowiec, to uny takie som fajne ubrane, że asz sie chce dziwać na nich (MO). Zob. też **inować**.

- mudrina** ‘modrzew’ NSr, PMr, Pr: Mudrina to je takie drzewo (NSr). Por. ukr. *мудрина* ‘modrzew, Larix europaea’ (Hrin II, 452). Zob. też **kidryna**.
- mugur** ‘igły suche’ Tu : Mugur je jak spiekota, padze i padze ze smereka, z jedli (Tu). Por. rum. *múgur* ‘pąk, pączek’ (SRP 371 i 376).
- mular** ‘murarz’: Mular to je taki chłop, co chałupie dźwignie cegłami, maj modernie (Tu). Por. ukr. *муляр* ‘ts’ (Hrin II, 454); ślczes. *mulořz*, *muloř góř*. ‘ts.’ (SGŚC 182), grnśl. *mulořz*, *mulořz* ‘ts.’ (MSGGŚ 154).
- murga** 1. ‘czarna krowa’ NSr, PMr, Pr: Krowa jako je maści czarnej, to gwarimy, jak murga poszła (PMr). 2. ‘nazwa własna owcy’ SHu: Owca u Griszy ma na miano Murga (SHu). 3. ‘czarny koń’ DPu, Tu: Kuń jako je czorny, to gwariom murga, a jak bioły, to gwariom szimel (Tu). 4. ‘człowiek małowmowny, bezdomny’ Tu: Murga to gwariom na człowieka, taki co nie gwari, bez pritułku (Tu). Por. rum. *múrgă* ‘gniada’ (SRP, 378); ślczes. *murga* ‘mruk’ (SGŚC 182).
- must** ‘napój z kwaśnych jabłek, robiony jesienią’: Must robili downo ojcowie, do beczi kładli japka, zaliwali wodo i za miesiunc był už must dobry do picia (DPu). Później zbierano pieniądze do śmiergusta – parobki częstowali dziewczyny wódką, winem, mustem i pieczonymi ciastkami, a dziewczyny dawały pisanki i płaciły za muzykę (HK, 79). Por. rum. *must* ‘sok’ (SRP, 379); ukr. buk. *мыст* ‘ts.’ (H.K.); niem. *Most* ‘moszcz’.
- muszkatura** ‘kawałeczek’ Tu: Pozbiraj te muszkatury chliba i daj psam (Tu). Por. rum. *mușcătură* ‘kęs (jedzenia)’ (SRP, 379).
- muszorka** ‘grzyb trujący’ SHu, NSr, PMr, Pr : I ta muszorka to jest nojtrujunca huba, to zbierali downo na taniureczek, cy na jakieś deske i to z tego muchi zdychaly (MO). Por. grnśl., ślczes., jabł., czad. *muszorka* ‘ts.’ (AJŚ II, 177).
- musztar** ‘musztarda’ NSr, PMr, Pr: Musztar to sie ji z kelbasom na wesele, sie daje na taniureczek (MO). Por. rum. *muștar* ‘ts.’.
- muzyka** ‘zabawa’ Źród.: Ty co ot malusieńkich my czuli i co my na muzykach kiedyś tańcowali (COH, 129). Pijom, jedzom, zabawiam się, idom na muzyke, tańcujom, żartujom i už wieczór odchodzum do domu (ED, 132). Por. grnśl., ślczes., jabł. *muzyka* ‘ts.’ (AJŚ IV, 747); śl. *muzika* ‘ts.’ Zob. też **taniec**.
- muzykant** ‘osoba grająca w orkiestrze’: To na każdym weselu muszom być muzykanty, bo jakie by to bylo wesele, jacy z umritym idom bez bańdy (MO). Por. ogpol. pot. *muzykant* ‘ts.’ (SJPSz II, 233); rum. *musicant* ‘muzyk’ (SRP, 380); ukr. *музикант* ‘ts.’ (Hrin II, 453); śl. *muzykant* ‘ts.’ (AJŚ VII, 1369); śl. *muzykant* ‘ts.’ (SSP I, 450).
- myntylica** ‘choroba płuc u krów, owiec’ SHu: Krowa jak pije nieczysto wode, to dostaje myntylice i może umrić, na płucach dostaje takie chrobaki cy muchi (SHu). To som myntylicy, no i kiera je słaba na ty myntylicy, to też cinszko jom wyzdrowić (MO). Por. ślczes. *myntelica* ‘ts.’ (SGŚC 183); ogpol. *motyllica* ‘ts.’; ukr. buk. *мотилиця*, *мотилица* ‘ts.’ (H.K.); ukr. *мотилиця* ‘ts.’.
- myrlić się** ‘o popędzie płciowym u owiec i kóz’ NSr, PMr, Pr: Owca myrli się, jak się daje do barana (DPu). Zob. też **gunić się**, **nabierać się**, **wałować się**.

myrski ‘niedobry, zły’ NSr: Jaki un myrski je, jako się napije tej goriołeczki (NSr).
 Por. słc. *mrzký* ‘brzydki, nieładny, niedobry’ (SSP I, 446).
myrszaw ‘brzydki’ PMr: Myrszaw, to gwariom ludzi na takiego bridkiego, u jaki myrszaw poszel (PMr). Por. słc. *mrchavý* ‘niedobry, zły, okropny’ (SSP I, 445).
myślić ogpol. *mysleć* Zob. też **dumoć**.
myto ‘opłata za mielenie w młynie’ Tu: Myto dawali, jak w młynie się robiło mąkę (Tu). Ja myto zapłacił w młynie (Tu). Por. ogpol. dawne *myto* ‘zapłata, wynagrodzenie za pracę, za usługi’ (SJP IV, 943); niem. *Miete* ‘najem, czynsz’; ukr. *мито* ‘cło na towar’ (Hrin II, 428). Zob. też **wama**.

N

nabierać się ‘popęd płciowy u owiec, kóz’: Owca, aby miała jagniaczko, trzeja, aby nabrała się (SHu). Zob. też **gunić się**, **myrlić się**, **wałować się**. 2. ‘popęd płciowy u świń’ Tu: Świni nabierają się i potem mają małe (Tu). Zob. też **hukać się**.
na chliwie ‘pomieszczenie na siano nad oborą’: To gwariom, że na chliwie i tam sie kładzie siano (MO).
nacielać ‘naskładać’ DPu, SHu: Gdzie butukuw dużo, tego dyrwa nacielali (SHu). Nacielali duże megli dyrwa i poszli do domu (DPu).
nacina ‘łodyga, nać kartofli’ Źród.: Nacina, a w jesini pirszeros sie skosi ta naci-na, a potem sie idzie kopać zimnioki, a te nacine to zgrabiom do kopiców i dla krowów (MO). Por. ukr. *натиня* ‘ts.’ (Hrin II, 526).
nacinka ‘nać cebuli’ Źród.: Ty nacinki z cebuli som dobre do салатów i fajnie je posypać po jakichś jedzyniech (MO).
nacisk ‘akcent’ Źród.: Wiatr zerwał czerepice, una rozbiła się, ale nacisk na czerepicy jeszcze w jenzyku polskim, bo Kołomyja wtedy była pot Polskom (COK, 135). Por. ogpol. *nacisk* ‘wyróżnienie głoski, wyrazu, zdania; zaakcentowanie, przycisk, akcent’ (SJPSz II, 242).
naduć ‘nadmuchać’: Naduć można koleso we wozie, w maszynie, balon trzeja naduć (MO). Naduj mi balona (SHu). Por. ukr. *надуту* ‘ts.’ (Hrin II, 487).
naduwać ‘sposób odrywania skóry od mięsa za pomocą nadmuchiwania’ Źród.: To cielacko jag zariezajom, to tag naduwajom, bo potem bardzo lachko ta szkóra sie odbiero (MO).
nafcior ‘wędrowny dostawca nafty, podróżujący po wioskach wozem’ Źród.: W tej samej wsi przed II wojną światową, gdy narodził się nowy jej mieszkaniec, mawiano między innymi żartobliwie, że nafcior doniósł nom dziecko (EK, 268). Por. ogpol.pot. *nafciarz*. ‘naftowiec’ (SJPSz II, 256).
nagwarić ‘nagadać’: Nagwariła na mene takie niedobrze, co musiałam płakać tri dni (DPu). Una furt nagwari cosika, a potemu ni wie, co robić (Tu). Por. słc. *nahovorit* ‘naopowiadać, nagadać’ (SSP I, 467).

- nahaduwać se** ‘przypominać (sobie)’: Nie nahadujęm se, skila som (ED, 96). Jako nahadujęm, to ci powim (DPu). Zob. też **zhadać**.
- nahodować** ‘nakarmić’: Idę nahodować kury i kaczki, i pridem do was (Tu). Por. ukr. buk. *нагодувати* ‘ts.’ (H.K.).
- na izbie** ‘strych’ DPu, SHu, NSr, Pr: Kukurudzy trimamy na izbie (DPu). Chowali się na izbe (DPu). Izba u naz, na izbie trimajom pszynice, kukurudze w zime kladom, minso (MO). Por. pol. *izba* ‘pomieszczenie mieszkalne; pokój’, w znaczeniu ‘strych’ na południe od Żywca występuje *na jizbe* (AJS III, 354); na Spiszu, Orawie *na izbe* ‘ts.’ (AJPP, 49). Zob. też **pował**.
- naj** ‘niech’: Naj by się uczyły, naj by i wincel godzin na tydzień robiły (PBM, 150). Naj pridzie una. Naj zgodzi się (HK, 63). Por. ukr. *най* ‘ts.’ (Hrin II, 490); śl. dial. *naj* ‘ts.’ (SSN II, 402).
- najimać** ‘najmować, np. kogoś do pracy’: Musim najimać, bo nima kto robić (DPu). Por. śl. *najímat* ‘wynajmować’ (SSP I, 470).
- najść** ‘znaleźć’: Naszel jech mocki gribów w lesie, naszel jech gniozdo z ptoszkami (MO). Wystraszyły się bardzo i zaczęły błąkać się po liesie przez cały dzień. Nie mogły najść drogi z liasu aż do wieczora (EK, 321). Był jech w mieście i naszel jech szycko, co mi było trieja. Szczynście, że naszel jech go doma i jech dol jeden telifon (MO). Por. ukr. *найму* ‘ts.’ (Hrin II, 491); śl. *nájst* ‘ts.’; śl. *nójść* gór. ‘ts.’ (SGŚC 194).
- na karkoszach** ‘(noszenie) na ramionach’: Na karkoszach nosime dzieci male do cariny tam (DPu). Por. pol. buk. *na gorgoszach* ‘sposób noszenia dziecka „na barana”, na ramionach’ (SBF, 142); śl. *karkosz* ‘obcięta od pnia gruba gałąź’ (SGŚC 135).
- nakierynić** ‘nabrudzić, naśmiecić’ DPu: Dzieci za każdy raz nakieryniom (MO). Priszła, nakieryniła i se poszła (DPu). Por. ukr. buk. *накирювати, накірювати* ‘ts.’ (SBH, 312). Zob. też **naśmiecić**.
- na kolach** ‘pomost z desek lub drągów nad sąsiekiem’ Źród.: Na kolach to człowiek se trimie, co tam chce kuninczyne, lucerne (MO).
- nakrywka** ‘pokrywka’ Źród.: Te nakrywke to klademe, aby coś nie upadło, tam do jedzynia (MO). Por. ukr. *накривка* ‘ts.’ (Hrin II, 496).
- nalipka** ‘rodzaj zapiecka’ Źród.: Niekiedy wykorzystywano do spania piec, jeżeli posiadał *nalipkę*, rodzaj zapiecka (EK, 240). Por. ogpol. *nalepa* ‘w dawnych domach wiejskich: część pieca, na której się wygrzewano i na której można było rozpalać ogień; przypiecek’ (SJPSz II, 266); śl. *nolep* r. ż. ‘część pieca kurnego między paleniskiem a ścianą’, *nolepa* ‘piec góralski bez komina’. ‘zapiecek w starych chatkach do suszenia’ (SGŚC 194). Zob. też **nolepka**.
- namuł** ‘muł’ DPu, SHu, Tu: Namuł u nas zostaje, jak je woda wielka, a potemu zostaje taki jak brudny (Tu). Por. rum. *namol* ‘ts.’; ukr. *намул* ‘ts.’ (Hrin II, 504); ogpol. geol. *namuł* ‘drobne cząstki gleby niesione przez płynącą wodę i osadzające się na dnie lub na terenach przybrzeżnych, osad mulisty, muł, szlam’ (SJPSz II, 271). Zob. też **gmul**.

- namyrwiony** ‘zboże w chwastach lub zmięta chusta’ NSr: Namyrwione wyrosło bardzo dużo, niewiadomo czego, lub chustka, oj jak namyrwiona (NSr). Por. ogpol. *mierzwić* ‘najczęściej w odniesieniu do włosów: wprowadzać w stan nieładu; czochrać, targać, wicherzyć, burzyć’ (SJPSz II, 160); śl. *myrwić* ‘gmatwać’ (SGŚC 179); śl. *mrviť* ‘miętosić, gnieść, ścisnąć’ (SSP I, 446).
- nanaszka** f 1. ‘matka chrzestna’ Tu: Nanaszka to kriesna mamka do berżmowania dziwczacku (MO). Nanaszka to je taka baba, co dziecko trimie do kyrstu (Tu). Moja nanaszka dawno umriła (Tu). Zob. też **kriesna mamka, kumotra**. 2. ‘świadek weselny – kobieta’ NSr: Nanaszka na weselu szycko kieruje, i gwariom nanaszka albo starościna (NSr). Zob. też **starościna**. Por. rum. *naşă* ‘chrzestna matka’ (SRP, 382); *нанашка* ‘ts.’ (Hrin II, 505); ukr. buk. *нанашка* ‘ts.’ (H.K.).
- nanaszko** m 1. ‘ojciec chrzestny’ Tu: W Pleszy i Nowym Sołońcu coraz częściej nazywa się ich z rumuńskiego *nanaszkami*, podczas gdy w Pojanie Mikuli są to *kumoter* i *kumotra* lub *kriesny tatko* i *kriesna tamka* (EK, 170). Nanaszko je tyn, co byl mlodemu kriesnym tatkiem do berżmowania (MO). Zob. też **kriesny tatko, kumoter**. 2. ‘świadek weselny’ NSr: Taraz na weselu kladom mocki nanaszków (PMO, 166). Zob. też **stariszy**. Por. rum. *naş*, ‘chrzestny ojciec’, ‘starosta weselny’ (SRP, 382); ukr. *нанашко* ‘ts.’ (Hrin II, 505); ukr. buk. *нанашко* ‘ts.’ (H.K.).
- naomyślnie** ‘naomyślnie; specjalnie’ Źród.: Naomyślnie to zrobił, aby jech ni mugła puiżć do miasta. Jo mom doma take maszynke, naomyślnie do robinia makaronów (MO). Por. ogpol. *naumysłnie* ‘ts.’; ukr. *навмисне* ‘ts.’ (Hrin II, 472).
- na polednie** ‘w południe’: A na polednie jag je chlop w carinie, baba narobi domu pierogów i niesie mu polednie do cariny (MO). Por. śl. *polednie* ‘południe’ (SGŚC 228); cz. *poledne* ‘południe’ (SCzP 531).
- na pomacki** ‘po omacku’ DPu: Na pomacki chodzili, bo była ćma (DPu). Por. ukr. buk. *на помацки, на помацки* ‘ts.’ (H.K.).
- na prost** ‘na skróty’ Źród.: To idziesz bez jakieś cariny i weźniesz takim chodnikiem na prost, to chytri dojdiesz du domu (MO).
- nap(y)chać gusze** fraz. ‘najeść się, najadać się’: Co tak napychasz gusze, tam bydzie jedzynie (DPu). Napchał gusze i chodzi zły (Tu). Por. ukr. buk. *сышы нанхату* ‘ts.’ (SBH, 89).
- naprity** ‘uparty’ NSr, DPu, SHu: A z takim napritym czlowiekiem, to nic nie możesz poradzić (MO). Zob. też **spurny**.
- narcisa** ‘narcyz’ Źród.: W rumuńskim inzyku narcisy sie nazywajom i my tesz tak gwarime, uny som biole i żółte (MO). Por. rum. *narcisă* ‘ts.’; ukr. buk. *нарциза* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **majówka**.
- narok** ‘na następny rok, w przyszłym roku’: Pieczunka Bolka boli tak, tak un nie może jechać do Polski, może narok pojedzie (DPu). A narok mo do nas prijechać ksionc biskup (MO). Por. ukr. *нарик* ‘ts.’ (Hrin II, 516).
- narwane** ‘miejsce, w którym zbiera się ropa’: Tam na rynku je narwane i gnój taki wychodzi (Tu). Zob. **narywać**.

- narywać** ‘wzbierać; o ropie czyraka’: Czeriaki tak narywajo i to boli (Tu). Por. ukr. buk. *наривати* ‘ts.’ (H.K.).
- narzan** ‘woda mineralna’: Narzan robili w Budyńcu (DPu). Narzan to je woda kupowana, bioła, co ma gaz, to robili i taroz robiom w Budyńcu (Tu). Por. ukr. buk. *нарзан* ‘ts.’ (H.K.).
- nasiniok** ‘ziemniak do sadzenia, sadzonka’: Nasinioki trimieme w jamie, a jak je wiosna, to wykopiemy i sadzimy w zim (DPu). Por. ukr. *насінник* ‘ts.’ (Hrin II, 519); śl. *nasiyniok* ‘ts.’ (Z.G.).
- nastarcyja** ‘nasturcja’ Źród.: To nastarcyja nazywajom, nojwincel jest takich czerwunych, jasnych, a som i takie kawowe (MO).
- nasyпка** ‘wsypa na pierze’ Źród.: Take plótno gynste, co piórka bes to nie priedchodzm, to nazywajom nasyпка (MO). Zob. też **cycha**.
- naśmiecić** ogpol. Zob. też **nakierynić**.
- nauriec** ‘rzucić urok na kogoś’ Źród.: To nauriec, to casem czlowiekowi tak sie źle robi, to gwariom, że chtoż mi nauriec i tag mi źle, no to schybujom wungliki takiemu czlowiekowi (MO). Por. ogpol. *urzec, urzeknąć* ‘ts.’ (SJPSz III, 619).
- nazadek** ‘z powrotem’ Źród.: I znowu nazadek szel nogami i to tak strasnie dlu-go było (MOM, 227). Por. ukr. *назад* ‘do tyłu’ (Hrin II, 488); śl. *nazad* ‘ts.’ (SSP I, 503); śl. *nażad* ‘ts.’, gór. *nazad, nazadz* ‘ts.’ (SGŚC 190); grnśl. *na-zod, nazad* ‘ts.’ (MSGGŚ 163).
- nazbiraniec** ‘nieślubne dziecko’ SHu: Nazbirańca una mniała za dziwki (SHu). Por. śl. *nazbierane dziecko* ‘ts.’ (AJŚ IV, 731). Zob. też **bajstruk, dziecko naturalne, dziecko nahulane, odzykar, odzykarka**.
- nazywać** ‘przezywać kogoś’ Źród.: Ta no tak paskudnie cosika gwarić, to iże nazywie jom, no i różne takie paskudne słowa, i gwari, no tag jech jom nazywol, że bloto jech z niej zrobil (MO). Por. jabł. *nazywać* ‘ts.’ (AJŚ IV, 994).
- nazywać się** ogpol. Zob. też **poczytować się**.
- nia, nia, nia** 1. ‘przywoływanie krowy’: Nia, nia, nia moja Łysulka (SHu). 2. ‘przywoływanie konia’: Nia, nia, nia gwariom tak na konia, aby przisel bliże (DPu). Por. *na-ńa* ‘okrzyk, zawołanie na krowę’ z rum. *nea!* (Lob, 1972, 120); rum. buk. *na nia* ‘ts.’ (H.K.); ukr. buk. *ня, ня* ‘ts.’ (H.K.); pol. reg. *nia nia nia* ‘przywoływanie cieląt’ (AJŚ IV, 562).
- niaa, niaa hariam!** ‘odganieanie krowy’ PMr, Pr: Niaa, niaa hariam to tak, aby uciekla, poszła sobie ta krowa (PMr). Zob. **nia, nia, nia**. Zob. też **hyj, hyj uciekaj!**
- nichto** ‘nikt’: Nichto nie przisel pumagac do kuścioła (SHu). Nichto nie zabroni-je i nichto nie zabroniował dzieciom gwarić po swojemu (COK, 134). Nichto nie chce mi coś pomóc, nichto nie byl na tym weselu (MO). Nichto nie zna, skila un pochodzi (DPu). Por. ukr. *nixmo* ‘ts.’ (Hrin II, 567); śl. *nikto* ‘nikt’ (SSP I, 545).
- niechać** 1. ‘zostawić’: Chlop może babe niechać, albo baba niecho chlopa. Nie-choj dziecko, naj sie bawi, niechoj go, naj se robi, co chce (MO). Niechoj go!

(SHu). 2. ‘tracić mleko, o owcy lub o krowie’ NSr, Pr: Niechała się doić (DPu). Por. śl. *nechat* ‘ts. 1.’; śl. *niechać* ‘ts. 1.’ (SGŚC 191). Zob. też **tracić (mli-ko)**, **sztarpować**.

niechać się ‘zostać’: Niechoł sie swiersrocznikiem (SHu). To, co sie niecho z tego kassu, dowajom eszcze troche mlika i wariom, i to je urda (MO). Zadurno królowna i król pytali go, i płakali, aby się niechoł z nimi, ale un nie chcioł (ED 150). Tyn sie niechol tam z tamtym czlowiekiem zapritym w tamtyj chalupie (ED 92).

nieczysta ‘kobieta mająca miesiączkę’: Jeżeli kobieta jest *nieczysta*, nie może odwiedzić nowo narodzonego dziecka, bo wróży to nieszczęście dla dziecka lub długą chorobę (HK, 80). Baba nieczysta ni może iść za kumotre (DPu). Por. ukr. buk. *нечиста* ‘ts.’ (H.K.); ogpol. *nieczysty* ‘(...) zanieczyszczony, skażony’ (SJPSz II, 325).

niedojna ‘okres przed urodzeniem młodego: u krowy lub owcy’ (SHu): Niedojna krowa taros je (SHu).

niekiery 1. ‘niektóry, niektórzy’ Niekiery parobek je dobry (DPu). 2. ‘czasami’: Gynsiacka tak gyngotajom, aż niekiery się nie chce słuhać (SHu). Por. śl. *nikiery* ‘niektóry, ktoś’ (SGŚC 193).

nienażraniec 1. ‘żarłok, obżartuch’ Źród.: Taki nienażraniec, to by jod caly dziń (MO). 2. ‘o człowieku chytrym, łakomym’ Źród.: No taki nienażraniec, to jedno mu malo bogactwa (MO). Por. ogpol. *nienażarty* posp. ‘żarłok, nienajedzony’ (SJPSz II, 342); las. *nienażrany* ‘żarłoczny, nienajedzony’ (AJŚ VII, 1296); śl. *nienażrany* ‘nienajedzony’, *nienażraniec* ‘sknera, skąpiec’ (SGŚC 192).

niepot ‘wnuk’ Źród.: Wnuki coraz częściej we wszystkich wsiach nazywa się po rumuńsku *niepot* (EK, 170). Por. rum. *nepoț* ‘bratanek’, ‘siostrzeniec’, ‘wnuczek’; huc. *nepit* ‘kuzyn; siostrzeniec’ (SHJ, 140).

nieszczynście ‘o chorobie: zwłaszcza o raku’ Źród.: U naz gwariom, że miol to nieszczynście na plucach, czy na peczunce i umril (MO).

niewiasta ‘synowa’ Źród.: A moja niewiasta to jezd bardzo dobre dziecko dla mnie (MO). Nanaszkowie pytają: „Przyjmujecie niewiaste?” (HK, 84). Młoducha się pyto: primicie mnie za niewioste (ED 145). Synową określa się niewiastą (EK, 170). Po odpowiedzi „tak” drzwi się otwierają, *niewiasta* przekracza próg i witana jest przez rodziców pana młodego (EK, 283). Por. śl. *nevesta* ‘panna młoda; narzeczona’, ‘synowa’ (SSP I, 536); grnśl., jabł., czad. *niewiasta* ‘synowa’ (AJŚ IV, 705), las. *niewiasta*, *niewiasta* ‘panna młoda’ (AJŚ IV, 704); cz. *nevěsta* ‘panna na wydaniu’, ‘narzeczona’, ‘panna młoda’, pot. ‘synowa’ (SCzP 394).

niewstydnik ‘o człowieku bezwstydnym’ Źród.: Taki czlowiek co zrobil zlego, a un sie robi, że nie, to gwariom, że to taki niewstydnik (MO). Por. cz. *nestyda* ‘bezwstydnik, bezwstydnica’ (SCzP 390).

niezdrowisko ‘katar’: Moje dzieciacko ma niezdrowisko (SHu). To jest niezdrowisko, no i jag mosz to niezdrowisko, to moż do roboty z nosem, bo un bardzo ciecze (MO). Por. czad. *niezdrowisko* ‘ts.’, jabł. *niezdrowie* ‘ts.’ (AJŚ IV, 647).

- nijaki** ‘żaden’ Źród.: My ni mome ani nijakiej rodziny, ani w Słowacji, ani na Czechach, ani do nas nichto nie prichodzi i stamtyl, my som Poloki i prichodzi do naz rodzina z Polski, i my ideme do Polski (PBM, 145). Por. ukr. *ніякий* ‘ts.’ (Hrin II, 568); ogpol. *nijak* pot. ‘w żaden sposób’ (SJPSz II, 378).
- niuch** ‘zmysł powonienia’: To niuch albo wunch, a pies swojego człowieka za niuchem nazwe (MO). Una mo niuch i wie, że to je dobre (DPu). Por. ukr. *нюх* ‘ts.’ (Hrin II, 573); ogpol. *niuch* pot. żart. ‘nos, powonienie’. Zob. też **wunch**.
- nociasta** ‘zakwaszony roztwór; zaczyn chlebowy’: Jak się piecze chlib, to zostawia się troszeczkę tam ciasta, uno sochnie, a kiery pieczesz chlib drugi raz, to bieriesz już ta nociasta i dajesz do ciasta (Tu). Z ciasta sie robilo take bulke i to byla nociasta, a drugieroz, jak piekla baba chlip, to rozmoczyla te nociaste i roszczyniala na chlip żytny (MO). Por. jabł., czad. *nociasta* ‘ts.’, ślciesz. *nociasta*, *nociastka* ‘ts.’, grnśl. *naciastek*, *nociastek* ‘ts.’ (AJŚ V, 847). Zob. też **kwas**.
- nogawice** ‘wierzchnie, tkane spodnie z sukna domowego’: Nogawice to tkali domno, grube i ciepłe to było, tarasika to noszo kupione, bo už nima takiej mody (Tu). Nogawice mogły być noszone na szlyjkach (HK, 67). Należące do tradycyjnego stroju wełniane, grube spodnie z klapą z przodu (*kapok*) i wyszywanyimi czarnymi nićmi parzenicami z gwiazdką w środku nazywano tam *nogawicami* (EK, 254). Por. ślc. *nohavice* ‘spodnie’ (MSSP, 161); czad., jabł. *nogawice* ‘ts.’ (AJŚ V, 768). Zob. też **hozy**, **huzna**, **spodnie**.
- nolepka** ‘część pieca kaflowego, w której jest piekarnik’ Pr: Jak sie robi szparchat, to sie robi i te nolepke (MO). Zob. **nalipka**. Zob. też **hrubka**, **chrupka**.
- nóż** ‘krój w pługu, trzósło’ DPu, SHu, NSr, Pr: Nóż, co takie w pługu je (DPu). Zob. też **brazdar**, **krój**.
- nóż spodni** ‘radlica, dolna część pługa’ Źród.: Spodni nóż je prikryncuny do tego żelaza, co otchybuje skiby (MO).
- nutr** ‘niedobrze wykastrowane zwierzę’ Tu: Jak tyn weterynar je pijany, abo nie-douczoney, to tak czyści i coś zostawi tam, i je taki potemu nutr (Tu). Por. ukr. *нутряк* ‘zwierzę wnętr’ (Hrin II, 573); ukr. buk. *нутер*, *нютер*, *нутрець* ‘ts.’ (SBuk VI, 68).
- nykać** ‘czkać’: Nie nykaj telo už (SHu). Un nyka na goriofeczke (DPu). Zob. też **czkuwkać**.

O

- obabrać** ‘ubrudzić’: Obabrać to można siebie rynki, obrusek można obabrać (MO). Dziecko obabrane przszlo (DPu). A kieryn usz taki je porwany i obabrany, to už gwariorom, że to obtargany człowiek (MO). Por. ogpol. pot. *babrać* ‘brudzić, paprać’ (SJPSz I, 108).

- obchodzić** ‘obrzędzać, karmić zwierzęta domowe’: Ja obchodzem rano i wieczorem, szyckim dajem jeść i potemu idziemy spać (NSr). Zob. też **kutać**, **odbywać**.
- obdurić** ‘oszukać’: Jak kupi coś tanio ot kogoś, to gwari, ale jech go obduril (MO). Obduril mnie parobek, jech zostawiła sie z odzykariem (DPu). Por. ukr. *обдурити* ‘ts.’ (Hrin III, 7). Zob. też **obszachrować**, **odurić**, **oszachrować**, **zdurić**.
- obdziergiwac** ‘odrywać główki lnu’ Źród.: A kiedy trieja dziergnyć lin, to je taki dziergocz i ty snopeczki sie tag na niego kladzie, i sie obdziergujom ty główki (MO).
- obezrić się** ‘obejrzyć się’: Obezriła się, a tam už z tego człowieka zrobiła się skała (SHu). Por. śl. *obezdrzić sie* ‘ts.’ (SGŚC 197); śl. *obzriet sa* ‘ts.’. Zob. też **obzierać się**.
- obeżrany** ‘przejezdony, obżarty’: Obeżrany liegnął i śpi, nic nie chce pomagać (DPu).
- obgryziune** ‘miejsce odgniezione na nogach, jako wynik chodzenia w ciasnych butach’: Obgryziune mom nogi, nie mogem chodzić, te striewiki tak gryzom (SHu). Por. ukr. buk. *обгризене* ‘ts.’ (H.K.).
- obierać** 1. ‘zrywać owoce z drzewa’ Źród.: Wiśnie sie obiero, trieśnie sie obiero, śliwki sie obiero, śliwki maj wincel sie trinsie, a japka to tesz sie obiero (MO). 2. ‘zwykle o ranie: podchodzić ropą’ NSr, PMr, Pr: A jak sie zabije uśc do palca, to potem obiero (MO). Por. ogpol. *obierać się* ‘ts. 2.’ (SJPSz II, 411); śl. *obiyrać* ‘ts. 1.’ (SGŚC 198); grnśl. *obiyrać* ‘ts. 2.’ (MSGGŚ 169).
- oblapać sie** ‘obejmować się’ Źród.: To ludzie tacy, co sie dlugo nie widzieli, to jak sie zdybajom, sie witajom i sie oblapajom, a dwo mlodzi, jak sie lubiom, tesz sie oblapajom (MO). Por. ogpol. przestarz. *oblapiać się* ‘ts.’ (SJPSz Sup 46); śl. *oblapiać* ‘obejmować’ (SGŚC 198).
- obleźć** ‘wyblaknąć’: Bo choć jakie płótno na slónku może obleźć (MO). Koszulka oblazła mi het (Tu). Por. ukr. buk. *облизти* ‘ts.’ (H.K.); ogpol. *obleźć* ‘wytrzeć się, stracić wierzchnią warstwę’ (SJPSz II, 414).
- oblón** ‘drzwi na strych’ Tu: Jak się idzie na pował, trieja otworic oblón, bo inac nie pójdiesz, to tako jako dźwirie (Tu). Por. rum. *oblón* ‘okiennica’ (SRP, 401); ukr. buk. *облон* ‘okiennica zewnętrzna’ (SBH, 350). Zob. też **wieko na izbe**.
- oblupić** ‘obrać ze skóry’: Oblupić trieja zimnioki (Tu). Oblupim świnię i bydzie minso świńskie do jedzynie (Tu). Por. ogpol. *oblupać*, *oblupić* ‘ts.’ (SJPSz II, 416); ukr. *облупити* ‘ts.’ (Hrin III, 16).
- oboczyć** ‘spozrzeć’ Źród.: Jak coś jest schowane i najdziesz tak niechcuncy, to gwariom, że jech oboczył, dzie mi sie niesła kura (MO). Por. śl. *oboczyć* ‘zobaczyć’ (SGŚC 198); grnśl. *oboczyć* ‘zobaczyć’ (MSGGŚ 170).
- obrusek** ogpol. NSr, DPu, Tu: Obruski som biole i kolorowe, i sie kladom na stół (MO). Kupiłam se obrusek na świnta w Polsce taki fajny, że no (Tu). Por. ukr. buk. *обрусок* ‘ts.’ (SBH, 355). Zob. też **stółwka**.

- obsądzać** ‘obgadywać’ Źród.: To baby takie, jak sie zdybajom, to obsądzajom drugich, albo jag wesele jakie je, to potem lubiom babska obsądzać, że tego nie było, tamtego nie było, jo nie lubim takie baby (MO). Por. ukr. *обсуджувати* ‘ts.’
- obszachrować** zob. **oszachrować**.
- obszewka** ‘obszywka, np. spódnicy’: Najczęściej spódnicę szyto z pięciu szerin, u góry znajdowała się obszewka (HK, 66). Obszewka je u spódnicy i tam koszuli majom obszewki (Tu). Por. ogpol. *obszywka* ‘(...) lamówka, obszycie’ (SJPSz II, 431); ukr. *обшивка* ‘ts.’ (Hrin III, 32),.
- obucie** ‘obuwie’: To nie daje tego obucia (DPu). Obucie taroz je maj fajne i maj lepsze, downo to maj bez obucia chodzili (SHu). Por. śl. *obuci* ‘ts.’ (SGŚC 199). Zob. też **obuw**.
- obuć się** ‘założyć obuwie’ Źród.: A człowiek, jag dzież idzie, to sie musi obuć (MO). Pasie, pasie aż do wieczora, przszel du domu, tatko obul se czerwune buty, stanył na wrota: jila si kozeńko, pila si kozeńko? (ED, 135). Por. ogpol. *obuć się* ‘ts.’; śl. *obuć się* ‘ts.’ (SGŚC 199); śl. *obuť sa* ‘ts.’
- obujek** ‘wykończenie koszuli przy szyi’: A downo baba szyla chłopowi w rynkach koszule z obujkiem (MO). Obujek ozdobiony jest koroneczkom (DPu). Męskie koszule z cienkiego płótna były długie, noszone na spodnie, miały mały kołnierzyk (*obujek*) z guzikiem (*gumbikiem*) i pętelką (EK, 254). Por. śl. *obujek* ‘ts.’ (SGŚC 199).
- obuw** ‘obuwie’: Bokańcze to wojenna obuw (Tu). Taras obuw je dobra (DPu). Por. ukr. *обув’я* ‘ts.’ (Hrin III, 30); ros. *обувь* ‘ts.’; śl. *obuv* ‘ts.’. Zob. też **obucie**.
- obuwać się** ‘zakładać obuwie’: Obuwaj się chytro (SHu). Por. ogpol. *obuwać się* ‘ts.’; ukr. *обуватися* ‘ts.’ (Hrin III, 30).
- obzirać się** ‘ogłądać się’ Źród.: Un się obziro, co to driewo puko? (ESJ, 215). Por. ukr. buk. *обзиратися* ‘ts.’ (H.K.); śl. *obziyrać się* gór. ‘ts.’ (SGŚC 200); śl. *obzerať sa* ‘ts.’. Zob. też **obezrić się**.
- ochnal** ‘gwóźdź, którym przybija się podkowę’ Źród.: Tymi ochnalami sie bije kuniom potkowy (MO). Por. ukr. buk. *охналь* ‘ts.’ (SBH, 373); ogpol. *hufnal* ‘ts.’
- ocielana** ‘cielna’ Tu: Jałówka moja ocielana (Tu).
- ocylka** ‘krzesiwo ze stali’: Downo brali ocylke, krisali na iskry, tarasika usz tak nie robiom (Tu). Por. ukr. *оцилок* ‘krzesiwo’ (Hrin III, 80); cz. *ocel* ‘stal’; rum. *oțel* ‘stal’ (SRP, 415); śl. *ocylka* ‘długa osełka do ostrzenia noży’ (SGŚC 201); śl. *ocielka* ‘krzesiwo’ (SSP I, 579).
- oczepiny** ogpol. Zob. też **czepinie**, **zaczepiny**.
- oczko** ‘otwór w ulu’ Źród.: To oczko w zimie trzeja trimać zaprite, a na wiosne sie otuwo (MO).
- oczkur** ‘sznurek, podtrzymujący spodnie męskie’: Oczkurem sie zawiunzywało spodnie, a i tarasika chłopcy zawiunzujom oczkurem (Tu). Gacie zawiązywano oczkurem (HK, 67). Por. ukr. *очкыр* ‘ts.’ (Hrin III, 82); huc. *oczkur* ‘sznurek przewleczony przez górny brzeg kalesonów, zawiązywany w pasie; sznurek do ściągania kalesonów; sznur’ (SHJ, 146). Zob. też **pojas**, **porwuzek**.

- odbierać się** ‘żegnać się’ Źród.: To człowiek jeden od drugiego się odbiero, albo chłopcy, jag idom do wojska, to się odbierajom od rodziny, a i mloducha się odbiero do ślubu od mamki i tatki (MO).
- odbieranie (się)** ‘pożegnanie się – obrzęd weselny, związany z błogosławieństwem rodziców’ Źród.: Gościnę, podobnie jak wcześniej u pana młodego, przerywa obchodzenie stołu i *odbieranie się mloduchy od ojców*, które przedstawia się tak samo, jak wyżej zaprezentowane w domu przyszłego męża (EK, 293). Całość tego rytuału górale określają mianem *wybiewania*, a także *odbierania* (EK, 280). Zob. też **wybiewanie**.
- odbywać** ‘obrzędzić, karmić zwierzęta domowe’ Tu: Odbywam szycko i pujdem do Grisy na polednie (Tu). Odbywam szycko, a potemu do roboty, jak z roboty pridem, znów na polednie odbywam, taj potemu wieczorem (Tu). Baby robiom kolo chalupów, odbywajom chudobe, stepynom dzieci, chlopy dowozajom dyrwa, rumbajom, jidom do lasa, aby było można zarobić, aby było można żyć i tak z roku na rok. (ED 135). To się odbywo: trieja chudobie dać jeść i to tak się nazywie, że człowiek się odbywo (MO). Por. śl. *odbywać* ‘ts.’ (SGŚC 201); grnśl. *odbywać* ‘ts.’ (MSGGŚ 172). Zob. też **kutać**, **obchodzić**.
- odegnać** ‘odpędzić’ Źród.: Żeby ten dym, co idzie z komina, odegnał te chmary (EK, 345). Por. ogpol. *odegnać*, *odgonić* ‘ts.’. Zob. też **odżynuńć**.
- odemknyć** ‘otworzyć coś, co było zamknięte na klucz’ PMr: Odemknij te dźwirie, to zim je (PMr). Por. ogpol. *odemknać*, *odmykać* ‘ts.’. Zob. też **rozmykać**.
- odłunczyć jagniaczo** ‘odstawić jagnię od owcy’ DPu, Tu, NSr, PMr, Pr: Odłuncza się jagniaczo od cycka (Tu). Por. ogpol. *odłaczyć* ‘ts.’; ukr. buk. *відлучити (ягня, дитину)* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **odstawić jagniaczo**.
- odmienić** ‘zamienić’ Źród.: Były takie czasy, że jak kobieta miała dziecko, to przez sześć tygodni nie śmiała wyjść na dwór, bo mamona chodziła i odmieniała dziecko (EK, 376).
- odstawić jagniaczo** ‘odstawić jagnię od owcy’ SHu: Jak jagniaczo je maj wielkie, to trija odstawić od owcy, aby nie cykało (SHu). Por. ogpol. *odstawić* ‘ts.’. Zob. też **odłunczyć jagniaczo**.
- odurić** ‘okłamać’ Źród.: Król se strasznie zestraszyl i powiedziol mu, ize un go wtedy jacy odurił, aby priestoł płakać (ED 150). Zob. też **obdurić**, **obszachrować**, **oszachrować**, **zdurić**.
- ody akasy** ‘powrót jesienią owiec z pastwiska’ DPu: U nas na to gwariom ody akasy, to uże zabirajom owcy do domu (DPu). Por. rum. *acásă* ‘(kierunek ruchu) do domu’ (SRP, 3). Zob. też **rozkół**, **zagon**.
- odziać się** ‘ubrać się’: Trieja odziać się, bo je zim (SHu). Por. ogpol. przestarz. *odziać się* ‘ts.’ (SJPSz II, 485); śl. *odziać się* ‘ts.’ (SGŚC 203).
- odzykar’** ‘nieślubne dziecko, chłopiec’ DPu: Miała odzykaria bidna, taj tak zostawiła się nie wydana (DPu). Zob. też **bajstruk**, **nazbiraniec**, **dziecko nahu-lane**, **dziecko naturalne**, **odzykarka**.

- odzykarka** ‘nieślubne dziecko, dziewczynka’ DPu: Una je odzykarka, bo ni miała ojca, mamka za dziwki jom miała (DPu). Zob. też **bajstruk**, **nazbiraniec**, **dziecko nahulane**, **odzykar**, **dziecko naturalne**.
- odżynuńć** ‘odegnać, wygnać’: Trieja odżynuńć te owcy na styne (SHu). Por. śl. *odżynóć* ‘odpędzić’ (SGŚC 203). Zob. też **odegnać**.
- oflajunek** ‘deska przybita z zewnątrz do futryny i do ściany’ SHu: Oflajunek pri-bija się do ściany i do ramy tych dźwiri (SHu).
- ogar** 1. ‘pies na polowanie’ Tu: Ogary byli takie wielkie i z nimi chodziło się na polowanie (Tu). Ogar to taki wielki pies ochotniczy, kastrowane psy (Tu). 2. ‘opalenizna’ Tu: Ogar ma, jak na słonku zagorial (Tu). Ali ma ogar, była na moriu i taki ogar wziun (Tu). 3. ‘pracoholik’ Pr: Taki ogar ten chlop je, bo cały czas pracuje (Pr). Por. ogpol. *ogar* ‘ts. 1’, *ogorzały* ‘(...) bardzo spalony’ (SJPSz II, 493).
- oginek** ‘ognisko’ Źród.: Mielime oginek i tak do rania me przebywali, a rano we Trzech Króli doszli me do Dorneszt i tam me nocowały, i Kaczyna, i ciotka Frania, a rano dalej do Radowiec (EK, 89). Por. ogpol. *ogieniek* zdrob. od *ogień* (SJPSz II, 489).
- ognisko** ‘miejsce w polu po ognisku’ SHu: Jak pali się watra i na polu zostaje takie miejsce, to się nazywie ognisko (SHu). Por. ogpol. przestarz. *ognisko* ‘miejsce, na którym rozpala się ogień’ (SJPSz II, 482). Zob. też **watrisko**.
- ogor** 1. ‘łan pola, kawałek pola’ DPu, Tu, NSr: Ogor to je łan pola, ogor pszenicy, żyta (Tu). 2. ‘zoraną ziemią, przygotowaną do siewu’: SHu, PMr: Jak je ogor, to można siać pszenice (SHu). Por. rum. *ogór* ‘pole, pola; ugór, odłóg, pole nieuprawne’ (SRP, 406); ogpol. *ugór* ‘pole przez jakiś czas nie obsiewane, zwykle w celu przywrócenia żyzności, odchwaszczenia gleby i zatrzymania wilgoci’ (SJPSz III, 586).
- ograda** ‘podwórko’: Ograda z woryń (NSr). Na ogradzie trimam dyrwo i szyc-ko, co w domu i fura na ogradzie (Tu). Ograda to jest to, co pried chalupom i zagrudzone (DPu). Por. rum. *ograda* ‘ts.’; ukr. *ozpada* ‘ogrodzenie’ (Hrin III, 37); śl. *ohrada* ‘ogrodzenie, zagroda’ (SSP I, 617).
- ojcowie** ‘rodzice’ Źród.: Wybierał sie z domu od ojców (DPu). I dzieci muszom sluchać ojców (MO). Nom gwarili ojcowie iść za swoich, bo to taka sama mowa jako nasza (RHK, 98). Ojcowie się niechujom, stari, niemocni, kiero możom, to robiom, jak nie możom, usz czakajom pomocy od dzieci i tak priechodzi czlowiekowi życie (ED 135). Nieroz mlodzi poniwierajom ojców, jag usz som stari (MO).
- okajka** ‘biała owca z czarnymi łatami wokół oczu’ NSr, PMr, Pr: Na owieczki, co mają koło oczów czorne, to gwarimy okayka (PMr). Por. śl. *okaja* ‘ts.’ (SSN II, 585).
- okaliona** ‘pobielona’: Nasza chałupa była piknie okaliuna z priedku (PMr). Jako chałupa je okaliona, to i cysto maj je i fajno (SHu). Zob. **kalić**.
- okilawić** ‘zachorować na przepuklinę’ Tu: Nie dźwigoj tego, bo okilawisz (Tu). Por. ukr. buk. *окилавити* ‘ts.’ (SBH, 363). Zob. **kilawy**.

- oklod** 1. 'czysty snop omłóconej słomy' Źród.: Ale tyn oklod to byl z takiego zboża wymłóconego i wytrinsiune buriany stamtyl, jacy czyste ściobelka, a potem to wiunzali takie wielkie snopy i to polożyli w stodole, tag dziesika, aby myszy nie jady to i to kladli do pościelów (MO). 2. 'snop żytni' Źród.: Na koniec brali snop żytni – „oklod” i szli z nim na górę Walibune i go tam rzucali (EK, 342). Por. ukr. *околом* 'snop słomy; snop zmłócony' (Hrin III, 48); śl. *okłoczek* 'snopek' (SGŚC 204).
- oko** 'miara, litr': Oko goriółki prinieś (DPu). Chłop jak pódzie do miasta, kupi oko goriółki, a baba oko oliwy (MO). Donieśli oko goriółki młodzi (ED 136). Przykładowo chłopcy wyzuwali strzewiki pannom i chowali je do okupu, którym najczęściej było oko goriółki (EK, 207). Każdy z odwiedzanych przez nich gospodarzy daje im *oko*, czyli litr wódki, i datki pieniężne (EK, 339). Por. ukr. *око* 'ts.' (Hrin III, 48).
- okorek** 'deska boczna z kloca z jednej strony zaokrąglona' NSr, PMr, Pr: A z tych okorków to robiom laty, to už nie je dobre takie, jak deska (MO). Por. ogpol. *okorek* 'ts.'; śl. *okorek* 'ts.' (SGŚC 204).
- okół** 1. 'pomieszczenie dla owiec w czasie niepogody' DPu, Tu: Okół – ogrudzone drierwianymi belkami i tam trimie sie owcy w deszcz (PMr). Zob. też **sajwan**, **poddachówka**, **szopa**. 2. 'zagrodzone miejsce dla owiec na pastwisku': Okół, tam gdzie zaganiajom owce na pastwisku, zagrudzone to je (DPu). Okół, zagrodzone, tam odpoczywajom po dojiniu, tam spajom tyż (Pr). Zob. też **tyrła**. 3. 'szopa dla chorych owiec' NSr: Okół drungami ogrudzone i jest dach, aby nie moczyło, bo chore tam (NSr). Zob. też **koliba**, **szopa**. Por. rum. *ocol* 'ogrodzenie, zagroda' (SRP, 404); ukr. buk. *окил*, *окил*, *окив* 'ogrodzenie dla bydła' (SBH, 363); grnśl., opol. *okólnik* 'słup płotu' (AJŚ III, 437).
- okrajek** 'piętka, np. chleba': Okrajek trieja jeść, aby parobki lubili (DPu). Okrajik, to je koniec chliba i dobrze dziwkom jeść to, aby się wydawały (DPu). Por. śl. *okrajek* 'brzeg kołacza' (SGŚC 204); małop. *okrajek* 'piętka chleba' (AJŚ V, 843); śl. *okrajok chleba* 'ts.' (SSP I, 623). Zob. też **kraik**.
- okrysić** 'ocucić kogoś, kiedy zemdleje' Źród.: Okrysić go zimnom wodom (ROM, 81). Por. śl. *okrysić* 'ocucić' (SGŚC 205).
- okunać** 'zanurzać' SHu: To je baniok z wodom, okunajom, gwarili, tri raza (COK, 133). Okunajom w wode (SHu). Por. ros. *окунуться* 'ts.'.
- okurić** 'okadzić (dla zapewnienia zdrowia)' Źród.: Jak ocieli się krowa, nabierze się ognia na szipe i zioła sie tam nasypie, i sie jom okuri tym dymem, i pokropi święconom wodom, żeby była zdrowa, żeby sie nic złego nie stało (EK, 355). Por. ukr. *обкурювати* 'ts.'.
- okyrszczony** 'ochrzczone' SHu: Tu w Starej Hucie się urodziła, na plebanii była okyrszczona (COK, 133). Zob. **okyrścić**.
- okyrścić** 'ochrzczyć' SHu: Coś była słaba mała, taj w nocy mnie okyrścili (COK, 133). Por. śl. *okrstić* 'ts.'.

- omasta** ‘okrasa, omasta’ Źród.: Czasami uwarili fazuli, suchej, bez żadnej omasty (EK, 344). Por. pol. reg. *omasta* ‘tłuszcz dodawany do potraw; okrasa’ (SJPSz II, 517); grnśl., ślczes., jabł., czad. *omasta* ‘ts.’ (AJŚ V, 827).
- opczulkować** ‘o zbożu, z grubsza, nie całkiem omłócić’ NSr, PMr, Pr: No kiere ludzie mieli tag mocki zboża, tam jinćmiń, cy może jaki owies, to opczulkowol go, tak go troche obmlócił, a resztu to siekol kuniom na sieczke (MO).
- opieczuny** ‘oparzony’: Ma opieczune miejsce na rynku (NSr). Robotniki som opieczune ot slonka (ED, 59). Zob. też **popieczuny**.
- opolać** ‘czyścić ziarno, kaszę, przez podrzucanie w nieckach’ NSr, PMr, Pr: A na świnta, jak sie pszynice wypicho, to jom trieja opolać (MO).
- opraty** ‘lejce’ PMr: A opratami sie kieruje kunia (MO). Por. śl. *opraty* ‘ts.’; ślczes. *opraty*, *oprata* ‘ts.’, grnśl., jabł., czad. *opraty* ‘ts.’ (AJŚ II, 57). Zob. też **lica**, **ważki**.
- oracz** ogpol. SHu, PMr: Tu gwariom oracz, a ukraincy pachar’ gwariom (SHu). Zob. też **pachar’**, **plugar’**.
- oraczyna** ‘pole zaorane pod zasiew’ Tu: Trieja zabronować po oraczynie (Tu). Por. czad. *oraczyna* ‘oranie pod zasiew’ (AJŚ II, 67); ślczes. *oraczyna* ‘zorane pole’ (SGŚC 206); śl. *oráčina* ‘zaorane pole, zaorana rola’ (SSP I, 638).
- orać do składu** fraz. ‘orać zaczynając od wykonania bruzdy na środku pola’ Źród.: I kiedy jest bruzda na postriotku, to wtedy trieja orać do składu (MO).
- ordin** ‘wezwanie do wojska’ NSr, PMr, Pr: To chlopcy do wojska, jag majom iść, to dostanom ordin, aby szly do wojska (MO). Tego roku chlopiec musi dostać ordin (PMO, 162). Por. rum. *ordin* ‘ts.’ Zob. też **powiestka**.
- ortodoks** ‘prawosławny’ NSr: Kiedy nie było można być katolikiem, to były ortodoksy za Ceaușescu, a teraz to katoliki (REK, 27). Rumuni ortodoksy z Bukowiny, mają silniejszą wiarę niż reszta kraju (RPR, 196). Por. rum. *ortodox* ‘ts.’.
- oselka** ‘kamień do ostrzenia kosy’: A oselka je z takiego troche pioskowego kaminia zrobiuna (MO). Por. ogpol. *oselka* ‘ts.’; ukr. *оселка* ‘ts.’ (Hrin III, 65); ślczes. *oselka* ‘ts.’ (SGŚC 207).
- osika** ogpol. Zob. też **trepeta**.
- osimsto** ‘osiemset’ Źród.: Że około tysiundz osimsto tridziestym szczwortym roku tu przisli tricadź i kielos famil, i że uni mieli być skilaż z Galicji (PBM, 143).
- osiol** ogpol. Zob. też **magar**.
- osmolić sie** ‘opalić się’: Czarna jestem, czarna, jeszcze sie osmole (DPu). Osmolajom sie tam na morzu i przychodzim czorne (Tu). Zob. też **zagorieć**.
- osowiany** ‘osowiały, o człowieku: chorym, smutnym’: Jak go coś boli, albo mo jakies zgryzote w rodzinie, to un je taki osowiany (MO). Por. ogpol. *osowiały* ‘ts.’.
- ostanowka** ‘przystanek’ Tu: Na останowkach autobusy stajom (Tu). Tych останowok je maj mocki w Czarniowcach, u nas jedna (Tu). Por. ros. *остановка* ‘ts.’.
- ostatki** ‘zapusty, ostatnie dni karnawału’ Źród.: A my na ostatki pieczeme pampuszki (MO). Ostatki, to ostatnie trzy dni przed postem: niedziela, poniedziałek i wtorek, przed popielcem (HK, 75). Pampuszki, to jest taki obyczaj, że na ostatki, no to w każdej chalupe, som naieczune pampuszki (MO). Por. ogpol. *ostatki* ‘ts.’.

- ostatnia kwatery** ‘ostatnia faza księżycy’ NSr, PMr, Pr: A jag je usz ta ostatnia kwatery, to mesiunczek už idzie do doliny (MO).
- ostrewka** ‘urządzenie do suszenia siana, ostrew’: Ostrewka to kół, który ma taki patyki, co siano sie trzyma (DPu). Na ostrewki siano składamy i suszymy (Tu). Na ostrewke sie kładzie siano, bo bez ostrewki nie można zrobić kopicy i każdy gospodar u nas musi mieć choć z pindziesiunt, sześćdziesiunt tych ostrewków (MO). Por. ukr. *ocmpeva* ‘ts.’ (Hrin III, 72); pol. buk. *ostrywo, ostrywa* ‘ts.’ (SBF 158); ogpol. *ostrew* ‘ts.’ (SJPSz II, 556); jabł., czad. *ostrewka* ‘ts.’ (AJŚ II, 110). Zob. też **pripilak**.
- ostriok** ‘pochwa na osełkę’ PMr, Pr: Oselka sie trime w ostrioku (MO). Zob. też **kuszka**.
- ostry** ogpol. Zob. też **sukrysty**.
- osuch** ‘rodzaj wypieku ze startych ziemniaków’ NSr, PMr, Pr: Osuch sie piecze w rule albo w piecu (MO). A jag bylo malo czasu, to tril i chlop na tyn osuch (MO). Por. ukr. *ocyx* ‘suchy kawałek owsianego chleba’ (Hrin III, 73). Zob. też **tocz**.
- osuch kukurużny** ‘rodzaj ciasta z kaszy kukurydzianej’ NSr: Do tego osucha kukurużnego jo lubim dać, albo troche jabków, albo śliwki, je bardzo dobry i to sie bardzo lachko robi, dosz cukier, munke i mliko kisle, i troszke proszku do pieczynia, i je gotowy (MO). Zob. też **patelniok, piekacz**.
- osypka** ‘ospa wietrzna’ Źród.: Osypka przechodzi z premarzninia i liczy się harbatami kislemi, nie slotkami (ROM, 82). Por. śl. *osýpky* ‘wysypka’ (SSP II, 651). Zob. też **wyspa**.
- oszachrować** ‘oszukać’ Źród.: Na to Goj pracował, aby Żyd go oszachrował, jego głowa na to ręczył, aby się z nich nikt nie męczył (REK, 38); **obszachrować**: Obszachrował mnie tak, że ni możem dojść do siebie (DPu). Por. ogpol. *oszachrować* pot. ‘ts.’ (SJPSz II, 561). Zob. też **obdurić, odurić, zdurić**.
- oszczypek** ‘kawałek czegoś’ DPu, SHu, Tu: Doj mi oszczypek chliba z mlikiem (Tu). Zob. też **bukata**.
- oszejnik** ‘rzemień dla psa’ Tu: Pies ma oszejnik, jako jest priwiunzany (Tu). Oszejnik to je to, co pies ma na szyi (Tu). Por. ros. *ошейник* ‘obroża’ (WSRP I, 862).
- oślag** ‘miejsce, gdzie rosły osiki’ Źród.: Mindzy oślagami (ADO, 156).
- otawa** ‘siano z drugiego koszenia’ Źród.: A z otawy strasnie sie dobre dojom krowy (MO). Jag jezd wielka pasza, to znaczy trowa czy otawa, to krowy dobrze sie dojom (MO). Na przełomie sierpnia-września i w ciągu tego ostatniego miesiąca kosi się otawę (EK, 213). Pod wigilijny obrus kładzie się najczęściej *otawę*, czyli siano z drugiego pokosu, co interpretowane jest podobnie jak obecność słomy pod stołem. Na *otawę* kładzie się często pieniądze i pszenicę, które rankiem w Boże Narodzenie dodaje się do wody, jaką się domownicy myją (EK, 327). Por. rum. *otavă* ‘ts.’, ukr. *otava* ‘wyrośnięta po raz drugi trawa’ (Hrin III, 74); ogpol. *otawa, potraw* ‘trawa wyrastająca powtórnie po skoszeniu, drugi lub następny plon z łąk skoszonych w danym roku’ (SJPSz II,

567, 858); las., ślczes., jabł., czad. *otawa* ‘siano jesienne’ (AJŚ II, 102); ślc. *otava* ‘otawa, potraw’ (SSP I, 654); cz. *otava* ‘otawa, potraw’ (SCzP 470).

otpusk ‘urlop’ DPu, SHu, Tu: Jak byłam w otpusku, to pojechałam siebie do Polski, na koncert do Jastrowia (DPu). Bierem otpusk i furt cosik koło chalupy robim, i w carinie, i w chliwie, furt je robota, maj kalim, priuncem (Tu). Por. ros. *omnyck* ‘ts.’. Zob. też **konczed**.

owca bioło ‘owca o białej sierści’: Owcy biołe maj u nas som mocki, czornych maj mało (SHu). Zob. też **balaja, bielica**.

owijka ‘powój ogrodowy’ Źród.: Te owijke sadzom tag blisko płota i to sie tak ciungnie po plocie, no i to je fajne (MO). Por. ukr. *овийка* ‘roślina Convolvulus’ (Hrin III, 34).

ożelada ‘gołoledź’ DPu: Jak je ożelada, trieja uważować, bo można upaść i się po bić, abo cos połumać (DPu). Por. ukr. *ожеледа, ожеледиця* ‘ts.’ (Hrin III, 43). Zob. też **lodowica, ślizgawica**.

ożog ‘oparzone miejsce’ Tu: Trieja uważować, bo una ma ożog na nodze (Tu). Iszła z wodom do chliwa i wysypała se wode na noge, i teraz ma ożog (Tu). Por. ros. *ожог* ‘ts.’.

ożyna ‘jeżyna, Rubus fruticosus’ SHu, Tu, Pr: Ożyna to czorny, dołu w liesie, nisko tak rośnie, robiom kompot (Tu). Por. ślc. *ożina* ‘ts.’; ukr. *ожина* ‘ts.’ (Hrin III, 44); małop. *ożyna* ‘ts.’ (AJŚ II, 226), ślczes., jabł. *ożyna* ‘krzak ostrężyn rosnących nisko po ziemi’ (AJŚ II, 226); ślczes. ‘ciernie, zarośla’ (SGŚC 210). Zob. też **ożyniorka**.

ożyniorka ‘jeżyna’ DPu, NSr, PMr, Pr: Ożyniorki som bardzo slotkie i som dobre na konfiture (MO). Por. ślczes., jabł. *ożyniorka* ‘owoc ożyny’ (AJŚ II, 226); ślczes. gór. *ożyniorka* ‘jeżyna’ (SGŚC 210). Zob. też **ożyna**.

ożyniuny ‘żonaty’ Źród.: A takiemu mlodemu ożyniunemu, to gwariom, że jak byl paropkiem, popod niebo lotol, a jag sie ożynil, kyrpcy czopkom lotol (MO).

P

pachar ‘oracz’ Tu: Gwarimy, i pługar’ i pachar’, tak spożywamy, i jedno słowo i drugie (Tu). Por. ros. *пахарь* ‘ts.’. Zob. też **oracz, pługar**’.

paciok ‘wykastrowany samiec świni’ Źród.: Pacioki sie trimajom na riezanie (MO). Wyczyszczuny, i paciuki, jak som male, to trieja ich czyścić (MO). To sie czyści pacioczki, ich sie czyści, kiedy som male, bo wtedy je nojlepi czyścić, a kunie tesz sie czyści (MO). Por. ukr. *пацюк* ‘kastrowany samiec świni’, ‘prosię’ (Hrin III, 103); pol. buk. *paciuk* ‘prosię’, ‘wieprz’ (SBF ,159).. Zob. też **brawek, brawiec**.

paciorki ‘korale’: Później, kiedy już było w sprzedaży fabryczne płótno, wyszywano je paciorkami, przeważnie czerwonymi i zakrapiano białe, niebieskie, żółte, granatowe, zielone rzadko czarne (HK, 65). Paciorkami wyszywali

baby te koszuli (Tu). No to som paciorki i ty paciorki som różnych kolorów, no i sie nosi, tag wolaśchto se lubi nosić paciorki na szyi, a nojwincel, to jak sie po krakowsku zbierali, to różne kolory tych paciorków sie bralo (MO). Por. ogpol. *paciorki* ‘ts.’; ukr. *пацьор, пацьори, пацьорки* ‘ts.’ (Hrin III, 103).

pacyć ‘mieć (przeżywać) tragedię lub przykrość’: Poszła ja do Czarniowców, taj tam pacyła, takie, co mi szyćko zabrali, szyćki hrywni i ja sie zostawiła bez grosza za duszą. Idem ja du domu, taj dumam, co bydem pacyć w domu, jako to mom chłopu powiedzieć (SHu). Jak coś złęgo spotkało, to co ja pacył (DPu). Cosika pacyła, pobił noge, rynke, coś pacył (Tu). Pacyła jech bide, byla jech w mieście i mi ukradli polarys, a roz my zabyli kupić bilet i konduktor kazował zejść z cuga i my śli nogami, tag my pacyli wtedy (MO). Por. rum. *păți* ‘cierpieć, znosić; zaznawać; doznawać’ (SRP, 432); ukr. buk. *паццти* ‘ts.’ (H.K.).

paczek ‘pudełko’ Źród.: Kiedyś, za tych dwasto lej, se móg kupić pore striewików, a tarazyka jacy paczek siarników (MO). Por. śl. *paczek* ‘paczka, pakunek’ (AJŚ V, 890; SGŚC 210), ‘torebka papierowa lub foliowa’ (SGŚC 210); grnśl. *paczek, paket, pakiet* ‘paczka’ (MSGGŚ 179).

padurar ‘leśniczy’ SHu: Ten padurar, jako widzi kiegoś w lesie, to uz kriczy, aby tam nie rumbać (SHu). Por. rum. *pădurar* ‘leśniczy, gajowy’ (SRP, 428). Zob. też **fiesztor, lisniczyj**.

padyl ‘padlina, ścierwo’ Tu: Padył to chuda, jak umri, zdechni (Tu). Por. ukr. *падаль* ‘ts.’

pakać ‘palić papierosy’ NSr, PMr, Pr: Male dzieciśka, jag se kuriom, tej gwariom, no ede, dziwojcie sie, jako pakajom (MO). Por. ukr. *пакати* ‘ts.’ (Hrin III, 87); grnśl. *bakać* ‘ts.’ (MSGGŚ 10); niem. *backen* ‘piec’. Zob. też **kurić, smalić**.

pakatka ‘perliczka’: No to som pakatki i to też je bardzo fajne kolo chalupy, to jag deszcz mo padać, to uno uże dziń pried tym, to cały dziń pakat pakat (MO).

pakunek ‘paczka’: Pakunek sie wybiero na poczcie (MO). Dostała jech pakunek z Polski i tam mocki było kielbasów (DPu). Por. ogpol. *pakunek* ‘(...), pakiet, paczka, tobolek’ (SJPSZ II, 582); ukr. buk. *пакунок* ‘ts.’ (H.K.).

palica 1. ‘długi kij pasterski, zagięty na końcu, służący do odławiania owiec’ DPu: Palicom tam owcy sie łapie, kiery trieja (DPu). Zob. też **kyrża**. 2. ‘laska pastucha’ DPu, PMr, Pr: Koždy pastuch ma palice i straszy chudobe (SHu). 3. ‘laska’ SHu, Tu, NSr, PMr: Palicy ma, kto je skriwiony, stary, aby nie upał (SHu). No to jest palica, u nas tag nazywajom palica i stari ludzie majom palicy (MO). Druźbowie z palicom całe wesele, una je ubrana w mirte (DPu). W Nowym Sołońcu z kolei przed II wojną światową i krótko po jej zakończeniu, kiedy urodziło się dziecko, to *kumotrowie* przychodzili i przynosili kądziel, jeżeli na świat przyszła dziewczynka, i laskę (*palicę*), gdy narodził się chłopiec (EK, 271). Por. ukr. *палиця*, ukr. buk. *палиця*, rum. *pałița* ‘pałka, żerdź’ (SBF, 160); śl. *palica* ‘laska; kij’ (SSP II, 3); jabł. *palica* ‘laska do podpierania przy chodzeniu’, ‘kij’ (AJŚ II, 117, III, 325), czad. *palica* ‘laska prosta,

kij' (AJS II, 117), grnśl. *palica* 'obuch siekiery', 'drewniana pałka' (AJS III, 318, 325), śl. *palica* 'laska, kij' (AJS III, 325).

palka 'roślina, pałka-jadalna' (Źród.): Palke sie naszkubalo i bardzo bylo dobre na opieczynie z oliwom (MO).

pałanka 'rodzaj szopy' NSr: Pałanka driewa nawożonego (NSr). Por. ukr. *паланка* 'niewielki budynek zagrodzony płotem' (Hrin III, 88).

pałatka 'namiot': Szatra to taka rozkładnaja pałatka z lnianego płótna, woda nie prichodziła priez to (Tu). Pałatka to je takie, co sie rozkłado i tam można spać (Tu). Por. ukr. *палатка* 'ts.'. Zob. też **kort, szatra**.

pamblok 'bawełniane nici do wyszywania strojów ludowych' Źród.: Koszule z konopi wyszywano pamblokiem (HK, 65). Por. ukr. *памблок* 'ts.'; niem. *Baumwolle* 'bawełna'.

pambureczka 1. 'biedronka, Coccinela' SHu, PMr, Pr: Pambureczka, pambureczka daj słunceczka, nie dasz słunceczka, położym ci na deseczke, utnem ci główeczke (SHu). Pambureczka to je taka mała czerwona i mo takie ciorne kropki (MO). 2. 'gra, zabawa' Źród.: Do najbardziej lubianych [gier], należały tu między innymi zabawy w *ślepą babkę, trzeciaka czy pambureczkę* (EK, 268). Por. śl. pot. *pánbožková kravička* 'ts.' (SSP II, 5); czad. *pambużkowa krowiczka* 'ts.' (AJS IV, 603). Zob. też **marunczka**.

pampuszek 'pączek' Źród.: No to som pampuszki, pampuszki to jest taki obycaj, że na ostatki, no to w każdej chalupie som napeczune pampuszki (MO). Od samego rana dziewczyny wraz z kobietami pieką pampuszki a chłopcy rychtują goriołke (HK, 75). W Pojanie Mikuli częstowani są przez rodzinę zmarłego *pampuszkami*, czyli rodzajem pączków, które w Pleszy i Nowym Sołońcu ubogaca się makiem lub serem (EK, 313). Por. ukr. *пампушка* 'ts.' (Hrin III, 90-91); rum. buk. *pămpușca* 'ts.', pol. buk. *pampuch, pampuszek* 'ts.' (SBF, 160); opol. *pampuch* 'ts.' (AJS V, 855); grnśl. *pampuch, pajńpuch* 'naleśnik, omlet' (MSGGŚ 180).

pantrować 'strzec, pilnować': Dzieciska w szkoli trieja pantrować, one takie puoste (Tu). Pantruj ty krowy i cielacka (DPu). Pantruj kurczacka, aby wrona nie zabrała (SHu). Małe dziecko trieja pantrować, a u naz nawet pantrujom kukurudze, aby świnię dzikie nie zaszły (MO). Trzeba pantrować strasznie, żeby nie ukradli pieniędzy (REK, 35). Wieczorem i nocą trzeba pantrować, hałasuje się (EK, 220). Według relacji starszych pojańczyków podczas majowego stawiania *wich* „drudzy, aby na zbytki zrobić, pantrowali ze siekierom. Jak ci się darzyli w domu, pili i jedli, podlecieli i zwałili wichy” (EK, 276). Por. ukr. *пантрувати* 'patrzyć, wypatrywać' i 'pilnować' (Hrin III, 93); huc. *pantr(iv)aty* 'ts.' (AHR, 255); pol. buk. *pantrować* 'pilnować, doglądać; wyzeczkiwać na kogo' (SBF, 161).

pantrownik 'stróż, dozorca': Pantrownik jak je, to nic nie można zabrać (Tu). E, tych pantrowników w kołchozie było maj mocki (Tu). Por. ukr. buk. *пантрівник* 'ts.' (H.K.).

- pańczocha** 1. ‘skarpety, pończochy’: A pańczochi som ciepłe i nie jest zima w nogi, a som i ty cinkie pańczochi, co noszom baby (MO). Pańczochi dziergano z białej wełny (HK, 66). 2. ‘rajstopy’: Baby noszo takie cinkie i maj grube pańczochy (SHu). Por. pol. *pończocha* ‘część ubioru z dzianiny okrywająca obcisło całą nogę, sięgająca powyżej kolan’ (SJPVI, 981); ukr. *панчоха* ‘ts.’ (Hrin III, 94).
- papier na muchi** fraz. ‘lep’: Papier na muchi dobry, szyckie muchi na nim siadajom (DPu). Por. rum. *hârtie de muște* ‘ts.’ (ROM, 73); ukr. buk. *папір для мух* ‘ts.’ (H.K.).
- papinek** ‘jedzenie, mleko z dodatkiem masła i mąki’: Niemowlaki dokarmiano przed II wojną światową papinkiem, czyli mlekiem z dodatkiem masła i mąki (EK, 169). Por. śl. *papinek* ‘potrawa z mąki, [mleka – Z.G.] i masła dla niemowląt’ (SGŚC 212); grnśl. żart. *papinka* ‘o delikatnej potrawie’ (MSGGŚ 181).
- paporoć** ‘paproć *Dryopteris filis mas.*’ SHu, Tu: Paporoć rośni w lesie, taka zieluna (SHu). Paporoć je fajna i wazon, i tak w lesie mocki je (DPu). Por. ukr. *папороть* ‘ts.’ Hrin III, 95. Zob. też **fereczyna**, **faraczyna**, **paproć**.
- paproć** ogpol. Zob. też **fereczyna**, **faraczyna**, **paporoć**.
- paradejka** ‘pomidor’ Tu: Paradejki to taki pomidory maj podłużny, słotkie som (Tu). Paradejki to takie pomidoroki, som dobre i czerwune takie (Tu). Por. niem. *Paradei*, *Paradeiser* ‘ts.’, pol. buk. *paradajki* ‘ts.’ (SBF, 161); śl. *paradajka* ‘ts.’; śl. *paradajka* ‘ts.’ (SGŚC 212); czad. *paradajka* ‘ts.’ (AJŚ II, 147). Zob. też **pomidora**.
- paraliza** ‘paraliż’ Źród.: I ta paraliza to je bardzo paskudna choroba (MO). Się gwari, że paraliza prichodzi z wiatru nieczystego i obwieje, i człowiek spadnie bez siły (ROM, 82). Por. śl. *paralýza* ‘ts.’; ukr. buk. *параліз* ‘ts.’ (H.K.); rum. *paralize* ‘ts.’; ogpol. *paraliz* ‘ts.’.
- parasola** ‘parasol’: Parasola to je taki na deszcz (Tu). Miala jech take fajne parasoli, jech jom stracila (MO). Por. ogpol. *parasol* ‘ts.’; ukr. *парасоль* ‘ts.’ (Hrin III, 96); ukr. buk. *парасоля* ‘ts.’ (H.K.).
- paraswyny** ‘przenosiny, zwyczaj przenoszenia panny młodej do młodego’ NSr: Paraswyny downo robili, taros to sie zaniechuje (NSr). Paraswyny downo, zaborali te młode na kuniach i muzyka grała, taroz už nimo tego (NSr). Por. *perezwa-perezwyny-peresuwyny* ‘ts.’ (Wopiński, 101-104) Zob. też **prasowyny**.
- parchi** ‘różne choroby’ DPu: Tak człowiek żyje, żyje, a potemu różne parchi na starość łapiom (Tu). Por. ukr. *парх* ‘ts.’ (Hrin III, 99); ogpol. *parch* ‘choroba skóry z grupy grzybic, występująca u ludzi i u zwierząt’ (SJPSz II, 604).
- parienica** ‘sieczone dla krów sparzona wrzątkiem’ DPu, SHu: Parienice daje się krowom po locie (DPu). Gwariom na parienice polocie, bo to daje się chudobie, jak się kończy lato (SHu). Por. ukr. *парениця* ‘sieczone trawa, sparzone wrzątkiem, jako pokarm dla świń’ (Hrin III, 96); śl. *parzónka* ‘słoma, plewy i makuch zalewane gorącą wodą jako karma dla bydła zimą’ (SGŚC 213. Zob. też **polocie**.

- parobek** ‘kawaler, chłopak’: I też uże taki winkszy chłopiec, to gwariom ede uże mosz parobka, możesz go żynić (MO). Parobki som ciekawe (SHu). Parobka przebierają za jelenia (HK, 75). Dalij, wychodzi dziecko ze szkoły, dziwki zaczynajom chodzić ku nim, parobki, potem chcom się wydawać (ED 135). Por. śl. *parobek* ‘młodzieniec ponad lat 18’ (AJS IV, 692); słc. *parobok* ‘parobczak, młodzieniec, parobek’ (SSP II, 9); ukr. *напыбок* ‘ts.’ (Hrin III, 98); ogpol. *parobek* ‘stały lub sezonowy najemny robotnik, zatrudniany dawniej w gospodarstwach bogatych chłopów i w folwarkach (...)’ (SJPSz II, 606).
- parogi** ‘zęby wideł’ Źród.: A widly do siana majom dwa parogi (MO). Por. słc. *parohy* ‘rogi’ (SSP II, 9).
- parować się** ‘o popędzie płciowym u psów’ Tu: Psy sie parujom i potemu je mali (Tu). Por. ślczesz. *parować się* ‘spółkować’ (SGŚC 229). Zob. też **tikać się, gunić się**.
- parszywy** 1. ‘niedobry, zły’ Źród.: To jest taki parszywy naród w całym świecie (REK, 35). 2. ‘zgniły’: Parszywe japko, i gruszka może być parszywa (DPu). Nie jedz to jabko, bo uże parszywe (Tu). Por. ogpol. *parszywy* ‘okryty parchami, mający parchy; nędzny, lichy; podły, zły’ (SJPSz II, 609); ukr. *паршивий* ‘ts. 1’ (Hrin III, 99). Zob. też **zgnity**.
- parta** ‘ławka szkolna’ SHu, DPu, Tu: Dzieciska siedzom w szkołach za partami (Tu). Party kupili nowe (DPu). Por. ukr. *парта* ‘ts.’
- parynować** ‘pierwszy raz orać ściernisko’ NSr, PMr, Pr: A szczerne sie parynuje w jesini, na wiosne eszcze ros sie orie, i potem ta zim je taka sypka, dobrze sie robi (MO). Por. ukr. *парина* ‘ugór, odłóg’ (Hrin III, 96).
- pasek** ‘obrączka na piascie przy szprychach’ NSr, PMr, Pr: Paski sie nabijajom na główki (MO). Por. ukr. buk. *nac* ‘ts.’ (H.K.).
- pasiemnica** ‘nić, którą przewiązuje się pasma przy motaniu’ NSr, PMr, Pr: I tom pasiemnicom sie wiunzaly ty pasma (MO). Por. ukr. buk. *пасемниця* ‘ts.’ (H.K.).
- paska** ‘ciasto pieczone na Wielkanoc, okrągły chleb z lepszego ciasta z warkoczami dookoła, pascha’: Ludzie idom do kościoła świnić paske (MO). My uż paske upiekli (DPu). W Wielką Sobotę jest zwyczaj święcenia paski, szynek i pięknie malowanych pisanek, spożywanych później na wielkanocne śniadanie (HK, 78). To koszyk, a w tym koszyku chodzili świńcić paske, i tyn koszyk to byl z pryntków, byl tesz taki koszyk z palki upleciunej i miol take z wyrchu, take nakrywke, i tam nie bylo witko, co tam mosz polożune (MO). Wypieka się *paskę*, czyli „okrągły chleb z lepszego ciasta z korbami dookoła”. W Pojanie Mikuli wkłada się do niej u góry *huske soli* (EK, 347). *Paska* jawi się w kulturze bukowińskich Polaków jako zapożyczenie od ludności prawosławnej (EK, 347). Por. ukr. *наска* ‘ts.’ (Hrin III, 99); rum. *păscuță* zdrob. ‘pascha’ (SRP, 431).
- pasmo** ‘pasma przędzy’ Źród.: A to pasmo musi mieć dwacać sztyri nitki, a caly motek to musiol mieć dwacać pasmów (MO). Por. ukr. *пасмо* ‘ts.’ (Hrin III, 100); ogpol. *pasmo* ‘ts.’

- pasowisko** ‘pastwisko’ NSr, PMr, Pr: Na pasowisku pasom się, i krowy i cielacka, i owcy mogom, jak mało (RMr, ED 16). Posowisko je niedaleko od doma (NSr). Zob. też **pastbiszczce**.
- pastaja** ‘fasolka szparagowa’: Pastaji można do słojków dać (DPu). Pastaji dajem do moratury (SHu). Pastaje dobre zwarić, dac śmitany, cosnek i to je dobre z mamaligom (Tu). Por. *pāstaie* ‘strąk, strączek’ (SRP, 431).
- pastbiszczce** ‘pastwisko’ Tu: Krowy pasom sie na pastbiszczu (Tu). Por. ros. *nacmбuuue* ‘ts.’. Zob. też **pasowisko**.
- pastuch** ogpol. ‘pasterz, pastuch’. Zob. też **bowar, koniuch, pastyr’, tielatnik**.
- pastyr’** ‘pastuch cieląt, krów, owiec, koni’ NSr, PMr: No to chłopiec, to je pastyr’, ty pastyrie pasom krowy, owcy (MO). Pastyr’ pasie koni, nu chto może (PMr). Por. śl. *pastier* ‘pasterz, pastuch’ (SSP II, 11); czad. *pastyr* ‘pasterz owiec’ (AJS III, 453); ogpol. *pasterz* ‘ts.’. Zob. też **bowar, koniuch, pastuch, tielatnik**.
- pastyrka** ‘pasterka, dziewczyna pasąca bydło’: Dziwciacko to je pastyrka (MO). Maj chłopcy pasom u nas krowy, ale i dziwczacka, i na dziwczacka gwariom pastyrki (DPu). U nas koždy ma robić, pastyrki pasom krowy, wielkie, sapa-jom i tak sie żyje (Tu). Pasom krowy pastyrki, bo co majom robić (SHu). Por. ukr. *nacmupka* ‘ts.’ (Hrin III, 101); ogpol. *pasterka* ‘ts.’; śl. *pastierka* ‘pasterka, pastuszka’ (SSP II, 10).
- paść** ‘pułapka, przyrząd do łapania myszy’ NSr, PMr, Pr: Paść trieja natstawić i polożyć troszke mumki, troszke sluniny i sie zlapie mysz (MO). Zob. też **kapkan**. Por. grnśl., śl. *paść* ‘ts.’ (AJS IV, 524).
- patelnia** ‘naczynie do pieczenia ciast, brytfanna’ NSr, DPu, Tu: No to jest taka patelnia, naomyśnie na minso piec, na chlip (MO). Na patelni się piecze kny-szy i tam chlib (PBH, 192). Na patelni się piecze chlip i różne slotkie bulki (MO). Por. ogpol. *patelnia* ‘płaskie naczynie kuchenne z długą rączką, służące do smażenia potraw’ (SJPSz II, 619). Zob. też **blacha**.
- patelniok** ‘rodzaj ciasta z kaszy kukurydzianej’ PMr: Patelniok sie robi z munki kukuruźnej, kiedy mom mało czasu, to upieczem patelniok i dzieci jedzom z mlikiem (MO). Patelniok pieczony w piekarniku na patelni, z mąki kukurydzianej, jajka, mleko, olej, cukier (COE, 93). Mąka kukurydziana była również jednym z podstawowych składników *patelniokam*, potrawy dawniej dość powszechnej w góralskich wioskach (EK, 258). Zob. też **osuch kukuruźny, piekacz**.
- pawa** ‘samica pawia’ Źród.: Pawa una taka durna, że uny jak pujdom, to pujdom, ani to nie można najść, chyba w klotkach ich maj wincyl trimajom (MO). Por. ukr. *nawa* ‘ts.’ (Hrin III, 85).
- pawlaczy** blp. ‘miejsce w kościele, gdzie znajduje się chór’: A na pawlaczy idom szpiwoczki i szpiwajom, jag je msza (MO). Por. grnśl., śl. *pawlać* ‘ganek’ (SSP II, 12).
- pawuns** ‘długi drąg do przytrzymywania siana, zboża na wozie’ DPu, SHu, NSr, PMr, Pr: Do wozu daje sie pawuns (DPu). Jak sie wozi snopki cy siano, to

pawunzem sie priepawunzi (MO). Por. pol. reg. *pawęż* ‘drąg do przyciskania siana lub zboża na wozie’ (SJPSz II, 623); grnśl., śl. *powąz, pawąz* ‘ts.’, jabł. *pauz* ‘ts.’, czad. *pawąz* ‘ts.’ (AJŚ II, 31); śl. *pavúz* ‘drąg, pawąs’ (SSP II, 13). Zob. też **druk**.

pawuszyna ‘łupina z kolby kukurydzy’ Pr: Pawuszyna to je te lupiny z kukuruzy i to dajom krowam (Pr). Zob. też **łapuszyna**.

pazucha 1. ‘rozciecie z przodu bluzki’ Źród.: Pazucha była rozciunta aż do pól koszuli i miała gumbiki, i dziurki porobiune, i sie zapinala pazucha, a za pazuche można coś schować (MO). Koszule rozpinane były do połowy brzucha – tzw. pazuchy (HK, 65). 2. ‘pacha’: Pod pazuchom mom zachowane to szyćko, co doniesłam (Tu). Por. ukr. *nazyxa* ‘ts. 1.’; ogpol. *wyrażenie za pazuchą* ‘pod ubraniem na piersi’ (SJPSz II, 624); jabł. *pazucha* ‘ts. 2.’, czad. *pazucha* ‘ts. 2.’ (AJŚ IV, 627); śl. *pazucha* ‘ts. 2.’ (SSP II, 13).

pażerliwy ‘zwykle o zwierzętach: żarłoczny’ Źród.: Taka pażerliwa, takie świnię, krowy pażerliwe, bardzo sie dobrze kormi, uny dobrze jedzom i som fajne, tluste (MO). Por. ukr. *пажерливиий* ‘ts.’ (Hrin III, 87).

pchuncy ‘kłujący’ Źród.: Szpipula jest pchunca i glóg jest pchuncy, a naweć i róża domowa je pchunca (MO). Por. śl. *pchać* ‘kłuć’ (SGŚC 213).

pcichać ‘kichać’: To że pcicho, no czlowieg, jak priemarżnie, to mocki pcicho (MO). Un tak pcicho (DPu). Na goriołke tobie pcicha sie (SHu). Nie pcichoj telo, no cały dzień dziska pcichosz (Tu). Por. ukr. *пчихаму* ‘ts.’ (Hrin III, 504).

pczoła ‘pszczola’ Źród.: Na duszynie się biere miód pczoly i mliko słodkie, wariune z masłem (ROM, 78). Por. opol., czad. *pczoła* ‘ts.’ (AJŚ IV, 605).

peczerica ‘pieczarka’: Peczerica rośnie na tłokach od końskiego kiziaka (Tu). To som peczericy i uny rosnom w carinie (MO). Por. ukr. *печериця* ‘ts.’ (Hrin III, 149). Zob. też **ciupierka**.

pekurar 1. ‘osoba, która maluje dachy dziegciem’ Pr: Pekurar pridzi, pomaści dach i bydzie eszcze pare roków (Pr). 2. ‘osoba, która sprzedaje dziegieć do smarowania dachów’ (PMr): Tyn co priedawał szmir, to sie nazywo pekurar (Tu). Por. rum. *păcura* ‘smar’ (SRP, 427).

percha ‘pierzga, zbierana przez pszczoły’ NSr, PMr, Pr: To jest percha i uny to zbierajom tag na swoje noszki, i noszom do sztubejka (MO). Por. ogpol. *pierzga* ‘ts.’

perówka ‘perz’ NSr, Pr: To je perówka i to je takie paskudne, że uno nawet zimniok priewierci i bez cały zimniok, a po drugie strasnie sie cinszko ruszo, dzie je perówka (MO). Zob. też **pyrnica**.

petiki ‘krasnołudki’ Źród.: Między innymi głośiły one, że „jak sie skończy ten świat, to drugi nastąpi i nie będzie ludzi, tylko petiki i dwanaście petików będzie pszenicę młócić” (EK, 384).

piana ogpol. Zob. też **szuma**.

pichaczka ‘stępa, drewniana głęboka skrzynia do łuskania ziarna’ DPu: W pichaczkach pichome pszenice (DPu). Do pichaczki dodaje się wode i pszenice (Tu). Zob. **pichać**. Zob. też **stupycia, stympa**.

- pichać** ‘łuskać ziarna pszenicy w stępie’: Trieja pichać pszenice na Boże Narodzenie (Tu). Pszenice trzeba na poczontek wybrać i potym pichac (Tu). Por. ukr. *nixamu* ‘ts.’ (Hrin III, 189); pol. buk. *pichać* ‘obłuskiwać ziarno pszenicy’ (SBF, 165).
- pidepsyja** ‘padaczka, choroba’: To je moc straszna choroba pidepsyja (PMr). Por. ogpol. *epilepsja* ‘ts.’
- piec** ‘miejsce w piecu, gdzie pali się ogień, dno pieca’ SHu, NSr, PMr, Pr: Żytni chlib piecze się na piecu, kładni się łopato i tak się zostawia (SHu). Por. małop. *piec* ‘piec chlebowy’, czad. *pec* ‘piec chlebowy’ (AJS III, 381). Zob. też **posacka, watra**.
- pieczunka** ‘wątroba (człowieka i zwierzęcia)’: Pieczunka Bolka boli tak, tak un nie może jechać do Polski, może narok pojedzie (DPu). Un je słaby na pieczunke (DPu). Pieczunka jezd bardzo dobra, prażuna na sluninie i je do jedzyna, a wolaškiedy człowieka też boli pieczunka (MO). Por. ukr. *печінка* ‘wątroba’ (Hrin III, 149); śl. *pečeń* ‘wątroba, wątróbka’, *pečienka* ‘wątróbka’ (SSP II, 15). Zob. też **wuntroba**.
- piegaty** ‘o człowieku: piegowaty’: Taki piegaty człowiek, to nie je asz taki fajny (MO). Por. śl. *piegaty* ‘ts.’ (Z.G.); grnśl. *piegaty* ‘ts.’ (MSGGS 183).
- piekacz** ‘rodzaj ciasta z kaszy kukurydzianej’ Pr: Piekacz to taki placek z munki kukurużnej, jak położysz tam i jabków, to je bardzo smaczny (MO). Zob. też **osuch kukurużny, patelniok**.
- piekny** ogpol. *piękny*. Zob. też **fajny**.
- pielunka** ‘piołun’ Źród.: Ta pielunka jest dobra na żolundek, a u nas bardzo mocki zbierajom jom dla chudoby (MO). Por. śl. *pielón* ‘ts.’ (SGŚC 216); cz. *pelyněk* ‘ts.’
- piecować** ‘pieprzyć’: Piecować trieja jakieś salate, cy kielbasy, jag robime (MO). Piercujem szycko do jedzyna (DPu). Por. ukr. *перцуну* ‘ts.’ (Hrin III, 147).
- pieriec** ‘pieprz’: A pieriec sie daje do jedzyna (MO). Pieriec dajimy do borszczu, do minsa, do szyckiego (Tu). Jak prazym minso, jak bijem świnię, daje się tam liść, sól, pieriec (Tu). Por. ukr. *перець* ‘ts.’; ros. *перец* ‘ts.’ Zob. też **kipier**.
- pierewiesło** ‘powróściło do wiązania snopów’ Tu: Pierewiesłami wiunże sie snopki, skryncza sie tak i wiunże sie snopki (Tu). Pierewiesłami downo i koszuli powiunżywali (Tu). Por. ukr. *перевесло* ‘ts.’ (Hrin III, 111). Zob. też **porwiesło**.
- pierina** ‘pierzyna’: Pieriny robiom z piórków gynsiacków (SHu). A pod tom pierinom, to jezd bardzo ciepło spać (MO). Pierina je bardzo ciepła i dobre spać (DPu). Por. śl. *perina* ‘ts.’; ukr. *перина* ‘ts.’ (Hrin III, 145); ogpol. *pierzyna* ‘ts.’
- piersika** ‘brzoskwinia’: Tu u nas w górach ty persiki sie nie rodzom (MO). Piersiki, kiedy som zrięale, som smaczne (PMO, 165). Por. rum. *piersică* ‘ts.’
- pierścień** ‘obrączka, która łączy ucho kosy z kosiskiem’: A tyn bez tego pierścienia ni można kosić (MO). Por. ukr. *перстень* ‘ts.’ (Hrin III, 147); śl. *piersciyń* ‘ts.’ (SGŚC 217).
- pierściunek** ‘obrączka, ale także każdy inny pierścionek’ Źród.: To jag idom do ślubu, to kšionc im daje pierściunek, aby go nosili cale życie, a taki z oczkiem to tesz pierściunek nazywajom (MO).

- pierwostka** ‘owca lub jałówka, która po raz pierwszy okociła się (ocieliła się): Mom pierwostke i mom krowe (DPu). Też pierwostki gwariom, że prosiacka, nie asz tag bardzo rosnom, a pierwostka, jag mo jałóweczke, to gwariom, że bedzie dobra krowa (MO). Por. ogpol. *pierwiastka* ‘(...) pierworódka’ (SJPSz II, 654); ślczes. *piyrwiostka* ‘owca pierwszy raz okocona’, czad. *pyrwóska* ‘owca pierwszy raz okocona’ (AJŚ III, 460). Zob. też **jarka**.
- piesek** ‘ozdoba pod szyję’: Piesek to było na szyje dla dziwków, szerokie na dwa palce z pacioreczków (SH).
- pietrowczan** ‘mieszkaniec Dolnych Piotrowiec’: Pietrowczany rozumni ludzie, oni i wyjechujom na koncerty i spiewajom, i gospodarni (Tu).
- piks** ‘długopis’ NSr, PMr, Pr: A downo tych piksów nichto ni miol (MO). Por. rum. *pix* ‘ts.’. Zob. też **ruczka**.
- piliesos** ‘odkurzacz’ DPu, SHu, Tu: Downo piliesosów nie było i jakoś było, a taros je, jaki chcesz (SHu). Por. ros. *пылесос* ‘ts.’. Zob. też **aspirator**.
- pinchur** ‘pęcherz wodny, odcisk’: Te szlapki tak wunski, że mam pinchur na nogach (Tu). Jak sie popiek, to je pinchur (Tu). To som pinchury i jag mosz takie striewiki, co ci gryzom, to pinchur od razu zrobisz (MO). Por. ukr. *nixyp, nixypчук* ‘ts.’ (Hrin III, 189); ogpol. *pęcherz* ‘ts.’ (SJPSz II, 641).
- pintka** ‘część przymocowana do kosiska’ Źród.: A te pintke trieja dobrze ułożyć, polożyć pierścień i kliniek, aby sie nie ruszała kosa (MO). Por. ogpol. *piętka* ‘tylna część kosi, wchodząca między pierścień a kosisko; ucho kosi’ (SJPSz II, 664); ślczes. *piyntka* ‘tylna szersza część kosi’ (SGŚC 219).
- pińść** ogpol. *pięść*. Zob. też **kułak**.
- pioskowity** ‘piaszczysty’: To pioskowita, a w takiej pioskowitej zimi sie lachko robi, jacy jom trieja bardzo gnoić (MO). Tam za selem, to mamy pioskowite zim (Tu). Por. śl. *pieskovity* ‘ts.’ (SSP II, 20).
- piórko** ‘pierze, piórko’: A z piórków je nojlepsza pierina, z piórków z gynsi, a wołaškiere ptoszki majom fajne piórka (MO). Gynska moja miała moc fajne piórka (Tu). Piórka sie zbirajom na poduszki, na pieriny, na szycko (Tu).
- pipińka** ‘opieńka’: Pipińki je, i na lato i na jesień (DPu). Pipińka, to taki grib, co na pnikach rośni (Tu). Por. ukr. *підпенька* ‘ts’; pol. buk. *pipinka* ‘ts.’ (SBF, 166). Zob. też **podpinka**.
- pirszeros** ‘po raz pierwszy’: A na wiosne pirszeros sioli owies, a drugieros usz tam orali na zimnioki, na kukurudze (MO).
- писаć pisanki** ‘malować pisanki’: Wielki tydzień poświęcony jest na pisanie pisanek (HK,77). Pisanki u nas pizsom fajne, a Rumuny maj fajne pizsom, bo takie tam różne dajom (Tu).
- pisak** ‘narzędzie do malowania jajek’: Pisakiem pizsom wajka w piuntek (SHu). Por. ukr. *nucak* ‘ts.’ (Hrin III, 152); ogpol. pot. *pisak* ‘każde narzędzie do pisanania’ (SJPSz II, 677). Zob. też **klinczka**.
- pisanka** ‘pisanka, wielkanocne jajo malowane’: A we Wielke Sobote sie pisajom pisanki, piecze sie paska, wariom sie kielbasy, to jest Wielka Sobota (MO).

- Pisanki piszemy na Wielkanoc i dajemy tam chłopczackom (Tu). Por. ogpol. *pisanka* 'ts.́; ukr. *писанка* 'ts.' (Hrin III, 153).
- pisio, pisio!** 'przywoływanie psa' NSr: Pisio, pisio na psa sie gwari (NSr). Por. ukr. buk. *псѣ-псѣ* 'przywoływanie psa, kota' (H.K.). Zob. też **kuciu, kuciu!**
- piskaczka** 'gwizdek': A piskaczka to jest take, no z takiej blachi zrobione som, to nazywajom piskaczka (MO). Por. ślczes. *piskać* 'gwizdać, świstać' (SGŚC 218); grnśl. *piskać* 'piszczec, gwizdać' (MSGGŚ 185).
- piskać** 'grać na piszczałce' Źród.: No piskać można na piszczolce (MO).
- pismo** 'list': Pismo trieja napisać, a potem posłać (MO). Służyłech u jednej gażdziny, a ona miała brata w Ameryce i on jej napisał pismo, co mi czytała (EK, 383). Pisma piszom do mnie z Polski, taj ja piszem pisma do siostry i do ciotki (DPu). Por. ros. *письмо* 'ts.́; grnśl., ślczes., jabł., czad. *pismo* 'list' (AJŚ II, 219).
- pistriak** 'rodzaj grzyba jadalnego'. Por. huc. *pistriak* 'rodzaj grzyba jadalnego' (SHJ, 165); ukr. buk. *ницпряк* 'ts.' (SBH, 424); ukr. *ницпряк* 'pasożytniczy grzyb' (Hrin III, 188). Zob. też **gliw, gymbal, pisztercy**.
- piszczołka** 'piszczalka' Źród.: Downo chlopocy wykryncaly piszczolki z wirby, a taras kupujom (MO).
- pisztercy** blp. 'grzyb rosący na drzewie, huba drzewna' NSr, PMr: Taki pisztercy rosom zimo na zwalonej kłodzie, rosom rzadko (NSr). Ty pisztercy som dobre do jedzynia (MO). Zob. też **gliw, gymbal, pistriak**.
- pisztol** 'przednia część nogi, między kolanem a stopą, piszczel': A jak sie uderi w noge w tyn pisztol, to bardzo tam boli (MO). Por. śl. *piśtala* 'piszczel' (SSP II, 22).
- plac** 1. 'przeźrenie między budynkami, podwórze' Źród.: Každy na placu trime czysto, a dyrwa tesz sie rumbajom na placu i tam sie ich uklado (MO). 2. 'miejsce' Źród.: Jag je odpust, to w kościele ni ma placu, bo je mocki ludzi (MO). Por. ukr. *пляц* 'ts.' (Hrin III, 199); ogpol. *plac* 'ts. 1'; jabł., czad. *plac* 'ts. 1.', ślczes. *plac* 'ts. 1., 2.', 'kilka domów skupionych wokół wolnego placu', grnśl. *plac* 'ts. 1., 2.' (AJŚ III, 372).
- placek** 'placek ziemniaczany' Źród.: Placki sie pieczom na fandlu na szparhacie, a osuch to sie piecze w rule, albo w piecu (MO). Por. grnśl., ślczes., jabł. *placek* 'placek ziemniaczany' (AJŚ V, 854). Zob. też **tocie, tyryjony**.
- plachetka** 'płachta służąca do noszenia trawy, siana' PMr, Pr: W plachetce nosime krowom trowe, wolaškiedy też dyrwa z lasu, liścia do pościelania chudobie (MO). Zob. też **weretka**.
- placinta** 'chleb obrzędowy, pieczony na Boże Narodzenie': Na Boże Narodzenie co rok pieczem placinty (Tu). To je postne z powidłem, z konfituro, z jabkami, z makiem (DPu). Placinty to pieczone: muka, mlisko, potasz, wajko, to rozkulajom na stole, krajom i pikom placki taki (SHu). Placinty to rozkulane, nadziewane i potem zawiunzuje się z góry, i to takie fajne (NSr). U naz placinty pieczom na wilije, to je takie chlebowe ciasto i sie pieczom dla każdego po jednej placincie (MO). Codziennie kobiety spotykają się w innym domu,

racząc się gołąbkami oraz wypiekami (*placinty*) i nie stroniąc od *goriołki* (EK, 264). Był opłatek, dostały me od Marynci placint i kasze kukurydziane, to my podzieliły ze łzami i pojedli, potem my poszli na pasterkę, kolędownali i płakali (EK, 88). W Pojanie Mikuli przed II wojną światową z bezdrożdżowego ciasta z dodatkiem powideł wypiekano *placzinty*, rodzaj naleśników, które stanowiły „chlieb na wilie wieczór” (EK, 330). Por. rum. *plăcintă* ‘placek nadziewany’ (SRP 452); ukr. *плачинда* ‘rodzaj placeka’ (Hrin III, 193).

plackanki ‘rodzaj ciast wielkanocnych’: Czwartek lub sobota przeznaczone są na pieczenie pasek, babek, medowniczków, *plackanków* ze sera (HK, 78). Plackanki pieczom u nas na Wielkanoc (DPu).

plasa ‘przeñośna część zagrody, sekcja między dwoma słupami’ DPu, Tu: Plasa je tak od słupka do słupka całe (DPu). Zob. też **kriasło**, **priesło**, **stienka**.

platka ‘arkusz wosku’ NSr, PMr, Pr: A ty platki sie wkładajom do ramków i potem dali pczoly se robiom swoje robote (MO).

plecko, **plecka** l.mn. ‘kawałek materiału wszyty na ramionach koszuli’ Źród.: No to były plecka, no takie downo szyli ty koszule z tymi pleckami, takie krakowskie (MO). Na ramionach wyszywane są plecka czerwonymi paciorkami, w różne kwiatuszki (HK, 65). Wyszywane plecko, nitkami kolorowemi, paciorkami (DPu). Drużki do dziś w Pleszy prezentują się malowniczo, ubrane są w strój obrzędowy, *łączący krakowskie* spódnicy i koszule z *pleckami* (EK, 291). Na ramionach miały wyszywane kolorowymi nićmi i koralikami plecka (EK, 255).

plecynie ‘robienie na drutach, a także szydełkowanie’: To je plecynie, w zimie był czas na plecynie, sie pletly swedry, kurunki (MO). Dratwia to taka nitka, už ssukowana w jedną, gotowa do plecienia (SHu).

plekać ‘dawać ssać dziecku (każdemu młodemu ssakowi)’: Plekać dziecko, plekać cielacko (DPu). Una plekała Pawlika do sztyrych roków (DPu). Z putni cielacko pleka sie lub dziecko pleka sie (NSr). Por. ukr. *плекати* ‘karmić piersią’ (Hrin III, 193); śl. *plekać* ‘ssać’ (SGŚC 220); śl. *plekał* ‘karmić młode mlekiem’ (SSP II, 26).

pleso 1. ‘płytką stojąca woda’: Pleso jak je, to takie pokojne wode ciecze i nic (Tu). 2. ‘woda głęboka’ SHu: W pleso można się utopić, to taka bulbona (SHu). **pliso** 3. ‘głębokie miejsce w rzece’ Tu: Tam jak je pliso, to można się utopić (Tu). Por. śl. *pleso* ‘staw (w górach)’ (SSP II, 27); ukr. *плесо* ‘ts. 3.’ (Hrin III, 194); śl. *pleso* ‘głębina w rzece, stawie’ (AJŚ VI, 1140); ‘miejsce do kąpania zrobione przez ułożenie kamieni w poprzek rzeki’ (SGŚC, 220); czad. *pleso* ‘głębina w rzece, stawie’ (AJŚ VI, 1140).

pleszan ‘mieszkaniec wsi Plesza’: Pleszany to dobre ludzi (PMr). Uni na nas doli-niany gwariorom, a my na ich pleszany (NSr).

pliso zob. **pleso**

plistwa ‘pliszka’ Źród.: A ty plistwy w zimie u naz nie żyjom, bo uny otchodzm, ale skoro na wiosne usz prilatujom (MO). Por. śl. *plustwa* ‘ts.’ jabł., czad. *plista* ‘ts.’ (AJŚ IV, 555).

- plitka** 1. 'kafelki' DPu, SHu, Tu: Plitke kładniemy do duszu, downo nie było tego (Tu). Zob. też **fajanca**. 2. 'kuchenka gazowa' DPu, SHu, Tu: Jak je plitka, to można i zwarić i upiec, downo to nie było, szycko na szparhacie sie warilo (SHu). Por. ukr. *плитка* 'ts.'. Zob. też **aragaz**.
- ploskunki** blp. 'konopie męskie, wcześniej wyrywane' Źród.: A ty ploskunki ni majom nasinia i to sie wyciungo chytri (MO). Por. ukr. *поскінь* 'ts.' (Hrin III, 197).
- ploszczka** 'pluskwa' NSr, PMr, Pr: To chyba ploszczka, a ploszczki downo bylo, opowiadali ludzie, że we wojsku, tak ty ploszczki kunsaly w nocy, że nie bylo można spać (MO). Por. małop. *ploscka*, czad. *ploszczka* 'ts.' (AJŚ IV, 591).
- plotkarnica** 'plotkara': To taka plotkarnica, una nie pantruje swoje, ale pantruje drugiego i plotkuje (MO). Una je plotkarnica, uważaj, co gwarisz, bo una priekrenci i swoje nagwari tam i potemu je taka brechnia (Tu). Por. ukr. buk. *пльоткарниця* 'ts.'. (H.K.)
- pluca** ogpol. *pluca*. Por. grnśl., ślciesz., jabł., czad. *pluca* 'ts.' (AJŚ III, 483); ślc. *plúca* 'ts.'. Zob. też **lachki**.
- plugar** 'oracz' DPu, Tu, NSr, Pr: Plugar, jak orie, to je cinzko, maj zji, maj wypije i dali orie (DPu). Por. ukr. *пльгарь* 'ts.' (Hrin III, 197); rum. *plugár* 'ts.'; mołd. *пльгар* 'ts.' (DMR, 331). Zob. też **oracz**, **pachar**'.
- plukać** 'prać' Źród.: Lochi sie plucze, a jak sie nazbiero mocki plukania w lecie, to i cały dzień pluczem (MO); **plukać na czysto** 'plukać' Źród.: A plukać na czysto, to trieja i w dwóch, triuch wodach, sie plucze mydlem, a potem sie plucze na czysto (MO).
- plune** 1. 'nieurodzajne pole' NSr, PMr, Pr: To takie pole, co sie na nim nic nie rodzi (MO). 2. 'o jedzeniu bez smaku' NSr, PMr, Pr: A nawet i na jedzynie gwarior, jag nie je dobre, że to takie plune jedzynie bez smaku (MO). Por. ślciesz. *plóny* 'mało tłusty', 'bez smaku, nieprzyprawiony' (SGŚC 221); grnśl. *plóny* 'mało tłusty', 'słaby, cienki (o kawie, herbacie, mało przyprawionej zupie' (MSGGS 187); ślc. *planý* 'dziki' [o roślinach (Z.G.)], 'zły, niedobry', 'jałowu, płonny, próżny' (SSP II, 24).
- pluta** 1. 'słota, deszczowa pogoda' Źród.: A jag je taka pluta, to bardzo cinszko z chudobom, bo ani to krowy iść paść, ani donieść trowy (MO). W jesieni przychodzą pluty. Trza się spieszyć z kopaniem (EK, 216). Por. ukr. *плюта* 'ts.' (Hrin III, 199); opol., ślciesz., jabł., czad. *pluta* 'ts.' (SGŚC 220). Zob. też **słota**. 2. 'tratwa' PMr: Pluta to je takie, co się robi z desków, aby na drugi brieg tam być (PMr). Zob. też **plot**.
- płachta** 'prześcieradło' SH: Scieli sie płachta, potemu daje sie pierina, poduszka i idom spać (SHu). Płachta ścieli sie na pościelie i ludzi spiom na płachtach (SHu). Por. ukr. *плахта* 'ts.' (Hrin III, 192-193); grnśl., ślciesz., czad. *płachta* 'ts.' (AJŚ II, 87). Zob. też **prieścieradło**, **wereta**.
- płacić kolende** 'dawać pieniądze w zamian za zaśpiewanie kolędy': Płacili kolende dobrze, jak maj daleko żyje, to maj dobrze płaci kolende (DPu). Potem gospodarz *płaci kolędę*, a kałfa czyni stosowny zapis (HK. 72).

płaj ‘kawałek pola, pastwisko pod lasem, połonina’: Kruhom las, a tam taka troche polana, to je płaj (SHu). Płaj to takie miejsce spokojne, czyste, u nas, jak łąka pod lasem (Tu). Por. ukr. *плай* ‘górska ścieżka’ (Hrin III, 19)1; rum. reg. *plái* ‘hala, połonina, ścieżka górską’ (SRP, 451).

plot ‘tratwa’ DPu, SHu, Tu: Płoty sie wionżom i spuska sie (DPu). Por. ros. *плот* ‘ts.’. Zob. też **pluta**.

plot: **plot synkowy** ‘plot z chrustu’ DPu, SHu, Tu, PMr, NSr: To nazywali plot synkowy, un byl z takich synków jedlowych i to tag wypłatali, i to nazywali, że to plot synkowy (MO); **plot sztachetowy** ‘plot ze sztachet’ Źród.: To jest plot sztachetowy, takie ploty sztachetowe, to tak z boku, dzieś kolo domu sie robiom (MO); **plot z desków** ‘plot z desek’ DPu, SHu, Tu, NSr, PMr: Deski sie pribijo takie sztachiety i je plot z desków (SHu); **plot z prażynków** ‘plot z żerdzi’ Tu: Downo robili z prażynków, takie się wiunzało i był plot z prażynków (Tu). Por. rum. *prăjina* ‘tyka, żerdź, drag’ (SRP, 469); **plot z prynci** ‘plot z żerdzi’ SHu: Prynci się tak zbiro, układo i je plot z prynci (SHu); **plot z żerdzi, żerde** ‘plot z żerdzi’: Żertki pribija się do kołów (DPu). Zob. też **worynie**.

plotwia ‘płatew’ Źród.: Przestrzeń ściany wieńczyła na górze plotwia, ostatnia, górna belka pozioma (EK, 234). Por. śl. *plotwia, plotew*, jabł., czad. *plotwia* ‘ts.’ (AJŚ III, 364).

plużek ‘narzędzie do obsypywania roślin okopowych’: A pluszkem sie okopujom zimnioki (MO). Plużek podczepuje sie do koni i tak sie robi zim, aby te buriany nie rosły (Tu). Por. ogpol. *plużek* ‘narzędzie używane przy uprawie sadów, szkółek, winnic, pełniące funkcje obsypnika, spulchniacza lub opielacza’ (SJPSz II, 703); śl. *plużek* ‘pluż do oborywania ziemniaków’ (SGŚC 221).

pobośkać ‘pocałować’: Można dziecko pobośkać, czy kiego sie lubi (MO). Pobośkał jech babe, taj poszel do lasa (DPu). Por. śl. *pobozkat* ‘ts.’ (SSP II, 32); jabł. *bośkać, bośknąc* ‘ts.’, czad. *bośkać, pobośkać* ‘ts.’ (AJŚ IV, 734).

pobośkać się ‘pocałować się’ Źród.: Tam pridzie troche ludzi, zalożom za stół, dajom troche jedzynia i goriolki, mlody się wybiera, idzie do mlodej, oddaje mlodej bukiet, pobośko się z niom, a mamce mlodej daje oko goriolki (ED, 136-137). Zob. **pobośkać**.

pochramować sie ‘bawić się z okazji odpustu parafii’: Pochramuje się, taj się rozejdzie (NSr). Zob. **chramować sie**

pochrum ‘poczęstunek po pogrzebie, stypa’ NSr, PMr, Pr: Po pogrzebie, jag už idom z cynterija, to zapraszajom ludzi na pochrum (MO). W Pleszy po pogrzebie robią przasnik albo pochrum (EKR, 17). Po zakończeniu uroczystości na cmentarzu w Pleszy i Nowym Sołońcu organizuje się poczęstunek dla żałobników, zwany w tych górskich wioskach *pochrumem* lub *prażnikiem* (EK, 314). W Pleszy pochrum organizuje się w domu zmarłego: „Na każdym stole pali się świeca. ...” (EK, 317). Por. ros. *похороны* ‘pogrzeb’. Zob. też **pomana, prażnik**.

pocierać lin ‘oczyszczać len’ NSr, PMr, Pr: To trieja pocierać lin i ty powisma muszom być dobrze suche, aby sie dobrze pocieralo (MO).

- pocisnąć** ‘popchnąć’ Źród.: Fure można pocisnąć, jak kuń nie może wyciungnąć do brizka, albo maszynie, albo i kiegoż można pocisnąć i un spadnie (MO). Por. ukr. buk. *потиснути* ‘ts.’ (H.K.); śl. *pocisnąć*, *pociść* ‘ts.’ (SGŚC 222); śl. *potisnąć* ‘ts.’
- pocztar** ‘listonosz’: Pocztary noszom gazety i piensje (DPu). Por. czad. *pocztar* ‘ts.’ (AJŚ IV, 888); śl. *pocztorz* ‘ts.’ (SGŚC 222); *poczciorz* ‘ts.’ (AJŚ IV, 888); grnśl. *poczciorz* ‘ts.’ (MSGGŚ 189, AJŚ IV, 888); śl. *poštár* ‘ts.’; ukr. *поштарь* ‘ts.’ (Hrin III, 397). Zob. też **briftreger**, **faktor**, **poćtaljon**.
- poczytować się** ‘nazywać się’ NSr, PMr, Pr: Un się poczytuje Stroka, a w szkole nas pytali, jak się poczytujemy (MO). Zob. też **nazywać się**.
- po ćmoku** ‘po ciemku’: Po ćmoku nic nie widzem zrobić (DPu). Po ćmoku nic nie widzem i trieja iść z lasa (DPu). Por. grnśl. *po ćmoku*, *po cimoku*, *po cimie* ‘ts.’ (MSGGŚ 187); śl. *po ćmi* ‘ts.’ (SGŚC 77).
- poćtaljon** ‘listonosz’ SHu: Poćtaljon przynosi dudomu szycko, co trieja (SHu). Por. ros. *почтальон* ‘ts.’. Zob. też **briftreger**, **faktor**, **pocztar**.
- podbabczok** ‘babka, Plantago major’ Źród.: Downo nie było lików i jak się poriezoł, to prilożyli podbabczok (MO).
- podbilina** ‘podbiał pospolity, Tussilago farfara’ Źród.: Podbilina kwitnie jacy śnik zejdzie i mo biole kwioteczki (MO).
- podbrunek** ‘słupek podłużny brony, w którym tkwią zęby’ Źród.: A w tych podbrunkach som zalożune ty zymby (MO).
- poddachówka** ‘pomieszczenie dla owiec w czasie niepogody’ DPu: Owcy chowajom się do poddachówki i się nie moczajom (DPu). Zob. też **okół**, **sajwan**, **szopa**.
- podina** ‘podłoga wyłożona pod stóg siana, z łat, desek’ DPu, SHu, Tu: Podina wykłada się pod stóg siana, takie podłoge (DPu). Podina to podkładka pod zboże, z desków i łatów (SHu). Podina z polanów, z patyków, klaść pod zboże, aby się nie psuło (Tu). Por. rum. *podină* ‘podłoga; spód (kopy, stogu)’ (SRP, 458); huc. *podyna* ‘podściółka z drzewa pod stogiem siana’ (SHJ, 170).
- podkladek** ‘jajko, które podkłada się kurom, aby niosły się w odpowiednim miejscu’ Źród.: A podkladek to musi być w gnieździe, aby kury wiedziały, dzie się nieść (MO). Por. ukr. buk. *нідкладок* ‘ts.’ (H.K.); śl. *podkladek*, *podkładka* ‘ts.’ (SGŚC 223); grnśl. *podkład*, *podkladek* ‘ts.’ (MSGGŚ 190).
- podług** ‘w porównaniu do’ Źród.: Nie takie one [Ukraińcy] złe podług Niemców (REK, 28). Por. ogp. przestarz. *podług* ‘ts.’ (SJPSz II, 736).
- podpinka** ‘opieńka’ Źród.: To som podpinka i to uże w jesini, to usz prawie ostatnie griby som i som dobre bardzo, się zbierajom i się szuszom na świnta (MO). Por. ukr. buk. *нідпінку* ‘ts.’ (SBuk II, 56); pol. buk. *podpinka* ‘ts.’ (SBF, 168); pol. reg. *podpinka* ‘ts.’ (AJŚ II, 173); śl. *podpiynki* ‘ts.’ (Z.G.). Zob. też **pipińka**.
- podrany** ‘podarty’: Coś musze zrobić, un chodzi taki podrany (Tu). Por. czad. *podrany* ‘ts.’ (AJŚ VII, 1321). Zob. też **porwany**.

- poduszka** ‘drewniana część wozu, leżąca na belce, w której tkwi oś’ Tu: Poduszka je jak je fura i tam takie, co musi być (Tu). Por. ukr. buk. *подушка* ‘ts.’ (H.K.); opol. *poduszka* ‘ts.’ (AJŚ II, 15).
- podwalina** ‘pierwsza belka położona na fundamencie’: To podwalina, a na te podwaline to było trzeja wybierać co najlepsze drzewo i chrube (MO). Najpirw kładzie się podwalina i dali tak się dźwigo chalupe (DPu). Por. grnśl., ślczes., jabł., czad. *podwalina* ‘ts.’ (AJŚ III, 342); ukr. *підвалина* ‘ts.’.
- podynek** ‘deska spodnia wozu’ Źród.: Podynek jest zrobiony z deski jodlowej (MO). Por. rum. *podină* ‘podłoga’ (SRP, 458).
- podziwać sie** ‘popatrzeć się’: Ić sie podziwoj do zwykadla, można podziwać sie do okna (MO). Un sie na mnie podziwoł (DPu). Troche pośpiwali, a potym prijechali do nas na wszystkich świętych, nu my tak podziwali się na tyn koncert (COH, 128). Podziwoj się na tych triocho ludzi (ED, 62). I powiedział tak: jag nie wierimie, to aby sie iść podziwać (ESJ, 215). Zob. **dziwać sie**.
- poguzwany** ‘zmięty’ Tu: Poguzwana przisła do szkoły (Tu). Poguzwanom miała sukienke i tak chodziła cały miesiunc (Tu).
- pohani słowa** ‘przekleństwa’ Tu: Dzieciska w szkole taki pohani słowa gwariom, kto to ich uczy? (Tu). Pohani słowa te dzici się nauczom w szkoli i potemu gwariom, że to mamka ich nauczyła (Tu). Por. ukr. buk. *погани слова* ‘ts.’ (H.K.).
- pohar** ‘szklanka’: Goriołkę z poharków się pije, gwariom eszcze porcija, harbata z poharów pijom (DPu). Por. rum. *pahár* ‘szklanka; kieliszek’ (SRP, 417); śl. *pohár* ‘kieliszek’ (SSP II, 45).
- poharek** ‘szklanka, kieliszek’: Doj te poharki na stół (DPu). W pocharkach pijeme kawę, wino, piwo, mliko (MO). Poharki to do wina, piwa, od wódki to porcyja (NSr). Zob. **pohar**
- pojańczyk** ‘mieszkaniec Pojany Mikuli’ Źród.: Ważniejsze dla mnie, że ja pojańczyk, bo tu znam wszystkich, a jak pojedę do Niemiec, to tylko z wujkiem siedzę (RPR, 195). Zob. też **mikulan**.
- pojas** ‘sznurek podtrzymujący spodnie męskie’ DPu: To gwariom u nas i oczkur i pojas, pojas to maj sučasne (DPu). Por. ukr. *пояс* ‘pas’ (Hrin III, 398). Zob. też **oczkur, porwuzek**.
- pojutro** ‘pojutrze’: A my pojutro bedeme rieżać świnię (MO). Por. ślczes. *pojutru* ‘pojutrze’ (SGŚC 225).
- pokait** ‘określenie człowieka innego wyznania chrześcijańskiego, poza prawosławnym i luterańskim’: Parenaście rodzin ich było. Byli i grekokatoliki i dwie rodziny pokaitów były (EK, 83). Wśród górali, z wyjątkiem jednej rodziny mieszanej Polaka i Rumunki z Nowego Sołonica, *pokaitów*, jak powszechnie nazywa się tam reprezentantów skonfliktowanych z kościołem katolickim, innych wyznań chrześcijańskich, nie ma w ogóle. Por. rum. *rocăit* ‘skruszony, pokajany’ (SRP, 457); ukr. buk. *покаїт* ‘ts.’ (H.K.).
- pokażny** ‘palec wskazujący’: Skaliczyła jech palec pokażny (Tu).

- pokiel** ‘dopóki’ Źród.: Pokiel jo pridem z roboty, to szycko musi być zrobione (MO). Por. ukr. buk. *поку, покіль* ‘ts.’ (H.K.); śl. *pokiel, pokiyl* ‘ts.’ (SGŚC 225); śl. *pokial* ‘ts.’ (SSP II, 50).
- pokora** ‘żałoba’ Źród.: Jak człowieg mo pokore, to sie zbiero do czornego ubrania, u nas pokore za takim bliskim, to sie trimie rok czasu (MO). Por. śl. *pokora* ‘ts.’ (SGŚC 226).
- pokorować się** ‘być w żałobie, chodzić na czarno ubranym’ Źród.: Przykładowo w Pojanie, nosząc brodę, pokoruje się za żonę czy rodziców (EKB, 185). Zob. też **chodźć po czornymu**.
- pokos** ogpol. Zob. też **bruzda**.
- pokrieśnica** ‘chrześniaczka, córka chrzestna’ Tu, NSr, Pr: Moja pokrieśnica usz chodzi do szkoły (MO). Por. ukr. *похресниця* ‘ts.’ (Hrin III, 389); pol. buk. *póksześnica* ‘chrześniaczka’ (SBF, 176). Zob. też **fin**, **kriesna**.
- pokrieśnik** ‘syn chrzestny, chrześniak’ Tu, NSr, Pr: Mój pokrieśnik to už idzie do wojska (MO). Pokrieśnik Hundrasz uczy się w Suczawie (NSr). Por. ukr. *похресник* ‘ts.’ (Hrin III, 389); pol. buk. *póksześnik* ‘chrześniak’ (SBF, 176). Zob. też **fin**, **kriesny**.
- pokrowiec** ‘chodniczek na podłogę’ SHu: Pokrowiec dajemy tako w kuchni na podłogę (SHu). Por. śl. *pokrovec* ‘dywan; koc’ (SSP II, 53).
- pokrywało** ‘narzuta na łóżko’ DPu, SHu, Tu: Tarasika pościł pokrywałem sie zakriwa, to w magazynie można kupić (Tu). Pokrywało to kupne z magazynu, ruskie na dywan (Tu). Por. ukr. *покривало* ‘ts.’.
- polarys** ‘portfel’ NSr, PMr, DPu, SHu, Tu: A do polarysa sie kladom leje, cy jak gwariom na Mikule, graj Cary (MO). Por. pol. buk. *pulares* ‘ts.’, ukr. buk. *нулярис* ‘ts.’ (SBF, 185). Zob. też **taszczyka**.
- polczyzka** ‘porzeczka’ PMr: Polczyzki som i czorne i czerwune, obirome, kiedy som zriale i warime konfiture (MO). Zob. też **porzyczka**.
- pole** ogpol. Zob. też **brig**, **carina**.
- polednie** ‘obiad’: Na polednie była zupa, minso świńskie (Tu). Na polednie maliga bydzie (DPu). Niech pridzie do mnie na polednie (DPu). Por. śl. *polednie* ‘południe’ (SGŚC 228); cz. *poledne* ‘południe’ (SCzP 531); grnśl. *polednie* ‘południe’ (MSGGŚ 194).
- poledniować** ‘spożywać obiad’: U nas poledniuje się taja w kuchni (DPu). Poledniować, a myndzy dwanaštom, pirszom godzinom to trieja poledniować, a w lecie poledniujemy w carinie (MO).
- polica** 1. ‘odkładnica, część pługa’ Źród.: Polica, a tyn spodni nóż jest priekryncuny do policy (MO). 2. ‘półka w szałasie do suszenia sera’ SHu, PMr, Pr: Na policach suszymy te syry i szycko, co tam trieja (SHu). Por. ukr. *полиця* ‘odkładnica pługa’ (Hrin III, 283); rum. *poliță* ‘półka’ (SRP, 460); śl. *polica* ‘półka’ (SSP II, 55). Zob. też **komarnik**, **lasa**, **półka**.
- poliklinika** ‘przychodnia’: Do polikliniki idzie człowiek, jak je slaby (MO). Tyn dochtor je jutro w poliklinice (PMO, 163). Idem jutro do polikliniki (DPu).

Ja pracuję w poliklinice (Tu). Por. rum. *policlinică* ‘ts.’; ros. *поликлиника* ‘poliklinika’.

poliwka ‘rodzaj zupy’ Źród.: Między innymi z wędzonego mięsa z dodatkiem śmietany wytwarzano zupę zwaną *poliwką* (EK, 260). Por. ukr. *поливка* ‘sos; zupa’ (Hrin III, 283); śl. *polievka* ‘zupa’ (SSP II, 55-56); śl. *polywka* ‘rosół’, ‘jakaś zupa’ (SGŚC 227; AJŚ V, 812), grnśl., czad. *polywka* ‘zupa’ (AJŚ V, 812).

polizor ‘kamień służący do ostrzenia noży, siekiery’ NSr, PMr: Polizorem ostrzono sikiery, pily (MO). Por. rum. *polizor* ‘szlifiarka, ostrzałka’ (SRP, 460). Zob. też **brus**.

polocie ‘rodzaj karmy dla zwierząt’: Polocie się daje chudobie w zimie, kiedy ni ma zielunego, trowy, to siekome sieczkę ze siana i otawy, potem wlejeme gurance wode, dajeme grys cy munke, troche zimnioków, aby się krowy doily, to je polocie, zranica dla chudoby w zimie (MO). Gwariom na parienice polocie, bo to daje się chudobie, jak się kończy lato (SHu). Por. śl. *poloci* ‘sparzona sieczka dla bydła’ (SGŚC 227). Zob. też **parienica**.

polowik ‘jastrząb’: To jest polowik, no a polowiczysko to kury lapie, tez kurczacka (MO). Trieja uważować, bo polowik chodzi i kury zabiero (Tu). Por. ukr. *половик* ‘rodzaj jastrzębia’ (Hrin III, 284).

połaźnik ‘chłopak, który rano w dzień Bożego Narodzenia chodzi z życzeniami i kropidłem’: Połaźnik rano w Boże Narodzenie chodzi po kropiniu (DPu). Połaźniki to chłopcy, co rano przychodzą kropić (Tu). Por. śl. *polaznik* ‘kolędnik, ten który składa życzenia’ (SSJ, 209); śl. *połaźnik* gór. ‘mały chłopiec chodzący po domach rano w drugi dzień świąt Bożego Narodzenia’ (SGŚC 228).

połaźniczka 1. ‘choinka na Boże Narodzenie, dawniej wieszana przy suficie’: Połaźniczki przines nam stryjek (DPu). Na świnta się robi połaźniczka i dzieci się niom radujom (MO). W każdej chalupie na świnta, to się ubiro połaźniczke (MO). 2. ‘choinka bożonarodzeniowa stojąca’ Źród.: W pobliżu stołu ustawia się choinkę, która również nosi nazwę *połaźniczki* (EK, 326). No i usz ty połaźniczki się robiom takie z jedliczki, bo dłuży trimajom (MO). 3. ‘gałązka drzewa owocowego, służąca do składania życzeń rano we Wigilię’ Tu: Połaźniczka to kraki z owoców trieszni, z wiśni i winszujom chłopcy (Tu). W wigilijny poranek w Pojanie Mikuli i Nowym Sołońcu chodzą po domach chłopcy z *połaźniczką*, czyli choinką, i składają życzenia (EK, 325). 4. ‘choinka wieszana na zrębie dachu, przed zakończeniem jego pokrycia’ Źród.: Jak się postawi krokwie, to kładzie się połaźniczkę ze wstążeczkami (EK, 231). Por. śl. *polaznička* (SSJ, 209); czad. *połaźniczka* ‘choinka na Boże Narodzenie’ (AJŚ II, 200), śl. *połaźnica* ‘choinka na Boże Narodzenie’ (AJŚ II, 200); śl. *połaźniczka* ‘gałązka z jodły lub świerka ozdobiona cukierkami lub kwiatami z bibuły, zostawiana w domu, który połaźnik odwiedził’ (SGŚC 227).

połog 1. ‘kilka pokosów’ DPu: Jak się kosi siano, to do połogu się zbiro (DPu). Połog to się zbiera wincyl pokosów do połogu i to młócom (DPu). 2. ‘roztrzęsione siano’ SHu, NSr, PMr, Pr: Połog skuszone i roztrinsiune siano (Pr). Połog to siano roz-

- trionsione, jedyn zagon (SHu). Por. ukr. *полиз* ‘pokos’ (Hrin III, 284); rum. *pológ* ‘pokos; czynność rozrzucania siana; trawa dojrzała do skoszenia’ (SRP, 460).
- połuszuta** ‘owca ze złamanym rogiem’ Tu: Jako owieczka mo połamany róg, to je połuszuta (Tu). Zob. też **szuta**.
- pomana** 1. ‘jałmużna, datek ofiarny’: Za pomane się daje cośik tam do jedzynia, do ubrania (DPu). 2. ‘stypa’: Jak chtoś umrił, to robiom za pomane stół (SHu). 3. ‘rodzaj ciasta’ Źród.: Autor był obecny w Starej Hucie na trzech pomanach. Otrzymał posiłek oraz specjalnie pieczone ciasto (pomane) (AZ, 130). Por. ukr. *пoманa* ‘rodzaj babki (kołacza), przeznaczone na jałmużnę, w kształcie krzyża’ (Hrin III, 293); rum. *pomană* ‘jałmużna; stypa’ (SRP, 461); pol. buk. *pomana, pómána* ‘rytualny datek lub poczęstunek za dusze zmarłych; jałmużna, datek ofiarny i inne; modlitwa za zmarłego’ (SBF, 170). Zob. też **pochrum, prażnik**.
- pomaścić** ‘zaprawić potrawę tłuszczem’ Źród.: To pomaścić, no pomaszczune zimnioki som dobre, majlachko sie lykajom (MO). Por. ukr. buk. *пoмаcтмуmu* ‘ts.’ (H.K.); śl. *pomaścić* ‘ts.’ (Z.G.). Zob. **maścić**.
- pomidor, pomidora** ‘pomidor’: A pomidora je bardzo zdrowa (MO). Ja sadzem pomidory i mom swoji (DPu). Posadzim pomidora i potem pomidora dajim do sałatki (Tu). Por. ogpol. *помидор* ‘ts.’; ukr. *помидор* ‘ts.’; ukr. buk. *помидора* ‘ts.’ (H.K.); śl. *pomidor, pomidora* ‘ts.’ (AJŚ 147). Zob. też **paradejka**.
- pomocznik** ‘pomocnik pastucha owiec’ DPu, Tu: Tyn je czoban, a czoban ma pomocznika i pasom razem (Tu). Zob. też **strungar**.
- pomywać** ‘zmywać’ Źród.: Pomywać trieja od razu po jedzyniu, bo potem sie niechce (MO). Por. śl. *pomywać* ‘ts.’ (Z.G.).
- ponga** ‘tęcza’: W Pojanie Mikuli nazywa się ją *pongą*, co wskazuje na stare „czadeckie” jej pochodzenie, w Nowym Sołońcu i Pleszy – tęczę (EK, 374). Po deszczu staje ponga i pije wodę (PMr). Por. czad. *пoнга* ‘ts.’ (AJŚ III, 306). Zob. też **tęcza, weselka**.
- popieczuny** ‘oparzony’ Tu: Popieczuny je mój chłop i idem do szpitalu do niego (Tu). Por. ukr. buk. *пoпечениу* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **opieczuny**.
- Popielus** ‘Popielec’ Źród.: A w Popielusa ksionc posypuje popiolem po głowie (MO). W Nowym Sołońcu w pamięci najstarszych mieszkańców zachowały się wspomnienia powszechnego kiedyś rytuału *chowania popielusa*. ... Pochowali *popielusa* i znowu pili dalej (EK, 342).
- popoledniować** ‘zjeść obiad; być po obiedzie’ Źród.: Popoledniowali my z chłopem (ED, 137).
- po poledniu** ‘po południu’: Po poledniu pójdę do mamki (DPu). Jo furt po poledniu idę spać (Tu). Po poledniu pójdę do cariny, cośik tam zrobim (DPu). Por. śl. *popolednie* ‘po południe’ (SGŚC 228); *po poledniu* ‘ts.’ (Z.G.).
- poprawiny** ‘powtórna uczta po weselu, chrzcinach, poprawiny’: Jak sie robi wesele cy kyrściny, to na drugi dzień sie robiom poprawiny (MO). Po weselu robiom furt poprawiny, bo to je jedzynia mocki i trieja zjeść (DPu). Por. ogpol. *poprawiny* ‘ts.’

- poprziczka** ‘zaorane poprzecznie miejsce na końcu pola, gdzie oracz nawracał końmi’ Źród.: No to poprziczka, to tam, dzie kunie obracajom, to zorajom tak na poprieg i to nazywajom poprziczka (MO). Por. ukr. buk. *nonepeчка* ‘ts.’ (H.K.), pol. buk. *poprzeczka* ‘ts.’ (H.K.).
- popriuntać** ‘posprzątać’: To trieja popriuntać, a popriuntować trieja co dnia, aby było czysto (MO). Popriuntaj Marusiu koło chałupy (SHu).
- porcyja** ‘kieliszek’ NSr: Poharki to do wina, piwa, od wódki to porcyja (NSr). To porcyja, a u nas porcyjom to goriolke pijom (MO). Donieś porcyje dla nanażka, bo goriolki nie wypije (Tu). Por. ukr. *nopуjя* ‘ts.’ (Hrin III, 356).
- poriez** ‘ośnik, nóż z dwoma uchwytemi do strugania drzewa’: Kore z butuka poriezem sie zdejmuje (DPu). Poriez to je do tego, by kore zdzierać z driewna (DPu). A tym poriezem, to bardzo dobrze sie lupiom skóry z driewa (MO). Por. śl. *poriez* ‘ts.’; śl. *porzys*, czad. *porys* ‘ts.’ (AJŚ III, 329).
- poriezać sie** ‘skaleczyć się’: Cosika si krajala i sie porieżala w palec (MO). Uże wimy, kiedy una je, kiedy nie, cy jag jaki coś sie porieże, cy sie porumbie, cy jakie dziecko zachoruje (MOM, 228). Porieżała jech palec i taros krew ciece (Tu). Por. ukr. *nopizamuця* ‘ts.’ (Hrin III, 344); śl. *porzarzać się*, *porzezać się* ‘ts.’ (SGŚC 230); śl. *porezat’ sa* ‘ts.’.
- portar** ‘brama z daszkiem’: Romuny robiom takie portar’ u nas to niemodne (DPu). Por. rum. *poártă* ‘brama, wrota’ (SRP, 457).
- portki** 1. ‘męskie bokserki’ SHu, PMr: Chłopy majom portki pod spodniami, to po rusku trusy (SHu). 2. ‘kalesony’ DPu, Tu, NSr, Pr: Portki to takie kalisony, no niżna bilizna (SHu). Por. ogpol. *portki* ‘spodnie, szczególnie z grubego, prostego materiału’ gwarowe i potoczne (SJP VI, 1073); małop. *portki* ‘spodnie’ (AJŚ V, 768). Zob. też **gacie**.
- porwany** ‘podarty’: Takie ubrania porwane trieja polotać (MO). Porwany chodzi i nic nie kupuje, taros uże je szycko, a un tak chodzi (DPu). Zob. też **podrany**.
- porwiesło** ‘powrósło’ Źród.: Snopki sie wiunzajom porwieslem, a porwiesło sie robi ze slumy (MO). Na św. Jana wybiera się siano spod stołu, robi się porwiesła i obwiązuje się nimi drzewa owocowe: wiśnie, jabłonie, orzechy i inne (HK, 73). W dniu św. Jana (27 grudnia), a gdzieniegdzie św. Szczepana wykorzystywano pochodzącą z niego słomę, wiązaną w *porwiesła*, do obwiązywania drzew owocowych, „żeby się urodziły jabka, gruszki, śliwki...” i aby „nie lunoł wicher i piorun nie trzasnył (EK, 328). Por. śl. *porwósto* ‘ts.’, czad. *pórwysło* ‘ts.’ (AJŚ III, 411). Zob. też **pierwiesło**.
- porwuz** ‘powróż’: Weź porwuz i powieś na cwioku (DPu). Por. ogpol. *powróż* ‘ts.’; śl. *povraz* ‘lina, powróż’ (MSSP, 226); grnśl., śl. *porwóz* ‘ts.’ (AJŚ III, 410). Zob. też **kurmej**.
- porwuzek** ‘sznurek, podtrzymujący spodnie męskie’ SHu, PMr: To wisi porwuzek, taki do spodniów (SHu). Por. śl. *porwózek* ‘sznurek’ (SGŚC 230). Zob. też **oczkur**, **pojas**.

- porżyczka** ‘porzeczka’ NSr, Pr, DPu, SHu, Tu: Ty porżyczki som i czerwune, som i czorne, a z tych czerwunych porżyczków to wariom konfiture, a z tych czornych robiom wino (MO). Por. ogpol. *porzeczka* ‘ts.’; ukr. *порічка* ‘ts.’; ukr. buk. *позичка* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **polczyczka**.
- posacka** ‘miejsce w piecu, gdzie pali się ogień, dno pieca’ DPu: Posacka musi być czysta, aby tam upiec chlib (DPu). Żytni chlib piekło się na posackach (DPu). Zob. **piec, watra**.
- posielić się** ‘osiedlić się’ SHu: Seło Stara Huta jest bardzo dawnym sełem, kto pirszy wjechał do tego seła, to posielili się wincyl w takiej czeniści seła (COK, 135). Por. ukr. *поселитися* ‘ts.’
- poskaty** ‘materiał w paski’ Źród.: A takie poskate materiały to uny różne som i wunskie poski i szyrokie poski majom (MO).
- postriedni** ‘średni, środkowy’: Postriedni syn się nazywo Michał (PMr). Poriezała jech palec postriedni (Tu). Por. ślczes. *strzedni* gór. ‘średni’ (SGŚC 274); śl. *prostredny* ‘ts’ (SSP II, 184).
- postriodek** ‘wewnętrzna część czegoś’: Żółtko je w postriotku (MO). Postriodku seła ta baba żyje i tam do ni chodzo (Tu). Por. ślczes. *postrzodek* ‘środek’ (SGŚC 231).
- postupić** ‘stracić’ Źród.: Jeden z tych chłopców nawet postąpił rozum (EK, 384).
- poswidczenia** ‘zaświadczenie’ SHu, DPu, Tu: Poswidczenia dajom w primarii, jak trieja dzieś tam dawać (DPu). Por. ukr. *посвідчення* ‘ts.’ Zob. też **adewerınca, zaświaczenie**.
- poszczypać** ‘pociąć drewno na drobne kawałki’: Poszczypać trieja dyrwa na trio-ski (DPu). Szczypali siekierom i dobniom na metry dyrwa, to tag iszli, asz po górach i siedzieli, i po miesiuncu w tej robocie była koliba dolu, była glina (MOM, 225). Por. ślczes. *szczypać* ‘rozrąbywać drzewo w drobne kawałki’ (SGŚC 279); śl. *poštiepať* ‘rozszczyć, rozłupać’ (SSP II, 85).
- poszeta** ‘torebka damska’ NSr, PMr, Pr: Każda baba mo se swoje poszete (MO). Poszetu noszom baby, gaździny maj takie troche mlode, a nie stare (NSr). Por. rum. *poșetă* ‘ts.’
- pościelić** ‘poślać’: Jak se stane rano, to trieja pościel pościelić (MO). Muszem nagwarić, aby mój chłop jako wstanie rano, pościelił te łózka (DPu). Por. ukr. *постелити* ‘ts.’ (Hrin III, 369); pol. reg. *pościelić* ‘ts.’ (SJPSz II, 850).
- pościł** ‘łózko’: Pani kuchana, kładnij sie na pościłi i śpij, nictu nie bydzie zawadzać (DPu). Pościł downo robili, drewniane byli, a taro kupujom w magazynie (Tu). W *małej chałupie* (*cymrze*), w tradycyjnym modelu wyposażenia wnętrza, przed II wojną światową znajdował się wspomniany wcześniej *szparchat*, dwie *pościele* (łózka), stół, długa i szeroka ława pod oknem, *szafka*, a na niej *miśnik*, przy niej na ścianie *łyżnik* (EK, 240). Por. śl. *postel* ‘ts.’; cz. *postel* ‘ts.’
- poślad** ‘gorsze ziarno’: To usz tag, jak sie mlynkuje ta pszynica, i to wypado pod mlynek, takie drobućkie zorka maj różne, to nazywali, że to poślad i to sie

daje kurom (MO). Poślad zostaje z pszenicy, żyta, jak się młóci (Tu). Por. ogpol. *poślad* 'ts.'; śl. *poślad* 'ts.' (SGŚC 232).

pośny 'suchy, pozbawiony tłuszczu, postny' Źród.: Podczas postnej kolacji zjada się do dzisiaj gotowany groch, fasolę i bób, czasem w postaci zup, *huby*, czyli grzyby suszone, namoczone i smażone z czosnkiem, kapustę prażoną na oliwie, zupę *prismażowaną*, czyli z zasmażką, *pośne* (postne) gołąbki z ryżem, pierogi nadziewane kapustą, bryndzą, *syrem od krowy* lub powidłami, mamałygę okraszaną gotowanymi grzybami, ryby smażone, którymi najczęściej były własnoręczne złowione w rzece pstrągi oraz *kumpot* z suszonych śliwek i jabłek (EK, 329). Por. pol. buk. *pośny* 'ts.' (SBF, 174).

potaż 1. 'soda oczyszczona': Placinty to pieczone: muka, mliko, potaż, wajko, to rozkulajom na stole, krojom i piekom placki taki (SHu). Potaż trieja dać do tego, bo nie bydzie rosło (SHu). 2. 'węglan potasu' Źród.: Jak przyszli Polacy, to Rusini już byli i wypalali potaż (EK, 42). Por. ukr. buk. *nomau*, *nomaz* 'soda oczyszczona' (H.K.); pol. buk. *potas*, *potasz* 'soda oczyszczona' (SBF, 174); ogpol. *potaż* 'węglan potasu' (SJPSz II, 854).

potemu 'potem; więc; w wyniku tego': Dziśka rano jech stanyl i poszel jech do chliwa, wziun jech krowy, poszel jech paść w takie wielkie bloto, potemu poszel jech do lasu (ED 138). Potemu un gwaril, ale nic nie wim (SHu). Pirw robiom próby, a potemu znajom, kiemu majom dać bryndzy. Swierło to jest to, co dziury robić i potemu zakrynać cosika (Tu). Siano w bruzdy składajo, potemu na ostrewki (Tu). Celina zostaje dwa roki, a potemu sadzi sie kukurudzy (SHu). Zajuncy slonczajom sie tam w klotce i potemu rodzom sie mali (SHu). Por. pol. buk. *potemu*, *pótemu* 'ts.' (SBF, 174).

potracić 'zgubić': Potraciła jech grajczary szyckie (SHu). Jako była jech w Czarniowcach, potraciła jech hrywny i tak płakała jech, aż ni mogłam do domu dojść (Tu). Por. śl. *potrait* 'pogubić' (SSP II, 89).

potriebny 1. 'grzeczny' Źród.: No male dziecko wolaškiere je potrzebne, albo i dziwka wolaškiera, taka co chodzi do kościola i każdego respektuje, to gwariom, że to potrzebna dziwka (MO). 2. 'pracowity' PMr: No jag bydziesz potrzebna i dobra, to cie primimy, a jag nie, to cie odżyneme (ED, 145).

potrity 'starty': Zostawiłam jech ziemnioki potrity w domu na toczy, może jak pridzie Marijka, to upiecze (Tu). Por. opol., grnśl., śl. *potrzyty*, czad. *potryty* 'ts.' (AJŚ VII, 1322).

powal 1. 'strych' Tu, PMr: Na powale som stare ubrania (MO). Zob. też **izba**. 2. 'sufit' SHu, NSr, PMr: A powal trieja maj czynsto kalić (MO). Dragar to je pod powalom, trimie poprieczne podwaliny (SHu). Por. ogpol. *powala* 'strop drewniany' pułap, sufit' (SJP VI, 1229); śl. *powala* 'sufit' (SSP II, 92); grnśl., śl. *powoł* 'sufit drewniany', jabł. *powoł*, czad. *powal* 'sufit drewniany', 'sufit tynkowany' (AJŚ III, 344).

powal niemazany 'sufit nietynkowany, w surowym stanie' DPu: Powal jak je niemazany, to eszcze nie można kalić (DPu).

- powieczka** ‘powieka’ Źród.: To powieczka, no i każdy człowieg mo powieczke (MO). Por. ukr. buk. *повічка* ‘ts.’ (H.K.).
- powiestka** ‘wezwanie do wojska’ DPu, SHu, Tu: Jak mo iść do wojska, to prichodzi powiestka i musi iść (Tu). Powiestki prichodzm dla parobków i trieja iść do wojska (Tu). Por. ros. *повестка* ‘wezwanie’ (WSRP, 82); ślczes. *powiestka* ‘ts.’ (Z.G.). Zob. też **ordin**.
- powinszować** ‘złożyć życzenia’: Powinszowali, taj poszli dali (Tu). Powinszowali tam na Nowy Rok, popili goriółki i kolindowali (SHu). Por. niem. *wünschen* ‘ts.’; ogpol. *powinszować* ‘ts.’; pol. buk. *powinszować* ‘ts.’ (SBF, 175); ślczes. *winszować* ‘składać życzenia’ (SGŚC 317); *powinszować* ‘ts.’ (Z.G.). Zob. też **pożyczyć**.
- powismo** ‘zwitek wyczesanego lnu’ Źród.: Jag jezd lin fajny, to ty powisma som fajne, dlugie (MO). Por. ukr. *повісмо* ‘ts.’ (Hrin III, 222).
- powitrie** ‘powietrze’: A bez powitria człowiek by ni móg dychać (MO). U nas powitrie je czyste, bo tu góry i fajne (Tu). Por. ukr. *повітря* ‘ts.’ (Hrin III, 223); śl. *povetrie* ‘ts.’.
- powojnik** ‘szeroki pas lub taśma, do zawijania małego dziecka, powijak’ Źród.: Powojnik, no i to dziecko male, jak sie uno zawijo do poduszeczki, no to musi mieć tyn powojnik, aby go zawinyć (MO). Por. śl. *powojník* przestarz. ‘powijak’ (SSP II, 94).
- powozić** ‘zwozić’ Źród.: Powoźme albo zwieżme pszynice do stodoly, w lecie trieja powozić siano, potem otawe (MO).
- pozawczora** ‘przedwczoraj’: A pozawczora my wywożali śnik z placu (MO). Pozawczora byli u nas z Polski i gwarili, że moc dobra robota tam je (DPu). Pozawczora my prijechali z Jastrowia, ale fajnie tam było na tym festiwalu (DPu). Por. ukr. *позавчора* ‘ts.’ (Hrin III, 253); ogpol. przestarz. *pozawczoraj* ‘ts.’ (SJPSz II, 884).
- pożyczyć** ‘złożyć życzenia’ Źród.: 17 października – jo pożyczyla Łukaszowi i dostał ode mnie na imieniny 2 kłodki cukru i wyplakalime się [...] (EK, 88). Por. ogpol. *pożyczyć* ‘ts.’. Zob. też **powinszować**.
- pójść do świata** fraz. ‘pójść w świat, daleko’ Źród.: Dużo Rusinów poszło do świata, po tych Bukaresztach, po tych Jassach (REK, 27-28). Por. ukr. buk. *nimu y cwim* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **iść do świata**.
- pólokówka** ‘butelka o pojemności pół litra’: Chłopcy ty pólokówki maj kupujom (MO). Pólokówki to nam na godzinie (SHu). Zob. też **pół oka**.
- pół oka** ‘miarka, pół litra, najczęściej wódki’ SHu: Pół oka goriółeczki si donióś (DPu). Zob. też **pólokówka**.
- półka** ogpol. Zob. też **komarnik, lasa, polica**.
- pranik** ‘kijanka do prania’ Tu: Downo chodziło sie na Seret z tym pranikiem i sie prało to szycko (Tu). Por. ukr. *праник* ‘wałek do prania’ (Hrin III 401); pol. buk. *prannik, prannyk* ‘ts.’ (SBF, 177). Zob. też **kijunka**.
- prasek** ‘żelazko’ Źród.: Downo byly praski takie, co trieja bylo naklaść chrani i prasować lochi, aby byly fajne (MO). Por. ukr. *прасок* ‘ts.’ (Hrin III, 402). Zob. też **pres**.

prasowyny ‘zrytualizowane przenosiny panny młodej do młodego’ DPu: A w Piotrowcach to prasowyny się nazywa (PBH, 193). Prasowyny robili maj dawno, taroz už nimo tego zwyczajaju (DPu). Zob. też **paraswyny**.

prażnik ‘stypa’ DPu, SHu, Tu, NSr, Pr: Na tym prażniku jedzom, pijom, a potem sie modlom za umritego (MO). Po pogrzebie, w domu zmarłego odbywa się prażnik (HK, 88). W Pleszy po pogrzebie robią prażnik albo pochrum (NSr). Potem sie zjadą, po prażniku, bliska rodzina, dzieci (EK, 314). Po zakończeniu uroczystości na cmentarzu w Pleszy i Nowym Sołońcu organizuje się poczęstunek dla żałobników, zwany w tych góralskich wioskach *pochrumet* lub *prażnikiem* (EK, 314). Por. rum. *praznic* ‘ts.’ (SRP, 469); ros. *праздник* ‘święto’. Zob. też **pochrum, pomana**.

prażyć ‘smażyć’: Ja prażym minso, jak bijem swinie, daje się tam liśc, sól, pieriec (Tu). Można prażyć zimnioki, wajka (MO). Tam na śniodanie sie wari wajko, cy sie praży, i tam chlib z maslem, i kawa z mlikiem, i to je śniodanie (MO). Por. rum. *prăji* ‘ts.’; ukr. buk. *п्राжуму* ‘ts.’ (H.K.); pol. buk. *prażyć* ‘smażyć na sucho, bez tłuszczu’ (SBF, 177); ogpol. *prażyć* ‘poddawać produkty żywniowe działaniu wysokiej temperatury, przypiekać’ (SJPSz II, 915); ślc. *pražit* ‘smażyć; prażyć’ (SSP II, 110). Zob. też **szkwarić**.

prażyna ‘miara powierzchni pola, miara gruntu – 1 ha = 80 prażyn’ Źród.: Prażyna, bo u nas pole mieriajom prażynom, a jedna prażyna mo trinaście ar (MO). Downo dziewczynie nie dowali nic, tylko chłopcowi. Ani prażyny pola dla dziewczyny (EK, 277). Por. ukr. *п्राжина* ‘rodzaj miary pola’ (Hrin III, 401); pol. buk. *prażyna* ‘jednostka miary gruntu, odpowiadająca tycdze o długości 5,85 (na Wołoszczyźnie) do 6,69 m w Mołdawii i na Bukowinie’ (SBF, 177). Zob. też **falcza**.

pregrody ‘przegub, staw’ Źród.: (ROM, 70).

pres ‘żelazko’ Pr: Pres musi mieć każdy doma, bo trieja prasować (MO). Pres to je takie do prasowania (NSr). Por. ukr. *п्राс* ‘ts.’ (Hrin III, 402); niem. *Presse* ‘prasa, tłocznia’. Zob. też **prasek**.

prewet ‘ubikacja’ DPu: Prewet tam zadku je (DPu). Prewet trieja pokalić (DPu). Por. rum. *privată* ‘ts.’, przestarz. *prewet* ‘ts.’ (SRP, 480); pol. buk. *prewet* ‘ts.’ (SBF, 177). Zob. też **klozet, wychodek, ubornia**.

prezydent ogpol. Zob. też **preszedinte**.

pribijać ‘przywiązywać krowę na pastwisku’ Źród.: To sie pribijo, kiera je nuczuna, pribija sie jom, pribijo, a kiera nie, to nie (MO). Por. ślciesz. *przibić* ‘zaczepić łańcuch np. krowy o kołek wbity w ziemię’ (SŚC 239). Zob. też **pripalować**.

pribudkować ‘naznosić’ Tu: Pribudkował do domu szycko, jak był parobkiem, a taros ta baba szycko daje za goriołke (Tu).

pridziol ‘przedziałek we włosach’ Źród.: To jest pridziol, no i ludzie, każdy se nosi, jak chce, jeden se robi pridziol na postriotku, jeden na boku (MO). Por. ogpol. rzad. *przedział* ‘ts.’ (SJPSz II, 970).

priebrany ‘przebieraniec’: A nojwincel priebranych je na weselu, tag na żarty (MO). Priebrani som w Krasnoilsku, jako chodzim maľankować (SHu).

priedajniczka ‘ekspedientka’ Źród.: (ED, 17). Zob. **priedajnik**.

priedajnik ‘sprzedawca’: Priedajnik downo był Żyd (NSr). Por. sł. *predat* ‘sprzedać’, *predaj* ‘sprzedaż’ (SSP II, 14). Zob. też **skliepnik**.

priedpolednie ‘przedpołudnie, pora między rankiem a południem’: Priedpolednie może być tam chlib z mlikiem (DPu).

prielazek ‘przełaz’ Źród.: No to takie ploty, to sie robiom w carinie i tamtaje je chodnik, to robiom taki prielazek (MO). Zob. też **prielaz**.

prielazować ‘przełazić, przechodzić’ Źród.: Prielazować, a dzieciom małym bardzo cinszko bylo bez próg prielazować (MO).

prielaz ‘specjalne miejsce na podwórku w płocie z żerdzi, przez które się przechodzi, przełaz’: Priechodzi się priez prielaz i uże je na placu (DPu). Prielaz robiom specjalnie, aby można było priejść tam, aby nie iść dokoła (DPu). Por. ogpol. *przełaz* ‘(...) otwór w płocie, w murze (...)’ (SJPSz II, 983); sł. *prielaz*, *prielez* ‘przełaz’ (SSP II, 151). Zob. też **prielazek**.

priemarznyc ‘przeziębic się’ Źród.: No i czlowiek, jak tak priemarznie, to potem je slaby i musi sie liczyc, aby go prieszlo (MO). Por. ukr. buk. *неперемрзньому* ‘przemarznąć’ (H.K.); ogpol. *przemarznąć* ‘bardzo zmarznąć, zwykle na skutek długiego przebywania na zimnie’ (SJPSz II, 985). Zob. też **przestudzić się**.

priepaść ‘przepaść’ DPu, PMr, Pr: Bez priepaść iszel i upaľ (Dpu). Por. sł. *prie-past* ‘ts.’; ogpol. *przepaść* ‘ts.’ Zob. też **urwa**.

prierymbła ‘przerębel’ Źród.: I w zimie, jag woda zamarzła, to bylo trieja take ukrungle dziure wyrumbać i to nazywali prierymbła (MO). Por. ogpol. *przerębel*, *przerębla* ‘ts.’.

priesło ‘przenośna część zagrody, sekcja między dwoma słupami, przęsło’ SHu, NSr, Pr: Priesło je od słupka do drugiego i to jak trieja, to się zdejmuje (SHu). Je jeden słup i drugi słup, a tam na postiodku daje sie priesło (SHu). Por. grnśl. *przynsło* ‘przęsło płotu’ (AJŚ III, 436). Zob. też **kriasło**, **płasa**, **stienka**.

priesmrodzać sie ‘przechadzać się’ Źród.: To male dzieci, jak lecom do chalupy na pole, z chalupy na pole, to gwariom, ta co sie priesmrodzosz telo (MO). Por. ukr. buk. *посмердимуцу* ‘ts.’ (H.K.).

prieszedinte ‘prezydent’ NSr, PMr, Pr: Prieszedintem wyjdzie tyn, co dostanie maj mocki wotów (MO). Por. rum. *preşedinte* ‘ts.’ Zob. też **prezydent**.

prieścieradło ogpol. *prześcieradło*. Zob. też **płachta**, **wereta**.

prietak ‘sito do przesiewania zboża, piasku, przetak’ Źród.: No jag uże pszynica je wymlynkowana, a czlowiek chce sioć, albo może do mlyna chce take fajne pszynice, to eszcze podsiewali na tym prietaku (MO). Por. ogpol. *przetak* ‘rodzaj dużego sita z większymi otworami, służący zwykle do odsiewania, oczyszczania ziarna’ (SJPSz II, 1014); śl. *przetak* ‘duże sito’ (SGŚC 239).

priezwisko ogpol. *przezvisko* DPu, Tu, NSr, PMr, Pr: Priezwisko to koždy mo, aby widzioľ, kiego wołać, do kogo iść (DPu).

- prigazdować** ‘wygospodarować, zaoszczędzić’ Źród.: Staro się, aby miała baba co jeść z dziećmi, leja aby było, aby starczyło na szycko: na jedzynie, na ubranie i wyjść mindzy ludzi, a co aszcze prigazdować (ED, 134). Por. ślęsz. *gazdować* ‘gospodarować’ (SGŚC 103).
- prignibiały** ‘przegniły’ Pr: Gliwy je prignibiały na kłodach (Pr).
- prigorść** ogpol. *przygarść* Źród.: To jest prigorść, no a prigorść, to je tag nabrać dwoma rynkami i to je prigorść (MO).
- prijunc sie** 1. ‘wyrazić zgodę na coś, np. być świadkiem na weselu’ NSr, PMr, Pr: Można sie prijunc za nanaszki, za kumotra (MO). 2. ‘o kwiatku, który dobrze wzrasta, w sprzyjających warunkach’ Źród.: Jak posadzisz kwiotek, to un tesz sie prijun (MO). Por. ogpol. *przyjąc się* ‘ts. 2’ (SJPSz II, 1040).
- prikaz** ‘rozkaz’ SHu: Downo dawali prikazy (SHu). Prikaz dajem dzieciom, aby chodzili do szkoły i uczyli sie, bo nam było ciężko (Tu). Por. ros. *npukaz* ‘rozkaz, zarządzenie’. Zob. też **komanda**.
- prikro** ‘stromo’: Prikro tam było schodzić z zarwy (SHu). Por. grnśl., jabł. *przikry* ‘stromy’, czad. *prikry* ‘stromy’ (AJŚ VIII, 1297); ślę. *prıkry* ‘stromy’ (SSP II, 155).
- prilug** ‘ziemia, przez jakiś czas niebrobiona’: I to gwariom, że to je stary prilug, a tam jak się zorie i się dobrze wygnoi, to potem się bardzo rodzom zimnioki (MO). Prilug jak ma czy, cztery lata (Tu). Por. grnśl., jabł. *przilóg* ‘pole w ogóle nie uprawiane, nieużytek’, ‘pole czasowo nieuprawiane’, ślęsz., *przilóg* ‘pole czasowo nie uprawiane’ czad. *prilóg* ‘pole czasowo nie uprawiane’ (AJŚ II, 70). Zob. też **celina**, **pyrlog**.
- primar** ‘wójt lub burmistrz’ Źród.: Primar to czynsto prichodzi do naz do sela (MO). Jutro primar pridzie do nas do sela (PMO, 163). W gwarze polskiej górali występują dziś liczne rumunizmy, np. *primar* ‘burmistrz’, *gata* ‘gotowe’, *saraku* ‘biedak’ (HLT, 196). Por. rum. *primar* ‘ts.’, pol. buk. *primar* ‘ts.’ (SBF, 178).
- primarija** ‘urząd gminy’: Za pole do primariji sie płaci (NSr). A w primariji to sie zalatwio różne sprawy (MO). Musim iść czynsto do primariji (PMO, 163). Por. rum. *primărie* ‘ts.’, pol. buk. *primaria*, *primarija* ‘ts.’ (SBF, 178). Zob. też **swat**.
- prindzenie** ‘wspólne przedzenie kobiet’ DPu, NSr, PMr, Pr: Iszło się downo na prindzenie i potemu śpiwali (DPu). Zob. też **hajzy**, **priondki**.
- prinohlawek** ‘nasad we wozie’ Źród.: (MNB, 82).
- prinslica** ‘część kołowrotka służąca do umocowania kądzieli’ Źród.: A na to, na te prinslice sie siadalo, aby dobrze stola kundziel (MO). Por. ogpol. *przęslica* ‘ts.’; ślęsz. *przyjslica* ‘ts.’ (SGŚC 243).
- priodek** ‘przednia część czegoś, np. wozu, przód’ Źród.: Fura mo priodek i zadek, a z priotku siedzi furman (MO). Por. ogpol. *przodek* ‘przednia część wozu lub pługa kolejnego (...)’ (SJPSz II, 1027); ślęsz. *przodek* ‘przednia część wozu’ (SGŚC 243).
- priondki** ‘wspólne przedzenie kobiet’ Tu, NSr, Pr: Priondki downo robili baby, mocki babów prichodziło i gwarili siebie (Tu). Zob. też **hajzy**, **prindzenie**.

- pripalować** ‘przywiązywać krowę na pastwisku’ SHu: Pripalowała jech krowe i idem do miasta (SHu). Por. ukr. buk. *припалувати* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **pribijać**.
- pripilak** ‘urządzenie do układania siana, ostrewka’ SHu, Tu: Na pripilaki składamy siano i suszy tam (Tu). Por. ukr. buk. *припиляк* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **ostrewka**.
- pripunek** ‘pasek do wiązania cepa’ Źród.: To pripunek, no i tym pripunkiem się wiunzaly ty kapice od bijoka i ot cepiska, i to się tag wywijalo, i tak się mlócilo (MO).
- prislop** 1. ‘nazwa góry’ PMr, Pr: Prislop to góry tak mianujom (PMr). 2. ‘przejście między górami, przełęcz’ DPu, SHu, Pr: Pomindzy górami je prislop, aby tam přijść (SHu). Por. rum. *prislop* ‘przełęcz, przysłop’ (SRP, 479); śl. *prislop* ‘ts.’
- prismudniuny** ‘przypalony’ Źród.: Mamaliga je troche prismudniuna, zadymiu-na, ale je dobra (ED 92). Por. śl. *przismódnóć, przismudnieć, przismudzić się* ‘o mleku – lekko przypalić się’ (SGŚC 242); śl. *prismudnuć* ‘przypalić się’ (SSP II, 163).
- prispa** ‘nasyp wokół domu’: Prispy sypajom koło fundamentów (DPu). Por. pol. buk. *pryspa, przyspa* ‘gliniany lub cementowany nasyp naokoło domu lub płotu’ (SBF, 178); ukr. buk. *приспа, призьба* ‘ts.’ (H.K.); rum. *prispa* ‘nasyp’ (SRP, 479).
- pristol** ‘szuflada’ Źród.: To pristol, downo były takie stoly z pristolem i tam się wolaśco trimalo (MO).
- priszkrinek** ‘schowek w skrzyni’ Źród.: To priszkrinek, a w tym priszkrinku to różne akta tam trimali downo (MO). Por. ukr. *прискринок* ‘ts.’ (Hrin III, 438).
- priuntać** ‘sprzątać’: W tym okresie kali się i priunta się (HK, 77). Priuntamy pried świntami co rok (SHu). Por. pol. buk. *przątać, pszontać* ‘ts.’ (SBF, 179).
- priwat** ‘prywatny sklep’ NSr, PMr, Pr: A w sele mome tri priwaty i szycko można kupić (MO). Konsumpcji alkoholu sprzyjają liczne sklepy połączone z wyszynkiem, które pełnią właściwie funkcję barów, zwane przez miejscowych *priwatami* (EK, 262). Por. rum. *magazin privat* ‘ts.’
- proch** ‘kurz’: Proch musim wycierać (SHu). Dzieciska, jako latajom, to proch siada na telewizori i trieja wycierać (SHu). Wszaje tam byli prochy, tak brudno tam było (Tu). Por. pol. buk. *proch* ‘kurz, pył’ (SBF, 178); ogpol. *proch* ‘ts.’
- proci** ‘przeciw’: Proci kopińca, proti Kuby (ADO, 158). Żyje tam proti Anielki (DPu). Por. czad. *na proti* ‘ts.’, śl. *(na)prociw(ko)* ‘ts.’ (AJS III, 409); śl. *proti* ‘naprzeciw, naprzeciwko’ (SSP II, 175).
- profisorka** ‘nauczycielka’ SHu: Profisorki uczom w szkołach (Tu). Mam bardzo dobrom profisorke, una nie je nasza, jacył cudza (SHu).
- prosiacko** ‘prosię’ Źród.: Prosiacków locha może mieć pińć, dziesińć i pietnaście nawet (MO). Por. śl. *prosiacko* ‘prosię’ (SGŚC 236).
- proszek od głowy** ‘proszek od bólu głowy’ DPu, SHu, Tu: Daj mi proszek od głowy, bo tak boli, aż triaśnie (SHu). Zob. też **algokalmin, antinewradzik**.

- próba** ‘nazwa czynności dojenia mleka na szafasie, próbny udój’ Tu: Pirw robiom próby, a potemu znajom, kiemu majom dać bryndzy (Tu). Por. rum. *probă* ‘przymiarka, miara, próba’ (SRP, 481). Zob. też **zadój**.
- próchno** ‘materiał zapalny, którego używano dawniej do krzesiwa’ Źród.: A to próchno sie bralo z takiego starego buka, taki buk stary, co byl spróchniany, to w postriotku un miol to próchno, to próchno kladli na kamiń i sie to szuszyło, i sie bardzo chytro zapolalo (MO). Por. śl. *próchno* ‘huba do krzesania ognia’ (SGŚC 236).
- prunia** ‘nieszlachetna śliwa’: Pruni rosnom u nas, ale te pruni dobre tylko na śliwowie (DPu). Prunia rosni tam na miedzy, nie zbieramy my tych pruniów (Tu). Por. rum. *prun* ‘śliwa (domowa), *prună* ‘śliwka (owoc) (SRP, 487); ukr. *пруні*, *пруньки* ‘tarnina’ (Hrin III, 493); pol. buk. *prunia*, *pruńka* ‘ts’ (SBF, 178).
- prycza** ‘pościel zrobiona z prętów i gałęzi, dla pastucha’: Pastuchi spajom na pryczi (DPu). Por. ukr. buk. *прїча* ‘łóżko z desek’ (SBH, 446); ogpol. *prycza* ‘prymitywny sprzęt do spania, rodzaj szerokiej ławy zbitej z desek’ (SJPSz II, 949); śl. *prycza* ‘łóżko w stajni’ (AJŚ II, 128).
- pryncka** ‘zapięcie pasa, sprzączka’ Źród.: A chlopy majom rieminie, a w rieminiu musi być pryncka (MO).
- pryndki** ‘szybki’ Źród.: Przychodzili Rumuny z nożami na łańcuchach, do Polaków na zabawę i chcieli, żeby grali to, co oni chcieli, takie tańce pryndkie – syrba i inne (EK, 265). Por. ogpol. *prędkı* ‘ts.’; pol. buk. *prędko*, *prentko* ‘szybko’ (SBF, 177).
- prynt** 1. ‘gałązka z wierzby; pręt’: Pryntem bydło sie pasie (DPu). A tyn prynt jag wetkoż do zimi, to un sie primi, a prynt mo pastyr, jag idzie paść krowy (MO). 2. ‘pręt usztywniający ostrze kosy’ NSr, PMr, Pr: A za tyn prynt trieja trimać rynkom i ostric kose (MO). Por. ogpol. *pręt* ‘ts. I’ (SJPSz II, 924).
- przestudzić się** ‘przeziębic się’: Przestudziłam się wczoraj w Storożyńcu, bo tak było zimno (DPu). Przestudzi się tam, jak pasie krowy (Tu). Por. ukr. *простудитися* ‘ts.’ (Hrin III, 483). Zob. też **priemarznyć**.
- przestudzenie** ‘przeziębienie’ DPu: Przestudzenie jak je, to człowieka głowa boli i gorunczka je (DPu).
- przypumnianka** ‘pamiętka’ Źród.: Myśli, bydzie miol chodź bodej take pszypumnianke (ED, 101).
- psiacko** ‘szczeniak’ Źród.: Psiacka, a ty psiacka to jag uż majom tydziń, cy tam dwa, to uny som bardzo fajne (MO). Por. śl. *psiacko* ‘ts.’ (SGŚC 243).
- psyka!** ‘sposób, w jaki odpędza się kota’ Źród.: Kota to psyka (MO). Por. śl. *psyka*, *psik(a)* ‘ts.’, czad. *psyk* ‘ts.’ (AJŚ IV, 570).
- pszenica** ‘kutia, potrawa wigilijna z pszenicy, maku i miodu’: Następnym daniem jest pszenica z orzechami i makiem, potem ryby, grzyby ... (HK, 69). Bywa, że w Pleszy co roku spożywa się *pszenicę* z nowego garnka bądź miski, co również ma służyć zapewnieniu pomyślności w nadchodzącym roku (EK, 329). Na Boży Narodzynie to najwincel lubim pszenice, co je takie dobre, tam dajom mak, oriechi (DPu). Por. ukr. buk. *пшениця* ‘kutia’ (H.K.).

- puc, puc wziat'!** 'szczuć kogoś psem' Tu: Puc, puc Szarik wziat' (Tu). Por. ukr. buk. *nyц* i ros. *взять* 'ts.'. Zob. też **bier go, bier!, wziat' jewo!**
- pucha** 'sowa' Źród.: A pucha mo takie oczy paskudne, a una w nocy okrutnie puchu puchu puchu (MO). Por. ukr. *nyca, nycaч* 'puhacz, Strix bubo' (Hrin III, 497).
- puchky** 'puszysty': Carina to je puchka zim, obrubiona (Tu). Por. ukr. buk. *пухкий* 'ts.' (H.K.).
- pucka** 'męski członek': Chłopy majom pucki (DPu). Por. ukr. *пучка* 'Membrum virile' (Hrin III, 503); ukr. buk. *пучка* 'ts.' (H.K.).
- pucować** 'czyścić': Pucować trieja striewiki, ubranie (MO). Co ileś liet ono się czyści, czy jako to powiedzieć, pucuje ... i jest ogień (EK, 383). Pucować trieja ancug do kuścioła na niedziele (DPu). Por. niem. *putzen* 'ts.'; ogpol. *pucować* 'ts.'; ślc. *pucovat* 'ts.'; ukr. *пучувати* 'Hrin III, 503'; pol. buk. *pucować, wypucować* 'czyścić' (SBF, 185); ślciesz. *pucować* 'ts.' (SGŚC 244); grnśl. *pucować* 'ts.' (MSGGS 205).
- pudpulinka** 'przepiórka' NSr, PMr, Pr: Ty pudpulinki fajno szpiwajom pudpulin, pudpulin (MO).
- pukawka** 'zatrzask': Pukawki sie szyje do blusków (DPu). Por. ukr. buk. *пукавка* 'ts.' (H.K.); ślciesz. *pukaczka* 'ts.' (SGŚC 244); ślc. *pukat* 'trzaskać' (SSP II, 181).
- puknąć** 1. 'trzasnąć' Źród.: To jinczmiń, to trieja chybać jinczmiń do szparhatu i uciekać, aby nie czuć, kiedy tyn jinczmiń puknie i už wincel sie nie bedzie robil (MO). 2. 'pęknąć' Źród.: Tym chłopiec padnył na zim i duczka pukła (ED 142). Por. ślciesz. *pukność* 'pęknąć' (SGŚC 245); ślc. *puknúť* 'ts. 1., 2.'.
- pukniuny** 'pęknięty' Źród.: I nie mielimy się czym bawić dali, bo duczka była pukniuna usz (ED 142). Por. ślciesz., jabł., czad. *puknióny* 'ts.' (AJŚ VII, 1327).
- pulki** pl. 'wyłupiaste oczy': Un jak uczuł, to tak witrzyczył pulki i poszedł do lasa (DPu). Pulki wytrzyczył, taj się paczy (DPu). Por. ukr. buk. *пультки* 'ts.' (SBH, 447); pol. buk. *pulki* 'okrągłe pełne policzki; wielkie oczy' (SBF, 185).
- pumpek** 1. 'pąk, np. kwiatu' Źród.: A róża jag už robi pumpki, to lubi, by jom podlewać (MO). 2. 'pępek' Źród.: Pumpek je na briuchu (MO).
- punci** 'mostek przez strumyk' Tu: Punci trieja prijeć i už na drugim boku seła (Tu). Tam, jako była jech dziwką, było mocki puncy, taroz maj nie wim, jako je (Tu). Por. rum. *punte* 'kładka, mostek' (SRP, 491). Zob. też **kładka, ławka, mostek.**
- puskać** 'puszczać': Dźwirie zapierajom i nie puskajom (DPu). W jesini, kiedy usz sie szycko pozbiro, to można puskać krowy na fraj, pasom sie kaje chcom (MO). Por. ukr. buk. *пускати, нумуму* 'ts.' (H.K.).
- pusta dziwka** 'dziewczyna lekkiego prowadzenia się' SHu: Je mocki pustych dziwek w mieście, u nas maj nimo (SHu). Zob. też **fojda, lotawica.**
- pustować** 'rozrabiać: o dzieciach' Źród.: Jak som dzieci w chalupie takie puste, ci pustujom, to gwariż, no usz tag mi ty dzieci dopiekly, że ni możem wytrimać (MO). Por. ukr. buk. *пустувати* 'ts.' (H.K.).

- pusty** 1. 'o jajku, z którego nie wykuło się kurczę' Źród.: A i wajko, jag nie wyjdzie kurciacko, to je puste (MO). 2. 'o dziecku: niegrzeczne' Źród.: Małe dzieci prawie szyckie som puste (MO). Jak boło puste, to sie biło (EK, 169). Dzieci powinny się również wzorowo zachowywać, „coby nie były bez cołki rok puste” (EK, 325). Por. pol. buk. *pusty* 'o dziecku, niegrzeczny; niewychowany' (SBF, 186).
- puścić** 1. 'o rodzicach: pozwolić dziecku na coś, np. na zabawę' Źród.: Trieja dziśka puścić chłopca na muzyke (MO). 2. 'upuścić' Źród.: Jak puścisz gorneczek z rynki, to un sie zbije (MO). Por. ogpol. *puścić* 'ts. 1' (SJSz II, 1082-1083); słc. *pustiť* 'ts. 2' (SSP II, 182).
- putnia** 'wiadro': Wode prynosimy w putni, downo w szaflach nosili, taros uže nie robiom (DPu). Prinieś dwie putni wody (DPu). A putnia to nojlepsza jest do noszynia wody (MO). Układano na *putni* z wodą poduszkę, na której siadała młoda pani (EK, 303). Por. ukr. *путня* 'ts.', pol. buk. *putnia* (SBF, 186); cz. *putna* 'putnia (naczynie drewniane do noszenia na plecach)', 'szaflik' (SCzP 634); słc. *putňa* 'putnia, gw. naczynie drewniane (do noszenia na plecach)', pot. 'wiadro, kubeł' (SSP II, 182); rum. *putină* 'kadź, stągiew' (Crân 364-365); ślciesz. *putnia* 'owalne naczynie z desek z jednym uchem' (AJS III, 310); st. 'drewniane spłaszczone naczynie z jednym uchem do noszenia wody' (SGŚC 245); jabł., czad. *putnia* 'owalne naczynie z desek z jednym uchem', grnśl. *putnia* 'blaszana puszka lub blaszane naczynie' (AJS III, 310).
- pyndzialek** 'poniedziałek' Źród.: A w pyndzialek my ideme szycy do Kaczyk, bo to je blisko, no torg, można coś kupić (MO). Por. ślciesz. *pyndzialek* 'ts.' (SGŚC 245); grnśl. *pyndzialek* 'ts.' (MSGGŚ 207).
- pyngart** 'o dziecku: rozrabiaka, nieposłuszne' Źród.: Ta pyngart, to jak dziecko, kiere takie puste, nie chce słuchać, to gwariom, no taki tyn pyngart pusty, że coś straszego (MO). Zob. też **bękart**, **dzichar**.
- pypka** 'smoczek': Daj dzieciacku pypke, naj nie płacze (DPu). Pypke daje się dziecku, jak je małe i płacze (Tu). Pypka, a to można kupić w magazynie u nas (Tu). Por. ukr. *пупка* 'ts.' (Hrin III, 152); pol. buk. *pypka*, *pepka* (SBF, 187).
- pyrlog** 'ziemia, przez jakiś czas nieobrobiona' DPu, Tu, NSr, PMr, Pr: Ta zim to pyrlog, tam nic nima dwa, tri roki, a potem uže je dobra do sadzenia (DPu). Por. rum. *pârloagă* 'ugór, odłóg' (SRP, 450). Zob. też **celina**, **prilug**.
- pyrnica** 'perz' PMr: Ta pyrnica, jak sie roskorini, to ciężko z niej skapać (MO). Pyrnica rośni na griundkach i nie możem się zbyć, aby ji nie było (Tu). Por. ukr. *перниця* 'ts.' (Hrin III, 146). Zob. też **perówka**.
- pyrszcz** 'pryszcz' Źród.: Ta pyrszczy, to som takie, po twari wychodzom, som takie ludzie, co naweć tak prawie jedno im po twari, takie pyrszczy wychodzom (MO).
- pytać** 1. 'pytać kogoś o coś' Źród.: Pytol jech sie, kiera gudzina (MO). 2. 'prosić kogoś o coś' Źród.: Downo dziwczacka pytały mamki, tatki, aby ich puścili na muzyke (MO). 3. 'zapraszać, np. gości na wesele' NSr, Pr, Tu, DPu: Pytol

jech mocki ludzie na wesele, ale malo prziszlo (MO). Pytali nas, aby my byli za starszych (ED 136). Por. ogpol. *pytać* 'ts. 1'; ślciesz. *pytać* 'ts. 2 i 3' (SGŚC 246); ślc. *pytat* 'ts. 2' (SSP II, 183). Zob. też **zwać**.

pytać się 'o krowie: wykazywać przejawy popędu płciowego' NSr: 'Że sie pyto krowa (MO). Zob. też **brykać się, biegać się**.

R

rachować 'liczyć': Rachuj ty rubli chytro (DPu). U nas sie śmioli, że jag chcesz rachować leje, to wincel nie musisz sie uczyć (MO). Musze rachować te kurczacka, czy polowik nie zabrał (DPu). Por. pol. buk. *rachować* 'ts.' (SBF, 187); ogpol. *rachować* 'ts,,'; grnśl., ślciesz., jabł., czad. *rachować* 'ts.' (AJŚ V, 933); niem. *rechnen* 'ts.'

rafa 'obręcz na kole wozu' Źród.: Aby okuć koleśa, to trieja sztyri rafy (MO). Furmani, nie mogąc kupić żelaza na rafy, kradną zawiasy u wrót, tak przy najmniej zrobili w Kaczyce w domu pielgrzyma (EK, 83). Por. ślciesz., grnśl., *rafa*, 'obręcz na kole wozu', jabł., czad. *raf* 'obręcz na kole wozu' (AJŚ II, 6). Zob. też **szyna na koliesie**.

ragasz 'ścieżka w lesie': Tam je straszno chodzić, bo je duzo ragaszu, to tam dzika świńia chodzi, ja wim to (SHu). Por. ukr. *paraau* 'droga, którą drwale huculscy ściągają ścięte drzewo do kupy' (Hrin IV, 1); huc. *ragasz* 'ścieżka owcza; drożyny, jakimi spuszcza się drzewo po ścięciu; plac, na który spada drzewo z ryz' (SHJ, 195).

rak ogpol. Zob. też **kancier**.

rakuszka 'muszla' DPu, SHu, Tu: Rakuszki dzieciska lubiom zbirać z piasku (SHu). Por. ros. *ракушка* 'muszelka, muszla'. Zob. też **skojka**.

rancy 'stare ubranie, odzież' DPu: Rancy pozbirała i powynosila na śmiecie (DPu). Por. cz. *ranec* 'tłumok, tobołek' (SCzP 640). Zob. też **szmutki**.

raniony 'ranny, poobijany' Tu: Ja była tak raniona, mniała bubki na głowi i na rynkach (Tu). Por. ros. *раненый* 'ranny'.

rano 'wcześnie': Rano staje czlowiek ze spania, sie myje, sie modli, bo trieja iść do roboty, a w lecie to trieja raniućko stować (MO). A czego ty tak rano dzwunisz (DPu). Rano dojim krowy, bo jak pastyr pridzie, to aby była wydojuna (Tu). Por. ogpol. *rano* 'ts.; ukr. *рано* 'ts.'; pol. buk. *rano* 'ts.' (SBF, 188).

raszpla 'rodzaj gruboziarnistego pilnika': Raszplom sie piluje kopyto (MO). Nie wim, komu dałem raszpli i taroz nie mom czym robić (DPu). Por. ogpol. *raszpla* 'ts.' (SJPSz III, 21); ślciesz. *raszpla* 'ts.' (Z.G.); grnśl. *raszpla* 'pilnik do drzewa' (MSGGŚ 211); ślc. *rašpla* 'ts.' (SSP II, 192); pol. buk. *raszpel*, *raszpla* 'pilnik'; niem. *Raspel* 'ts.'

recepta ogpol. Zob. też **receta**.

receta ‘recepta’ NSr, PMr, Pr: Z recetom sie idzie kupować proszki (MO). Por. rum. *rețetă* ‘ts.’ (SRP, 517). Zob. też **recepta**.

recht ‘w porządku’ Źród.: Jeszcze ci nie [je] recht? Ech ci nawarila, aszचे nie-dobre (ED 138). Por. pol. buk. *recht*, *rycht* w wyrażeniach *mieć recht* ‘mieć prawo, być uprawnionym; mieć rację; zgadzać się aprobować’ (SBF, 189-190); niem. *Recht haben* ‘mieć rację’; grnśl. *mieć recht* ‘mieć rację’ (MSGGŚ 211); ślczes. *recht*, *masz recht* ‘masz rację’ (SGŚC 248); jabł. *masz recht* ‘masz rację’ (AJŚ VI, 1009).

regotać ‘o żabie: wydawać głos’ Źród.: A żaby na wiosne, jak jest tak ciepło, uże wieczór, to uny tak fajno regotajom (MO). Por. ukr. buk. *pezomamu* ‘ts.’ (H.K.); ogpol. *rechotać* ‘ts.’

rejtki ‘rzodkiewka’: Rejtki som dobre na salate (MO). Rejtki rosnom u nas i je czerwune (DPu). Por. ukr. *peдьka* ‘ts.’; niem. *Rettich* ‘rzodkiew’, *Radieschen* ‘rzodkiewka’; ślc. *red'kev* ‘rzodkiew, rzodkiewka’ (SSP II, 195).

respektować 1. ‘szanować’ NSr, PMr, Pr: A kieryn czlowieg je dobrze wychowany, to respektuje szycznych ludzi (MO). 2. ‘przestrzegać’ Źród.: W każdym kraju trieja respektować (MO). Por. rum. *a respecta* ‘ts.’; ogpol. *respektować* ‘ts. 2’, przestarz. ‘ts. 1’ (SJPSz III, 49); ślc. *rešpektovať* ‘ts.’

rewelion ‘zabawa selwestrowa’: Wieczorem we wszystkich wsiach rozpoczyna się zabawa sylwestrowa, zwana nawet w góralskich wioskach *rewelionem*. Por. rum. *revelion* ‘ts.’

rewizle blp. 1. ‘agrest’ PMr: U nas na to gwarion rewizle i casem agrys (PMr). Z rewizli robime kompot (MO). Zob. też **agrest**, **angryś**. 2. ‘porzeczkki’ SHu: Rewizle dobre je na kompot (SHu). Por. ślczes., jabł., czad. *rybiźle* ‘ts. 2’ (AJŚ II, 230).

ri(e)zańcy blp. ‘makaron typu spaghetti’: Riezańcy robi sie z ciasta: dwa wajka, woda, ciasto rozkulać i riezać (DPu). Riezańcy to som makarony robiune doma (MO). Riezańcy to u nas robiom do zupy z mlikim (SHu). Por. ślc. *re-zance* ‘kluski krajane, makaron krajany’ (SSP II, 204). Zob. też **makarona**, **sukańce**.

riabina ‘jarzębina’ Tu: Riabina je taka czerwuna (Tu). Riabina je fajna i nawet szpiwanka je taka, oj riabina czerwuna (DPu). Por. ukr. *рябина* ‘jarzębina, Sorbus aucuparia’ (Hrin IV, 91); ukr. buk. *рябина* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **jarumbek**.

rić ‘pupa’: Baby majom maj grube rici, a dziwki maj male rici (SHu). Rić to gwarion u nas to, na czym siedzisz, nie (Tu). Por. grnśl., ślczes., jabł. *rzić* ‘ts.’, czad. *rić* ‘ts.’ (AJŚ II, 94); ślc. *riř* ‘ts.’

riemień ‘szeroki, skórzany pas’ DPu, Tu, NSr, PMr, Pr: Riemień chłopci u nas noszo, takie szyroki to je (Tu). Por. ślc. *remeň* ‘pasek, rzemień’; ogpol. *rzemień* ‘pas, pasek z grubej skóry’ (SJPSz III, 160); ślczes. *ryzymiyn* gór. ‘pas skórzany’ (SGŚC 258). Zob. też **czimir**, **kure**, **kuriawa**.

- riepitycja** ‘próba’ DPu, SHu, Tu: Ot szycko, co my się nauczyli na tych repitacjach (COH, 130). Por. ros. *penetucija* ‘ts.’
- riezać** 1. ‘o świni: zabić’ Źród.: Że sie rieże, a u nas prawie każdy se sum rieże świni (MO). 2. ‘rznąć, ciąć’ Źród.: Riezać trieja dyrwa, sieczke (MO). Por. ukr. *pizamu* ‘ts.’ (Hrin IV, 21-22); ros. *pezamb* ‘ts.’; śl. *rzezać* ‘ts. 2’ (SGŚC 256); ogpol. przestarz. *rzezać* ‘ts. 2’ (SJPSz III, 162); śl. *rezať* ‘ts. 1., 2.’ (SSP II, 204).
- rigać** ‘wymiotować’ Źród.: A czynsto male dzieci tak rigajom, a nojbardzi chlopy, jak sie napijom, na drugi dzień, to rigajom (MO). Aby nie rigoł, wypić porcje goriołki (ROM, 83). Por. ukr. *puzamu* ‘ts.’ (Hrin IV, 15); ogpol. posp. *rzygać* ‘ts.’ (SJPSz III, 166); grnśl., śl. *rzigać* ‘ts.’, czad. *rigać* ‘ts.’ (AJŚ III, 680).
- rind** 1. ‘rząd’: Stawajom w dwa rindy (DPu). Może być rind kukurudzy, cy rind zimnioków (MO). 2. ‘kolejka’ NSr, PMr, Pr: Wolaśkiedy je wielki rind w magazynie i trieja siedzieć na rindzie (MO). Uż był na rind tyn najmlodszy i samo tyn strach przszel, samo ta baba (ED 141). Por. rum. *rând* ‘ts.’; ogpol. *rzqd* ‘ts. 1.’
- ripak** 1. ‘rzepak’: Ripak to tak fajno kwitnie na żółto (SHu). 2. ‘rzep’ Źród.: Nieroz owca, jak sie jej nabiro tych ripaków do welny, to nie bylo można wyciungnyć (MO). Por. ukr. *pinak* ‘rzepak, Brassica napus’ i *pina* ‘rzepa, Brassica rapa’ (Hrin IV, 24).
- riunść** ‘kłos prosa, owsa’ NSr, PMr, Pr: Riunść, a owies jak je fajny, to gwariom, och, ale rinśnity owies (MO).
- riznyć** 1. ‘robić wymówki, wytykać’ NSr, PMr, Pr: Nieroz baby sie wadzom, to gwariom, ale i rizla, szycko, co wiedzala (MO). 2. ‘uderzyć’ NSr, Tu: Albo jag dwo sie bijom, to gwari, ale jech mu riznył jedne (MO). Por. śl. *rzazność* ‘ts. 2.’ (SGŚC 257). Zob. też **chlupnyć**, **gwizdnyć**, **machnyć**, **szusnyć**, **triasnyć**, **uderzić**, **usadzić**.
- robić** ‘wróżyć’ SHu: Taraz chłopi nie znajom robić, ale kiedyś robili (SHu). Ta baba to tak umie robić, i babom robi i krowom, ale ja nie wierim (Tu). Por. ukr. buk. *pobumu* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **hadać**.
- robić baje** fraz. ‘kapać się’ NSr, PMr, Pr: Jech ugriota i musim robić baje (MO). Por. rum. *a face baie* ‘ts.’
- robić griewe** fraz. ‘strajkować’ NSr, PMr, Pr: Ludzie robiom griewe, kiedy im nie placom salary (MO). Por. rum. *a face grevã* ‘ts.’
- robić kopicy** fraz. ‘składać siano w kopy’ Źród.: A my u nas bijeme ostrewki i robime kopicy (MO). Por. ukr. buk. *pobumu konuui* ‘ts.’ (H.K.).
- robić plaże** fraz. ‘opalać się’ Źród.: W lecie sie robi plaże (MO). Por. rum. *a face plajã* ‘ts.’
- robić płótno** fraz. ‘tkać’ Źród.: Ta u naz gwariom, że to robić płótno (MO).
- robić zbytki** fraz. ‘płatać figle, żarty’: Downo chlopcy robili zbytki dziwczackom (MO). Ruski tu taki zbytki robili (DPu). Por. ukr. buk. *pobumu zbumki* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **robić żarty**.

- robić żarty** fraz. ‘płatać figle, żarty’ PMr: Chłopcy to robiom żarty dziwczackom (MO). Zob. też **robić zbytki**.
- robinet** ‘kran’ NSr, PMr, Pr: A robinet sie zaklado do kuchni, do baji, a my jag zakladali wode do chliwa, to też my kupowali ty robinety (MO). Musim kupić dwa robinety, bo obidwa mi się zepsuly (PMO, 164). Por. rum. *robinet* ‘ts.’. Zob. też **kran**.
- robota** ‘miejsce pracy; praca’ Źród.: Jag jech jo chodzila eszcze do roboty, bo bylo trija iść i w sobote i w niedziele, a taraz mocki ludzi ni mo roboty (MO). Por. ukr. *pořoma* ‘ts.’; ogpol. pot. *robota* ‘ts.’ (SJPSz III, 65).
- robotny** ‘pracowity’ Źród.: Taki, co pirszy skunczy robote w polu, to gwariom, że je robotny (MO). Por. ogpol. pot. *robotny* ‘ts.’ (SJPSz III, 65); ukr. *роботний* ‘ts.’ (Hrin IV, 26); ślciesz. *robotny* ‘ts.’ (SGŚC 249).
- rogalka** ‘owca z rogami’ PMr: Rogalka moja maliučka przisła (PMr). Zob. też **kornuta, rogata owca**.
- rogata owca** ogpol. Zob. też **kornuta, rogalka**.
- rohaczka** ‘szlaban’ Źród.: Przed wyjściem panny młodej z bramy rodzinnego domu, parobki stawiają jej rohaczkę – zagradzają drogę i czekają wykupu (HK, 83). Według jednej z relacji, ostatnio w Pojanie Mikuli zrobili taką *rohaczkę* z wagą (EK, 293). Por. rum. *rohatcă* ‘rogatka’ (SRP, 524); ogpol. *rogatka* ‘ts.’; ukr. buk. *pořamka* ‘ts.’ (H.K.).
- rok, roki** ‘rok, lata’ Un ma trinacać roków (DPu). A pińć roków temu była straszna zlewa (MO). U nas gwariom, że spelnil dwacać roków cy pindziesiunt roków (MO). Wcześniej dziwczacko miało 16-17 roków, jak sie wydowało (EK, 277). I w tym krymynarie, to siedzom maj wincel roków (MO). Pekurar pridzi, pomaści dach i bydzie eszcze pare roków (Pr). A taraz dwa roki było strasnie gurunco, a kiedy jech wyszła ze szpitalu, to dochtor kazowol dwa roki nic nie robić (MO). Tri roki był w tiurmie (Tu). Por. ślc. *rok, roky* ‘ts.’ (SSP II, 211).
- romatyz** ‘reumatyzm’ Źród.: Chto mo romatyz, to jak sie mo zminiać czas, to szycko go boli (MO). Romatyz je dość cinżka choroba, jak się minio czas na deszcz, albo pogodzie, boliom rynki, nogi puchnom, bez poly i caly cialo (ROM, 84). Por. ogpol. *reumatyzm* ‘ts.’; rum. *reumatism* ‘ts.’; ukr. *ревматизм* ‘ts.’; ślciesz. *rematys, reumatyz* ‘ts.’, pol. reg. *romatys* ‘ts.’ (AJŚ IV, 676).
- ropa** ‘marynata, do konserwowania mięsa lub bryndzy’ PMr: Na Sołońcu to je slacina, a u nas w Pojanie to się nazywie ropa (PMr). Por. pol. buk. roztwór soli, w którym kisi się ogórki lub marynuje mięso; przesolona zupa’ (SBF, 192). Zob. też **salamura, slacina, rosół**.
- rosół** 1. marynata do konserwowania mięsa lub bryndzy’: SHu. Rosołem się zalivo minso na tri dni (SHu). W rosoli trimieme minso, słunine (SHu). Zob. też **ropa, salamura, slacina**. 2. ‘woda z ogórków kiszonych’ Pr: Downo nie bylo co jeść, to tyn rosół, te wode, co ogórki sie kwasily, to jedli z mamaligom (MO). Por. pol. *rosół* ‘marynata’ (SJP VII, 1050); ślciesz. *rosół* ‘ciecz powstała w wyniku rosolenia mięsa’ (SGŚC 249).

- rozchodnik** ogpol. : Z tego rozchodnika pletom wiunki (MO). Na Boże Ciało z rozchodnika, wiunczek sie robi, aby podkuriować krowe (DPu).
- rozchybować** ‘o gnoju: rozrzucać’ Źród.: A na wiosne każdy idzie gnój rozchybować, w zimie se nawożom takie kupki tego gnoja, a potem sie go rozchybuje (MO). Por. ślczes. *rozchybować* ‘rozrzucać’ (AJS VII, 1306); *rozchybować gnój* ‘ts.’ (SGŚC 250).
- rozwgarny** ‘rozmowny’: To je rozwgarny czlowiek, un sie nagwari ze szyckimi (MO). Jako wypije goriołeczki, to je taki rozwgarny, a jak nie wypije, to nic nie gwari (Tu). Zob. **gwarić**.
- rozkolić się** ‘o owcach: rozdzielić jesienią, po powrocie z pastwiska’: Rozkoliły się owcy do domu (Tu).
- rozkół** ‘powrót jesienią owiec z pastwiska’ SHu, Tu: Po roskoli idom owce na zime do domu (SHu). Jak je rozkół, to każdy gospodar zabiera swoje owcy ze styny (SHu). W jesini owcy zabierajom do domu, to je rozkół (Tu). Por. rum. *roscol* ‘ts’ (Rob, 212); ukr. buk. *розкіл* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **ody akase, zagon**.
- rozkulać** ‘rozwałkować’ NSr: Placinty to piczone: muka, mliko, potasz, wajko, to rozkulajom na stole, krajom i pikom placki taki (SHu). Placinty to rozkulane, nadziewane i potem zawiunzuje sie z góry, i to takie fajne (NSr). No to trieja ciasto rozkulać i takie uże rozkulane to ciasto, to sie pokrajo i można, albo go krajać nożem, albo go szkubać tak (MO). Por. ślczes. *rozkulać* ‘ts.’ (SGŚC 257); grnśl. *rozkulać* ‘ts.’ (MSGGŚ 215).
- rozłoc się** ‘o czymś, co się nie odbędzie’ Źród.: Jak mlodzi sie powadzom pried weselem, to gwariom, że sie rozlolo wesele (MO).
- rozmarnić** ‘roztrwonić’: Rozmarnił te leje, taj nic nie ma (NSr). Por. ukr. buk. *розмарнувати, розмарниту* ‘ts.’ (H.K.); ślczes. *rozmarnić* ‘ts.’ (Z.G.); ślczes. *marnić* ‘trwonić’ (SGŚC 175); ślc. *márníť* ‘marnować; trwonić’ (SSP I, 399). Zob. też **roztryńkać**.
- rozmykać** ‘otwierać kluczem’: Dźwirie trieja rozmykać kluczem (MO). Rozmykaj uż chytro, bo je zim (Tu). Por. ukr. *розмикати* ‘ts.’ (Hrin IV, 51). Zob. też **odemknąć**.
- rozpisać się** ‘zawrzeć ślub cywilny’: Una usz sie respisała i żyje z nim (DPu). Rozpisałi się i tak żyjom na wiare, bo w kościele ni dali im szlubu (SHu). Rozpisujom sie, taj żyjom jak Moskale (Tu). Por. ukr. *розписатися* ‘ts.’.
- rozszuszyć się** ‘rozeschnąć się’ Źród.: To jag jakie naczynie driewiane, kunewka cy szafel sie rozszuszy, to potem uno ciecze (MO).
- roztoka** ‘miejsce, w którym rozchodzą się dwa strumienie z jednego, rozwidlenie’ DPu, SHu, Tu: Rostoka, to jak woda się rozchodzi na dwa kraki (Tu). Tam w Serecie je roztoka, jeden potuczek w jedne strone idzie, a drugi potuczek w druge idzie (Tu). Por. ogpol. *roztoka* ‘dolina góraska wyżłobiona przez potok; potok górski’ (SJP VII, 1302); ukr. *росток* ‘miejsce rozwidlenia ulicy, drogi, rzeki na dwa „rękawki”’ (Hrin IV, 79).

- roztryńkać** ‘roztrwonić’: Poszła na bazar i roztryńkała szyckie hrywny (Tu). Roztryńkać, to tak wydać wszystkie pieniądze i nakupować, co jest niepotrzebne (SHu). Por. ukr. buk. *розтринькати* ‘ts.’, pol. buk. *roztrynkać, roztrenkać* ‘roztrwonić pieniądze’ (SBF, 193). Zob. też **rozsmarnić**.
- roztworzyć** ‘otworzyć coś’ Źród.: Roztworzyć można oczy, dźwirie (MO). Priszel eszcze wilk, no tyn mały furt nie doł, aby roztworzyć dźwirie (ED 152). Por. ślc. *roztvorit* ‘ts.’.
- roztworzyć oczy** fraz. ‘uświadomić sobie’ NSr, PMr, Pr: Nieros chtoś coś zrobi źle i gwariom, ta ja późno roztworil oczy (MO).
- rozwidnio się** ‘świta’ (ED, 25): Sie rozwidnio už, a ty chodzisz po nocach (Tu). Trieja iść do domu, bo už się rozwidnio (DPu). Por. ogpol. *rozwidniać się* ‘ts.’ (SJPSz III, 128).
- rozwora** ‘drąg łączący przednią część wozu z tylną’ Źród.: A rozwora jest z driewa i ta rozwora, jak się złumie, to už ni można jechać (MO). Por. ogpol. *rozwora* ‘ts.’ (SJPSz III, 131); opol., ślciesz., jabł., czad. *rozwora* ‘ts.’, grnśl. *łozwora* ‘ts.’ (AJŚ II, 19).
- różowy** ogpol. Zob. też **blady**.
- ruczka** ‘długopis’ DPu, SHu, Tu: Kupujem ruczki i zeszyty, i szycko, co trieja (DPu). Ruczki teraz, i czerwuny som, i niebieskie, i czorne (Tu). Por. ukr. *ручка* ‘ts.’; ślciesz. *rónczka* ‘pióro z obsadką’ (SGŚC 254). Zob. też **piks**.
- rucznik** ‘ręcznik’: Jak się umyjesz, to się opcierosz rucznikiem (MO). Ruczniki dajom za pomane (Tu). Por. cz. *ručník* ‘ts.’ Zob. też **ryncznik**.
- rul** ‘kierownica’ DPu, SHu, Tu: Zasnou za rulem, ale nic mu nie było (DPu). Rul majom maszyny i traktory (Tu). Por. ros. *руль* ‘ster, kierownica’; ukr. buk. *руль* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **wolan**.
- rula** ‘część pieca kuchennego, piekarnik’ NSr, SHu, Tu: Do ruly klademe chlib, aby się upiek, osuch pieczeme w rule, a kiera rula dobrze piecze, to je bardzo wygodnie (MO). Por. niem. *Röhre* ‘ts.’; grnśl., ślciesz., małop. *rula* ‘ts.’ (AJŚ III, 380). Zob. też **brajtura**.
- rulmento** ‘łożysko w maszynie’ NSr, PMr, Pr: Ty rulmenta to się czynsto psujom i wse trieja kupować nowe (MO). Por. rum. *rulment* ‘ts.’.
- rumbać** 1. ‘ciąć np. chleb’: Narumbaj chliba na stół (NSr). Rumbaj, rumbaj, ale nie skalicz się (SHu). 2. ‘kroić sałatkę’: No nożami się rombało te sałatki (DPu). 3. ‘rąbać np. drzewo’: Narumbał driewo i poszel na goriołke, jak przisel, dali rumbał (DPu). Por. ogpol. *rąbać* ‘ts.’ 3’. Zob. też **rźnać**.
- rumiegać** ‘przeżuwać o owcy, o krowie’: Krowa rumiego i owca rumiego (DPu). Rumiega owca, krowa, jacy kuń nie rumiega (Tu). Rumiego, a kedy krowa nie rumiego, to znaczy, że jest słaba (MO). Por. rum. *a rumegá* ‘przeżuwać, żuć’ (SRP, 528); ukr. *румезгати* ‘ts.’ (Hrin IV, 87); pol. buk. *rumegać* ‘o zwierzętach; przeżuwać; o ludziach: żuć, poruszać ustami’ (SBF, 193); ślciesz., jabł., czad. *rumiegać* ‘ts.’ (AJŚ III, 455).
- runczka** ‘trzonek’ Źród.: Chlop trimie jednom rynkom za kosisko, jednom za runczke i tak kosi, a runczka do widłów musi być drewniana (MO). Por. ogpol. *rączka* ‘ts.’.

rupcak zob. **rupsak**.

rupsak 'plecak' DPu, SHu, Tu, NSr, PMr: A tyn rupsak to jest takie, mo takie rieżminie priszyte i to sie niesie tag na plecach, bo to bardzo lachko w tym nieść cośika, mocki lachcy jako w rynkach (MO); **rupcak**: Bagaż w rupcaku nosili (NSr). Por. niem. *Rucksack* 'ts.?'; rum. *rucsac* 'ts.' (SBF, 193); ślęiesz. *rubzak*, *rugzak*, *ruksak* 'ts.' (SGŚC 254). Zob. też **brucak**.

ruszać 'obsypywać ziemią za pomocą radełka rośliny uprawne' Źród.: To trieja ich ruszać, no i u nas ruszajom rynkami, a potem ich okopujom (MO). Por. ślęiesz. *ruszać* 'wzruszać ziemię, przekopywać' (SGŚC 254).

rużana 1. 'krowa o czerwonej sierści': Krowa, jako je taka czerwuna, to gwariom rużana (Tu). 2. 'nazwa własna krowy': Rużana na miano ma krowa (SHu). Por. ukr. buk. *ружана* 'ts. 1 i 2' (SBH, 469).

rychtować 'przygotowywać coś': Na wesele rychtujom różne jedzynia (MO). Druszki rychtujom pałatke (DPu). Od samego rana dziewczyny wraz z kobietami pieką pampuszki, a chłopcy rychtują goriołke (HK, 75). Por. ukr. buk. *pixmywamu* 'ts.?', niem. *richten* 'ts.?', pol. buk. *rychtować* 'reperować, naprawiać; przygotowywać, przygotować' (SBF, 194); ukr. *pixmywamu* 'ts.' (Hrin IV, 18); ślęiesz. *rychtować* 'przygotowywać; stroić' (SGŚC 255).

rychtować sie 'przygotowywać się': Musim sie rychtować, bo przychodzm goście (MO). Narychtowała jech jedzynia i picia, i nichto nie priszel na chram (Pr). Rychtuje sie na mamke kriesnom do Marysi (DPu). Por. ukr. *pixmywamusia* 'ts.' (Hrin IV, 18); ślęiesz. *rychtować się* 'ts.' (ZG).

ryncznik zob. też **rucznik**.

ryndzka 'żołądek jagnięcia [kury, gęsi] wykorzystywany do przygotowania kłagu': Ryndzka to skórka z żelundka kurskiego, gynsiaczego (Tu). Ryndzka to wysuszony zeliundek z kurskiego dla kłagu (Tu). Por. rum. *rânză* 'kałdun, żołądek' (SRP, 522); ukr. *риндза* 'rodzaj twarogu, przygotowanego w żołądku młodego jagnięcia lub cielęcia' (Hrin IV, 17); huc. *ryndza* 'ts.' (SHJ, 204); ślęiesz., jabł., czad. *ryncka* 'wysuszony żołądek cielęcy do wyrobu podpuszczki' (AJS III, 448).

ryneczka 'niski, płaski rondel z rączką' Źród.: To ryneczka, na niej sie praży slunina, minso (MO). Por. niem. *Rinne* 'rynna, korytko', pol. buk. *rynka* 'płaski rondel' (SBF, 194); ukr. *ринка*, *риночка* 'rodzaj glinianego garnka' (Hrin IV, 17).

rynwa 'rynna': To robili w lesie żłobek na wodę, taraz gwariom na rynwe ciurkoć u nas (SHu). Por. ukr. *ринва* 'ts.' (Hrin IV, 17); pol. buk. *rynwa* 'ts.' (SBF, 194).

rypa 'urwisty brzeg, stromy i wysoki, urwisko' DPu, SHu, NSr, PMr, Pr: Obyrwisty brig to je rypa (Tu). W lesie je mocki rypów (MO). No idem do domu, byczek mi uciek do takiej rypy, jech nie mógł go zawrócić, niechol jech byczka (ED, 138). Por. ukr. *ripa* 'urwisko; wysoki oberwany brzeg, obryw' (Hrin IV, 17); rum. *râpă* 'urwisko' (SRP, 522). Zob. też **gierła**, **grap**.

ryskol 'rydel, szpadel': Ryskoliem wykopuje się zim pod kapszuni (Tu). Ryskol jezd bardzo prifatny kolo chalupy, ryskolem sie kopajom jamy (MO). Por.

ukr. *пускала* 'szpadel' (Hrin IV, 18); też *ryskal* 'łopata żelazem okuta, szpadel, rydel' (Kurz, 490); huc. *ryskal* 'rydel, łopata, ryskal' (SHJ, 204); pol. buk. *ryskal* 'szpadel' (SBF, 194).

ryza 'koryto do spuszczenia drzewa': Ryzami driewo się spuszcza (PMr). Por. ukr. *pyzu* 'rodzaj drewnianego koryta, po którym spuszcza się drzewo z góry w dół' (Hrin IV, 16); pol. leśn. *ryza* 'urządzenie w postaci rynny ziemnej lub drewnianego koryta, służące do spuszczenia drewna w terenie górskim; ślizg', śrwn. *rise* (*Riese*) 'pochylnia do spuszczenia drzewa z gór' (JSiat 1, 233). Zob. **koryto**, **szlip**.

ryżyk 'rydz' Tu: Ryżyki je dobre do jedzynia (Tu). Nazbirała pełny koszyk ryżyków (DPu). Ryżyk to je grib do jedzynia, moc dobry (Tu). Por. ukr. *рижок* 'ts.' (Hrin IV, 16); pol. buk. *ryżki* 'ts.' (SBF, 194). Zob. też **hrycek**, **chrycek**.

rza 'rdza'. Por. śl. *rza* 'ts.' (SGŚC 256). Zob. też **rzówka**.

rzówka 'rdza' NSr, PMr, Pr: To rza cy rzówka, to trieja wypucować i tam zamalować to miejsce, dzie chycilo rzówke (MO). Por. śl. *rzówka* 'woda zawierająca żelazo, koloru brązowego' (SGŚC 256). Zob. też **rza**.

rznąć 'uciąć' DPu: Rznąć musim chlib, bo pridom do dnia (DPu). Por. ogpol. *rznąć* 'ts.' (SJPSz III, 166-167). Zob. też **rumbać**.

rźnięty 'przecięty' NSr: Deliny to je z driewa na pół rźnięte (NSr). Zob. **rznąć**.

S

sajwan 'pomieszczenie dla owiec w czasie niepogody' NSr, Pr: Sajwan to je taki daszek, co sie owcy chowajo od deszczu, to je na stynie (NSr). Jako padze deszcz, to owcy do sajwanu dawajom (NSr). Por. rum. *saiván* 'ogrodzenie dla zwierząt i owiec' (Lob 1972, 114). Zob. też **okół**, **szopa**, **poddachówka**.

salamura 'marynata do konserwowania mięsa lub bryndzy' PMr: Do salamury dajim to minso i sluninke (PMr). Downo trimali w salamurach szycko (PMr). Por. rum. *salamúrá*, *saramúrá* 'słona woda; solanka; marynata' (SRP, 532). Zob. też **ropa**, **rosół**, **slacina**.

salar 'wyplata' NSr, PMr, Pr: U nas taraz ludzie tacy robotnicy to majom strasnie male salary (MO). Ludzie robiom griewe, kiedy im nie placom salary (MO). Por. rum. *salariu* 'ts.'. Zob. też **zarplata**.

salwarija 'karetka pogotowia' NSr, PMr, Pr: A jak coś sie stanie w sele, to dowajom telefon za salwarijom (MO). Prijechała za nim salwarija (PMO, 163). Por. rum. *salvare* 'ts.'. Zob. też **skoraja pomoszcz**.

samogonka 'wódka pędzona domowym sposobem, samogon' DPu, Tu: Samogonke pijom i chłopy i baby, na wiesielach, kyrścinach (Tu); **samohon**: Ta goriołka je dobra, cy to samohon? (DPu). Por. ukr. *самого́н, самогонка* 'ts.'; ukr. buk. *самого́нка* 'ts.' (H.K.), ogpol. *samogon* 'ts.'; śl. *samogón*, *samogóna* 'ts.' (SGŚC 259). Zob. też **cujka**.

samohon zob. **samogonka**.

samolot ogpol. Zob. też **urlopan**.

sanciwiy ‘krótkie sanie podkładane pod tylną część ciężaru’ Źród.: Sanciwami jadom w zimie do lasu (MO).

sandały ogpol. Zob. też **treпки**.

sanica ‘sanna, dobre warunki do jazdy saniami’ Źród.: Jag je sanica, to sie bardzo lachko wozi gnój (MO). Por. słc. *sanica* ‘ts.’; ślczes. *sanica* ‘ts.’ (SGŚC 259).

sanitar ‘ten, kto kastruje zwierzęta domowe’ DPu: Downo to był taki człowiek, a taros je sanitar, i chodzi po seli, i czyści tam baranów (DPu). Por. ros. *санитар* ‘sanitariusz, pielęgniarz, salowy’ (WSRP II, 409); rum. *sanitar* ‘sanitariusz; felczer’ (SRP, 532). Zob. też **dochter**, **weterinar**.

sanitarka ‘pielęgniarka’ DPu, SHu, Tu: Sanitarka je u nas w seli, chodzi do chorych, daji liki (DPu). Por. ukr. *санітарка* ‘sanitariuszka’. Zob. też **asistent**.

santyniela ‘straż przy grobie w Wielki Piątek’ Źród.: W kościołach przy grobach Chrystusa młodzież zaciąga strażę. Czynią to chłopcy i dziewczęta, zmieniając się co godzinę. Nazywa się to obecnie *santyniela* (EK, 346). Por. rum. *sentinelă* ‘wartownik, warta’ (SRP, 552).

sapa ‘motyka’: A sapom to kopieme griuntki, zimnioki, ruszome zimnioki szycko (MO). Trieja sape nakliepać (DPu). Sape koždy ma w sele, sapom szycko sie robi (Tu). Por. rum. *săpă* ‘ts.’, ukr. buk. *cana* ‘ts.’, pol. buk. *sapa* ‘motyka’ (SBF, 196).

sapać ‘kopać’: Sapać trieja buraki, kukurudze, a kukurudze to dwa razy sie sape (MO). Liato, jak prichodzi, to trieja sapać az do jesini (Tu). Por. rum. *a săpa* ‘ts.’; ukr. buk. *canamu* ‘ts.’ (H.K.).

sarafan 1. ‘rodzaj bluzki’ NSr, PMr, Pr: Sarafany noszom baby, to taka bluska zapinana na gumbiki (MO). Sarafan sie zaklado do spodnicy, a spodnice sie daje na wyrch (MO). 2. ‘rodzaj ubrania kobiecego na szelkach lub zapinane na guziki’ DPu, SHu, Tu: Sarafany noszom szyckie, to takie fajne i modne taros, biołe bluske i sarafan (Tu). Por. ukr. *сарафан* ‘sukienka na ramiączkach’.

saraku ‘o kimś, kto zasługuje na litość (ze współczuciem, niekiedy ironicznie): Saraku, saraku, co masz robić (DPu). Jag idzie pijany po ceście, to gwariom, saraku, jako mu cinszko iść, albo kiemuś sie stanie coś, to gwariom, saraku, co un taraz bedzie robić (MO). I tak saraku się poniwirali w lesie (MOM, 225). W gwarze polskiej górali występują dziś liczne rumunizmy, np. *primar* ‘burmistrz’, *gata* ‘gotowe’, *saraku* ‘biedak’ (HLT, 196). Por. rum. *sărăcut* ‘biedniutki, bidaczek’ (SRP, 536).

sardak ‘wierzchnie, zimowe ubranie, płaszcz z sukna’: Noszono również kiptary i sardaki (DPu). Sardak to takie długie, zimowe, naturalne (SHu). A ty sardaki to sie nosily w zimie (MO). Por. słc. *serdak* ‘kożuszek’; ogpol. *serdak* ‘rodzaj kamizelki; krótki kożuszek do pasa lub kurtka watowana bez rękawów’ (SJPSz III, 200); ukr. *сепдак* ‘wierzchnie odzienie z sukna wyszywane ozdobnie sznurkami; strój ludowy’ (Hrin IV, 114). Zob. też **spyncer**, **sukmana**.

- sarża** ‘drużyna weselna’ Źród.: W ten sposób formowała się *sarża*, czyli skupiająca najważniejsze funkcje obrzędowe weselna drużyna (EK, 278). Por. ogpol. *szarża* ‘dawniej: wysoki urząd, dostojenstwo’ (SJPSz III, 396).
- schadać** zob. **zhadać**, **nahadać**.
- schurdzić sie** zob. **shurdzić sie**.
- schybować** 1. ‘zrzucić coś z czegoś’ Źród.: Schybować trieja siano z fury (MO). 2. ‘zdejnować’: Schybuje te kozanki z powała (SHu). Por. ślciesz. *schybować* ‘zrzucić’ (SGŚC 260).
- schynyc** ‘zrzucić, zdjąć coś z czegoś’: Schynyla ciele krowa (DPu). Każdy chłop musi schynyc czopke priet kriżem i w kościele (MO). Por. ślciesz. *schynóc* ‘zrzucić’ (SGŚC 260).
- sechelba** ‘wyrębana część lasu’ NSr, PMr, Pr: A tam w sechelbie rosnom jagody, maliny, ożyniorki (MO). Por. ukr. *сегельба* ‘miejsce przygotowane pod rolę po wykarczowanym lesie’ (Hrin IV, 112).
- segnować** ‘dzwonić’ Źród.: Segnujom tak pińc minut pried mszom, to szycy usz wchodzom do kościoła (MO).
- segnówka** ‘małe dzwony’ NSr, PMr, Pr: Segnówka, segnujom na msze, jak usz ksionc idzie do kościoła (MO).
- sekuracja** ‘ubezpieczenie’ DPu, Tu, NSr, PMr, Pr: Krowa jak zdechni i masz sekuracji, to dostajisz maj ty grajarcy (PMr). Por. pol. buk. *sekiracja*, *sekuracja* ‘ts.’ (SBF, 196); ogpol. przestarz. *asekuracja* ‘ts.’ (SJPSz I, 86). Zob. też **strachowka**.
- selnica** ‘kobieta lubiąca latać po obcych domach’ Źród.: Taka baba, co sie nie trimie domu, to gwariom, że to taka selnica je (MO).
- selo** ‘wieś’: W seli je szkoła (DPu). A my siedzime taras w sele (MO). Jag jech się wróciła do sela, to jech widziła, że tu lolo jak z putni (ED 101). Kościuncior, jag jechol, wrieszczol po ceście i ludzie wynoszali ty kościunki, a un dowol pociorki, piskaczki, to už bylo poznać, że bez selo prijechał kościuncior (MO). To u nas w sele ni ma nijakiego targu, to szycko jadom aż do Humoru (MOM, 227). Por. ukr. *село* ‘ts.’ (Hrin IV, 113).
- shurdzić sie** ‘o mleku: zwarzyć się’: Mliko, jak się shurdzi, to nie je dobre (Pr). A mliko, jag je skiśniune, to uno sie tak shurdzi (DPu); **schurdzić sie** Źród.: No uno sie schurdzi czy zwari i sie zrobi z niego taki syr (MO). Por. ukr. buk. *звурдитуси, звудитися* ‘ts.’ (H.K.); ślciesz. *zhórdzić się* ‘ts.’ (SGŚC 346). Zob. też **wurdzić sie**, **zurdzić sie**, **zwarić się**.
- siadnyć se** 1. ‘usiąść’ Źród.: Siadnem se, bo už ni możem nic robić (MO). No co kiemu bylo trieja, to se siadnył na kurse, co bylo trieja kupić, to jechol kursom (MOM, 227). Jag dziecko je puste, to mu gwarisz, siadni se, bo dostaniesz bitki (MO). 2. ‘o mleku: zsiąść się’ Źród.: Mliko, jak se siadne, to je dobre ze sztuchanymi zimniokami (MO). Por. ślciesz. *siadać się* ‘kwasić się’ (SGŚC 261) [o mleku – Z.G.].
- siara** ‘pierwsze mleko po ocieleniu (owcy i krowy)’ SHu, NSr, PMr, Pr: Tri dni to jest taka siara, to sie nie ji, a potem je dobre mliko, jacy takie maj plune na

razie (MO). Jak owca się okoci, to je siara, no i krowa, jako się ocieli, to daje siare (SHu). Por. ogpol. *siara* ‘ts.’, ślczes. *siara* ‘mleko po ocieleniu krowy’ (SGŚC 261). Zob. też **korasła**.

siarnik ‘zapałka’: Siarnik, a siarnikiem się podpoluje ogień (MO). Siarniki kupić można w magazynie (Tu). Por. ukr. *сірник* ‘ts.’ (Hrin IV, 128); ukr. buk. *сарник* ‘ts.’, pol. buk. *siarniki*, *sierniki*, *serniki* ‘ts.’ (SBF, 197); ślczes. *siarki* ‘zapałki’ (SGŚC 261); grnśl., ślczes., czad. *siarka* ‘zapałka’ (AJŚ III, 388).

siedzieć ‘mieszkać’ Źród.: Idziesz z kimś cestom i gwarisz, jo siedzim w tej chalupie (MO). Tu nocowałime u Knapika, a na drugi dzień naszłime chałupe i poszłime tam siedzieć. Siedzielime tam z dziećmi, budowałime, jako me mogli, aż dnia 24 maja przisła Maryjka ku nom z Germanii (EK, 87).

siedzieć za durno fraz. ‘próżnować, marnować czas’ Źród.: Wczora jech cały dzień siedziała za durno (MO). Por. ukr. buk. *сидіти за дурно* ‘ts.’ (H.K.).

siedzuncy ‘na siedząco (coś robić)’: Siedzuncy można pleść panczochi (MO). Siedzuncy robim golombeczki (DPu).

sielski ‘wiejski’: To je sielski park (Tu). Szkoła je sielska i szycy do niej chodzą (Tu). Por. ukr. *сільський* ‘ts.’ (Hrin IV, 126); ogpol. książk. *sielski* ‘dotyczący wsi, związany z wsią, charakterystyczny dla wsi; wiejski, sielankowy, idylliczny’ (SJPSz III, 214).

sierco ‘serce’: A jag už zacznie boleć sierco, to je bardzo źle (MO). Sierco boli za temi, co pojechali do Polski i za Niemcami, oni dobre ludzie byli (SHu). Por. jabł., czad. *sierco* ‘ts.’ (AJŚ IV, 628).

sierco driewa fraz. ‘rdzeń drzewa’ Tu: Sierco driewa było už niedobre (Tu).

siewalnia ‘płachta do siania’ NSr, PMr, Pr: To je siewalnia, to był taki miech i miol zawiunzany taki porwuzek z jednego boku do drugiego, i to se broł na plieca, i z tego siol (MO). Zob. też **miechówka**.

sikocz ‘pompka-polewaczka, dawniej drewniana, obecnie gumowa lub plastikowa’: Sikocz, to do polewania dziwek wodom, w poniedziałek po Wielkiej Nocy (SHu).

simbija ‘zbiórka pieniędzy na wyznaczony cel’ PMr, Pr: Simbija zbiór pieniędzy np. na tace lub na konkretny cel (PMr). Por. z rum. *simbrie* ‘wynagrodzenie, zapłata służącego; płaca’ (SRP, 559); ukr. *сембреля* ‘płaca sługom, pracownikom najętym; opłata w naturze np. wyrobami mlecznymi’ (Hrin IV, 113).

sindziawka ‘miarka 125 gram’ SHu: Wypijem sindziawke i pójdem spać (SHu). Por. ukr. buk. *сінджана*, *сінджана* ‘blaszana miarka dla płynnych produktów 1/8 litra’ (SBH, 490).

siniac ‘siniak’: Jak się człowiek uderi, to mu wychodzą takie sińcy (MO). Podziwoj się na lico, cale je w sińcach (Tu). Por. ukr. *синець* ‘ts.’ (Hrin IV, 120); ogpol. *siniac* ‘ts.’.

siniok ‘gatunek grzyba’ Źród.: To u nas nazywajom, że to je siniok, siniok taki (MO). Por. ukr. *синяк* ‘ts.’ (Hrin IV, 121); ogpol. *siniak* ‘ts.’ (SJPSz III, 218); ślczes. jabł. *siniok* ‘ts.’ (AJŚ II, 175).

- siny** 1. 'o kolorze: granatowy' Źród.: A takie sine ubrania, to tesz som fajne (MO). 2. 'niebieski' Tu: Te wołoszki takie sine, no niebo sine (Tu). Tam wychodził płomień siny (EK, 384). Por. ukr. *синій* 'ts.' (Hrin IV, 121); pol. buk. *siny* 'niebieski, błękitny' (SBF, 198); ogpol. *siny* 'niebieskofioletowy, czasem z odcieniem szarym' (SJPSz III, 219).
- siń** 'sień': Downo trimali szycko w sini i prosienta małe, taroz ni (Tu). Pirszeros sie wchodzi do sini, a potem do chalupy, a gwariom i waranda (MO). Por. ogpol. *sień* 'ts.'; pol. buk. *sieni, sionki, sionka, sionko, sionek* 'ts.' (SBF, 198).
- sińka** 1. 'farbka do bielizny': Kup sińki, bo jutro trieja prać (Tu). 2. 'farbka niebieska, którą daje się do wapna przy bieleniu' Tu: Sińka je na bazari i dobra je, aby kalić, to ściany som takie maj fajne, sine (Tu). Por. pol. buk. *sińka* 'farbka do bielizny, ultramaryna' (SBF, 198); ukr. buk. *синька* 'ts. 1 i 2'.
- sioicie** 'okres siewów' Źród.: Na wiosne jak prichodzi sioicie to je mocki roboty (MO). Por. ślczes. *sioici* 'sianie' (SGŚC 261).
- siostrinica** 'siostrzenica, córka siostry' Źród.: No to jest brataniec i siostrinica, a to som dzieci, ciotki, no siostry mamki cy brata tatki (MO). Por. ogpol. *siostrzenica* 'ts.'.
- sipieć** 'o deszczu padającym drobnitko' Źród.: A jak tak sipi deszcz, to ni można ani grabić, ani nic robić w carinie (MO). Por. ślczes. *sipieć* 'mżyć' (SGŚC 262); grnśl. *sipieć, sipać* 'mżyć' (MSGGŚ 223).
- sirhak** 'narzędzie służące do wygarniania węgla z pieca kuchennego' SHu, PMr: Sirhak je złamany (DPu). Do szparhatu nadaje się sirhak, a do piecu czosk (SHu). Sirhakiem poprawiome ogni, jag nie chce gorieć (NSr). Por. huc. *szirhak* 'haczyk do pieca' (SHJ, 228). Zob. też **haczek, kaciubka**.
- sirotki** blp. 'zimowit jesienny' NSr, PMr, Pr: Sirotki to som takie liliowe kwioteczki, jag uże szycko sie pokosi, to uny kwitnom (MO). Por. grnśl., ślczes., jabł. *sirotki* 'bratek ogrodowy' (AJŚ II, 159); czad. *sirotki* 'stokrotka' (AJŚ II, 161).
- sirp** ogpol. *sierp*. Zob. też **kosok**.
- siwy** 'o kolorze: siwy; siwizna' Źród.: Siwy je czlowiek stary, a som i siwe kunie (MO). 2. 'szary' Tu: To je taki kolor siwy, jak ta kurtka (Tu). Por. ukr. *сивий* 'ts.' (Hrin IV, 117); ogpol. *siwy* 'ts.'
- skaliczuny** 'poobijany, poraniony' Tu: Un był taki skaliczuny i tak poszeł do wojska (Tu). Por. ogpol. *skaleczony* 'ts.'
- skapać** 1. 'uchodzić bezkarnie' Źród.: Miala jech dostać bitki, ale jech skapala (MO). 2. 'wyjść (np. z wojska, więzienia) w przewidzianym terminie' Źród.: Nasz sumsiat skapol uż z krymyrnaru (MO). 3. 'puścić coś z ręki' Źród.: Skapol jech taniurek na zim i sie zbil (MO). 4. 'pozbyć się' Źród.: Jak sie znajdzi kolo chalupy polowik, cy lys, to bardzo cinszko je z tego skapać (MO). 5. 'uciec cało z opresji': Skapali my ot tych komunistów, tarasika mamy Juszczenka, ta bydzie dobrze maj żyć (DPu). Jak chłop mój w polednie zaczun kriczeć, bić, a ja skapala z chałupy i un mnie nie wi, dzie ja (HKJ, 425). Na pamiontke, tak se myśleł, że jak skapie zdrowy, nie pożerom go te wilki, to na pamiont-

ke założy tam taki obraz św. Mikołaja (EK, 365). Krowa się doiła i skapali (EK, 381). Por. rum. *scăpa* 'ts. 1.-5.' (SRP, 538-539); ślc. *skapaŕ* 'zniknąć; ekspr. 'zdechnąć; skonać' (SSP II, 280); ślciesz. *skapać, skapność* '(zginąć), umrzeć' (SGŚC 262); grnśl. *skapać, skapność* 'paść, zdechnąć' (MSGŚ 224).

skat 'opona' SHu, DPu, Tu: Skat mi puk i trieja kupić nowy (SHu). Por. ros. *кам* 'ogumienie, koło'. Zob. też **kauczuk**.

skielsko 'ślisko' Źród.: A jag je tak skielsko po ceście w zimie, to trieja uważnie chodzić (MO). Por. *kielsko* 'ts.' (Z.G.),

skielzać się 'ślizgać się' Źród.: Jag jest wielki lód to czlowiek skielze się (MO). Por. ślciesz. *skielznóć* 'ześlizgnąć się' (SGŚC 262); *kielsko* 'ts.' (Z.G.); ślc. *skłźnuŕ* (*sa*) 'ześliznąć się, zsunąć się; pośliznąć się' (SSP II, 282).

skierny 'kapryśny, marudny' Źród.: Pleszany to skierne ludzie, niedobre, nerwowe (EKR, 15).

skila 'skąd': Skila ty wiesz (SHu). Źe około tysiundz osimsto tridziestym szczwor-tym roku tu przisli tricadz i kieloś famil, i że uni mieli być skilaz z Galicji (PBM, 143). Por. ślciesz. *skiył* gór. 'skąd' (SGŚC 263).

skladoczek 'składany nożyk kieszonkowy' Źród.: To skladoczek i taki nożyk, maly skladoczek, nosili w kieszeni (MO).

sklepinie 'górna część pieca chlebowego, sklepienie' Źród.: To sklepinie, no a każ-dy piec musi mieć sklepinie (MO).

skliepnik 'sprzedawca' Źród.: (ED, 20). Zob. też **priedajnik**.

skojka 'muszla' NSr, PMr, Pr: A ty skojki jacy som kolo moria (MO). Por. rum. *scoică* 'ts.'. Zob. też **rakuszka**.

skoraja pomoszcz 'karetka pogotowia' DPu, SHu, Tu: Skoraja pomoszcz pricho-dzi, jak ktosika słaby (Tu). Por. ros. *скорая помощь* 'ts.'. Zob. też **salwarija**.

skorca 'tkany ozdobny dywan na ścianę': Skorcy Rumuni robiom i naszi tyz kład-nom na sciany i na ławki zaścilajom maj te stare (DPu). Por. rum. *scoartă* 'ki-lim' (SRP, 342); ukr. buk. *скорца* 'ts.' (H.K.).

skuczno 'nudno' (ED, 18): Skuczno samemu tak żyć, dobrze, że pani przisła (DPu). Por. ukr. *скучно* 'tęskno' (Hrin IV, 147); pol. buk. *skuczno, skucznie, skusznie* 'nudno; smutno; przykro' (SBF, 199).

slabować 'chorować': Un tak slabował, nie mógł dychać, bo mniał dychawicy (Tu). Moja mamka slabuje na lachki (DPu). Por. ukr. *слабувати* 'ts.' (Hrin IV, 148); pol. buk. *slabować* 'ts.' (SBF, 200); ogpol. przestarz. *slabować* 'niedo-magać'; ślciesz. *slabota* 'osłabienie, niemoc' (SGŚC 265).

slaby 1. 'chory' Źród.: Czlowiek slaby musi brać proszki, albo iść do szpitalu, a krowa też może być slaba (MO). 2. 'mało odporny, nietrwały' Źród.: Nitka może być slaba, porwus, kukurudza jag nie zejdzie, to gwariom, że slaba ku-kurudza tego roku (MO). Por. ukr. *слабий* 'chory' (Hrin IV, 148); ogpol. *slaby* '(...) wątlý, chorowity', 'ts. 2' (SJPSz III, 253).

slacina 'marynata do konserwowania mięsa lub bryndzy' DPu, Tu, NSr, Pr: Bryndze trimie się w slacinie, aby się nie zepsuła (DPu). U nas kladom minso

do slaciny, aby mugło długo stoć (MO). Do faski dawało się słoninę, a mięso w slacinie się trzymało, żeby się nie popsuło (EK, 260). Koło pieca w szklonce przechowywana była slacina pochodząca z Kaczyki lub Nowego Sołońca, którą powszechnie używano do solenia potraw (EK, 240). Por. ukr. buk. *слатина* ‘słona woda’, rum. *slatină* ‘źródło słonej wody mineralnej’, (Mih, 96-97; Vasmer II, 692); śl. *slatina* ‘bagnia torfowe’, ‘torfowisko’, ‘borowina’ (SSP II, 290). Zob. też **ropa**, **rosół**, **salamura**.

slocina ‘miejsce na pastwisku, gdzie dają owcom, krowom sól’ DPu: Slocina, to tam na zim, takie specjalne robiom driewo, kładnom duży kawał soli i tam uni lizajom (DPu). Zob. **slacina**. Zob. też **hrynitora**.

slonczkać się ‘określenie stosunku płciowego u królików’ SHu: Zajuncy slonczkajom sie tam w kuszce i potemu rodzom sie mali (SHu). Stara choć, zobacz, jak slonczkajom sie zajuncy (SHu). Zob. też **gonić się**, **trachac się**.

slotkie strupy ‘zajady, malutkie rany w kąciku ust’: Uno ma slotkie strupy (NSr). Por. rum. *bube dulci* ‘ts.’ (ROM, 84). Zob. też **zajody**.

słowiacki ‘słowacki’ Źród.: Jo myślím, że naz nazywajom Słowjokami, bo widej my przisli skilasika od granicy słowjacko polskiej (PBM, 146). Por. śl. *śl. Słowiok* ‘Słowak’ (SGŚC 265).

Słowiok ‘Słowak’ Źród.: Jo myślím, że naz nazywajom Słowjokami, bo widej my przisli skilasika od granicy słowjacko polskiej (PBM, 146). Por. śl. *śl. Słowiok* ‘Słowak’ (SGŚC 265).

sluga ‘chłopak służący, parobek’ przestarz. Źród.: Sluga wozil kuńmi u gospodara bogatego i un za to mu placil (MO). Por. ogpol. *sluga* przestarz. ‘ts.’ (SJPSz III, 260); śl. *sluha* ‘ts.’ (SSP II, 294).

slużka 1. ‘służąca’ Źród.: A slużka popriuntowała i warila jeść (MO). 2. ‘pielęgniarka’ DPu: Pracuje tam slużkom (DPu). Por. ukr. *служка* ‘ts. 1’ (Hrin IV, 153); śl. *śl. słóżka* ‘ts. 1.’ (SGŚC 266); śl. *śl. slůżka* ‘ts. 1.’

slychi ‘skronie’ Źród.: (MNB, 83).

słoik ogpol. Zob. też **banka**, **borkan**.

słota ‘słota, deszczowa pogoda’ SHu: Jako je słota, to siedzim doma (SHu). Jo tak nie lubim słoty, bo to je mokro iiefajnie na dworze, a jako masz plukać, to uże je niedobre, bo dzie to wysuszyć (SHu). Por. ogpol. *ślota* ‘ts.’; ukr. *слота, сльота* ‘jesienna niepogoda, mokry śnieg’ (Hrin IV, 154). Zob. też **pluta**.

smalić ‘palić papierosy’: Te dzieciska w szkoli smalom te cygara, gdzie to widzioł, downo tego nie było (Tu). Por. ukr. *смалити* ‘ts.’ (Hrin IV, 155); śl. *śl. smolić* ‘palić papierosy’ (SGŚC 266); śl. *śl. smoliť* ekspr. ‘kurzyć, ćmić’ (SSP II, 296). Zob. też **kurić**, **pakać**.

smerek ‘świerk’: Ze smereku robiom dranicę (DPu). I ze smereka som fajne palażniczki, ale sie bardzo chytro opsypujom (MO); **smrek** Źród.: Smrek pierwsza klasa – z tego robili skrzypce (EK, 45). Por. śl. *śl. smrek*; ukr. *смерек, смерека* ‘drzewo: Pinus abies, Abies excelsa’ (Hrin IV, 156); śl. *śl. smrek* ‘ts.’, jabł. *smryrek* ‘ts’, czad. *śl. smrek* ‘ts.’ (AJS II, 209).

- smoła** ‘żywica’ Tu: Smoły majom te driewa, co igły majom, una jest taka liepka (Tu). Por. ukr. *смола* ‘smoła’ (Hrin IV, 159); śl. *smoła* ‘ts.’ (AJŚ II, 184); śl. *smola* ‘ts.’ (SSP II, 296).
- smorży** blp. ‘smardze, Moechella cinica’ Źród.: To som smorży i to na wiosne, skoro śnig zejdzie troche, to ty smorży rosnom (MO).
- smrek** zob. **smerek**.
- smuga** ‘wąski pasek lasu lub pola’ ADO, 154: Smuga pola je moja, a ta druga smuga, to je Bolkowa (DPu). Por. ogpol. *smuga* ‘wąski pas czegoś’ (...) (SJPSz III, 267); ukr. *смуга* ‘pas’ (Hrin IV, 160).
- snycel** ‘kotle mielony’ Źród.: Snycele sie robiom z minsia mielunego (MO). Por. niem. *Schnitzel* ‘ts.’, pol. buk. *sznycel* ‘ts.’ (SBF, 210); pol. reg. *sznycel* ‘ts.’ (SJPSz II, 420).
- sokocić** 1. ‘liczyć: Furt sokocim dzieciaska, aby nie priepadło (Tu). 2. ‘pilnować: Muszem sokocić kurczacka (DPu). Por. ukr. *cokomumu* ‘pilnować; uważać’ (Hrin IV, 165); rum. *socoti* ‘liczyć; uważać, rachować’ (SRP, 567); huc. *sokotyty* ‘pilnować, strzec’ (AHR, 255).
- sokocić się** ‘pilnować się’ PMr: Sokocim się, aby grom nie triasnoł (PMr). Por. ukr. *cokomumusia* ‘ts.’ (Hrin IV, 165).
- sokowity** ‘soczysty’ Tu: Jabka je som u nas sokowity (Tu). Ale ta markwia sokowita (NSr). Por. ukr. *соковитий* ‘ts.’ (Hrin IV, 165).
- solojńczajski** ‘sołoniecki, od nazwy wsi Nowy Sołonieć’ Źród.: (ADO, 160).
- sołdat** ‘żołnierz’ DPu, SHu, Tu: Mom chopca sołdata (Tu). Był sołdatem na Syberii (SHu). Downo w wojsku sołdatem był dwa roki, a taro rok i uże po wojsku (Tu). Por. ukr. *солдат* ‘ts.’; rum. *soldat* ‘ts.’ Zob. też **wojok**.
- sołonzan** ‘mieszkaniec Nowego Sołońca’: Sołonzany dobre ludzi, ale pijom (Pr). Sołonzany rozumni i fajni, od nich i poseł pochodzi, i nam wszystko daje (PMr). Zob. też **dolinian**.
- sosiska** ‘parówka’ DPu, SHu, Tu: Sosiski dawajom w szpitalu chorym, dawajom dzieciskom małym (DPu). Por. ukr. *сосиска* ‘ts.’ Zob. też **krenwuszt**.
- spadnyć** ‘spaść, zlecieć’ Źród.: Spadnyć, jak spadnie, to może se polumać ziohra (MO). Do tej grapy można spadnyć i potem strąśnie cinszko by było wyjść (MO). Por. śl. *spadność* ‘ts.’ (SGŚC 268); śl. *spadnút* ‘ts.’ (SSP II, 302).
- spajewić sie** ‘zwykle o ranie: podchodzić ropą’ Źród.: Jak sie poriezesz w palec i tam wejdzie brud, sie zaczerwini, to gwariom, że spajewil mi sie palec (MO). Zob. też **gnoić się**.
- spalenisko** ‘miejsce, gdzie spalił się las’ DPu, Tu: Spalenisko tam ino niechalo się (Tu). Zob. też **upolenisko, wypalune, zrymb wygoriany**.
- spanak** ‘szpinak, Spinacia oleracea’ Źród.: Spanak mo mocki witaminów (MO). Por. rum. *spanac* ‘ts.’ (SRP, 570).
- spelnić** ‘ukończyć pewną liczbę lat’ Źród.: U naz gwariom, że spelnil dwacać roków, cy pindziesiunt roków (MO). Por. ukr. buk. *сповнитися* ‘ts.’ (H.K.).
- spieka** ‘spiekota, upał, skwar’ Źród.: A pieka je strąśnie gorunco, je że szytko wygoriuje (MO). Por. ukr. *спека* ‘ts.’.

spierać ‘zatrzymywać’: Spieraj te maszyny, bo zamarzniemy (Tu). Spierać można autobus (Tu). Por. ukr. buk. *цнупату* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **zeprić**.

spizarnia ogpol. Zob. też **kumora**.

splacki ‘rzeczy wkładane do trumny nieboszczykowi’ Źród.: Nieboszczyka *spłocajom* z tego świata synowie, córki, rodzina. ... Wkładanie do trumny *splacki* motywuje się także tym, by zapobiec ginięciu zwierząt gospodarskich po śmierci gospodarza. ... Splacka do trumny i piniyndze, abyś nie żądał nic ode mnie (EK, 312).

spleśniawka ‘pleśń’ Źród.: To spleśnina albo spleśniawka i takie jedzynie, co mo spleśnina, to sie wychybuje (MO). Por. ukr. buk. *спліснівка* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **spleśnina**.

spleśnina ‘pleśń’ Źród.: To spleśnina albo spleśniawka i takie jedzynie, co mo spleśnina, to sie wychybuje (MO). Zob. też **spleśniawka**.

spodek 1. ‘dolna część kobiecej koszuli’ Źród.: Stan z koszuli był z kunopnego płótna, a spodek priszywany ze zgriebnego (MO). Por. śl. *spodek* ‘spódnica’ (SGŚG 269); grnśl. *spodek* ‘spodnica’ (MSGGŚ 231). 2. ‘dennica wozu’ Tu: Spodek trieja wyzamiatać (Tu). Por. opol. *spodek* ‘spodnia deska wozu’ (AJS II, 34).

spodnica ‘spódnica, składająca się z dwóch niezszytych połówek’ NSr, PMr, Pr: Na to gwariom spodnica, ale nasi nie mają tego, to Rumuni noszą, u nas spodnicy (NSr). Por. ogpol. *spódnica* ‘część wełnianego stroju kobiecego od pasa w dół, noszona zwykle do bluzki lub żakietu’ (SJPSz II, 301); grnśl. *spodnica*, *spódnica* ‘halka; część stroju ludowego (chłopskiego), ubierana pod kieckę’ (MSGGŚ 231); śl. *spodnica* ‘halka’ (SGŚC 269); śl. *spodnica* ‘halka’ (SSP II, 302). Zob. też **fota**, **horbotka**, **katrinca**.

spodnie ogpol. Zob. też **hozy**, **huzna**, **nogawice**.

spostriotka ‘wnętrznosci’: Bolom mnie spostriotka, muszem iść do doctora (NSr).

spowiadalnica ‘konfesjonał’ Źród.: (ED, 25). Por. ukr. buk. *сповідальниця* ‘ts.’ (H.K.); śl. *spowiednica*, *spowiedelnica* ‘ts.’ (SGŚC 269); śl. *spovednica* ‘ts.’ (SSP II, 314); grnśl. *spowiednica*, *spowiedelnica*, *spowiadalnica* ‘ts.’ (MSGGŚ 232).

spożywać ‘używać’ Tu: Grażdż, to Rumuny spożywajom to słowo, u nas to chliw (Tu). Spożywajom u nas taki słowa, że to ja ni wim, na jakiej mowie nawet je (Tu).

spróchniany ‘spróchniały’ Źród.: A takie spróchniane driewo, to už je do niczego (MO).

spuch 1. ‘ćma’ NSr, PMr, Pr: Ty spuchi, to weczór sie pcho do chalupy (MO). 2. ‘o człowieku, który lubi dużo spać’ NSr, PMr, Pr: A taki spuch, to by spol i cały dzień (MO).

spuchniuny ‘spuchnięty’ (ED, 20): Nie mogę chodzie, mam nogi spuchniune (DPu). Jak ma spuchniune szyje, to ma gusze (Tu). Por. ogpol. *spuchnąć* ‘ts.’; ukr. *спухнути* ‘spuchnąć’ (Hrin IV, 192); ukr. buk. *спухнене* ‘ts.’ (H.K.).

spurny ‘uparty’ PMr, Pr, Tu: Z takim spurnym czlowiekiem, to cinszko je żyć (MO). Por. grnśl., czad. *spórny* ‘uparty’ (AJS V, 950); śl. *spórny* ‘uparty’ (AJS V, 950); ‘niegrzeczny’ (SGŚC 270); śl. *spurny* ‘przekorny, uparty, krnąbrny’ (SSP II, 320). Zob. też **naprity**.

- spuskać sie** ‘o dzieciach: ślizgać się’: Dzieci sie spuskajom w zimie sankami (MO). Tu u nas to som takie briegi, to w zimie dzieci sie caly dzień spuskajom (SHu). Spuskajom się dziciska tam na briegu, jako je zim (Tu).
- spuścić sie** ‘zaufać, zdać się na kogoś’ Źród.: Spuścił jech sie na niego, ale mi to nie zrobil (MO). Por. ukr. buk. *сnyчтумуся* ‘ts.’, pol. buk. *spuścić się* ‘ts.’ (SBF, 202); ogpol. przestarz. *spuścić się* ‘ts.’ (SJPSz III, 310).
- spuza** 1. ‘resztki węgla spalonego w piecu’ DPu, PMr: Jako pali się ogień i co zostaje, to je spuza (PMr). Jak sie pali w szparhacie wunglim, popiół idzie priesz gratki, a zostaje spuza (PMr). Jako coś zostaje w piecu, to się nazywa spuza (DPu). Jak watra się pali, to spuzo trieja rozgarniac (NSr). 2. ‘kijek do rozgarniania ognia w ognisku’ NSr, Pr: Palica taka do rozgorniania tego w szparchacie (NSr). Zob. też **spuzar**. 3. ‘stara sadza w kominie (ciągnąca się)’ SHu: W kuminie, jak je stara sadza, to sie gwari spuza, una tak sie ciągnie (SHu). Por. z rum. *spúză* ‘(gorący) popiół’ (SRP, 576); ukr. *сnyдза* ‘popiół’ (Hrin IV, 191).
- spuzar** ‘kijek do rozgarniania ognia’: Spuzarem się szturchało, aby ogień palił się (NSr). Zob. też **spuza 2**.
- spyncer** ‘wierzchnie, zimowe ubranie, płaszcz z sukna’ Pr: Spyncer był i długi, i krótki, ale ciepły (Pr). Por. pol. *spencer* przestarzałe, regionalne ‘krótka kurtka’ (SJP VIII, 541). Zob. też **sardak**, **sukmana**.
- sraczka** ‘biegunka’: Sraczka, gwarili, że jag dostanie korbacz, musi uciekać, a jag mo sraczke, też musi uciekać (MO). Na tym weselisku cosik dawali i un dostał sraczke, to tri dni nie chodził z domu (Tu). Por. ogpol. wulg. *sraczka* ‘ts.’ (SJPSz III, 311); ślc. wulg. *sračka* ‘ts.’ (SSP II, 320); ukr. *срачка* ‘ts.’ (Hrin IV, 193); ślciesz. *sraczka* ‘ts.’ (SGŚC 271); grnśl. *sraczka* ‘ts.’ (MSGGŚ 233).
- sribly** ‘srebrny’ Źród.: Downo byly takie srible leje i z nich robili pierściunki (MO). Por. ślciesz., jabł. *strzybly* ‘ts.’ (AJŚ VI, 1225).
- stacja** 1. ‘dworzec kolejowy’ Źród.: Na stacji sie czako na cug (MO). Zob. też **gara**, **wokzał**. 2. ‘stacja Drogi Krzyżowej w kościele’ Źród.: Jak sie otprawio Droga Krzyżowa, to je szternaście stacji (MO). Por. ogpol. *stacja* ‘ts.’.
- stado** ogpol. Zob. też **kyrdel**, **turma**, **styna**.
- stamtyl** ‘stamtąd’ Źród.: A kim ty stamtyl pridziesz, to jo to skunczym, idź mi stamtyl, bo mi to popsujesz (MO). Por. ślciesz. *stamtela* ‘ts.’ (SGŚC 271).
- stanik** ogpol. Zob. też **lifcik**.
- stanyć** ‘wstać’: Rano trieja stanyć i potem sie odbywać (MO). Stanył jech rano i poszedł do lasa, priszedł w polednie, a moja baba eszcze spała (NSr). Por. ogpol. *stanąć* ‘ts.’.
- stariszowie** ‘starostowie weselni’: To stariszowie tak wołajom na gości (PBH, 192). Za stariszów bylimy downo (Tu).
- stariszy** ‘świadek weselny’ PMr, Pr: A stariszy musi być na wiesielu (MO). Przed wojną był stariszy i starościna. Teraz nanaszków jest dużo (EKB, 184). Z reuły ojciec chrestny, który był z młodym *po słowo*, sprawował w czasie wesela funkcję *stariszego*, czyli starosty (EK, 277). Następnie idzie *stariszy* ze

starościną, *swadziebni ojcowie* i goście weselni (EK, 283). Ojcowie chrzestni najczęściej występują w roli *staryszych*, świadków – starostów weselnych (EK, 170). Por. sł. *starejši* ‘starosta weselny’ (SSP II, 323). Zob. też **nanaszko**.

starościna ‘świadek weselny’ PMr, Pr: A starościna dostaje na ostatku tort i chustkę (MO). Następnie idzie *staryszy* ze starościną, *swadziebni ojcowie* i goście weselni (EK, 283). Por. ogpol. *starościna* ‘ts.’ Zob. też **nanaszka**.

statowy ‘państwowy’ NSr, PMr, Pr: Downo to były statowe, różne tam, jakieś pole statowe, cy chalupa statowa (MO). Por. rum. *stat* ‘państwo, jednostka administracyjna’ (SRP, 578).

stawki blp. ‘stawy, połączenie kości’ Źród.: A nojwincel stawków, to je na rynce, na palcach (MO).

stepyn ‘baca’ Źród.: Jeden był wybrany ‘stepyn od styny’, jako szef, ojciec styny. To ten, co wszystko organizował (EK, 206). Por. rum. *stăpini* ‘właściciel, gospodarz’ (SRP, 578). Zob. też **bacz, bacia**.

stepynić ‘pięlegnować, doglądać’ Źród.: A dzieci jak som male, trieja stepynić, kumpać, plukać, aby rosły (ED 134-135). Baby robiom kolo chalupów, odbywajom chudobe, stepynom dzieci, chlopy dowożajom dyrwa, rumbajom, jidom do lasa, aby było można zarobić, aby było można żyć i tak z roku na rok. (ED 135). Por. rum. *stăpini* ‘panować (nad czymś); władać’ (SRP, 579).

stienka ‘przenośna część zagrody, sekcja między dwoma słupami’ Tu: U nas gwariom stienka na to, to tak troche z ruska (Tu). Por. ros. *стенка* ‘ścianka’ (WSRP II, 534); sł. *stienka* ‘ścianka’ (SSP II, 328). Zob. też **kriasło, plasa, prieso**.

stiklec ‘szczygieł, *Carduelis carduelis*’ Źród.: ED, 24. Por. rum. *sticlete* ‘ts.’

stirka ‘gumka’ DPu, SHu, Tu: Stirkom ściro sie ołówko i dali można pisać (SHu). Por. ros. *чмупамь* ‘ścierać, wycierać’; ukr. buk. *чмипка* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **guma, gumka**.

stiwa ‘uskładane deski, łaty’ Tu: Koło chalupy mam stiwe desków, łatów (Tu). Por. rum. *a face stive* ‘układać w stosy’ (SRP, 582).

stoć na rindzie fraz. ‘stać w kolejce’ Źród.: Jag je mocki ludzi w magazynie, to musisz stoć na rindzie (MO). Por. rum. *a sta la rănd* ‘ts.’

stojuncy ‘na stojąco’ Źród.: Stojuncy można warić jeść (MO). Stojuncy śpi, jak jedzie kursom (NSr).

stolówka ‘obrus’ PMr, Pr, SHu: Stolówka sie kladzie na stół, a na świnta mome takie pikne stolówki brodowane (MO). Por. las. *stolówka* ‘obrus’ (AJŚ II, 243). Zob. też **obrusek**.

stołek 1. ‘belka podpierająca krokwie w połowie ich wysokości’ Źród.: W okresie międzywojennym upowszechniły się dachy dwuspadowe (*na dwa table, na niemiecki styl*) o konstrukcji krokwiowej, dziś z reguły z dwoma podtrzymującymi je stolcami (*stolkami*) (EK, 230). 2. ‘krzesło’: Mama z tatem siedzieli na stołku (DPu). I każdy mo stolki w chalupie (MO). Por. opol., grnśl., śl. *stolek* ‘ts.2.’ (AJŚ III, 391); ogpol. *stolek* ‘sprzęt domowy (...) bez oparcia, służący do siedzenia’ (SJPSz III, 337).

- stołowaja** ‘stołówka’ DPu, SHu, Tu: W stołowach dzieci jedzą w szkoli (Tu). Stołowaja u nas taka fajna (DPu). Por. ros. *столовая, столовка* ‘ts.’ Zob. też **kantyna**.
- stonczko** ‘ząbek (czosnku)’ Źród.: Następnie trzeba zjeść *stonczko* czosnku, niełupany jego pazurek, co ma zapewnić zdrowie, siły i ochronę przed wszystkimi złymi mocami (EK, 329). Zob. też **strunczek**.
- stować** ‘wstawać’ Źród.: Rano człowiek musi stować i iść do cariny (MO).
- stól** ‘stawidło do ręcznego piłowania deski’ Źród.: Bez tego stola by ni mógł uriezać deski (MO).
- strachowka** ‘ubezpieczenie’ SHu, DPu: Strachowka jak je, to dawajom pinindzy (HKJ, 422). Zawsze trzeja te strachowke robić, bo jak coś się stanie, to potemu co robić (Tu). Por. ukr. *страховка* ‘ts.’ Zob. też **sekuracja**.
- stracić** ‘zgubić’ Źród.: Miala jech take fajne parasoli, jech jom straciła (MO). Por. śl. *stratit* ‘ts.’, ukr. *чпamumu* ‘ts.’ (Hrin IV, 213); śl. *stracić* ‘ts.’ (SGŚC 273); grnśl., *stracić* ‘ts.’ (MSGGŚ 238).
- strajk** ogpol. Zob. też **grewa, zabastowka**.
- straszydło** ‘strach (na wróble, wrony i inne)’: Straszdyła sie kładom po zimniokach, po kukurudzy, na ptoszki, na świnię dzikie, na jelinie (MO). Straszdyło w kukurudze kładnim, aby wrony nie pojadły ziarna z zim (SHu). Por. ogpol. *straszydło* ‘ktoś lub coś o brzydkim cudacznym wyglądzie; czupiradło, potwór, monstrum’ (SJPSz III, 346); śl. *strašidlo* ‘straszydło; strach na wróble’ (SSP II, 334).
- striewik** ‘trzewik’: Striewiki downo robili sami, tarosika kupujo (Tu). Striewiki, to na niskim chodzie takie (Tu). Striewiki tasiemko sie wiunzajom (Tu). Striewiki sie noszom na wiosne, w jesini i każdy nosi striewiki (MO). Por. grnśl., śl. *strzewiki* ‘buty z cholewką ponad kostkę’ (AJŚ V, 762); śl. *strzewiki* ‘półbuty’ (SGŚC 274).
- strioda** ‘środa’ Źród.: A w striode ideme na torg do Solki, tam je dobre piwo (MO). Por. śl. *streda* ‘ts.’; śl. *strzoda* ‘ts.’ (SGŚC 274); grnśl. *strzoda* ‘ts.’ (MSGGŚ 236).
- stroka** ‘sroka’ Źród.: Stroka też jest wielki szkodnik (MO). Por. grnśl., śl. *jabł., czad. stroka* ‘ts.’ (AJŚ III, 273); śl. *straka* ‘ts.’.
- strokaty** ‘pstrokaty’ Źród.: Krowy som strokate, ptoszeg może być strokаты, maj mocki kolorów mo (MO). Por. ukr. *строкату* ‘ts.’ (Hrin IV, 218); grnśl., śl. *jabł., czad. strokаты* ‘w kolorowe plamy (o koniu, krowie, drobiu)’ (AJŚ III, 272); śl. *strokaty* ‘ts.’ (SSP II, 333). Zob. też **tarkata**.
- strudel** ‘rodzaj ciasta, strudel’ Źród.: Strudel sie nadziewo japkami, makiem, orzechami (MO). Por. ukr. buk. *струдель, шпрудель* ‘ts.’ (H.K.); rum. *ștrudel* ‘ts.’ (SRP, 610); ogpol. *strudel* ‘ts.’.
- strunczek** 1. ‘strąk, łuska’ Źród.: Ty strunczka trzeja wyluszczyć i powybiero sie zorka (MO). 2. ‘ząbek czosnku’ Źród.: Jag zariżeme świnię i robime kielbasy, to kłademe maj mocki strunczków cosneku (MO). Por. ogpol. *strączek* ‘ts. 1’. Zob. też **stonczko**.

- strung** ‘pstrąg, ryba’: Łapim strungi, jako nimom co robić (SHu). Strung to je taka ryba dobra do jedzynie (Tu).
- strunga** ‘miejsce dla dojenia owiec’: Strunga to tam, gdzie dojo owcy (Pr). Tam doją owce, jest furtka, zaganiają, żeby nie pomylić (DPu). Owce przyszły z paszenia, weszły do strungi i każdy wydoił swoje owce. Kto miał mało, to kupą, kto miał więcej, to do gielety (EK, 206-207). Por. rum. *strúngă* ‘strąga, dojarnia; przesmyk, szpara, odstęp, rozstęp’ (SRP, 589); śl. *strónga* ‘ts.’, jabł. *srónga* ‘ts.’ (AJŚ III, 444).
- strungar** ‘pomocnik pastucha owiec’ SHu, NSr, PMr, Pr: Bacia sobie wybierał chłopców za ciobanów, może czterech, co pasom owce i jednego strungara (EK, 206). Strungar pasie owcy i barany, na stynie, tam pomaga szycko robić (Tu). Por. rum. *strúngár* ‘zaganiacz owiec do dojarni’ (SRP, 589). Zob. też **pomocznik**.
- strużak** ‘siennik wypchany słomą’ Źród.: Napchali do niego słomy i kładli do pościeli, i eszcze majom i dziśka strużaki (MO). Por. śl. *strużok* ‘ts.’ (SGŚC 273, AJŚ II, 245); grnł., jabł. *strużok* ‘ts.’, czad. *stróžok* ‘ts.’ (AJŚ II, 245).
- stryk** ‘stryj, brat ojca’: Stryk to tatków brat (Tu). Ale jo ni mom ani jednego stryka, u naz gwariom i stryk i ujko (MO). Spośród innych członków rodzin góralskich, brata matki nazywa się *ujkiem*, brata ojca *strykiem*, siostrę matki lub ojca *ciotką* (EK, 170). Por. śl. *stryk* ‘stryj’, grnł., jabł., czad. *stryk* ‘stryj’ (AJŚ IV, 711).
- strykatoria** ‘plótno do scedzenia sera’ Tu: Wyźmakaj strykatoria (Tu). Por. rum. *strecurătoáre* ‘durszlak, cedzak’ (SRP, 586). Zob. też **cecka**, **cedzidło**, **mieszek do syra**.
- stryna** ‘żona stryja’ Źród.: I mnie sie strąśnie lubialo to slowo stryna, ale nie miała jech kiemu gwarić, i też gwariom stryna, ale i ciotka (MO). Por. grnł., śl. *stryna* ‘ts.’ (AJŚ IV, 712).
- studzieniec** ‘galareta mięsna’ DPu, Tu, Pr: Studzieniec trieja warić cały dzień na szparhaci (Tu). Studzieniec, jak sie wari, to daje sie tam łaby ze świni i pietruszke, i cybule, i wari sie do wieczora (DPu). Por. pol. buk. *studenec* ‘ts.’, ukr. buk. *студенець, студинец* ‘ts.’ (SBF, 205); huc. *studenec* ‘ts.’ (SHJ, 220); *studzienina* ‘ts.’ (Kurz, 233). Zob. też **huszpylina**.
- stupycia** ‘stępa, drewniana głęboka skrzynia do łuskania ziarna’: Stupycia je pożyczona i nie pamientam u kogo (Tu). W stupyci pichamy pszenice, to je drewniane (SHu). Por. ukr. *ступиця* ‘urządzenie do łuskania i rozdrabniania ziaren pszenicy’ (SUM). Zob. też **pichaczka**, **stympa**.
- styla** ‘stąd’ Źród.: Moja mamka z Dunawca, a tatko styla, ze Starej Huty (COK, 133). Por. śl. *styl, stela* ‘stąd’ (SGŚC 275).
- stympa** ‘stępa, drewniana głęboka skrzynia do łuskania ziarna’. Por. ogpol. *stępa* ‘ts.’; śl. *stympa* ‘drewniane naczynie w kształcie kieliszka do tłuczenia jęczmienia na kaszę’ (SGŚC 275). Zob. też **pichaczka**, **stupycia**.
- styna** 1. ‘szałas pasterski’ SHu, PMr, Pr: Idem do styny, kupić bryndze (NSr). A do styny trieja dać owcy, a potem idziez do czobana i możesz se kupić

bryndze (MO). W okolicznych górach zakładano liczne szałas pasterskie (styny), dostarczające mleka, serów i innych produktów, które spożywano bądź sprzedawano na targu, głównie w pobliskim mieście Gura Humorului (EK, 205). Zob. też **koliba**. 2. ‘stado owiec’: Styna owiec idzie na wiosnę, jako jest minszanie (PMr). Zob. **kyrdel**, **turma**. 3. ‘hala, gdzie wypasa się owce’: Owcy guni się na stynie i tam się pasom (NSr). Por. rum. *stînă* ‘szałas’ (SRP, 582); ukr. buk. *стина* ‘zn.1, 2 i 3’ (SBH, 521).

suchoty blp. ‘gruźlica płuc’ Źród.: Downo bardzo chorowali ludzie na płuca i jag usz chet wyschnyl, gwarili, że mo suchoty i uże z tego nie skapie (MO). A chto zaslabnył, to gwarili, że dostol suchoty i tak siedziol, aż umril (MOM, 228). Por. ukr. *cyxomu* ‘ts.’; ogpol. *suchoty* przestarz. ‘ts.’ (SJPSz III, 367); grnśl., śl. *suchoty* ‘ts.’, czad. *suchociny* ‘ts.’ (AJŚ IV, 657); śl. *suchotiny* ‘ts.’

sudek ‘beczka’ SHu, PMr: Sudek trimiem na ziarno (SHu). Sudek to taka beczka, tam trimali pszenice, owies, grysy, to były wielkie te sudka. (SHu). To w sudkach trimali slunine (SHu). Por. śl. *sud*, *sudok* ‘ts.’; śl. *sóndek* ‘ts.’, czad. *sudek* ‘ts.’ (AJŚ III, 301). Zob. też **kada**.

sudować ‘spawać’ NSr, PMr, Pr: Jak się coś zepsuje, coś puknie we fajtonie, to idom do kowola, aby to sudować (MO). Por. rum. *a suda* ‘ts.’ Zob. też **zawarić**.

sukać ‘łączyć, spletać razem dwie nitki’ Tu: Sukajom nitki dokupy i je maj gruba do pliecienia (Tu). Por. ukr. *cykatu* ‘ts.’ (Hrin IV, 227); śl. *sukać* ‘zakasywać’ (SGŚC 275); śl. *súkat* ‘skręcać, zwijać’ (SSP II, 347). Zob. też **zesukać**.

sukańce ‘makaron domowej roboty’ Pr: Sukańce robi się z ciasta domowego, tak jak makarony (Pr). Por. ukr. buk. *cykanци* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **makarona**, **ri(e)zańcy**.

sukmana ‘wierzchnie, zimowe ubranie, płaszcz z sukna’ DPu: Sukmany maj downo nosili (DPu). Por. ukr. *сукман*, *сукмана* ‘ts.’ (Hrin IV, 227); ogpol. *sukmana* ‘męskie wierzchnie okrycie, długie, dołem rozszerzane, zwykle z sukna samodzielnego lub wełny, dawniej powszechnie noszone przez chłopów’ (SJPSz III, 369). Zob. też **sardak**, **spyncer**.

sukrysty ‘o człowieku: ostry, surowy’ PMr: Mój tatko byli człowiekiem sukrystym (MO). Zob. też **ostry**.

sumsiad ‘sąsiad’: Sumsiad i sumsiatka, a sumsiady, jak som dobre, to je dobrze, bo gwariom, że ci maj gori Pan Bóg nie skorie, jako niedobrym sumsiadem (MO). Sumsiada mom dobrego, Rumuna, ale moc dobry (DPu).

sumsiek ‘miejsce w stodole, gdzie składa się zboże’: W tym sumsieku się składajom snopki (MO). Układa się siano z boku i z dołu, i to sumsiek je (SHu). Por. ogpol. *sąsiek* ‘część stodoły, gdzie się składa zboże, siano, słomę; zasiek’ (SJPSz III, 184); grnśl., śl. *sómsiek*, jabł. *sómsiek* ‘część stodoły po obu stronach boiska – klepiska’, czad. *sómsiyk* ‘ściana z belek oddzielająca boisko – klepisko od miejsca składania snopków’, ‘część stodoły po jednej stronie boiska-klepiska’ (AJŚ III, 434); śl. *sómsiek* ‘ogrodzone miejsce na siano lub słomę w stodole’ (SGŚC 268); grnśl. *sómsiek* ‘sąsiek, zapole w stodole’ (MSGŚ 229).

- surżyk** ‘mieszanka owsa z żytem’ Tu: Casem surżyk koniu dajem (Tu). Surżyk mom furt, to dobre koniam dawać (Tu). Por. ukr. *суржик* ‘wymieszane zboże lub mąka, np. pszenica z jęczmieniem, jęczmień z owsem itp.’ (Hrin IV, 231).
- sutka** ‘doba’ SHu, DPu, Tu: Ni spał jech całe sutke (SHu). Całe sutke trieja jechać do Kijowa (DPu). Por. ros. *сутку* ‘doba’.
- swadziebna mać** ‘matka w domu (panny młodej lub pana młodego), w którym odbywa się uroczystość weselna’ DPu: Swadziebna mać tak się wybrała, w takie fajne spodnice (DPu).
- swadziebny** ‘weselny’ (ED, 20): Swadziebni gości poszli pod kościół i tam siedzieli całe msze (Tu). Por. cz. *svatba* ‘wesele’, *svatební* ‘weselny, ślubny’ (SCzP 765); czad. *swadźba* ‘wesele’ (AJŚ IV, 744); ros. *свадьба* ‘wesele’.
- swadziebny ojciec** ‘ojciec (panny młodej lub pana młodego), gospodarz domu, w którym odbywa się uroczystość weselna’ DPu: Swadziebny ojciec napił się i trieja było samym robić (DPu).
- swadziebni ojcowie** ‘rodzice domu, w którym odbywa się uroczystość weselna’ Źród.: W modelu właściwym dla Pojany Mikuli państwo młodzi razem kłękają przed *swadziebnymi ojcami* pani młodej (EK, 283). Następnie idzie *stariszy* ze starościna, *swadziebni ojcowie* i goście weselni (EK, 283).
- swarić się** ‘kłócić się’ Tu: Nie swar’ się telo (Tu). Un swarił się i swarił się, i una wziuna te dzieciska i poszła do światu (Tu). Por. ukr. *сваритися* ‘ts.’. Zob. też **maszkarić się, wadzić się**.
- swat** 1. ‘urząd gminy’ NSr, PMr, Pr: Do swatu mome siedem kilometrów, ale jak trieja iść do swatu, to ideme (MO). Por. rum. *sfat popular* ‘rada narodowa’ (SRP, 554). Zob. też **primarija**. 2. ‘nazwa ojca jednego z małżonków, używana przez matkę lub ojca drugiego z małżonków, ojciec zięcia lub synowej’ Źród.: A mój swat, to je bardzo dobrym człowiekiem, to je tatko mojej niewiasty albo zincia (MO). Por. ogpol. *swat* ‘ten, kto swata kogoś z kimś, pośredniczy w zawieraniu małżeństw’ (SJPSz III, 375).
- swatka** ‘nazwa matki jednego z małżonków, używana przez matkę lub ojca drugiego z małżonków, matka zięcia lub synowej’ Źród.: A swatka to mamka niewiasty albo zincia i swatka, jak pridzie do mnie, to se różne opowiadome (MO). Por. pol. buk. *swacha, swaszka* ‘ts.’ (SBF, 206); ogpol. *swatka* ‘kobieta, która swata kogoś komuś, pośredniczy w zawieraniu małżeństwa’ (SJPSz III, 375).
- swierło** ‘wierćło’ DPu, Tu: Swierło to jest to, co dziury robić i potemu zakryncać cosika (Tu). Por. ukr. *свердло* ‘ts.’; ukr. buk. *сверло* ‘ts.’ (H.K.).
- swiersrocznik** ‘służący nadterminowo’: Niechoł sie swiersrocznikiem (SHu). Por. ros. *сверхсрочник* ‘ts.’
- swiniarnik** ‘pomieszczenie dla świń, osobno wybudowane’ DPu: Mom swiniarnik, tam za chliwem i trimiem świnię (DPu). Por. ros. *свинарник* ‘chlewnia, chlew’ (WSRP II, 420); ukr. *свинарник* ‘ts.’ (Hrin IV, 106). Zob. też **chliwek, corek, kuczka**.

- swok** ‘mąż siostry matki lub ojca’: Swok priszeł z goriolęczką i ponapijali się, a dzieciska gołe, i tak uni pili (Tu). Por. grnśl. *swok* ‘brat ojca; brat matki’ (AJŚ IV, 711, 713).
- swołok** ‘sosrąb, podłużna belka, która idzie pod belkami pułapu wewnątrz izby’
 Źród.: Dawniej zakładano kocianki za swołok (HK, 77). Por. ukr. *сволок* ‘belka podtrzymująca sufit’ (Hrin IV, 111); pol. buk. *swołek* ‘belka na drewnianym suficie’ (SBF, 206). Zob. też **dragar**.
- sychla** ‘bardzo gęsty świerkowy lasek’ PMr: W sychli je cinżko chodzić (PMr). Por. ukr. *сузня* ‘świerk; lasek’ (Hrin IV, 118); rum. *sihlă* ‘gąszcz’ *sihla* ludowe regionalne (SRP, 558); śl. górn. *sigla* ‘mokradoł’ (SGŚC 261); śl. *sihel*, *sihliak* ‘choinka, chojczek’, *sihlina* ‘młody iglasty drzewostan, młodnik iglasty’, ‘podmokły grunt’ (SSP II, 277).
- syр świński** ‘purchawka, Licoperdon bovista’ NSr, PMr, Pr: A jak si ciapła na tyn świński syр, to taki proch wychodzi z niego (MO).
- syrownik** ‘sernik’: Syrownik to bardzo dobry z takiego świeżego syра i mocki pieczom syrowników na wesele (MO). Syrownik ja pieczem, jako krowa sie doi i je mocku syра (Tu).
- syrwotka** ‘serwatka’ DPu, SHu: Syrwortka może być tylko z mlika od krowy (DPu). A te syrwotke sie daje świniom (MO). Krowe jak wydoisz, potemu to zastyga, potemu do mieszka i ściiko syrwatka (DPu). Syrwortka to ścieko z syра i od krowy i od owcy (DPu). Por. ogpol. *serwatka* ‘ts.’; śl. *syrwotka* ‘ts.’ (SGŚC 277); jabł. *serwatka* ‘ts.’, czad. *serwótka* ‘ts.’ (AJŚ III, 283). Zob. też **dzer, dzыр**.
- szafel** ‘duże naczynie z klepek’: W takich wielkich szaflach dowajom krowom polocie (MO). Sieczka dla krowy do szafła sie daje (NSr). Bielilo się w potoku, na kamińcu, *szafłu* i potem już można było szyć (EK, 218). Tradycyjnie wytwarzano w nich *szafle*, czyli naczynia klepkowe wykorzystywane w hodowli bydła, gielety używane w gospodarstwie pasterskim, berbenice, czyli nieduże beczułki służące do kiszania ogórków i kapusty oraz wyrobu bryndzy, kody, duże, wysokie (do 2 m) naczynia, wykorzystywane między innymi do wytwarzania śliwowicy, wreszcie konewki i wazoniki na kwiatki (EK, 220). Por. ukr. buk. *шафель* ‘ceber’ (SBH, 659); śl. *szafel* górn. ‘duże, niskie naczynie drewniane z klepek z uchwytemi’ (SGŚC 277); śl. *šafel* ‘szaflik’ (SSP II, 359).
- szafelek** ‘małe naczynie z klepek’: W szafelku pomyje (SHu).
- szafliczek** ‘cebrzyk do mycia naczyń’ Źród.: Znajdowała się tam również w pobliżu drewniana konewka na wodę, do cariny i *szafliczek* – cebrzyk do mycia naczyń (EK, 240). Por. śl. *szafliczek* ‘małe niskie okrągłe naczynie drewniane z jednym uchem’ (SGŚC 277).
- szalin** ‘rodzaj materiału, wełniany’ Źród.: Spódnice szyto z szaliny (HK, 65). Por. ukr. buk. *шаліновий* ‘wełniany’ (SBH, 655).
- szandar** ‘żandarm’: Szandary chodzili i nic nie można było, oni pantrowali (PMr). Por. rum. *jandarm* ‘żandarm’ (SRP, 318); ukr. *жандар* ‘ts.’ (Hrin I, 474); ukr.

buk. *шандар* 'ts.' (SBH, 656); ogpol. *żandarm* 'funkcjonariusz żandarmerii, żołnierz policji wojskowej (...)' (SJPSz III, 1085); ślczes., jabł., czad., *szandar* 'żandarm' (AJŚ V, 896).

szandrama 'osobne pomieszczenie na słomę i zboże' NSr, PMr, Pr: Z boku w stole je szandrama i tam trimajom slume (MO). Por. rum. *şandrama* 'barak, szopa' (SRP, 602).

szaniec 'rów': Koło plebanji tam były szańce takie wryte (COK, 133). Woda sie zlewo do tych szańców i cesta sie robi chytro sucha (MO). Tam je mocki szańców (DPu). Szańce były wykopane (EK, 255). Por. ukr. *шанець* 'ts.' (Hrin IV, 484); pol. buk. *szaniec* 'ts.' (SBF, 207); ogpol. *szaniec* 'ziemne umocnienie polowe, składające się z wału i rowu (...)' (SJPSz III, 393).

szaragi 'wieszak z kołkami': Na ty szaragi sie wieszo ubranie (MO). Szaragi mo koždy w domu (DPu). Szaragi to je takie, co wieszo sie ubrania, i stare i nowe, szycko tam sie wieszo (Tu). Por. pol. buk. *szaragi* 'ts.', niem. *Schrage* 'ts.' (SBF, 207).

szarga 'deszcz ze sniegiem' SHu: Szarga tak wczora była, nic nie zrobila (SHu). Szarga to je takie, jak padze deszcz ze sniegiem, to na to gwariom, szarga je na polu (SHu). Por. ukr. buk. *шарга* 'zimna deszczowa pogoda, deszcz ze śniegiem' (SBH, 657); ogpol. *szaruga* 'długotrwały deszcz z wiatrem; śłota, plucha' (SJPSz III, 395). Zob. też **lapawica**, **lapawka**.

szatan 'czart, diabeł' NSr, Pr, SHu, Tu: Szatan, dzitko, czort różnie gwariom, ale tego sie każdy boi (MO). Por. ogpol. *szatan* 'ts.'. Zob. też **czort**, **demon**, **ditko**.

szatki 'szatkownica do kapusty': Szatki jak je, to kapuste sikome do beczki i na zime tam trimieme (Tu).

szatra 'namiot' Tu: Szatra to taka rozkładnaja pałatka z lnianego płótna, woda nie приходziła pries to (Tu). Por. *şatră* 'namiot (cygański); obozowisko; szopa, szałas' (SRP, 603). Zob. też **kort**, **pałatka**.

szczawina 'szczaw, Rumex': Ta szczawina, jak sie nasieje po kuniczynie, to na rok eszcze wincel tego je, trieja bardzo wrywać te szczawine (MO). A ta szczawina, na wiosne, to dzieci bardzo chladajom i jedzom (SHu). Por. jabł. *szczawina* 'ts.' (AJŚ II, 155). Zob. też **makrisz**, **szczow**.

szczec 'narzędzie do czesania lnu' Źród.: A na szczeci sie chesajom powisma i som dobre do prindzynia nitków (MO). Por. ślczes. *szczec* 'deska z nabitymi gęsto gwoździami do czesania lnu' (SGŚC 278).

szczeppek 'latorośl drzewa owocowego do szczepienia' Źród.: Taki tyn prynt uciunty z tej latoruzgi, to je szczeppek (MO). Por. ślczes. *szczeppek*, *szczypek* 'młode drzewko do przesadzenia' (SGŚC 279); ślczes. gór. *szczipek* 'gałązka do szczepienia drzewa owocowego' (SGŚC 279); ukr. buk. *шечка* 'ts.' (H.K.).

szczernie 'pole po zżęciu zboża, ściernisko' Źród.: A downo na to szczernie, to dzieci chodzily paść gynsi, bo tam byly potracune klóska, i ty gynsie to zbieraly i tluste były (MO). Por. ślczes. *ścierni*, *ściyrni* 'ts.' (SGŚC 295); czad. *ściernie* 'ts.' (AJŚ II, 82).

- szczow** ‘szczaw, Rumex’. Por. ogpol. *szczaw* ‘ts.’; grnśl., ślczes., jabł., czad. *szczow* ‘ts.’ (AJS II, 155). Zob. też **makrisz**, **szczawina**.
- szczworo** ‘czworo’: Szczworo dzieci mom (DPu). Por. grnśl., ślczes. *sztw(i)oro* ‘ts.’, jabł. *śtw(i)oro* ‘ts.’, czad. *szczw(i)oro* ‘ts.’ (AJS VI, 1234); ślc. *štvoro* ‘ts.’.
- szczwortek** ‘czwartek’ Źród.: A szczworty dziń to je szczwortek (MO). Por. ślczes. *szczwortek* ‘ts.’ (SGŚC 279); ślc. *šrvrtok* ‘ts.’.
- szczyпка** ‘klamerka do suszenia bielizny, ubrań’ Tu: Szczyпка, co sie prziszczepuje ubranie na polu (Tu). Por. ukr. buk. *щипуця, щипуца* ‘ts.’ (H.K.).
- szek** ‘koń mający łaty odmiennego koloru’ Źród.: To szek, takich szeków bardzo malo je (MO). Por. cz. gwar. *šek* ‘srokaty koń, srokacz’ (SSJC VI, 13); niem. *Scheck* ‘srokaty koń; srokacz’.
- szerina** ‘kawałek płótna’ Pr: Spodnice z dwóch szerin szyli (Pr). Najczęściej spódnice szyto z pięciu szerin, u góry znajdowała się obszewka (HK, 66). Por. ukr. *ширина* ‘chusta’ (Hrin IV, 496).
- szifer** ‘eternit’ DPu, SHu, Tu: Sziferem albo czeripicom u nas pokrywajom chałupy, maj downo to dranicami (DPu). Por. ukr. *шифер* ‘ts.’; ślczes. *szyfer* ‘łupek dachówkowy’ (SGŚC 294); niem. *Schiefer* ‘łupek’.
- szimel** ‘biały koń’ DPu, SHu, Tu, PMr, Pr: Jako je biały kuń, to gwariom szimel (SHu). Por. ogpol. *szymel* ‘koń, szarej, siwej maści; siwek’ (SJP VIII, 1226); ślczes. *szymel* ‘koń białej maści’ (SGŚC 294); ślc. *šimel* ‘siwek, siwosz’ (SSP II, 365); cz. *šiml* ‘siwek, siwosz’ (SCzP 778); niem. *Schimmel* ‘siwek, siwosz, biały koń’. Zob. też **deres**, **deresz**, **biały kuń**.
- szipa** ‘szufla’ Źród.: Jak ocieli się krowa, nabierze się ognia na szipe i zioła sie tam nasypie, i sie jom okuri tym dymem, i pokropi święconom wodom, żeby była zdrowa, żeby sie nic złego nie stało (EK, 355). Por. pol. reg. *sipa* ‘łopatka do wiania zboża’ (AJS II, 132); opol., grnśl. *sipa, szipa* ‘łopatka, szeroka łopata do nakładania ziemi, piasku itp.’ (AJS III, 314); niem. *Schippe* ‘łopata, szufla’.
- szipot** ‘szum wody’ DPu, Tu: Szipot, jak wode ciuć, jak ciecze (Tu). Szipot, to jak woda ciecze, a w nocy tak czuć to wode (Tu). Por. ukr. *шунот* ‘źródło wody, lejące się z góry na dół’ (Hrin IV, 495); rum. *șipot* ‘źródło, zdrój; ściek, koryto, żłob u źródła’ (SRP, 605).
- szipula** ‘dzika róża, Rosa’: Szipuli tu rosnom w grapie (DPu). Ta szipula je bardzo pchunca i mocki ludzi wari z niej konfiture, ale nojlepsza je charbata ze szipuly (MO). Szipula jest pchunca i glóg jest pchuncy, a naweć i róża domowa je pchunca (MO). Por. ślc. pot. *šipková ruža, šipka* ‘dzika róża’ (MSPS, 75); ślczes. *szip* ‘owoce dzikiej róży’ (SGŚC 294). Zob. też **szypownik**, **szypszyna**.
- sziranek** ‘płótno do odciedzania sera’ Tu: Tylko syr sie priedczuje, gwari sie na to sziranek (Tu).
- szkar(a)lupa** ‘skorupka jaja’: Ty szkarlupy z wajek sie dowajom kurom (MO). Na Wielkanoc, jak sie piecze, to te szkaralupy z wajek trieja chynyc do Seretu (Tu). Por. ukr. *шкаралупа* ‘ts.’ (Hrin IV, 499); grnśl. *szkarłupina, szkorupina* ‘ts.’ (MSGGS 241); ślczes. *szkorupa* ‘ts.’ (SGŚC 281).

- szkatulka** ‘pudełko’: A szkatulki som pelne siarników (MO). W szkatulkach triemieme złoto, co tam maj drogie (DPu). Por. ukr. *шкатула, шкатулка* ‘ts.’ (Hrin IV, 499); ogpol. *szkatulka* ‘skrzyneczka, pudełko, zwykle ozdobne (...)’ (SJPSz III, 411).
- szkirny** ‘człowiek z niczego niezadowolony’ NSr, PMr, Pr: Taki człowiek co nic sie mu nie lubi, to gwariom że je szkirny (MO). Por. rum. *scârnăvie* ‘paskudstwo, plugastwo’, *scârbit* ‘przyjęty wstrętem, zniechęcony’ (SRP, 541).
- szklonka** ‘butelka’ Źród.: To w szklunce, a w szklonkach nojlepi stoi wino (MO). Koło pieca w szklonce przechowywana była slacina pochodząca z Kaczyki lub Nowego Solańca, którą powszechnie używano do solenia potraw (EK, 240). Por. grnśl., ślczes., jabł. *szklónka* ‘ts.’ (AJŚ III, 281).
- szkopiec** ‘skopek, naczynie do dojenia krów’: Bierem szkopiec, idem doić krowe, a wy czekajcie w chałupie (SHu). Szkopiec byl driewiany, miol jedno ucho i do tego sie doilo krowe jacy (MO). Czarownice chodziły ze szkopcem i zbierały ślady tam, gdzie chudoba chodzi paść (EK, 379). Por. grnśl., ślczes., jabł., czad. *szkopiec* ‘ts.’ (AJŚ III, 311).
- szkórka** ‘steżła warstwa mleka po ugotowaniu’: Moja Hancia szkórki nie lubi, muszem zdejmować z mlika (Tu). Mamka moja zawsze szkóre ji, dla mnie bridko (SHu). No uno siadne tam na nim szkórka (MO). Por. ukr. buk. *ukipka* ‘ts.’ (H.K.).
- szkridło** ogpol. *skrzydło*: Gynska striaskała szkridlami (DPu). Szkridła majom gynsiacka i kurczacka, i kaczuki, i wrony, i polowiki (Tu).
- szkriekać** ‘wydawanie głosu, o sroce’ SHu: Szkriekała sroka i zabrała kurczacko (SHu). Por. ukr. buk. *цкрукату* ‘ts.’ (H.K.).
- szkrinia** ‘skrzynia, mebel na ubrania’ Tu: W szkrini downo trimali ubranie (Tu). To eszcze jag nasze babki sie wydowaly, to takie ty szkrinie dostowaly (MO). Por. ogpol. *skrzynia* ‘kufer, zwykle ozdobny’ (SJPSz II, 248).
- szkrinka** 1. ‘skrzynia sań’ Źród.: Szkrinka je zrobiuna z jodlowych deseczków, aby była lachka (MO). 2. ‘podłużna skrzynia służąca do karmienia koni’ Źród.: U nas klademe sieczke do szkrinki i klademe do żodeszcza (MO). Por. ogpol. *skrzynka* ‘mała skrzynia’; grnśl., ślczes., jabł. *skrzynka* ‘skrzynia’ (AJŚ III, 393).
- szkrobać** ‘obierać, np. ziemniaki’ Źród.: Trieja na wieczór szkrobać zimnioki i upiec osuch (MO). Por. ukr. buk. *украбаму* ‘ts.’ (H.K.); ogpol. *skrobać* ‘ts.’; ślczes. *szkrobać* ‘ts.’ (SGŚC 281); grnśl. *szkrobać* ‘ts.’ (MSGGŚ 242); ślc. *škrobat* ‘ts.’.
- szkrobać sie** ‘drapać się’: A jak ci świerbi coś, to musisz sie szkrobać (MO). Szkrobajom się dzieciska po głowach (Tu). Por. ukr. buk. *украбамуцу* ‘ts.’ (H.K.); ślczes. *szkrobać się* ‘ts.’ (SGŚC 281).
- szkrub** ‘krochmal’ (ROM, 74): Do lochów dajim szkrub (NSr). Por. ślczes. *szkrób*, *szkrobek* ‘ts.’, czad. *szkrób* ‘ts.’, grnśl. *szkróbek* ‘ts.’ (AJŚ III, 253); ślc. *škrob* ‘ts.’.
- szkubać** 1. ‘obdzierać gęś z pierza’ Źród.: Gynś trieja szkubać, bo z piórków sie robiom poduszki (MO). 2. ‘rozczesywać wełnę’ Źród.: Welna sie plucze, a po-

tem sie szkubie (MO). Por. ukr. buk. *ckyбamu* 'ts.' (H.K.); ślczes. *szkubać* 'ts. I' (SGŚC 282).

szkucina 'szytyne włosy świni' Źród.: Szkucina, downo z tej szkuciny to szyli poduszki dla kuniów (MO). Por. grnśl., ślczes., jabł. *szkucina* 'ts.', czad. *szkuta* 'ts.' (AJS III, 463); ślc. *škutina* 'ts.' (SSP II, 370).

szkury 'robaki' Źród.: Wynieśli go na pole, a on na słoneczku zasnął, a tu z ucha powychodzili mu takie długie szkury (EK, 381). Por. rum. *scurma*, *scurm* 'ryć; gryźć, zżerać' (SRP, 546).

szkut 'guz na głowie' Źród.: Ty tag lubisz swojego chłopca i un mo takie dwa szkuty w głowie, i ty musisz tam britwom uriezać te szkuty mu z głowy, bo jag nie urieżesz, to un umri (ED 147). Por. rum. *scut* 'tarcza; maska' (SRP, 547).

szkwaric 'smażyć, zwłaszcza mięso' Źród.: Jak sie zarieże świnią, to minso świeże, dobrze je szkwaric i jeść z mamaligom (MO). Por. ukr. *ukwapumu* 'ts.' (Hrin IV, 499); ślczes. *szkwarzić* 'smażyć' (SGŚC 282); ślc. *škvarit* 'smażyć' (SSP II, 370). Zob. też **prażyć**.

szkwariony 'smażony' Źród.: Szpyrki szkwarione (COE, 93). Każdy patrzył, komu sie te szpyrki szkwarione dostanom (EK, 262). Zob. **szkwaric**.

szkwariki 'skwarki' SHu: Szkwariki daje się do ziemniaków (SHu). Szkwariki dobre maścić na chlib (Tu). Por. ukr. *ukwapku* 'ts.'; ślc. *škvarka* 'ts.'. Zob. też **szpyrki**.

szlaban ogpol.: Szlabany tam, jak do lasu jadymy (DPu). Zob. też **bariera**.

szlap 'rodzaj gumowego obuwia' NSr, PMr: Szlapy to som gumiane i to nosime do chliwa, do cariny, jag je mokro (MO). Por. ślc. *šlapa* 'stopa' (SSP II, 371). Zob. też **kapcy**.

szlapka 'pedał kołowrotka' Źród.: Szlapke to bylo trieja nogom ruszyć i sie kryncilo kolesko, i tak sie robilo plótno (MO). Por. ślczes. gór. *szlapka* 'ts.' (SGŚC 283).

szlapki 'damskie buty': Parobki som ciekawe ukraść jakiś szlapek młodej (PBH, 192). Dziewczeta mają białe pańczochi i buciki na wysokim obcasie – szlapki lub halpszuchi na tasiecmce (HK, 66). Te szlapki tak wunski, że mam pinchur na nogach (Tu). Por. cz. *šlapky* 'pantofle, trepki' (SCzP 782); ślc. ślc. *šlapky* 'trepki, letnie buty' (SSP II, 372).

szliok 'wzór ozdobny wyszywany na koszuli' Źród.: Bogatsze koszule miały na piersiach ozdobne wyszywane wzory (*szliok*) (EK, 254). Por. ukr. *шляк* 'obszewka sukienki na dole' (Hrin IV, 504).

szlip 'koryto do spuszczenia drzewa' DPu, NSr, PMr, Pr: Drzewa w lesie spuszczajom szlipami (DPu). Szlipa to je takie w lesie, co po tym puszczaają dyrwo (Pr). Zob. też **koryto**, **ryza**.

szlok 'skrawek materiału' Źród.: Ty szloki sie rwajom z różnych kawalków, z czegoś, co ci nie trieja, sie rwajom takie wunskie ty szloki i z tego robiom kocy, taraz maj malo, ale downo to mocki koców z tych śloczków robili (MO). Na niej układano koc, dywan-chodnik wykonywany przez gospodynie przez zszywanie różnokolorowych pasków szmat, zwanych szlokami (EKI, 244). Na nich

- układa się pasiaste chodniki *ze szloków*, na których niekiedy rozłożony jest zakupiony w mieście lub od wędrownych handlarzy dywan (EK, 248);
- szlopancy** blp. ‘obuwie do chodzenia po mieszkaniu’: Kapcy to taki szlopancy, tapki, cosika lachkie na nogi (Tu). Por. ukr. buk. *шльопаниці* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **kapcy**, **tapki**, **tapoczki**.
- szlupy** zwykle w l. mn. ‘obierki z kartofli, a także łupiny cebuli’ Źród.: Szlupy z cebuli, zimnioków dajeme krowom (MO). Szlupy ze zimnioków dajemy chudobie (MO). Por. czad. *szłupa* ‘skorupka jajka’ (AJS IV, 531); ślciész. *szłupa* ‘skórka, skorupa’ (SGŚC 283); niem. *Schuppe* ‘łuska’.
- szlyjarka** ‘fartuch’ Pr: Szlyjarka sie zaklado, jag baba wari jeść (MO). Zob. **szlyjki**. Zob. też **zopaska na szlyjkach**.
- szlyjki** ‘szelki przy fartuchu i przy spodniach męskich’ Źród.: Na weselu to kucharyje majom takie zopaski na szlyjkach (MO). Nogawice mogły być noszone na szlyjkach (HK, 67). Por. ukr. *шлейка* ‘ramiączko’; ukr. buk. *шлийки* ‘szelki’ (H.K.).
- szmarkaty** ‘mający katar’ Tu: Ale szmarkaty chodzi (Tu). Por. ukr. *шмаркатуї* ‘ts.’.
- szmir** ‘smar (do wozu)’ DPu, SHu, Tu, NSr, Pr: Szmir to nadaje się do maszczenia wozu (SHu). Szmirem to smarujemy kolieso do fury (SHu). Szmirem sie maszczom wozy (MO). Por. też ukr. buk. *шмір* ‘ts.’ (SBuk V, 49); pol. buk. *szmir* ‘ts.’, rum. buk. *șmir* ‘ts.’, niem. *Schmiere* ‘ts.’ (SBF, 210). Zob. też **dziechć**, **dohot**.
- szmutki** ‘stare zniszczone ubranie, odzież’ DPu: Szmutki dajem bidnym (DPu). Szafa pełna tych szmutków, a ubrać ni mom co (Tu). Por. ros. *шмотки* ‘klamoty, manatki, manele’ (WSRP II, 755). Zob. też **rancy**.
- sznajder** ‘osoba szyjąca garnitury, krawiec’ DPu: Sznajder downo był i szył (DPu). Por. niem. *Schneider* ‘krawiec’.
- sznurka** ‘wstążka’ Źród.: No to je sznurka, ty sznureczki zawiunzujom dziwczacom do włosów (MO). Z tyłu korale zawiązywano sznurką, z której robiono dziergliczkę (HK, 66). Dla dziewczynki kriżmo zawiązuje się czerwoną lub różową *sznurką*, dla chłopaka – niebieską (HK, 81). Por. ślciész. *sznurka* ‘sznurek, tasiemka’ (SGŚC 285).
- sznyrić** ‘szukać czegoś’ Źród.: Sznyril jech telo, aż jech to naszel (MO). Por. ukr. *шнырити* ‘latać’ (Hrin IV, 507).
- szomer** ‘bezrobotny’ Źród.: U nas taraz je mocki szomerów (MO). Por. rum. *șomer* ‘ts.’ (SRP, 607). Zob. też **bezrobotny**.
- szopa** 1. ‘pomieszczenie dla owiec w czasie niepogody’ SHu, PMr: Jak je deszcz, to zagoniamy owce do szopy (DPu). Zob. też **okół**, **sajwan**, **poddachówka**. 2. ‘szopka dla chorych owiec’ DPu, SHu: Jak małućkie jagniaczko je słabe, to dajemy do szopy (SHu). Zob. też **koliba**, **okół**. 3. ‘pomieszczenie na drzewo i narzędzia rolnicze’ Źród.: W szopie sie trimajom dyrwa porumbane i różne narzyndzia (MO). Por. ukr. *шона* ‘szopa pod zadaszeniem dla wozów i narzędzi rolniczych’ (Hrin IV, 508); ogpol. *szopa* ‘prowizoryczny budynek

drewniany przeznaczony do przechowywania sprzętu gospodarskiego, siana, słomy oraz wykorzystywany jako chwilowe pomieszczenie dla zwierząt domowych' (SJPSz III, 420).

szpagat 'sznurek do zawiązywania np. worków': Szpagatami wiunzało się mieszki (NSr). Por. ogpol. *szpagat* 'cienki, mocny, skręcony sznurek' (SJPSz III, 422).

szpangla 'spinka do włosów' Źród.: To je szpangla, takom szpanglom można siebie włosy zapnyć (MO). Por. pol. buk. *szpanga* 'wsuwka do włosów' 'ts.' (SBF, 211); ukr. buk. *шпангля* 'ts.' (H.K.); niem. *Spange* 'sprzączka, klamra, klamerka'; śl. *szpanga* 'ts.' (SGŚC 286); grnśl. *szpanga* 'ts.' (MSGGŚ 247).

szparhat 'tradycyjny piec kuchenny z piekarnikiem': Banioki je na szparhacie (DPu). U naz nazywajom szparhat, i na nim sie wari jeść (NSr). Szuber koło szparhatu (DPu). Do szparhatu nadaje sie sirhak, a do piecu czosk (SHu). Wungliki ze szparhatu kaciubkom wybieramy (DPu). Por. pol. buk. *szparhat* 'ts.', rum. buk. *șparhet* 'ts.', ukr. buk. *шпархат* 'ts.', niem. *Sparherd* 'piec kuchenny' (SBF, 211).

szparować 'oszczędzać' Źród.: A taras to tacy mlodzi muszom bardzo szparować, aby mógli zalożyć rodzinie (MO). Por. ukr. buk. *шпарываму* 'ts.', pol. buk. *szparować* 'oszczędzać; zbierać, chronić przed zniszczeniem, utratą', rum. buk. *șpariu* 'żyć bardzo skromnie', niem. *sparen* 'oszczędzać' (SBF, 211); śl. *szparować* 'ts.' (SGŚC 287); grnśl. *szporować* 'ts.' (MSGGŚ 249); śl. *šporovat* 'ts.'.

szparowity 'oszczędny' Źród.: To taki człowiek szparowity, to jest taki, co un nie marni, un tag zbiero szycko, tak szparuje (MO). Zob. **szparować**.

szpicy bhp. 'szprychy w kole': A koleso mo maj mocki szpiców (MO). Szpica do biciklieta jest kriwa (Tu). Szpicy trieja kupić (Tu). Por. ukr. *шпичця* 'ts.' (Hrin IV, 176); grnśl., śl. *szpica* 'ts.' (AJŚ II, 11).

szpiwanka zob. **śpiwanka**.

szprajc 'banty': Na szprajcach kury spajom (Tu). Szprajcy to robiom z driewa, z łatów (Tu). Por. rum. *șpraiț* 'obudowa' (SRP, 608); niem. *Spreize* 'rozpora, rozpórka'; śl. *szprajcować* 'stawiać podpory, stemple' (SGŚC 287).

szpylka 'agrafka' Źród.: Tom szpylkom można coś zapnyć (MO). Por. ukr. *шпилька* 'ts.'.

szpyleczka 'mała agrafka' Źród.: Tom szpyleczkom družki pripinajom kwiotki na weselu (MO).

szpyrki 'skwarki': No moja baba robi szpyrki z słuniny (DPu). Szpyrkami dobrze pomaścić pierogi cy klydnie (MO). Por. niem. *Spiere*, pol. *szpyrka*, *szperka* 'skwarka', cz. *šperka* 'skwarka; słonina' (JSiat, 92-93); grnśl., śl. *szpyrka* 'słonina' (AJŚ V, 829); śl. *szpyrki* 'skwarki z mięsa i słoniny' (SGŚC 288); grnśl. *szpyrki* 'skwarki' (MSGGŚ 249). Zob. też **szkwarki**.

sztelwaga 1. 'przymocowana do dyszla belka z hakami do zakładania orczyków' Źród.: Do sztelwagi sie zapriungajom dwa kunie (MO). 2. 'drażek łączący nosy sanic' Źród.: Sztelwaga je zrobiona z bukowego driewa (MO). Por. ukr. *штельвага* 'waga' (Hrin IV, 513).

- sztiarpa** ‘bezpłodna owca’ SHu, PMr, Pr: Sztiarpa to bezpłodna owca i nimo mlika (Pr). Dwie sztiarpny ja mam, uni pujdo na minso (DPu). Por. rum. dial. *știră, stearpa* ‘ts.’; ukr. *umupřa* ‘ts.’ (Hrin IV, 514).
- sztiarpować** ‘tracić mleko, o owcy lub krowie’ NSr: Owca sztiarpuje uże jako je kotna (NSr). Sztiarpuje krowa, za tri tydnie bydzie cielić się (Tu). Zob. **sztiarpa**. Zob. też **niechać, tracić (mliko)**.
- sztos** ‘rząd pociętego drzewa pod strzechą’ Źród.: To je sztos z dyrwami, to jag uż ni ma placu w szopie, to ty dyrwa sie pouklado dzieś pod strieche i to nazywajom sztos (MO). Por. śl. *štôs, štôs* ‘stos’ (SSP II, 381).
- sztRAF** ‘kara pieniężna, mandat’ Źród.: Jak ci zlapie fesztor, że což ukradzież w lesie, jakież dyrwa, to od razu musisz placić sztraf (MO); **sztrof** Źród.: Sztrof to maj placom szofery, jag za chytro jadom (MO). Por. ukr. *umpař* ‘ts.’; śl. *sztrof* ‘ts.’ (SGŚC 290); grnśl. *sztrof, sztrofa, sztrołf* ‘ts.’ (MSGGŚ 253); niem. *Strafe* ‘kara’. Zob. też **amanda**.
- sztrajbant** ‘przegródki między bydłem’ Pr: Muszem porobic sztrajbanty, bo krowa pułamała (Pr). Por. ukr. buk. *umpařбант* ‘ts.’ (SBH, 675).
- szt trampaki** ‘stare obuwie’ Tu: Eszcze maj ubierem do chliwka te sztrampaki, eszcze szkoda chynyc (Tu). Por. ukr. buk. *umpamnaku* ‘ts.’ (Kurz, 241).
- sztreka** ‘tory kolejowe’: Sztreka u nas jadzie w Storożyńcu (DPu). Sztreka to je to, po czym cug jadzie (SHu). Sztreka je aż du Polski (SHu). Por. ukr. buk. *umpuka* ‘ts.’, pol. buk. *sztreka, sztryka* ‘ts.’, rum. buk. *ștrică* ‘ts.’, niem. *Strecke* ‘odcinek linii kolejowej’ (SBF, 214); śl. *sztreka* ‘ts.’ (SGŚC 290); grnśl., śl. *sztreka* ‘kolej’ (AJŚ V, 972); grnśl. *sztreka* ‘tory kolejowe, nasyp olejowy’ (MSGGŚ 252); śl. pot. *štreka* ‘kolej’ (SSP II, 381). Zob. też **szyny**.
- sztrof** zob. **sztraf**.
- sztubejek** ‘ul’: Sztubejki som z desków, do niego sie kladzie ramki, a potem tam noszom pczoly miód (MO). Jo akurat mom pczoly, to mom trinoście sztubeków (SHu). Por. rum. *știubéi* ‘ul; dziupla’ (SRP, 610); ukr. buk. *umybeŭ* ‘ts.’ (SBH, 676).
- sztuchać** ‘o ziemniakach: rozgniatać, tłuc’: Jak sie uwarjom zimnioki, to trieja ich sztuchać i takie posztuchane zimnioki som dobre, i z mlikiem kislym, jag ni ma minsa (MO). Sztuchaj ziemnioki do jedzynia (DPu). Por. śl. *sztuchać* ‘ts.’ (SGŚC 290); grnśl. *sztuchać* ‘kłuć, dźgać; szturchać’ (MSGGŚ 253); śl. *štuchať* ekspr. ‘szturchać; trącać’ (SSP II, 382).
- sztuchany** ‘o ziemniakach: tłuczone’ Źród.: Takie sztuchane zimnioki pomaszczune som dobre (MO). Często jedzono na obiad lub kolacje *zimnioki sztuchane* z kwaśnym mlekiem i kiszonym ogórkiem (EK, 259). Zob. **sztuchać**.
- sztuchocz** ‘tłuczek’ Źród.: Ty sztuchoczny różne som i nimi dobrze sztuchać zimnioki (MO). Zob. **sztuchać**.
- sztuderować** ‘wymyślać, zmyślać, kombinować’: Uni tam sztuderowali, jak num zbytki robić (SHu). Sztuderuje, jak tam momo dojechać (DPu). Sztuderuje,

co mom powiedzieć chłopowi, że tak późno przyjechała (Tu). Por. pol. buk. *sztydyrować*, *sztyderować* ‘rozmyślać, zastanawiać się’, rum. buk. *ștydurui* ‘szukać wyjścia; zagłębiać się w problem’, niem. *studieren* ‘dokładnie rozważać; uważnie się przyglądać’ (SBF, 214); ukr. buk. *умышляти* ‘obmyślać, myśleć’ (SBH, 676); śl. *sztydyrować* ‘studiować’ (SGŚC 290); grnśl. *sztydyrować* ‘studiować’ (MSGGŚ 253).

sztypel ‘korek u becзки, zatyczka’ SHu: Sztupel je do zatkania becčki, gwariom eszcze koczan (SHu). Por. śl. *štopel* ‘korek, zatyczka’. Zob. też **czop**, **koczan**, **kołek**.

sztyrchać ‘pchać, popychać’ NSr: Spuzarem się sztyrchało, aby ogien palił się (NSr); **sztyrchnuć**: Un mnie sztyrchnuł, a ja spadł i rozbił głowę (Tu). Por. pol. buk. *sztyrkać* ‘ts.’ (SBF, 214); ukr. buk. *штыркаму* ‘ts.’ (H.K.); ogpol. *sztyrchać*, *sztyrchnąć* ‘lekkó uderzać popychając, trącać łokciem, kułakiem albo końcem czegoś (...)’ (SJPSz III, 429). Zob. też **sztyrić**.

sztyrchnuć zob. **sztyrchać**.

sztyrić ‘pchnąć, trącić’ Źród.: Szturil jech go tak, że spadnył, złumol noge (MO). Por. śl. *sturzić* ‘popchnąć’ (SGŚC 275); śl. *štúriř* ekspr. ‘sztyrchnąć’ (SSP II, 383). Zob. też **sztyrchać**.

sztyl ‘trzonek’ SHu, DPu, Tu: Sztyl, jak je cinki, to maj lachko robić, ale może się urwać (Tu). Por. ukr. buk. *штыль* ‘ts.’ (H.K.); niem. *Stiel* ‘ts.’; śl. *sztyl* ‘trzonek’ (SGŚC 291); grnśl. *sztyl* ‘stylisko, trzon w łopacie’ (MSGGŚ 254).

sztyrkaczka ‘grzechotka’ Źród.: Male dzieci można obduric tom sztyrkaczkom (MO). Zob. **sztyrkać**. Zob. też **bawidełko**.

sztyrkać ‘grzechotać’ Źród.: Ze związanyimi łyżkami wychodziły przed dom i *sztyrkały*, grzechotały nimi, nasłuchując, z której strony pies zaszcze-ka (EK, 330). Por. śl. *sztyrkać* ‘o odgłosie grzechotki lub brząka- dła’ (SGŚC 291); śl. *szczyrkać* ‘grzechotać, szczykać’ (SGŚC 280); grnśl. *szczyrkać* ‘grzechotać’ (MSGGŚ 240); śl. *štrkař* ‘pobrzękiwać, brzęczeć, brzękać’ (SSP II, 381).

szuber ‘zasuwa blaszana w kominie, używana w celu regulowania ciągu powie- trza’: Szuber koło szparhatu (DPu). A downo szuber zatykali, aby było ciepło w chalupie (MO). Szuber musi być rosuniuny, aby dym wychodził na polie (MO). Por. niem. *Schieber* ‘zasuwka, kłapa, szyber’; ogpol. *szyber* ‘ts.’ (SJPSz III, 433),

szufla ‘łopata’: Szufla to je do zbirania śmiecia, aby wynieść (Tu). No szuflą się coś doniesie tam (DPu). Por. ukr. buk. *шувля* ‘ts.’ (H.K.); ogpol. *szufla* ‘rodzaj wklęsłej łopaty blaszanej lub drewnianej, służącej do przerzucania lub zgarniania materiałów sypkich (...)’ (SJPSz III, 430); niem. *Schaufel* ‘szufla, łopata’.

szuhaj ‘starszy, niezonyty kawaler’: Szuhaj to parobek, kawaler, taki maj starszy (Tu). W seli u nas je szuhaj, ale nie będę gwariła, jaki pusty (SHu). Por. śl. *šuhaj* ‘chłopak, młodzieniec, kawaler’ (MSSP, 333); ukr. *шугай* ‘młodzieniec’ (Hrin IV, 517); śl. *szuhaj* ‘parobek, młodzieniec’ (SGŚC 292).

- szulka** ‘kukurydza, kolba kukurydzy z ziarnem’: Kukurudze terebim także szulka zostaje, a ziarno idzie do młyna (DPu). Szulki jak się wylumajom, to potem ich wynoszone na izbe, aby wyschły, a potem się jom terebi i się jadzie do młyna (MO). Por. ukr. *шупька* ‘ts.’ (Hrin IV, 518); pol. buk. *szulka* ‘kolba kukurydzy z ziarnem’ (SBF, 215); huc. *szulka* ‘owoc kukurydzy’, *szulok* ‘strąk kukurydzy z mundurkiem’ (SHJ, 232); ślć. *śúłok kukuričny* ‘ts.’ (SSP II, 386).
- szum, szuma** 1. ‘piana na świeżym mleku’ DPu, SHu, Tu, NSr, Pr: Kiery dojim krowe, to zwirchu je szuma (DPu). Jak dzieciśka byli mali, to ino szum pili (Tu). Szuma to dobre dla małych dzieci to je lik (SHu). 2. ‘piana powstająca przy praniu’ NSr, PMr, Pr: Jak jest dobre mydło, takie wariune doma, to bardzo szum się robi (MO). Por. ukr. *шум* ‘ts. 1 i 2’ (Hrin IV, 518); pol. buk. *szum* ‘piana na powierzchni cieczy’ (SBF, 215); niem. *Schaum* ‘piana.’; grnśl. *szuminy* ‘piana’ (MSGGŚ 254). Zob. też **piana**.
- szurować** ‘trzeć’ Źród.: I se snopki wse tak po dziergoczcu szurujom, asz ty głoweczki odejdom (MO).
- szury** ‘zezowaty’ Źród.: A taki szury człowiek, jak z tebom gwari, to jego oczy się dziwajom dzieś do drugiego boku (MO). Por. ślćiesz. *szury* ‘zezowaty; krzywy, nierówny’ (SGŚC 292); opol., jabł., czad. *szury* ‘zezowaty’ (AJS IV, 672).
- szusnyć** ‘uderzyć’ PMr: Ros się bili na wiesielu i jeden tak szusnył jednego, że od razu go wzina salwara (MO). Zob. też **chlupnyć, gwizdnyć, machnyć, rizinnyć, triasnyć, uderić, usadzić**.
- szuster** ‘szewc’ Źród.: I w każdym sele prawie je szuster, un naprawio striewiki (MO). Por. niem. *Schuster* ‘ts.’; czad. *szuster* ‘ts.’ (AJS V, 796).
- szustryj** ‘pracowity’: Cikawy to taki szustryj, taki szyćko chce zrobić, widzieć (Tu). Por. ros. *шустрый* ‘żwawy, zwinny, ruchliwy; sprytny’ (WSRP II, 760). Zob. też **cikawy**.
- szuta** 1. ‘o zwierzętach: nie mające rogów’ Źród.: Som takie barany, co nie mają rogów, to nazywajom, że som szute (MO). 2. ‘owca ze złamanym rogiem’ DPu, SHu, NSr, PMr, Pr: Szuta to koza cy krowa bez rogów, albo szuta na jeden bok (Tu). Jak owca nie ma roga, to je szuta. Por. rum. *ciút* ‘bezrogi’ (SRP, 110); ukr. *шумиї* ‘bezrogi lub z małymi rogami’ (Hrin IV, 520); ślćiesz. *siuta* ‘ts.’, jabł., czad. *szuta* ‘ts.’ (AJS III, 457); ślć. *śuty* ‘bezrogi, nierogaty’ (SSP II, 387). Zob. też **połuszuta**.
- szuter** ‘gruz betonowy, żwir’ Źród.: A szuter je dobry kłaść do cymyntu (MO). Na spód szutru kładło się glinę, aby było równo z podwalinom (EK, 234). Por. pol. buk. *szuter* ‘ts.’, ukr. buk. *шумеп* ‘ts.’, niem. *Schutt* ‘gruz’ (SBF, 215); ślćiesz., jabł. *szuter* ‘żwir’ (AJS III, 339); ogpol. *szuter* ‘(...) tłuczeń’ (SJPSz III, 432); ślć. *śuter* posp. ‘kamień; szuter’ (SSP II, 387).
- szutrowica** ‘gleba pełna kamieni’ NSr, PMr, Pr: Szutrowica, a to jest taka zim, co jest mocki szutru (MO). Por. ukr. buk. *шутривниця* ‘ts.’ (H.K.).

- Szwaby** ‘Niemcy’ Źród.: W Pojanie Szwaby żyli z Polakami dobrze (EK, 163). Por. ogpol. *Szwab* ‘Niemiec’ (pejoratywne).
- szwaczka** ‘krawcowa’ Źród.: A szwaczka szyje dla babów bluski, zopaski i spódnicy (MO). Por. ukr. *швачка* ‘ts.’ (Hrin IV, 488); ogpol. *szwaczka* ‘kobieta zajmująca się zawodowo szyciem w szwalni’, przestarz. ‘ts.’ (SJPSz III, 432); śl. *szwaczka*, grnśl., jabł. *szwoczka* ‘ts.’ (AJS V, 786).
- szwagrina** ‘szwagierka’ Źród.: Moja szwagrina to je takie dobre babsko, my sie obidwie bardzo zgodzome (MO).
- szwic** ‘pot, krople potu’ SHu: Szwic mom na czole (SHu). Por. pol. buk. *szwic* ‘łaźnia parowa; sauna’ (SBF, 216); ukr. buk. *швиц* ‘pot, temperatura przy chorowaniu’ (SBH, 660); niem. *schwitzen* ‘pocić się; śl. *szwicować* ‘pracować mocno, w pocie’ (SGŚC 193).
- szwolki** zob. **szwołki**.
- szwołki** blp. ‘potrawa z gotowanego ciasta’: Szwołki to zrobione, samo ciasto rwane rynko lub łyżko (DPu). Szwołki to nie knydlę, tylko łyżko tak rwali (SHu). Szwołki to takie ciasto, jak na leniwe, ale rwie się łyżkom i rzuca się na ukrop (SHu); **szwołki** Źród.: Ty szwołki som bardzo dobre pomaszczune masłem albo szpyrkami (MO). Por. śl. *szwołki* ‘zacierka na mleku’ (AJS V, 813).
- szycki** ‘wszystek’: To szyckie som śpiwanki, co śpiwali nasze (SHu). Zabier szyckie torby (DPu).
- szycko** ‘wszystko’: I szycko jo musim robić, szycko zabrol i poszel (MO). Watriško na polu, jak palom szycko, to takie duże (SHu). Por. jabł. *wszecko* ‘ts.’, czad. *szycko* ‘ts.’, śl. *wszecko*, *wszycko* ‘ts.’ (AJS V, 936).
- szyfa** ‘statek’ NSr, PMr, Pr: I ty szyfy jadom po moriu (MO). Por. śl. dawn. *szyf* ‘statek, okręt’ (SGŚC 294); grnśl. *szif* ‘okręt’ (MSGŚ 241); niem. *Schiff* ‘statek, okręt’. Zob. też **łódź**.
- szyna na koliesie** ‘obręcz, rafa’ Tu: Szyna na koliesie, jak je, to maj lachko jedzie (Tu). Por. ukr. *шина на колесах* ‘obręcz na kołach’ (Hrin IV, 495). Zob. też **rafa**.
- szynka** ‘poprzeczny pręt w drabinie wozu’ Źród.: Szynki lunczom dwa drunczki i z tego jest drabina (MO). Por. grnśl., śl. *szynka* ‘płaski szczebel drabiny siennej’ (AJS II, 29); śl. *szynka* ‘deseczka stanowiąca szczebel na końcu drabiny’ (SGŚC 294).
- szyny** ‘tory kolejowe’ Źród.: Każdy cug jadzie tymi szynami (MO). Por. ukr. *шина* ‘ts.’; ogpol. *szyna* ‘ts.’; niem. *Schiene* ‘ts.’. Zob. też **sztreka**.
- szypownik** ‘dzika róża’ Tu: Szypownik je ostry i boli, jako zbierasz (Tu). Szypownik pomaga na wszystko (DPu). Por. ros. *шиповник* ‘dzika róża, Rosa canina’ (WSRP II, 751). Zob. też **szipula**, **szypszyna**.
- szypszyna** ‘dzika róża’ Tu: Szypszyna u nas rośni na czaj (Tu). Szypszyna to je takie czerwuniutkie, fajne (Tu). Por. ukr. *шипшина* ‘dzika róża’ (Hrin IV, 49); ogpol. *szypszyna* ‘ts.’ (SJPSz III, 438). Zob. też **szipula**, **szypownik**.

szywanica ‘duża igła do cerowania grubych pończoch’ Źród.: Tom szywanicom, to usz sie szyje coś takie maj hrube (MO). Por. ślczes. *szywanica* ‘duża igła krawiecka, szewska’ (SGŚC 295).

Ś

ściczuny ‘o psie: mający wściekliznę’: A ściczuny pies, jag ukunsi, to można trafić do szpitalu (MO).

ścieklina ‘wścieklizna’: Pies tyn mo ściekline (NSr). Por. grnśl., ślczes. *wścieklina* ‘ts.’ (AJŚ VIII, 1272).

ściernie ‘ściernisko’ Źród.: (ED, 109). Por. czad. *ściernie* ‘ts.’ (AJŚ II, 82); ślczes. *ścierni*, *ściyrni* ‘ts.’ (SGŚC 295); grnśl. *ściyrnie*, *ściyrni* ‘ts.’ (MSGGŚ 257).

ściobło ‘zdźbło’ Źród.: A jak sie wymluci, to ty ściobła, sie pozbiero i sie pościelo krowom (MO). Por. ślczes., jabł. *ściebło* ‘ts.’, czad. *ściobło* ‘ts.’ (AJŚ II, 92); śl. *stebło* ‘ts.’ (SSP II, 327).

ściublik ‘szczygieł’ Źród.: Ty ściubliki ukrutnie fajno szpiwajom (MO). Por. śl. *stehlik* ‘ts.’; czad. *ściehlik* ‘ts.’ (AJŚ VII, 1251).

ściunty ‘ścięty’ Tu: Ściunty je buriany, bo inac to zagłuszajom szyćko (Tu). Zob. też *zetniony*.

świrczek ‘świerszcz’ Źród.: A tyn świrczek, jag zacznie w nocy świrkać, to nie można spać (MO). Por. śl. *cvrček* ‘ts.’. Zob. też *ćwirczek*.

świrkać ‘cykać (o głosie świerszcza)’ Źród.: A tyn świrczek, jag zacznie w nocy świrkać, to nie można spać (MO). Por. ogpol. *ćwierkać* ‘ts.’. Zob. też *ćwirkać*.

ślepa babka ‘gra, zabawa’ Źród.: Do najbardziej lubianych [gier], należały tu między innymi zabawy w *ślepa babkę*, *trzeciaka* czy *pambureczkę* (EK, 268).

ślizgawica ‘gołoledź’ Pr: Jako je ślizgawica, to maszyny cinżko jadom (Pr). Por. ogpol. *ślizgawica* ‘ts.’. Zob. też *lodowica*, *ożelada*.

ślizunka ‘śledziona’ Źród.: Ślizunka, to sie to kładzie warić, eszcze kawalek sluniny i bardzo dobry salceson (MO). Por. ukr. buk. *слизінка* ‘ts.’ (H.K.); śl. *slezina* ‘ts.’.

śloza ‘łza’: Czlowieg, jak placze, to mu cieczom ślozy (MO). Ślozy som jako płaczesz za mamkom, cy tam za niewiastom (DPu). Por. ukr. *сльоза* ‘ts.’. Zob. też *lza*.

śmichy ‘żarty’ Źród.: Słowacy przychodzili do Domu Polskiego i robili śmichy. Były bitki (EK, 131). Por. ogpol. fraz. *śmichy-chichy* ‘strojenie żartów, często niezbyt mądrych; (...)’ (SJPSz III, 449). Zob. też *zbytki*.

śmieciorka ‘szufelka do śmieci’ Źród.: Jag zamieciesz, to musisz pozbierać śmiecie na śmieciorkę (MO). Jak chudoba sie wyganio do paszy, to sie nabiere „chrań” – wengle rozpalone z pieca na śmieciorkę i niesie sie do stajni i da sie tej krowie i obkurzy sie dookoła krowe i kropi sie święconą wodą (EK, 369).

śmiergust ‘pleciony z wikliny warkocz, na końcu którego przywiązuje się czerwoną wstążeczkę, z którym chłopcy chodzą po domach w czasie wielkanoc-

nym, zbierając pisanki' Źród.: Chłopcy majom taki śmiernust i tam, dzie som dziwczacka, idom i gwariom śmiernust pisanka, dej mi fajne pisanke (MO). Por. ślczes. *śmiernust* 'śmigus dyngus' (SGŚC 297); grnśl. *śmiernus*, *śmiernus*, *śmiernust* 'śmigus dyngus' (MSGŚ 259).

śmiernust pisanke 'słowa wypowiedane przez chłopców, zbierających pisanki w czasie Wielkanocnym': Śmiernust pisanke, dej mi pisanke (DPu).

śmiernyc 'uderzyć' Źród.: Taki był prenteczek, jak się śmiernył, to był jako anioł (EK, 169). Por. ogpol. *śmiernąc* 'ts.'

śpiwanka 'piosenka' DPu: Oni ston wyjechali, ni i za telo czasu nie zabyli te swoje śpiwanki i tańcy (COH, 128). My śpiwali, żeby nasze głosy złonczyły się, my nie zabyli te swoje śpiwanki (DPu). To śpiwanka, a na weselu, co tam je, cy tam na jakich inszych, to śpiwanki sie śpiwajom (SHu); **szpiwanka** 'piosenka': Riabina je fajna i nawet szpiwanka je taka, oj riabino czerwuna (DPu). Por. śl. *spiewanka* 'spiewka' (SSP II, 306).

świadectwo prie szmierć 'świadectwo zgonu' SHu, DPu, Tu: Jak chtoś umrił, to triēja wybrać świadectwo prie szmierć (SHu). Zob. też **czertifikat de moarte**.

świcuncy chroboczek 'światlik, owad świecący o zmroku' NSr, PMr, Pr: Ty świecuncze chroboczki tak świecom, jag jaka gwiozdeczka (MO).

świerbić 'śwędzić' Źród.: Jak ci ukunsi bunk, to potem bardzo świerbi (MO). Por. ogpol. *świerzbic* 'ts.>'; ukr. *свербѣти* 'ts.>'; ślczes. *świerbieć*, *świerzbic* 'ts.' (SGŚC 198); śl. *svrbieć* 'ts.'

świerbiunczka 'świerzb, choroba skórna' Źród.: Jak mo czlowiek świerbiunczki, bardzo go piecze szkóra i jak się szkrobie, to się robiom maj wielkie i bolom po calym ciale, i ni można zaliczyć, jacy kraulinom i to nacierać, ale to bardzo piecze i je cińzko cierpieć (ROM, 85). A downo, jag dzieci w szkole kiere miało ty świerbiunczka, to tag od niego uciekali, bo to sie bardzo nabieralo (MO). Por. ślczes. *świerbiunczka* 'ts.' (SGŚC 298); *świerzbionczki* 'ts.', jabł., czad. *świerbińczki* 'ts.' (AJS IV, 655).

świeża woda 'woda w wiadrze, z którego po raz pierwszy nabiera się jej' Źród.: Przed II wojną światową *zaczepiny* odbywały się w ten sposób, że młoda pani siadała na beczcze ze *świeżą* wodą (EK, 286). Por. ukr. buk. *свіжа вода* 'ts.' (H.K.).

świsnąć 1. 'gwizdnąć': Świsnij na Bolka, naj wyjdzie z chalupy (DPu). 2. 'zarzucić': Lajbik to je byz rynkawów, coś takie świsnąć na plecy (SHu). Por. pol. buk. *świsnąć* 'gwizdnąć' (SBF, 218); buk. *свичнути* 'ts.' (H.K.); ogpol. *świsnąć* 'ts. 1'.

T

tabaczka 'tytoń do zucia' DPu, NSr, Pr: Tabaczke żuli, a tabak kurili, to je różne, no jeszcze machorka to nazywali (DPu). Por. ukr. *табачка* 'tabaka', 'roślina Ranunculus sceleratus' (Hrin IV, 241). Zob. też **tabak 3**.

- tabak** 1. ‘ogólna nazwa tytoniu – rośliny i tabaki’: Tabak u nas rośni, ali taros nichto nie sadzi (Tu). 2. ‘tytoń do ręcznego wyrobu papierosów’: Tabak kurili (DPu). Downo kurili tabak, taros už nie, bo można kupić (Tu). Tabak to gwarion na rośliny, i to, co kuriom, je tabak (SHu). Zob. też **machorka**. 3. ‘tytoń do zucia’ SHu, Tu, PMr: Downo to żuli tyn tabak (Tu). Zob. też **tabaczka**. Por. ogpol. *tabaka* ‘(...) dawniej: tytoń fajkowy’ (SJPSz III, 470); śl. *tabak*, *tabaka* ‘tytoń’, jabł. *tabaka* ‘tytoń’, czad. *tabak* ‘tytoń’ (AJŚ VIII, 1330).
- tabel** ‘spad dachu’ Źród.: Zmieniały się także kształty dachów. Pierwotnie były one czterospadowe (*na cztery table*) (EK, 230). W okresie międzywojennym upowszechniły się dachy dwuspadowe (*na dwa table*, *na niemiecki styl*) o konstrukcji krokwiowej, dziś z reguły z dwoma podtrzymującymi je stolcami (stołkami) (EK, 230). Por. niem. *Tafel* ‘płyta, tafla’; śl. *tabla* ‘blat, płyta, tafla’ (SSP II, 389).
- tably** zwykle w l. mn. ‘deski boczne wozu’ NSr, PMr, Pr: Tably som zrobione z cinkich deseczków (MO).
- taburetka** ‘taboret’: Taburetki prinieś na dwór (DPu). Taburetka się połumała i trieja kupić albo zrobic (Tu). Por. rum. *taburet* ‘ts.’; ukr. buk. *мабыпумка*, *мабыпемка* ‘ts.’ (H.K.); śl. *taburet* ‘ts.’ Zob. też **tamburiel**.
- taca** ogpol. Zob. też **klosz**, **walter**, **waza**.
- taczki** zwykle w l. mn. ‘taczka’ Źród.: Na taczkach sie wozi piosek, kaminie, kolo budowania chalupy (MO). Por. ogpol. *taczka*, *taczki* ‘ts.’ (SJPSz III, 472); ukr. *мачка* ‘ts.’ (Hrin IV, 250); ukr. buk. *мачка* ‘ts.’ (H.K.); grnśl., czad. *toczka* ‘ts.’, śl. *toczki* ‘ts.’ (AJŚ III, 316); śl. *táčky* ‘ts.’ Zob. też **tarabonca**.
- taj** ‘i, oraz’: Mamka taj tatko prijechali (DPu). Ojcowie taj dzieci som jednakowi (Tu); *tej* Źród.: Gwarila, że pridzie do mnie, tej nie maj przisla, a roz jech byla w mieście, tej jech sie zdybala z koleżankom (MO). Por. ukr. *маї* ‘ts.’, ukr. buk. *маї* ‘ts.’, pol. buk. *taj* ‘ts.’ (SBF, 219).
- taja** ‘tutaj’: Taja nie było (Tu). U nas poledniuje sie taja w kuchni (DPu). My prijechali taja tego roku (SHu).
- tajdany** ‘śpiewki o bardzo zróżnicowanej tematyce, często krótkie jedno- lub kilkustrofowe, przyśpiewki’ Źród.: Poszczególne strofy śpiewający łączyli i tak powstały tajdanki dłuższe (HK). W Pojanie się mówi, że sołończany to som ‘tajdany’, że ino śpiewają tajdany (EKR, 16). Popularne tu były zawsze *tajdany*, przyśpiewki, których treścią są różnorodne sytuacje życiowe, odzwierciedlające również lokalne stosunki społeczne (EK, 265). **tajdanki** zdrob. do **tajdany** Źród.: Poszczególne strofy śpiewający łączyli i tak powstały tajdanki dłuższe (HK).
- taje** ‘tędy’ Źród.: Ić taje, to dojdiesz do kościola, a taje jak pójdziesz, to zajdziesz do priwatu (MO).
- talpa** ‘podpora, pod drewnianym żłobem, po którym spuszcza się drzewo do spławu’ Pr: W lesie jak robiom, to potemu po talpie spuszczajom dyrwo (Pr).

Por. rum. *tálpa* ‘podpora; belka; podstawa’ (SRP, 612); huc. *talba* ‘część spławu; jeden szereg okrągłaków, złączonych razem *huźwą*’ (SHJ, 234).

tałanka ‘głuchy dzwoneczek’: Tałanki robili z blachy, dzwoni głucho, taki dzwoneczek (DPu). Por. rum. *talancă* ‘dzwonek na szyi’ (SRP, 612).

tamburiel ‘taboret’ Źród.: To tamburiel, i takie ty tamburiely, to wincel do kuchni (MO). Zob. też **taburetka**.

tamtego roku ‘zeszłego roku’ Źród.: Tamtego roku sie zarodziły strasznie fajne zimnioki (MO).

tanecznik ‘tancerz’ Źród.: Tanecznik to każdy gwari, że ale tyn dobrze tańcuje, warta z nim iść tańcować (MO). Por. cz., śl. *tanečník* ‘ts.’; śl. *taniecznik* ‘ts.’ (SGŚC 299).

taniec ‘zabawa’ PMr: U naz młodzież chodzi na taniec, sie zabawijom i chulajom (MO). Najbardziej popularne *tańce*, czyli zabawy taneczne, organizowano w omawianych wioskach na „Ostatki”, „na Katarinę” – przed potem okresu Bożego Narodzenia, „na Sylwestra” i „na odpust” (EK, 263). Por. ogpol. zwykle w l.mn. *tańce, iść na tańce* pot. ‘zabawa, taneczna’ (SJPSz III, 478); ukr. buk. *ходити на танці* ‘chodzić na zabawę taneczną’ (H.K.). Zob. też **muzyka**.

tanistra ‘torba’ NSr, PMr, Pr: W tanistrach jedzynie nosili (NSr). Por. ukr. *таністра* ‘tornister, plecak’ (Hrin IV, 246); huc. *ta(j)nistra* ‘torba, tornister’ (SHJ, 234); śl. *tanistra* ‘torba na ramię’ (SSP II, 393). Zob. też **dzianta, taszka, torba, trajsta, trajstra**.

taniurek 1. ‘talerz’: Taniurki mam tam różne, i małe i duże. Na taniurki kładni się kielbasu, sałatki (Tu). Taniurki som płytkie i glymbokie (MO). Na taniurek ty pinindzy zbirajo (PBH, 192). Jeżeli zdarzało się, że zabrakło którejs z nich, to „na taniurek dali jabłko i posypali to cukrem i było” (EK, 329). 2. ‘blaszany krążek na szkło lampy’ NSr, PMr, Pr: Taniurek sie kłod z wyrchu na lampe (MO). Por. śl. *tanier* ‘ts. 1.’; czad. *taniurek* ‘ts. 1.’ (AJŚ V, 815).

tańcować ‘tańczyć’ NSr, Pr, SHu: Ludzie tańcujom na weselu, na muzyce (MO). Ty, co na muzykach my tańcowali (DPu). Tanecznik to każdy gwari, że ale tyn dobrze tańcuje, warta z nim iść tańcować (MO). Por. ogpol. przestarz. *tańcować* ‘ts.’ (SJPSz III, 478); śl. *tancovat* ‘ts.’; cz. *tancovat* ‘ts.’; ukr. *танцювану* ‘ts.’; śl. *tańcować* ‘ts.’ (SGŚC 299); grnśl. *tańcować* ‘ts.’ (MSGGŚ 264). Zob. też **chulać, hulać**.

tapki ‘obuwie do chodzenia po mieszkaniu’ Tu: Kapcy to taki szlopancy, tapki, cosika lachkie na nogi (Tu). Zob. **kapcy, szlopancy, tapoczki**.

tapoczki ‘obuwie do chodzenia po mieszkaniu’ Tu: Kapcy to domowe tapoczki na nogi (Tu). Tapoczki kupujo taros w Czarniowcach na bazari (SHu). Dówno te tapoczki do Rumunii wozili i tam priedawali (Tu); Por. ukr. *тапочки* ‘pantofle domowe’. Zob. też **kapcy, szlopancy, tapki**.

tarabonca ‘taczka’ NSr, Tu: Tarabonca je na placu, do wożenia gnoju, kamini (Tu). Por. ukr. buk. *тарабон* ‘dwukołowy wózek’ (SBH, 539). Zob. też **taczki**.

taras ‘teraz’ Źród.: A taras siedzime i gwarime (MO). Telaga mo dwa koleasa, nictu ni mo tej telagi taras (MO). Taras ty trepki to som prieróżne, kupujom se dziwczacka, tag na lato (MO). Downo świcily sie lampy, a taras už można se zaświcić światło (MO).

tarazyka zob. **terazyka**.

tarkata ‘pstrokata, krowa lub owca mająca na skórze plamy’ DPu, SHu, Tu: Mocchi krów je tarkatych (Tu). Por. rum. *tărcat* ‘ts.’; ukr. *марката* ‘ts.’. Zob. też **strokaty**.

tarluszko ‘tarka’ Źród.: Na tarluszku sie tri zimnioki na osuch i placki (MO). Mężczyźni wykopują go [chrzan] w ogrodzie i czyszczą, a kobiety trą na tarluszku (HK, 78). Por. śl. *tarluszko* ‘ts.’ (AJŚ V, 839).

tarola ‘ciemne zwierzę z białą głową lub piersią’ DPu: Sumsiad mo take krowe, tarola, bo ma głowe biołą (DPu). Por. ukr. buk. *тароля* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **gulirata, łysula**.

tasimka ‘sznurowadło’: Tasimkom sie zawiunzuje striewiki (MO). Tasimka taras som różne, takie kolorowe som, downo ino czorne (Tu). Por. ogpol. *tasiemka* ‘wąska, cienka taśma’ (SJPSz III, 482).

taszeczka ‘portfel’ Pr: A do tej taszeczki klademe leje (MO). Zob. też **polarys**.

taszka 1. ‘duży koszyk pleciony z pałki’ NSr, PMr, Pr: To u naz nazywajom taszka, ty taszki byly z pałki i to chodzili z tymi do miasta, z maslem, ze syrem (MO). 2. ‘każdy rodzaj torby’ SHu, NSr, Pr: Downo do szkoły taszki nosili (SHu). I dała mu taszke z pieniendzami, i mu powiedziała: kielo bydziesz broł, to nigdy sie nie skuńczom (ED 141). Por. ukr. *ташка* ‘skórzana torba ozdobna, noszona na ramieniu, zwłaszcza przez Hucułów’ (Hrin IV, 250); huc. *taszka* ‘torba skórzana przez ramię’ (SHJ, 235); pol. buk. *taszka* ‘torba; torebka damska’ (SBF, 221); niem. *Tasche* ‘torba, teczka, kieszeń’; śl. *taška* ‘torba’, ‘portfel’ (SSP II, 394); cz. *taška* ‘torba’, ‘portfel’ (SCzP 795); śl. *taszka* ‘torebka’, ‘torba na zakupy’ (SGŚC 299); grnśl. *taszka* ‘torebka damska’, *tasza* ‘torba’ (MSGGŚ 264). Zob. też **dzianta, tanistra, torba, trajsta, trajstra**.

taś, taś! ‘przywoływanie kaczek’: Taś, taś, no tak gwariom, aby kaczki przisli jeść (SHu). Por. ogpol. *taś taś* ‘ts.’ (SJPSz III, 483); ukr. *маць-маць* ‘ts.’ (Hrin IV, 249); grnśl., śl. *taś taś taś* ‘ts.’ (AJŚ IV, 577).

tatko ‘tata, ojciec’: A tatko chodzi do roboty (MO). Jo wim od babki i od mojego tatki (PBM, 143). Tatko pojechał do kriesnej (DPu). Por. ukr. *матко* ‘ts.’ (Hrin IV, 249). Zob. też **tatusio**.

tatusio ‘ojciec, tata’ (Tu): Tatusio gwarimy i tatko (Tu). Tatusio mój pojechał do Moskwy i nimo (Tu). Por. ukr. *мамыцьо* ‘ts.’ (Hrin IV, 250); ukr. buk. *мамыцьо* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **tatko**.

tej zob. **taj**.

telaga ‘dwukołowy wózek’ Źród.: Telaga mo dwa koleasa, nictu ni mo tej telagi taras (MO). Por. rum. *teleagă* ‘dwukółka’ (SRP, 617).

- telepać** ‘trząść się z zimna’ Tu: Telepi mnie zima (Tu). Tak mnie telipało, że ubrałam tam szycko, co było i dali telipało (Tu). Por. pol. buk. *telepać* ‘ts.’ (SBF, 221-222); ukr. buk. *теленати* ‘ts.’ (H.K.); ogpol. pot. *telepać* ‘trząść’ (SJPSz III, 490).
- teliatnik** ‘pastuch cieląt’ SHu, Tu: Cielacka teliatnik pasie (Tu). Por. ros. *телятник* ‘oborowy od cieląt’ (WSRP II, 576); ukr. *телятник* ‘pastuch cieląt’ (Hrin IV, 253). Zob. też **pastyr’, pastuch.**
- telo** ‘tylko, tyle’ Źród.: Telo możem ci dać, a dziśka telo ludzi bylo w poliklinice, że jech nie czakala (MO). Por. śl. *tela, telo* ‘tyle’ (SGŚC 299); grnśl. *tela, tyla* ‘tyle’ (MSGGŚ 264).
- temu** ‘dlatego’: Temu un mi gwaril, że pridzie (DPu). Jako mi zrobił zbytki, temu nie gwarim do ciebie (Tu). Por. śl. *tytu* ‘ts.’ (Z.G.).
- terazyka** ‘teraz’: Terazyka už chodzimy du kuścioła i szycko wolno, a downo (Tu); **tarazyka** Źród.: Kiedyż za tych dwasto lej se móg kupić pore striewików, a tarazyka jacy paczek siarników (MO). Por. śl. *terazki* ‘teraz, obecnie’ (SGŚC 300); grnśl. *terazki, terozki* ‘teraz, obecnie’ (MSGGŚ 265).
- terebić** ‘obierać kukurydzę z ziaren’: Kukurudze terebim, także szulka zostaje, a ziarno idzie do młyna (DPu). Terebili my kukurydzy i na izbe zaneśli (DPu). Kukurudze sie terebi, aby można było iść do młyna ze zorkami, a koczany polime (MO). Por. ukr. *теребити* ‘czyścić, oczyszczać ze strączków’ (Hrin IV, 255); pol. buk. *terebić* ‘obierać kolby kukurydzy z ziarna, łuskać’ (SBF, 222); huc. *terebyty* ‘wytrząsać, oczyszczać; wyrzucać z pola; łuszczyć’ (SHJ, 236).
- tesać** ‘ciosać, np. drzewo’ DPu: Jak majster idzie tesać drzewo, to tam prikłada, żeby równo było (DPu). Por. ukr. *мечати* ‘ciosać’ (Hrin IV, 258); śl. *tesat* ‘ciosać; rzeźbić’ (SSP II, 401); cz. *tesat* ‘ciosać; rzeźbić; wyrąbywać; wycinać’ (SCzP 801). Zob. też **kriesać.**
- tęcza** ogpol. Zob. też **ponga, weselka.**
- tikać się** ‘określenie stosunku płciowego u psów’ SHu: Tikajom się i ze sobom tam (SHu). Zob. też **gonić się, parować się.**
- tikałosy** ‘ktoś, do kogo bardzo ciężko dociera’: Una je taka tikałosa (Tu). Tikałosy taki je, gwarisz i gwarisz, a un nie wie, co ma robić (Tu). Por. rum. *ticălos* ‘niegodziwy, nieszczesny, biedny, łajdak, żałośnik’ (SRP, 622); ukr. buk. *микалосий* ‘wolny’ (SBH, 546).
- timber** ‘znaczek’ NSr, PMr, Pr: Jag byż nie polożyła tego timbra, to by to pismo nie doszło (MO). Trieja zalipić timber i posłać pismo (PMO, 164). Por. rum. *timbru* ‘ts.’ Zob. też **marka.**
- tiu, tiu!** ‘przywoływanie kur’: Tiu, tiu, tak sie zwie na kury (SHu). Por. pol. buk. *tiu, tiu!* ‘ts.’ (SBF, 223); ukr. buk. *тю-тю!* ‘ts.’ (H.K.).
- tiulpan** ‘tulipan’: Por. ukr. *тюльпан* ‘ts.’; pol. *tulipan* ‘ts.’ Zob. też **lalely.**
- tiurma** ‘więzienie’ Dpu, Tu: W tiurmach siedzom bandity (Tu). Por. ros. *тюрма* ‘ts.’ Zob. też **charesh, herest, krymynar.**

tloka zob. **tłoka**.

tłoka ‘pastwisko dla krów’: Tłoka, tam gdzie bydło się pasie (SHu). Tłoka to pusta zim, każdy ma prawo przyjść, co je niczyje i paść krowy (Tu). Może także iść na *tłokę* i zbierać do fartucha rosę, wypowiadając słowa: Biere mane, ale nie wszystkim” (EK, 324); **tłoka** Źród.: Tloka, tam szycy ludzie chodzą paść krowy, a w carinie sama pasem krowe (MO). Por. ukr. *толока* ‘pole służące dla wypasu bydła’ (Hrin IV, 272); rum. *toloacă* ‘ts.’; pol. buk. *tłoka, tołoka* ‘łąka; pastwisko’, ukr. buk. *толока* ‘ts.’ (SBF, 223).

tocie ‘placki ziemniaczane’ Tu: Tocie dobre ze śmietanom (Tu). Por. rum. *toci-nă* ‘tarte ziemniaki, doprawione mąką i jajkami, smażone na tłuszczu’ (SBF, 223). Zob. też **placek, tyryjony**.

tocz ‘rodzaj wypieku ze startych ziemniaków’ PMr: Tocze pieczone w zimie w brajturie (MO). Od Niemców Polacy z Pojany Mikuli przejęli *tocz*, potrawę z ziemniaków, rodzaj placka wypiekanego w głębszej formie w piekarniku (EK, 260). Por. ukr. buk. *mochi* ‘zapieczone tarte ziemniaki’ (SBH, 549); pol. buk. *tocz* ‘potrawa z tartych ziemniaków’ (H.K.). Zob. też **osuch**.

toporasz ‘kij pastucha, z toporkiem’ Pr: Pastuchi majom toporaszy, taki fajne (Pr). Por. rum. *toporăș* ‘siekierka’ (SRP, 628). Zob. też **bardeczka, ciupaga, ciumaga**.

toporisko ‘trzonek siekiery’ Źród.: No a sikierom, aby było można rumbać, to musi mieć założone toporisko (MO). Por. ogpol. *toporzysko* ‘rękojeść topora, siekiery lub młotu’ (SJPSz III, 514); śl. *toporisko* ‘toporzysko’ (SSP II, 409); śl. *toporzisko* ‘trzonek’ (SGŚC 301).

toporka ‘laska z dziurkowanym krążkiem na końcu, do robienia masła’: Toporkie sie kładzie do maśniczki i sie robi masło (MO). W masniczce toporką masło sie bije (NSr). Por. śl. *toporka*, jabł., czad. *toporka* ‘ts.’ (AJŚ II, 116).

torba 1. ‘torba na obrok, zawieszona na szyi konia podczas postoju’ Źród.: Jak sie dzie jechało, do torby sie dowalo sieczke i kunie z niej jadly (MO). 2. ‘każdy rodzaj torby’: Torby noszo i do szkoły i do sklepu (Tu). Por. ogpol. *torba* ‘ts. 2’; śl. *torba* ‘ts. 2.’. Zob. też **dzianta, tanistra, taszka, trajsta, trajstra**.

tosiać ‘klaskać’ Pr: Na weselu tosiajom ludzie mlodym (MO). Jak je jaki koncert, to na kuńcu tosiajom (SHu). Druszki tosiajom, a družby ichkajom (DPu); **tośkać** Źród.: Družby juchkają, a družki tośkają (PBH, 189). Por. ukr. buk. *мосяму* ‘ts.’ (H.K.).

tosianie ‘klaskanie w dłonie’ Źród.: Przybywający tu starostowie ze starościami witanie są przez družki i gości *tosianiem*, czyli klaskaniem w dłonie, charakterystycznymi okrzykami oraz marszem granym przez kapelę (EK, 291).

tośkać zob. **tosiać**.

trachać się ‘określenie stosunku płciowego u królików’ SHu, Tu: No co robiom zajuncy, trachajum sie (SHu). Por. ros. *трaxать* ‘trzaskać, huknąć, grzmocić, gruchać; trzaskać, walić’ (WSRP II, 599); ukr. *mpaxamu* ‘pukać np. do drzwi’ (Hrin IV, 279). Zob. też **gonić się, slonczać się**.

tracht ‘droga, trakt’ Źród.: Babka zawsze mówili, że mieli mieszkać na Rakowcu koło Sołońca. Babka opowiadała, że tam boł tracht, bo tam przyjeżdżali furmankami do Solki, a oni mieli bardzo pikne żeny, które se wzieni na Słowacji i dlatego przyszli tu, do Pojany, tam gdzie się świat kończy i tu karczowali. (EK, 44). Por. ogpol. *trakt* ‘szlak komunikacyjny; droga; gościniec’ (SJPSz III, 522).

tracić mliko ‘tracić mleko, o owcy lub krowie’: Krowa traci mliko, jak ma cielić się (SHu). Zob. też **niechać, sztiarpować**.

traczka ‘tartak’: No a w tej traczce, to usz tam maj mocki ludzi robi i mocki desków sie rieże (MO). Tam, gdzie rizajom deski, było ze tri traczki, i na wodzie, i na ogniu – ogniowa (DPu). Salina na razie stoi, traczki się dopiero stawiają, roboty nie ma (EK, 90). Współcześnie w tej wsi powstają nowe traczki, w istotny sposób pomagając miejscowym, coraz bardziej odczuwającym trudności na rynku pracy (EK, 218). Por. ukr. *трачка* ‘ts.’ (Hrin IV, 280); ukr. buk. *трачка* ‘ts.’ (SBH, 551); pol. buk. *traczka* ‘ts.’ (SBF, 224).

trafunek ‘przypadek, zdarzenie’ Źród.: Powszechnie uważano, że kobieta mająca więcej niż 25 lat jest już za stara do zamążpójścia, ale „były trafunki, że starsze się wydawały” (EK, 169).

trajsta ‘torba’ SHu, Tu: Chodzili z trajstami na bazar, pridawali maj mliko, kupowali i tak żyli (SHu); **trajstra**: W trajstrach szyćko sie zmieściło (SHu). Trajstra to skóriana torba, abo z wołny tak uszyte (SHu). Por. rum. *traistă* ‘torba’ (SRP 632); pol. buk. *tajstra, trajstra* ‘pleciona torba noszona przez ramię’ (SBF, 219). Zob. też **dzianta, tanistra, taszka, torba**.

trajstra zob. **trajsta**.

trawiczka ‘trawa, trawka’ Tu: Trawiczka u nas je bardzo zieluna (Tu). Trawiczka rośni tam w carinie (DPu). Por. ukr. *травушка* ‘ts.’; ślc. zdrob. *trávička* ‘trawa’ (SSP II, 413); cz. *trávička* ‘trawka’ (SCzP 311); ślciesz. *troweczka, trowiczka* ‘trawka’ (SGŚC 302).

trembita ‘trombita, instrument muzyczny, długości około 3 metrów’ SHu, Tu: Trembita to instrument długi, ma dwa ili tri metry (Tu). Por. ukr. *трембіта* ‘instrument muzyczny Hucułów; długa około 3 metrów drewniana trąba’ (Hrin IV, 280); rum. *trâmbiță* ‘ts.’; ogpol. *trombita* ‘pasterski instrument dęty (...) rozpowszechniony w okolicach górskich Rumunii i Węgier, a w Polsce na Podhalu’ (SJPSz III, 533); ślciesz. *trómbita* ‘pasterski instrument muzyczny’ (SGŚC 302). Zob. też **trumba**.

trepeta ‘osika’ Źród.: A z trepety wypolali potaż, taką sodkę do ciastek (EK, 216). Trepeta, nie wim czemu u nas tag na to driewo gwariom, może temu, że una sie tak trinsie, jedno tak sie trepie (MO). Por. ukr. *mpenema* ‘ts.’ (Hrin IV, 281). Zob. też **osika**.

trepki ‘sandały’ Pr: Taras ty trepki to som prieróżne, kupujom se dziwczacka tag na lato (MO). Por. ogpol. *trepy, trepki* ‘ts.’; ukr. buk. *mpenku, mpanku* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **sandały**.

- triasnyć** ‘uderzyć’ NSr, Pr, DPu: Triasnyć można kiegoś po plecach, po dupie (MO). Por. ogpol. *trzasnąć* ‘ts.’. Zob. też **chlupnyć**, **gwizdnyć**, **machnyć**, **ri-znyć**, **szusnyć**, **uderić**, **usadzić**.
- triasnyć sie** ‘uderzyć się’ DPu, Tu, NSr, PMr, Pr: W zimie było skielsko, jech spada i tag jech sie triasła w rynke, że od razu jech jom wyruszyła (MO). Por. ogpol. *trzasnąć się* ‘ts.’. Zob. też **machnyć sie**, **uderić sie**.
- triczka** ‘narzędzie do oczyszczania lnu’ Źród.: Triczkom sie czyścilo lin (MO).
- trieja** ‘trzeba’ Źród.: Ważkami sie kieruje kunia, a jak sie jadzie na kuniu, to trieja mieć krótkie ważki (MO). Mocki trieja zrobić, ale wolaśkiedy sie nic nie chce udać (MO). Trieja prinieść driewno (SHu). Por. ślczes. *trza*, *trzeja* ‘ts.’ (SGŚC 303).
- trieśnia** ‘czereśnia; drzewo i owoc’ Źród.: Trieśnie kwitnom na wiosne, a w czerwcu uże som trieśnie (MO). Stół wigilijny zdobi, komunikując o nadchodzącej pomyślności, wazon z zakwitłymi gałązkami *trześni* (EK, 327). Por. cz. *třešně* ‘ts.’; grnśl, ślczes. jabł. *trześnia* ‘ts.’, czad. *trešnia* ‘ts.’ (AJŚ II, 232).
- trina** 1. ‘słoma przetarta nadająca się na ściółkę dla bydła; zepsute siano, słoma’ DPu, SHu, Tu, NSr, Pr: Otchody ot siana, jak siano chynujom hore, a to, co niechało, to trina (DPu). Trina, jak je sucha słoma cy siano, to takie drobuške (Tu). Trina ze siana, siano sie tri z cepla i som triny (Pr). To siano, jak wychybuje sie na wirch, a tu zostaje trina (SHu). Zob. też **mierwa**. 2. ‘grubsze odpadki po młóceniu zboża’ Źród.: Bo kiere zboże mo mocki trowy, to odpaduje mocki tej triny takiej, a ty triny to dowali krowom (MO). Por. ukr. *трина* ‘przetarte siano lub słoma, stęchłe’ (Hrin IV, 283); ślczes. gór. *trziny* ‘kawałki słomy zmieszane ze zbożem w czasie młócenia’ (SGŚC 303).
- trinsówka** ‘podmokły, bagnisty teren’ Źród.: Jag do tej trinsówki by weszła krowa cy kuń, to muszom stamtyl ich porwozami wyciungać (MO). Por. ogpol. *trzęsawisko* ‘ts.’; ślczes. *trzynsówka* ‘moczary, trzęsawisko’ (SGŚC 303).
- tropić sie** ‘martwić się’ SHu, DPu, NSr, Pr: Każda mamka sie tropi za swoje dziecko (MO). Por. ogpol. *trapić się* ‘ts.’; ślczes. *tropić się* ‘martwić się’, ‘męczyć się’ (SGŚC 302); grnśl. *tropić się* ‘martwić się’, ‘męczyć się’ (MSGGŚ 268); śl. *trápiť sa* ‘martwić się’, ‘męczyć się’ (SSP II, 412). Zob. **gryźć sie**, **martwić się**, **żurić sie**.
- truchan** ‘indyk’ Źród.: Truchan, jag widzi kiegoż zebranego w czerwunym, to un sie bardzo złości (MO). Por. niem. *Truthahn* ‘ts.’; ukr. buk. *трухан* ‘ts.’ (H.K.).
- truchanka** ‘indyczka’ Źród.: Truchanka, ty truchanki, truchany trimać jest dobre na minso (MO). Por. ukr. buk. *труханка*, *трушка* ‘ts.’ (H.K.).
- truchla** zob. **truhla**.
- trudny** ‘zmęczony’ Źród.: Bez dziyń wszyscy spali. Kożdy boł trudny (EK, 288). Na kożde wrzeciono troszke naprindła, ale była strasznie trudna (EK, 322). Por. ukr. *трудний* ‘ts.’ (Hrin IV, 289).
- truhla** ‘trumna’: Ta truhla je zrobiuna z desków, fajno wymalowana, potem obiero sie wiunkami, kwiotkami, bo usz ostatnia zasługa je (MO). Truhli robiom

z drewna (DPu); **truchla** Źród.: A na tyn pogrieb, to idom ludzie, i cudzi, i sumsiadzi, a nojwincel rodzina, dzieci, szycy, i czlowiek umrity leży na stole, kladom go do truchly, i zapierajom, i wynoszajom, placzom okrutnie i niesom go do kościola, to idom na pogrieb, a z kościola na cynter (MO). Por. słc. *truhla* ‘trumna’, ‘skrzynia’ (SSP II, 421); ślczes. *truwła* ‘skrzynia’, trumna’, jabł. *truhła* ‘skrzynia’, ‘trumna’, czad. *truhła* ‘trumna’ (AJS III, 393, 394); cz. *truhla* ‘skrzynia’ (SCzP 816).

trujny ‘trujący’: Czemerica to trujny burian (SHu).

trulo ‘trucizna’: A trulem sie można otruć (MO). Szczury jak som, to trieja trulo sypac tam i zdychajom (Tu). Por. ukr. buk. *труло* ‘ts.’ (H.K.).

trumba ‘trombita, instrument muzyczny, długości około 3 metrów’ DPu, Tu, NSr, PMr, Pr: Na trumbach grajom tak fajno (DPu). Trumby to taki długi, co grają Hucuły (DPu). Por. ogpol. *trąba* ‘dęty, blaszany instrument muzyczny bezstroikowy’ (SJPSz III, 528). Zob. też **trembita**.

trunowe zymby ‘zęby trzonowe’ Źród.: Trunowe zymby, no ty mliczne wypadajom, a ty trunowe to malo kiemu wypadajom uże (MO).

trunt ‘truteń’ Źród.: A trunty, jak sie usz pczoly wyrojom, to ich trieja wybić, bo jag nie, to uny szycki miód wyjedzom (MO). Por. rum. *trintor* ‘ts.’.

trzeciak ‘gra, zabawa’ Źród.: Do najbardziej lubianych [gier], należały tu między innymi zabawy w *ślepa babkę*, *trzeciaka* czy *pambureczkę* (EK, 268).

tucza ‘burza’: Ciemne chmury i grad bije, to się nazywa tucza (DPu). Tucza, to jak mocno bije grad i mocny wiater, i je tak niespokojnie (Tu). Por. ukr. *myча* ‘burza, nawałnica’ (Hrin IV, 298). Zob. też **buria**, **furta**.

turlikać ‘mówić z innym akcentem’ Źród.: W Sołońcu mówi się, że na Pojanie turlikajom (EKR, 16).

turma ‘stado owiec, krów’: Turma owieczków, cielacków (PMr). Turma krowów poszla sie paść (NSr). Jako idom to turmami chodzo, te owcy po stynie (DPu). Por. rum. *túrmă* ‘stado, trzoda’ (SRP, 644); ukr. *турма* ‘stado owiec’. Zob. też **kyrdel**, **stado**, **styna**.

twar ‘twarz’: Twar’ majom ludzi (SHu). Na twari je zamazana (Tu). Por. ogpol. *twarz* ‘ts.’. Zob. też **lico**.

twyrdy ‘twardy’: Twyrdy un je i nic nie chce mi pomóc (DPu). Kamienie twyrde som i twyrda zim może być (Tu). Por. słc. *tvrdý* ‘ts.’.

tyczkować ‘wstawiać tyki, np. przy fasoli’ NSr: Idem tyczkować fazuli (NSr). Por. ukr. buk. *тичкувати* ‘ts.’ (H.K.).

tyrba ‘kasza na mleku z mąki kukurydzianej’: Tyrba robi sie dla dziecisków: wari sie mliko i daje sie troszeczkę mąki kukuruzianej (DPu). Tyrba to je taka riodka (SHu). Jak sie mamaliga gotuje, to od tego sie odbiera (SHu). Por. pol. buk. *tyrba*, *terba* ‘rzadka rozgotowana kaszka (mąka) kukurydziana z dużą ilością wody lub rzadka mamałyga; wszelka rozgotowana potrawa’, ukr. buk. *мурба* ‘rzadka kaszka kukurydziana’ (SBF, 227).

tyrchla ‘gnój ze słomy’ Tyrchla to taki gnój z słomy troche zgnity (DPu).

tyrla ‘zagrodzone miejsce dla owiec na pastwisku’ DPu, PMr: W tyrlach siedzom owcy na stynie (PMr). W tyrlach zaganiajom i tam siedzom, aby nie szli (DPu). Por. rum. *tîrlă* ‘owczarnia’ (SRP, 626); ukr. buk. *терло, тирло* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **okół**.

tyryjony ‘placki ziemniaczane’ Tu: Tyryjony zrobim dziśka na polednie (Tu). Zob. też **placek, tocie**.

U

ubijaczka ‘rodzaj moździerzka z otworem w dnie’ Źród.: Potem dawało sie to do ubijaczki i tłukło sie (EK, 262).

ubojnia ogpol. Zob. też **abator**.

uborna ‘ubikacja’ SHu, Tu: Uborna je taja (Tu). Por. ros. *уборная* ‘ts.’; ukr. *уборная* ‘ts.’; buk. *оборна, уборна* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **klozet, prewet, wychodek**.

ubranie na budny dzień fraz. ‘odzież na co dzień’ Źród.: Czlowieg mo takie ubrania na budny dzień maj paskudne (MO). Por. ukr. *будний* ‘codzienny’ (Hrin I, 106).

ubranie na niedziele fraz. ‘ubranie odświętne’ Źród.: I do takich ubrań to sie zbierajom ludzie do kościoła, na wesele, na odpust (MO).

ucapać ‘złapać’: Ucapać można jednego chłopca za rynke (NSr). Por. ogpol. *уцапіць* ‘ts.’

uderić ogpol. *uderzyć*. Zob. też **chlupnąć, gwizdnąć, machnąć, szusnąć, triasnąć, riznąć, usadzić**.

uderić sie ogpol. *uderzyć się*. Zob. też **machnąć sie, triasnyc sie**.

ugrioty ‘zgrzany’ Źród.: W lecie z grabinia siana czlowiek przychodzi ugrioty (MO).

ujko 1. ‘nieznajomy starszy pan’: Ujko to starszy pan, obcy na seli (SHu). 2. ‘brat matki’: Ujko to mamki brat, cy tam na seli ktoś starszy (SHu). Ujko to mamin brat (Tu). Jo jech miała mieć bardzo mocki ujków, jacy że poumierali, jag byli mali (MO). Mój ujko gwaril, że ty nasze pradziadkowie som z Galicji (PBM, 143). Ujko i mamka byli pridziuni do sela (ED, 59). Spośród innych członków rodzin góralskich, brata matki nazywa się *ujkiem*, brata ojca *strykiem*, siostrę matki lub ojca *ciotką* (EK, 170). Por. ukr. buk. *уйко, вуйко* ‘nieznajomy, starszy pan’; ślc. *ujko* ‘ts. 1., 2.’; ślciesz. *ujec* ‘ts. 1 i 2’ (SGŚC 307).

ujna 1. ‘siostra ojca’. 2. ‘żona brata’ NSr: A jo mom bardzo dobre ujne i lubim wdycy do niej iść (MO). Por. ukr. *вуйна* ‘żona wujka’ (Hrin I, 259). Zob. też **ciotka**.

ukoł ‘zastrzyk’ DPu, SHu, Tu: Je u nas felszerka i robi ukoły w domach, je dobra una i w nocy przychodzi (DPu). Ukoły robiom te sanitarki, dobrze robiom, maj nauczyli się, taj przychodzom taras dodomu (DPu). Por. ukr. *укол* ‘ts.’; ros. *укол* ‘ts.’. Zob. też **injekcja**.

- ułagodzić** ‘domówić się’ Tu: Ułagodzili, taj priedali konia (Tu).
- umierasz** ‘wieszak’ Źród.: Downo nie było, a taraz gwariom umierasz, to chyba z romuńskiego (MO). Por. rum. *umeraș* ‘ts.’
- umrity** ‘zmarły’ Dawać za umritego pomane (Pr). Jak dawajom za pomane za umritego (NSr). Jak umritego chowajo (SHu). Donis tego umritego człowieka (ED 92). Jedna siostra je umrita, a jedna żyje (SHu). Mój chłop je umrity (SHu). Por. grnśl., ślczes., jabł. *umrzity* ‘ts.’, czad. *umrity* ‘ts.’ (AJS VII, 1320).
- umywalka** ogpol. Zob. też **kuwieta**.
- untor** ‘oltarz’ Kolo untoria otprawio ksionc msze (MO). Untor kościoła (DPu). Untor był malučki, też drewniany i to Zeslanie Ducha Świntego (MOM, 222). Por. rum. *altar* ‘ts.’; ślc. *oltár* ‘ts.’ (SSP I, 626).
- upolenisko** ‘miejsce, gdzie spalił się las’ PMr: Upolenisko tam belo, taros uže rośni tam cosika (PMr). Zob. też **wypalune**, **zrymb wygoriany**, **spalenisko**.
- urda** ‘żętyca, którą zbiera się z powierzchni przegotowanej serwatki z owczego mleka’. Urda to je dobra, to słodka, gotują z syrwortki, to od owców robiom. (SHu). To, co sie niecho z tego kaszu, dowajom eszcze troche mliska i wariom, i to je urda (MO). Por. rum. *urdă* ‘ts.’; ukr. buk. *ырда* ‘ts.’ (H.K.); ślczes. *chor-da*, *hórda* ‘śmietana na owczym mleku’ (SGŚC 122); ‘lepsza, tłusta żętyca’ (AJS III, 449), jabł., czad. *hórda* ‘lepsza, tłusta żętyca’ (AJS III, 449).
- urieknąć** ‘rzucić urok’ Źród.: Kyrst odbywa się jak najwcześniej, żeby uniknąć różnych niebezpieczeństw: dziecko mogło umrzeć nie ochrzczone, mogły je *urieknąć* złe oczy itd. (HK, 80). Por. ogpol. *urzec*, *urzeknąć* ‘ts.’; ślczes. *urzec*, *urzekność* ‘ts.’ (SGŚC 309); ślc. *urieknuť* ‘ts.’
- uriezac** ‘ukroić’ Źród.: Weź nóż i uriezoj kawalek chleba (MO). Por. ukr. buk. *ypizamu* ‘ts.’ (H.K.); ślc. *urezat* ‘ts.’; ślczes. *urzazac*, *urzezac* ‘ts.’ (Z.G.).
- urindzić** ‘rozporządzić’ Tu: Tatko urindził i tak trieja robić (Tu).
- urlopan** ‘samolot’ NSr, PMr, Pr: Urlopan jadzie chore w powitriu (MO). Por. pol. przestarz. *aeroplan* ‘ts.’; rum. przestarz. *aeroplan* ‘ts.’ (SRP, 10); ślczes. *europlan* ‘ts.’ (SGŚC 91). Zob. też **samolot**.
- urma** ‘zgrabione resztki zboża na polu’ NSr, PMr, Pr: To urma, u naz jag uže zboże sie powiunże, sie grabi ty potracune ściobla, kluska i to gwariom, że sie grabi urma (MO). Por. rum. *urmă* ‘koniec, zakończenie’ (SRP, 659).
- uroda** ‘urodzaj’ Tu: W tym roku fajna je uroda i na ziemnioki i cosnek, i szycoko fajnie (Tu). Por. ukr. buk. *ypoda* ‘ts.’ (H.K.); ślc. *úroda* ‘ts.’; grnśl., ślczes., czad. *uroda* ‘ts.’ (AJS II, 99).
- urwa** ‘przepaść’ DPu, SHu, PMr: Urwa jak je, to ni możem prijśc tam (Tu). Por. ukr. buk. *ypba* ‘zerwany brzeg’ (H.K.); ślczes. *urwa* ‘zerwany brzeg’ (Z.G.). Zob. też **priepaść**.
- usadzić** ‘uderzyć, pobić’ PMr: Roz nasze chlapcy tag usadzily jednego Rumuna na tańcu, że wincel nie maj przszel do sela (MO). Por. ogpol. posp. *usadzić* ‘utemperować, poskromić’ (SJPSz III, 620). Zob. też **chlupnyć**, **gwizdnyć**, **machnyć**, **riznyć**, **szusnyć**, **triasnyć**, **uderzić**.

- usłowija** ‘warunki’ SHu: W takich usłowijach ony żyjom (COK, 133). Por. ros. *условие* ‘ts.’
- uść** ‘chwast bardzo kłujący’ NSr, PMr, Pr: Uście jag jesom w pszynicy, to musisz plec w rynkawicach, bo pchajom (MO). Por. śl. *ost* ‘kolec, cierni’ (SSP I, 647).
- utropinie** ‘strapienie, zmartwienie’: Jak człowiek ma utropinie, to straszna zgryzota (NSr). Por. ogpol. *utrapienie* ‘kłopot, zmartwienie, zgryzota, udręka, troska’ (SJPSz III, 633). Zob. też **zgryzota**.
- utropiuny** ‘zmartwiony’ Źród.: No łys, saraku, taki utropiuny, ucieko (ED 149). Zob. **tropić sie**.
- uwaric** ‘ugotować’ Źród.: Czasami uwarili fazuli, suchej, bez żadnej omasty (EK, 344). Por. śl. *uvarit* ‘ts.’ (SSP II, 458); śl. *uwarzić* ‘ts.’ (SGŚC 311); grnśl. *uwarzyć* ‘ts.’ (MSGGŚ 275).
- uwidzieć** ‘zobaczyć, ujrzeć’: Uwidzieli i uciekli (Tu). Por. śl. *uvidiet* ‘ts.’; śl. *uwidzieć* ‘ts.’ (SGŚC 311); grnśl. *uwidzieć* ‘ts.’ (MSGGŚ 275-276).
- uwinąć** ‘upleść’: Uwinem wiunczek, wiunczek zieluny (DPu). Por. śl. *uwinąć* ‘ts.’ (Z.G.).
- uż** ‘już’: Ja už nie wiem (DPu). Por. śl. *uż* ‘ts.’; śl. *uż* ‘ts.’ (SGŚC 312); grnśl. *uż* ‘ts.’ (MSGGŚ 276).

W

- wadro** ‘naczynie drewniane – 10 litrów’ SHu: Z wadry wychodzi 3 kilo bryndzy (SHu). Por. ukr. buk. *вадро* ‘naczynie do dojenia krów; miara, 12 litrów; miara wagi 12 kg; drewniane wiadro przy studni’ (SBH, 45); rum. *vadra* ‘wiadro’ (SRP, 663).
- wadzić się** ‘kłócić się’ Źród.: Mamka z dziećmi sie wadzi, jak som puste, z chłopem sie można wadzić, ze sumsiadem (MO). Był chłop i baba, i strasznie se dobrze żyli, ale dzitko se myśli: jako jo by ich skusił, aby uni się wadzili (ED 147). Por. śl. *vadit* ‘sa’ ‘ts.’; śl. *wadzić sie* ‘ts.’ (SGŚC 312); grnśl. *wadzić sie* ‘ts.’ (MSGGŚ 277). Zob. też **maszkarić się, swarić się**.
- wajesznica** ‘jajecznicza’ Źród.: Wajesznica je dobra na śniadanie (MO). Rodzice przygotowują matce chrzestnej śniadanie: kawę i wajesznicę – musi je koniecznie zjeść (HK, 81). Por. śl. *wajesznica, wajesznica, wajesznica* ‘ts.’, czad., jabł. *wajesznica* ‘ts.’ (AJŚ V, 836).
- wajko** ‘jajko’: To wajko, no wajko jest dobre do jedzynie, dobre na różne pieczynie (MO). Kury wajka nanosili (DPu). Tyn bojer nic nie powiedziol, ale się tak zadumol i poszel do chalupy, i wynius na taniurku sztyri wariune wajka, i dol temu tatkwowi, i gwari (ED 139). Por. śl. *vajce* ‘ts.’, śl. *wajko*, czad. *wajko* ‘ts.’ (AJŚ IV, 530).
- wakarusz** ‘grzyb rosnący w trawie jesienią’ DPu: Wakarusz to taki grib, co rosnół w trawie na jesiń, taroz nimo (DPu). Por. ukr. *вакаръ* ‘pastuch krów’

- (Hrin I, 123); rum. *văcăr* ‘pastuch’ (SRP, 665); stąd prawdopodobnie nazwa ludowa grzyba.
- wakcin** ‘szczepionka’ NSr, PMr, Pr: Wakciny sie robi, aby nie zaslabnyć (MO). Por. rum. *vaccin* ‘ts.’ (SRP, 662); śl. *wakcina* ‘ts.’; ogpol. środ. *wakcyna* ‘ts.’ (SJPSz III, 650).
- wakowanie** ‘ewakuacja, opuszczenie terenu w pośpiechu’ Źród.: Kiedy była wojna, to wakowanie bardzo cinszko my przyżyli (MO). Powrót z wakowania, 1944 r. (EK, 85). Por. ukr. buk. *вакування, вакуване* ‘ts.’ (H.K.).
- wakowany** ‘ewakuowany’ Tu: My byli wakowani (Tu).
- walek** 1. ‘poprzeczna belka, w której tkwią zęby grabi’ NSr, PMr, Pr: Do tego walek trzeja nazakładać zymbów (MO). 2. ‘część warsztatu z osnową, z płótnem’ Źród.: A na tym waleku som nawiniune nitki (MO). Por. ukr. *валок* ‘ts.’ (Hrin I, 124); ogpol. *walek* ‘walcowaty, cylindryczny element różnych maszyn, urządzeń, obracający się dookoła swojej osi’ (SJPSz III, 654); grnśl. *woltek* ‘ts. 1’ (AJŚ II, 104).
- walter** ‘naczynie szklane o jednej nodze, służące do podawania ciastek, taca’ NSr: To walter, to jest takie naczynie, takie co sie kładzie zakunski na wesele (MO). Zob. też **klosz**, **taca**, **waza**.
- wałoszyć** ‘kastrować’: Wałoszyć, to gwarili po starodawnemu, taroz to kastrujom (SHu). Por. ogpol. *wałaszyć* ‘kastrować ogiera’ (SJP IX, 834); ukr. *валашати* ‘ts.’ (Hrin I, 123). Zob. też **czyścić**, **kastrować**.
- wałować się** ‘popęd płciowy u owiec i kóz’ SHu: Barany i owcy wałujom sie (SHu). Zob. też **gunić się**, **myrlić się**, **nabierać się**.
- wama** 1. ‘opłata za mielenie w młynie’: Wama to była miara za to, że mololi zboże we młynie (DPu). Zob. też **myto**. 2. ‘cło, przejście graniczne’ Tu: Wama to płaci się na granicy, taki podatek (Tu). Trieja zapłacić wame za maszynę, wolaśkiedy na wamie trzeja długo czekać (MO). Por. rum. *vamă* ‘cło; komora celna’ (SRP, 664); ukr. buk. *вама* ‘ts.’ (H.K.); węg. *vám* ‘urząd celny, cło’ (ESUM I, 327).
- waninka** ogpol. *wanienka*. Zob. też **kumpelaczka**.
- wanna** ‘łazienka’ DPu, SHu, Tu: Downo nie robili tego, taros w nowych chałupach budujom takie wanny, i tam dusz dajom i szycko, jak w Polsce (Tu). Por. ukr. *ванна* ‘ts.’. Zob. też **baja**, **bania**.
- wanna** ogpol. Zob. też **kada**.
- wapniarka** ‘miejsce, gdzie wypalano cegłę lub wapno’: Cegle robilo sie we wapniarkach (SHu). Por. ukr. *вапнярка* ‘piec do wypalania wapna’ (Hrin I, 126).
- war** ‘gotująca się woda, ukrop’: Takim warem można sie opiec (MO). War jak rozleje się na nogę, to uże je opieczune (DPu). Por. ukr. *вар* ‘ts.’ (Hrin IV, 126); ogpol. przestarz. *war* ‘ts.’ (SJPSz III, 656); śl. *war* ‘ts.’ (SGŚC 313).
- waranda** ‘weranda, ganek’: A pirszeros sie wchodzi do warandy (MO). Na warandzie można siedzieć latem, jak je ciepło (SHu). Por. ogpol. *weranda* ‘ts.’; ukr. buk. *віранда, виранда, веранда* ‘ts.’ (H.K.).

wargi ogpol. Zob. też **huby**.

warić ‘gotować’: To u naz gwariom, że warić jeść (MO). Wari śniodanie, zawolo dzieci jeść, chlopa, daje jedzynie na stół, siadajom kolo stola i jedzom (ED 132). Inczmiń jak się zrobi, a to boli i trieja len warić (DPu). Por. ukr. *vapumu* ‘ts.’; ogpol. przestarz. *warzyć* ‘ts.’ (SJPSz III, 660); ślczes. *warzić*, *warzyć* ‘ts.’ (SGŚC 314); grnśl. *warzić*, *warzyć* ‘ts.’ (MSGGŚ 279); ślc. *varit* ‘ts.’ (SSP II, 466).

wariecha ‘chochła, łyżka wazowa’ DPu, Pr: Wariechom nabiro m zupe do taniurka (DPu). Do zupy to je wariecha (Tu). Tom wariechom sie nalewo na taniurki borszcz, zupe (MO). Por. ogpol. *warzACHEW* ‘duża drewniana łyżka kuchenna’ (SJPSz III, 661); ślczes. *warzecha* ‘warzACHEW’ (SGŚC 314); grnśl. *warzecha* ‘warzACHEW, drewniana łyżka’ (MSGGŚ 278-279); czad. warecha ‘chochła’ (AJŚ V, 817); ślc. reg. *varecha* ‘warzACHEW’, ‘łyżka wazowa’ (SSP II, 466). Zob. też **czerpak**.

warować ‘strzec, pilnować’: Aby ich Pan Bóg warował od wszystkiego złego całe lato i trzeba je przeżegnać (EK, 369). Waruj dzieciska, aby pod maszyne nie popadli (SHu). Por. ukr. *vapyvamu* ‘przechowywać, strzec, ostrzegać od czegoś’ (Hrin I, 128); ślc. *varovat* ‘ostrzegać’, ‘pilnować’ (SSP II, 466).

warować się ‘uważać’: Waruj się, aby cie chlop dziška nie pobił (Tu). Waruje sie jakiegoś nieszczynsčia, waruje sie biciklieta, maszyny (Tu). No to norowisty i norowistego kunia trieja sie warować, bo un może i ukunsić i zatkiem chynyc (MO). Por. ukr. *vapyvamusia* ‘wstydzic się; strzec się, uważać’ (Hrin I, 128); ślc. *varovat sa* ‘unikać, wystrzegać się’ (SSP II, 466).

wary ‘czy; kto wie, czy’: Wary un wie, że wiesiele je na Pojanie (Pr). Wary pójdzie dyszcz (SHu). Wary un pridzie dziška do domu (DPu). Wary zrobiła už (Tu). Por. ukr. buk. *vapu*, *vape* ‘chyba, kto wie’ (SBH, 47); ślc. *vari* ‘czyżby; chyba, pewnie; nawet’ (SSP II, 466).

warza ‘kapusta szatkowana’ Tu: Warza u nas gwariom na sieczone kapuste (Tu). Por. rum. *varză* ‘kapusta’ (SRP, 665).

waser polak ‘na pół-Polak’: No my tak waser Polaki, bo to tatko Polak, a mamka je Rusinka, nie (Tu). Waser Polak no to taki co je minszany, no u mnie mamka Polka, a tatko Rumun (DPu). Por. niem. *Wasser Polack*.

waserwaga ‘poziomica’: Waserwagom to mieriajom, cy driewo jest proste (MO). Waserwaga była kriwa (DPu). Por. niem. *Wasserwaage* ‘ts.’; ślczes. *waserwoga* ‘ts.’ (SGŚC 314); grnśl. *waserwoga* ‘ts.’ (MSGGŚ 279).

watar ‘kierownik robót’ Tu: Tyn, co prowadzil ludzi, co majom robić, taki kierownik, brigadir, to gwariom u nas watar (Tu). Por. rum. *vătar* ‘ekonom, rzădca, komendant, dowódca starszy’ (SRP, 667).

watra 1. ‘ognisko rozpalone na otwartej przestrzeni’. No to na watre trieja nanosic drewa, choiny i zapolic, i to gore, i gwariom okrutna watra ognia (MO). Watre w polu robimy w szczwortek wielki (DPu). Na ogrodzie ktosika watre zapalił, paskudnie dym śmierdzi (NSr). 2. ‘miejsce w piecu, gdzie pali się

ogień, dno pieca' Tu: Bochenki jak wyrubiony, kładniny na watre, no na dno pieca (Tu). Chlib piczony na watri (Tu). Chlib żytni piecze się na watri (Tu). Por. rum. *vatră* 'palenisko; piec wraz z obudową' (SRP, 665); ukr. *vampa* 'ogień; dno pieca' (Hrin I, 129); pol. reg. *watra* 'na Podhalu: ognisko' (SJPSz III, 663); śl. *watra* 'ognisko' (AJŚ III, 454); śl. *vatra* 'ognisko' (SSP II, 467). Zob. też **piec, posadzka**.

watrisko 1. 'miejsce w polu po ognisku' NSr, Pr: Watrisko je, jako tam gori watra na polu i zostaje takie czorne (NSr). Zob. też **ognisko**. 2. 'duży ogień' SHu: Watrisko na polu, jak palom szycko, to takie duże (SHu). Por. śl. *watrisko* (Crân, 419); czad. *watrisko* 'ognisko w szałasie pasterskim' (AJŚ III, 454).

waza 1. 'naczynie szklane o jednej nodze, służące do podawania ciastek, taca' Tu: Na wazach ubieramy chram i to tak fajno, pieczymy tam różne i tak fajno je (Tu). Zob. też **klosz, taca, walter**. 2. 'wazon' Źród.: Ty wazy som różne, wielkie i male, i tam się kładom kwiotki do wody (MO). Por. rum. *vază* 'wazon' (SRP, 665); ukr. *vaza* 'ts. 1'; śl. *váza* 'wazon, flakon' (SSP II, 467).

wazunek 'doniczka' Źród.: Kwiotki się sadzom do wazunków i się trimajom w chałupie na oknie (MO). Por. ukr. buk. *вазонок* 'kwiatek doniczkowy' (H.K.).

ważki 'lejce, cugle' DPu, NSr, Pr: Ważki jak się ciungni z prawej, to gwarim wjo (DPu). Ważkami się kieruje kunia, a jak się jadzic na kuniu, to trieja mieć krótkie ważki (MO). Por. ukr. *віжки, вожки* 'pasy rzemienne połączone z wędzidłem' (ESUM I, 396). Zob. też **lica, opraty**.

wdycki 'zawsze, wciąż': Wdycki sama musim iść doić krowy (MO). To opowiadali wdycki, że uni przisli ze Strynczyna i opowiadali, jak byli (PBM, 144). Bijoł byś mi wdycki (DPu). A jo mojemu zińciowi wdycki lubim cosika kupić (MO). Por. cz. *vždycky* 'zawsze'; śl. *vždycky* 'zawsze'; śl. *wdycki*, opol., jabł. *(w)dycki* 'zawsze', czad. *wdycki* 'zawsze' (AJŚ VI, 1087).

weczeria 1. 'kolacja': Mój chłop na weczerie przychodzi, tak cały dzień je w roboci (Tu). **wieczeria**: Na wieczerie dobrze je jeźć maj malo (MO). 2. 'też: kolacja wigilijna' Źród.: A pried wieczeriom gospodar się pomodli, potem się dzielom oplatkiem, a potem weczeriajom (MO). Por. ogpol. przestarz. *wieczera* 'ts. 1', relig. 'ts. 2' (SJPSz III, 699); śl. *večera* 'kolacja'; śl. *wieczera* 'ts.' (SGŚC 316); grnśl. *wieczera, wieczero* 'ts.' (MSGGŚ 281-282). Zob. też **wilia**.

werbownik 'przesiedlenieć': Downo mocki tu werbowników prochodziło (Tu). Por. ukr. buk. *вербовник* 'ts.' (H.K.); grnśl. *werbus* 'przyjezdny, zwerbowany do pracy na Śląsku' (MSGGŚ 280).

wereta 1. 'prześcieradło': Werety robili z zgriebnego płótna, tako tkali i zaścielali siano cy słume (SHu). Biołe dla pościelania, grube, z konopi, lnu, zamiast prześcieradła (DPu). Wereta je tkana z płótna domajszniego, na krosnach, obecnie prześcieradło, ale używa się w gwarze wereta (PMr). Nakrywali weretom, bo nie było prześcieradłów (MO). 2. 'obszywane prześcieradło, służące również do nakrywania ozdobnie zaśłanych łózek' Źród.: *W wielkiej chałupie* stały również *pościele* z ozdobnie ubranymi poduszka-

mi i pierzynami oraz *weretami*, czyli obszywanymi prześcieradłami, służącymi również do nakrywania ozdobnie zaślanych łóżek (EK, 244). Zob. też **plachta, prześcieradło**. 3. 'tkane chodniczki na podłogę, z wełny' SHu, Tu: To, co tkane, podziwaj się na pudłogę, to je wereta, maj downo wereta było i to, jako tarasika prześcieradła, ale to było grube (Tu). Werety na podłogę zaścielać, downo i pościł tym zaścielali (SHu). Por. ukr. *вепема* 'zgrzebne płótno; rodzaj różnokolorowych dywaników, którymi zaścielano ławki, czasami nawet stół' (Hrin I, 135); por. huc. *wereta* 'płachta płócienna' (AHR, 180); ogpol. dawne *wereta* 'prześcieradło, płachta z grubego, zgrzebnego płótna' (SJP IX, 930).

weretka 'płachta służąca do noszenia trawy, siana' NSr, DPu, SHu, Tu: A we weretce noszom ludzie trowe dla chudoby (MO). Por. ukr. *вепетка* 'ts.' (Hrin I, 136). Zob. też **plachetka**.

weselka 'tęcza': W Nowym Sołońcu powszechnie znana jest również ukraińska nazwa tego zjawiska – *weselka* (EK, 374). Po deszczu robi się taka weselka na niebie (DPu). Por. ukr. *веселка* 'ts.'. Zob. też **tęcza, ponga**.

wiano 'posag panny młodej' DPu, NSr, PMr, Pr: Wiano dostała jech od mamki fajne (DPu). Na wiano dawajom poduszki, krowe i tam taniurki (DPu). Por. ogpol. dawn., dziś gwarowe *wiano* 'ts.' (SJPSz III, 690); ślć. *veno* 'ts.'; cz. *věno* 'ts.'. Zob. też **majuntek, zestria**.

wiązać 'robić na drutach': Wiazać jakiś pańczoszki to je komu (Tu). Wiażem całe zime szliki, i tam swetry i coś (Tu). Por. ukr. *в'язати* 'ts'

wicha 'okorowana wysoka belka, na szczycie której znajduje się choinka, ozdobiona wstążkami i kolorowymi papierkami' Źród.: Powszechnie dostrzega się w góralskich wsiach pewne odmienności związane ze stawianiem wichey, gdyż w Pojanie stawiało się wiche na 1 maja. Nie stawiało się na imieniny. Na Pleszy i w Sołońcu stawiano na imieniny (EKR, 18; COE, 95). Wichę stawiano z wysokiej okorowanej belki, na której szczycie umieszczano choinkę (*połaźniczkę*), ozdobioną wstążkami i kolorowymi papierkami (EK, 275). Po *wichę* chłopcy wybierali się do lasu i starali się znaleźć jak najdłuższe drzewko (EK, 275). Według relacji starszych pojańczyków podczas majowego stawiania *wich* „drudzy, aby na zbytki zrobić, pantrowali ze siekierom. Jak ci się darzyli w domu, pili i jedli, podlecieli i zwalili wichey” (EK, 276). Por. ukr. *вixa* 'wiecha, tyczka' (Hrin I, 242); ogpol. *wiecha* 'ts.'; ślćiesz. *wiecha* 'ts.' (SGŚC 316).

wicher 1. 'wir w rzece' DPu, SHu: Wicher, jako je tam w rzekach, to dzieciska mogom się tam utopić (SHu). U nas jeden był, taj wicher go zabrał i un się utopił (DPu). Zob. też **wiercichwostek, wodoworot, wyrteż**. 2. 'wir powietrza, wicher, wichura' Źród.: W dniu św. Jana (27 grudnia), a gdzieniegdzie św. Szczepana wykorzystywano pochodzącą z niego słomę, wiązaną w *porwieśła*, do obwiązywania drzew owocowych, „żeby się urodziły jabka, gruszki, śliwki...” i aby „nie lunoł wicher i piorun nie trzasnył (EK, 328). Por. ukr. *вихор* 'wir kurzu na drodze' (Hrin I, 198); ukr. buk. *вихор* 'wir kurzu, piasku

na drodze' (H.K.); ogpol. *wicher* 'silny, gwałtowny wiatr, wichura' (SJPSz III, 694); ślc. *víchor* 'wicher' (SSP II, 479); grnśl. *wicher* 'wichura', ślciesz., czad. *powicher* 'wichura' (AJŚ VI, 1102).

widej 'prawdopodobnie, być może' Źród.: Widej tam dzież mo być wesele, ale eszcze uno nie je tag zichierowne, że bedzie, to gwariom, widej mo być u tego wesele (MO). Jo myślím, że naz nazywajom Slowjokami, bo widej my przszli skilasika od granicy slowjacko polskiej (PBM, 146). A wszy majom kury, świnié majom wszy, ale to takie kury majom inaksze wszy, a świńskie to som inaksze wszy, a majom widej i ludzie wszy majom i z tych wszów bardzo cinszko skapać je (MO). Por. ukr. buk. *videŭ, vidaŭ, vuduŭ, vidiŭ* 'chyba, prawdopodobnie' (SBH, 53).

widko 'widać, chyba, prawdopodobnie' Źród.: Do nas przychodzi mocki Poloków na wakacje, ostatnio to co roku przychodzim, widko, że sie im tu lubi (PBM, 150). Por. ukr. *видко* 'ts' (Hrin I, 157).

widno 'jasno, o dniu' Tu: Stawoj, uże widno (Tu). Por. ukr. *видно* 'ts.'; ogpol. *widno* 'ts.'; ślciesz. *widno* 'ts.' (SGŚC 315); grnśl. *widno* 'ts.' (MSGGS 281).

widzieć 'znać, umieć' DPu, SHu: Śpiwac my widzieli i tańcowac widzieli (COH, 128). Jak tam poszłam, to nie widziałam ani słowa (REK, 26). **wiedzieć**: Jo nic nie wiedziała, jako poszłam do tyj szkoły (SHu). Por. ślc. *vediet* 'umieć, potrafić', 'wiedzieć' (SSP II, 469-470).

wiechieć 'ścierka' Źród.: Ta wiechieć to jest takie, co sie pomywajom taniurki, miski, to sie robi z takiego nowego plótka czystego i to sie nazywie wiechieć (MO). Por. ogpol. *wiecheć* 'garść, pęk słomy, siana, badyli itp.' (SJPSz III, 699); grnśl., ślciesz., jabł. *wiecheć* 'wiecheć słomy do wymiatania na czysto pieca chlebowego' (AJŚ V, 852); ślciesz. *wiecheć* 'wiązka, wiązka słomy', 'ścierka' (SGGS 316); ślc. *vechet* 'wiecheć', 'ścierka, myjka' (SSP II, 470).

wieczeria zob. **wieczeria**.

Wieczernica zob. **Wieczerniczka**.

Wieczerniczka 'gwiazda wieczorna, pierwsza świecąca po zmroku' NSr, PMr, Pr: Wolaśkiedy Wieczerniczka wyjdzie, a my eszcze som w carinie (MO). **Wieczernica** 'Wenus' Źród.: Wenus określa się mianem Wieczernicy (EK, 372). Por. ukr. *вечерниця* 'gwiazda wieczorna' (Hrin I, 143), ogpol. *wieczornica* dawniej 'gwiazda wieczorna', ślc. *večernica* 'gwiazda wieczorna' (SSP II, 469), cz. *večernice* 'gwiazda wieczorna'.

wiedzieć zob. **widzieć**.

wieko 'ruchoma część miedlicy' NSr, PMr, Pr: Wiekiem sie tag ruszo i sie gwari, że to sie triepie (MO).

wieko na izbe fraz. 'drzwi na strych' DPu: Jak idziesz po drabinie, to trieja wieko na izbe otwierać, aby na izbe zająć (DPu). Zob. też **obłon**.

wielka chalupa 'pokój gościnny' Źród.: W wielkiej chalupie je czysto i sie przyjmajom goście (MO).

wielki palec 'kciuk' Źród.: No, ale tyn wielki palec, to je nojkrótki (MO).

- wiercichwostek** ‘wir w rzece’ SHu: Wiercichwostek jak je, to może zabrać człowieka tam i nie znajdzie nichto (SHu). Por. słc. *vrtichvost* pejor. ‘lizus, pochlebca’ (SSP II, 496); cz. pejor. *vrtichvost* ‘lizus, pochlebca, podlizuch’ (SCzP 892); ślczes. *wiercichłost* ‘wiercipięta’ (Z.G.). Zob. też **wicher**, **wodoworot**, **wyrtież**.
- wierować** ‘oddzielać śmietanę od mleka’ Źród.: W lecie trieja wierować prawie co dnia, bo mlisko chytro kiśnie (MO). Por. ukr. *випываму* ‘ts.’; ogpol. *wirować* ‘nadawać czemuś ruch wirowy (...), przepuszczać coś przez wirówkę’ (SJPSz III, 723); ślczes. *wiyrować* ‘o mleku – wirować, odtłuszczać’ (SGŚC 318).
- wierówka** ‘urządzenie do oddzielania śmietany od mleka’ Źród.: Wierówkom sie wieruje mlisko, sie odzielo mlisko od śmietany (MO). Por. ogpol. *wirówka* ‘urządzenie do rozdzielania mieszanej cieczy (...), służy m.in. do odtłuszczenia mleka (...)’ (SJPSz III, 724); ślczes. *wiyrówka* ‘wirówka do mleka’ (SGŚC 318).
- Wierzbna Niedziela** ‘Niedziela Palmowa’ Źród.: Wielkanoc poprzedza Niedziela Palmowa, zwana na Bukowinie Wierzbną Niedzielą (HK, 77). Por. ukr. *вербова неділя* ‘ts.’. Zob. też **Kwietna Niedziela**.
- wieszadło** ‘wieszak z 2 gwoździ z zamocowanym między nimi sznurkiem’ NSr: Wieszadło to takie, jak ćwiok pribity i tam kawałek porwózka (NSr). Por. ogpol. *wieszadło* rzadk. ‘wieszak’ (SJPSz III, 712).
- wieść** ‘prowadzić’ PMr: Świnie wiadom do kańca (PMr). Por. ukr. *вечму* ‘ts.’ (Hrin I, 143); ogpol. książk. *wieść* ‘(...) prowadzić’ (SJPSz III, 712-713); słc. *viest* ‘ts.’; cz. *vést* ‘ts.’.
- wijoza** ‘lampa elektryczna’ NSr, PMr, Pr: A wijoza sie świci w nocy (MO). Por. rum. *vioză* ‘ts.’. Zob. też **lampa**.
- wilia** ‘Wigilia’ Źród.: A we wylie to baby nie idom nigdzi, jacy doma, bo nie je dobrze, a jak chlop pridzie do chalupy, to je szczynście cały rok (MO). Por. ogpol. *wilia*, *wigilia* ‘ts.’; ślczes. *wilija* ‘ts.’ (SGŚC 317); grnśl. *wilija*, *wilijo* ‘ts.’ (MSGGŚ 283). Zob. też **weczeria 2**.
- wincel** ogpol. *więcej*. Źród.: Un ma wincel pola (DPu). Bo ci, co wincel dzieci mieli, to połówke wyjechało do Polski (MOM, 223).
- winczać** ‘być świadkiem na ślubie’: Ja ich winczała, to je moi finy (Tu). Mom winczać taros Bolka (DPu). Por. ukr. *винчати* ‘ts.’ (Hrin I, 239).
- wineta** ‘bakłażan’ Źród.: Z winetów robime salate, ich pieczeme, potem tag drobno posiekome i dome prazune cebulke, pomidory, a wolaščto kładzie surowe cebule i z majoniezom (MO). Przykładem mogą być *kiperusze* – papryka, również nadziewana ryżem i mielonym mięsem, a także znana w góralskich wszach od około 7-10 lat *wineta*, czyli bakłażany, z których wytwarza się powszechnie pastę (EK, 261). Por. rum. *vinăt* ‘bakłażan’ (SRP, 678).
- winohrad** ‘winogrono’ DPu, Tu: Winohrad je i bioły i siny (DPu). Por. ukr. *виноград* ‘ts.’; słc. *vinohrad* ‘winnica’ (SSP II, 479); cz. *vinohrad* ‘winnica’ (SCzP 878).

- wioć** ‘oczyszczać omłócone zboże z zanieczyszczeń’ Źród.: Zboże trieja wioć, aby było czyste (MO). Por. ogpol. *wiać* ‘oczyszczać omłócone zboże z zanieczyszczeń; oddzielać ziarno od plew’ (SJPSz III, 689); ślczes. *wioć* ‘czyścić zboże młynkiem’ (SGŚC 317).
- wirchnik** ‘pokrywka drewniana do przykrywania naczynia z mlekiem’ DPu, SHu, NSr, PMr, Pr: Pani kuchana, wirchnik je do prikriwania mlaka, żeby tam nic nie upało. Wirchnik je maliučki i maj winkszy (SHu). Por. ślczes., czad. *wyrchnik, wyrchniczek* ‘górna część maślnicy’ (AJŚ III, 280); ślczes. *wyrchniczek* ‘górna część maślnicy’, ‘pokrywka na bańkę, garnek’ (SGŚC 329). Zob. też **kapak, kapaczek**.
- wišta!** ‘zawołanie na konia, żeby szedł w lewo’ Tu: To wišta! (MO). Por. ogpol. *wišta* ‘ts.’; ukr. *віштя, віштя* ‘ts.’ (Hrin I, 241).
- wiuneczek** ‘ozdoba głowy panny młodej’ Źród.: Taraz mloduchi majom różne ty wiuneczki, a downo byly z mirty (MO). Por. ogpol. *wianek* ‘ts.’; ślczes. *wiónek, wióneček* ‘ts.’ (Z.G.); grnśl. *wiónek, wióneček* ‘ts.’ (MSGGŚ 283); cz. *věneček, věneček* ‘ts.’ (SCZP 971).
- wje dali!** ‘poganianie konia’ NSr: Wje dali! Por. też buk. ukr. *в’є, в’ю дали* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **diee!, hyj, hyj!**
- wje!** ‘zawołanie na konia, żeby ruszył z miejsca’ Źród.: To wje (MO). Por. ukr. buk. *в’ю!* ‘ts.’ (H.K.); ogpol. *wio* ‘ts.’; ślczes., jabł., czad. *wio, wijo* ‘ts.’ (AJŚ IV, 563).
- włosy wykręcane** ‘loki’ (ROM, 71): Włosy wykręcane takie fajne u dziwczacków (PMr).
- włosy z oczu** fraz. ‘rzęsy’ Źród.: (ROM, 71).
- włóczyć** ‘bronować’ Źród.: Ty skiby trieja włóczyć, aby sie rozbiły (MO). Por. grnśl., ślczes., jabł. *włóczyć* ‘ts.’ (AJŚ II, 75, 76); cz. *vláčet* ‘ts.’.
- wodny** ‘wodnisty’ Źród.: Wodne takie zimnioki, dobre som posztuchane, bo nie trieja tag mocki maścić (MO).
- wodomir** ‘wodomierz’ DPu, SHu, Tu: Wodomiry tarasika je, downo to nie było (Tu). Por. ukr. *водомір* ‘ts.’. Zob. też **apometru**.
- wodoworot** ‘wir w rzecze’ Tu: Wodoworot może nawet utopić, o tak ciungnie i zabiera (Tu). Wodoworot jako je na Serecie, to trieja uważać i dzieci w domu trimać (Tu). Por. ros. *водоворот* ‘wir wodny’ (WSRP I, 132). Zob. też **wicher, wierzchwostek, wirtież**.
- wojok** ‘żołnierz’ NSr, PMr, Pr: Wojoki we wojsku jak som, to im je cinszko i se im kuczcy za domem (MO). Por. ukr. *вояк* ‘ts.’; ogpol. pot., z odcieniem żart. *wojak* ‘żołnierz’ (SJPSz III, 744); ślczes. *wojok* ‘ts.’ (SGŚC 319); grnśl. *wojok* ‘ts.’ (MSGGŚ 284); śl. *vojak* ‘ts.’; cz. *voják* ‘ts.’. Zob. też **sołdat**.
- wokzał** ‘dworzec kolejowy’ DPu, SHu, Tu: Na wokzali dziedziska czekali i pojechali do Polski (DPu). Pojechał do Czarniowców na wokzał (SHu). Por. ukr. *вокзал* ‘ts.’. Zob. też **gara, stacja**.
- wolan** ‘kierownica’ NSr, PMr, Pr: Tyn wolan to mo każda maszyna, wolanem sie kieruje (MO). Skryncil jech wolanem w prawo i jech miol zjechać z cesty

- (PMO, 163). Por. rum. *volan* ‘ts.’; śl. *volant* ‘ts.’; cz. *volant* ‘ts.’; śl. *wolant* ‘ts.’ (SGŚC 319). Zob. też **rul**.
- wolaśkiedy** ‘czasami’ Źród.: Wolaśkiedy se tag dumiem, co by było, jag by i my wyjechali do Polski, wolaśkiedy ni można nic zalatwić (MO). Por. *volakedy* ‘kiedyś’ (SSP II, 488).
- wolaśkiery** ‘niektóry, niektórzy’ Źród.: To wolaśkiery uczom sie dobrze, wolaśkiery czlowiek je bogaty (MO). Por. śl. *volaktory* ‘niektóry, któryś’ (SSP II, 489).
- Wołoch** ‘Rumun’ Źród.: Rumunów tradycyjnie Polacy nazywają Wołochami (RPR, 195). Por. ukr. buk. *Волох* ‘ts.’ (H.K.); ogpol. dawn. *Wołoch* ‘ts.’.
- wołoszka** ‘chaber, kwiatek kwitnący na niebiesko, Centaurea cyanus’ SHu, DPu, Tu: Wołoszki u nas kwitno w pszenicy i takie to fajne, sine (DPu). Wołoszki rosnom w pszenicy, tak na sino się pokazujom (Tu). Por. ukr. *волошка* ‘ts.’ (Hrin I, 252-253). Zob. też **blawat**.
- worczyk** ‘poziomo zawieszony drążek u wozu lub pług, na który zakłada się postronki uprzęży’ DPu, Tu, NSr, Pr: Kuń sie zapriungo do woza worczykiem (MO). Por. ukr. *орчук* ‘ts.’ (Hrin III, 64); rum. *orcic* ‘orczyk’ (SRP, 411); ogpol. *orczyk* ‘ts.’. Zob. też **bierco**.
- worochaty** ‘brzydki, gruby, nieogolony’.
- worynie** ‘żerdzie używane do ogrodzenia podwórza’ NSr, PMr, Pr: Worinie to taja priwionzują gużwami i tak sie składa (DPu). Por. ukr. *ворина* ‘żerdź używana do ogrodzeń’ (Hrin I, 254). Zob. też **plot z prynci**, **plot z prażynków**.
- wot** ‘głos wyborczy’ NSr, PMr, Pr: Jak som ty aledziere, to potem rachujom ty woty i chto mo maj mocki tych wotów, to tyn wychodzi (MO). Prieszedintem wyjdzie tyn, co będzie miol maj mocki wotów (PMO, 162). Por. rum. *voť* ‘ts.’.
- wotować** ‘głosować’ NSr, PMr, Pr: Taras chodzime wotować co sztyri roki (MO). Por. rum. *a vota* ‘ts.’. Zob. też **głosować**.
- wózek** ‘przyrząd do przędzenia’ Źród.: A tym wózkiem sie bardzo chytro prindlo (MO). Każda kobieta miała wózek i robiła nici (EK, 218).
- wrabiec** ‘wróbel’: Wrabcy cale zime szedzom u nas (MO). Wrabcy majom gniozda (DPu). Por. śl. *wrabec* ‘ts.’; rum. *wrabie* ‘ts.’.
- wremia** 1. ‘czas’ DPu, Tu, Pr: Jakie mome wremia (Pr). 2. ‘pogoda’ Tu, PMr: Jaka bydzie jutro wremia, może slunko zaświeci (PMr). Por. rum. *wreme* ‘czas, pogoda’ (SRP, 684); ros. *время* ‘czas; czasy (epoki); pora, godziny’ (WSRP I, 154); ukr. *время* ‘dobra pogoda’ (Hrin I, 135).
- wricinica** ‘zmija’ Źród.: U naz mocki tych wriciniców je w carinie, to nie kunsze, chyba że ciapniesz na nie (MO). Por. śl. *wretenica* ‘ts.’; czad. *wrecienica* ‘jaszczurka’ (AJŚ IV, 589); śl. *wrzecienica* ‘złośnica’ (SGŚC 321).
- wrota** ‘brama’ DPu, SHu, PMr, Pr: A każdy mo wrota w plocie, aby wjechać do placu, wrota tesz som do stodoly (MO). Por. ogpol. *wrota* ‘wielkie drzwi, zwykle dwuskrzydłowe (...), dziś w budynkach gospodarczych, zwłaszcza w stodołach’ (SJPSz III, 760); ukr. *ворота* ‘ts.’; grnśl., śl. *wrota* ‘wrota stodoły’ (AJŚ III, 428). Zob. też **brama**.

- wrotka** ‘furtka, bramka’ PMr, SHu: A bez wrotka to wchodzą ludzie do placu (MO). Por. śl. *ściesz.*, jabł. *wrotka, wrótka* ‘ts.’ (AJŚ III, 439). Zob. też **firtka**.
- wse** ‘zawsze, jednak’ Źród.: Jo wse troche niezdrowa, ale Helena znowu je słaba (EK, 88).
- wszaje** ‘wszędzie’ Pr: Bo u nas wszaje sie gwari po rumuńsku i na tym, na to zaświaczenie, gwariom adewerince, a te adewerince trieja, jag idzie do sundu, czy jag idzie coś wyrobiac z pracy, czy do pracy, to mu trieja take adewerince (MO). Por. śl. *všade* ‘ts.’; grnśl. *wszańdzie, wszyńdzie* ‘ts.’ (MSGGŚ 287).
- wunch** ogpol. *węch*. Zob. też **niuch**.
- wunglorka** ‘miejsce wypalania węgla drewnego’ Źród.: Węgiel drzewny wypalali z drzewa bukowego w wunglorkach. (EK, 216). Por. ukr. *вуглярка* ‘ts.’ (Hrin I, 258).
- wunsa** ogpol. *wąsy*. Zob. **funsy**.
- wuntroba** ogpol. *wątroba*. Zob. też **pieczunka**.
- wurdzić sie** ‘warzyć się, o mleku’: Mliko jag je uže niedobre, to jak się wari, to uno się wurdzi (Tu). Por. ukr. *вурдumusя* ‘ts.’ (Hrin I, 259). Zob. też **schurdzić sie, shurdzić sie, zurdzić sie, zwaric sie**.
- wybieranie** ‘pożegnanie się’ Źród.: Całość tego rytuału górale określają mianem *wybierania*, a także *odbierania* (EK, 280). Zob. też **odbieranie sie**.
- wybory** ogpol. DPu, SHu, Tu: U nas na wyborach Juszczenke wybierali (DPu). Wybory je jak prziedzidenta wybierajom (DPu). Por. ukr. *вибору* ‘ts.’. Zob. też **aledziere**.
- wychodek** ‘ubikacja’ Źród.: Wychodek to je tag ze zatku, za stodolom (MO). Por. ogpol. *posp.* *wychodek* ‘ubikacja, zbudowana zwykle na podwórzu, nie skanalizowana’ (SJPSz III, 785). Zob. też **klozet, prewet, ubornia**.
- wychodny dzień** fraz. ‘dzień wolny od pracy’ SHu: Mom jutro wychodny dzień i bydem spać (Tu). Por. ros. *выходной ден* ‘ts.’.
- wychodzić z wajka** fraz. ‘o kurczętach: wykluwać się z jajek’ Źród.: Spot kwoki za tri tydzie wychodzą z wajka kurciacka (MO). Zob. też **wydziubać sie**.
- wychynić** ‘wyrzucić’ Źród.: Trieja wychynić gnój z chliwa (MO). Por. śl. *ściesz.* *wychynić* ‘wyrzucić’ (SGŚC 323).
- wyczyszczuny** ‘kastrowany-o samcu’ Tu: Wyczyszczuny i paciuki, jak som male, to trieja ich czyścić (MO). Zob. **czyścić**. Zob. też **feteleu, kastrowany**.
- wydać sie** ‘wyjść za mąż’ Źród.: Dziwka to gwariom, że sie wydaje (MO). Wcześniej dziewczacko miało 16-17 roków, jak sie wydawało (EK, 277). Por. ogpol. *pot.* *wydać się* ‘ts.’; śl. *ściesz.* *wydać się* ‘ts.’ (SGŚC 324); śl. *wydat sa* ‘ts.’.
- wydziubować się** ‘wykluwać się, o kurczętach’ DPu, SHu: Kurciacka wydziubujom się i potemu do wieczora uže chodzą (DPu). Zob. też **wychodzić z wajka**.
- wygon** ‘wiosenne wyjście owiec na halę’ SHu, Tu, NSr, PMr, Pr: Owieczki wiosnom idom na wygon na 6 maja (NSr). Por. ukr. *вигін* ‘wypędzanie zwierząt na pastwisko poza wieś’ (Hrin I, 152); ogpol. *wygon* ‘wspólne pastwisko gromadzkie; także: miejsce na skraju wsi, gdzie gromadzone są zwierzęta pę-

dzone na wypas; droga, którą pędzi się bydło na pastwisko' (SJPSz III, 800); śl. *wygón* 'droga do wypędzania bydła na pastwisko' (SGŚC 325); cz. *výhon* 'wyganianie bydła na pastwisko' rzad. 'wygon' (SCzP 905). Zob. też **wypynd**.

wyhadane 'wymyślone': To, co ta baba gwari, to jest wyhadane (DPu). Por. ukr. *вугадываму* 'ts.' (Hrin I, 151); śl. *hádat* 'zgadywać, odgadywać, oceniać' (SSP I, 203).

wyhodować 'wykarmić' Źród.: Mo telo dzieci i ni mo czym wyhodować (ED, 91). Por. ukr. buk. *вугодываму* 'ts.' (H.K.).

wyleźć 'wejść' SHu: Wylazła jech na izbe po drabinie, po fazuli (SHu). Por. ukr. *влизму* 'ts.' (Hrin I, 167); ogpol. pot. *wyleźć* 'wspiąć się, wejść, wleźć, wdrapać się gdzieś' (SJPSz III, 814).

wyminki 'imieniny' Źród.: W Pojanie zawsze obchodziło się wyminki, urodzin się nie robiło (EKB, 186). Downi boły ino wyminki (EK, 263). W polskich wioskach świętowano przede wszystkim dzień imienin. W góralskich wsiach nazywa się go *wyminkami* (EK, 273).

wyminsić 'o cieście: wyrobić, ugniatać' Źród.: Aby był dobry chlip, ciasto trieja dobrze wyminsić (MO). Por. ogpol. *wymiesić* 'ts.:', ukr. *вуміцуму* 'ts.:'

wymionczko 'wymię owcy lub krowy' Źród.: Pried ocieliniem krowa mo winksze wymionczko (MO). Por. grnśl., śl. *wymiónczko* 'ts.' (AJŚ III, 456). Zob. też **wymno**.

wymno 'wymię: krowy, owcy': Wymno mo krowa i owieczka (Tu). Por. ukr. buk. *вимно, вимне* 'ts.' (H.K.). Zob. też **wymionczko**.

wypalune 'pogorzelnisko, miejsce, gdzie spalił się las' NSr, Pr: Tam je wypalune i potemu tam rośni trawa i potemu som maliny, to je dobre miejsce po spalunym (NSr). Zob. też **spalenisko**, **upolenisko**, **zrymb wygoriany**.

wyplety 'o polu wypielonym z chwastów' Źród.: A tam, dzie fajno wyplete, to bardzo je fajne i szycko fajnie rośnie (MO).

wypolować 'zmywać popiołem' Źród.: Wtedy wszystkie garnki wymyją, wypolują (EK, 344).

wypominać 'lamentować, płakać przy zmarłym' Źród.: Jak już sygnalizowaliśmy, w Pojanie Mikuli płacz nad szykowaną do wyniesienia trumną jest cichy, w Pleszy zaś *wypominają*: „Na coś mnie niechoł, co teraz z dziećmi, jako to wychować?!” (EK, 314).

wypulić pulki 'wytrzeszczyć oczy': Co tak wypulił pulki na mnie? (Tu). Por. śl. *wypúliť oči* 'ts.' (SSJ V, 278); pol. buk. *wypulać, wypulić* o oczach 'wytrzeszczyć' (SBF, 238). Zob. też **wytrzeszczyć oczy**.

wypusknoj 'zabawa po ukończeniu szkoły' DPu, SHu, Tu: Jak si skunczy u nas szkoły, to robiom taki wypusknoj dla tych uczniów, tak fajno muzyka gra (DPu). Por. ukr. *випускнуй* 'końcowy, maturalny, ostatni'. Zob. też **bankiet**.

wypynd 'wiosenne wyjście owiec na halę' DPu: Wypynd to je tak, kiery owcy wygoniajom paść, to je w maju (DPu). Por. ogpol. *wypędzić bydło, owce itp.*

- na pastwisko, na hale* ‘wyprowadzić, wypuścić bydło, owce itp. z obór w celu wypasania na pastwisku, na halach’ (SJPSz III, 829). Zob. też **wygon**.
- wyr** ‘władza, dominacja’ Źród.: Chto pryndzyj wypije, tyn bydzie miał wyr (EK, 302). Por. *vîrf* ‘szczyt’ (SRP, 679); śl. *hyra* ‘duma, wyniosłość’ (SGŚC 124).
- wyrch** ‘wierzch’ Źród.: Z wyrchu, na chalupie je kumin na samym wyrchu, na trieśni som fajne trieśnie z wyrchu (MO). Por. śl. *wyrch, wrch* ‘ts.’, jabł., czad. *wyrch* ‘ts.’ (AJŚ VI, 1151); śl. *vrch* ‘ts.’.
- wyrchnik** ‘wierzch maselnicy’ (MNB, 83) Źród.: A wyrchnik sie na to kladzie, aby nie pryskala śmietana (MO). Por. śl. *wyrchniczek* ‘ts.’, czad. *wyrchnik* ‘ts.’ (AJŚ III, 280).
- wyrostek** ‘kapusta, która nie zawiązała się w główkę’ Źród.: I taki wyrostek jag wyrośnie, to je do niczego, ni mo główki jacy listki (MO). Por. śl. *wyrostek* ‘ts.’ (Z.G.).
- wyroszczony** ‘wyrosnięty’ Tu: Wyroszczone je u nas i pszenice i żyto, szycko takie fajne i uroda fajna (Tu). Por. ukr. *вирощувам* ‘hodować’ (Hrin I, 183).
- wyrtież** ‘wir w rzece’ DPu, Tu, NSr, PMr, Pr: Wyrteież zabioro dzieci i idom z wodom daleiko, downo ktosik tak pripadł (Tu). Por. rum. *vîrtéj* ‘wir powietrzny, kurzu, dymu’ (SRP 680). Zob. też **wicher**, **wiercichwostek**, **wodoworot**.
- wyruszyć** ‘zwichnąć rękę, nogę’ Źród.: A wyruszyć rynke albo noge, to je bardzo lachko (MO).
- wyrychtować się** ‘wystroić się’ Źród.: Musim sie wyrychtować, bo majom priść goście (MO). Por. śl. *wyrychtować się* ‘ts.’ (SGŚC 329); grnśl. *wyrychtować się* ‘ts.’ (MSGGŚ 292); niem. *richten* ‘przygotowywać się’.
- wysługa** ‘pieniądze, które dostają druźbowie podczas zapraszania na wesele’ DPu: Dobrze być druźbom, bo dajom wysługe i można kupowac cosik i siebie i dziewczynie (DPu). Por. ukr. *вучыга* ‘zarobek za służbę’ (Hrin I, 187); śl. *wysłóżka* ‘artykuły żywnościowe wydane pasterzowi, gdy szedł do domu na Nowy Rok’, ‘ciasto wręczone odchodzącym gościom po weselu’ (SGŚC 330).
- wyspa** ‘ospa wietrzna’ Źród.: A po tej wyspie sie niechujom znaki na szkórze (MO). Por. ukr. *бісна* ‘ts.’. Zob. też **osypka**.
- wyszkrobić** ‘wykrochmalić’ Źród.: (ROM, 75). Por. śl. *szkrobić* ‘krochmalić’ (SGŚC 282); *wyszkrobić* ‘ts.’ (Z.G.); grnśl. *wyszkrobić* ‘ts.’ (MSGGŚ 294); śl. *škrobiť* ‘krochmalić’ (SSP II, 370).
- wyszukować** ‘wymyśleć’: Jak coś wysztukuje, to jest na co patrzeć (NSr).
- wyterinar** ‘weterynarz’ SHu, Tu, PMr, NSr: Czyszczu u nas tyn wyterinar (Tu). My mome dobrego wyterinara (MO). Por. rum. *veterinar* ‘ts.’; ros. *ветеринар* ‘ts.’; śl. *veterinár* ‘ts.’. Zob. też **dochter**, **sanitar**.
- wytriszczoki** zwykle w l. mn. ‘bratki, Melampyrum nemorosum’ NSr, PMr, Pr: Ty wytriszczoki cale lato kwitnom, som żólte, fioletowe, różne (MO). Por. śl. *vytrieštat* ‘wytrzeszczać’ (SSP II, 540). Zob. **dziadeczki**.
- wytriszczyć oczy** fraz. ogpol. pot. *wytrzeszczyć oczy*: Coś ty tak oczy wytriszczył (NSr). Zob. też **wypulić pulki**.

- wytyrłowac** ‘roztrząsnąć gnój na polu’ SHu, Pr: Aby było mocki ziemnioków, trijeja zim wytyrłowac gnojem (Pr). Zob. **tyrchła, tyrła**.
- wytyrlujona** ‘nawożona gnojem’ SHu: Gnojnica to je taka zim, co je wytyrlujona gnojem (SHu).
- wywałaszyć** ‘wykastrować’ Tu: Wywałaszujom u nas byka i kunia (Tu). Zob. **wałaszyć**.
- wywoływać** ‘ogłaszać, kto ile podarował młodej parze’ Źród.: W Pleszy i Nowym Sołońcu według rumuńskiego wzoru wywołuje się, kto ile podarował, podczas, gdy w Pojanie Mikuli pozostaje tajemnicą (PBE, 90). Por. ogpol. *wywoływać* ‘obwieszczać, ogłaszać coś wołaniem, oznajmiać dookoła, publicznie’ (SJPSz III, 865); śl. *wywołowac* ‘rozgłaszać’ (SGŚC 332).
- wyzrić** ‘wyjrzeć’ Źród.: Z okna można wyzrić na ceste (MO). Por. sl. *vyzriet* ‘ts.’.
- wyzuwać** ‘zdejmować buty’ Źród.: A jak sie pridzie do chalupy, to se trijeja wyzuwać (MO). Przykładowo chłopcy wyzuwali strzewiki pannom i chowali je do okupu, którym najczęściej było oko goriołki (EK, 207). Por. śl. *wyzuwać*, jabł., czad. *wyzuć* ‘zdjąć buty’ (AJŚ V, 766); śl. *wyzuwać* ‘ts.’ (Z.G.); sl. *vyzúvať* ‘ts.’.
- wyźmakać** ‘wyprać’: Musze jutro wyźmakać, bo mom szycko brudne (Tu). Por. ukr. buk. *вижмакати* ‘ts.’ (H.K.).
- wyżynić** ‘wygnać, wypędzić’ Źród.: Krowy można wyżynić paść, świnie wyżynić z kukurudzy, cy kiegoś z chalupy można wyżynić (MO). Ja, czemu nie, pojcie ze mnum, jo wum wyżynem (ED 136). Por. śl. *wyżynóć* ‘ts.’ (SGŚC 333); grnśl. *wyżynóńć* ‘ts.’ (MSGGŚ 296).
- wziat’ jewo!** ‘szczuć kogoś psem’ SHu: Wziat’ jewo, wziat’ Szarik! Por. ros. *взять езо!* ‘ts.’. Zob. też **bier go, bier; puc, puc wziat’!**

Z

- za durno** 1. ‘za darmo’ Źród.: Narobil jech sie tam za durno (MO). 2. ‘na próżno, niepotrzebnie, bez powodu’: Za durno, co ty gwarisz, bo jo wim, że to nie je prowda (MO). Kricze na mnie za durno (PMr). Za durno królowna i król pytali go i płakali, aby się niechoł z nimi, ale un nie chcioł (ED 150). Por. ukr. *задурно* ‘bezpłatnie; daremnie, bezpodstawnie; bezrezultatywnie’ (SBH, 130) rum. *zădărnice* ‘daremność, próżność, marność’ (SRP, 687).
- zabalamucić** ‘zawrócić w głowie’: Dziwka zabalamucila, go poczynstowala i mu róg zminiala (ED, 141). Zabalamucić można chłopca i uż mosz (SHu). Por. ukr. *забаламутити* ‘ts.’ (Hrin II, 3); ogpol. *zbałamucić* ‘ts.’.
- zabastowka** ‘strajk’ DPu, SHu, Tu: Zabastowki robiom w Polsce, jak pieniedzy nie dają, u nas się boją (Tu). U nas nic nie placili, nikto nie robił zabastowki (DPu). Por. ros. *забастовка* ‘ts.’. Zob. też **grewa, strajk**.
- zabeczane** ‘o dziecku: zapłakane’: To dziecko, kiere placze za jedno nic, to gwarion, że je zabeczane (MO). Takie zabeczane dziecko, to nichto nie lubi, uno placze, beczy, cy je za co, cy nie (SHu). Por. ogpol. pot. *zabeczany* ‘ts.’.

- zabierać mleko** ‘odbierać mleko (czarami)’ Źród.: Na przykład, gdy krowie ktoś *zabiere* mleko (EK, 322). Por. ukr. buk. *забирати молоко* ‘ts.’ (H.K.).
- zabud’ko** ‘osoba zapominalska’: Ale *zabud’ko* tyn mój chłop, poszeł do magazyna, taj *zabył* kupić kielbasy (DPu). Por. ukr. *забудько* ‘ts.’ (Hrin II, 10).
- zabutliwy** ‘zapominalski’: Tyn chłopiec je taki *zabutliwy* (Tu). Por. ukr. buk. *забутливий* ‘ts.’ (H.K.).
- zabyć** ‘zapomnieć’ Źród.: Oni stond wyjechali, nie, i za telo czasu nie *zabyli* te swoje śpiwanki i tańcy (COH, 128). Teras to troche *zabyli*, ale było wesoło na tych muzykach (COH, 129). Jech *zabyła* ci to kupić (MO). Por. ślciesz., jabł., czad. *zabyć* ‘ts.’ (AJŚ V, 998).
- zachmariuny** ‘zachmurzony’: Niebo je takie *zachmariune*, czorne, bydzie *deszcz* (Tu). Zob. **chmara**.
- zaczepiny** ‘oczepiny, obrzęd zdjęcia welonu pannie młodej przy śpiewaniu odpowiednich piosenek’ Źród.: Kulminacyjnym momentem pleszańskiego wesela są *zaczepiny* (EK, 293). Przed II wojną światową *zaczepiny* odbywały się w ten sposób, że młoda pani siadała na beczce ze *świeżą* wodą (EK, 286). Zob. też **czepinie, oczepiny**.
- zadek** ‘tylna część wozu’ Źród.: *Zadek* z priodkiem sie *lunczy* rozworom (MO). Por. ukr. buk. *задок* ‘ts.’ (H.K.); grnśl., ślciesz., jabł., czad. *zadek* ‘ts.’ (AJŚ II, 1). Zob. też **zadynka zadnia**.
- zadni** ‘znajdujący się z tyłu, tylny’: A *zadnie* koleśa som maj wysokie, jak *priednie* (MO). Downo to była taka zabawa, co sie pytano, dzie pan?, a sie odpowiadało *zadni*, *zadni* (Tu). Por. ukr. *задній* ‘ts.’ (Hrin II, 35); ślciesz. *zadni* ‘ts.’ (SGŚC 335); grnśl. *zadni* ‘ts.’ (MSGGŚ 299); śl. *zadny* ‘ts.’; cz. *zadni* ‘ts.’.
- zadój** ‘dojenie mleka na szałasie, próbny udój’ NSr, PMr, Pr: Do niedawna *zachował* się również stary zwyczaj, kiedyś powszechny w całych Karpatach, mierzenia w pierwszym dniu wypasu mleczości owiec należących do poszczególnych gospodarzy, tzw. *zadój* (EKF, 34). Do południa paśli. A tu ludzie donieśli koszy z jedzeniem i goriołkę, na *zadój* (EK, 206). Przy *zadoju* była zabawa po dojeniu (EK, 207). W najbliższą niedzielę po *zadoju* *baca* *zapaszał* do styny księdza, który *święcił* owce (EK, 207). Zob. też **próba**.
- zadynka priednia** ‘przednia część wozu’ Tu: *Zadynka priednia*, to sie *kładni* na priodku skринi (Tu).
- zadynka zadnia** ‘tylna część wozu’ Tu: *Zadynka zadnia* sie *kładni* na *zadku* skринi (Tu). Por. ukr. buk. *задинка, заденка, заденок* ‘tylna część kosza lub skrzyni wozu’ (SBH, 129). Zob. też **zadek**.
- zagon** ‘powrót jesienią owiec z pastwiska’ SHu, Tu, NSr, PMr: Jak *styna* się *kunczy* na *jisini*, to je *zagon* i *zabirajom* te owieczki do domu (SHu). Por. ogpol. *zagonić* ‘(...) zapędzić’ (SJPSz III, 906). Zob. też **ody akase, rozkół**.
- zagorieć** ‘opalić się’ Tu: *Ogar* ma, jak na *słonku* *zagoriał* (Tu). Por. ukr. *загорати* ‘ts.’ (Hrin II, 29). Zob. też **osmolić się**.

- zagryść** ‘zakąsić coś’: Zagryś jech troche i idem dali do roboty (MO). Po goriołce, to trieja zagryść słoninkom (DPu). Por. ogpol. *zagryźć* ‘ts.’; ukr. buk. *zazpuzmu* ‘ts.’ (H.K.).
- zagryść sie** ‘zmartwić się’ Źród.: Bardzo jech sie zagrys, kiedy jech czul, że musim iść do szpitalu (MO). Ksiondz Dzewor zaczun stawadź i jag rozbili Polske w jesini un tak strasnie sie zagrys, i od razu za tri dni umril (MOM, 222). Por. ogpol. *zagryźć się* pot. ‘doprowadzić się do stanu depresji, stracić zdrowie lub życie na skutek ciągłych zmartwień, trosk, kłopotów; zamartwić się’ (SJPSz III, 908); ukr. buk. *zypucmucu* ‘ts.’
- zahynkowac się** ‘jąkać się’: Ginglawy, jak się zahynkuje (NSr). Por. ukr. buk. *zazykuwamucu, zazykuwamucia* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **zainkować się**.
- zainkować sie** ‘jąkać się’: Ginglawy to nie może dobrze gwarić, zainkuje sie (Tu). Por. ślczes. *zajynkować się* ‘ts.’ (SGŚC 336), Zob. też **inkać się**, **zahynkować się**.
- zajody** ogpol. *zajady*. Zob. też **slotkie strupy**.
- zajunc** ‘królik’ SHu: Zajuncy spajom w kuszkach (SHu). Por. śl. *zajac* ‘zając’, ‘królik’ (SSP II, 564); czad. *zajac* ‘królik’ (AJŚ VII, 1251).
- zakalony** ‘zahartowany’: Zakalony to taki, co nie boi się zimy (Tu). Por. ros. *zакаленный* ‘ts.’; śl. *zakalit* ‘zahartować’ (SSP II, 565).
- zaklinać** ‘kłać’ Źród.: A wolaśchto mo taki paskudny zwyczaj, że jedno zaklino (MO). Oni tak zaklinają strasznie, mówią na nas ‘Słowioki’ (REK, 27). Por. ukr. *zaklinatu* ‘ts.’ (Hrin II, 49).
- zakunski** zwykle w l. mn. ‘ciastka wszelkiego rodzaju’ NSr, PMr, Pr: Na weselu pieczom różne zakunski (MO). Por. ogpol. *zakąska* ‘danie podawane przed głównym posiłkiem lub do alkoholu’ (SJPSz III, 913); śl. *zákusok* ‘ciastko’ (SSP II, 569); cz. *zákusek* ‘przekąska’, ‘deser’ (SCzP 973). Zob. też **miodowniki**.
- zamek** ogpol. Zob. też **fermuar**.
- zaniechać** ‘zaprzestać czegoś’ Źród.: Mocki usz taraz obyczajów zaniechali (MO). Por. śl. *nechať* ‘zostawić’ (MSPS, 481); ogpol. *zaniechać* ‘zaprzestać czegoś, odstąpić od czegoś, zrezygnować z czegoś, dać czemuś spokój’ (SJPSz III, 933); ślczes. *niechać* ‘zostawić’ (SGŚC 191).
- zaośnik** ‘zatyczka na końcu osi’ Źród.: Zaośnik trimie luśnie, aby nie padalo koleso (MO). Por. ślczes. *zaośnik* ‘metalowa część hamulca w wozie’ (SGŚC 338).
- zapierać** ‘zamykać’ Źród.: Zapierać trieja dźwirie w zimie, okno trieja zapierać w nocy (MO). Por. ukr. buk. *zanepamu* ‘ts.’ (H.K.).
- zaplatka** ‘wąski kawałek materiału, wplatany do warkoczy’ NSr, PMr, Pr: Downo dziwczacka wplataly do warkoczów te zaplatke (MO). Por. ukr. *zannimka* ‘ts.’
- zapolinie ucha** ogpol. *zapalenia ucha*. Zob. też **gnój w uchach**.
- zapora** ‘drąg, na który zamyka się wrota stodoły’ PMr: Wrota jak sie zapiera, to potem daje sie na zapore, co tak je (PMr). Por. ukr. *zanopa* ‘zamknięcie, rygiel, zasuw, zapora’.
- zaprązka** ‘mąka zrumieniona z tłuszczem do zaprawiania potraw, zasmażka’: Do zupy robim zaprażke (DPu). Zaprażke to dowali do slotkiej kapusty, sa-

late robili z zaprażkom, albo do borszczu, cy do fazuli (MO). Zaprażki to my dajemy i do barszczu kminkowego i tam do gribów (Tu). Por. ukr. *запражка, запрашка* ‘ts.’ (SBH, 139); pol. buk. *zaprażka* ‘ts.’, rum. buk. *zaprașcă* ‘ts.’ (SBF, 246). Zob. też **zasmażka**.

zaprić ‘zamknąć, coś lub kogoś bez klucza’ PMr: Zaprim cie w kurniku (DPu). Trieja zaprić, a w zimie każdy mo zaprite dźwirie (MO). Kurczacko trieja schytać i zaprić (SHu). Por. ukr. *занепту* ‘ts.’ (Hrin II, 77); ślczes. *zaprzyć* ‘zamknąć drzwi na zasuwę lub na klucz’ (SGŚC 339); grnśl. *zaprzić* ‘zamknąć’ (MSGGS 300); śl. *zapriet* ‘zamknąć’ (SSP II, 580).

zaprity ‘zamknięty’ Źród.: Tyn sie niechol tam z tamtym czlowiekiem zapritym w tamtyj chalupie (ED 92). Por. ukr. buk. *занептуї* ‘ts.’ (H.K.).

zariezać ‘zabić, zarznąć’ Źród.: Czekame wyroku z granicą; 8 października – zariezalime ciele i jime go (EK, 88). To je w sele kucharyja i jom wolajom, jag robiom wesele, una szycko sie rozumi, kelo trieja kupić munki, cukru, powiedzom jej, na kielo por rychtujom wesele, i una to wi, kielo trieja szyckiego, kelo kurów trieja zariezać (MO). Por. ukr. buk. *зари́зати* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **riezać 1**.

zarплата ‘wyplata’ DPu, SHu, Tu: Zarплата mała i tak żyjemy jako (DPu). Było, że na zarplata tam dowali goriołke, nu to jako ja nauczycielka i dostałam goriołke na zarplata, to jak uczyć dzieci (Tu). Por. ukr. *зарплата* ‘ts.’. Zob. też **salar**.

zarwa ‘wąwóz powstały w wyniku oberwania się i osunięcia się ziemi’. Zarwa jak je, to zarywa sie, obryw taki sie robi, to w lesie, abo w górach, jak sie obrywa (DPu). Por. ukr. *зарва* ‘oberwanie się ziemi’ (Hrin II, 88). Zob. też **zarwanica**.

zarwanica 1. ‘bójka’ PMr: Downo to maj byly takie zarwanicy myndzy chlapcami, ale taraz uże nie (MO). Zob. też **bitka**. 2. ‘wąwóz powstały w wyniku oberwania się i osunięcia się ziemi’ SHu: Do zarwanicy spadnył, taj nie mógł wyjść (SHu). Zob. też **zarwa**.

zarza ‘morela’ Źród.: To z rumuńskiego gwariom, iże kaisy, a jedni gwariom eszcze zarzy (MO). Por. rum. *zarzără* ‘karłowata morelka’ (SRP, 686). Zob. też **abrykosa, kaisa**.

zasipnyć ‘dostać chrypki’ Źród.: Jak sie napijesz zimnej wody, to możesz zasipnyć (MO). Por. ślczes., jabł. czad. *zasipnó(ń)ć* ‘ts.’, czad. *zasipniuny* ‘zachrypnięty’ (AJS IV, 671).

zasmazka ogpol. *zasmażka*: Do gribów zawsze dajim zasmazka (Tu). Zasmazke dajeme do jedzynia (MO). Por. ukr. *засмажка* ‘ts.’ (Hrin II, 97). Zob. też **zaprażka**.

zastrugać 1. ‘zaostrzyć’ Źród.: Olówko można zastrugać (MO). 2. ‘wygładzać powierzchnię drewna’ Źród.: Dranicy trieja zastrugać, aby byly gładkie (MO). Por. ogpol. *zastrugać* ‘ts. 1’; ukr. *застругати* ‘ts.’ (Hrin II, 102).

zaszczyścić za pazury fraz. ‘zdreńwieć, stracić czucie w kończynach z zimna’ Źród.: Jak ci bardzo w zimie zima w rynki, w nogi, to gwariom, że zaszczypilo za pazury (MO).

zaszklione ‘oszklone’: Okna zaszklione (DPu). Por. ukr. *засклити* ‘wstawić szkło’ (Hrin II, 96); cz. *zasklít* ‘oszklić, wstawić szybę’ (SCZP 988).

- zaszmatlać się** ‘zaplątać się, poplątać się: o człowieku, zwierzęciu, nitce’ Źród.: Zaszmatlać się może człowiek, krowa na lancu, a i nitka, jak się zaszmatle, to trieja jom urwać (MO). Por. ślczes. *zaszmatlać się* ‘ts.’ (SGŚC 340).
- zaścielić** ‘zasłonić okno firanką’ Źród.: Zaścielić okno trieja wieczór (MO).
- zaśmierdziany** ‘zepsuty’ Źród.: A ty zaśmierdziane wajka, to albo stare, albo taki podkladek, co się niechaje kurom, aby iszły się nieść (MO). Por. ukr. *засмердиму* ‘zepsuć się’ (Hrin II, 98); ukr. buk. *засмерджений* ‘ts.’ (H.K.); ogpol. pot. *zaśmierdzieć się* ‘stać się śmierdzącym wskutek zepsucia; zaśmiardnąć’ (SJPSz III, 966); ślczes. *zaśmierdziany* ‘ts.’ (Z.G.).
- zaświaczenie** ogpol. ‘zaświadczenie’: NSr, PMr, Pr: Bo u nas wszaje się gwari po rumuńsku i na tym, na to zaświaczenie, gwariom adewerınca, a te adewerince trieja, jag idzie do sundu, czy jag idzie coś wyrobiąc z pracy, czy do pracy, to mu trieja take adewerince (MO). Zob. też **adewerınca, poswidczenia**.
- zatracić się** ogpol. Źród.: Aby nasza mowa nie zatraciła się, bo jak z Rumunem, to zatracą się mowa, bo trieja maj worbeszti i uż nie gwari się w domu po naszymu (RHK, 99).
- zatracony** ‘stracony, przypadły’ Źród.: Jak taki Polak się tam wyda, to już zatracony (REK, 26).
- zawadzać** ‘przeszkadzać’: Pani kuchana, kładnij się na pościeli i śpij, nichto nie bydzie zawadzać (DPu). Por. ogpol. *zawadzać* ‘być przeszkodą, zawadą, utrudniać swobodę ruchów, poruszania się; przeszkadzać’ (SJPSz III, 972); ślczes. *zawadzać* ‘ts.’ (SGŚC 341); ślc. *zavadzat* ‘ts.’.
- zawarić** ‘spawać’ DPu, SHu, Tu: Ide, nich mi zawari tyn kociół (Tu). Por. ukr. *зварювану* ‘ts.’; ślc. *zvarit* ‘zespawać’ (SSP II, 644). Zob. też **sudować**.
- zawdatek** ‘zadatek, przedpłata’: Dali zawdatek i krowa uż nie nasza (Tu). Por. ukr. *завдаток* ‘ts.’ (Hrin II, 13).
- zawidzieć** ‘zazdrościć’: Zawidzieli mu sumsiadzi (DPu). Por. ukr. buk. *завидювану* ‘ts.’ (H.K.); ślc. *zavidiet* ‘ts.’; cz. *závidět* ‘ts.’.
- zawierucha** ogpol. DPu, SHu, NSr: A kiedy je taka wielka zawierucha, to jest bardzo zima (MO). Zob. też **fufola, fujawica, kurniawa, kurniawica**.
- zawiesić się** ‘powiesić się, popełnić samobójstwo’ Źród.: Dziesięć lat temu się jedyn zawiesił, ksiądz wyszedł z kościoła, tam poodprawioł (EK, 317). Por. ukr. *завішуватися* ‘ts.’ (Hrin II, 19); ślc. *zavesit sa* ‘uwiesić się, zawisnąć’ (SSP II, 595); cz. *zavěsit se* ‘powiesić się; zawisnąć’ (SCzP 999).
- zawlec** ‘bronować po sianiu’ Źród.: A jak się uże zasieje zboże, no to musisz zawlec, aby uno się zagriebało (MO). Por. opol., grnśl., ślczes. *zawlyc* ‘ts.’ (AJŚ II, 76).
- zazymbadlić** ‘założyć wędzidło koniowi’ Źród.: Każdy kuń musi być zazymbadluny, trieja go zazymbadlić (MO). Por. ślczes., jabł. *zazymbadlić* ‘ts.’, czad. *zazómbadlić* ‘ts.’ (AJŚ II, 56).
- zażrić** ‘zajrzeć’ Źród.: A spod okna można zażrić do chalupy (MO). Postawili mamalige, warium, ale łys gđziesika poszeł, a ten rak warił te mamalige,

chcioł zażrić do kotła, czy sie woda wari, wpadnył i uwaril sie tam (ED, 149). Por. slc. *zazriet* ‘zobaczyć, ujrzeć’, ‘spojrzeć; spojrzeć z ukosa’ (SSP II, 598); ślciesz. *zozdrzić, zazdrzyć* ‘ts.’ (SGŚC 351); grnśl. *zaždzić* ‘zajrzeć, popatrzeć, zobaczyć’ (MSGGŚ 301).

zažgriane ‘zapłakane: o dzieciach’ NSr, PMr, Pr: A maj i na dzieci gwariom, że bezcom, kiere som takie zažgriane, że takie to zabczane dzieciska (MO).

zbierać 1. ‘ubierać kogoś, np. dziecko, pannę młodą’ Źród.: U nas mloduche zbierajom priet ślubem (MO). 2. ‘ozdobić, przystrajać choinkę’ Źród.: Kiedy usz trieja zbierać połażniczke, to dzieci sie bardzo radujom (MO). Por. ogpol. *zbierać się* ‘przygotowywać się do czegoś, najczęściej do drogi, wybrać się (...)’ (SJPSz III, 997); ślciesz. *zbiyrać się* ‘ubierać się, przygotowywać do wyjścia’ (SGŚC 342); slc. *zberať sa* ‘zbierać się’ (SSP II, 599).

zbytki ‘żarty’ Źród.: Według relacji starszych pojańczyków, podczas majowego stawiania *wich* „drudzy, aby na zbytki zrobić, pantrowali ze siekierom. Jak ci się raczyli w domu, pili i jedli, podlecieli i zwalili wichy” (EK, 276). Por. ukr. buk. *zbytki* ‘ts.’ (H.K.); ogpol. *zbytki* ‘żarty, figle, psoty, dokazywanie’ (SJPSz III, 988). Zob. też **śmichy**.

zbytkować się ‘robić komuś na złość’: Zbytkował sie ze mnom, taj trieja było uciekać z małemi dziećmi (Tu). Druga mamka moc zbytkowała się z nami (DPu). Por. ukr. *zbumkywamusia* ‘obrażać kogoś, wyśmiewać’ (Hrin II, 123); pol. buk. *zbytkować (się)* ‘dokazywać; czynić sobie żarty, zabawę, psocić; bawić się bez umiaru; żartować z kogo’ (SBF, 250); ogpol. *zbytkować* ‘wyprawić zbytki; figlować, dokazywać; psocić; broić’ (SJPSz III, 988).

zdechlina ‘zdechłe zwierzę’: Zdechline my nie jimy, trieja wywozić do grapy i zakopać (SHu). Por. ślciesz. *zdechlina* ‘padlina, ‘o człowieku: słaby’ (SGŚC 343); slc. *zdochlina* ‘padlina’, ‘zdechlak’ (SSP II, 602); cz. *zdechlina* ‘padlina, ścierwo’ (SCzP 1007).

zdriewinieć ‘stracić czucie, ścierpnąć’ Źród.: Wolaśkiedy w spaniu zdriewini noga cy rynka i nie można ruszać (MO). Por. slc. *zdreveniet* ‘zdrtwić, ścierpnąć’ (SSP II, 603).

zduć, zduty ‘wzdęty’ Źród.: A czlowieg, jak sie za mocki nai, to mu naduje briuch i taki zduty je, a krowa, jak sie napasie lucerny, to jom tag zduje, że tu briuch sie zrobi jag balon i jom dusi, u nas w sele mocki krowów puklo, zdulo ich i puknył żolundek (MO). Por. ukr. *zdyumu* ‘ts.’ (Hrin II, 148); slc. *zduť* ‘wzdąć’ (SSP II, 604).

zdurić ‘okłamać’ Źród.: Durić to można na pirszego kwietnia, to duriom jeden drugiego, albo chtoś ci nagwari różne i potem sie śmieje, że ci zduril (MO). Por. ukr. buk. *zdypumu* ‘ts.’ Zob. też **odurić**.

zduty zob. **zduć**.

zdybać ‘spotkać’ Źród.: Zdybala jech dziška moje nojlepsze koleżanke (MO). Prijechol jech pod las, pod lasym zdybol jech dwuch jelini (ESJ, 215). Jech zdybol jakisika stare baby (ED, 62). Por. ukr. *zdućamu* ‘ts.’ (Hrin II, 143); pol. buk. *zdybać* ‘ts.’ (SBF, 250); ogpol. *zdybać* pot. ‘spotkać, znaleźć kogoś, coś poszu-

kiwanego, zwłaszcza przychwycić kogoś zniecka na jakimś złym uczynku' (SJPSz III, 996); śl. *zdybać* 'przyłapać' (SGŚC 343).

zdybać się 'spotkać się': My zdybali się na Czechach z nimi (DPu). Por. ukr. *здубатися* 'ts.' (Hrin II, 144).

zdybować się 'spotykać się': Naj z nim nie zdybuje się, to je batiar (NSr). Liszka w placz, idzie dali, zdybuje się ze zajuncem: kumotrie, nie ślibyście ze mnem, weszło cosika do mojej chalupki i nie wygnać (ED 136).

zdzierzanie 'łańcuch łączący chomąto z końcem dyszla' Źród.: Zdzierzanie je na chomuncie i sie lunczy z dyszlem (MO). Por. czad. *zdzierzanie* 'ts.', śl. *zdzierz*, *zdzierzek* 'ts.', jabł. *zdyrz* 'ts.' (AJŚ II, 52).

zebrać na dudy fraz. 'zakończyć mankiet rękawa w kształcie paska przyszytego lub odwinętego, z tej samej tkaniny' Źród.: Rękaw koszuli bardzo szeroki, zebrany na dudy (HK, 65).

zebrany 'ubrany' Źród.: Przed trumną kroczy wtedy rówieśnik, również „zebrany jako do ślubu, z mirtem i w kistkach” (EK, 317). Ci pierwsi *zebrani są po biolemu*, mają skrzydła i złożone do modlitwy ręce (EK, 322). Por. ukr. buk. *зібраний* 'ts.' (H.K.). Zob. **zbierać 1**.

zejść 1. ogpol. Źród.: Zejść można z jabluni, cy po drabinie (MO). Zob. też **zleść**. 2. 'wzejść, wykiełkować' Źród.: Fajno mi zesła markwia i petruszka, ale koper nie zeszeł (MO). Por. ogpol. *wzejść* 'ts.'

zeprić 'zatrzymać' Źród.: Można zeprić maszynę, kunia (MO). Zob. też **spierać**.

zestria 'wiano panny młodej' SHu, Tu, NSr, Pr: Zestria to rzeczy szyckie, co dostaje młoda (Tu). Pamincem, że dostałam zestrie od mamki, jedne poduszke, jedne krowe i jedne barchietke, bo byli bidni (Tu). Por. rum. *zestre* 'posag, wiano, wyprawa' (SRP 690). Zob. też **majuntek, wiano**.

zesukać 'połączyć razem dwie nitki' Tu: Zesukać musze te nitki do jednej, aby było maj grube (Tu). Zob. **sukać**.

zetniuny 'ścięty, obcięty (włosy)' Tu: Zetniuny už je maj fajny, a to takie te włosiska były bridkie (Tu). Zob. też **ściunty**.

ze zadku 'z tyłu' Źród.: Jechała jech ze zadku w maszynie i mi sie zrobilo źle, siedziol jech ze zadku w kościele i nic jech nie widziol (MO).

zeżrany 'zjedzony, zeżarty' ED 130: Prichodzim do domu, a tam wszystko zeżrany, nichto nic nie waril už downo (DPu). Por. śl. *zeżrany* 'ts.' (AJŚ VIII, 1460).

zgibać 'zaginać': Zgibać trieja te papiry (Tu). Por. ros. *згибать* 'ts.'; śl. *zgibać się* 'zginać się, schylać się' (SGŚC 345).

zgiby 'przegub' (ROM, 71). Por. opol. *zgiby* 'stawy (połączenia kości)', grnśl., śl. *przegiby* 'stawy (połączenia kości)' (AJŚ IV, 637).

zgnity 'zgniły' Tu: Zgnity były szyckie japka (Tu). Por. opol., grnśl., śl. *zgnity* 'ts.' (AJŚ VII, 1319); śl. *zhnity* 'ts.'. Zob. też **parszywy**.

zgodzać się 'umawiać się w sprawie kupna-sprzedazy': Jak ja pridajem, a ty kupujesz, to my się zgodzamy (NSr). Por. ukr. *згоджатися* 'ts.' (Hrin II, 139).

- zgodzić** (*się*) ‘umówić się w sprawie transakcji, zamówić’: My zgodzili usz konia, pójdymy zapłacić w subote (SHu). Por. pol. buk. *zgodzić się* ‘umówić się, porozumieć się w kwestiach finansowych’ (SBF, 251)
- zgorieć** ‘spalić się’: Huta tam zgoriała (DPu). Słowaki donieśli, że Poliaki trzymają z Rusami i wszyscy my zgorieli (EKD, 156). Trzeba było jechać, bo tu nic nie było, wszystko zgorieło (EK, 92). Por. ukr. *zopimu* ‘ts.’ (Hrin II, 140); śl. *zhoriet* ‘ts.’; śl. *zgorzeć*, *zgorzeć* ‘ts.’ (SGŚC 345).
- zgrivnyć** ‘uciekać po kryjomu, niepostrzeżenie’ NSr, PMr, Pr: Tag jak chcesz uciec, aby ci nichto nie widziol, to gwarisz, tag jech zgrivnył, że nichto mi nie widziol (MO).
- zgrymbieć** ‘zgnić’ NSr: Był deszcz i siano zgrymbiało (NSr). Por. śl. *zgrymbieć*, *zgrymbiały* ‘ts.’ (Z.G.).
- zgryzota** ‘zmartwienie’: Jak mój kumoter utracił kunia, miał zgryzote (Pr). Takie mam zgryzote (PMr). Telo mam zgryzoty (PMr). Una ma zgryzote, bo ma kalike w domu (SHu). Dziśka dnia to chyba każdy mo jakież zgryzote (MO). Por. ogpol. *zgryzota* ‘ts.’. Zob. też **utropinie**.
- zhadać** ‘przypomnieć’: Zhadała jech, dzie si dziśka była i co robiła (SHu). Zhadała wczoraj, jakie miała jech wesele, ale to było bardzo wesoło (Tu); **schadać** **Źród.**: Jak to schado twoja dziwka, to gata, jo jom weznem (ED 139). Por. ukr. *zhadamu* ‘ts.’. Zob. też **nahadać**.
- zhyrbiony** ‘garbaty’ Tu: Stary człowiek chodzi taki zhyrbiony (Tu). Por. śl. *zhrbený* ‘ts.’. Zob. też **chyrbaty**.
- zicher** ‘na pewno’: No to zicher, to je coś takie naprowde, no że to taki, tag mo to być (MO). Zicher un tam był (DPu). Por. pol. buk. *zicher* ‘spokojny; pewny’, rum. buk. *zicăr* ‘ts.’, niem. *sicher* ‘ts.’ (SBF, 252).
- zichierowny** ‘pewny’ **Źród.**: Widej tam dzieś mo być wesele, ale eszcze uno nie je tag zichierowne, że bedzie, to gwariom, widej mo być u tego wesele (MO).
- zielina** ‘zioła, które święci się na Wniebowzięcie Matki Bożej’: Zielina to święćci kwiotki na Wniebowzięcie (DPu). Podczas pierwszego wyjścia z obory krowy również są okadzane kociankami i święconą zieliną, skrapia się je święconą wodą i obchodzi trzy razy, co ma zabezpieczyć przed wszelkimi złymi siłami (EK, 208). Por. śl. *zielina* ‘zioło lekarskie’ (SGŚC 346); grnśl. *zielina* ‘ziele, zioło’ (MSGGS 305); śl. *zelina* ‘chwast, zielsko’, *zelinka* ‘ziele, zioła’ (SSP II, 605).
- ziemnioki** ogpol. *ziemniaki*. Zob. też **barabula**.
- zim** 1. ‘ziemia’: Zim je i dobra i bahnowa (Tu). 2. ‘podłoga’: Downo to była zim, nie podłoga, jako taros (SHu). Por. śl. *zem* ‘ts. 1.’; śl. *ziym* ‘ts. 1., 2.’ (SGŚC 347).
- zim bahnowa** ‘nieużytek, nieurodzajna ziemia’ PMr: Tam hore je bahnowa zim, zimnioki tam nie bydom (PMr). Zob. też **biłycia**, **glinka**, **zim pusta**.
- zim nagnojona** ‘ziemia użyźniona gnojem’ DPu, SHu, Tu, PMr: Zim u nas nagnojona jesiniom (DPu). Zob. też **gnojnica**, **zim wygnojona**.
- zim pusta** ‘nieużytek, nieurodzajna ziemia’ DPu, SHu, PMr, Pr: To je pusta zim, co ja sadzim, to nic nie daje (DPu). Zob. też **biłycia**, **glinka**, **zim bahnowa**.

- zim wygnojona** ‘ziemia użyźniona gnojem’ Pr: Na zime musi wygnojona być zim (Pr). Zob. też **gnojnica**, **zim nagnojona**.
- zima** ‘zimno’ Tu: I gwariom, że zmarzł tak, że sie trinsie jak prynt, że zimy (MO). No zima je w tej chalupi i co jo mom robić (SHu); Ze zimy je mi niedobrie (Tu). Por. śl. *zima* ‘ts.’ (SGŚC 347); śl. *zima* ‘ts.’
- zimnica** ‘dreszcz’ Źród.: (ROM, 86). Por. ogpol. *zimnica* pot. ‘zimno, chłód’, ‘malaría’ (SJPSz III, 1020); śl. *zimnica* ‘dreszcze, febra’ (SSP II, 610); śl. *zimnica* ‘gorączka’ (SGŚC 347).
- zimnioczysko** ‘pole po ziemniakach’ Źród.: A po tym zimnioczysku w jesini, to lubiom chodzić krowy, bo uny eszcze zbierajom ty zimnioki, potracune cy zgnite tamtaje (MO). Por. śl. *ziymniaczysko* ‘ts.’ (SGŚC 347); grnśl. *zimnioczysko* ‘ts.’ (MSGGŚ 305).
- zimówka** ‘chusta na zimę’ Źród.: W chłodnych okresach na lnianą chustę zakładano *zimówkę*, najczęściej białą, wełnianą chustę (EK, 255).
- ziobro** ‘zebro’ Źród.: Jak spadniesz tag na bok, to możesz se polumać zioobra (MO). Por. śl. *ziobro* ‘ts.’ (SGŚC 347).
- zioczek** ‘ministrant’ Źród.: To u nas ty chłopcy, co służom do mszy, to nazywajom ich zioczki (MO). Por. śl. *zoczek* ‘ministrant’ (SGŚC 357).
- zlachczeń** ‘o mrozie: zelzeń’ Źród.: A kiedy tag zlachczy, to maj gwariom, że puknył mróz (MO). Por. ukr. buk. *злещчому* ‘ts.’ (H.K.); śl. *lachki* gór. ‘lekkí’ (SGŚC 165); jabł. *zlachczeń* ‘zelzeń’ (Z.G.); śl. *zlahćieł* ‘zelzeń, stać się lżejszym’ (SSP II, 613).
- zleść** ogpol. *zleźć*. Zob. też **zejść 1**.
- zlewa** ‘ulewa’ Źród.: Po takiej wielkiej zlewie, to ni ma czego iść do cariny (MO). Ta owcy pasie czoban, i tym czobanom cinszko je żyć, bo uny cale lato z tymi owcami som na tlokach, i może być deszcz, może być zima, może być zlewa, no to uni ty owcy muszom iść paść (MO). Por. ukr. *злива* ‘ts.’ (Hrin II, 157).
- złubić się** ‘spodobać się’: Strasznie się to temu chłopowi złubialo i nadoł eszcze wincyl grajcarów i zboża temu bidnemu (NSr). Zlubiała mu sie ta dziwka i bydzie się żynić (DPu). Por. ukr. *злюбитися* ‘ts.’ (Hrin II, 162).
- złoduszek** ‘diabeł’ Źród.: Przebierają się wówczas za św. Mikołaja, anioły i *złoduszki*, czyli diabły (EK, 322). Por. śl. *złoduch* ‘zły duch, diabeł’ (SSP II, 616).
- zmink** ‘odwilż’ Źród.: A kiedy pridzie taki zmink, to tyn śnik bardzo chytro sie topi (MO).
- zmiunc** ‘łamać na kawałki, drobić na cząsteczki’ NSr, PMr, Pr: Trieja klóska w rynce zmiunc, wyduchać i dziwać, cy som zorka suche (MO). Por. ogpol. *zmiąć* ‘mnać uczynić niegładkim, pogiętym; pognieść’ (SJPSz III, 1039).
- znaczek** ‘znamię’: Znaczek un ma na pliecach (SHu). Zob. też **znak od urodzynia**.
- znak od urodzynia** fraz. Źród.: (ROM, 87). Zob. też **znaczek**.
- znakumy** ‘znajomy’ Źród.: Mój znakumy pojechał do Polski (MO). Por. ros. *знакомый* ‘ts.’

- znanie** ‘nowina’ DPu: Była ja doma, taj przszło pismo, a tam znanie, że umriła siostra i ja sie zgryzła (DPu). Por. ros. *знание* ‘wiedza’.
- znać sie** ‘znaleźć się’ Źród.: Jak sie znadzi polowik cy tchór, to co dnia przychodzi (MO). Por. śl. *znóńić* ‘znaleźć’ (SGŚC 348).
- zogrutka** ‘ogródek przy domu, kwiatowy’ Źród.: U nas w sele każdy pried domem mo zogrutke (MO). Por. grnśl., śl. *zagroda, zegroda* ‘ogród’, czad. *zogródka* ‘ogród’ (AJŚ III, 413); śl. *zogródka* ‘ogródek’ (SGŚC 349); grnśl. *zogradka* ‘ogródek’ (MSGGŚ 306); śl. *záhradka* ‘ogródek’ (SSP II, 561).
- zolety** ‘staranie się kawalera o pannę, zaloty’ Źród.: Downo, jak chłopcy chodzili do dziwczacków, to gwarili, że chodzm na zolety (MO). Por. ogpol. *zaloty* książk. ‘ts.’ (SJPSz III, 922); śl. *zolyty* ‘ts.’ (SGŚC 349); grnśl. *zolyty* ‘ts.’ (MSGGŚ 307); śl. *zálety* ‘zaloty’ (SSP II, 570); cz. *zálety* ‘zaloty; umizgi’ (SCzP 974).
- zolić** ‘ługować bieliznę ukropem i popiołem’ Źród.: Dziśka už nihto nie zoli lochi, ale downo zolili, kladli popól do guruncej wody, potem lochi i tag zolili (MO). Por. ukr. *золити* ‘ts.’ (Hrin II, 178); pol. buk. *zol* ‘ług’ (H.K.); niem. *Salzsole* ‘solanka’.
- zolnica** ‘drewniane naczynie na trzech nogach do parzenia w gorącym ługu brudnej bielizny’ Źród.: W zolnicy sie zolilo lochi (MO). Zolnica to drewniane naczynie z uchami (ROM, 75). Por. ukr. *зільниця* ‘ts.’; pol. buk. *zolnica* ‘wysoka beczka do ługowania płótna, na trzech nogach, zwężająca się ku górze; stosowano w niej najlepszy rodzaj ługu – z popiołu drewna bukowego’ (SBF, 253).
- zolzy** ogpol. *zołzy* NSr, PMr, Pr: Kuń zolzuj, to som zolzy (MO). Por. ukr. buk. *золи, зовзи, золози, дзовзи* ‘choroba koni’ (SBH, 171).
- zolzować** ‘koń w trakcie chorowania na zolzy’ Źród.: Kuń zolzuj, to som zolzy (MO). Por. ukr. buk. *золувати* ‘ts.’ (H.K.).
- zomint** ‘zaspa’ Źród.: A kedy narobi tych zomintów, to nie można jechać, ani nie można iść, trieja odmiatać ty cesty, aby bylo można chodzić (MO). Por. śl. *zomiynt* ‘ts.’ (SGŚC 351).
- zopaska** ‘zapaska, fartuch noszony przez kobiety z przodu na spódnicy’: Najwięcej zopasek jest białych, wyszywanych w drobne kwiatki lub bukieciki (DPu). A downo to każda baba nosiła zopaske z wyrchu na spódnicy (MO). Zopaske dobierano do spódnicy (HK, 66). Na spódnicę wkładano *fortuch*, (lub) *zopaskę*, najczęściej koloru białego (EK, 255). Por. ogpol. *zapaska* ‘ts.’; śl. *zopaska, zoposka* ‘fartuch roboczy’ (SGŚC 351); grnśl. *zopaska, zapaska* ‘fartuch’ (MSGGŚ 307).
- zopaska na szlyjkach** ‘fartuch’ NSr, PMr: To takie zopaski na szlyjkach nazywali (MO). Zob. *szlyjki*. Zob. też *szlyjarka*.
- zopintek** ‘obcas’ Źród.: A ty zopintki bardzo chytro sie drajom i trieja iść to naprawiać (MO).
- zor** ‘wzrok’: Una nima zoru (DPu). Stracił zor (SHu). Por. ukr. *зір* ‘ts.’.
- zorko** ‘ziarnko’ Źród.: Jag už je jabko zriale, to mo czorne ty zorka, a kedy som wielkie zorka z pszynicy, to sie chce jechać do mlyna (MO). Por. śl. *zorko* ‘ziarn(k)o’ (SGŚC 351).

- zowitzka** ‘dziewczyna mająca nieślubne dziecko’ Źród.: Taka, co nie jest wydana, a mo dziecko, to gwariom, że to je zowitzka (MO). Por. grnśl., ślczes., jabł., czad. *zowitzka* ‘ts.’ (AJS IV, 730).
- zriealy** ‘dojrzały’ Źród.: A jag je zrieale už zboże, to trieja go pilnować, kosić, bo aby sie nie wysypalo (MO). Piersiki, kiedy som zrieale, som smaczne (PMO, 165). Por. śl. *zrelý* ‘ts.’
- zrub** ‘pole na wykarczowanym lesie, zrąb’ Tu, SHu, PMr: Na zrubie dobrze rosnom tam maliny i fajne som (Tu). Por. ukr. *зруб* ‘ts.’ (Hrin II, 185); ukr. buk. *зруб* ‘ts.’ (H.K.). Zob. też **zrymb**.
- zrychtować** ‘przygotować’ Źród.: Musim zrychtować což jeść na jutro (MO). Por. ukr. buk. *зпухмысаму* ‘ts.’; pol. buk. *zrychtować* ‘przygotować; naprawić’ (SBF, 254). Zob. **rychtować**.
- zrymb** 1. ‘zrąb (studni)’ Źród.: A każda studnia musi mieć zrymb, bo jag by nie miała, to by nawet i czlowięg móg spadnyć do studni (MO). 2. ‘pole na wykarczowanym lesie, zrąb’. Por. ogpol. *zrąb* ‘ts. 1 i 2’. Zob. też **zrub**.
- zrymb wygoriany** ‘miejsce, gdzie spalił się las’ SHu: Jak spali się las, to miejsce, co się zostawi, to je zrymb wygoriany. Zob. też **wypalune, upolenisko, spalenisko**.
- zupa** ‘zupa, także rosół’: Z kurki to je dobra zupa, jak to zjisz, to i na zdrowi pumaga (DPu). Do zupy kłademe makarony, markwie i pietruszke (MO). Rosół z kury nazywa się w góralskich wsiach po prostu *zupa* (EK, 260). Por. niem. *Suppe* ‘ts.’; ukr. buk. *зупа* ‘ts.’ (H.K.).
- zupa prismażowana** ‘zupa z zasmażką’ Źród.: Podczas postnej kolacji zjada się do dzisiaj gotowany groch, fasolę i bób, czasem w postaci zup, *huby*, czyli grzyby suszone, namoczone i smażone z czosnkiem, kapustę prażoną na oliwie, *zupę prismażowaną*, czyli z zasmażką, *pośne* (postne) gołąbki z ryżem, pierogi nadziewane kapustą, bryndzą, *syrem od krowy* lub powidłami, mamałygę okraszana gotowanymi grzybami, ryby smażone, którymi najczęściej były własnoręczne złowione w rzece pstrągi oraz *kumpot* z suszonych śliwek i jabłek (EK, 329).
- zurdzić sie** ‘o mleku, zwarzyć się’: Jak sie zurdzi, to je żentica (Pr). Zob. też **schurdzić sie, shurdzić sie, wurdzić sie, zwaric sie**.
- zwać** ‘zapraszać, prosić gości na (wesele)’ PMr, SHu: Młodzi chodzm zwać ludzi, rodzinie, na wiesiele (MO). Idą *zwać*, wypowiadając niezmienną od dawna formułę zaprosin (EK, 294). Por. śl. *zvať* ‘ts.’; cz. *zvat* ‘ts.’. Zob. też **pytać**.
- zwaric sie** ‘o mleku, zwarzyć się’: Por. ogpol. *zwarzyć się* ‘ts.’. Zob. też **schurdzić sie, shurdzić sie, wurdzić sie, zurdzić sie**.
- zwingnyć** ‘o roślinach: zwiędnąć’ Źród.: Kwiotki, jag ich nie podlejesz, to uny zwingnom (MO).
- zwiunzanie** ‘najwyższa belka w ścianie, idąca przez całą długość domu’ Źród.: Zwiunzania muszom być takie długie driewa, jako i podwalina wokolo domu (MO). Por. ślczes. *wiónzać* ‘o belkach – łączyć’ (SGŚC 315).
- zwliokać** ‘ściągać’ Źród.: W 1999 r. trzech pleszańskich drwali zwliokało driewo w okolicy Vatra Dornei (EK, 220).

zwoziń 'sworzeń' Źród.: (ED, 26).

zwożanie 'zwozka siana' Źród.: A zwożanie siana, jag pridzie, jag je suchie siano, je pogoda, trieja strażnie sie zwijać, wozić (MO). Por. ślczes. *zwożać* 'zwozić plony z pola' (SGŚC 353).

zwyczka 'dzień pracy' Źród.: Z reguły zwyczka, czyli dzień pracy, oznaczają ustawienie 7 kłani (EK, 211).

zwyrkadło 'lustro' NSr: W każdej chalupie je to zwyrkadło (MO). **zwyrkadło** DPu, SHu, Tu: W chwili zgonu, w pokoju, gdzie leży zmarły, zasłania się zwyrkadło, zabiera się zegar, nie zamiata się podłogi (HK, 87). Taras taki fajne zwyrkadła je u magazini (DPu). Oprócz stołu, na którym położony był *obrusek*, z reguły również zdobiony haftem, znajdowała się tam często komoda i *zwyrkadło*, czyli lustro (EK, 244). **zyrkadło** PMr, Pr: Do zyrkadła każdy sie dziwie (MO). Por. śl. *zrkadlo* 'ts.'; ogpol. *zwierciadło* książk. '(...) lustro' (SJPSz III, 1070-1071); ukr. buk. *зеркало* 'ts.' (H.K.).

zwyrtel 1. 'obracająca się na sworzniu belka z kłonicami' Źród.: Zwyrtel jest drie-wiany (MO). 2. 'kierownik wozu' (MNB, 83). Por. ślczes. *zwyrtać* 'obracać' (SGŚC 353); grnśl. *zwyrtać się* 'obracać się' (MSGGŚ 308-309); śl. *zvrtat* 'ob-racać, przekręcać' (SSP II, 650).

zymbadło 'wędzidło' Źród.: Zymbadło jest zieleżne (MO). Por. ślczes., jabł. *zym-badło* 'ts.', czad. *zombadło* 'ts.' (AJŚ II, 55).

zyrkadło zob. **zwyrkadło**.

Ż

ździrzyć 'wytrzymać': Uni tam nie mogli ździrzyć (SHu). Por. ogpol. *zdzierzyć* zwykle z przeczeniem 'oprzeć się komuś, czemuś; wytrzymać; wytrwać, znieść, ścierpieć' (SJPSz Sup 121).

źrebaczek ogpol. SHu: Źrebaczek bigo za kobyłą, a una nie daje cycka (SHu). Zob. też **kunik**, **łosiacko**.

Ż

żabowina 'żabi skrzek' SHu: W szańcach je żabowina (SHu). Por. ukr. *жабовина* 'ts.'. **żałować** ogpol. Zob. też **banować**.

żarnić 'mleć zboże na żarnach' Źród.: Bardzo długo trieja było żarnić (MO). Por. ukr. buk. *жорниту* 'ts.' (H.K.).

żbunek 'dzbanek': W tych żbunkach bardzo dobrze sie siado mliko (MO). Por. ślczes. gór. *źbónek*, *zbónek* 'ts.' (SGŚC 355), grnśl. *źbónek* 'ts.' (MSGGŚ 310).

żenich 'pan młody' DPu: Żenich jak pridzi i pójdo oni do kuścioła (DPu). Por. śl. *ženich* 'ts.'; ros. *женух* 'ts.'; ślczes. *żynich*, *ženich* 'ts.', opol. *żynich* 'narze-zony; pan młody' (AJŚ IV, 703). Zob. też **młody**.

- żentica** ‘druga serwatka (po wyjęciu sera z przegotowanej pierwszej serwatki), żętyca’: Jak sie zurdzi, to je żentica (Pr). Żentica to je, jak urde sie uzbiero i to niecho sie drugi dzer (NSr). Por. rum *jintiță*, słc., ukr. i mor. (Crân, 429); ogpol. reg. *żętyca* ‘serwatka z owczego mleka (...)’ (SJPSz 1091); jabł. *żynczica* ‘żętyca’, czad. *żyntyca* ‘żętyca’ (AJS III, 449).
- żerdka** ‘tyczka służąca w domu do wieszania odzieży’: Downo w starych chałupach, to kabotki na żerdkach wisiały (SHu). Żerdka, to je taka palica priwionzana do sznurów i tam tak kładli odzież (SHu). Por. ogpol. *żerdka* ‘mała żerdź’.
- żłób** ogpol. Zob. też **żodeszcz**.
- żmakac** ‘prac w rękach’: Downo nie bylo ani magielniców, ani maszynów do plukania i ludzie żmakali ty lochi w rynkach (MO). Por. ukr. buk. *жмакати* ‘ts.’ (H.K.).
- żodeszcz** ‘żłób w chlewie’ Pr: Zodeszcz, to jezd miejsce tam, dzie sie kładzie siano chudobie (MO). Nad żodeszczem je drabina, a za drabine sie daje siano chudobie (MO). Zob. też **żłób**.
- żóltawka** ‘żóltaczka’ Źród.: Na żóltawke trime się rezim, nie ji się wajków, minsa tlustego i się liczy w szpitalu, i nie robi sie (ROM 87).
- żranica** ‘karma dla zwierząt’ Źród.: Ta żranica, a świniom sie daje zimnioków, grysu, mumki kukurużnej (MO). Por. ślciesz. *żrani* ‘ts.’, ślciesz. *żranica* ‘gościna’ (SGŚC 357); słc. pot. *żranica* ‘żarcie, wyżerka’, wulg. ‘obżarstwo, wyżerka, obżeranie się’ (SSP II, 659).
- żuk koloradzki** ‘stonka ziemniaczana’ DPu, SHu, Tu: Żuki koloradzki zjadajom nacine a potemu zimnioki male rodzom (DPu). Por. ukr. *колорадський жук* ‘ts.’; ros. *колорадский жук* ‘ts.’ Zob. też **kolorado**.
- żuremynt** ‘przysięga wojskowa’: Tego roku my byli u chlopca na żuremyncie (MO). Por. rum. *jurământ* ‘ts.’.
- żurić sie** ‘martwić się’: Jak czlowieg jedno sie żuri, to może zaslabnyć (MO). Nie żur sie (DPu). Żurim sie, cy tam moje dziecko uczy sie, cy nie (SHu). Por. ukr. *журитися* ‘ts.’ (Hrin I, 493). Zob. **gryźć sie**, **martwić się tropić sie**.
- żynyć** ‘gnać’: Krowy trieja żynyć na tloke (MO). Por. ślciesz. *żynóć* ‘o bydle – gnać’ (SGŚC 358).
- żyr** ‘owoc buka’ Tu: Żyr to je nasienie buka, Wołosi tysz spożywajom żyr (Tu). Żyr to z buka, dzieci zbirajo nasini (Tu). Por. ukr. *жур* ‘ts.’ (Hrin I, 485); rum. *jir* ‘ts.’ Zob. też **bukwia**, **bukwica**.
- żywina** 1. ‘bydło’: Na chudobe gwari sie u nas żywina (DPu). 2. ‘zmije, węże leśne’ Pr: Żywina to lesne gadziny, węże, jaszczurki (Pr). Por. rum. *jivină* ‘(dzikie) zwierzę, zwierz’ (SRP, 319); ukr. *живина* ‘zwierzę’ (Hrin II, 481); ukr. buk. *живина* ‘wszystko, co żyje’ (SBH, 113).

WYKAZ PUBLIKACJI
SLAWISTYCZNEGO OŚRODKA WYDAWNICZEGO (SOW)

PERIODYKI:

Acta Baltico-Slavica

t. 21, 1994; t. 22, 1996; t. 23, 1997; t. 24, 1999; t. 25, 2000; t. 26, 2001/2002; t. 27, 2003; t. 28, 2004; t. 29, 2005; t. 30, 2006; t. 31, 2007

Slavia Meridionalis

t. 1, 1994; t. 2, 1999; t. 3, 2000; t. 4, 2004; t. 5, 2005; t. 6, 2006; t. 7, 2007

Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej

t. 31, 1993; t. 32, 1995; t. 33, 1996; t. 34, 1998; t. 35, 1999; t. 36, 2000; t. 37, 2001; t. 38, 2003; t. 39, 2004; t. 40, 2005; t. 41, 2006

Studia Kognitywne

t. 1, 1996; t. 2, 1997; t. 3, 1999; t. 4, 2001; t. 5, 2003; t. 6, 2004; t. 7, 2006

Studia Litteraria Polono-Slavica

t. 1, 1993; t. 2, 1996; t. 3 i 4, 1999; t. 5, 2000; t. 6, 2001; t. 7, 2002

Sprawy Narodowościowe. Seria Nowa

t. 24 i 25, 2004; t. 26 i 27, 2005; t. 28 i 29, 2006; t. 30 i 31, 2007

SERIE WYDAWNICZE:

Bibliografia językoznawstwa slawistycznego

... za rok 1992, 1995; ... za rok 1993, cz. 1, 1995; ... za rok 1993, cz. 2, 1996; ... za rok 1994, 1997;
... za rok 1995, 1999; ... za rok 1996, 2001; ... za rok 1997, 2003

(Wszystkie tomy pod redakcją Z. Rudnik-Karwatowej)

Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska

M. Korytkowska, t. 5, cz. 1, *Typy pozycji predykatowo-argumentowych*, 1992

V. Koseska-Toszewa, V. Maldżieva, J. Penčev, t. 6, cz. 1, *Modalność, problemy teoretyczne*, 1996

M. Korytkowska, R. Roszko, t. 6, cz. 2, *Modalność imperceptywna*, 1997

V. Maldżieva, t. 6, cz. 3, *Modalność: hipotetyczność, irrealność, optatywność, imperatywność, warunkowość*, 2003

M. Korytkowska, t. 6, cz. 4, *Modalność interrogatywna*, 2004

V. Koseska-Toszewa, t. 7, *Semantyczna kategoria czasu*, 2006

Język na pograniczach

- Słowiańskie pogranicza językowe*, red. K. Handke, (1) 1992
- Studies in the Phonetic Typology of the Slavic Languages*, red. I. Sawicka, A. Holvoet, (2) 1991
- E. Rzetelska-Feleszko, J. Duma, *Dawne słowiańskie nazwy miejscowe Pomorza Szczecińskiego*, (3) 1991
- Studia z dialektologii polskiej i słowiańskiej*, red. W. Boryś, W. Sędzik, (4) 1992
- W. Szulowska, *Imiennictwo dawnej ziemi halickiej i lwowskiej*, (5) 1992
- K. Handke, *Polskie nazewnictwo miejskie*, (6) 1992
- R. Roszko, *Wykładniki modalności imperceptywnej w języku polskim i litewskim*, (7) 1993
- J. Mindak, J. Sawicka, *Zarys gramatyki języka albańskiego*, (8) 1993
- E. Wolnicz-Pawłowska, *Antroponimia łemkowska na tle polskim i słowackim (XVI–XIX wiek)*, (9) 1993
- Z. Greń, *Semantyka i składnia czasowników oznaczających akty mowy w języku polskim i czeskim*, (10) 1994
- Uwarunkowania i przyczyny zmian językowych*, red. E. Wrocławska, (11) 1994
- E. Kędelska, *Studia nad łacińsko-polską leksykografią drugiej połowy XVI wieku*, (12) 1995
- K. Handke, *Polski język familijny*, (13) 1995
- T. Lewaszkiewicz, *Łużyckie przekłady Biblii (Przewodnik bibliograficzny)*, (14) 1995
- H. Popowska-Taborska, W. Boryś, *Leksyka kaszubska na tle słowiańskim*, (15) 1996
- E. Rzetelska-Feleszko, J. Duma, *Językowa przeszłość Pomorza Zachodniego na podstawie nazw miejscowych*, (16) 1996
- A. Zielińska, *Wielojęzyczność staroobrzędowców mieszkających w Polsce*, (17) 1996
- Z historii języków łużyckich*, red. H. Faßke i E. Wrocławska, (18) 1996
- Obraz językowy słowiańskiego Pomorza i Łużyc. Pogranicza i kontakty językowe*, red. J. Zieniukowa, (19) 1997
- L. A. Jankowiak, *Prastowiańskie dziedzictwo leksykalne we współczesnej polszczyźnie ogólnej*, (20) 1997
- W. Boryś, *Czakawskie studia leksykalne*, (21) 1999
- A. Zielińska, *Mniejszość polska na Litwie Kowieńskiej. Studium socjolingwistyczne*, (22) 2002
- I. Grek-Pabisowa, *Współczesne gwary polskie na Litwie i Białorusi. Fonetyka*, (23) 2002
- Języki mniejszości i języki regionalne*, red. E. Wrocławska, J. Zieniukowa, (24), 2003
- R. Roszko, *Semantyczna kategoria określoności/nieokreśloności w języku litewskim*, (25), 2004
- Z. Greń, *Tradycja i współczesność w językowym i kulturowym obrazie świata na Śląsku Cieszyńskim*, (26), 2004
- L. A. Jankowiak, *Słownictwo medyczne Stefana Falimirza. Studium początków polskiej renesansowej terminologii medycznej*, t. 1, (27), 2005
- H. Krasowska, *Górale polscy na Bukowinie Karpackiej. Studium socjolingwistyczne i leksykalne*, (28), 2006
- D. Roszko, *Funkcjonalne odpowiedniki litewskiego perfektum w litewskiej gwarze puńskiej i w języku polskim*, (29), 2006
- D. Rembiszewska, *Dynamika rozwoju gwary Knyszyna i okolic na Podlasiu w XX wieku*, (30), 2006
- L. A. Jankowiak, *Słownictwo medyczne Stefana Falimirza. Studium początków polskiej renesansowej terminologii medycznej*, t. 2, Słownik, (31), 2006

Literatura na pograniczach

- Literatura rosyjska XX wieku. Nowe czasy, nowe problemy*, red. G. Bobilewicz, A. Drawicz, (1) 1992
- Antologia wolnej literatury rosyjskiej*, red. A. Drawicz, (2) 1992
- J. Wierzbicki, *Pożegnanie z Jugosławią. Szkice i portrety literackie*, (3) 1992
- J. Rapacka, *Dawna literatura serbska i dawna literatura chorwacka*, (4) 1993
- G. Bobilewicz, *Wyobrażenia poetycka. Wiaczesław Iwanow w kręgu sztuk*, (5) 1995
- Włodzimierz Majakowski i jego czasy, red. W. Olbrych, J. Szokalski, (6) 1995
- J. Szokalski, *Czas w poezji Sergiusza Jesienina*, (7) 1995
- J. Sujecka, *Obraz wielkiej przemiany w poezji bułgarskiej 1918–1925*, (8) 1996
- Stepowa legenda. Antologia ukraińskiej małej formy prozatorskiej lat 1890–1930*, red. O. Hnatiuk, L. Szost, (9) 2001
- W kręgu Jesienina*, red. J. Szokalski, (10) 2002
- M. Stefański, *Czeska krytyka katolicka lat 1918–1938*, (11), 2007

Kultura na pograniczach

- Naród – Tożsamość – Kultura. Między koniecznością a wyborem*, red. W. Burszta, K. Jaskułowski, J. Nowak, (1) 2005
- A. Gucka, *Obraz emigracji polskiej na łamach „Dziennika Poznańskiego” (1859-1939) i „Kuriera Poznańskiego” (1872-1932)*, (2) 2005

Polszczyzna regionalna Pomorza

- t. IV, 1991; t. V, 1993; t. VI, 1994; t. VII, 1996; t. VIII, 1998
- Wszystkie tomy pod redakcją K. Handke

Prace Slawistyczne „Slavica”

- Problemy teoretyczno-metodologiczne badań konfrontatywnych języków słowiańskich*, red. H. Běličová, G. Neščimenko, Z. Rudnik-Karwatowa, (89) 1991
- L. Moszyński, *Cerkiewnosłowiańskie tytuły ewangelijne*, (90) 1990
- Studia gramatyczne bułgarsko-polskie*, t. IV, *Modalność a inne kategorie językowe*, red. V. Koseska-Toszewa, M. Korytkowska, (91) 1991
- H. Dalewska-Greń, *Selektywna kategoria rodzaju w języku polskim i serbsko-chorwackim (analiza konfrontatywna)*, (92) 1991
- V. Koseska-Toszewa (with cooperation of G. Gargov), *The Semantic Category of Definiteness/Indefiniteness in Bulgarian and Polish*, (93) 1991
- W. Budziszewska, *Zapożyczenia słowiańskie w dialektach nowogreckich*, (94) 1991
- A. Holvoet, *Transitivity and Clause Structure in Polish, A Study in Case Marking*, (95) 1991
- M. Wojtyła-Świerżowska, *Prasłowiańskie abstractum. Słowotwórstwo. Semantyka. (Formacje tematyczne)*, (96) 1992
- Synchroniczne badania porównawcze systemów gramatycznych języków słowiańskich*, red. I. Grek-Pabisowa, L. N. Smirnow, (97) 1992
- G. Szwat-Gyłybow, *W kręgu bułgarskiej groteski. O twórczości Jordana Radiczkowa*, (98) 1991
- Procesy rozwojowe w językach słowiańskich*, red. J. Zieniukowa, (99) 1992

- Studia gramatyczne bułgarsko-polskie*, t. V–VI, *Konfrontacja językowa. Słotwórstwo. Wybrane kategorie semantyczne*, red. V. Koseska-Toszewa, M. Korytkowska, (100) 1993
- Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. V, *Leksyka 1*, red. I. Maryniakowa, (102) 1995
- Testimonia najdawniejszych dziejów Słowian*, Zeszyt III, Seria grecka, red. A. Brzóstkowska, W. Swoboda, (103) 1995.
- Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. VI, *Leksyka 2*, red. I. Maryniakowa, (104) 1996
- Leksyka słowiańska na warsztacie językoznawcy*, red. H. P. opowska-Taborska, (105) 1997
- Testimonia najdawniejszych dziejów Słowian*, Zeszyt 4, Seria grecka, red. A. Brzóstkowska, W. Swoboda, (106) 1997
- Z. Kaleta, *Nazwisko w kulturze polskiej*, (107) 1998
- Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. VII, *Leksyka 3*, red. I. Maryniakowa, (108) 1999
- J. Turonek, *Książka białoruska w II Rzeczypospolitej*, (109) 2000
- Słowiańskie słowniki gwarowe*, red. H. Popowska-Taborska, (110) 2000
- Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. VIII, *Leksyka 4*, red. I. Maryniakowa, (111) 2002
- M. Wojtyła-Świerżowska, *Prasłowiańskie abstractum. Sufiksalne nomina actionis*, (112) 2003
- Studia gramatyczne bułgarsko-polskie*, t. VII, *Przewodnik po akademickiej gramatyce konfrontatywnej bułgarsko-polskiej*, red. V. Koseska-Toszewa, M. Korytkowska, (113) 2003
- Procesy innowacyjne w językach słowiańskich*, red. Z. Rudnik-Karwatowa, (114) 2003
- Nazwy własne a kultura. Polska i inne kraje słowiańskie*, red. Z. Kaleta, (115) 2003
- M. Trawińska, *Fonetyka wielkopolskich rot sądowych*, (116), 2005
- K. Morita, *Przemiany socjolingwistyczne w polskich społecznościach na Litwie (region trocki) i Białorusi (region iwieniecki)*, (117), 2006
- K. Kotyńska, *Eseiści o Lwowie. Pamięć, sąsiedztwo, mity*, (118), 2006
- B. Raszevska-Żurek, *Kształtowanie się nazwisk równych imionom w Polsce (wiek XII–XVI)*, (119), 2006
- E. Gołachowska, *Język i kultura wsi włościańskich i szlacheckich dawnej ziemi drohickiej na Podlasiu*, (120), 2006
- Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. IX, *Leksyka 5*, red. I. Maryniakowa, (121), 2007
- L. Bednarczuk, *Związki i paralele fonetyczne języków słowiańskich*, (122), 2007
- Materiały do bibliografii do łacińskiej serii „Testimoniów najdawniejszych dziejów Słowian”*, oprac. R. Grzesik, (123), 2007
- Słotwórstwo i tekst*, red. Zofia Rudnik-Karwatowa i Viara Maldjewa, (124), 2007

Semantyka a konfrontacja językowa

- t. 1, red. V. Koseska-Toszewa, D. Rytel-Kuc, 1996
- t. 2, red. V. Koseska-Toszewa, Z. Greń, 1999
- t. 3, red. V. Koseska-Toszewa, R. Roszko, 2006

POZA SERIAMI:

monografie

- I. Dulewiczowa, *Gramatyka konfrontatywna rosyjsko-polska, Fonetyka i fonologia. Grafia i ortografia*, 1993
- I. Maryniakowa, *Gramatyka konfrontatywna rosyjsko-polska. Morfologia ze słowotwórstwem*, 1993
- V. Koseska-Toszewa, *Gramatyka konfrontatywna rosyjsko-polska*, Składnia, 1993
- H. Popowska-Taborska, *Wczesne dzieje Słowian w świetle ich języka*, 1993
- Skupiska staroobrzędowców w Europie, Azji i Ameryce, ich miejsce i tradycje we współczesnym świecie*, red. I. Grek-Pabisowa, I. Maryniakowa, R. A. Morris, 1994
- I. Maryniakowa, I. Grek-Pabisowa, A. Zielińska, *Polskie teksty gwarowe z obszaru dawnych kresów północno-wschodnich*, 1996
- K. Handke, H. Popowska-Taborska, I. Galsterowa, *Nie dajmy zginąć słowom*, 1996
- Z. Kaleta, *The surname as a cultural value and an ethnic heritage*, 1997
- K. Handke, *Rozważania i analizy językoznawcze*, 1997
- J. Rapacka, *Leksykon tradycji chorwackich*, 1997
- E. Wolnicz-Pawłowska, W. Szulowska, *Antroponimia polska na kresach płdn.-wsch.*, 1998
- I. Grek-Pabisowa, K. Handke, M. Ostrówka, A. Zielińska, *Bohatyrowicze sto lat później*, 1998
- I. Grek-Pabisowa, *Staroobrzędowcy. Szkice z historii, języka, obyczajów*, 1999
- I. Grek-Pabisowa, I. Maryniakowa, *Współczesne gwary polskie na dawnych kresach północno-wschodnich*, 1999
- S. Rudnicki, *Gwara polska wsi Korczunek koło Żytomierza. Fonetyka. Fleksja*, 2000
- Z. Greń, *Śląsk Cieszyński. Dziedzictwo językowe*, 2000
- H. Owsiany, *Polacy w łagrach rosyjskiej Północy. W świetle relacji, listów i dokumentów*, 2000
- S. Karolak, *Od semantyki do gramatyki*, 2001
- J. Sujecka, *Ikona domu*, 2001
- S. Karolak, *Podstawowe struktury składniowe języka polskiego*, 2002
- K. Feleszko, *Bukowina moja miłość. Język polski na Bukowinie Karpackiej do 1945 roku*, 2002
- L. Grzelak, P. Głogowski, M. Stefański, *Bibliografia sławianoznawstwa polskiego za lata 1996–2000*, 2002
- K. Feleszko, *Bukowina moja miłość. Słownik*, 2003
- R. Grzesik, *Polska Piastów i Węgry Arpadów we wzajemnej opinii (do 1320 r.)*, 2003
- I. Kwilecka, *Studia nad staropolskimi przekładami Biblii*, 2003
- K. Handke, *O języku dobrze i źle*, 2004
- H. Popowska-Taborska, *Z językowych dziejów Słowiańszczyzny*, 2004
- K. Niewiarowska-Bogucka, *Mecenat rodziny Ossolińskich w XVIII i XI wieku na Podlasiu*, 2004
- G. Szwat-Gyłybow, *Haeresis bulgarica w bułgarskiej świadomości kulturowej XIX i XX wieku*, 2005
- J. Zieniukowa, *Język mniejszości w komunikowaniu społecznym. Studia nad funkcjonowaniem języków łużyckich w XIX i XX wieku*, 2006
- Z. Kowalik-Kaleta, *Historia nazwisk polskich na tle społecznym i obyczajowym (XII–XV wiek)*, tom I, 2007
- Z. Kowalik-Kaleta, L. Dacewicz, B. Raszevska-Żurek, *Słownik najstarszych nazwisk polskich – pochodzenie językowe nazwisk omówionych w „Historii nazwisk polskich”, tom I*, 2007

W. Boryś, *Etymologie słowiańskie i polskie*, 2007

Z. Sawaniewska-Mochowa, A. Zielińska, *Dziedzictwo kultury szlacheckiej na byłych Kresach północno-wschodnich Rzeczypospolitej*, 2007

prace zbiorowe

Studia Polono-Slavica Orientalia. Acta Litteraria, t. 13, 1992

Region, regionalizm – pojęcia i rzeczywistość, red. K. Handke, 1993

Polszczyzna a/i Polacy u schyłku XX wieku, red. K. Handke, H. Dalewska-Greń, 1994

Frido Michałk, Studia o języku lużyckim, red. H. Faska, E. Rzetelska-Feleszko, 1994

Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej, t. VI, red. M. Basaj, D. Rytel-Kuc, 1994

Symbolae Slavisticae, red. E. Rzetelska-Feleszko, 1996

Antroponimia słowiańska, red. E. Wolnicz-Pawłowska, J. Duma, 1996

Kresy – pojęcie i rzeczywistość, red. K. Handke, 1997

Onomastyka i dialektologia, red. H. Popowska-Taborska, J. Duma, 1997

Historia i współczesność języka polskiego na kresach wschodnich, red. I. Grek-Pabisowa, 1997

Mysł białoruska XX wieku. Antologia, red. J. Garbiński, 1998

Semantyka milczenia, red. K. Handke, 1999

Polacy w oczach Rosjan – Rosjanie w oczach Polaków, red. R. Bobryk, J. Faryno, 2000

The National Idea as a Research Problem, red. J. Sujecka, 2002

Słowianie, Słowiańszczyzna – pojęcia i rzeczywistość dawniej i dziś, red. K. Handke, 2002

Ukraińskie życie kulturalne na ziemiach II Rzeczypospolitej (płyta CD), red. O. Hnatiuk, K. Kotyńska, 2002

Semantyka milczenia 2, red. K. Handke, 2002

Prolog nie epilog... Poezja ukraińska w polskich przekładach (pierwsza połowa XX wieku), red. O. Hnatiuk, K. Kotyńska, 2002

Adam M-ski. Zofia Mańkowska, Dzisiaj i na wieki, red. J. Garbiński, W. Marchel, 2004

Polska refleksja nad Europą. Wybór tekstów, red. J. Nowak, R. Owadowska, K. Wrzesińska, 2007

SŁOWNIKI:

W. Boryś, H. Popowska-Taborska, *Słownik etymologiczny kaszubszczyzny*, t. 1, A–C, 1994; t. 2, D–J, 1997; t. 3, K–O, 1999; t. 4, P–S, 2002, t. 5, Ś–Ż i Supplement, 2006

Z. Sobierajski, M. Trawińska, *Słownik gwarowy tzw. Słowińców kaszubskich*, t. 1, A–C, 1997

K. Handke, *Słownik nazewnictwa* Warszawy, 1998

E. Kędelska, I. Kwilecka, A. Łuczak, *Słownik Bartłomieja z Bydgoszczy*, t. 1, A–G, 1999; t. 2, H–M, 2003, t. 3, N–Pleć, 2005

Z. Rudnik-Karwatowa, H. Karpińska, *Słownik słów kluczowych językoznawstwa slawistycznego*, 1999

A. Aksamitow, M. Czurak, *Słownik frazeologiczny białorusko-polski*, 2000

J. Garbiński, J. Turonek, *Białoruski ruch chrześcijański XX wieku. Słownik biograficzno-bibliograficzny*, 2003